UNIWERSYTET JAGIELLOŃSKI
WYDZIAŁ PRAWA I ADMINISTRACJI

PRZESŁANKI STOSOWANIA ŚRODKÓW ZWIĄZANYCH Z PODDANIEM SPRAWCY PRÓBIE NA GRUNCIE KODEKSU KARNEGO Z 1997 R. W UJĘCIU PRAWNO-PORÓWNAWCZYM

mgr Grzegorz Goniewicz

Rozprawa doktorska napisana
pod kierownictwem naukowym
prof. dr hab. Piotra Kardasa
w Katedrze Prawa Karnego
Wydziału Prawa i Administracji
Uniwersytetu Jagiellońskiego

KRAKÓW 2018

SPIS TREŚCI

1. UWAGI WSTĘPNE 5

2. STOSOWANIE ŚRODKÓW ZWIĄZANYCH Z PODDANIEM SPRAWCY PRÓBIE NA GRUNCIE KODEKSU KARNEGO 18

2.1. Wstęp 18

2.2. Warunkowe umorzenie postępowania karnego 26

2.2.1. Wprowadzenie 26

2.2.2. Przesłanki stosowania warunkowego umorzenia postępowania karnego 28

(1) Przesłanka ustawowego zagrożenia karą 29

(2) Przesłanki stopnia winy sprawcy oraz stopnia społecznej szkodliwości czynu 34

(3) Przesłanka braku wątpliwości co do okoliczności popełnienia czynu . 41

(4) Przesłanka uprzedniej niekaralności sprawcy za przestępstwo umyślne 48

(5) Przesłanka pozytywnej prognozy kryminologicznej wobec sprawcy .. 52

2.2.3. Stosowanie warunkowego umorzenia postępowania karnego w praktyce orzeczniczej 69

(1) Stan prawny przed 1 lipca 2015 r. 69

(2) Stan prawny po 1 lipca 2015 r. 81

2.3. Warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności 85

2.3.1. Wprowadzenie 85

2.3.2. Przesłanki stosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności 87

(1) Orzeczenie kary pozbawienia wolności w wymiarze nieprzekraczającym roku 89

(2) Brak uprzedniego skazania sprawcy na karę pozbawienia wolności ... 90

(3) Przesłanka pozytywnej prognozy kryminologicznej 98

(4) Stosowanie kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania wobec sprawcy występku o charakterze chuligańskim oraz sprawcy przestępstwa z art. 178a § 4 k.k. 108

(5) Szczególna przesłanka warunkowego zawieszenia kary pozbawienia wolności dla tzw. małego świadka koronnego (art. 60 § 5 k.k.) 110

(6) Przesłanki warunkowego zawieszenia kary łącznej 112

(7) Warunkowe zawieszenie kary odroczonej – art. 152 Kodeksu karnego wykonawczego 115

2.3.3. Stosowanie warunkowego zawieszenia w praktyce orzeczniczej 124

(1) Stan prawny przed 1 lipca 2015 r. 124

(2) Stan prawny po 1 lipca 2015 r. 134

2.4. Warunkowe przedterminowe zwolnienie z odbycia reszty kary pozbawienia wolności 148

2.4.1. Wprowadzenie 148

2.4.2. Przesłanki stosowania warunkowego przedterminowego zwolnienia z reszty kary pozbawienia wolności 150

(1) Przesłanki formalne 150

(2) Przesłanka materialna 183

2.4.3. Stosowanie warunkowego przedterminowego zwolnienia z reszty kary pozbawienia wolności w praktyce orzeczniczej 212

(1) Stan prawny przed 1 lipca 2015 r. ... 212
(2) Stan prawny od 1 lipca 2015 r. ... 224

3. STOSOWANIE ŚRODKÓW ZWIĄZANYCH Z PODDANIEM SPRAWCY PRÓBIE W ZAGRANICZNYCH SYSTEMACH PRAWNYCH ... 227

3.1. Wstęp ... 227

3.2. Stany Zjednoczone Ameryki ... 231
3.2.1. Wstęp ... 231
3.2.2. Warunkowe wstrzymanie postępowania (*diversion*) ... 234
3.2.3. Probacja (*probation*) ... 236
3.2.4. Warunkowe wcześniejsze zwolnienie z reszty kary pozbawienia wolności (*parole*) ... 247

3.3. Anglia ... 262
3.3.1. Wstęp ... 262
3.3.2. Probacja ... 263
3.3.3. Wyrok pozbawienia wolności w zawieszeniu (*suspended sentence of imprisonment*) ... 265
3.3.4. Warunkowe przedterminowe zwolnienie (*parole/early release on licence*) ... 267

3.4. Niemcy ... 274
3.4.1. Wstęp ... 274
3.4.2. Warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności (*Strafaussetzung im Gnadenweg*) ... 275
3.4.3. Warunkowe zawieszenie reszty kary pozbawienia wolności pozostającej do wykonania (*Aussetzung des Strafrestes bei zeitiger Freiheitsstrafe*) ... 276

3.5. Francja ... 281
3.5.1. Wstęp ... 281
3.5.2. Warunkowe zawieszenie wykonania kary (*sursis simple* oraz *sursis avec mise à l'épreuve*) ... 282
3.5.3. Warunkowe przedterminowe zwolnienie z reszty kary pozbawienia wolności (*libération conditionnelle*) ... 284

3.6. Holandia ... 287
3.6.1. Wstęp ... 287
3.6.2. Warunkowe zawieszenie wykonania kary ... 288
3.6.3. Warunkowe przedterminowe zwolnienie z reszty kary pozbawienia wolności 289

3.7. Kraje skandynawskie ... 292
3.7.1. Wstęp ... 292
3.7.2. Warunkowe zawieszenie wykonania kary ... 293
(1) Dania ... 293
(2) Finlandia ... 294
(3) Norwegia ... 294
(4) Szwecja ... 295
3.7.3. Warunkowe przedterminowe zwolnienie ... 296
(1) Dania ... 296
(2) Finlandia ... 297
(3) Norwegia ... 298
(4) Szwecja ... 299
(5) Kara dożywotniego pozbawienia wolności a zwolnienie warunkowe . 300

3.8. Brazylia ... 301
3.8.1. Wstęp ... 301
3.8.2. Warunkowe zawieszenie postępowania ... 301
3.8.3. Warunkowe zawieszenie wykonania kary ... 302
3.8.4. Warunkowe przedterminowe zwolnienie ... 303

4. POSTULATY REFORMY PRZEPISÓW KODEKSU KARNEGO W ZAKRESIE PRZESŁANEK ŚRODKÓW ZWIĄZANYCH Z PODDANIEM SPRAWCY PRÓBIE ... 305

4.1. Wstęp ... 305

4.2. Postulaty dotyczące systemu środków związanych z poddaniem sprawcy próbie 307

4.3. Postulaty dotyczące warunkowego umorzenia ... 317

4.4. Postulaty dotyczące warunkowego zawieszenia ... 323

4.5. Postulaty dotyczące warunkowego zwolnienia ... 335

5. ZAKOŃCZENIE ... 358

1. UWAGI WSTĘPNE

1. Wprowadzenie do systemu prawa karnego środków związanych z poddaniem próbie sprawcy czynu zabronionego stało się możliwe wraz z kryzysem charakterystycznej dla klasycznej szkoły prawa karnego teorii, zgodnie z którą podstawowym celem kary kryminalnej jest odwet i odstraszanie.[1] Oparta na zasadzie kary proporcjonalnej i sprawiedliwej odpłaty szkoła klasyczna wykluczała stosowanie tego rodzaju instytucji, stanowiących wyraz łagodzenia reakcji karnej za popełnione przestępstwo.[2]

2. Narodziny probacji wiążą się z wielkimi przemianami w nauce prawa karnego drugiej połowy XIX wieku, jakie dokonały się pod wpływem założeń pozytywistycznych oraz socjologii i kryminologii.[3] Probacja w nowoczesnym rozumieniu pojawiła się najpierw w krajach systemu *common law* (w tym w szczególności w Stanach Zjednoczonych Ameryki oraz w Anglii), co wynikało z charakterystycznego dla tego systemu dużego zakresu swobody sędziowskiej oraz mocy obowiązującej precedensów orzeczniczych.[4]

3. U źródeł stosowania probacji legło założenie, że w przypadku wdrożenia odpowiednich oddziaływań o charakterze wychowawczym, możliwe jest doprowadzenie do społecznej readaptacji sprawcy czynu zabronionego, bez konieczności orzeczenia wobec niego kary i umieszczenia go w izolacji więziennej. Aby te cele mogły zostać zrealizowane, konieczne było oddanie sprawcy pod opiekę urzędnika probacyjnego, pod którego kontrolą sprawca mógłby w dalszym ciągu funkcjonować w warunkach wolnościowych, zaś pomoc owego urzędnika miała doprowadzić do rehabilitacji sprawcy, czyli jego społecznego

---

[1] J. Lachowski, Warunkowe zwolnienie z reszty kary pozbawienia wolności, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 12. J. Makarewicz określił środki probacyjne jako będące w opozycji do kar odwetowych, zob. J. Makarewicz, Prawo karne ogólne, Kraków 1914, s. 22. Zob. też: A. Zoll, Komentarz do art. 69 k.k., teza 5 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Tom II. Część II. Komentarz do art. 53-116, wyd. V, Wolters Kluwer 2016; A. Kordik, Warunkowe zawieszenie wykonania kary w systemie środków probacyjnych i jego efektywność, wyd. Kolonia Limited, Wrocław 1998, s. 37.

[2] L. Radzinowicz, Ideology and Crime. A Study of Crime in its Social and Historical Context, London 1966, s. 123.

[3] K. Witkowska-Rozpara, Warunkowe zawieszenie wykonania kary – uwagi na tle obowiązującej regulacji, praktyki orzeczniczej sądów polskich oraz nowelizacji Kodeksu karnego (z mocą obowiązującą od 1.07.2015 r.), Probacja 2015, zeszyt II, s. 7; B. Stańdo-Kawecka, Warunkowe przedterminowe zwolnienie w krajach europejskich, Przegląd Więziennictwa Polskiego, nr 54, Warszawa 2007, s. 55-56; A. Marek, § 25. Pojęcie i formy probacji. Zagadnienia ogólne, teza 2 [w:] M. Melezini (red.), System Prawa Karnego, t. 6, Kary i środki karne. Poddanie sprawcy próbie, wyd. 2, C.H. Beck, Warszawa 2016.

[4] K. Witkowska-Rozpara, Warunkowe..., s. 7; A. Marek, § 25. Pojęcie..., teza 2 [w:] M. Melezini (red.), System...; J. Utrat-Milecki, Instytucja warunkowego zawieszenia kary z perspektywy typologii kar. Szkic penologiczny na temat wybranych kwestii reformy prawa karnego [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe zawieszenie wykonania kary w założeniach nowej polityki karnej, Wolters Kluwer, Warszawa 2016, s. 67; K. Buchała, A. Zoll, Polskie prawo karne, Wydawnictwa Prawnicze PWN, Warszawa 1995, s. 383; J. Petersilia, Probation in the United States, Part I, Perspectives, Spring 1998, s. 32-33.

uzdrowienia. Niewątpliwie w początkowym etapie funkcjonowania probacji realizacja tych założeń była prostsza aniżeli ma to miejsce obecnie, a to ze względu na jej stosowanie wobec stosunkowo wąskiego kręgu osób, a co za tym idzie – możliwość pochylenia się przez sąd nad potrzebami kryminologicznymi konkretnych sprawców oraz poddania ich realnej kontroli przez urzędników probacyjnych.

4. Stopniowe uregulowanie różnych form probacji na poziomie ustawowym zaczęło następować na przełomie XIX i XX wieku.[5] Teoretyczne podstawy i praktyka funkcjonowania instytucji probacyjnych w krajach *common law* miały wpływ na recepcję tych rozwiązań w Europie, gdzie uległy one jednak znacznemu zróżnicowaniu w poszczególnych państwach.[6]

5. Środki probacyjne i związane z poddaniem sprawcy próbie są powszechnie stosowane we współczesnych systemach prawa karnego, w których odgrywają znaczącą rolę.[7] Do podstawowych rozwiązań o charakterze probacyjnym należą instytucje o cechach warunkowego odstąpienia od ścigania,[8] warunkowego odstąpienia od prowadzenia postępowania karnego,[9] warunkowego skazania,[10] warunkowego odstąpienia od orzeczenia kary,[11] warunkowego odstąpienia od wykonania kary czy warunkowego skrócenia kary pozbawienia wolności.[12] Do instytucji probacyjnych *sensu largo* jest także zaliczana kara ograniczenia wolności.[13]

---

[5] P. Raynor, Community penalties, probation, and offender management [w:] M. Maguire, R. Morgan, R. Reiner (red.), The Oxford Handbook of Criminology, wyd. 5, wyd. Oxford University Press 2012, s. 931.

[6] C.G. Cartledge, P.J.P. Tak, M. Tomic-Malic, Probation in Europe, Hertogenbosch, wyd. European Assembly for Probation and After-Care 1981. Na temat historii regulacji środków probacyjnych w państwach *common law* oraz państwach europejskich, zob. A. Marek, § 25. Pojęcie… [w:] M. Melezini (red.), System…; J. Skupiński, Warunkowe skazanie w prawie polskim na tle porównawczym, Warszawa 1992; J. Skupiński, § 27. Warunkowe zawieszenie wykonania kary [w:] M. Melezini (red.), System…; R. Carter, ,L. Wilkins, Probation and Parole: Selected Readings wyd. John Wiley & Sons 1970; J. Petersilia, Parole and prisoner reentry in the United States, 26 Crime & Justice 479, 1999; J. Petersilia, Probation in the United States…, Spring 1998, s. 32-34.

[7] A. Marek, § 25. Pojęcie…, teza 1 [w:] M. Melezini (red.), System…; B. Stańdo-Kawecka, Warunkowe..., s. 61.

[8] Jak np. w modelu duńsko-norwesko-holenderskim, zob. A. Marek, § 25. Pojęcie…, teza 20 [w:] M. Melezini (red.), System…, s. 992.

[9] Instytucje tego rodzaju są obecne w systemach prawnych Stanów Zjednoczonych Ameryki, Czech, Włoch, Japonii oraz RPA.

[10] Instytucja ta w różnych formach jest stosowana we wszystkich państwach europejskich.

[11] Przykładowo w Stanach Zjednoczonych oraz w Anglii.

[12] Instytucja występująca we wszystkich państwach europejskich – zob. B. Stańdo-Kawecka, Warunkowe..., s. 61.

[13] K. Mycka, T. Kozłowski, Paradoksy polskiej polityki karnej, czyli jak zapełniamy więzienia nadużywając środków probacji [w:] Probacja 2013, nr 2, wyd. Ministerstwa Sprawiedliwości, s. 7; Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2393, dostępny w wersji elektronicznej pod adresem: <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/druk.xsp?nr=2393>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku, s. 106.

6. Pomimo niezwykle zróżnicowanych rozwiązań na poziomie systemów prawnych poszczególnych państw, możliwe jest wyodrębnienie pewnych cech wspólnych, właściwych dla stosowanych obecnie środków probacyjnych. Przede wszystkim, środki te stanowią wyraz indywidualizacji reakcji karnej[14] na czyn zabroniony, będąc alternatywą dla orzeczenia lub wykonania kary, w szczególności kary bezwzględnego pozbawienia wolności.[15] W początkowym etapie funkcjonowania probacji na pierwszy plan wysuwano jej rolę polegającą na poprawie sprawcy (*rehabilitation*).[16] Obecnie, po kryzysie teorii rehabilitacji i resocjalizacyjnej funkcji kary pozbawienia wolności,[17] bardziej istotne znaczenie probacji przypisuje się pomocy sprawcy w readaptacji społecznej w warunkach wolności kontrolowanej, oraz funkcji ochronnej.

7. Stosowanie środków związanych z poddaniem sprawcy próbie ma również uzasadnienie pragmatyczne. Jak zauważono w nauce prawa, bardziej sensowne jest dalsze prowadzenie resocjalizacji i readaptacji społecznej sprawców dobrze rokujących na przyszłość na wolności, aniżeli w sprzyjających demoralizacji warunkach więziennych.[18] Orzeczenie takiego środka jest tym instrumentem polityki karnej państwa, który pozwala racjonalizować postępowanie ze sprawcami, co do których niecelowe jest orzeczenie kary, jej wprowadzenie do wykonania lub – w przypadku warunkowego zwolnienia – jej wykonanie w całości. Orzekanie tych środków jest jednocześnie tańszą alternatywą dla kary pozbawienia wolności, pozwalającą na uniknięcie negatywnych następstw odbywania

---

[14] Już w okresie międzywojennym, opisując instytucje warunkowego zawieszenia wykonania kary oraz warunkowego przedterminowego zwolnienia, S. Glaser pisał, że „Instytucje te są podyktowane względami polityki kryminalnej oraz tendencją do indywidualizacji postępowania ze skazanymi", zob. S. Glaser, Polskie prawo karne w zarysie, Księgarnia Powszechna, Kraków 1933, s. 277.

[15] A. Nawój-Śleszyński, Przeludnienie więzień w Polsce – przyczyny, następstwa i możliwości przeciwdziałania, wyd. Uniwersytetu Łódzkiego 2013, s. 261; J. Skupiński, Warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności [w:] J. Jakubowska-Hara, J. Skupiński (red.), Alternatywy pozbawienia wolności w polskiej polityce karnej, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2009, s. 37; P. Raynor, Community… [w:] M. Maguire, R. Morgan, R. Reiner (red.), The Oxford Handbook of Criminology…, s. 933; T. Kozioł, Warunkowe umorzenie postępowania karnego, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2009, s. 25-26; T. Darkowski, Warunkowe zawieszenie wykonania kary – próba oceny potencjalnego wpływu nowelizacji na politykę karną [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 49; Josine Junger-Tas, Alternatives to prison sentences. Experiences and developments, wyd. Kugler Publications 1994; R.T. Nimmer, Diversion. The search for Alternative Forms of Prosecution, American Bar Foundation 1974. Zob. też Wzorcowe reguły minimalne Narodów Zjednoczonych dotyczące środków o charakterze nieizolacyjnym (Zasady Tokijskie). Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 45/110 z dnia 14 grudnia 1990 r., dostępne w internecie pod adresem: <https://bip.ms.gov.pl/Data/Files/_public/bip/prawa_czl_onz/prawa_czlow_26_6.doc>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku, pkt 1.1.

[16] N. Calson, K. Hess, Ch. Orthmann, Corrections in the 21st century. A practical approach, wyd. West/Wadsworth Publishing 1998, s. 145-147.

[17] J. Whitehead, K. Dodson, B. Edwards, Corrections: Exploring Crime, Punishment, and Justice in America, 3rd Edition, Anderson Publishing 2011, s. 38-40.

[18] J. Lachowski, Warunkowe zwolnienie…, s. 140.

takiej kary.[19] Ten ostatni czynnik wiąże się z obniżeniem kosztów postępowania karnego oraz kosztów prizonizacji, co daje wyraz ekonomicznej teorii kary.[20]

8. W aspekcie indywidualnym środki probacyjne spełniają funkcję wychowawczą oraz prewencyjną w wymiarze negatywnym, gdyż sprawca ma świadomość, że w razie naruszenia warunków okresu próby, nie uniknie odpowiedzialności za przestępstwo, w związku z popełnieniem którego orzeczono dany środek.[21] Prewencja indywidualna w aspekcie pozytywnym polega zaś na tym, że sprawca ma świadomość, że w razie pomyślnego przebiegu okresu próby (przez co należy rozumieć w szczególności brak powrotności do przestępstwa), uzyska wymierne korzyści procesowe w postaci uniknięcia skazania (przy warunkowym umorzeniu), uniknięcia zarządzenia wykonania orzeczonej kary pozbawienia wolności (przy warunkowym zawieszeniu) czy uniknięcia konieczności odbycia pozostałej części kary pozbawienia wolności (przy warunkowym zwolnieniu).

9. Przesłanki środków związanych z poddaniem sprawcy próbie są swoistą miarą punitywności systemu. Generalnie rzecz biorąc, im bardziej restrykcyjny system reakcji karnej w danym państwie, tym węższe możliwości stosowania tych instytucji. Zjawisko to wynika w dużej mierze z nieporozumienia, polegającego na przyjęciu, że orzeczenie środka związanego z poddaniem sprawcy próbie stanowi swoistą „nagrodę" lub „łagodzenie odpowiedzialności karnej".[22] O ile rzeczywiście orzeczenie tych środków stanowi dobrodziejstwo dla sprawcy (skazanego), o tyle akcenty należy położyć raczej na ich postrzeganie jako elementów racjonalnej polityki karnej, mających na celu ograniczenie szkodliwych skutków uwięzienia, poprzez kontrolę sprawcy w okresie próby – poprawę poziomu bezpieczeństwa i redukcję poziomu recydywy, a także obniżenie kosztów funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości.[23]

---

[19] B. Kunicka-Michalska, § 26. Warunkowe umorzenie postępowania karnego, teza 37 [w:] M. Melezini (red.), System…, s. 1000.

[20] J. Utrat-Milecki, Doktrynalne i normatywne źródła kryzysu więziennictwa [w:] J. Utrat-Milecki, Reformy prawa karnego, Oficyna Naukowa, Warszawa 2013, s. 87. Zgodnie z ekonomiczną teorią kary, należy zmierzać do minimalizowania kosztów ponoszenia odpowiedzialności karnej przez sprawców czynów zabronionych, zob. T. Kaczmarek, Z rozważań nad ekonomiczną teorią kary, Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych 2004, Nr 2, s. 135–136. Zob. też J. Lachowski, Warunkowe zwolnienie…, s. 75-76.

[21] W przypadku warunkowego umorzenia mowa tu o podjęciu postępowania; w przypadku warunkowego zawieszenia chodzi o zarządzenie kary do wykonania, a w kontekście warunkowego zwolnienia – jego odwołanie. W przypadku każdego z tych środków przepisy przewidują sytuacje, gdy wobec negatywnego przebiegu okresu próby podjęcie określonych działań przez sąd jest fakultatywne, a kiedy obligatoryjne.

[22] Zob. np. S. Lelental, § 28. Warunkowe przedterminowe zwolnienie, teza 501 [w:] M. Melezini (red.), System…, s. 1219.

[23] B. Stańdo-Kawecka, Warunkowe..., s. 60.

10. Termin „probacja" pochodzi od łacińskiego słowa „*probare*", oznaczającego „próbować" albo „testować".[24] W szerokim rozumieniu probacja oznacza „system poprawczy, który umożliwia sprawcy przestępstwa udany powrót do życia w społeczeństwie i daje mu szansę na rehabilitację w warunkach wolności kontrolowanej."[25] Jak wskazuje A. Marek, aby daną instytucję można było uznać za środek probacyjny, musi ona spełniać pięć cech:

> 1) musi być przewidzianą przez ustawę formą reakcji na popełnione przestępstwo opartą na stwierdzeniu winy jego sprawcy;
>
> 2) przesłanką jej orzeczenia musi być pozytywna prognoza kryminologiczna, pozwalająca na odstąpienie od orzekania lub wykonania kary;
>
> 3) musi przewidywać okres próby i uzależniać skutki prawne od przebiegu próby, tj. mieć charakter warunkowy;
>
> 4) okres próby musi być związany z nałożeniem na sprawcę określonych obowiązków, ewentualnie stosowaniem innych środków karnych oraz
>
> 5) istotnym jej elementem musi być dozór kuratora nad poddanym próbie albo przynajmniej możliwość orzeczenia takiego dozoru w zależności od oceny przez sąd konieczności jego zastosowania.[26]

11. W oparciu o tę klasyfikację, autor ten wskazuje, że środkami probacyjnymi są warunkowe umorzenie postępowania karnego oraz warunkowe zawieszenie wykonania kary, nie jest zaś nim warunkowe przedterminowe zwolnienie z odbycia reszty kary pozbawienia wolności.[27]

---

[24] A. Bałandynowicz, Probacja – wielopasmowa teoria resocjalizacji z udziałem społeczeństwa, Probacja 2009, nr 1, s. 16; K. Witkowska-Rozpara, Warunkowe…, s. 2.

[25] Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny…, s. 106.

[26] A. Marek, § 25. Pojęcie…, teza 27 [w:] M. Melezini (red.), System…, s. 995.

[27] A. Marek, § 25. Pojęcie…, teza 28 [w:] M. Melezini (red.), System…, s. 995. Reprezentantem tego poglądu jest również J. Lachowski, zob. J. Lachowski, Warunkowe zwolnienie…, s. 122-123. Pogląd przeciwny, uznający warunkowe przedterminowe zwolnienie za środek probacyjny, zaprezentowała Z. Świda, zob. Z. Świda, Charakter i stosowanie instytucji warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty kary pozbawienia wolności [w:] K. Krajewski (red.), Księga jubileuszowa z okazji 70. rocznicy urodzin Profesora Andrzeja Gaberle, Wolters Kluwer Polska 2007, s. 373. Z kolei A. Bałandynowicz przyjmuje, że "[a]ktualnie probacja to rodzaj sankcji kryminalnych nakładanych przez sąd na przestępcę po wydaniu wyroku bez uprzedniego orzeczenia kary więzienia (…) przestępca może być poddany probacji lub otrzymać wyrok w zawieszeniu", co prowadzi tego autora do wniosku, że z trzech środków przewidzianych w Rozdziale VIII k.k. jedynie warunkowe umorzenie postępowania można uznać za środek probacyjny, zob. A. Bałandynowicz, Filozofia probacji. Podstawy aksjologiczne systemu sprawiedliwego karania [w:] T. Bulenda, R. Musidłowski, System penitencjarny i postpenitencjarny w Polsce, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2003 r., s. 20. Tymczasem P. Moczydłowski stwierdza, że w Polsce nie ma probacji, istnieje

12. Kodeks karny z 1997 r. („**k.k.**”[28]) nie zawiera jednak pojęcia „środki probacyjne”.[29] Na gruncie polskiego prawa jest to zatem pojęcie języka prawniczego, nie zaś prawnego.[30] Ustawodawca posługuje się za to sformułowaniem „środki związane z poddaniem sprawcy próbie”, tytułując tak rozdział VIII k.k., regulujący instytucje warunkowego umorzenia postępowania karnego (art. 66-68 k.k.; „**warunkowe umorzenie**”), warunkowego zawieszenia wykonania kary[31] (art. 69-76 k.k.; „**warunkowe zawieszenie**”) oraz warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty kary pozbawienia wolności (art. 77-82 k.k.; „**warunkowe zwolnienie**”).[32]

13. Pierwszą całościową regulacją środków związanych z poddaniem sprawcy próbie w Polsce był Kodeks karny z 1932 r.[33] („**k.k. z 1932 r.**”[34]). Był to jeden z pierwszych kodeksów karnych w Europie, który wyraźnie akcentował elementy probacyjne, co wynikało z faktu, że jego głównym autorem był J. Makarewicz, identyfikujący się z tendencjami pozytywistycznymi w prawie karnym.[35] W Rozdziale IX (art. 61-64) k.k. z 1932 r. wprowadził instytucję warunkowego zawieszenia wykonania kary, zaś w Rozdziale X (art. 65-68) – warunkowego zwolnienia.[36]

---

zaś co najwyżej kuratela sądowa, zob. P. Moczydłowski, Kariera strachu. Bezpieczeństwo publiczne w Polsce, Wszechnica Polska – Szkoła Wyższa TWP w Warszawie, Warszawa 2004, s. 253. Wydaje się jednak, że definicja tego autora kładzie nacisk na organy postępowania, odgrywającą rolę w okresie próby nałożonym na sprawcę, nie zaś na istotę poszczególnych środków.

[28] Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz.U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553 ze zm.).

[29] K. Mrozek, Przesłanki udzielenia warunkowego przedterminowego zwolnienia z reszty kary pozbawienia wolności [w:] P. Szymaniec, M. Sadowski (red.), Prace Prawnicze, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2012, s. 203.

[30] W doktrynie powszechnie utożsamia się jednak pojęcia „środki związane z poddaniem sprawcy próbie” oraz „środki probacyjne”, zob. J. Skupiński, Rozdział VIII – Środki związane z poddaniem sprawcy próbie [w:] R. Stefański (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa, Legalis/el. 2017; S. Hypś, Rozdział VIII. Środki związane z poddaniem sprawcy próbie, teza 1 [w:] A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), Kodeks karny. Komentarz, Legalis/el. 2018.

[31] W obecnym stanie prawnym możliwe jest jedynie warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności. Przed 1 lipca 2015 r. możliwe było również warunkowe zawieszenie kary grzywny oraz kary ograniczenia wolności – zob. akapity 393-395 poniżej.

[32] W dalszej części będzie stosowana terminologia zaczerpnięta z k.k., uznająca instytucje z Rozdziału VIII k.k. za środki związane z poddaniem sprawcy próbie, co uzasadnia również zawarcie tego określenia – zamiast środków probacyjnych – w tytule niniejszej rozprawy.

[33] Zob. J. Migdał, Warunkowe przedterminowe zwolnienie [w:] Polski system penitencjarny w latach 1928-1939, wyd. Arche 2012, s. 573.

[34] Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. Kodeks karny (Dz.U. z 1932 r. Nr 60, poz. 571).

[35] J. Skupiński, § 27. Warunkowe…, teza 277 [w:] M. Melezini (red.), System…, s. 1105.

[36] Decyzję w przedmiocie warunkowego zwolnienia podejmował Minister Sprawiedliwości, po wysłuchaniu administracji zakładu karnego – zob. J. Migdał, Warunkowe…, s. 572.

14. Kodeks karny z 1969 r. („**k.k. z 1969 r.**")[37] wprowadził nieznaną na gruncie k.k. z 1932 r. instytucję warunkowego umorzenia postępowania (Rozdział IV, art. 27-29), która została uznana za nowatorskie rozwiązanie polskiej myśli prawniczej.[38] Ponadto, k.k. z 1969 r. przejął z modyfikacjami i rozbudował instytucje warunkowego zawieszenia wykonania kary (Rozdział X, art. 73-79) oraz warunkowego przedterminowego zwolnienia (Rozdział XII, art. 90-98).

15. Obowiązujący obecnie k.k. utrzymał wszystkie powyższe instytucje, które zostały zawarte w Rozdziale VIII k.k. – Środki związane z poddaniem sprawcy próbie. Z uzasadnienia rządowego projektu wynika, z jakich wzorców korzystał ustawodawca, wprowadzając te mechanizmy do k.k.: „Rozdział VIII obejmuje trzy różniące się istotnie środki racjonalnej polityki kryminalnej, będące wynikiem przeszło 100-letniej ewolucji ustawodawstwa, u której początków leżała idea humanizacji kar oraz pragmatyczne nastawienie ustawodawstwa anglosaskiego. Tym co je łączy jest poddanie sprawcy przestępstwa próbie. Różnice pomiędzy tymi trzema środkami są natury procesowej i prawnomaterialnej. (...) Żaden z tych środków nie odpowiada ściśle anglosaskiemu wzorcowi «probation», w którym orzeka się o winie, nie orzeka zaś o karze, lecz stosowaniu dozoru kuratora i szczególnych obowiązków, w tym także o naprawieniu szkody, których zakres jest bardzo zbliżony do przewidzianych w nowym Kodeksie. Rozwiązanie nawiązuje do tradycji polskich kodeksów i przewiduje proste warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności, tj. bez dozoru kuratora i bez szczególnych obowiązków probacyjnych, oraz «probacyjne», związane z nimi (analogicznie warunkowe umorzenie postępowania). Wybór pomiędzy prostym a probacyjnym zawieszeniem wykonania kary został pozostawiony sądowi, w zależności od rodzaju prognozy co do sprawcy i okoliczności czynu, a także potrzeby resocjalizującego oddziaływania. Warunkowe umorzenie postępowania i warunkowe zawieszenie wykonania kary stanowi alternatywę dla bezwzględnego pozbawienia wolności, niewspółmiernie tańszą ekonomicznie, co najmniej równie skuteczną i bez negatywnych oddziaływań tej kary na pozbawionych wolności."[39] Jednakże, w uzasadnieniu rządowego projektu kodeksu karnego trudno

[37] Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks karny (Dz.U. z 1969 r. Nr 13, poz. 94).
[38] M. Cieślak, Materialnoprawne oblicze warunkowego umorzenia postępowania, Prokuratura i Prawo 1971, z. 3-4, s. 616; T. Kozioł, Warunkowe..., s. 21.
[39] Uzasadnienie rządowego projektu Kodeksu karnego z 1997 r. [w:] Nowe kodeksy karne – z 1997 r. z uzasadnieniami. Kodeks karny. Kodeks postępowania karnego. Kodeks karny wykonawczy. Wydawnictwo Prawnicze Sp. z o.o., Warszawa 1997, s. 160-161.

doszukać się rozważań na temat funkcji, jakie te środki mają spełniać w systemie prawa karnego.

16. Regulacje dotyczące stosowania środków związanych z poddaniem sprawcy próbie zawarte w pierwotnej wersji k.k. okazały się relatywnie trwałe. Spośród ponad 60 nowelizacji k.k., które weszły w życie przed 1 lipca 2015 r.,[40] tylko nieliczne dotyczyły ich przesłanek. Art. 66 k.k., ustanawiający przesłanki warunkowego umorzenia, pozostał w pierwotnym brzmieniu aż do 1 lipca 2015 r.[41] Art. 69 k.k., statuujący przesłanki warunkowego zawieszenia, pozostał w niezmienionej wersji do 12 marca 2007 r., kiedy to został do niego dodany § 4, przewidujący, iż zawieszenia wykonania kary ograniczenia wolności lub grzywny nie stosuje się wobec sprawcy występku o charakterze chuligańskim; sąd może warunkowo zawiesić wykonanie kary pozbawienia wolności w szczególnie uzasadnionych wypadkach.[42] W trzy lata później przepis ten został zmodyfikowany poprzez ograniczenie do szczególnie uzasadnionych wypadków możliwości zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności wobec sprawcy przestępstwa z art. 178a § 4 k.k.[43] Następnie art. 69 k.k. pozostał w tym brzmieniu do 1 lipca 2015 r.[44]

17. Nieco więcej nowelizacji nastąpiło w tym okresie w regulacjach warunkowego zwolnienia. Z dniem 1 stycznia 2012 r. z określonego w art. 77 § 1 k.k. katalogu czynników składających się na tzw. przesłankę materialną warunkowego zwolnienia[45] wykreślono sposób życia skazanego przed popełnieniem przestępstwa.[46] Z tą samą datą do k.k. wprowadzono art. 79 § 3, statuujący zasadę odpowiedniego stosowania art. 78 § 3 k.k. w sytuacji, gdy chociaż jedna z niepodlegających łączeniu kar, które skazany ma odbyć kolejno, jest karą 25 lat pozbawienia wolności lub dożywotniego pozbawienia wolności.[47]

---

[40] Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny…, s. 7.

[41] 1 lipca 2015 r. weszła w życie ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2013 r., poz. 1247) („**Zm. k.k. z 27.09.2013 r.**"), która w § 12 pkt 2 wprowadziła zmiany w treści art. 66 k.k.

[42] Art. 1 pkt 5 ustawy z dnia 16 listopada 2006 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2006 r. Nr 226, poz. 1648).

[43] Art. 1 pkt 8 ustawy z dnia 12 lutego 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz ustawy – Prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 2010 r. Nr 40, poz. 227).

[44] Z dniem 1 lipca weszła w życie ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r., poz. 396) („**Zm. k.k. z 20.02.2015 r.**"), która w art. 1 pkt 3 dokonała gruntowanej zmiany przesłanek warunkowego zawieszenia, określonych w art. 69 k.k.

[45] Zob. Rozdział 2.4.2(2) poniżej.

[46] Art. 4 pkt 4 ustawy z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2011 r. Nr 240, poz. 1431) („**Zm. k.k. z 16.09.2011 r.**"). Tą samą ustawą dokonano drobnych zmian redakcyjnych w art. 77 § 1 k.k.

[47] Art. 4 pkt 5 Zm. k.k. z 16.09.2011 r.

I wreszcie, jedyną z dotychczasowych zmian k.k. dotyczących określonych w art. 78 tzw. przesłanek formalnych warunkowego zwolnienia[48] było skreślenie z dniem 8 czerwca 2010 r. tzw. minimów absolutnych odbytej kary.[49]

18. Jak wynika z tytułu rozprawy, głównym jej przedmiotem są przesłanki stosowania środków związanych z poddaniem sprawcy czynu zabronionego próbie (rozumiane jako czynniki warunkujące możliwość orzeczenia danego środka) na gruncie k.k., z uwzględnieniem perspektywy komparatystycznej. W związku z tym, należy poczynić następujące założenia:

19. Po pierwsze, szczególny nacisk został położony na zidentyfikowanie czynników związanych z orzekaniem środków związanych z poddaniem sprawcy próbie, które sprawiają największe problemy praktyczne w orzecznictwie sądowym, a także budzą niejasności w doktrynie prawa karnego. Taki zabieg musiał zostać dokonany w pierwszej kolejności, gdyż musiał on z założenia determinować dalsze kierunki badań, których wynikiem miało być przedstawienie konkretnych propozycji – zarówno legislacyjnych, jak i w obszarze stosowania prawa – których wprowadzenie może przyczynić się do usprawnienia stosowania tych instytucji.

20. Tak rozumiana tematyka pracy wymusza postawienie na pierwszym planie regulacji zawartych w Rozdziale VIII k.k. W niezbędnym zakresie omówiono również stosowne regulacje Kodeksu postępowania karnego[50] oraz Kodeksu karnego wykonawczego.[51]

21. Po drugie, przedmiotem rozprawy nie są pozostałe elementy dotyczące środków związanych z poddaniem sprawcy próbie, takie jak przykładowo kwestia podjęcia postępowania warunkowo umorzonego, zarządzenia do wykonania kary pozbawienia wolności warunkowo zawieszonej i odwołania warunkowego zwolnienia, jak również zagadnienia dotyczące okresu próby i obowiązków nakładanych na sprawcę (skazanego), czy też skutków pozytywnego i negatywnego upływu okresu próby.

---

[48] Zob. Rozdział 2.4.2(1) poniżej.
[49] Zob. akapity 442-443 poniżej.
[50] Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1997 r. Nr 89, poz. 555 ze zm.) („**k.p.k.**").
[51] Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 1997 r. Nr 90, poz. 557 ze zm.) („**k.k.w.**").

22. Ponadto, rozprawa nie zawiera też szczegółowego omówienia historii regulacji środków związanych z poddaniem sprawcy próbie w polskim oraz zagranicznych systemach prawnych, z wyjątkiem kwestii istotnych z punktu widzenia przeprowadzenia wykładni historycznej. W niniejszej pracy nie zostały także osobno opisane unormowania dotyczące środków związanych z poddaniem sprawcy próbie, zawarte w Kodeksie wykroczeń[52] oraz w Kodeksie karnym skarbowym.[53]

23. Pomimo istotnej roli, jaką pełnią w polityce karnej państwa, środki związane z poddaniem sprawcy próbie nie doczekały się jak dotąd w doktrynie polskiej całościowego opracowania dotyczącego instytucji przewidzianych w Rozdziale VIII k.k., zawierającego syntetyczny opis każdego z tych środków oraz analizę ich wzajemnych relacji i funkcji kryminalno-politycznych.

24. W polskiej nauce prawa karnego nie brak monografii oraz innych publikacji dotyczących poszczególnych środków związanych z poddaniem sprawcy próbie.[54] Większość z nich straciła jednak na aktualności, a niektóre powstały jeszcze pod rządami k.k. z 1969 r. Co prawda w nowszym piśmiennictwie pojawiają się opracowania dotyczące poszczególnych środków związanych z poddaniem sprawcy próbie,[55] jednak dotyczą one

---

[52] Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (Dz.U. z 1971 r. Nr 12, poz. 115 ze zm.) („**k.w.**"). Rozdział IV (art. 42-44 k.w.) zawiera przepisy dotyczące warunkowego zawieszenia kary aresztu.

[53] Ustawa z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz.U. z 1999 r. Nr 83, poz. 931 ze zm.) („**k.k.s.**"). K.k.s. przewiduje trzy środki związane z poddaniem sprawcy próbie: warunkowe umorzenie (art. 41 k.k.s.), warunkowe zawieszenie (art. 41a k.k.s.) oraz warunkowe zwolnienie (art. 42 k.k.s.). Co ciekawe, na gruncie art. 22 § 2 pkt 8 k.k.s, środki związane z poddaniem sprawcy próbie należą do środków karnych. Zob. też S. Kowalski, Środki probacyjne w Kodeksie karnym skarbowym po nowelizacji kodeksu karnego, Probacja 2015 nr 3, s. 45-64.

[54] W przypadku warunkowego umorzenia na szczególną uwagę zasługują następujące pozycje: A. Marek, Warunkowe umorzenie postępowania karnego, Warszawa 1973; M. Cieślak, Materialnoprawne…; A. Zoll, Materialnoprawna problematyka warunkowego umorzenia postępowania karnego, Kraków 1973; B. Kunicka-Michalska, Warunkowe umorzenie postępowania karnego w latach 1970-1977, Wrocław 1982; M. Leonieni, W. Michalski, Warunkowe umorzenie postępowania karnego w świetle ustawy i praktyki sądowej, Warszawa 1972; T. Kozioł, Warunkowe...; w zakresie warunkowego zawieszenia są to przede wszystkim dzieła M. Leonieniego, Warunkowe zawieszenie wykonania kary. Podstawy stosowania, Warszawa 1961 oraz Warunkowe zawieszenie wykonania kary. Analiza ustawy i praktyki sądowej, Warszawa 1974 oraz J. Skupińskiego, Warunkowe skazanie… oraz Warunkowe zawieszenie… [w:] J. Jakubowska-Hara, J. Skupiński (red.), Alternatywy… W przypadku warunkowego zwolnienia jedyną całościową monografią jest dzieło J. Lachowskiego, Warunkowe zwolnienie… Należy także wskazać na pracę A. Jaworskiej-Wieloch, Odwołanie warunkowego zwolnienia, wyd. Poltext, Warszawa 2016.

[55] Zob. A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, B. J. Stefańska, Quantum odbytej kary pozbawienia wolności jako przesłanka warunkowego zwolnienia, Prokuratura i Prawo 2017, nr 4; J. Lachowski, Przesłanka materialna warunkowego przedterminowego zwolnienia na gruncie kodeksu karnego [w:] Prokuratura i Prawo 2008, nr 11; J. Lachowski, Warunkowe zawieszenie wykonania kary oraz warunkowe zwolnienie po noweli z 20 lutego 2015 roku z perspektywy art. 4 § 1 kk – wybrane zagadnienia [w:] K. Kwaśniewska (red.), Studia z zakresu nauk prawnoustrojowych, miscellanea, Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa w Bydgoszczy, t. 6, 2016; D. Kucyper, K. Mamak, W. Płóciennik (red.) Funkcjonowanie warunkowego zawieszenia kary pozbawienia wolności w świetle badań aktowych, Krakowski Instytut Prawa Karnego Fundacja, Kraków 2017; I. Bondarczuk, Problematyka przesłanek warunkowego umorzenia postępowania karnego [w:] P. Szymaniec, M. Sadowski (red.) Prace…; K. Mrozek, Przesłanki… [w:] P. Szymaniec, M. Sadowski (red.) Prace...

zwykle szczegółowych zagadnień, nie wypełniając pustki w istniejącym stanie wiedzy o funkcjonowaniu przesłanek środków związanych z poddaniem sprawcy próbie w praktyce orzeczniczej, oraz o wzajemnych relacjach pomiędzy tymi środkami.

25. Taka analiza jest zaś niewątpliwie potrzebna, skoro jeszcze w 2014 r. ustawodawca wskazywał, że jednym z głównych powodów reformy prawa karnego, która ostatecznie stała się faktem jako Zm. k.k. z 20.02.2015 r. jest „całkowita niewydolność systemu probacji".[56] W doktrynie wyrażono zaś opinię, że analiza praktyki funkcjonowania systemu środków związanych z poddaniem sprawcy próbie od wejścia w życie k.k. do 2015 r. prowadzi do wniosku o „całkowitym bankructwie idei" oraz „praktycznej niewydolności" obowiązującego systemu.[57] Jako najważniejsze przyczyny takiego stanu rzeczy wskazywano wadliwe regulacje prawne instytucji warunkowego zawieszenia, niewydolność systemu probacji, nietrafne prognozowanie kryminologiczne sprawców, nieracjonalne praktyki organów wymiaru sprawiedliwości w zakresie stosowania obowiązujących przepisów (od skrajnie liberalnych do skrajnie punitywnych).[58]

26. W celu znalezienia przyczyn i zaproponowania rozwiązań powyższych problemów związanych z funkcjonowaniem systemu środków związanych z poddaniem sprawcy próbie (a także weryfikacji, czy takie problemy rzeczywiście występują w praktyce wymiaru sprawiedliwości), konieczne jest przeprowadzenie wszechstronnej analizy dogmatycznej dotychczasowego dorobku doktryny i orzecznictwa. Zabieg taki umożliwi także identyfikację pozostałych barier dla efektywnego stosowania tych środków w praktyce orzeczniczej.

27. Niezwykle cennym punktem odniesienia dla takich badań jest również perspektywa prawno-porównawcza. Krytyczna analiza obowiązujących w zagranicznych systemach prawnych środków probacyjnych umożliwi przedstawienie bardziej wszechstronnej diagnozy funkcjonowania tych instrumentów w Polsce. Wiedza o doświadczeniach innych państw, które skutkowały wprowadzeniem określonych zmian legislacyjnych, pozwoli

---

[56] Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny…, s. 1; J. Skupiński, § 27. Warunkowe…, teza 310 [w:] M. Melezini (red.), System…, s. 1122.

[57] M. Królikowski, R. Zawłocki, Prawo karne, Warszawa 2015, s. 369; K. Witkowska-Rozpara, Idea wolności kontrolowanej skazanego na karę z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Uwagi na tle nowelizacji kodeksu karnego z dnia 20 lutego 2015 r. [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 137.

[58] A. Nawój-Śleszyński, Rola środków penalnych związanych z poddaniem sprawcy próbie w kształtowaniu rozmiarów populacji więziennej w Polsce; Probacja 2014, nr II, s. 29-30.

z kolei na przedstawienie postulatów *de lege ferenda* dotyczących prawa polskiego, a obejmujących rozwiązania, które sprawdziły się już za granicą.

28. Istotnym elementem przeprowadzonych badań była również obserwacja sposobu stosowania środków związanych z poddaniem sprawcy próbie w stanie prawnym po dokonanej przez Zm. k.k. z 20.02.2015 r. gruntownej zmiany k.k., określanej w doktrynie jako nowa filozofia karania.[59] Pozwoliło to na postawienie wstępnej diagnozy funkcjonowania środków związanych z poddaniem sprawcy próbie po nowelizacji z 2015 r. oraz wysunięcie dalszych propozycji, które ustawodawca powinien wziąć pod uwagę. W związku ze zmianą filozofii karania, należy także ustalić czy środki związane z poddaniem sprawcy próbie są nadal potrzebne w systemie prawa karnego, oraz czy mogą pełnić w nim odpowiednią rolę, przyczyniając się do odpowiedniego wypełniania celów indywidualno-prewencyjnych, będąc jednocześnie rozwiązaniem korzystnym systemowo, oraz akceptowalnym ze społecznego punktu widzenia.

29. Zasygnalizowane wyżej kwestie zdeterminowały strukturę niniejszej rozprawy, która przedstawia się w następujący sposób:

30. W **Rozdziale 2** zostały szczegółowo omówione zagadnienia związane ze stosowaniem poszczególnych środków związanych z poddaniem sprawcy próbie na gruncie k.k. Każdej z trzech instytucji przewidzianych w Rozdziale VIII k.k. został poświęcony osobny podrozdział. Podrozdziały zostały z kolei podzielone na mniejsze jednostki redakcyjne, w których omówiono (i) przesłanki poszczególnych środków oraz (ii) aspekty ich stosowania w praktyce orzeczniczej, z uwzględnieniem stanu prawnego przed 1 lipca 2015 r. oraz po tej dacie.

31. **Rozdział 3** został poświęcony stosowaniu środków związanych z poddaniem sprawcy próbie w zagranicznych systemach prawnych. Zostal on podzielony na podrozdziały dotyczące poszczególnych państw (Stany Zjednoczone Ameryki, Anglia, Niemcy, Francja, Holandia, kraje skandynawskie – Dania, Finlandia, Norwegia i Szwecja, oraz Brazylia).

---

[59] P. Kardas, J. Giezek, Nowa filozofia karania, czyli o założeniach i zasadniczych elementach nowelizacji kodeksu karnego [w:] Palestra 2015, Nr 7–8, s. 10-23. Zob. też „Zmiana filozofii karania – nowelizacja Kodeksu karnego przyjęta przez Radę Ministrów" – komunikat Ministerstwa Sprawiedliwości z dnia 8 maja 2014 r., dostępny w internecie pod adresem: <https://ms.gov.pl/pl/archiwum-informacji/news.6023,10.zmiana-filozofii-karania---nowelizacja-kodeksu.html>: dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

32. Kolejna część rozprawy (**Rozdział 4**) zawiera postulaty *de lege ferenda*. Stanowią one propozycje legislacyjne oraz w zakresie stosowania obowiązujących przepisów, mające na celu usprawnienie funkcjonowania systemu, które wyłoniły się na podstawie analizy funkcjonowania środków związanych z poddaniem sprawcy próbie w Polsce oraz rozwiązań obowiązujących w innych państwach. Przedstawione pomysły uwzględniają także funkcje, jakie powinny być spełniane przez środki związane z poddaniem sprawcy próbie w systemie prawa karnego, z uwzględnieniem założeń nowelizacji, która weszła w życie z dniem 1 lipca 2015 r.

33. W ostatnim rozdziale (**Rozdział 5**) przedstawiono refleksje i wnioski końcowe z przeprowadzonych badań.

2. STOSOWANIE ŚRODKÓW ZWIĄZANYCH Z PODDANIEM SPRAWCY PRÓBIE NA GRUNCIE KODEKSU KARNEGO

2.1. Wstęp

34. Cechą wspólną umiejscowionych w Rozdziale VIII k.k. środków jest poddanie sprawcy czynu zabronionego próbie. Środki te łączy warunkowość, a zatem weryfikacja przez organy postępowania postawionej pozytywnej prognozy kryminologicznej w okresie próby, podczas którego na sprawcy ciążą określone przez sąd obowiązki.[60] Orzeczenie środka związanego z poddaniem sprawcy próbie co do zasady wiąże się z polepszeniem jego sytuacji procesowej, jako że prowadzi do zastosowania wobec niego łagodniejszego środka reakcji karnej.[61] Niewątpliwie zaś sytuacja sprawcy ulega dalszej poprawie w przypadku pozytywnego przebiegu okresu próby. W takim przypadku postępowanie karne w stosunku do sprawcy, wobec którego je warunkowo umorzono, nie zostanie podjęte (art. 68 § 4 k.k.); przy warunkowym zawieszeniu – orzeczona kara pozbawienia wolności nie zostanie zarządzona do wykonania (art. 75 § 4 k.k.[62]); zaś w przypadku warunkowego zwolnienia – kara zostanie uznana za wykonaną z chwilą warunkowego

---

[60] Zgodnie z art. 67 § 3 k.k., umarzając warunkowo postępowanie karne, sąd nakłada na sprawcę obowiązek naprawienia szkody w całości albo w części, a w miarę możliwości również obowiązek zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, albo zamiast tych obowiązków orzeka nawiązkę; sąd może nałożyć na sprawcę obowiązki wymienione w art. 72 § 1 pkt 1-3, 5-6b, 7a lub 7b, a ponadto orzec świadczenie pieniężne wymienione w art. 39 pkt 7 lub zakaz prowadzenia pojazdów, wymieniony w art. 39 pkt 3, do lat 2. W przypadku warunkowego zawieszenia, zgodnie z art. 72 § 1 k.k. po wejściu w życie Zm. k.k. z 20.02.2015 r., sąd musi nałożyć na sprawcę co najmniej jeden obowiązek probacyjny, chyba że orzeka środek karny (wówczas orzeczenie obowiązku w okresie próby staje się fakultatywne). Na gruncie art. 159 § 1 k.k.w., nałożenie na sprawcę obowiązków przy orzeczeniu warunkowego zwolnienia jest fakultatywne.

[61] W konkretnych sytuacjach zastosowanie środka związanego z poddaniem próbie może mieć dla sprawcy negatywne konsekwencje. W przypadku warunkowego umorzenia postępowania chodzi o sytuację, gdyby w razie prowadzenia postępowania i wydania wyroku skazującego na sprawcę została nałożona kara, która byłaby dla niego mniej dolegliwa niż okres próby (który zgodnie z art. 67 § 1 k.k. wynosi co najmniej rok) wraz z orzeczonymi obowiązkami. Odnośnie do warunkowego zawieszenia, które jest w praktyce traktowane jako alternatywa dla kary bezwzględnego pozbawienia wolności, orzeczenie tego środka wraz z obowiązkami w okresie próby (który zgodnie z art. 71 § 1 k.k. wynosi co najmniej rok) może być dla sprawcy mniej korzystne, aniżeli odbycie krótkiej kary izolacyjnej. W przypadku warunkowego zwolnienia z brakiem faktycznej poprawy sytuacji procesowej sprawcy możemy mieć do czynienia, jeżeli zostanie ono zastosowane na krótko przed końcem orzeczonej kary (zaś zgodnie z art. 80 § 1 k.k. okres próby wynosi co najmniej 2 lata). Pomimo tego, *de lege lata* zgoda sprawcy (skazanego) nie jest przesłanką zastosowania żadnego z tych środków. Jedynie w przypadku warunkowego umorzenia, jeżeli oskarżony sprzeciwia się jego orzeczeniu, nie jest możliwe wydanie wyroku warunkowo umarzającego postępowanie na posiedzeniu, zob. postanowienie SN z dnia 27 listopada 2003 r., sygn. akt: V KK 301/03, LEX nr 82450. Nie ma jednak przeszkód, by orzeczenie takie zapadło po przeprowadzeniu rozprawy – zob. T. Kozioł, Warunkowe…, s. 173-174.

[62] Ponadto, zgodnie z art. 76 § 1 k.k., skazanie ulegnie zatarciu z mocy prawa z upływem 6 miesięcy od zakończenia okresu próby. Przepis ten stanowi *lex specialis* w stosunku do art. 107 § 1 k.k., zgodnie z którym zatarcie skazania na karę pozbawienia wolności następuje z mocy prawa z upływem 10 lat od wykonania lub darowania kary, oraz innych uregulowań dotyczących zatarcia skazania, zawartych w Rozdziale XII k.k. – zob. wyr. SN z dnia 12 października 2016 r., sygn. akt: V KK 178/16, Lex nr 2142041.

zwolnienia a skazany nie powróci do zakładu karnego.[63] I wreszcie, jak wynika z literalnego brzmienia ustawy, która w kontekście każdego ze środków związanych z poddaniem sprawcy próbie stanowi, że sąd „może" go zastosować,[64] ich orzeczenie jest fakultatywne, co oznacza, że nawet po spełnieniu ich przesłanek sąd nie ma obowiązku ich orzeczenia wobec sprawcy.[65]

35. Podstawową funkcją każdego z tych środków jest oddziaływanie na sprawcę na płaszczyźnie indywidualno-prewencyjnej, poprzez powstrzymanie go od powrotu do przestępstwa oraz umożliwienie mu readaptacji społecznej i pomoc w prawidłowym funkcjonowaniu w warunkach wolnościowych. Ustawodawca wychodzi bowiem z założenia, że w przypadku wystąpienia szczególnych okoliczności charakteryzujących sprawcę – nie zaś jego czyn, który w kontekście środków związanych z poddaniem sprawcy próbie schodzi co do zasady na dalszy plan – pożądane jest zastosowanie wobec niego określonych oddziaływań i poddanie go kontroli, bez potrzeby wymierzenia mu kary pozbawienia wolności lub – w przypadku warunkowego zwolnienia – jej dalszego wykonywania. Z samego założenia, tego rodzaju rozwiązanie jest też korzystne z systemowego punktu widzenia, gdyż wpływa na obniżenie kosztów funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości (w tym w szczególności poprzez ograniczenie wydatków związanych z działaniem placówek penitencjarnych). Co więcej, orzekanie omawianych instytucji może także prowadzić do obniżenia kosztów społecznych popełnionego przestępstwa, gdyż jego sprawca może dalej funkcjonować w swoim środowisku rodzinnym i kontynuować pracę, a jednocześnie nie jest narażony na szkodliwe efekty odbywania kary pozbawienia wolności.

36. Przy odpowiednim orzekaniu środków związanych z poddaniem sprawcy próbie i należytym egzekwowaniu nałożonych na sprawcę obowiązków, oraz kontrolowaniu jego postępowania w okresie próby, ich stosowanie powinno także spotkać się ze społeczną akceptacją. Jednakże, ze względu na charakter instytucji probacyjnych, względy ogólno-prewencyjne oraz społeczne oddziaływanie kary nie mogą mieć pierwszorzędnego

[63] J. Skupiński, Rozdział VIII – Środki… [w:] R. Stefański (red.), Kodeks…, Legalis/el. 2017.
[64] Zob. art. 66 § 1, art. 69 § 1 oraz art. 77 § 1 k.k.
[65] S. Hypś, Rozdział VIII. Środki…, teza 3 [w:] A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), Kodeks… Zob. jednak akapity 195-199, 375 oraz 603-609, w których autor odnosi się do kwestii fakultatywności stosowania każdego ze środków przewidzianych w Rozdziale VIII k.k.

znaczenia w procesie ich stosowania. Innymi słowy, powyższe okoliczności nie powinny stanowić przesłanki negatywnej orzeczenia środków przewidzianych w Rozdziale VIII k.k.

37. Pomiędzy umiejscowionymi w Rozdziale VIII k.k. instytucjami istnieje jednak więcej różnic o fundamentalnym charakterze, aniżeli cech wspólnych.[66] Środki te kontrastują ze sobą zarówno w aspekcie procesowym, jak i prawno-materialnym.[67]

38. Po pierwsze, każdy z nich jest stosowany na różnym etapie postępowania karnego. Warunkowe umorzenie następuje na posiedzeniu lub na rozprawie (art. 341 § 1 i 2 k.p.k.) i stanowi alternatywę dla wydania wyroku skazującego i orzeczenia kary. Zastosowanie warunkowego zawieszenia ma miejsce w wyroku skazującym, jednakże już po wymierzeniu kary pozbawienia wolności. Natomiast warunkowe zwolnienie jest stosowanie na etapie wykonywania orzeczonej w wyroku skazującym kary pozbawienia wolności.

39. Konsekwencją powyższego jest konstatacja, że każdy ze środków przewidzianych w Rozdziale VIII k.k. jest stosowany w różnych okolicznościach procesowych. O ile konkluzja ta nie wywołuje wątpliwości w zestawieniu warunkowego zwolnienia z warunkowym umorzeniem i warunkowym zawieszeniem – jako że warunkowe zwolnienie jest stosowane już na etapie wykonawczym postępowania karnego – o tyle teoretycznie jest możliwe rozpatrywanie przez sąd możliwości wydania wyroku warunkowo umarzającego postępowanie lub wyroku skazującego z orzeczeniem kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania.

40. W odróżnieniu jednak od warunkowego umorzenia, warunkowe zawieszenie stanowi formę skazania, jako że zawiera w sobie zarówno rozstrzygnięcie o winie, jak i o karze.[68] Sąd powinien zatem zdecydować czy warunkowe umorzenie będzie wystarczającym środkiem reakcji karnej wobec sprawcy czynu zabronionego, czy też konieczne jest wydanie wyroku skazującego i orzeczenie kary. Dopiero w razie wydania wyroku skazującego, na etapie wymiaru kary, sąd, kierując się określonymi w k.k. dyrektywami będzie decydował, czy orzeczenie warunkowego zawieszenia będzie odpowiednie.

---

[66] Zob. G. Goniewicz, Pozytywna prognoza kryminologiczna jako przesłanka stosowania środków probacyjnych [w:] Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych 2017, z. 4, s. 109.
[67] Uzasadnienie rządowego projektu Kodeksu karnego z 1997 r. [w:] Nowe kodeksy karne…, s. 160.
[68] J. Lachowski, Komentarz do art. 69 k.k., teza 6 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do artykułów 1–116, Legalis/el. 2017.

41. Jednakże, z praktycznego punktu widzenia, jeszcze przed wydaniem wyroku sąd może rozważać alternatywy w postaci warunkowego umorzenia oraz warunkowego zawieszenia. Jak bowiem wskazuje T. Kozioł, „[w]arunkowe umorzenie postępowania pozostaje bowiem w dalszym ciągu jedyną instytucją kodeksu karnego wypełniającą przestrzeń pomiędzy skazaniem a umorzeniem postępowania.[69] W ten sposób poszerza granice systemu środków reakcji karnej czyniąc go bardziej elastycznym w indywidualizacji odpowiedzialności karnej, stanowiąc alternatywę nie tylko dla krótkoterminowej kary pozbawienia wolności, lecz także dla wszelkich postaci skazania."[70]

42. Specyfika omawianych instytucji powoduje, że w przypadku orzekania każdej z nich inaczej kształtuje się możliwość stosowania dyrektyw sądowego wymiaru kary, określonych w art. 53 i n. k.k.[71]

43. Po drugie, warunkowe umorzenie i warunkowe zawieszenie są stosowane przez sąd *meriti* w drodze wyroku,[72] zaś o warunkowym zwolnieniu orzeka sąd penitencjarny (sąd okręgowy) w drodze postanowienia.[73] Wyrok warunkowo umarzający postępowanie oraz wyrok, w którym orzeczono warunkowe zawieszenie, są zaskarżalne apelacją na zasadach ogólnych,[74] zaś od postanowienia w przedmiocie warunkowego zwolnienia przysługuje zażalenie.[75] Wyrok warunkowo umarzający postępowanie oraz wyrok, w którym orzeczono warunkowe zawieszenie, co do zasady stają się wykonalne z chwilą uprawomocnienia,[76] zaś postanowienie o udzieleniu warunkowego zwolnienia – już z chwilą wydania.[77]

---

[69] Należy podkreślić, że warunkowe umorzenie nie jest odmianą warunkowego skazania, zob. post. SN z dnia 1 marca 2004 r., sygn. akt: V KK 373/03, LEX nr 162576 oraz P. Hofmański, Komentarz do art. 66 k.k., teza 12 [w:] M. Filar (red.), Kodeks karny. Komentarz, wyd. V, Wolters Kluwer 2016.

[70] T. Kozioł, Warunkowe…, s. 26.

[71] Zob. akapity 200-207, 289-299 oraz 592-602 poniżej.

[72] Zob. art. 342 § 1 k.p.k. Wyłączną kompetencję do stosowania warunkowego umorzenia postępowania ma sąd. Na gruncie k.k. z 1969 r. mógł to uczynić także prokurator, zob. P. Hofmański, Komentarz do art. 66 k.k., teza 3 [w:] M. Filar (red.), Kodeks...

[73] J. Skupiński, J. Mierzwińska-Lorencka, Komentarz do art. 77 k.k., teza 7 [w:] R. Stefański (red.), Kodeks…, Legalis/el. 2017; zob. art. 18 § 1 k.k.w.

[74] Zob. art. 444 § 1 k.p.k.

[75] Zob. art. 162 § 2 k.p.k.

[76] Zob. art. 9 § 2 k.k.w.

[77] Zob. art. 9 § 3 k.k.w. Z przepisu tego wynika jednak również, że sąd penitencjarny albo sąd apelacyjny rozpoznający zażalenie może wstrzymać wykonalność postanowienia o udzieleniu warunkowego zwolnienia. Wyjątkiem od natychmiastowej wykonalności postanowień o warunkowym zwolnieniu jest sytuacja, gdy prokurator oświadczy, że sprzeciwia się udzieleniu takiego zwolnienia – zob. art. 154 § 1 w zw. z art. 162 § 2 k.k.w.

44. Po trzecie, z perspektywy dogmatycznej każdy ze środków związanych z poddaniem sprawcy próbie ma inny charakter. Warunkowe umorzenie jest bowiem instytucją o charakterze materialno-procesowym,[78] warunkowe zawieszenie – materialnym, zaś warunkowe zwolnienie – wykonawczym, z elementami materialno-prawnymi.[79]

45. Po czwarte, każdy ze środków związanych z poddaniem sprawcy próbie jest skierowany do różnej kategorii sprawców. Zgodnie z art. 66 § 1 k.k., warunkowe umorzenie może zostać zastosowane wyłącznie w przypadku sprawcy uprzednio niekaranego za przestępstwo umyślne, zaś w myśl art. § 1 k.k., warunkowe zawieszenie jest możliwe wobec sprawcy, który w czasie popełnienia przestępstwa nie był prawomocnie skazany na karę pozbawienia wolności.

46. Oznacza to, że *de lege lata* istnieje możliwość warunkowego umorzenia postępowania wobec sprawcy skazanego na karę pozbawienia wolności za popełnienie przestępstwa nieumyślnego, ale w razie wydania wyroku skazującego wobec tego samego sprawcy nie będzie można orzec warunkowego zawieszenia. Jednocześnie, jeżeli sprawca był uprzednio karany za przestępstwo umyślne, ale nie na karę pozbawienia wolności, nie można wobec niego warunkowo umorzyć postępowania, ale można orzec warunkowe zawieszenie.[80]

47. Co więcej, k.k. wprowadza ograniczenia przedmiotowe możliwości orzeczenia warunkowego umorzenia oraz warunkowego zawieszenia. Warunkowe umorzenie może być bowiem zastosowane wyłącznie w przypadku sprawcy przestępstwa zagrożonego karą nieprzekraczającą 5 lat pozbawienia wolności (art. 66 § 2 k.k.), tymczasem warunkowe zawieszenie można orzec jedynie w przypadku kary pozbawienia wolności nieprzekraczającej jednego roku. O możliwości warunkowego umorzenia postępowania

---

[78] Zob. H. Paluszkiewicz, Refleksje o perspektywach rozwoju karnoprocesowej regulacji warunkowego umorzenia postępowania karnego [w:] J. Jakubowska-Hara, C. Nowak, J. Skupiński (red.), Reforma prawa karnego. Propozycje i komentarze. Księga pamiątkowa Profesor Barbary Kunickiej-Michalskiej, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2008, s. 382–383.

[79] W doktrynie i orzecznictwie największy spór budzi charakter prawny warunkowego zwolnienia. Przykładowo, w orzecznictwie SN i TK można spotkać pogląd, że warunkowe zwolnienie jest instytucją prawa karnego wykonawczego, zob. uchwała SN z dnia 24 lutego 2006 r., sygn. akt: I KZP 54/05, LEX nr 172115 oraz wyr. TK z dnia 10 lipca 2000 r., sygn. akt: SK 21/99, Dz.U. z 2000 r. Nr 55, poz. 666. Według A. Marka, warunkowe zwolnienie ma charakter materialno-prawny, zob. A. Marek, Prawo karne, C.H. Beck, Warszawa 2009, s. 314. J. Lachowski twierdzi zaś, że instytucja ta ma mieszany, materialno-wykonawczy charakter, zob. J. Lachowski, Warunkowe zwolnienie…, s. 137.

[80] Zob. G. Goniewicz, Pozytywna…, s. 110.

od strony formalnej decyduje zatem ustawowe zagrożenie karą, zaś w przypadku warunkowego zawieszenia – wymiar sądowy już orzeczonej kary.[81]

48. Ustawa nie wprowadza z kolei żadnych ograniczeń podmiotowych ani przedmiotowych w możliwości skorzystania z warunkowego zwolnienia.[82] Z natury rzeczy, dobrodziejstwo warunkowego zwolnienia może być zastosowane wyłącznie wobec skazanych na karę pozbawienia wolności, karę 25 lat pozbawienia wolności lub karę dożywotniego pozbawienia wolności.

49. Jak stwierdzono w literaturze, każdy ze środków związanych z poddaniem sprawcy próbie jest przeznaczony do stosowania wobec odmiennych pod względem kryminologicznym sprawców czynów zabronionych. Jak podaje J. Skupiński, warunkowe umorzenie jest przeznaczone dla sprawców, wobec których najwłaściwsza jest umiarkowana reakcja karna, warunkowe zawieszenie – wobec sprawców zasługujących na represję w średnim rozmiarze, zaś warunkowe zwolnienie – wobec sprawców, co do których zastosowano karę pozbawienia wolności, i którzy mają za sobą pobyt w zakładzie karnym.[83]

50. Po piąte, każdy z umiejscowionych w Rozdziale VIII k.k. środków posiada autonomiczną regulację faktorów, które sąd powinien wziąć pod uwagę, rozważając jego orzeczenie.

51. Przesłanką zastosowania każdego z określonych w Rozdziale VIII k.k. środków związanych z poddaniem sprawcy próbie jest wystąpienie tzw. pozytywnej prognozy kryminologicznej.[84] Jednakże, z powodu specyfiki każdego z tych środków oraz ich funkcji kryminalno-politycznych, treść pozytywnej prognozy kryminologicznej uzasadniającej ich orzeczenie jak również czynniki wpływające na tę prognozę są odmienne,[85] co ilustruje poniższe zestawienie:[86]

---

[81] Zob. M. Leonieni, W. Michalski, Warunkowe umorzenie postępowania karnego a warunkowe zawieszenie wykonania kary, Nowe Prawo 1971, nr 12, s. 1787; J. Lachowski, Komentarz do art. 69 k.k., teza 8 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks…, Legalis/el. 2017.
[82] Post. SA w Krakowie z dnia 24 listopada 2009 r., sygn. akt: II AKz 1063/09, LEX nr 575547.
[83] J. Skupiński, Rozdział VIII – Środki… [w:] R. Stefański (red.), Kodeks…, Legalis/el. 2017.
[84] A. Marek, § 25. Pojęcie…, teza 27 [w:] M. Melezini (red.), System…, s. 18-19; W. Wróbel, A. Zoll, Polskie prawo karne. Część ogólna, Znak 2010, s. 473.
[85] J. Skupiński, Komentarz do art. 77 k.k., teza 27 [w:] R. Stefański (red.), Kodeks…, Legalis/el. 2016.
[86] Zob. G. Goniewicz, Pozytywna…, s. 133.

Tabela 1 – Cechy wspólne i różnice pomiędzy środkami związanymi z poddaniem sprawcy próbie

Treść pozytywnej prognozy kryminologicznej	Środek związany z poddaniem sprawcy próbie		
	Warunkowe umorzenie	Warunkowe zawieszenie	Warunkowe zwolnienie
Przestrzeganie porządku prawnego	+	-	+
Osiągnięcie celów kary	-	+	-
Brak powrotu do przestępstwa	+	+	+
Stosowanie się do orzeczonego środka karnego lub zabezpieczającego	-	-	+
Przesłanki składające się na prognozę kryminologiczną			
Postawa	+	+	+
Właściwości	+	+	+
Warunki osobiste	+	+	+
Dotychczasowy sposób życia	+	+	-
Okoliczności popełnienia przestępstwa	-[87]	-	+
Zachowanie po popełnieniu przestępstwa	-	+	+
Zachowanie w toku odbywania kary	-	-	+

[87] W przypadku warunkowego umorzenia istnieje co prawda przesłanka niebudzących wątpliwości okoliczności popełnienia czynu (art. 66 § 1 k.k.), jednak nie stanowi ona elementu składowego ustalania pozytywnej prognozy kryminologicznej.

52. Jak wskazuje się w doktrynie, pomimo różnej redakcji przesłanek ustalania prognozy kryminologicznej w odniesieniu do każdego ze środków związanych z poddaniem sprawcy próbie, w kontekście każdego z nich oznacza ona właściwie to samo.[88] Sprowadza się ona do przeświadczenia sądu, że pomimo zastosowania danego środka, sprawca będzie przestrzegał porządku prawnego, w szczególności zaś, że nie popełni ponownie przestępstwa.[89]

53. Prognozowanie kryminologiczne opiera się na założeniu, że zachowaniem ludzi rządzą określone prawidłowości, a zatem osoby o zbliżonych cechach w porównywalnych okolicznościach zachowają się podobnie.[90] Taka prognoza powinna mieć charakter ściśle zindywidualizowany i odnosić się do okoliczności dotyczących konkretnego sprawcy.[91]

54. W niniejszym rozdziale zostały szczegółowo omówione przesłanki stosowania poszczególnych środków umiejscowionych w Rozdziale VIII k.k. W przypadku czynników, które są istotne z punktu widzenia wszystkich trzech lub dwóch spośród nich, zostały one omówione wyłącznie raz. Wynika to z zasady jednakowej interpretacji tych samych pojęć użytych w tym samym akcie prawnym, zgodnie z którą pojęcia takie należy wykładać tak samo (zakaz wykładni homonimicznej).[92]

---

[88] J. Skupiński, J. Mierzwińska-Lorencka, Komentarz do art. 66 k.k., teza 1 [w:] R. Stefański (red.), Kodeks…, Legalis/el. 2017.

[89] W. Wróbel, A. Zoll, Polskie…, s. 473.

[90] T. Kozioł, Przesłanka pozytywnej prognozy kryminologicznej [w:] Warunkowe umorzenie postępowania karnego, Wolters Kluwer 2009, s. 116.

[91] Na temat modeli prognozowania kryminologicznego i systemów klasyfikacji, zob. B. Hołyst [w:] Podstawy i zakres indywidualnej prognozy kryminologicznej, Probacja 2013, nr 1; D. Wójcik, Stosowanie w postępowaniu karnym narzędzi diagnostyczno-prognostycznych służących oszacowaniu ryzyka powrotności do przestępstwa, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2012. W kwestii praktycznych aspektów ustalania prognozy kryminologicznej i problemów z tym związanych, zob. P. Stępniak [w:] Udział skazanego w kształtowaniu prognozy kryminologicznej, Przegląd Więziennictwa Polskiego, nr 61, Warszawa 2008; T. Kalisz [w:] Warunkowe zwolnienie z reszty kary pozbawienia wolności z perspektywy problemów z ustalaniem treści i kierunku prognozy kryminologicznej, Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego, Tom XXX, AUWE No 3524, Wrocław 2013; J.C. Runda, E.E. Rhine & R.E. Wetter, The Practice of Parole Boards, Association of Paroling Authorities International & Council of State Governments (1994); J. Petersilia, Parole…; E.E. Rhine, J. Petersilia, K.R. Reitz, Improving Parole Release in America, Federal Sentencing Reporter, vol. 28, no. 2, December 2015.

[92] J. Lachowski, Warunkowe zwolnienie…, s. 255; M. Bielski, Glosa do uchwały SN z dnia 17 grudnia 2008 r., I KZP 27/08, Prokuratura i Prawo 2010, nr 3, s. 136-141. W przypadku warunkowego zwolnienia specyfika badania takich czynników jak postawa, właściwości i warunki osobiste sprawcy (skazanego) musi jednakowoż uwzględniać ich ewolucję od momentu orzekania przez sąd *meriti* aż do rozpoznania wniosku o udzielenie warunkowego zwolnienia.

2.2. Warunkowe umorzenie postępowania karnego

2.2.1. Wprowadzenie

55. Umieszczenie w polskim systemie prawnym instytucji warunkowego umorzenia miało spełnić szereg celów kryminalno-politycznych.[93] Jak wskazywano w uzasadnieniu k.k. z 1969 r., warunkowe umorzenie „realizuje zasadę ograniczenia penalizacji w sprawach drobnych przyjmując, że są wypadki, w których bez wyroku skazującego i kary, przez użycie innych środków można przeprowadzić proces wychowawczy zapobiegając w ten sposób ponownemu wkroczeniu sprawcy na drogę przestępstwa".[94] Ustawodawcy przyświecało zatem założenie, że w sprawach drobnej wagi nie zawsze jest konieczne prowadzenie postępowania karnego przed sądem oraz wydanie wyroku skazującego i wymierzenie kary, gdyż i bez tego możliwe jest zresocjalizowanie sprawcy.[95]

56. Funkcjonowanie warunkowego umorzenia ma swoje uzasadnienie humanitarne i utylitarne. Wymiar humanitarny polega na braku konieczności zadawania sprawcy przestępstwa dolegliwości w postaci orzeczenia kary, jeżeli nie jest on zdemoralizowany a inne względy nie uzasadniają wymierzenia kary. Wzgląd utylitarny polega na tym, że w stosunku do sprawcy wymierzenie krótkoterminowej kary pozbawienia wolności mogłoby odnieść skutek odwrotny do zamierzonego, wobec zetknięcia się ze zdeprawowanymi skazanymi w warunkach izolacji więziennej.[96]

57. Jak wskazano w uzasadnieniu rządowego projektu k.k., „[w]arunkowe umorzenie jest w gruncie rzeczy warunkowym (na próbę) zwolnieniem od ponoszenia przez sprawcę kary, a oznacza w istocie kontrolowaną wolność. Stopień kontroli zależy od tego, czy orzeczono dozór, oraz od rodzaju zastosowanych obowiązków probacyjnych. Negatywny wynik

---

[93] I. Bondarczuk, Problematyka… [w:] P. Szymaniec, M. Sadowski (red.) Prace…, s. 134.

[94] Uzasadnienie do projektu Kodeksu karnego, Warszawa 1968, s. 105; cyt. za: P. Kazimirski, Z. Kuźma, Wykonywanie orzeczeń o warunkowym umorzeniu postępowania karnego [w:] J. Zagórski (red.), Wykonywanie środków probacji i readaptacji skazanych w Polsce, „Biuletyn RPO. Materiały" 2008, nr 59, Warszawa 2008, s. 109. Zob. też: A. Nawój-Śleszyński, Przeludnienie…, s. 267.

[95] S. Jaworski, Przesłanki warunkowego umorzenia postępowania karnego, Monitor Prawniczy 2013, nr 4; K. Buchała, A. Zoll, Polskie…, s. 392.

[96] Zob. A. Zoll, Materialnoprawna…, s. 6–7; A. Marek, Istota i skutki warunkowego umorzenia postępowania karnego, Prokuratura i Prawo 1970, nr 11, s. 940; K. Maksymowicz, Warunkowe umorzenie postępowania karnego w projekcie zmian przepisów prawa karnego, Nowe Prawo 1983, nr 3, s. 105; J. Skupiński, Warunkowa reakcja karna w sprawach mniejszej wagi, PPK 1992, nr 6, s. 47; K. Juszka, Prezentacja propozycji własnych reformy prawa karnego w zakresie zmiany ustawowej konstrukcji warunkowego umorzenia postępowania karnego [w:] I. Sepioło-Jankowska, Reforma prawa karnego. Księga po zjeździe młodych karnistów, Legalis/el. 2014. Na temat szkodliwości odbywania kary pozbawienia wolności zob. M. Płatek, Europejskie Reguły Więzienne 2006 r., Prokuratura i Prawo 2008, z. 2, s. 3.

próby otwiera możliwość orzeczenia racjonalnej kary lub środka karnego z uwzględnieniem zachowania się sprawcy po orzeczeniu o warunkowym umorzeniu. Stanowi to istotną zaletę tego środka polityki kryminalnej, zbliżając go do znanej instytucji *probation*."[97] Jak podaje T. Kozioł, warunkowe umorzenie znajduje zastosowanie tam, gdzie wymierzenie sprawcy kary nie jest konieczne dla powstrzymania go od popełnienia w przyszłości przestępstwa,[98] co prowadzi do minimalizacji stygmatyzującego społecznie i prawnie charakteru wyroku.[99]

58. W kontekście warunkowego umorzenia na pierwszy plan wysuwają się względy wychowawcze.[100] Jak stwierdził Sąd Najwyższy jeszcze na gruncie k.k. z 1969 r., „[i]stotą warunkowego umorzenia postępowania jest rezygnacja ze stosowania kary na rzecz środków oddziaływania wychowawczego."[101]

59. W literaturze wskazuje się również, że warunkowe umorzenie stanowi najłagodniejszy sposób reakcji na popełniony przez sprawcę czyn zabroniony,[102] stanowiący wyraz uelastycznienia systemu reakcji karnej.[103] Już z samego założenia warunkowe umorzenie stanowi środek reakcji na drobną przestępczość.[104] Jak postuluje T. Kozioł, możliwość zastosowania warunkowego umorzenia powinna zostać przez sąd rozważona w pierwszej kolejności.[105]

---

[97] Uzasadnienie rządowego projektu Kodeksu karnego z 1997 r. [w:] Nowe kodeksy karne…, s. 161.
[98] T. Kozioł, Warunkowe…, s. 26.
[99] T. Kozioł, Warunkowe…, s. 51.
[100] B. Kunicka-Michalska, § 26. Warunkowe…, teza 44 [w:] M. Melezini (red.), System…, s. 1003; J. Jasiński, Punitywność systemów karnych. Rozważania nad zakresem, formami i intensywnością penalizacji, Studia Prawnicze 1973, nr 35, s. 30; A. Marek, Warunkowe..., s. 11 i 20; A. Zoll, Materialnoprawna…, s. 5; T. Kozioł, Warunkowe…, s. 60.
[101] Uchwała SN z dnia 21 czerwca 1995 r., sygn. akt: I KZP 18/95, LEX nr 20760. Zob. również wyrok SO w Kielcach z dnia 30 czerwca 2015 r., sygn. akt: II Ka 288/15, LEX nr 1838800.
[102] T. Bojarski (red.), Polskie prawo karne. Zarys części ogólnej, LexisNexis, Warszawa 2008, s. 303.
[103] T. Kozioł, Warunkowe…, s. 61.
[104] P. Kozłowska-Kalisz, Komentarz do art. 66 k.k., teza 1 [w:] M. Mozgawa (red.), Kodeks karny. Komentarz aktualizowany, LEX/el. 2017. Zob. też A. Zoll, Drobna przestępczość jako problem dogmatyki prawa karnego i polityki karnej [w:] J. Czapska (red.), Zasady procesu karnego wobec wyzwań współczesności. Księga ku czci Profesora Stanisława Waltosia, Wydawnictwa Prawnicze, Warszawa 2000. Zob. też uchwała SN z dnia 29 stycznia 1971 r., sygn. akt: VI KZP 26/69 – wytyczne wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej w zakresie wykładni i stosowania ustaw karnych dotyczących warunkowego umorzenia postępowania, Legalis nr 15161.
[105] T. Kozioł, Warunkowe…, s. 62.

2.2.2. Przesłanki stosowania warunkowego umorzenia postępowania karnego

60. W doktrynie istnieją liczne definicje przesłanek warunkowego umorzenia.[106] Przykładowo, M. Cieślak określał je jako „okoliczności, które muszą wystąpić w pełnym swoim zespole, aby można było wydać zasadną decyzję o warunkowym umorzeniu", przy czym tylko ich łączne wystąpienie umożliwiało warunkowe umorzenie postępowania.[107] A. Marek wskazywał, że przesłanki warunkowego umorzenia to „swoiste dla tej instytucji warunki, od spełnienia których uzależnione jest jej stosowanie w prawnie dopuszczalnym procesie"[108], zaś A. Zoll podkreślał, że przez pojęcie tych przesłanek „należy rozumieć te okoliczności, które – przy koniunkcyjnym wystąpieniu – pozwolą uznać, że przeprowadzenie rozprawy i wymierzenie oskarżonemu kary nie jest celowe z punktu widzenia funkcji rozprawy i funkcji kary".[109] W nowszej literaturze przesłanki warunkowego umorzenia definiuje się „jako zespół wskazanych przepisami ustawy okoliczności, których jednoczesne wystąpienie na gruncie rozpoznawanej sprawy, stwarza podstawę do wydania przez sąd orzeczenia o warunkowym umorzeniu postępowania."[110] Nie brak również w doktrynie różnorakich klasyfikacji przesłanek warunkowego umorzenia.[111]

61. Na gruncie art. 66 § 1 k.k. do przesłanek warunkowego umorzenia należą: (i) stopień społecznej szkodliwości czynu, (ii) stopień winy sprawcy, (iii) brak wątpliwości co do okoliczności czynu, (iv) uprzednia niekaralność sprawcy za przestępstwo umyślne oraz (v) pozytywna prognoza kryminologiczna.

---

[106] Zob. I. Bondarczuk, Problematyka… [w:] P. Szymaniec, M. Sadowski (red.) Prace…, s. 134.
[107] M. Cieślak, Materialnoprawne…, s. 618.
[108] A. Marek, Przesłanki warunkowego umorzenia postępowania karnego, Zeszyty Naukowe UMK, Toruń 1969, s. 137 oraz Warunkowe…, s. 83.
[109] A. Zoll, Materialnoprawna…, s. 53.
[110] T. Kozioł, Z problematyki przesłanek warunkowego umorzenia postępowania karnego, CPKiNP 2000, z. 2, s. 5 oraz Warunkowe…, s. 64.
[111] Zob. T. Kozioł, Warunkowe…, s. 65-69 oraz I. Bondarczuk, Problematyka… [w:] P. Szymaniec, M. Sadowski (red.) Prace…, s. 134-136.

(1) Przesłanka ustawowego zagrożenia karą

62. Zgodnie z art. 66 § 2 k.k., warunkowego umorzenia nie stosuje się do sprawcy przestępstwa zagrożonego karą przekraczającą 5 lat pozbawienia wolności. W obecnym stanie prawnym brak wyjątków od tej reguły, a zatem ma ona charakter bezwzględny.[112] Wprowadzenie tego progu zagrożenia karą należy uznać za przejaw uznania przez ustawodawcę, że rozumiany *in abstracto* stopień społecznej szkodliwości czynów zagrożonych karą przekraczającą ten próg uniemożliwia zastosowanie warunkowego umorzenia wobec sprawcy takiego przestępstwa.[113]

63. Co prawda omawiana przesłanka jest umiejscowiona po pozostałych przesłankach warunkowego umorzenia, określonych w art. 66 § 1 k.k., jednak zasadne jest jej omówienie w pierwszej kolejności. Jeżeli bowiem sąd ustali, że zarzucany sprawcy czyn jest zagrożony karą pozbawienia wolności w wysokości przekraczającej 5 lat, rozważanie pozostałych przesłanek warunkowego umorzenia będzie bezcelowe. Etap kwalifikacji prawnej czynu musi bowiem poprzedzać etap wyboru środka reakcji karnej.[114] W praktyce faza ta będzie polegała na weryfikacji przez sąd kwalifikacji prawnej czynu zarzucanego sprawcy, podanej przez prokuratora w akcie oskarżenia lub we wniosku o zastosowanie warunkowego umorzenia.[115]

64. Proces ustalania prawidłowej kwalifikacji czynu zarzucanego sprawcy – na który składają się elementy przedmiotowe i podmiotowe czynu – może jednocześnie prowadzić do weryfikacji pozostałych przesłanek warunkowego umorzenia, określonych w art. 66 § 1 k.k.

---

[112] Post. SN z dnia 17 stycznia 2017 r., sygn. akt: II KK 1/17, Legalis nr 1559931.

[113] Nie oznacza to oczywiście, że społeczna szkodliwość czynu zagrożonego karą poniżej 5 lat pozbawienia wolności nigdy nie będzie znaczna, zaś w przypadku czynów zagrożonych wyższą karą jest zawsze znaczna. Społeczną szkodliwość czynu należy bowiem badać *in concreto* w przypadku poszczególnych czynów. Zob. A. Zoll, Komentarz do art. 66 k.k., teza 18 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom II… Zob. też post. SN z dnia 14 listopada 2017 r., sygn. akt: V KK 119/17, LEX nr 2418095.

[114] J. Wróblewski, Sądowe stosowanie prawa, Warszawa 1972, s. 52 i n.; T. Kozioł, Warunkowe…, s. 76; I. Bondarczuk, Problematyka… [w:] P. Szymaniec, M. Sadowski (red.) Prace…, s. 147.

[115] Zob. art. 332 § 1 pkt 4 oraz art. 336 § 2 k.p.k.

65. W obecnym stanie prawnym przesłanka ustawowego zagrożenia karą została ujęta w sposób najbardziej liberalny w historii polskich regulacji warunkowego umorzenia.[116] Zgodnie z art. 27 § 2 k.k. z 1969 r., warunkowego umorzenia nie stosowało się, jeżeli przestępstwo zarzucane sprawcy było zagrożone karą przekraczającą 3 lata pozbawienia wolności. Obecnie obowiązujący k.k. w swojej pierwotnej wersji utrzymał tę zasadę, przy czym wprowadził od niej wyjątek. Mianowicie, zgodnie z art. 66 § 3 k.k. w wersji obowiązującej do 30 czerwca 2015 r.[117] możliwe było zastosowanie warunkowego umorzenia wobec sprawcy, którego czyn jest zagrożony karą nieprzekraczającą 5 lat pozbawienia wolności, jeżeli pokrzywdzony pojednał się ze sprawcą, sprawca naprawił wyrządzoną przestępstwem szkodę lub uzgodnił z pokrzywdzonym sposób jej naprawienia.

66. Pojęcie „zagrożenia karą" należy rozumieć jako ustawowy, nie zaś sędziowski wymiar kary, a zatem jako abstrakcyjne zagrożenie karą w części szczególnej k.k. lub w innej ustawie, nie zaś przewidywany konkretny wymiar kary, który zostałby wymierzony sprawcy za popełnione przez niego przestępstwo.[118] Na spełnienie przesłanki ustawowego zagrożenia karą nie będzie miała przy tym wpływu możliwość nadzwyczajnego złagodzenia lub nadzwyczajnego obostrzenia kary.[119] Z punktu widzenia omawianej przesłanki są za to istotne wprowadzone w ustawie typy kwalifikowane oraz uprzywilejowane. Przykładowo, warunkowe umorzenie nie jest możliwe w przypadku zabójstwa (art. 148 § 1 k.k.), jednak można je zastosować w przypadku typów uprzywilejowanych tego przestępstwa (art. 149, 150, 151 oraz 155 k.k.). Z drugiej strony, warunkowe umorzenie jest możliwe przy przestępstwie zaboru pojazdu w typie podstawowym (art. 289 § 1 k.k.), jednak nie można go orzec w typach kwalifikowanych, określonych w art. 289 § 2 i 3 k.k.

---

[116] Na uwagę zasługuje fakt, że próg ustawowego zagrożenia karą w wysokości 5 lat pozbawienia wolności został również wprowadzony w aktualnym brzmieniu art. 58 § 1 k.k., statuującego zasadę *ultima ratio* kary pozbawienia wolności, co może potencjalnie zwiększyć zakres zastosowania warunkowego umorzenia.

[117] 1 lipca 2015 r. weszła w życie Zm. k.k. z 27.09.2013 r., która w § 12 pkt 2 wprowadziła zmiany w treści art. 66 k.k., w tym wykreślenie § 3 tego przepisu.

[118] Zob. T. Kozioł, Warunkowe…, s. 76-77; B. Kunicka-Michalska, § 26. Warunkowe…, teza 91 [w:] M. Melezini (red.), System…, s. 1028-1029; S. Hypś, Komentarz do art. 66 k.k., teza 8 [w:] A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), Kodeks...

[119] T. Kozioł, Warunkowe…, s. 76-77; B. Kunicka-Michalska, § 26. Warunkowe…, teza 91 [w:] M. Melezini (red.), System…, s. 1028-1029; J. Skupiński, J. Mierzwińska-Lorencka, Komentarz do art. 66 k.k., teza 15 [w:] R. Stefański (red.), Kodeks..., Legalis/el. 2017.

67. Szczególnym przypadkiem możliwości zastosowania warunkowego umorzenia są przewidziane w k.k. przestępstwa, których zagrożenie karą wynosi powyżej 5 lat pozbawienia wolności, które to zagrożenie maleje poniżej tego progu przy przyjęciu przypadku mniejszej wagi.[120] Jak stwierdził Sąd Najwyższy, „[p]rzy ocenie, czy zachodzi wypadek mniejszej wagi w danej sprawie, należy brać pod uwagę przedmiotowo-podmiotowe znamiona czynu, kładąc akcent na te elementy, które są charakterystyczne dla danego rodzaju przestępstw. Wypadek mniejszej wagi jest to bowiem uprzywilejowana postać czynu o znamionach przestępstwa typu podstawowego, charakteryzująca się przewagą łagodzących elementów przedmiotowo-podmiotowych".[121] W najnowszym orzecznictwie SN akcentuje, że „[o]cena, czy zachowanie oskarżonego stanowi wypadek mniejszej wagi, wymaga najpierw ustalenia, że zachowanie to wyczerpało znamiona czynu zabronionego w typie podstawowym, a następnie konieczne jest dokonanie całościowej analizy społecznej szkodliwości tego zachowania z uwzględnieniem wszystkich relewantnych w tym przypadku kwantyfikatorów społecznej szkodliwości czynu ujętych w art. 115 § 2 k.k."[122]

68. Z formalnego punktu widzenia nie ma przeszkód do zastosowania warunkowego umorzenia wobec sprawcy zbrodni, która zgodnie z dyspozycją art. 7 § 2 k.k. jest zagrożona karą pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3 albo karą surowszą. W obecnym stanie prawnym brak jest jednak w k.k. zbrodni, której maksymalne zagrożenie karą nie przekraczałoby 5 lat pozbawienia wolności.

69. Z punktu widzenia omawianej przesłanki z zakresu sprawców, którzy mogą być objęci warunkowym umorzeniem, nie są wyłączeni recydywiści w rozumieniu art. 64 § 1 i 2 k.k. W ich przypadku warunkowe umorzenie nie będzie jednak możliwe, a to ze względu na brak spełnienia przesłanki uprzedniej niekaralności sprawcy za przestępstwo umyślne.

---

[120] Chodzi mianowicie o przestępstwa przeciwko działalności instytucji państwowych oraz samorządu terytorialnego (art. 228 § 2, 229 § 2, 230 § 2 oraz 230a § 2 k.k.), przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów (art. 270a § 3, 271a § 3 oraz 277a § 2 k.k.) oraz przestępstwa przeciwko mieniu (art. 279 § 1, 280 § 1, 281 oraz 282 w zw. z 283 k.k. oraz 286 § 3 k.k.); zob. B. Kunicka-Michalska, § 26. Warunkowe…, teza 144 [w:] M. Melezini (red.), System…, s. 1054.

[121] Wyr. SN z dnia 9 października 1996 r., sygn. akt: V KKN 79/96, Legalis nr 30289.

[122] Wyr. SN z dnia 21 czerwca 2017 r., sygn. akt: II KK 98/17, LEX nr 2365543.

70. Teoretycznie możliwe jest zastosowanie warunkowego umorzenia w stosunku do sprawcy, który z popełnienia przestępstwa uczynił sobie stałe źródło dochodu lub popełnia przestępstwo, działając w zorganizowanej grupie albo w związku mających na celu popełnienie przestępstwa (art. 65 § 1 k.k.) oraz sprawcy przestępstwa o charakterze terrorystycznym (art. 115 § 20 k.k.). W przypadku tych sprawców przesłanka ustawowego zagrożenia może być bowiem spełniona. Z praktycznego punktu widzenia trudno jednak sobie wyobrazić orzeczenie wobec tych sprawców warunkowego umorzenia, a to ze względu na konieczność spełnienia pozostałych przesłanek, w tym przesłanki niebędącego znacznym stopnia społecznej szkodliwości czynu oraz przesłanki pozytywnej prognozy kryminologicznej.[123]

71. W doktrynie sporna jest możliwość zastosowania warunkowego umorzenia wobec sprawcy występku o charakterze chuligańskim (art. 115 § 21 k.k.). Jeszcze na gruncie k.k. z 1969 r. SN stwierdził, że „[c]huligański charakter przestępstwa wyklucza możliwość umorzenia postępowania karnego na podstawie art. 27 § 1 KK, bowiem społeczne niebezpieczeństwo tych czynów jest znaczne a odpowiedzialność karna ich sprawców zaostrzona".[124] Podobne stanowisko prezentuje T. Kozioł, uzasadniając je znaczną społeczną szkodliwością takich czynów.[125] Z drugiej strony, B. Kunicka-Michalska wyraziła pogląd, że chuligański charakter czynu nie wyklucza zastosowania warunkowego umorzenia przy spełnieniu jego przesłanek.[126]

72. Abstrahując od skądinąd słusznej krytyki istnienia na gruncie k.k. pojęcia występku o charakterze chuligańskim,[127] niezasadne wydaje się wyłączanie spod zakresu zastosowania warunkowego umorzenia wszystkich sprawców tych występków. O ile wszelkie przejawy generalizacji sprawców takich występków są obarczone ryzykiem postawienia nietrafnej diagnozy, o tyle co do zasady można stwierdzić, że tego rodzaju czyny mają niższy stopień społecznej szkodliwości, aniżeli czyny sprawców określonych w art. 65 § 1 k.k. Wydaje się, że w konkretnych przypadkach, w których popełnienie występku o charakterze chuligańskim miało charakter jednorazowego, spontanicznego

[123] Podobnie B. Kunicka-Michalska, § 26. Warunkowe…, teza 91 [w:] M. Melezini (red.), System…, s. 1028-1029.
[124] Post. SN z dnia 7 grudnia 1988 r., sygn. akt: V KRN 238/88, LEX nr 22284.
[125] T. Kozioł, Warunkowe…, s. 79-80.
[126] B. Kunicka-Michalska, § 26. Warunkowe…, teza 91 [w:] M. Melezini (red.), System…, s. 1029.
[127] Zob. akapit 304 poniżej.

wybryku, zastosowanie warunkowego umorzenia może okazać się najbardziej adekwatną reakcją karną.

73. Co więcej, za formalną możliwością warunkowego umorzenia postępowania wobec sprawcy występku o charakterze chuligańskim przemawia także wykładnia systemowa. Mianowicie, ustawodawca ograniczył możliwość zastosowania warunkowego zawieszenia w stosunku do sprawcy występku o charakterze chuligańskim do szczególnie uzasadnionych wypadków (art. 69 § 4 k.k.). Z założenia o racjonalnym ustawodawcy wynika, że gdyby chciał on wprowadzić analogiczne ograniczenie lub wyłączenie w odniesieniu do warunkowego umorzenia, wówczas zawarłby stosowną regulację w art. 66 k.k.[128]

74. Bezsporne w doktrynie jak i w praktyce orzeczniczej jest za to, że zastosowanie warunkowego umorzenia jest możliwe w przypadku, gdy przypisane sprawcy przestępstwo jest zagrożone (obok kary pozbawienia wolności) karą grzywny i karą ograniczenia wolności.[129] Już w wydanych w 1971 r. wytycznych dotyczących stosowania warunkowego umorzenia SN stwierdził, że „[m]ożność warunkowego umorzenia postępowania, ograniczona do przestępstw zagrożonych karą nieprzekraczającą 3 lat pozbawienia wolności, dotyczy również przestępstw zagrożonych przemiennie karą pozbawienia wolności do takiej wysokości, karą ograniczenia wolności albo grzywny".[130] *A maiore ad minus*, warunkowe umorzenie jest również dopuszczalne w przypadku przestępstw zagrożonych wyłącznie karami wolnościowymi, a więc łagodniejszymi od kary pozbawienia wolności.[131] Rozwiązanie to jest przy tym zgodne z *ratio legis* omawianej instytucji, które polega na jej stosowaniu w razie popełnienia mniej poważnych przestępstw.[132]

---

[128] Podobnie J. Skupiński, J. Mierzwińska-Lorencka, Komentarz do art. 66 k.k., teza 15 [w:] R. Stefański (red.), Kodeks…, Legalis/el. 2017.
[129] T. Kozioł, Warunkowe…, s. 76; B. Kunicka-Michalska, § 26. Warunkowe…, teza 91 [w:] M. Melezini (red.), System…, s. 1029.
[130] Uchw. SN z dnia 29 stycznia 1971 r., sygn. akt: VI KZP 26/69 – wytyczne…
[131] A. Zoll, Komentarz do art. 66 k.k., teza 16 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom II...
[132] T. Bojarski, Komentarz do art. 66 k.k. [w:] T. Bojarski (red.), Kodeks karny. Komentarz, wyd. VII, LEX/el. 2016.

(2) Przesłanki stopnia winy sprawcy oraz stopnia społecznej szkodliwości czynu

(a) Uwagi ogólne

75. Zgodnie z art. 66 § 1 k.k., zastosowanie warunkowego umorzenia jest możliwe, jeżeli wina i społeczna szkodliwość czynu nie są znaczne. W tym zakresie należy poczynić szereg uwag o charakterze wstępnym i porządkującym:

76. Po pierwsze, pomimo zawartego w art. 66 § 1 k.k. sformułowania, mówiącego o winie i społecznej szkodliwości czynu, są to dwie odrębne przesłanki zastosowania warunkowego umorzenia. Jak wynika z uzasadnienia rządowego projektu k.k., „[w] celu ujednolicenia interpretacji pojęcia „społeczna szkodliwość czynu" i ustalenia elementów wpływających na jej stopień nowy Kodeks wprowadza określenie okoliczności decydujących o tym stopniu (art. 115). Z przepisu tego wynika, że o stopniu społecznej szkodliwości czynu decydują te elementy, które stanowią konkretyzację strony przedmiotowej i podmiotowej czynu zabronionego. Na podkreślenie zasługuje to, że o stopniu społecznej szkodliwości nie decyduje stopień winy, chociaż okoliczności wpływające na winę mogą być także istotne dla oceny społecznej szkodliwości czynu. Społeczna szkodliwość czynu i wina są dwoma różnymi elementami przestępstwa, wynikającymi z dwóch, opartych na różnych kryteriach, ocen czynu zabronionego."[133] Wobec tego należy przyjąć, że stopień społecznej szkodliwości czynu oraz stopień winy nie tworzą łącznie stopnia ujemnej zawartości czynu, od której zależy możliwość lub brak możliwości zastosowania warunkowego umorzenia. W celu jego orzeczenia niebędące znacznym stopień społecznej szkodliwości czynu oraz stopień winy muszą wystąpić kumulatywnie.[134]

77. Jak stwierdził SN, dla możliwości zastosowania warunkowego umorzenia istotne jest ustalenie wszystkich przesłanek odpowiedzialności karnej,[135] do których należą m.in. wina sprawcy oraz stopień społecznej szkodliwości czynu. Badanie tych faktorów stanowi również element wymiaru kary, a to na podstawie art. 53 § 1 k.k., zgodnie z którym dolegliwość kary nie powinna przekraczać stopnia winy i uwzględniać stopień społecznej szkodliwości czynu. Powyższe czynniki, jak również zastosowana przez ustawodawcę

[133] Uzasadnienie rządowego projektu Kodeksu karnego z 1997 r. [w:] Nowe kodeksy karne…, s. 118; podkreślenie dodano.
[134] A. Zoll, Komentarz do art. 66 k.k., teza 13 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom II…
[135] Post. SN z dnia 27 listopada 2003 r., sygn. akt: V KK 301/03, LEX nr 82450; A. Zoll, Komentarz do art. 66 k.k., teza 5 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom II…

koniunkcja pomiędzy winą i społeczną szkodliwością czynu w redakcji przesłanek warunkowego umorzenia,[136] uzasadnia ich łączne opisanie.

78. Po drugie, wyjaśnienia wymaga niezręczne sformułowanie art. 66 § 1 k.k. o winie i społecznej szkodliwości czynu, co może sugerować, że wina jest cechą czynu, nie zaś sprawcy. Jednakże, na gruncie art. 1 § 2 oraz § 3 oczywistym jest, że społeczna szkodliwość czynu jest znamieniem czynu, zaś wina jest przypisywana sprawcy. Wadliwość obecnej regulacji powinna być usunięta w drodze interwencji legislacyjnej.[137]

79. Po trzecie, użyte przez ustawodawcę w art. 66 § 1 k.k. sformułowanie „nie są znaczne" nie oznacza, że stopień winy sprawcy i społecznej szkodliwości czynu mają być „nieznaczne", gdyż sformułowanie to obejmuje także wypadki niskiego i średniego stopnia społecznej szkodliwości czynu.[138] Określenie „nie jest znaczny" jest bowiem bardziej zbliżone do pojęć takich jak „niewielki", „mały" czy „niski", nie zaś „nieznaczny".[139] Oznacza to, że stopień ten powinien być wyższy od znikomego, ale jednocześnie niższy od znacznego.[140]

80. Art. 1 § 3 k.k. czyni zadość zasadzie „*nullum crimen sine culpa*".[141] Ustawa nie wymaga określonego stopnia winy, jaki należy przypisać sprawcy, aby pociągnąć go do odpowiedzialności karnej. Jak jednak uznał SN, „[w]arunkowe umorzenie postępowania jest immanentnie związane ze stwierdzeniem winy. Jest oczywiste, że dokonanie oceny czy wina jest znaczna, czy też nie jest znaczna wymaga pierwotnego uznania, że sprawca czynu zabronionego w ogóle ponosi winę".[142] Jeżeli bowiem sprawcy nie można przypisać winy, nie popełnia on przestępstwa, a postępowanie ulega umorzeniu na podstawie art. 17 § 1 pkt 2 k.p.k.[143]

---

[136] Taką koniunkcję ustawodawca zastosował też w przypadku przesłanek właściwości i warunków osobistych sprawcy, stanowiących elementy ustalania prognozy kryminologicznej w przypadku wszystkich umiejscowionych w k.k. środków związanych z poddaniem sprawcy próbie – zob. art. 66 § 1, 69 § 2 oraz 77 § 1 k.k.
[137] Tak też B. Kunicka-Michalska, § 26. Warunkowe…, teza 124 [w:] M. Melezini (red.), System…, s. 1045.
[138] Wyr. SA w Krakowie z dnia 30 marca 2005 r., sygn. akt: II Aka 50/05, LEX nr 152962.
[139] T. Bojarski, Komentarz do art. 66 k.k. [w:] T. Bojarski (red.), Kodeks...
[140] S. Hypś, Komentarz do art. 66 k.k., teza 6 [w:] A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), Kodeks…
[141] Zob. T. Kozioł, Warunkowe…, s. 86.
[142] Wyr. SN z dnia 9 stycznia 2002 r., sygn. akt: III KKN 303/00, LEX nr 75033.
[143] Jednakże zgodnie z art. 17 § 3 k.p.k., niemożność przypisania winy sprawcy nie wyłącza możliwości orzeczenia środków zabezpieczających.

81. Sytuacja kształtuje się odmiennie w odniesieniu do przesłanki społecznej szkodliwości czynu. Zgodnie z art. 1 § 2 k.k. a *contrario*, warunkiem przypisania sprawcy odpowiedzialności karnej jest wyższy niż znikomy stopień społecznej szkodliwości. Słusznie przyjął SN, że „[n]ie stanowi przestępstwa czyn zabroniony, który pozbawiony jest cechy społecznej szkodliwości".[144] Jeżeli społeczna szkodliwość czynu istnieje, jednak w stopniu znikomym (co należy rozumieć jako stopień mniejszy niż niski), postępowanie podlega umorzeniu na podstawie art. 17 § 1 pkt 2 k.p.k. Co więcej, ustalenie stopnia społecznej szkodliwości czynu jest zabiegiem wtórnym do ustalenia winy sprawcy czynu zabronionego. Jak bowiem stwierdził SN, „[o]cena stopnia społecznej szkodliwości czynu może nastąpić wyłącznie po wcześniejszym stwierdzeniu, że zachowanie sprawcy w aspekcie realizacji znamion przedmiotowych, jak i zawinienia stanowi przestępstwo."[145]

(b) Przesłanka stopnia winy sprawcy

82. Ustawodawca na gruncie k.k. zdecydował się na oddzielenie winy od strony podmiotowej sprawcy. Jak stwierdzono w uzasadnieniu rządowego projektu k.k., „[k]ierując się wskazaniami współczesnej doktryny prawa karnego, Kodeks wyraźnie oddziela winę od podmiotowej strony czynu zabronionego (umyślności albo nieumyślności). Granice winy są precyzowane w przepisach rozdziału III (wyłączający winę stan wyższej konieczności – art. 26 § 2, usprawiedliwiony błąd co do okoliczności wyłączającej bezprawność czynu albo winę – art. 29 lub co do bezprawności czynu – art. 30, niepoczytalność – art. 31 § 1).[146] Nie wyklucza się jednak jeszcze innych sytuacji wyjątkowych, w których mimo popełnienia czynu zabronionego nie będzie można przypisać sprawcy winy. Kodeks wprowadza więc jednoznacznie zasadę odpowiedzialności tylko za czyn zawiniony."[147]

---

[144] Wyr. SN z dnia 25 stycznia 2000 r., sygn. akt: WKN 45/99, LEX nr 40606.
[145] Wyr. SN z dnia 11 kwietnia 2011 r., sygn. akt: IV KK 382/10, LEX nr 846390. Zob. też wyr. SN z dnia 17 grudnia 2008 r., sygn. akt: III K 372/08, LEX nr 491431.
[146] Do negatywnych przesłanek przypisania winy zalicza się też popełnienie przestępstwa nieumyślnego przez żołnierza w ramach wykonania rozkazu (art. 318 k.k.). Zob. M. Kulik, A. Wąsek, Komentarz do art. 1 k.k., teza 21 [w:] M. Filar (red.), Kodeks...
[147] Uzasadnienie rządowego projektu Kodeksu karnego z 1997 r. [w:] Nowe kodeksy karne…, s. 118.

83. Na gruncie k.k., w tym także przepisów o warunkowym umorzeniu, należy przyjąć, że wina oznacza stawiany sprawcy zarzut, że postąpił w sposób sprzeczny z normą prawną, pomimo że w danych okolicznościach można było od niego wymagać, aby zachował się inaczej.[148] Podobnie jak ma to miejsce na gruncie art. 53 § 1 k.k., w art. 66 § 1 k.k. ustawodawca dopuszcza możliwość stopniowania winy.[149] Przesłanka ta ma zatem charakter ocenny. Przy weryfikacji stopnia winy należy brać pod uwagę przesłanki determinujące jej przypisanie sprawcy, a zatem wiek oraz stan psychofizyczny sprawcy, rozpoznawalność bezprawności czynu oraz ewentualną anormalność sytuacji motywacyjnej.[150]

84. Z perspektywy możliwości zastosowania warunkowego umorzenia należy ustalić czy zaistniały okoliczności zmniejszające stopień zawinienia, co pozwala stwierdzić, że wina sprawcy nie jest znaczna. Do okoliczności takich można zaliczyć w szczególności czynniki zbliżone do tych, które wyłączają winę. Najczęściej będą to sytuacje, których wystąpienie uzasadnia nadzwyczajne złagodzenie kary lub odstąpienie od jej wymierzenia. Do okoliczności takich należą w szczególności działanie w stanie ograniczonej poczytalności (art. 31 § 2 k.k.), nieusprawiedliwiony błąd co do okoliczności wyłączającej bezprawność lub winę (art. 29 § 2 zd. 3 k.k.), nieusprawiedliwiona nieświadomość bezprawności czynu (art. 30 zd. 2 k.k.), przekroczenie granic stanu wyższej konieczności (art. 26 § 3 k.k.) czy wystąpienie anormalnej sytuacji motywacyjnej (np. działanie w warunkach rozkazu lub polecenia służbowego, prowokacyjne zachowanie pokrzywdzonego, itp.).[151] Jako przykłady okoliczności powodujących zmniejszenie stopnia winy, w nauce prawa podaje się również takie sytuacje jak działanie pod wpływem strachu, paniki, wzburzenia, znalezienie się w sytuacji konfliktowej lub zbliżonej do stanu przymusu psychicznego, znalezienie się w szczególnie stresującej sytuacji czy brak

[148] Zob. A. Zoll, Komentarz do art. 1 k.k., teza 41 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Cześć I. Komentarz do art. 1-52, wyd. V, Wolters Kluwer 2016; T. Kozioł, Warunkowe…, s. 87.
[149] A. Piaczyńska, Kryteria stopniowania winy, Prokuratura i Prawo 2012, nr 9, s. 50–67.
[150] J. Lachowski, Komentarz do art. 66 k.k., teza 60 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks…, Legalis/el. 2017; A. Zoll, Komentarz do art. 66 k.k., teza 14 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom II…
[151] Zob. B. Kunicka-Michalska, § 26. Warunkowe…, teza 124 [w:] M. Melezini (red.), System…, s. 1046; A. Zoll, Komentarz do art. 66 k.k., teza 14 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom II…; P. Kardas, Niektóre okoliczności wyłączające i umniejszające winę w projekcie Kodeksu karnego, WPP 1996, nr 1, s. 39.

dostatecznej wiedzy utrudniający przestrzeganie reguł postępowania z dobrem prawnym.[152]

85. Ze względu na obowiązującą na gruncie k.k. teorię winy, na jej stopień nie będą miały wpływu okoliczności podmiotowe, takie jak postać zamiaru sprawcy czy jego motywacja. Czynniki te wpływają jednakowoż na ocenę stopnia społecznej szkodliwości czynu (art. 115 § 2 k.k.) i jako takie zostaną uwzględnione podczas decydowania o zastosowaniu warunkowego umorzenia.

86. K. k. z 1969 r. nie przewidywał niebędącego znacznym stopnia winy jako przesłanki zastosowania warunkowego umorzenia.[153] Wprowadzenie tej przesłanki do art. 66 § 1 k.k. jest zaś nieuzasadnione i może wpływać na faktyczne wyłączenie możliwości orzeczenia warunkowego umorzenia wobec wielu sprawców, wobec których środek ten stanowiłby najbardziej efektywną reakcję karną. Wobec tego, *de lege ferenda* należy wykreślić przesłankę stopnia winy z art. 66 § 1 k.k., co zostanie szczegółowo uzasadnione w Rozdziale 4 poniżej.

(c) Przesłanka stopnia społecznej szkodliwości czynu

87. Jak stwierdził ustawodawca w uzasadnieniu rządowego projektu k.k., „[w] celu ujednolicenia praktyki wprowadza się określenie elementów decydujących o wystąpieniu społecznej szkodliwości i wpływających na jej stopień. Są to elementy czynu, które składają się na jego stronę podmiotową i przedmiotową. Nie muszą być one jednak konkretyzacją czynu zabronionego. Tytułem przykładu, na stopień społecznej szkodliwości przestępstw abstrakcyjnego narażenia na niebezpieczeństwo wpływać będzie to, czy określone dobro zostało w rzeczywistości zagrożone, uszkodzone lub zniszczone, chociaż okoliczności te nie należą do znamion typu abstrakcyjnego narażenia na niebezpieczeństwo."[154]

[152] P. Marcinkiewicz, Motywacja sprawcy czynu zabronionego jako przesłanka odpowiedzialności karnej, Prokuratura i Prawo 2011, nr 5, s. 24–38; B. Kunicka-Michalska, § 26. Warunkowe…, teza 128 [w:] M. Melezini (red.), System…, s. 1047.
[153] Zob. art. 27 § 1 k.k. z 1969 r.
[154] Uzasadnienie rządowego projektu Kodeksu karnego z 1997 r. [w:] Nowe kodeksy karne…, s. 175-176.

88. Jak zaznaczył SN, „[u]stalenie stopnia społecznej szkodliwości czynu jest niezbędne w toku każdego postępowania karnego, również przy rozpoznawaniu wniosku prokuratora o warunkowe umorzenie postępowania karnego, ponieważ aby ten wniosek rozstrzygnąć, konieczne jest ustalenie, czy w ogóle mamy do czynienia z przestępstwem."[155]

89. Katalog czynników wpływających na stopień szkodliwości czynu został zawarty w art. 115 § 2 k.k. Zgodnie z tym przepisem, przy ocenie stopnia społecznej szkodliwości czynu sąd bierze pod uwagę rodzaj i charakter naruszonego dobra, rozmiary wyrządzonej lub grożącej szkody, sposób i okoliczności popełnienia czynu, wagę naruszonych przez sprawcę obowiązków, jak również postać zamiaru, motywację sprawcy, rodzaj naruszonych reguł ostrożności i stopień ich naruszenia.[156]

90. Powyższy katalog kryteriów oceny stopnia społecznej szkodliwości czynu ma charakter zamknięty.[157] Niedozwolone jest pomijanie przez sąd którejkolwiek z tych okoliczności w procesie weryfikacji stopnia społecznej szkodliwości czynu, jak również opieranie się w tym zakresie na przesłankach pozaustawowych.[158] Nieprawidłowe jest przy tym eksponowanie wyłącznie jednego z czynników wskazanych w art. 115 § 2 k.k., gdyż konieczne jest dokonanie kompleksowej oceny wszystkich okoliczności wymienionych w tym przepisie oraz ustalenie ich poziomu.[159] Wartościowanie to musi zostać przeprowadzone *in concreto*, z uwzględnieniem okoliczności popełnionego czynu.[160] Niedopuszczalne jest zatem mechaniczne przyjmowanie przez sąd, że stopień społecznej szkodliwości przestępstwa określonego typu jest wysoki lub niski, li tylko ze względu na jego wysokie lub niskie zagrożenie karą lub abstrakcyjnie rozumiany stopień społecznej szkodliwości. Co zrozumiałe, ocena każdego z czynników składających się w całości na stopień społecznej szkodliwości czynu może być różna, zaś jej ostateczny wynik jest wypadkową oceny poszczególnych elementów.[161]

---

[155] Wyr. SN z dnia 8 stycznia 2009 r., sygn. akt: WK 24/08, LEX nr 486210.
[156] S. Jaworski, Przesłanki…, s. 1.
[157] Post. SN z dnia 7 czerwca 2017 r., sygn. akt: III KK 118/17, LEX nr 2350659.
[158] Post. SN z dnia 20 stycznia 2017 r., sygn. akt: IV KK 451/16, LEX nr 2241400; wyr. SN z dnia 19 października 2016 r., sygn. akt: V KK 250/16, LEX nr 2152411.
[159] Post. SN z dnia 15 czerwca 2016 r., sygn. akt: V KK 104/16, Legalis nr 1482754; wyr. SN z dnia 18 maja 2006 r., sygn. akt: WA 9/06, LEX nr 294357.
[160] I. Bondarczuk, Problematyka… [w:] P. Szymaniec, M. Sadowski (red.) Prace…, s. 138; J. Lachowski, Komentarz do art. 66 k.k., teza 53 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks…, Legalis/el. 2017; wyr. SN z dnia 21 stycznia 1998 r., sygn. akt: V KKN 39/97, LEX nr 33225.
[161] Wyr. SN z dnia 18 maja 2006 r., sygn. akt: WA 9/06, LEX nr 294357.

91. Jak wynika z treści art. 115 § 2 k.k., spośród czynników wpływających na stopień społecznej szkodliwości, ustawodawca wysunął na pierwszy plan okoliczności z zakresu strony przedmiotowej, do której dołączył dwie przesłanki strony podmiotowej, tj. postać zamiaru i motywację sprawcy.[162] Dla stopnia społecznej szkodliwości czynu nie mają znaczenia czynniki związane z osobą sprawcy, takie jak jego wiek, opinia, właściwości i warunki osobiste, które mają wpływ na wymiar kary.[163] Stanowi to wyraz celu wprowadzenia przepisu art. 115 § 2 k.k., w którym „(…) chodzi w szczególności o to, aby odciąć się od tych kierunków interpretacyjnych, które łączyły karygodność czynu z dotychczasowym życiem sprawcy, jego opinią, karalnością, nagminnością, a więc okolicznościami, które nie mają związku ani z przedmiotową, ani z podmiotową stroną czynu zabronionego."[164]

92. Wszechstronna analiza wszystkich elementów społecznej szkodliwości czynu, wymienionych w art. 115 § 2 k.k. przekracza ramy niniejszej rozprawy. W kontekście stosowania warunkowego umorzenia należy jednakowoż nadmienić, iż w orzecznictwie wskazano, że spośród tych czynników najistotniejsze znaczenie mają rodzaj i charakter naruszonego przez oskarżonego dobra prawnego, rozmiar wyrządzonej i grożącej szkody oraz zamiar i motywacja sprawcy.[165] Najprostsze do ustalenia z praktycznego punktu widzenia mogą okazać się wymienione powyżej okoliczności o charakterze przedmiotowym, wywierając tym samym największy wpływ na dokonywaną przez sąd ocenę stopnia społecznej szkodliwości czynu.

93. Co zrozumiałe, nie w każdym wypadku możliwe będzie zbadanie wszystkich faktorów wpływających na stopień społecznej szkodliwości czynu, określonych w art. 115 § 2 k.k. Przykładowo, w kontekście przestępstwa abstrakcyjnego narażenia na niebezpieczeństwo niemożliwym jest ustalenie rozmiaru wyrządzonej lub grożącej szkody, zaś w przypadku przestępstwa nieumyślnego – postaci zamiaru i motywacji sprawcy.[166] Z kolei w kontekście przestępstw nieumyślnych SN wywiódł, że spośród wszystkich przesłanek wskazanych w art. 115 § 2 k.k. dominujące dla oceny stopnia społecznej szkodliwości

[162] Zob. wyroki SA w Warszawie z dnia 22 marca 2017 r., sygn. akt: VI ACa 968/14, LEX nr 2317790 oraz sygn. akt: VI ACa 1863/15, LEX nr 2308678.
[163] Wyr. SN z dnia 11 maja 2017 r., sygn. akt: WA 2/17, LEX nr 2312045; post. SN z dnia 28 maja 2015 r., sygn. akt: II KK 126/15, Legalis nr 1263165.
[164] Uzasadnienie rządowego projektu Kodeksu karnego z 1997 r. [w:] Nowe kodeksy karne…, s. 117-118.
[165] Wyroki SA w Warszawie z dnia 22 marca 2017 r., sygn. akt: VI ACa 968/14, LEX nr 2317790 oraz sygn. akt: VI ACa 1863/15, LEX nr 2308678.
[166] Zob. wyr. SN z dnia 18 maja 2006 r., sygn. akt: WA 9/06, LEX nr 294357.

czynu są waga i znaczenie naruszonych przez sprawcę reguł ostrożności oraz stopień ich naruszenia.[167]

94. Przedstawione wyżej rozumienie roli przesłanki stopnia społecznej szkodliwości czynu w kontekście warunkowego umorzenia zasługuje na aprobatę. Obok niebudzących wątpliwości okoliczności czynu, społeczna szkodliwość czynu jest jedyną przesłanką warunkowego umorzenia, stawiającą w centrum zainteresowania nie sprawcę, ale jego czyn. Skoro warunkowe umorzenie ma być stosowane do przestępstw o mniej poważnym, drobnym charakterze, to sąd *meriti* powinien dysponować odpowiednimi narzędziami, umożliwiającymi ocenę, czy taki przypadek zachodzi w konkretnej sprawie.

95. Obok abstrakcyjnie rozumianej społecznej szkodliwości czynu, przejawiającej się w ustanowieniu przez ustawodawcę progu zagrożenia karą w wysokości 5 lat pozbawienia wolności, po przekroczeniu którego nie można stosować warunkowego umorzenia, niezwykle cenna jest weryfikacja, czy konkretny przypadek przestępstwa plasującego się poniżej tego progu nie jest aby społecznie szkodliwy w stopniu, który z kryminalno-politycznego punktu widzenia czyni niezasadnym orzeczenie warunkowego umorzenia.

(3) Przesłanka braku wątpliwości co do okoliczności popełnienia czynu

96. Kolejną przesłanką warunkowego umorzenia jest brak wątpliwości co do okoliczności popełnienia czynu, określany również jako przesłanka procesowa.[168] Jak wyjaśnił SN, „[s]koro jedną z przesłanek warunkowego umorzenia postępowania jest wymóg, aby okoliczności popełnienia czynu nie budziły wątpliwości, sąd na podstawie zebranego materiału dowodowego musi dojść nie tylko do wniosku, że sam fakt popełnienia przestępstwa nie budzi wątpliwości, a zatem istnieją wystarczające podstawy, aby oskarżonemu przypisać popełnienie tego czynu, lecz także powinien wyjaśnić elementy przedmiotowe i podmiotowe tego czynu rzutujące na ocenę zarówno stopnia jego społecznej szkodliwości, jak i stopnia zawinienia oskarżonego."[169]

[167] Wyr. SN z dnia 1 lutego 2006 r., sygn. akt: V KK 226/05, LEX nr 181311.
[168] Zob. np. I. Bondarczuk, Problematyka… [w:] P. Szymaniec, M. Sadowski (red.) Prace…, s. 140; T. Kozioł, Warunkowe…, s. 92; Z. Sienkiewicz [w:] T. Bojarski, J. Giezek, Z. Sienkiewicz (red.), Prawo karne 2007, s. 320.
[169] Wyr. SN z dnia 20 października 2011 r., sygn. akt: III K 159/11, LEX nr 1112742.

97. W innym orzeczeniu SN wyjaśnił, że interpretacja omawianej przesłanki prowadzi do wniosku, że „[n]ie może być zatem wątpliwości ani co do tego, że oskarżony wypełnił wszystkie znamiona zarzucanego mu czynu wymienione w konkretnym przepisie, zawierającym opis danego przestępstwa, jak i że spełnione zostały warunki odpowiedzialności konieczne do uznania kogoś za sprawcę przestępstwa ujęte w części ogólnej Kodeksu karnego, np. że sprawca nie działał w warunkach kontratypu."[170]

98. Tak rozumiana przesłanka procesowa jest sprzężona z innymi przesłankami warunkowego umorzenia.[171] Wątpliwości dotyczące okoliczności popełnienia czynu mogą bowiem oznaczać niemożność ustalenia przesłanek warunkowego umorzenia związanych z czynem, tj. stopnia społecznej szkodliwości czynu oraz winy sprawcy.

99. Przesłanka niebudzących wątpliwości okoliczności czynu pełni przede wszystkim rolę gwarancyjną, polegającą na zapobieżeniu stosowania warunkowego umorzenia w przypadkach, w których należałoby uniewinnić oskarżonego z powodu braku dowodów na popełnienie przestępstwa lub brak dowodów jego winy.[172] Z tego względu przesłanka procesowa odgrywa niezwykle istotną rolę z punktu widzenia zarówno oskarżonego, jak i organów wymiaru sprawiedliwości, które na gruncie art. 2 § 1 pkt. 1 i 2 k.p.k. powinny dążyć do tego, by osoba niewinna nie poniosła odpowiedzialności karnej, oraz do zastosowania prawidłowej reakcji karnej w stosunku do sprawcy przestępstwa.

100. Gdyby art. 66 § 1 k.k. nie przewidywał omawianej przesłanki procesowej, istniałaby pokusa, aby stosować warunkowe umorzenie pomimo nieustalenia istotnych okoliczności czynu, co rozmijałoby się wyraźnie z kryminalno-politycznymi celami instytucji. Z punktu widzenia sądu i prokuratora warunkowe umorzenie pozwala bowiem na przyspieszenie rozpoznania sprawy i brak konieczności prowadzenia postępowania dowodowego w pełnym zakresie.[173] Z perspektywy oskarżonego – nawet przekonanego o swojej niewinności – wizja warunkowego umorzenia może się okazać bardziej atrakcyjna, aniżeli konieczność uczestnictwa w długotrwałym procesie sądowym.

---

[170] Wyr. SN z dnia 24 lutego 2005 r., sygn. akt: V KK 435/04, LEX nr 147241.
[171] Tak też T. Kozioł, Warunkowe…, s. 93.
[172] S. Hypś, Komentarz do art. 66 k.k., teza 7 [w:] A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), Kodeks…; A. Zoll, Komentarz do art. 66 k.k., teza 31 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom II… Ci sami autorzy wskazują także na drugą funkcję przesłanki procesowej, polegającą na zabezpieczeniu możliwości kontynuowania postępowania na wypadek podjęcia postępowania warunkowo umorzonego w wyniku negatywnego upływu okresu próby.
[173] To ostatnie dotyczy w szczególności sytuacji, gdy prokurator kieruje do sądu wniosek o warunkowe umorzenie (art. 336 § 1 k.p.k.), zaś wyrok warunkowo umarzający postępowanie zapada na posiedzeniu (art. 341 § 5 k.p.k.).

101. W omówionym już powyżej wyroku w sprawie o sygn. akt: III KK 159/11 SN wyraził również pogląd, iż: „[p]odjęcie przez sąd prawidłowej decyzji w zakresie warunkowego umorzenia postępowania wymaga, aby stan faktyczny sprawy nie budził żadnych wątpliwości w świetle zebranego materiału dowodowego i dokonanej przez sąd jego oceny. To właśnie na podstawie tych dowodów sąd ustala sprawstwo oskarżonego, stopień jego zawinienia i społecznej szkodliwości czynu, a więc okoliczności, które implikują inną przesłankę warunkowego umorzenia postępowania, a mianowicie wymóg, by okoliczności popełnienia czynu nie budziły wątpliwości."[174]

102. Wydaje się jednak, iż pogląd SN jest zbyt restrykcyjny. Z funkcjonalnego punktu widzenia nie ma bowiem potrzeby, aby wszystkie elementy stanu faktycznego zarzucanego sprawcy czynu zostały wszechstronnie wyjaśnione. Nie musi tak być zresztą nawet w wypadku wyroku skazującego, o ile ujawnione w toku postępowania okoliczności w sposób niewątpliwy przemawiają za stwierdzeniem, że doszło do popełnienia przestępstwa o określonych znamionach, przy spełnieniu wszystkich konstytutywnych przesłanek odpowiedzialności karnej. Z praktycznego punktu widzenia trudno też sobie wyobrazić, aby sąd – przewidując możliwość warunkowego umorzenia postępowania – dokonywał szczegółowej analizy okoliczności faktycznych sprawy, które nie wpływają na kwalifikację prawną czynu ani na rodzaj sankcji zastosowanej wobec sprawcy. Przy przyjęciu takiej koncepcji stosowanie warunkowego umorzenia – szczególnie na posiedzeniu – mogłoby zostać bardzo ograniczone.

103. Przedstawiony powyżej pogląd znajduje oparcie w doktrynie. Jak twierdzi T. Kozioł, wątpliwości, o których mowa w art. 66 § 1 k.k. to nie jakiekolwiek wątpliwości dotyczące okoliczności popełnionego czynu, ale wątpliwości „dotyczące bytu oraz cech czynu relewantnych z prawnokarnego punktu widzenia, podstaw i zakresu odpowiedzialności oskarżonego."[175] A. Zoll precyzuje, że brak wątpliwości odnosi się do „cech czynu istotnych z punktu widzenia prawa karnego, podstaw i zakresu odpowiedzialności oskarżonego."[176] A zatem, jeżeli w toku postępowania pojawią się mniej istotne

[174] Wyr. SN z dnia 20 października 2011 r., sygn. akt: III K 159/11, LEX nr 1112742; podkreślenie dodano.
[175] T. Kozioł, Zasada *in dubio pro reo* a brak wątpliwości co do okoliczności popełnienia czynu jako przesłanka warunkowego umorzenia postępowania karnego, PS 11–12/2002, s. 148. Zob. też B. Kunicka-Michalska, § 26. Warunkowe…, teza 149 [w:] M. Melezini (red.), System..., s. 1057.
[176] A. Zoll, Komentarz do art. 66 k.k., teza 31 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom II…

wątpliwości co do okoliczności popełnienia czynu, nie powinno to stanowić przeszkody dla zastosowania warunkowego umorzenia.

104. Spełnienie przesłanki niebudzących wątpliwości okoliczności czynu w dużej mierze zależy od sprawności postępowania przygotowawczego. Jako że do warunkowego umorzenia dochodzi przeważnie na posiedzeniu, po złożeniu przez prokuratora wniosku w trybie art. 336 § 1 k.p.k., sąd będzie w praktyce opierał się na dowodach zawartych w tym wniosku, które podlegać będą swobodnej ocenie na zasadach ogólnych.[177]

105. Jak przyjął SN w wytycznych dotyczących stosowania warunkowego umorzenia na gruncie k.k. z 1969 r.,[178] „[w]ymaganie ustawy, aby okoliczności popełnienia czynu nie budziły wątpliwości, jest spełnione zwłaszcza wtedy, gdy sprawca przyznał się w sposób nie nasuwający zastrzeżeń do zarzuconego mu czynu. Wspomniane wymaganie ustawy jest spełnione również wtedy, gdy sprawca został np. ujęty na gorącym uczynku albo gdy istnieją inne oczywiste dowody stwierdzające popełnienie czynu."[179]

106. Niewątpliwie przyznanie się sprawcy do zarzucanego mu czynu może mieć istotne znaczenie dla zastosowania warunkowego umorzenia, jeżeli nie budzi wątpliwości. Z drugiej jednak strony, brak przyznania się oskarżonego nie może być interpretowany na jego niekorzyść z perspektywy możliwości orzeczenia warunkowego umorzenia.[180] Zgodnie bowiem z art. 74 § 1 k.p.k., oskarżony nie ma obowiązku dowodzenia swej niewinności ani dostarczania dowodów na swoją niekorzyść. Jak stwierdził SN na gruncie k.k. z 1969 r., „[n]ieprzyznanie się oskarżonego do popełnienia zarzucanego mu przestępstwa nie stanowi przeszkody do warunkowego umorzenia postępowania karnego, jeżeli w świetle ustalonych okoliczności sprawy fakt popełnienia tego przestępstwa nie budzi wątpliwości i jeżeli pozostałe wymagania art. 27 k.k. zostały spełnione."[181]

---

[177] P. Hofmański, Komentarz do art. 66 § 1 k.k., teza 5 [w:] M. Filar (red.), Kodeks...

[178] K.k. z 1969 r. w art. 27 § 1 również zawierał przesłankę niebudzących wątpliwości okoliczności popełnienia czynu.

[179] Uchwała SN z dnia 29 stycznia 1971 r., sygn. akt: VI KZP 26/69 – wytyczne…

[180] B. Kunicka-Michalska, § 26. Warunkowe…, teza 152 [w:] M. Melezini (red.), System..., s. 1058. Podobnie w kontekście orzekania o warunkowym zwolnieniu zob. post. SA w Krakowie z dnia 25 października 2005 r., sygn. akt: II AKzw 695/05, LEX nr 170264 oraz z dnia 18 grudnia 2002 r., sygn.. akt: II AKz 560/02, LEX nr 76255.

[181] Wyr. SN z dnia 11 lipca 1985 r., sygn. akt: RNw 17/85, LEX nr 20110. W uzasadnieniu tego wyroku SN stwierdził, że przyznanie się oskarżonego do zarzucanego mu czynu nie stanowi przesłanki warunkowego umorzenia.

107. Także na gruncie obecnego stanu prawnego SN uznał, że „[f]akt, że oskarżony nie przyznał się do popełnienia czynu nie ma żadnego szczególnego znaczenia formalnego, zwłaszcza zaś wyłączającego dopuszczalność badania, czy spełniony jest warunek braku wątpliwości co do okoliczności popełnienia czynu. Sąd może, mimo nieprzyznania się oskarżonego, orzec o warunkowym umorzeniu, jeżeli oceni, że okoliczności popełnienia czynu nie budzą wątpliwości – podobnie jak może również, mimo przyznania się oskarżonego uznać, że wątpliwości takie istnieją i skierować sprawę na rozprawę".[182]

108. Z perspektywy omawianej przesłanki konieczne jest ustalenie czy ma tu zastosowanie zasada rozstrzygania na korzyść oskarżonego niedających się usunąć wątpliwości (art. 5 § 2 k.p.k.).[183] W doktrynie wyrażono pogląd, że zasada *in dubio pro reo* jest aktualna na etapie ustalania prognozy kryminologicznej sprawcy[184] oraz badania przesłanek stopnia społecznej szkodliwości czynu oraz stopnia winy sprawcy.[185] Sytuacja kształtuje się odmiennie w kontekście niniejszej przesłanki, a to dlatego, że ustawodawca *explicite* wskazał, że przesłanką warunkowego umorzenia postępowania jest brak wątpliwości co do okoliczności popełnienia czynu.

109. Jeszcze na gruncie k.k. z 1969 r. A. Gaberle twierdził, że zastosowanie zasady *in dubio pro reo* przy warunkowym umorzeniu postępowania prowadziłoby do obejścia przesłanki niebudzących wątpliwości okoliczności popełnienia czynu.[186] Z kolei A. Zoll wyraził pogląd przeciwny, argumentując to tym, że przesłanka procesowa jest wtórna względem przesłanek materialnych warunkowego umorzenia. Autor ten wskazywał również, że wyłączenie obowiązywania zasady *in dubio pro reo* prowadziłoby do wniesienia aktu oskarżenia i skazanie sprawcy, co z oczywistych względów byłoby dla niego mniej korzystne, aniżeli orzeczenie warunkowego umorzenia.[187]

---

[182] Post. SN z dnia 27 listopada 2003 r., sygn. akt: V KK 301/03, LEX nr 82450.
[183] Zgodnie z art. 71 § 2 k.p.k., za oskarżonego uważa się osobę, wobec której skierowano do sądu wniosek o warunkowe umorzenie postępowania.
[184] M. Lipczyńska, Znaczenie i funkcja zasady „*in dubio pro reo*" w procesie karnym, Prokuratura i Prawo 1967, nr 10, s. 560.
[185] J. Lachowski, Komentarz do art. 66 k.k., teza 68 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks..., Legalis/el. 2017.
[186] A. Gaberle, O kilku kontrowersyjnych problemach procesowych warunkowego umorzenia postępowania karnego, ZNUJ 1971, nr 51, s. 81–83.
[187] A. Zoll, Materialnoprawna…, s. 91–92. Podobny pogląd zaprezentował również M. Cieślak, zob. M. Cieślak, Materialnoprawne…, s. 627.

110. W nowszej literaturze przeciwko możliwości zastosowania zasady *in dubio pro reo w* przypadku zaistnienia nieusuwalnych wątpliwości co do okoliczności popełnienia czynu opowiedział się J. Lachowski. Autor ten powołuje się na kategoryczne brzmienie art. 66 § 1 k.k. oraz funkcje warunkowego umorzenia i możliwość jego stosowania właśnie wówczas, gdy nie ma wątpliwości co do okoliczności popełnienia czynu.[188] J. Lachowski podkreśla także, że brak warunkowego umorzenia oraz przeprowadzenie postępowania dowodowego w całości na rozprawie może się przyczynić do wyjaśnienia tych wątpliwości.[189]

111. Niejednoznaczne stanowisko w omawianej kwestii zajmuje T. Kozioł. Autor ten stwierdza, że zastosowanie reguły *in dubio pro reo* nie prowadzi do rozwikłania wątpliwości, ale nakazuje je interpretować, spośród kilku możliwych wersji, w sposób najkorzystniejszy dla oskarżonego.[190] T. Kozioł z jednej strony wskazuje, że zastosowanie zasady *in dubio pro reo* w przypadku istnienia wątpliwości co do okoliczności popełnienia czynu byłoby sprzeczne z jednoznacznym brzmieniem art. 66 § 1 k.k., z drugiej zaś, że z praktycznego punktu widzenia, sztywne trzymanie się literalnego brzmienia ustawy może być niefunkcjonalne i prowadzić do niesprawiedliwych rozstrzygnięć.[191]

112. Rozwiązaniem opisanego wyżej dylematu jest przyjęcie pragmatycznego rozumienia omawianej przesłanki, jako że ustawa nie zawiera jednoznacznych wskazówek interpretacyjnych w zakresie jej wykładni. Tym niemniej, przyjęcie, iż warunkowe umorzenie jest możliwe jedynie wówczas, gdy nie ma żadnych takich wątpliwości, byłoby całkowicie niefunkcjonalne oraz prowadziłoby do znacznego ograniczenia lub nawet wyłączenia możliwości stosowania warunkowego umorzenia.

113. Skoro zastosowanie warunkowego umorzenia jest możliwe wyłącznie w sytuacji ustalenia wszystkich przesłanek odpowiedzialności karnej oskarżonego a badanie przesłanki procesowej ma charakter wtórny do ustalenia stopnia społecznej szkodliwości czynu oraz stopnia winy sprawcy, wątpliwości o drobnym charakterze lub dotyczące okoliczności nieistotnych z punktu widzenia rozstrzygnięcia nie powinny być przeszkodą do zastosowania warunkowego umorzenia.

---

[188] J. Lachowski, Komentarz do art. 66 k.k., tezy 65-66 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks..., Legalis/el. 2017.
[189] J. Lachowski, Komentarz do art. 66 k.k., teza 66 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks..., Legalis/el. 2017.
[190] T. Kozioł, Warunkowe…, s. 100 oraz Zasada...
[191] T. Kozioł, Warunkowe…, s. 100-101.

114. Przykładowo, nieprawidłowe byłoby odmówienie warunkowego umorzenia postępowania w sytuacji, gdy zachodzą nieusuwalne wątpliwości, przykładowo, co do dokładnej godziny działania sprawcy lub dokładnej kwoty lub wartości rzeczy, którą sprawca ukradł, o ile wartość ta nie wpływa na kwalifikację prawną czynu. Sprowadzając do absurdu stanowisko o konieczności wyjaśnienia wszystkich ewentualnych wątpliwości związanych z okolicznościami popełnienia przestępstwa, można by przyjąć, że zastosowanie warunkowego umorzenia będzie niemożliwe np. w sytuacji, gdy nie będzie się dało ustalić, jak ubrany był oskarżony lub jaka była pogoda podczas popełnienia przestępstwa.

115. Wskazówką interpretacyjną w zakresie sposobu rozumienia omawianej przesłanki poprzez dokonanie wykładni systemowej może być treść art. 170 § 1 pkt 2 k.p.k. Zgodnie z tym przepisem, wniosek dowodowy na okoliczność, która nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy, podlega oddaleniu. Sytuacja taka zachodzi, gdy uwzględnienie danej okoliczności w żaden sposób nie może wpłynąć na treść rozstrzygnięcia co do odpowiedzialności karnej, kary czy środka karnego, ale także nie ma znaczenia dla jakiegokolwiek rozstrzygnięcia sądu w danej sprawie.[192] Skoro zatem ustawodawca nie przewiduje przeprowadzenia dowodów na takie irrelewantne dla postępowania okoliczności, to nie powinien również wyłączać możliwości warunkowego umorzenia postępowania w sytuacji, gdy ich ustalenie jest niemożliwe. Także z art. 92 k.p.k. wynika, że podstawę orzeczenia może stanowić tylko całokształt okoliczności ujawnionych w postępowaniu, mających znaczenie dla rozstrzygnięcia.

116. Należy przy tym zaznaczyć, że brak możliwości wyjaśnienia wszystkich okoliczności dotyczących popełnienia czynu może stanowić okoliczność niezależną od sprawcy. Co więcej, zastosowanie restrykcyjnej interpretacji omawianej przesłanki może mieć dla sprawcy negatywne konsekwencje, co stoi w sprzeczności z jej funkcją, polegającą na zagwarantowaniu, że sprawca nie poniesie odpowiedzialności karnej, jeżeli nie zostały spełnione wszystkie warunki tej odpowiedzialności.

[192] Wyr. SN z dnia 27 lipca 1977 r., sygn. akt: V KR 84/77, LEX nr 19347; L. Paprzycki, Komentarz do art. 170 k.p.k., teza 3 [w:] L. Paprzycki (red.), Komentarz aktualizowany do art. 1-424 Kodeksu postępowania karnego, LEX/el. 2015.

117. Mianowicie, jeżeli sąd nie zdecyduje się na warunkowe umorzenie ze względu na stwierdzone wątpliwości co do okoliczności popełnienia przestępstwa, niemające jednakowoż wpływu na ustalenie realizacji znamion przestępstwa zarzucanego oskarżonemu, wówczas może przeprowadzić postępowanie i wydać wyrok skazujący. Wbrew sugestii J. Lachowskiego,[193] nie musi być przecież tak, że wątpliwości, których nabierze sąd na podstawie analizy wniosku o warunkowe umorzenie postępowania, zostaną usunięte w toku rozprawy. W takiej sytuacji, zamiast skorzystania z dobrodziejstwa warunkowego umorzenia postępowania, oskarżony zostanie skazany, i to pomimo rozstrzygnięcia niedających się usunąć wątpliwości na jego korzyść. Paradoksalnie, istnienie takich wątpliwości nie uniemożliwia bowiem wydania wyroku skazującego i nałożenia kary, co jest niewątpliwie mniej korzystne dla sprawcy, aniżeli warunkowe umorzenie.

118. Zasygnalizowane problemy interpretacyjne związane z omawianą przesłanką skłoniły T. Kozioła do sformułowania tezy, że należy ją wykreślić z art. 66 § 1 k.k.[194] Pogląd ten nie jest jednak prawidłowy. Przesłanka procesowa pełni bowiem istotną funkcję gwarancyjną, chroniąc oskarżonych przed orzeczeniem warunkowego umorzenia w przypadkach niewypełnienia wszystkich przesłanek odpowiedzialności karnej. Prawidłowa subsumcja przesłanki niebudzących wątpliwości okoliczności popełnienia czynu jest przy tym możliwa przy jej pragmatycznej interpretacji przez organy postępowania.

(4) Przesłanka uprzedniej niekaralności sprawcy za przestępstwo umyślne

119. Zgodnie z art. 27 § 1 k.k. z 1969 r., zastosowanie warunkowego umorzenia było możliwe wyłącznie wobec sprawcy uprzednio niekaranego za przestępstwo.[195] Obecna regulacja, ograniczająca możliwość warunkowego umorzenia wyłącznie do sprawców uprzednio niekaranych za przestępstwo umyślne, jest zatem bardziej liberalna w stosunku do poprzedniego stanu prawnego.[196]

---

[193] J. Lachowski, Komentarz do art. 66 k.k., teza 66 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks..., Legalis/el. 2017.
[194] T. Kozioł, Warunkowe…, s. 101-102.
[195] Kształt przesłanki uprzedniej niekaralności sprawcy na gruncie k.k. z 1969 r. został poddany krytyce w doktrynie – zob. S. Pawela, Stosowanie art. 26 k.k. względem osób karanych, Nowe Prawo 1973, nr 1, s. 44.
[196] I. Bondarczuk, Problematyka… [w:] P. Szymaniec, M. Sadowski (red.) Prace…, s. 142; A. Zoll, Komentarz do art. 66 k.k., teza 23 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom II…

120. Uprzednia karalność sprawcy ma istotny walor prognostyczny, jednak we współczesnej kryminologii wskazuje się, że sama w sobie nie przesądza ona o negatywnej prognozie sprawcy.[197] Ustawodawca zdecydował jednak o wyodrębnieniu uprzedniej niekaralności za przestępstwo umyślne jako osobnej przesłanki zastosowania warunkowego umorzenia.

121. Warunek uprzedniej karalności ma charakter bezwzględny i obiektywny.[198] Oznacza to, że ustawa nie przewiduje żadnych wyjątków od tej zasady, zaś o jej spełnieniu nie decyduje stan wiedzy sądu rozpoznającego sprawę, ale obiektywnie istniejący stan rzeczy.[199] Co za tym idzie, zastosowanie warunkowego umorzenia pomimo uprzedniego ukarania sprawcy za przestępstwo umyślne, o którym sąd nie miał wiedzy, stanowi rażące naruszenie art. 66 § 1 k.k.[200] W tym kontekście alarmujące są dane przedstawione przez T. Kozioła, iż w ok. 10% przypadków, w których orzeczono warunkowe umorzenie, w aktach sprawy nie było informacji z Krajowego Rejestru Karnego („**KRK**") o karalności oskarżonego, lub taka informacja była nieaktualna.[201]

122. Przesłanka uprzedniej niekaralności sprawcy za przestępstwo umyślne musi wystąpić w momencie stosowania warunkowego umorzenia, nie tylko zaś w momencie popełnienia zarzucanego oskarżonemu czynu.[202] Wymóg ten jest zatem inaczej ujęty, aniżeli w treści art. 69 § 1 k.k., wprowadzającego wymóg braku uprzedniego skazania sprawcy na karę pozbawienia wolności *de tempore criminis*.

123. Warunek ten musi być spełniony nie tylko w momencie orzekania przez sąd I instancji, ale również przez sąd odwoławczy, czyli w istocie aż do uprawomocnienia się wyroku o warunkowym umorzeniu postępowania.[203] Ze względu na obowiązującą na gruncie art. 42 ust. 3 Konstytucji RP[204] oraz art. 5 § 1 k.p.k. zasadę domniemania niewinności,

---

[197] J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, Kryminologia, Gdańsk 1999, s. 315.
[198] Wyr. SN z dnia 20 lutego 2014 r., sygn. akt: III K 339/13, Legalis nr 797062; post. SN z dnia 1 października 2003 r., sygn. akt: II KK 156/03, LEX nr 152038.
[199] Wyr. SN z dnia 2 lutego 2007 r., sygn. akt: IV KK 461/06, LEX nr 231929; wyr. SN z dnia 5 października 2006 r., sygn. akt: II KK 17/06, LEX nr 202109.
[200] Post. SN z dnia 30 listopada 2000 r., sygn. akt: IV KKN 282/00, LEX nr 550661; post. SN z dnia 1 października 2003 r., sygn. akt: II KK 156/03, LEX nr 152038.
[201] T. Kozioł, Warunkowe…, s. 114.
[202] A. Herzog, Niekaralność jako przesłanka warunkowego umorzenia postępowania karnego, Prokuratura i Prawo 2005, z. 5, s. 19; wyr. SN z dnia 3 lutego 2004 r., sygn. akt: III KK 287/03, LEX nr 162501.
[203] Zob. wyr. SN z dnia 17 maja 2000 r., sygn. akt: V KKN 104/00, LEX nr 50954.
[204] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483).

przesłanka uprzedniej niekaralności za przestępstwo umyślne dotyczy wyłącznie prawomocnych skazań.[205]

124. Ze względu na zakaz stosowania wykładni rozszerzającej na niekorzyść sprawcy, treść omawianej przesłanki należy interpretować ściśle. Z literalnego brzmienia art. 66 § 1 k.k. wynika, że dotyczy ona jakiegokolwiek przestępstwa umyślnego.[206] Zakaz stosowania warunkowego umorzenia dotyczy również sprawców uprzednio karanych za przestępstwo umyślno-nieumyślne.[207] Należy przyjąć, że chodzi tu o wymierzenie sprawcy kary przewidzianej w art. 32 k.k., przy czym nie ma żadnego znaczenia jej rodzaj.[208] Nie jest zatem karany sprawca, wobec którego zastosowano wyłącznie środek karny lub środek kompensacyjny.[209] Również poprzednie zastosowanie warunkowego umorzenia wobec sprawcy – niezależnie od sposobu zakończenia okresu próby – nie wyłącza formalnie możliwości ponownego orzeczenia tego środka. Obojętne jest również, czy wymierzona sprawcy kara została wykonana w całości lub w części.

125. Jak podaje T. Kozioł, warunek niekaralności jest spełniony nie tylko w przypadku osoby, której nigdy nie postawiono zarzutu, lub która została uniewinniona, ale także w przypadku sprawcy:

a) wobec którego umorzono postępowanie na jakiejkolwiek podstawie;

b) karanego dyscyplinarnie;

c) karanego za wykroczenie lub wykroczenie skarbowe;

d) wobec którego orzeczono środki wychowawcze lub poprawcze;

e) skazanego, wobec którego sąd odstąpił od wymierzenia kary;[210]

f) karanego za przestępstwo nieumyślne;

---

[205] Wyr. SN z dnia 1 października 2010 r., sygn. akt: II K 141/10, LEX nr 653637; wyr. SN z dnia 18 marca 2009 r., sygn. akt: V KK 18/09, Legalis nr 178170; wyr. SN z dnia 17 maja 2016 r., sygn. akt: III KK 28/16, Legalis nr 1460611; V. Konarska-Wrzosek, Komentarz do art. 66 k.k., teza 6 [w:] V. Konarska-Wrzosek (red.), Kodeks karny. Komentarz, Wolters Kluwer 2016.

[206] Wyr. SN z dnia 8 września 2005 r., sygn. akt: II KK 5/05, LEX nr 200227.

[207] A. Zoll, Komentarz do art. 66 k.k., teza 23 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom II…

[208] Wyr. SN z dnia 14 kwietnia 2007 r., sygn. akt: IV KK 50/07, Legalis nr 206898 oraz z dnia 7 maja 2013 r., sygn. akt: III KK 39/13, Legalis nr 649183.

[209] A. Zoll, Komentarz do art. 66 k.k., teza 26 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom II…

[210] Jako że art. 66 § 1 k.k. wymaga niekaralności za przestępstwo umyślne, nie zaś, by sprawca nie był skazany za takie przestępstwa.

g) wobec którego nastąpiło zatarcie skazania (także w drodze indywidualnego aktu łaski);

h) którego czyn objęto abolicją; oraz

i) karanego za przestępstwo skarbowe.[211]

126. Wniosek o tym, że uprzednie ukaranie za przestępstwo skarbowe nie wyłącza możliwości zastosowania warunkowego umorzenia wynika z wykładni systemowej. Ustawodawca rozróżnia bowiem wyraźnie przestępstwa od przestępstw skarbowych (przykładowo w art. 235, 236 § 1 oraz 239 § 1 k.k.).[212] Gdyby ustawodawca chciał wyłączyć możliwość zastosowania warunkowego umorzenia wobec sprawców karanych za przestępstwo skarbowe, zaznaczyłby to wyraźnie w art. 66 § 1 k.k., czego jednak nie uczynił.[213] Jak przyjął SO w Białymstoku, „warunek uprzedniej niekaralności za "przestępstwo umyślne" wskazany w art. 66 § 1 k.k., który jest jednym z podstawowych wymogów skorzystania przez Sąd I Instancji z instytucji warunkowego umorzenia jest spełniony w przypadku osób skazanych uprzednio za umyślne przestępstwa skarbowe. Tego rodzaju wykładnia rozszerzająca obejmująca pojęciem "przestępstwo umyślne" pojęcie "umyślne przestępstwo skarbowe" byłaby sprzeczna z samą naturą prawa karnego i poczuciem pewności prawa w stosunku do adresatów norm prawnych."[214]

127. Pomimo formalnej możliwości warunkowego umorzenia postępowania w stosunku do sprawcy uprzednio skazanego za umyślne przestępstwo skarbowe, w doktrynie akcentuje się, że w takim wypadku mogą zachodzić poważne wątpliwości co do pozytywnej prognozy kryminologicznej.[215]

---

[211] T. Kozioł, Warunkowe…, s. 108.

[212] B. Kunicka-Michalska, § 26. Warunkowe…, teza 235 [w:] M. Melezini (red.), System..., s. 1091; zob. uchw. SN z dnia 4 kwietnia 2005 r., sygn. akt: I KZP 7/05, LEX nr 146390 oraz J. Potulski, Glosa do uchwały SN z dnia 4 kwietnia 2005 r., I KZP 7/05, Gdańskie Studia Prawnicze 2006, z. 1, s. 13 i n.

[213] J. Skupiński, J. Mierzwińska-Lorencka, Komentarz do art. 66 k.k., teza 14 [w:] R. Stefański (red.), Kodeks…, Legalis/el. 2017.

[214] Wyr. SO w Białymstoku z dnia 24 maja 2012 r., sygn. akt: VIII Ka 385/12, LEX nr 1294021. Przedstawicielką odmiennego poglądu jest V. Konarska-Wrzosek, która nie akceptuje formalistycznego stanowiska rozróżniającego przestępstwa i przestępstwa skarbowe, odwołując się do analogicznej natury tych czynów zabronionych, zob. V. Konarska-Wrzosek, Komentarz do art. 66 k.k., teza 6 [w:] V. Konarska-Wrzosek (red.), Kodeks…

[215] A. Zoll, Komentarz do art. 66 k.k., teza 25 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom II… Zob. też T. Kozioł, Warunkowe…, s. 111. T. Kozioł wskazuje nawet wprost, że w ramach badania prognozy kryminologicznej bierze się pod uwagę dotychczasową karalność – zob. T. Kozioł, Warunkowe…, s. 105.

128. Analogiczny przypadek występuje w pozostałych sytuacjach, w których sprawca wszedł w konflikt z prawem, co jednak nie poskutkowało ukaraniem go za przestępstwo umyślne. Tego rodzaju okoliczności stanowią bowiem przejaw zarówno postawy sprawcy, jak i jego dotychczasowego sposobu życia, co zgodnie z dyspozycją art. 66 § 1 k.k. podlega badaniu w procesie ustalania prognozy kryminologicznej.

(5) Przesłanka pozytywnej prognozy kryminologicznej wobec sprawcy

(a) Wstęp

129. Zgodnie z art. 66 § 1 k.k., pozytywna prognoza kryminologiczna umożliwiająca orzeczenie warunkowego umorzenia zachodzi gdy postawa sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste oraz dotychczasowy sposób życia uzasadniają przypuszczenie, że pomimo umorzenia postępowania będzie przestrzegał porządku prawnego, w szczególności nie popełni przestępstwa.

130. Ustalanie prognozy kryminologicznej polega na procesowym badaniu sylwetki oskarżonego.[216] Powinno to nastąpić za pomocą zgromadzenia danych osobopoznawczych i danych o karalności oskarżonego (art. 213 k.p.k.) oraz wywiadu środowiskowego (art. 214 k.p.k.). Postawienie prawidłowej prognozy co do przyszłego zachowania sprawcy wymaga bowiem rzetelnej analizy zgromadzonych materiałów przez organy postępowania.[217]

131. Jak wyjaśnił SN, „[z]a przyjęciem prognozy, że sprawca bez wymierzenia mu kary będzie przestrzegał porządku prawnego, przemawiać będą zwłaszcza takie okoliczności, jak prawy charakter sprawcy, należyty poziom moralny, właściwy stosunek do pracy, nieprzebywanie w otoczeniu zdemoralizowanym lub w atmosferze sprzyjającej przestępstwu oraz nienaganny do czasu popełnienia czynu sposób życia."[218] W razie ustalenia, że oskarżony jest osobą zdemoralizowaną i/lub aspołeczną, orzeczenie warunkowego umorzenia nie będzie zasadne. Instytucja ta znajdzie natomiast zastosowanie w sytuacji, gdy popełnienie przestępstwa miało w życiu oskarżonego charakter nadzwyczajny i incydentalny, a ma on stabilną sytuację osobistą i życiową, co uzasadnia przyjęcie, że popełnienie przestępstwa nie wpłynie negatywnie na jego dotychczasowe życie.[219]

---

[216] T. Kozioł, Warunkowe…, s. 123.
[217] Uchw. SN z dnia 29 stycznia 1971 r., sygn. akt: VI KZP 26/69 – wytyczne…
[218] Uchw. SN z dnia 29 stycznia 1971 r., sygn. akt: VI KZP 26/69 – wytyczne…
[219] S. Jaworski, Przesłanki…, s. 2.

132. Ustalanie prognozy kryminologicznej powinno być ostatnim etapem badania dopuszczalności zastosowania warunkowego umorzenia, gdyż ma ona charakter wtórny względem omówionych uprzednio przesłanek. Jak wyjaśnił WSA w Warszawie, „[w]skazane w art. 66 § 1 KK właściwości i warunki osobiste sprawcy, jego postawa i dotychczasowy sposób życia stanowią odrębną przesłankę warunkowego umorzenia postępowania. W doktrynie przyjmuje się, iż nie mogą one być uwzględniane w ocenie społecznej szkodliwości popełnionego czynu i winy sprawcy, tj. przemawiać za ich "znacznością" lub "nieznacznością". Trzeba zatem przyjąć, że przesłanka ta wchodzi w grę dopiero po ustaleniu, iż społeczna szkodliwość czynu i wina sprawcy nie są znaczne. W razie ustalenia znacznego stopnia społecznej szkodliwości czynu lub winy warunkowe umorzenie nie jest dopuszczalne, chociażby postawa sprawcy i jego dotychczasowe życie zasługiwały na pozytywną ocenę."[220]

133. Elementy wpływające na ustalenie pozytywnej prognozy kryminologicznej zostały przeniesione w niezmienionym kształcie z art. 27 § 1 k.k. z 1969 r. Ustawa nie przyznaje żadnemu z tych czynników szczególnej wartości prognostycznej, co prowadzi do wniosku, że postawienie prognozy kryminologicznej sprawcy powinno nastąpić po dokonaniu kompleksowej oceny wszystkich elementów, określonych w art. 66 § 1 k.k.,[221] przy czym nie każdy z nich musi być ustalony w sposób jednakowy.[222] Prognoza taka jest bowiem wypadkową ocen poszczególnych faktorów, zatem negatywna ocena jednego z nich nie przesądza o postawieniu negatywnej prognozy, podobnie jak pozytywna ocena jednego nie oznacza, że ogólna prognoza będzie pozytywna.[223]

(b) Postawa sprawcy

134. Termin „postawa" oznacza „stosunek człowieka do życia lub do pewnych zjawisk, wyrażający jego poglądy" oraz „sposób postępowania lub zachowania wobec określonych zjawisk, zdarzeń lub w stosunku do ludzi."[224] W języku potocznym postawę rozumie się jako zachowanie człowieka oraz jego stosunek do otaczającej go rzeczywistości. Na gruncie prawa karnego – w tym także przepisów dotyczących środków związanych

[220] Wyr. WSA w Warszawie z dnia 7 września 2011 r., sygn. akt: II SA/WA 796/11, Legalis nr 390224.
[221] I. Bondarczuk, Problematyka… [w:] P. Szymaniec, M. Sadowski (red.) Prace…, s. 145.
[222] T. Kozioł, Warunkowe…, s. 122.
[223] J. Lachowski, Komentarz do art. 66 k.k., teza 97 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks..., Legalis/el. 2017.
[224] Słownik Języka Polskiego PWN, dostępny w internecie pod adresem: http://sjp.pwn.pl/szukaj/postawa.html; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

z poddaniem sprawcy próbie[225] – rozumienie postawy sprawcy musi być osadzone w kontekście dóbr chronionych prawem. Irrelewantne z punktu widzenia warunkowego umorzenia oraz pozostałych instytucji przewidzianych w Rozdziale VIII k.k. będą zatem te zachowania stanowiące wyraz postawy sprawcy, które są obojętne z punktu widzenia prawno-karnego wartościowania.

135. Przesłanka postawy sprawcy nie została zdefiniowana w k.k. ani w żadnym innym akcie prawnym. Ocena postawy sprawcy na gruncie prawa karnego powinna zatem być dokonana w oparciu o analizę jego konkretnych czynów.[226]

136. Skoro postawa oznacza względnie trwałą skłonność do podejmowania określonych zachowań,[227] o jej ocenie nie powinny przesądzać incydentalne zdarzenia z życia sprawcy. W procesie ustalania prognozy kryminologicznej sąd powinien zatem ustalić czy popełnienie przestępstwa stanowiło wyraz trwałej postawy sprawcy wobec określonego dobra chronionego prawem, czy też miało raczej charakter jednorazowy, przypadkowy bądź okazjonalny.[228] Warunkowe umorzenie będzie mogło być zastosowane w sytuacji, gdy ocena postawy sprawcy będzie pozytywna, to znaczy sąd nie stwierdzi potrzeby oddziaływania w kierunku jej zmiany.[229] Stan taki może mieć miejsce w szczególności w przypadku sprawców przestępstw nieumyślnych oraz gdy popełnienie przestępstwa stanowiło jedynie epizod w życiu sprawcy.

137. Na ocenę postawy sprawcy mogą wpłynąć takie okoliczności jak sposób zorganizowania sobie przez niego życia, stosunek do pracy i do otoczenia, w tym do członków rodziny. Pozytywnie należy oceniać postawę sprawcy, który pomaga innym a także podejmuje pracę nad sobą i dąży do poprawy swojego zachowania, zaś negatywnie – postawę sprawcy biernego, o roszczeniowym podejściu do życia i otaczających go osób.[230]

---

[225] Przesłanka postawy sprawcy (skazanego) ma zastosowanie do badania prognozy kryminologicznej w przypadku zastosowania każdego ze środków związanych z poddaniem sprawcy próbie. Znaczenie tej przesłanki jest na ich gruncie tożsame, a zatem wyjaśniając jej treść w kontekście stosowania warunkowego umorzenia, zasadne i wręcz pożądane jest odnoszenie się także do orzeczeń i głosów doktryny dotyczących warunkowego zawieszenia oraz warunkowego zwolnienia. Analogiczna sytuacja występuje w kontekście właściwości i warunków osobistych sprawcy (skazanego).

[226] J. Macharski, Pojęcie postawy w polskim prawie karnym, Prokuratura i Prawo 1976, z. 8-9, s. 139.

[227] P. Kozłowska-Kalisz, Komentarz do art. 66 k.k., teza 7 [w:] M. Mozgawa (red.) Kodeks…; A. Jaworska-Wieloch, Odwołanie...

[228] Tak też T. Kozioł, Warunkowe…, s. 120.

[229] A. Zoll, Komentarz do art. 66 k.k., teza 22 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom II…

[230] J. Lachowski, Komentarz do art. 66 k.k., teza 75 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks..., Legalis/el. 2017.

138. Celem formułowania prognozy kryminologicznej jest próba przewidzenia przyszłego zachowania sprawcy, w razie orzeczenia warunkowego umorzenia. Z tego względu, podobnie jak ma to miejsce w przypadku przesłanek właściwości i warunków osobistych sprawcy,[231] postawę sprawcy należy rozpatrywać z uwzględnieniem jej ewolucji w okresie przed popełnieniem przestępstwa, jak i po jego popełnieniu. Sąd powinien sięgać w przeszłość tak daleko, jak tylko jest to konieczne dla dokonania kompleksowej oceny zachowań sprawcy. Przykładowo, jeżeli okaże się, że sprawca, który w przeszłości wiódł przykładne życie, od pewnego czasu zaczął postępować w sposób naganny, czego „ukoronowaniem" było popełnienie przestępstwa, może to przemawiać za negatywną prognozą. Z drugiej strony, analiza zachowania skazanego w ciągu kilku lat przed popełnieniem przestępstwa może prowadzić do wniosku, że popełnienie przestępstwa stanowiło jedynie incydent, który nie powinien przesądzić o postawieniu w stosunku do sprawcy negatywnej prognozy kryminologicznej.

139. Przesłanka postawy sprawcy nie należy do często eksponowanych w orzecznictwie. Istnieją uzasadnienia orzeczeń, w których jest ona jedynie wymieniona bez żadnego rozwinięcia[232] lub praktycznie utożsamiona z zachowaniem sprawcy.[233] Jednym z nielicznych orzeczeń, w którym podjęto próbę wyjaśnienia tego pojęcia, jest postanowienie SA we Wrocławiu, który wyjaśnił, że „[p]ostawa skazanego to jest jego stosunek wobec norm i reguł społecznych oraz mniej lub bardziej widoczna skłonność do naruszania dóbr prawem chronionych. Fakt, że skazany po raz kolejny narusza porządek prawny, ponownie dopuszcza się podobnego przestępstwa umyślnego, mimo wcześniejszego warunkowego przedterminowego zwolnienia, bezpośrednio rzutuje na ocenę jego postawy, a ta z kolei nie może być pomijana przy konstruowaniu prognozy społeczno-kryminologicznej."[234]

140. Jak wskazuje się w doktrynie, desygnatem omawianej przesłanki jest nie tylko ogólna postawa życiowa oskarżonego, ale i jego stosunek do popełnionego przestępstwa oraz do pokrzywdzonego. [235] Także SN na gruncie k.k. z 1969 r. stwierdził, że „[o]ceniając postawę sprawcy, należy zwrócić uwagę zwłaszcza na jego stosunek do popełnionego

[231] J. Lachowski, Komentarz do art. 66 k.k., teza 93 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks..., Legalis/el. 2017.
[232] Przykładowo post. SA w Katowicach z dnia 11 grudnia 2008 r., sygn. akt: II AKzw 1459/08, LEX nr 521268.
[233] Przykładowo post. SA w Lublinie z dnia 6 czerwca 2007 r., sygn. akt: II AKzw 386/06, LEX nr 344485.
[234] Post. SA we Wrocławiu z dnia 12 stycznia 2005 r., sygn. akt: II AKzw 1161/04, LEX nr 155221.
[235] V. Konarska-Wrzosek, Komentarz do art. 66 k.k., teza 7 [w:] V. Konarska-Wrzosek (red.), Kodeks…

czynu i zachowanie się po popełnieniu przestępstwa (…). Istotne znaczenie przy stosowaniu instytucji warunkowego umorzenia postępowania powinna mieć skrucha sprawcy okazana w toku postępowania, zwłaszcza jeśli przybrała ona czynną postać naprawienia przez sprawcę szkody wyrządzonej przestępstwem."[236]

141. Redakcja przesłanki postawy sprawcy jest ogólna. *Lege non distinguente*, pozwala ona zatem na badanie wszystkich zachowań sprawcy, które organy postępowania uznają za prawno-karnie relewantne – zarówno te sprzed popełnienia przestępstwa, jak i po jego popełnieniu, a przed orzekaniem w przedmiocie warunkowego umorzenia.

142. Wspomniana pojemność przesłanki postawy sprawcy stanowi niewątpliwą zaletę obecnej regulacji warunkowego umorzenia. W przeciwieństwie bowiem do regulacji warunkowego zawieszenia oraz warunkowego zwolnienia, art. 66 § 1 nie zawiera przesłanki zachowania sprawcy po popełnieniu przestępstwa. Wydaje się, że stan taki nie był zamierzony przez ustawodawcę[237] i prowadzi do niespójności systemu środków związanych z poddaniem sprawcy próbie na gruncie k.k.

143. W celu jak najbardziej efektywnego stosowania środków związanych z poddaniem sprawcy próbie, w tym także warunkowego umorzenia, sąd powinien mieć możliwość dokonania kompleksowej oceny okoliczności dotyczących osoby sprawcy, w tym także jego postawy. Z funkcjonalnego i systemowego punktu widzenia trudno zaś zaakceptować sytuację, w której sąd *meriti* decydujący o ewentualnym warunkowym umorzeniu nie może brać pod uwagę zachowań sprawcy, które miały miejsce już po popełnieniu przestępstwa, będącego przedmiotem postępowania. Sąd powinien bowiem zastosować środek reakcji karnej, który w jego ocenie jest najbardziej odpowiedni według stanu rzeczy w chwili wyrokowania.

144. Łatwo zaś wyobrazić sobie sytuację, w której pomimo spełnienia wszystkich pozostałych przesłanek warunkowego umorzenia, jego zastosowanie nie będzie zasadne wobec określonych zachowań sprawcy już po popełnieniu przestępstwa, takich jak np. zastraszanie pokrzywdzonego, zacieranie śladów przestępstwa czy popełnianie nowych czynów zabronionych. Tego rodzaju czynniki mogą niewątpliwie przemawiać za postawieniem negatywnej prognozy kryminologicznej wobec sprawcy.

---

[236] Uchw. SN z dnia 29 stycznia 1971 r., sygn. akt: VI KZP 26/69 – wytyczne…

[237] W szczególności, nie zostało to wyjaśnione w uzasadnieniu rządowego projektu k.k.

145. Z drugiej strony, zachowanie sprawcy po popełnieniu przestępstwa, takie jak wyrażenie skruchy, przeproszenie pokrzywdzonego, naprawienie wyrządzonej szkody czy pojednanie się z pokrzywdzonym w drodze mediacji może wywrzeć pozytywny wpływ na treść prognozy kryminologicznej.[238] W ramach omawianej przesłanki należy też uwzględnić, że po popełnieniu przestępstwa sprawca nie wchodził w konflikt z prawem i powstrzymywał się od popełnienia kolejnych czynów zabronionych.

146. W obecnym stanie prawnym przesłanka postawy sprawcy jest jedyną, w ramach której można badać zachowania sprawcy po popełnieniu przestępstwa, a przed orzekaniem w przedmiocie warunkowego umorzenia. Regulacja omawianej instytucji na gruncie k.k. z 1969 r. oraz k.k. nigdy nie przewidywała przesłanki zachowania sprawcy po popełnieniu przestępstwa. Przed 1 lipca 2015 r. istniała jednak swoista furtka, pozwalająca na uwzględnienie pewnych zachowań sprawcy podjętych w tym okresie przy stosowaniu warunkowego umorzenia.

147. Chodzi mianowicie o art. 66 § 3 k.k., który umożliwiał zastosowanie warunkowego umorzenia wobec sprawcy, którego czyn był zagrożony karą nieprzekraczającą 5 lat pozbawienia wolności, jeżeli pokrzywdzony pojednał się ze sprawcą, sprawca naprawił wyrządzoną przestępstwem szkodę lub uzgodnił z pokrzywdzonym sposób jej naprawienia.[239]

148. Przepis ten został jednak wykreślony z k.k. na mocy Zm. k.k. z 27.09.2013 r., która rozszerzyła możliwość stosowania warunkowego umorzenia na sprawców wszystkich przestępstw zagrożonych karą do 5 lat pozbawienia wolności. Nie można jednak zgodzić się z A. Zollem, który wskazuje, że zmiana polegająca na rozszerzeniu zakresu stosowania warunkowego umorzenia uczyniła zbędnym art. 66 § 3 k.k.[240] Przepis ten umożliwiał bowiem zastosowanie warunkowego umorzenia w szerszym zakresie, aniżeli wynikało to z zasad ogólnych, w przypadku szczególnych zachowań sprawcy po popełnieniu przestępstwa, dając wyraz funkcji kompensacyjnej prawa karnego. O ile *de lege lata* warunkowe umorzenie jest możliwe w stosunku do wszystkich sprawców przestępstw

---

[238] Zob. V. Konarska-Wrzosek, Komentarz do art. 66 k.k., teza 7 [w:] V. Konarska-Wrzosek (red.), Kodeks... Na temat wpływu pozytywnego wyniku mediacji pomiędzy sprawcą a pokrzywdzonym dla możliwości zastosowania warunkowego umorzenia, zob. G. Goniewicz, Znaczenie pozytywnego wyniku mediacji dla możliwości zastosowania środków probacyjnych [w:] Internetowy Przegląd Prawniczy TBSP UJ 2017/5, s. 11-13

[239] 1 lipca 2015 r. weszła w życie Zm. k.k. z 27.09.2013 r., która w § 12 pkt 2 wprowadziła zmiany w treści art. 66 k.k., w tym wykreślenie § 3 tego przepisu.

[240] A. Zoll, Komentarz do art. 66 k.k., teza 2 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom II…

zagrożonych karą do 5 lat pozbawienia wolności,[241] o tyle ustawa nie przewiduje obecnie w sposób jednoznaczny wpływu pojednania się sprawcy z pokrzywdzonym na możliwość zastosowania tej instytucji, co może z kolei zniechęcić oskarżonych do podejmowania takich działań.[242]

149. Skreślenie art. 66 § 3 k.k. może być także postrzegane jako sygnał ustawodawcy, że pozytywne działania sprawcy po popełnieniu przestępstwa nie poprawią jego sytuacji procesowej, gdyż nie przełożą się na możliwość zastosowania warunkowego umorzenia. Sytuacja ta nie była niewątpliwie zamierzona przez ustawodawcę. W szczególności, nie wynika to z uzasadnienia rządowego projektu k.k., co prowadzi do wniosku, że skutek ten stanowi efekt uboczny wprowadzonej nowelizacji.[243]

150. Jak wynika z przeprowadzonej powyżej analizy, ocena zachowania sprawcy po popełnieniu przestępstwa może odgrywać istotną rolę w procesie stosowania warunkowego umorzenia. Pomimo iż obecnie zachowania te mogą być oceniane w ramach badania postawy sprawcy, ich waga przemawia za potrzebą zamieszczenia w art. 66 § 1 k.k. osobnej przesłanki prognostycznej w postaci zachowania sprawcy po popełnieniu przestępstwa.[244]

(c) Właściwości i warunki osobiste sprawcy

151. Podobnie jak postawa sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste stanowią element badania prognozy kryminologicznej w odniesieniu do wszystkich trzech środków związanych z poddaniem sprawcy próbie.[245] Podstawowym sposobem ustalenia właściwości i warunków osobistych sprawcy jest przeprowadzenie wywiadu środowiskowego w warunkach art. 214 k.p.k.

152. Właściwości sprawcy oraz jego warunki osobiste stanowią dwa osobne elementy, składające się na prognozę kryminologiczną. Tym niemniej, ze względu na zastosowaną w redakcji art. 66 § 1 k.k.[246] koniunkcję oraz praktykę, zgodnie z którą są one wymieniane

[241] Przy spełnieniu pozostałych przesłanek warunkowego umorzenia.
[242] Inaczej A. Zoll, który wskazuje, że wykreślenie art. 66 § 3 k.k. nie oznacza osłabienia roli mediacji w postępowaniu karnym, zob. A. Zoll, Środki związane z poddaniem sprawcy próbie i zamiana kary [w:] W. Wróbel (red.), Nowelizacja prawa karnego 2015. Komentarz, Krakowski Instytut Prawa Karnego Fundacja, Kraków 2015, s. 432.
[243] G. Goniewicz, Znaczenie…, s. 11.
[244] Postulat ten został dokładnie omówiony w Rozdziale 4 poniżej.
[245] Właściwości i warunki osobiste są także przesłanką zdolności wiekowej do poniesienia odpowiedzialności karnej (art. 10 § 2 i § 4 k.k.), dyrektywą sądowego wymiaru kary (art., 53 § 2 k.k.) oraz przesłanką negatywną orzeczenia kary ograniczenia wolności polegającej na obowiązku wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne (art. 58 § 2a k.k.).
[246] A także innych przepisów k.k., w których pojawiają się właściwości i warunki osobiste.

łącznie, zasadne jest ich wspólne omówienie. Przesłanki postawy, właściwości i warunków osobistych sprawcy bywają zresztą razem określane jako jego cechy.[247]

153. W doktrynie wskazuje się, że właściwości i warunki osobiste to „wszystko, co charakteryzuje sprawcę w oderwaniu od popełnionego czynu zabronionego",[248] jak również, że mają one pierwszorzędne znaczenie z punktu widzenia ustalania potrzeb w zakresie prewencji indywidualnej w odniesieniu do konkretnej osoby.[249] Właściwości i warunki osobiste należy badać z uwzględnieniem ich ewolucji w okresie poprzedzającym popełnienie przestępstwa oraz po jego popełnieniu.[250]

154. Omawiane przesłanki nie odgrywają istotnej roli w praktyce stosowania środków związanych z poddaniem sprawcy próbie. Sądy najczęściej ograniczają się do wskazania w uzasadnieniu orzeczenia, iż właściwości i warunki osobiste sprawcy stanowią przesłankę zastosowania danego środka, bez rozważań na temat desygnatów ich pojęć lub ich oceny w konkretnym przypadku.[251] Do nielicznych wyjątków przeprowadzenia takiej analizy należy orzeczenie SO w Kielcach zmieniające wyrok sądu I instancji, w którym zastosowano warunkowe zawieszenie, poprzez zastosowanie warunkowego umorzenia. W uzasadnieniu wyroku sąd ten stwierdził, że „[p]odkreślenia wymaga fakt, iż oskarżony nie był dotychczas karany. Jego postawa, warunki i właściwości osobiste, wykazują, że nie jest on osobą zdemoralizowaną, przejawiającą lekceważenie dla obowiązującego porządku prawnego. Jest on osobą młodą prowadzącą ustabilizowany tryb życia. Można zatem w sposób uzasadniony stwierdzić, iż działanie oskarżonego miało charakter incydentu."[252]

155. Wskazówek dotyczących rozumienia przesłanek właściwości i warunków osobistych sprawcy dostarcza doktryna. I tak, za właściwości sprawcy uznaje się stopień jego rozwoju fizycznego i psychicznego, w tym także cechy charakteru i osobowości oraz temperament. Do właściwości sprawcy zalicza się także wiek, płeć, wykształcenie, stopień rozwoju

[247] A. Zoll, Komentarz do art. 77 k.k., teza 16 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Tom II…
[248] W. Wróbel, Komentarz do art. 53 k.k., teza 105 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.) Kodeks karny. Część ogólna. Tom II....
[249] V. Konarska-Wrzosek, Komentarz do art. 53 k.k., teza 48 [w:] R. Stefański (red.), Kodeks…, Legalis/el. 2017.
[250] J. Lachowski, Komentarz do art. 66 k.k., teza 93 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks..., Legalis/el. 2017.
[251] Zob. np. wyr. SN z dnia 17 maja 2016 r., sygn. akt: III KK 28/16, Legalis nr 1460611; wyr. SO w Poznaniu z dnia 20 marca 2015 r., sygn. akt: IV Ka 166/15, LEX nr 1770965; post. SA w Katowicach z dnia 11 grudnia 2008 r., sygn. akt: II AKzw 1459/08, LEX nr 521268; post. SN z dnia 21 czerwca 2000 r., sygn. akt: V KKN 160/00, LEX nr 44482.
[252] Wyr. SO w Kielcach z dnia 25 listopada 2013 r., sygn. akt: IX Ka 1398/13, LEX nr 1717613.

umysłowego, skłonności, nałogi i nawyki oraz stan zdrowia.[253] Czynniki takie jak stosunek do innych ludzi oraz postawa wobec wartości społecznych, które mogą być również uwzględniane w zakresie właściwości skazanego, podlegają raczej uwzględnieniu w ramach przesłanki postawy sprawcy.[254]

156. Do warunków osobistych sprawcy zalicza się zaś warunki środowiskowe, składające się na jego sytuację rodzinną, zawodową, towarzyską czy mieszkaniową.[255] Istotne są tu przede wszystkim takie czynniki, jak stan cywilny, posiadane dzieci, liczba osób pozostających na utrzymaniu sprawcy, obowiązki i więzi rodzinne, wykształcenie czy możliwości zarobkowe.[256]

157. Do warunków osobistych sprawcy należy też zaliczyć jego sytuację materialną. Pogląd przeciwny wyraził J. Lachowski, który zauważył, że w określonej w art. 33 § 3 k.k. dyrektywie dotyczącej ustalania stawki dziennej grzywny ustawodawca dokonał rozróżnienia warunków osobistych sprawcy od jego dochodów i stosunków majątkowych, co wskazuje, że sytuacja materialna sprawcy nie stanowi elementu warunków osobistych sprawcy w rozumieniu k.k.[257] Ten sam Autor wskazuje jednak, że ze względów funkcjonalnych należy uwzględnić sytuację materialną sprawcy przy orzekaniu o warunkowym umorzeniu, co umożliwia przesłanka dotychczasowego sposobu życia sprawcy.[258]

158. Należy jednak stanąć na stanowisku, że różny charakter grzywny oraz środków związanych z poddaniem sprawcy próbie przemawia za odmienną wykładnią warunków osobistych sprawcy na gruncie tych instytucji.[259] Okoliczność, że w przepisach dotyczących grzywny ustawodawca wyeksponował warunki materialne sprawcy, mające pierwszorzędne znaczenie w kontekście wymiaru stawek dziennych kary grzywny nie może przesądzać

[253] V. Konarska-Wrzosek, Komentarz do art. 66 k.k., teza 7 [w:] V. Konarska-Wrzosek (red.), Kodeks…; S. Lelental, § 28. Warunkowe…, teza 427 [w:] M. Melezini (red.), System..., s. 1176; A. Zoll, Komentarz do art. 66 k.k., teza 28 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom II…
[254] J. Lachowski, Warunkowe zwolnienie…, s. 255.
[255] T. Kozioł, Warunkowe…, s. 121.
[256] Zob. V. Konarska-Wrzosek, Komentarz do art. 66 k.k., teza 7 [w:] V. Konarska-Wrzosek (red.), Kodeks…
[257] J. Lachowski, Warunkowe zwolnienie…, s. 256.
[258] J. Lachowski, Komentarz do art. 66 k.k., teza 92 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks..., Legalis/el. 2017.
[259] Wydaje się, że nie stoi to przy tym w sprzeczności z zakazem wykładni homonimicznej.

o nieuwzględnianiu sytuacji materialnej skazanego w ramach jego warunków osobistych na gruncie przepisów o środkach związanych z poddaniem sprawcy próbie.[260]

159. Dokonanie oceny sytuacji materialnej sprawcy przy budowaniu prognozy kryminologicznej na potrzeby stosowania środków związanych z poddaniem sprawcy próbie jest przy tym funkcjonalnie uzasadnione. Niewątpliwie bowiem sprawca mający stabilną sytuację finansową i dobre warunki materialne może mieć mniejszą skłonność do dalszego popełnienia przestępstw, aniżeli sprawca znajdujący się w trudnej sytuacji majątkowej.

160. Badanie właściwości i warunków osobistych sprawcy może stanowić dla sądu istotny element prognostyczny, zwłaszcza że wśród tych czynników może znajdować się powód popełnienia przestępstwa. Jeżeli sąd stwierdzi więcej takich przyczyn, znajdzie to negatywne przełożenie na treść prognozy kryminologicznej sprawcy.[261]

161. Z drugiej strony, jeżeli sąd dojdzie do wniosku, że sprawca ma stabilną sytuację rodzinną, stałe zatrudnienie lub kontynuuje edukację, może to wpłynąć na postawienie pozytywnej prognozy. Istotną okolicznością mogą być stosunki towarzyskie sprawcy, czyli towarzystwo, w jakim się obraca. W zależności od konkretnego przypadku, może to być środowisko skłaniające do podejmowania zachowań niezgodnych z prawem lub też wręcz przeciwnie – stymulujące do prowadzenia uczciwego życia. Również wiek sprawcy może odgrywać ważną rolę prognostyczną. Przykładowo, młody wiek sprawcy w połączeniu ze stabilną sytuacją rodzinną może skłonić sąd do przyjęcia, że rodzina w wystarczającym stopniu zadba o to, aby sprawca nie powrócił na drogę przestępstwa.

(d) Dotychczasowy sposób życia sprawcy

162. Wyodrębnienie osobnej przesłanki prognostycznej w postaci dotychczasowego sposobu życia sprawcy budzi zastrzeżenia w doktrynie, jako że jest on podstawowym czynnikiem podlegającym badaniu w ramach ustalania postawy sprawcy.[262] W ramach tej przesłanki należy badać funkcjonowanie sprawcy w rodzinie i w społeczeństwie, przestrzeganie

[260] Szczególnie że regulacja art. 33 § 3 k.k. stanowi *superfluum* ustawowe, na co zwraca też uwagę J. Lachowski, zob. J. Lachowski, Warunkowe zwolnienie…, s. 256.
[261] A. Zoll, Komentarz do art. 66 k.k., teza 28 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom II…; T. Kozioł, Warunkowe…, s. 121.
[262] A. Zoll, Komentarz do art. 66 k.k., teza 28 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom II…

prawa i zasad współżycia społecznego czy sposób spędzania wolnego czasu.[263] Kluczowe znaczenie w kontekście omawianej przesłanki mają uprzednie konflikty z prawem, jak choćby popełnianie przestępstw i wykroczeń czy uprzednia karalność sprawcy.[264] Nie ulega wątpliwości, że jeśli sprawca dopuszczał się już przestępstw, za które był karany, i nie powstrzymało go to od popełnienia kolejnego czynu zabronionego, może to stanowić istotny czynnik wpływający na postawienie negatywnej prognozy w stosunku do niego. Skoro poprzednie skazania nie odniosły zamierzonego skutku w wymiarze prewencji indywidualnej – w aspekcie zarówno pozytywnym jak i negatywnym – można przypuszczać, że zastosowanie warunkowego umorzenia nie będzie wystarczającym i odpowiednim środkiem reakcji karnej.

163. To samo można odnieść do sprawcy, wobec którego uprzednio zastosowano warunkowe umorzenie. Zdecydowanie trudniej będzie sądowi sformułować pozytywną prognozę kryminologiczną w takim przypadku, skoro popełnienie kolejnego przestępstwa przez sprawcę stanowi najlepszy dowód na to, że pozytywna prognoza, która była już przesłanką zastosowania środka związanego z poddaniem sprawcy próbie, okazała się błędna. Oczywiście okoliczność taka jak uprzednie popełnianie czynów zabronionych nie musi przesądzać o negatywnej prognozie kryminologicznej (szczególnie że dotychczasowy sposób życia sprawcy nie jest jedynym czynnikiem wpływającym na taką prognozę) w konkretnym wypadku. Może tak być chociażby w przypadku, gdy pomiędzy popełnieniem poprzedniego przestępstwa oraz tego, które jest przedmiotem badania sądu w obecnym postępowaniu, upłynął długi odstęp czasu, podczas którego postawa sprawcy była odpowiednia. Niewątpliwie jednak ze szczególną ostrożnością należy podchodzić do możliwości stosowania warunkowego umorzenia do sprawców uprzednio karanych.[265]

---

[263] V. Konarska-Wrzosek, Komentarz do art. 66 k.k., teza 7 [w:] V. Konarska-Wrzosek (red.), Kodeks…

[264] J. Lachowski, Komentarz do art. 66 k.k., teza 94 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks..., Legalis/el. 2017; B. Kunicka-Michalska, § 26. Warunkowe…, teza 163 [w:] M. Melezini (red.), System..., s. 1061. Należy wyjaśnić, że chodzi tu o przypadki niemieszczące się w zakazie stosowania warunkowego umorzenia do sprawców uprzednio karanych za przestępstwo umyślne.

[265] Jak wynika z badań przeprowadzonych przez T. Kozioła, warunkowe umorzenie nie jest praktycznie stosowane wobec sprawców, co do których z akt wynikały informacje o uprzedniej karalności, zob. T. Kozioł, Warunkowe…, s. 106, przypis 101.

164. W ramach badania dotychczasowego sposobu życia sprawcy sąd powinien także wziąć pod uwagę fakt toczących się przeciwko niemu postępowań karnych. Okoliczność taka nie może jednak sama w sobie przesądzić o negatywnej prognozie kryminologicznej, a to ze względu na zasadę domniemania niewinności.[266]

165. Obowiązek przeanalizowania dotychczasowego sposobu życia sprawcy stanowi wskazówkę, aby przestępstwo, jakiego dopuścił się sprawca, badać w kontekście jego całej dotychczasowej drogi życiowej w celu ustalenia czy miało ono charakter incydentalny, czy też było wyrazem trwałej postawy sprawcy.[267]

166. W doktrynie jednolicie przyjmuje się, że dotychczasowy sposób życia sprawcy należy oceniać z perspektywy orzekania, a zatem obejmuje on zachowania zarówno sprzed popełnienia przestępstwa, jak i po jego popełnieniu.[268] Pogląd ten nie jest jednak prawidłowy.

167. Niewątpliwie okoliczności takie jak stosunek do popełnionego czynu, czynny żal, naprawienie wyrządzonej szkody lub podjęcie takiej próby, pojednanie się z pokrzywdzonym i zadośćuczynienie za wyrządzoną mu krzywdę[269] mają istotne znaczenie prognostyczne, jednak nie mogą być rozpatrywane w ramach omawianej przesłanki, o czym przesądza dokonanie wykładni systemowej.

168. Art. 66 § 1 k.k. nakazuje sądowi uwzględnianie dotychczasowego sposobu życia sprawcy przy stosowaniu warunkowego umorzenia. Okoliczność ta jest również wymieniona w przepisie regulującym czynniki prognostyczne przy warunkowym zawieszeniu. W art. 69 § 2 k.k. została jednak zastosowana koniunkcja pomiędzy przesłankami dotychczasowego sposobu życia oraz zachowania sprawcy po popełnieniu przestępstwa. Dyrektywy wymiaru kary podobne do treści przesłanek z art. 69 § 2 k.k. określa również art. 53 § 2 k.k. Redakcja tego przepisu jest nieco inna, gdyż przewiduje on uwzględnianie

[266] Tak też J. Lachowski, Komentarz do art. 66 k.k., teza 95 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks..., Legalis/el. 2017.
[267] T. Kozioł, Warunkowe…, s. 121.
[268] T. Kozioł, Warunkowe…, s. 121; A. Zoll, Komentarz do art. 66 k.k., teza 29 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom II…; P. Kozłowska-Kalisz, Komentarz do art. 66 k.k., teza 7 [w:] M. Mozgawa (red.) Kodeks…
[269] Przykłady takich zachowań sprawcy po popełnieniu przestępstwa podaje A. Zoll, zob. A. Zoll, Komentarz do art. 66 k.k., teza 29 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom II…

sposobu życia sprawcy przed popełnieniem przestępstwa (bez słowa „dotychczasowy") i zachowanie po jego popełnieniu.

169. Jak wynika jednoznacznie z treści art. 53 § 2 oraz art. 69 § 2 k.k., ustawodawca dokonał wyraźnego rozgraniczenia pomiędzy przesłankami sposobu życia sprawcy przed popełnieniem przestępstwa i zachowania po jego popełnieniu. Wykładnia tych przepisów prowadzi do wniosku, że „sposób życia przed popełnieniem przestępstwa" oraz „dotychczasowy sposób życia" oznacza w istocie to samo. W treści art. 66 § 1 k.k. brak jest analogicznego sformułowania. Z założenia o racjonalnym ustawodawcy wynika, że gdyby ustawodawca uznał, że pod pojęciem „dotychczasowego sposobu życia" kryją się także zachowania sprawcy po popełnieniu przestępstwa, wówczas nie wprowadzałby odrębnej przesłanki w art. 53 § 2 oraz art. 69 § 2 k.k.

170. Obecny stan rzeczy uzasadnia zatem postulat o wprowadzeniu osobnej przesłanki zachowania sprawcy po popełnieniu przestępstwa do katalogu czynników prognostycznych, określonych w art. 66 § 1 k.k.[270] *De lege lata* zachowania takie mogą być jednak oceniane jako przejaw określonej postawy sprawcy.

(e) Treść pozytywnej prognozy kryminologicznej

171. Badanie postawy, właściwości i warunków osobistych sprawcy oraz jego dotychczasowego sposobu życia sprawcy mają doprowadzić sąd do uzasadnionego przypuszczenia, że pomimo zastosowania warunkowego umorzenia sprawca będzie przestrzegał porządku prawnego, w szczególności nie popełni przestępstwa. Tak określona w art. 66 § 1 k.k. treść prognozy kryminologicznej może nastręczać problemów w praktyce orzeczniczej. Po pierwsze, niejasne jest, co należy rozumieć przez pojęcie „porządku prawnego", a po drugie, jaki powinien być stopień przeświadczenia sądu o przyszłym przestrzeganiu tego porządku przez sprawcę.

[270] Zob. Rozdział 4.

(i) Przestrzeganie porządku prawnego

172. Pojęcie „porządku prawnego" ma charakter nieostry[271] i nie zostało zdefiniowane przez ustawodawcę.[272] Zgodnie z definicją słownikową, porządek prawny oznacza „całokształt przepisów prawnych obowiązujących w państwie".[273] Według innej definicji, porządek prawny obejmuje ogół zakazów i nakazów wynikających z przepisów prawa karnego *sensu largo*, jak również prawa administracyjnego, cywilnego, rodzinnego, pracy i innych gałęzi prawa.[274] Niektórzy autorzy traktują porządek prawny jako całość obowiązującego prawa,[275] bez względu na przynależność do określonej gałęzi.[276]

173. Jednakże, prognoza co do przestrzegania tak szeroko rozumianego porządku prawnego nie powinna być przesłanką stosowania środków związanych z poddaniem sprawcy próbie, w tym również warunkowego umorzenia.[277] Orzekanie tych środków polega bowiem na zastosowaniu oddziaływań indywidualno-prewencyjnych, mających na celu powstrzymanie sprawcy od powrotu do przestępstwa, nie zaś zapobieganie naruszeniom jakichkolwiek przepisów prawa.[278]

174. W ramach tak rozumianego porządku prawnego znalazłyby się zatem zarówno normy prawa publicznego jak i prywatnego ze wszystkich gałęzi prawa, niezwiązanych nawet pośrednio z systemem reakcji karnej na czyn zabroniony. Takie rozwiązanie jest zaś całkowicie niefunkcjonalne. Trudno bowiem wyobrazić sobie sytuację, że sąd odmówi zastosowania wobec sprawcy środka związanego z poddaniem go próbie ze względu na obawę, że sprawca nie będzie realizował wiążącej go umowy cywilnoprawnej czy nie

---

[271] J. Skupiński, § 27. Warunkowe…, teza 329 [w:] M. Melezini (red.), System..., s. 1133.
[272] Oprócz art. 66 § 1 k.k., pojęcie porządku prawnego pojawia się w części ogólnej k.k. w kontekście negatywnego wyniku okresu próby przy warunkowym umorzeniu (art. 68 § 2 i 3 k.k.) oraz warunkowym zawieszeniu (art. 75 § 1a, § 2 i § 3 oraz art. 75a k.k.). Przestrzeganie porządku prawnego stanowi też przesłankę orzeczenia warunkowego zwolnienia (art. 77 § 1 k.k.). „Porządek prawny" pojawia się też w innych przepisach k.k. (art. 83, art. 84 § 1 i 2a, art. 107 § 2 oraz art. 115 § 21 k.k.). Pojęcie to występuje również w licznych przepisach k.p.k. oraz k.k.w. Przykładowo, wzbudzanie w skazanym potrzeby przestrzegania porządku prawnego stanowi jeden z celów wykonywania kary pozbawienia wolności (art. 67 § 1 k.k.), zaś rażące naruszenie porządku prawnego w okresie próby stanowi przesłankę obligatoryjnego (art. 160 § 2 k.k.w.) oraz fakultatywnego (art. 160 § 3 k.k.w.) odwołania warunkowego zwolnienia.
[273] Słownik Języka Polskiego PWN, dostępny w internecie pod adresem: <http://sjp.pwn.pl/szukaj/porządek-prawny.html>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
[274] S. Strycharz, Pojęcie porządku prawnego w kodeksie karnym, Nowe Prawo 1970, nr 6; Z. Hołda, K. Postulski, Komentarz do art. 67 k.k.w., teza 15 [w:] Kodeks karny wykonawczy. Komentarz, LEX/Arche 2008.
[275] V. Konarska-Wrzosek, Komentarz do art. 66 k.k., teza 7 [w:] V. Konarska-Wrzosek (red.), Kodeks…
[276] J. Lachowski, Komentarz do art. 67 k.k.w., teza 18 [w:] J. Lachowski (red.), Kodeks karny wykonawczy. Komentarz, Legalis/el., Warszawa 2016.
[277] Zob. G. Goniewicz, Pozytywna…, s. 126.
[278] J. Lachowski, Przesłanka…, s. 43.

zastosuje się do wydanej w stosunku do niego decyzji administracyjnej.[279] Konsekwencją przyjęcia szerokiego rozumienia porządku prawnego byłoby także uznanie, że od sprawców, co do których stosuje się środki związane z poddaniem ich próbie, wymaga się odnowy moralnej i dostosowania się do wszelkich obowiązujących przepisów.[280] Stawianie sprawcom takich wymogów byłoby zaś po prostu nierealistyczne.[281]

175. Pozytywna prognoza kryminologiczna, jako instytucja związana z prewencją w wymiarze indywidualnym, powinna sprowadzać się do ustalenia, że sprawca po zastosowaniu wobec niego środka związanego z poddaniem go próbie będzie przestrzegał norm prawa karnego. Jak przyjął SA w Krakowie w kontekście warunkowego zwolnienia, za naruszenie porządku prawnego należy uznać zarówno popełnienie przestępstwa, ale także postępowanie wbrew regułom, których przestrzeganie mieści się w granicach zadań i celów prawa karnego.[282] Także J. Skupiński i J. Mierzwińska-Lorencka postulują ograniczenie wykładni pojęcia „porządek prawny" do zachowań „prawnokarnie relewantnych".[283]

176. Ze stylizacji art. 66 § 1 k.k. (użyty zwrot „w szczególności") wynika jednoznacznie, że pod pojęciem przestrzegania porządku prawnego kryje się coś więcej, aniżeli tylko niepopełnianie przestępstw. Nie można jednakowoż zgodzić się z poglądem, iż oznacza to „zdecydowanie więcej", aniżeli tylko powstrzymanie się od powrotu do przestępstwa.[284] Ze względów funkcjonalnych, *de lege lata* pojęcie przestrzegania porządku prawnego należy rozumieć ściśle i obejmować nim niepopełnianie przestępstw, przestępstw skarbowych, wykroczeń oraz wykroczeń skarbowych.[285] Skoro bowiem naruszanie norm z innych gałęzi prawa nie rodzi co do zasady prawno-karnych konsekwencji, groźba ich ewentualnego naruszenia nie powinna być przyczyną decyzji odmownej w przedmiocie zastosowania środka związanego z poddaniem sprawcy próbie.[286]

---

[279] W podobnym tonie wypowiedzieli się również J. Lachowski, zob. J. Lachowski, Warunkowe zwolnienie…, s. 250-252 oraz A. Jaworska-Wieloch, zob. A. Jaworska-Wieloch, Odwołanie…, s. 46.
[280] A. Jaworska-Wieloch, Odwołanie…, s. 46.
[281] Podobnie J. Lachowski, Komentarz do art. 67 k.k.w., teza 18 [w:] J. Lachowski (red.), Kodeks...
[282] Post. SA w Krakowie z dnia 7 czerwca 2005 r., sygn. akt: II AKzw 275/05, Legalis nr 71340.
[283] J. Skupiński, J. Mierzwińska-Lorencka, Komentarz do art. 66 k.k., teza 1 [w:] R. Stefański (red.), Kodeks…, Legalis/el. 2017.
[284] K. Postulski, Komentarz do art. 67 k.k.w. [w:] K. Postulski (red.), Kodeks karny wykonawczy. Komentarz, wyd. IV, Wolters Kluwer Polska 2017.
[285] Podobnie A. Jaworska-Wieloch, Odwołanie…, s. 46 oraz J. Lachowski, Komentarz do art. 66 k.k., teza 71 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks..., Legalis/el. 2017.
[286] G. Goniewicz, Pozytywna…, s. 126.

177. Co znamienne, w uzasadnieniach orzeczeń, w których zastosowano jeden z instrumentów przewidzianych w Rozdziale VIII k.k., niezmiernie rzadko pojawiają się fragmenty odnoszące się do pojęcia porządku prawnego, a jeśli już, to sąd zwykle powtarza jedynie brzmienie przesłanki ustawowej, nie wdając się w rozważania co do treści tego pojęcia. Wydaje się, że przyczyn takiego stanu rzeczy należy upatrywać w zasygnalizowanych wyżej niejasnościach terminologicznych. Pojęcie „porządku prawnego" jest nie tyle pojęciem pustym, co o nieokreślonej treści, które zostało bezrefleksyjnie przeniesione do obecnego k.k. z k.k. z 1969 r.

178. Tymczasem ze względów gwarancyjnych pojęcie „porządku prawnego" powinno mieć jednoznacznie określone znaczenie, co uniemożliwiłoby sądom odmowę zastosowania środka związanego z poddaniem sprawcy próbie ze względu na nieprzestrzeganie przez sprawcę norm jakiejkolwiek gałęzi prawa lub – co gorsza – posługiwanie się tym pojęciem w sposób blankietowy, co prowadziłoby do osłabienia pewności prawa i mogło prowadzić do zróżnicowanych rozstrzygnięć w podobnych sprawach.

179. Ponadto, z praktycznego punktu widzenia trudno wymagać od sądu, aby prowadził wszechstronne rozważania na temat tego, czy w razie zastosowania środka związanego z poddaniem go próbie sprawca będzie przestrzegał norm pozostałych gałęzi prawa, skoro na pierwszy plan wysuwa się brak powrotności do przestępstwa, co zostało wyeksponowane przez ustawodawcę w treści art. 66 § 1 k.k.

180. W obecnym stanie prawnym prawidłowa interpretacja przesłanki przestrzegania porządku prawnego powinna polegać na rozsądnym rozważeniu całokształtu okoliczności sprawy. Z jednej strony, nie można przejść do porządku dziennego nad sytuacją, gdy sąd dojdzie do wniosku, że w razie zastosowania warunkowego umorzenia sprawca będzie popełniał wykroczenia. Z drugiej strony, okoliczność taka nie może sama w sobie przemawiać za postawieniem negatywnej prognozy kryminologicznej, a co za tym idzie – doprowadzić do odmowy zastosowania warunkowego umorzenia. O ile uzasadnione przypuszczenie sądu, że orzeczenie warunkowego umorzenia nie powstrzyma sprawcy przed popełnianiem kolejnych przestępstw powinno przekreślić zasadność orzeczenia tego środka, o tyle ze względów kryminalno-politycznych, skutku takiego nie wywoła przeświadczenie sądu, że sprawca będzie w przyszłości dopuszczał się wykroczeń.

181. Należy stanąć na stanowisku, że relikt poprzedniego systemu, jakim jest nieostre i niedookreślone pojęcie „porządku prawnego" nie przystaje do kryminalno-politycznych funkcji warunkowego umorzenia. *De lege ferenda* zastosowanie tego środka powinno zaś być uzależnione od wystąpienia uzasadnionego przypuszczenia, że jest to wystarczające do powstrzymania sprawcy od popełnienia przestępstwa. Pozytywna prognoza kryminologiczna powinna także obejmować przypuszczenie, że w razie zastosowania warunkowego umorzenia sprawca nie będzie uchylał się od dozoru oraz orzeczonych obowiązków.[287]

(ii) Stopień pewności sądu o pozytywnej prognozie kryminologicznej

182. Jak wynika z redakcji przepisów dotyczących środków związanych z poddaniem sprawcy próbie, w przypadku każdego z nich ustawodawca wymaga różnego stopnia pewności sądu o pozytywnej prognozie kryminologicznej w stosunku do sprawcy (skazanego).[288] Zgodnie z art. 66 § 1 k.k., przesłanką warunkowego umorzenia jest przypuszczenie sądu o pozytywnej prognozie kryminologicznej sprawcy, zaś na gruncie art. 77 § 1 k.k. przesłanką warunkowego zwolnienia jest przekonanie sądu o takiej prognozie. W art. 69 § 1 k.k. ustawodawca nie zastosował tego rodzaju zwrotu, przyjmując, że warunkowe zawieszenie wobec sprawcy jest możliwe jeżeli jest to wystarczające dla osiągnięcia wobec niego celów kary, a w szczególności zapobieżenia powrotowi do przestępstwa.

183. Ustalanie prognozy kryminologicznej w stosunku do sprawcy już z samej natury zawiera w sobie określony stopień niepewności, który – w razie pozytywnej decyzji o zastosowaniu określonego środka – będzie podlegał weryfikacji w okresie próby. Ustawodawca dopuszcza zatem pewien poziom akceptowalnego ryzyka, że postawiona pozytywna prognoza kryminologiczna się nie sprawdzi.

[287] Zob. akapity 903-919 poniżej.
[288] G. Goniewicz, Pozytywna…, s. 120-124.

184. Jak wynika z definicji słownikowych, przypuszczenie oznacza to, co przypuszczamy, czyli domyślanie się czegoś, nie mając pewności,[289] zaś przekonanie to „sąd, zdanie oparte na przeświadczeniu o prawdziwości, słuszności czegoś"[290] lub „pewność co do słuszności czegoś, wyrobiony pogląd na coś; przeświadczenie".[291] Z redakcji art. 66 § 1 oraz art. 77 § 1 k.k. wynika zatem, że w przypadku warunkowego zwolnienia ustawodawca wymaga od sądu większego stopnia pewności o pozytywnej prognozie, aniżeli w przypadku warunkowego umorzenia.[292]

185. Jako że ustawodawca posługuje się zarówno terminem „przypuszczenie" jak i „przekonanie" na gruncie przepisów Rozdziału VIII k.k., terminów tych nie można ze sobą utożsamiać. Orzeczenie warunkowego umorzenia nie wymaga prawdopodobieństwa graniczącego z pewnością co do tego, że sprawca nie wróci na drogę przestępstwa, gdyż wystarczające jest, że prawdopodobieństwo braku recydywy jest wyższe niż ryzyko jej wystąpienia.[293] Wywodzenie surowszych wymogów w zakresie tej prognozy stanowiłoby niedopuszczalny przejaw analogii na niekorzyść sprawcy.[294]

2.2.3. Stosowanie warunkowego umorzenia postępowania karnego w praktyce orzeczniczej

(1) Stan prawny przed 1 lipca 2015 r.

(a) Dane statystyczne

186. Zgodnie z art. 27 § 1 k.k. z 1969 r., zastosowanie warunkowego umorzenia było możliwe, gdy stopień społecznego niebezpieczeństwa czynu[295] nie był znaczny, okoliczności jego popełnienia nie budziły wątpliwości, a postawa sprawcy nie karanego za przestępstwo, jego właściwości i warunki osobiste oraz dotychczasowy sposób życia uzasadniały przypuszczenie, że pomimo umorzenia postępowania będzie przestrzegał porządku

[289] Słownik Języka Polskiego SJP, dostępny w internecie pod adresem: http://sjp.pl/przypuszcza%E6; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
[290] Słownik Języka Polskiego PWN, dostępny w internecie pod adresem: http://sjp.pwn.pl/szukaj/przekonanie.html; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
[291] Słownik Języka Polskiego SJP, dostępny w internecie pod adresem: <http://sjp.pl/przekonanie>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
[292] G. Goniewicz, Pozytywna…, s. 120.
[293] J. Lachowski, Komentarz do art. 66 k.k., teza 69 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks... Legalis/el. 2017.
[294] J. Lachowski, Komentarz do art. 66 k.k., teza 69 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks... Legalis/el. 2017.
[295] Co należy rozumieć tak samo jak obecnie stopień społecznej szkodliwości czynu.

prawnego, w szczególności nie popełni ponownie przestępstwa. Zgodnie z art. 27 § 2 k.k. z 1969 r. warunkowego umorzenia nie stosowało się w stosunku do sprawcy przestępstwa zagrożonego karą przekraczającą 3 lata pozbawienia wolności.

187. Jak wynika z powyższego, przesłanki warunkowego umorzenia na gruncie k.k. z 1969 r. były ustalone w sposób bardziej restrykcyjny, aniżeli na gruncie k.k. w brzmieniu sprzed 1 lipca 2015 r. Jego zastosowanie nie było bowiem możliwe w stosunku do sprawcy karanego za jakiekolwiek przestępstwo (nie tylko zaś za przestępstwo umyślne). W poprzednim stanie prawnym nie było również możliwości orzeczenia warunkowego umorzenia wobec sprawcy przestępstwa zagrożonego karą nieprzekraczającą 5 lat pozbawienia wolności w sytuacji gdy pokrzywdzony pojednał się ze sprawcą, sprawca naprawił wyrządzoną przestępstwem szkodę lub uzgodnił z pokrzywdzonym sposób jej naprawienia.

188. Pomimo tego, warunkowe umorzenie było w praktyce orzeczniczej stosowane częściej na gruncie k.k. z 1969 r., aniżeli pod rządami obecnego k.k.[296] W latach 1970-1988 udział warunkowego umorzenia w strukturze wszystkich orzeczeń sądów w sprawach karnych wahał się od 15,3% do 24,6% (w 1988 r.), zaś w liczbach bezwzględnych – od 26.988 do 48.302 w 1972 r.[297]

189. Po transformacji ustrojowej w 1989 r. częstotliwość stosowania warunkowego umorzenia uległa znacznemu zmniejszeniu. O ile jeszcze w 1988 r. wskaźnik ten wynosił 24,6%, o tyle już w 1989 r. – tylko 7,4%. Od tego czasu odsetek warunkowych umorzeń w strukturze wszystkich orzeczeń w sprawach karnych nie przekroczył już nigdy 10%.[298] W 1999 r., czyli pierwszym pełnym roku obowiązywania k.k.[299] warunkowe umorzenie zastosowano w 9,3% wszystkich spraw, ale w kolejnych latach proporcja ta spadła, utrzymując się na poziomie między 5 a 8%.[300] W liczbach bezwzględnych ilość wyroków o warunkowym umorzeniu postępowania oscylowała mniej więcej na poziomie między 20 a 30 tysięcy

[296] A. Nawój-Śleszyński, Przeludnienie…, s. 267.
[297] A. Nawój-Śleszyński, Przeludnienie…, s. 268.
[298] W danych przedstawionych w uzasadnieniu rządowego projektu zmiany k.k. wynika, że przykładowo w latach 2011 oraz 2012 wskaźnik ten oscylował na poziomie ok. 6%. Zob. uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny…, s. 3 oraz 105.
[299] K.k. wszedł w życie 1 września 1998 r.
[300] A. Nawój-Śleszyński, Przeludnienie…, s. 268-269.

przypadków, przy jednoczesnym znacznym wzroście liczby orzeczeń wydawanych co roku w sprawach karnych.[301]

190. W 2014 r., czyli w ostatnim roku przed wejściem w życie zmian prawa karnego w dniu 1 lipca 2015 r., spośród 357.131 osądzonych w sprawach karnych, warunkowe umorzenie zastosowano 27.418 razy, co stanowiło ok. 7,7% wszystkich orzeczeń.[302] W 2015 r. wskaźnik ten lekko wzrósł – spośród 330.087 spraw, w 26.959 zastosowano warunkowe umorzenie, co stanowiło ok. 8,2%.[303]

191. Na podstawie przedstawionych powyżej danych statystycznych można wyciągnąć pewne wnioski na temat funkcjonowania warunkowego umorzenia w praktyce orzeczniczej sądów polskich. Przede wszystkim, liberalizacja przesłanek warunkowego umorzenia na gruncie obecnie obowiązującego k.k. nie wpłynęła na zwiększenie zakresu stosowania tej instytucji. Wręcz przeciwnie, o ile w pierwszych 20 latach obecności w polskim systemie prawnym warunkowe umorzenie odgrywało znaczącą rolę w strukturze orzeczeń w sprawach karnych, o tyle od 1989 r. pozycja ta została znacznie zniwelowana.

192. Wydaje się zatem, że warunkowe umorzenie nie odgrywa w praktyce roli podstawowego środka reakcji karnej na drobną przestępczość, jaką przewidział dla niego ustawodawca. O ile jednak formułowanie ogólnych wniosków dotyczących stosowania warunkowego umorzenia jest możliwe na podstawie analizy danych statystycznych czy ogólnych trendów kształtowania się polityki karnej w państwie, o tyle sposobność taka jest znacznie ograniczona w poszczególnych wypadkach.

193. Wynika to z faktu, że w postępowaniu karnym uzasadnienia wyroków sądu I instancji nie są sporządzane z urzędu, a jedynie na wniosek zainteresowanych stron (art. 422 § 1 k.p.k.). W sprawach, w których wydano wyrok warunkowo umarzający postępowanie, zgłaszanie wniosków o sporządzenie uzasadnienia orzeczenia, jak również składanie od niego apelacji, należy do rzadkości.

---

[301] Mianowicie, od 2002 r. orzeczeń w sprawach karnych jest ponad 400 tysięcy rocznie, zaś szczytowym rokiem był 2005 r., kiedy wydano niemal 600 tysięcy orzeczeń. Zob. A. Nawój-Śleszyński, Przeludnienie…, s. 269.

[302] Mały Rocznik Statystyczny Polski 2016, Zakład Wydawnictw Statystycznych, Warszawa 2016, dostępny w internecie pod adresem: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/maly-rocznik-statystyczny-polski-2016,1,17.html>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku, s. 88.

[303] Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2017; dostępny w internecie pod adresem: <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/rocznik-statystyczny-rzeczypospolitej-polskiej-2017,2,17.html >; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku, s. 172.

194. Warunkowe umorzenie jest co do zasady korzystne dla sprawcy, a zatem nie będzie on najczęściej zainteresowany kwestionowaniem tego orzeczenia. Z kolei prokurator nie będzie przecież wnosił apelacji od takiego wyroku w sytuacji, gdy sam złożył do sądu wniosek o zastosowanie warunkowego umorzenia (art. 336 § 1 k.p.k.). W wielu wypadkach jedynym źródłem informacji na temat motywacji i sposobu orzekania sądu w sprawie warunkowego umorzenia będzie zatem ustne uzasadnienie wyroku. Co więcej, orzeczenia o warunkowym umorzeniu zapadają w I instancji przede wszystkim w sądach rejonowych (m. in. ze względu na przesłankę ustawowego zagrożenia), zaś orzeczenia tych sądów nie są w praktyce publikowane. Wyciągnięcie wniosków na temat powodów i okoliczności zastosowania warunkowego umorzenia w konkretnych przypadkach jest zatem znacznie utrudnione. Problem ten dotyczy zresztą nie tylko warunkowego umorzenia, ale również warunkowego zawieszenia, na co zwrócono uwagę w doktrynie.[304] Bariera ta nie występuje zaś w orzeczeniach dotyczących warunkowego zwolnienia, gdyż postanowienia te są uzasadniane z urzędu na podstawie art. 98 § 1 k.p.k. w zw. z art. 1 § 2 k.k.w.

(b) Fakultatywność warunkowego umorzenia

195. Istotne znaczenie dla stosowania warunkowego umorzenia ma fakt, że na gruncie art. 66 § 1 k.k., instytucja ta ma charakter fakultatywny, gdyż ustawa posługuje się zwrotem „sąd może warunkowo umorzyć postępowanie karne (...)."[305] Jak przyjął SO w Siedlcach, „[n]awet uznając, że w sprawie zachodziły przesłanki do zastosowania instytucji warunkowego umorzenia postępowania opisane w przepisie art. 66 § 1 k.k., to zastosowanie tejże instytucji jest uprawnieniem, a nie obowiązkiem Sądu, zatem nie może być mowy o obrazie prawa materialnego."[306]

[304] Zob. M. Ciulęba, M. Linchard, W. Szymańska, Rozdział 9. Podstawowe informacje o wyrokach. Analiza uzasadnień decyzji o warunkowym zawieszeniu wykonania kary pozbawienia wolności [w:] D. Kucyper, K. Mamak, W. Płóciennik (red.) Funkcjonowanie..., s. 374

[305] J. Skupiński, J. Mierzwińska-Lorencka, Komentarz do art. 66 k.k., teza 10 [w:] R. Stefański (red.), Kodeks..., Legalis/el. 2017.

[306] Wyr. SO w Siedlcach z dnia 23 października 2013 r., sygn. akt: II Ka 456/13, LEX nr 1717977.

196. Jak stwierdził SN na gruncie przepisów o warunkowym umorzeniu, sąd dopuszcza się obrazy przepisu prawa materialnego wyłącznie wówczas, gdy postąpi wbrew przepisowi, który ma obowiązek zastosować, nie zaś gdy nie postąpi zgodnie z możliwością, jaką przyznają mu przepisy.[307] Co za tym idzie, niezastosowanie warunkowego umorzenia nie może być zasadniczo podstawą skutecznej apelacji.[308]

197. Wydaje się jednak, że sąd może dopuścić się naruszenia przepisu prawa materialnego, tj. art. 66 § 1 k.k. w określonych sytuacjach. Stanie się tak przykładowo wówczas, gdy sąd odmówi zastosowania warunkowego umorzenia przyjmując, że dla jego orzeczenia konieczne jest przekonanie (nie zaś przypuszczenie) o pozytywnej prognozie kryminologicznej lub odmówi jego orzeczenia w stosunku do sprawcy karanego za wykroczenie z powołaniem się na brak zaistnienia przesłanki uprzedniej niekaralności. Wobec zamkniętego katalogu elementów prognostycznych określonych w art. 66 § 1 k.k., naruszenie takie wystąpi również, gdy sąd weźmie pod uwagę czynniki niewymienione w tym przepisie lub pominie analizę któregoś z tych faktorów.[309]

198. Pomimo tak rozumianej fakultatywności warunkowego umorzenia, w doktrynie przyjmuje się, że w razie łącznego wystąpienia wszystkich przesłanek, jego zastosowanie powinno być regułą, wyjątkiem zaś – kontynuowanie postępowania.[310] W tym kontekście należy jednak zaznaczyć, że kształtowanie prognozy kryminologicznej w odniesieniu do sprawcy dokonuje się w warunkach swobodnej oceny dowodów (art. 7 k.p.k.). Sędziowskie przypuszczenie o przestrzeganiu przez sprawcę prawa po zastosowaniu warunkowego umorzenia zasługuje na ochronę, jeśli jest powzięte racjonalnie i z uwzględnieniem ustawowych przesłanek. Nie można skutecznie kwestionować tak powstałej prognozy jedynie na podstawie przyjęcia odmiennych założeń, o ile nie wykaże się w niej błędów logicznych lub ocennych.[311]

---

[307] Wyr. SN z dnia 12 października 1983 r., sygn. akt: V KRN 213/83, LEX nr 17518; podobnie także na gruncie przepisów o nadzwyczajnym złagodzeniu kary

[308] J. Lachowski, Komentarz do art. 66 k.k., teza 95 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks... Legalis/el. 2017.

[309] Zob. G. Goniewicz, Pozytywna…, s. 116-117.

[310] M. Cieślak, Materialnoprawne…, s. 621; T. Kozioł, Warunkowe…, s. 145; J. Lachowski, Komentarz do art. 66 k.k., teza 107 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks…, Legalis/el. 2017; S. Hypś, Rozdział VIII. Środki…, teza 3 [w:] A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), Kodeks…

[311] Podobnie w kontekście przepisów o warunkowym zwolnieniu wypowiedział się SA w Krakowie, zob. post. SA w Krakowie z dnia 29 listopada 1999 r., sygn. akt: II AKz 534/99, LEX nr 39090.

199. Należy również zaznaczyć, iż zastosowanie warunkowego umorzenia jest wynikiem decyzji sądu o zastosowaniu określonego środka reakcji karnej w stosunku do sprawcy czynu zabronionego. Niezasadna byłaby zatem taka interpretacja obecnych przepisów lub wprowadzenie takich zmian legislacyjnych, które obligowałyby sąd do warunkowego umorzenia postępowania w razie wystąpienia przewidzianych w ustawie przesłanek. Z drugiej strony, nawet przy istnieniu takiego modelu, z natury rzeczy ustalanie przez sąd prognozy kryminologicznej ma zawsze charakter ocenny.[312] Sąd powinien mieć zatem możliwość swobodnej oceny, czy taka pozytywna prognoza rzeczywiście zachodzi, co czyni zasadnym orzeczenie środka związanego z poddaniem sprawcy próbie. Wypada jednak zgodzić się z autorami twierdzącymi, że w razie wystąpienia tych przesłanek orzeczenie takiego środka będzie co najmniej wskazane.[313]

(c) Stosowanie dyrektyw sądowego wymiaru kary przy orzekaniu warunkowego umorzenia

200. Istotne znaczenie dla funkcjonowania warunkowego umorzenia w praktyce orzeczniczej ma kwestia stosowania dyrektyw wymiaru kary w procesie jego orzekania. Co prawda warunkowe umorzenie nie stanowi kary, jednak zgodnie z art. 56 k.k., dyrektywy sądowego wymiaru kary stosuje się odpowiednio do orzekania innych środków przewidzianych w k.k. W doktrynie przyjmuje się, że pod pojęciem „innych środków" kryje się także warunkowe umorzenie.[314]

201. Zgodnie z art. 56 k.k., stosowanie dyrektyw wymiaru kary do innych środków przewidzianych w k.k. ma mieć charakter odpowiedni, to znaczy uwzględniający istotę oraz specyficzne funkcje tych środków, a także przesłanki ich stosowania.[315] Powstaje zatem pytanie, na czym ma polegać odpowiednie stosowanie tych dyrektyw przy orzekaniu warunkowego umorzenia, którego przesłanki są przecież określone w art. 66 k.k.

---

[312] Post. SA we Wrocławiu z dnia 31 stycznia 2007 r., sygn. akt: II AKzw 1238/06, Legalis nr 95386.
[313] S. Hypś, Rozdział VIII. Środki…, teza 3 [w:] A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), Kodeks…
[314] I. Zgoliński, Komentarz do art. 56 k.k., teza 2 [w:] V. Konarska-Wrzosek (red.), Kodeks…; R. Hałas, Komentarz do art. 56 k.k., teza 1 [w:] A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), Kodeks…; M. Budyn-Kulik, Komentarz do art. 56 k.k., teza 1 [w:] M. Mozgawa (red.) Kodeks...
[315] R. Hałas, Komentarz do art. 56 k.k., teza 2 [w:] A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), Kodeks…; W. Wróbel, Komentarz do art. 56 k.k., teza 4 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Tom II…

202. Na uwagę zasługuje fakt, że część przesłanek warunkowego umorzenia, określonych w art. 66 § 1 k.k., pokrywa się z dyrektywami sądowego wymiaru kary z art. 53 § 2 k.k. (właściwości i warunki osobiste sprawcy oraz sposób życia przed popełnieniem przestępstwa). W zakresie tych dyrektyw nie ma potrzeby ich odpowiedniego stosowania, gdyż są one aplikowane wprost na podstawie art. 66 § 1 k.k. Część dyrektyw sądowego wymiaru kary jest również tożsama z czynnikami wpływającymi na stopień społecznej szkodliwości czynu (art. 115 § 2 k.k.), a zatem podlegają one uwzględnieniu przy stosowaniu warunkowego umorzenia.

203. Warunkowe umorzenie jest instytucją o charakterze szczególno-prewencyjnym, zatem uzależnienie jego orzeczenia od spełnienia celów ogólno-prewencyjnych oraz sprawiedliwościowych byłoby niezasadne.[316] Skoro zaś przesłanki o charakterze szczególno-prewencyjnym są określone w art. 66 § 1 k.k., w tym zakresie nie ma potrzeby sięgania do dyrektyw wymiaru kary z art. 53 k.k.[317]

204. W tym kontekście najistotniejsze znaczenie ma określona w art. 53 § 1 k.k. dyrektywa uwzględniania potrzeb w zakresie kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa. Innymi słowy, powstaje problem czy można zastosować warunkowe umorzenie, jeżeli w odczuciu społecznym byłby to nieodpowiedni (zbyt łagodny) środek reakcji karnej na popełnione przez sprawcę przestępstwo. Pomimo ukierunkowania warunkowego umorzenia na oddziaływanie na sprawcę, w doktrynie wskazuje się, że jego stosowanie nie może abstrahować od wpływu, jaki wywrze to na społeczeństwo.[318] Ogólno-prewencyjny cel reakcji karnej będzie w tym przypadku spełniony, jeśli orzekanie warunkowego umorzenia nie będzie ani zbyt łagodne, ani zbyt surowe, ale racjonalne i sprawiedliwe.[319] Jako że przesłankami warunkowego umorzenia są niebędące znacznym stopień winy sprawcy oraz stopień społecznej szkodliwości czynu, wydaje się, że społeczne poczucie sprawiedliwości nie powinno zostać naruszone w przypadku jego zastosowania.[320]

---

[316] T. Kozioł, Warunkowe…, s. 143.
[317] J. Lachowski, Komentarz do art. 66 k.k., teza 106 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks..., Legalis/el. 2017.
[318] T. Kozioł, Warunkowe…, s. 143.
[319] J. Lachowski, Komentarz do art. 66 k.k., teza 107 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks..., Legalis/el. 2017.
[320] Zob. T. Kozioł, Warunkowe…, s. 144.

205. Wobec braku w art. 66 § 1 k.k. przesłanki prognostycznej w postaci zachowania się sprawcy po popełnieniu przestępstwa, w procesie stosowania warunkowego umorzenia pożądane będzie uwzględnienie tego czynnika oraz jego szczególnych przejawów w postaci starań sprawcy o naprawienie szkody lub zadośćuczynienie w innej formie społecznemu poczuciu sprawiedliwości, określonych w art. 53 § 2 k.k. Uwzględnienie tych okoliczności może być korzystne dla sprawcy i doprowadzić do zastosowania warunkowego umorzenia.

206. Art. 56 w zw. z art. 53 § 3 k.k. daje również podstawę do uwzględnienia pozytywnego wyniku mediacji pomiędzy sprawcą a pokrzywdzonym przy orzekaniu warunkowego umorzenia. Sam udział sprawcy w takiej mediacji lub podejmowanie innych prób mających na celu złagodzenie konfliktu z pokrzywdzonym stanowi zaś ważny czynnik prognostyczny, który powinien być uwzględniony w ramach badania zachowania sprawcy po popełnieniu przestępstwa.[321] Jeżeli sąd uzna, że sprawca podjął takie działania z właściwych pobudek, nie zaś wyłącznie licząc na osiągnięcie partykularnych korzyści procesowych, może to przemawiać za orzeczeniem warunkowego umorzenia.

207. Powyższe rozważania wynikają z obecnego kształtu art. 66 § 1 i zawartych w tym przepisie przesłanek prognostycznych. Zasadne jest jednak wprowadzenie do tej regulacji stosownych modyfikacji, dzięki czemu możliwe będzie wyłączenie środków związanych z poddaniem sprawcy próbie z zakresu zastosowania art. 56 k.k.[322]

(d) Ustalanie danych o sprawcy

208. Jak stanowi art. 297 § 1 pkt 3 k.p.k., jednym z celów postępowania przygotowawczego jest zebranie danych stosownie do art. 213 oraz 214 k.p.k. Ustaleniu podlegają zatem m. in. tożsamość sprawcy, jego wiek, stosunki rodzinne i majątkowe, wykształcenie, zawód i źródła dochodu, dane o jego karalności (art. 213 § 1 k.p.k.). Zgodnie z art. 214 § 1 k.p.k., w razie potrzeby, a w szczególności gdy niezbędne jest ustalenie danych co do właściwości i warunków osobistych oraz dotychczasowego sposobu życia oskarżonego, sąd, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator, zarządza w stosunku do oskarżonego przeprowadzenie wywiadu środowiskowego.

[321] G. Goniewicz, Znaczenie…, s. 11-13.
[322] Zob. akapity 924-926 poniżej.

209. Skoro na gruncie art. 66 § 1 k.k. przesłankami stosowania warunkowego umorzenia są właściwości i warunki osobiste oraz dotychczasowy sposób życia, zaś jego wynik może także dostarczyć cennych informacji pozwalających na ocenę postawy sprawcy, wydawać by się mogło, że wywiad środowiskowy będzie stanowić podstawowy instrument prognostyczny na potrzeby stosowania warunkowego umorzenia. Tak jednak nie jest w praktyce.

210. Stosowanie wywiadu środowiskowego w postępowaniu karnym należy w Polsce do rzadkości.[323] Przykładowo, w rezultacie badań przeprowadzonych przez T. Kozioła okazało się, że w sprawach, w których sąd orzeka warunkowe umorzenie, wywiad środowiskowy jest stosowany w mniej niż co czwartej sprawie, przy czym w zdecydowanej większości przypadków następuje to na zarządzenie prokuratora w postępowaniu przygotowawczym.[324]

211. Rozważenia wymagają przyczyny takiego stanu rzeczy. Przykładowo T. Kozioł upatruje ich w przyznaniu w praktyce większej roli prognostycznej przesłance dotychczasowej niekaralności (którą można ustalić na podstawie informacji z KRK), umniejszaniu znaczenia wywiadu środowiskowego w praktyce organów postępowania, drobnego charakteru przestępstw, w przypadku których jest stosowane warunkowe umorzenie oraz niskiej jakości sporządzanych wywiadów środowiskowych.[325] Także K. Mycka i T. Kozłowski wskazują, że wywiad środowiskowy w praktyce nie dostarcza informacji, pozwalających na dokonanie głębokiej analizy okoliczności dotyczących sprawcy i postawienie trafnej prognozy kryminologicznej.[326]

212. Wydaje się, że w kontekście możliwości zastosowania warunkowego umorzenia, wywiad środowiskowy powinien być przeprowadzony już w toku postępowania przygotowawczego. Jeżeli prokurator przewiduje możliwość wystąpienia do sądu z wnioskiem na podstawie art. 336 § 1 k.p.k., wówczas zarządzenie wywiadu środowiskowego powinno być zasadą. Pozwala on bowiem na uzyskanie podstawowych

[323] Przykładowo w wyniku badań dotyczących stosowania warunkowego zawieszenia okazało się, że dzieje się to rzadziej niż raz na 50 spraw, zob. M. Szurman, Wywiad środowiskowy w postępowaniu karnym [w:] D. Kucyper, K. Mamak, W. Płóciennik (red.) Funkcjonowanie…, s. 357.
[324] T. Kozioł, Mechanizmy…, s. 179-180.
[325] T. Kozioł, Warunkowe…, s. 125-127.
[326] K. Mycka, T. Kozłowski, Paradoksy…, s. 33.

informacji o sprawcy, które w obowiązującym stanie prawnym muszą być wzięte pod uwagę przy stosowaniu warunkowego umorzenia.

213. Oczywiście istnieją sytuacje, gdy informacje o właściwościach i warunkach osobistych sprawcy oraz jego dotychczasowym sposobie życia można ustalić na podstawie innych środków dowodowych, takich jak wyjaśnienia sprawcy w charakterze podejrzanego czy zeznania świadków. Jednakże w sytuacji, gdy dane uzyskane w ten sposób są niepełne lub budzą wątpliwości organów postępowania przygotowawczego, wywiad środowiskowy jest instrumentem, który powinien zostać wykorzystany w pierwszej kolejności.

214. Jak wynika z opisanych wyżej wyników badań T. Kozioła, jeżeli wywiad środowiskowy jest zarządzony do wykonania w sprawach, w których stosuje się warunkowe umorzenie, następuje to najczęściej w postępowaniu przygotowawczym, nie zaś sądowym. Taki stan rzeczy nie może dziwić. Warunkowe umorzenie następuje bowiem przede wszystkim w sytuacjach, gdy do sądu wpływa złożony w trybie art. 336 § 1 k.p.k. wniosek prokuratora[327] o jego orzeczenie.

215. Skoro złożenie takiego wniosku jest możliwe, gdy zachodzą przesłanki uzasadniające warunkowe umorzenie (art. 336 § 1 k.p.k.), zaś we wniosku należy wskazać okoliczności przemawiające za jego orzeczeniem (art. 336 § 2 k.p.k.), to narzędziem, które umożliwi złożenie wniosku o warunkowe umorzenie zawierającego elementy wymagane przez k.p.k. jest właśnie wywiad środowiskowy. Jeżeli do wniosku o zastosowanie warunkowego umorzenia dołączono wynik wywiadu środowiskowego, sąd już na wstępie dysponuje szerokim materiałem dowodowym dotyczącym osoby sprawcy, co może skłonić go do wydania wyroku warunkowo umarzającego postępowanie już na posiedzeniu. To zaś w sposób oczywisty może przyczynić się do usprawnienia i przyspieszenia przebiegu postępowania.

[327] Zgodnie z art. 325i § 3 k.p.k., uprawnienia prokuratora określone m. in. w art. 336 k.p.k. przysługują także innym niż prokurator organom uprawnionym do wnoszenia i popierania oskarżenia w sprawach o przestępstwa ścigane z oskarżenia publicznego.

216. Z powyższych względów w doktrynie wskazuje się, że przeprowadzenie wywiadu środowiskowego na potrzeby orzekania warunkowego umorzenia powinno być regułą,[328] gdyż pozwala on na poszerzenie podstaw prognozowania w stosunku do sprawcy,[329] tym samym przyczyniając się do zastosowania właściwej reakcji karnej.[330]

217. Trudno jednak sobie wyobrazić, by w stosunkowo drobnych sprawach, jakimi są te, w których postępowanie można warunkowo umorzyć, sądy na szeroką skalę stosowały wywiad środowiskowy w toku rozprawy, gdyż prowadziłoby to do znacznego wydłużenia postępowania w fazie sądowej. Z drugiej strony, jeżeli sąd zdecyduje o zastosowaniu warunkowego umorzenia nie dysponując pełnymi informacjami na temat osoby sprawcy (dostarczonymi przykładowo w wyniku wywiadu środowiskowego), wówczas nie zostaną spełnione wymagania art. 66 § 1 k.k., a postawiona prognoza kryminologiczna będzie niepełna. Zwiększone będzie także prawdopodobieństwo negatywnej weryfikacji takiej prognozy w okresie próby.

218. Co zrozumiałe, zawarte w wyniku wywiadu środowiskowego informacje o właściwościach i warunkach osobistych oraz o dotychczasowym sposobie życia sprawcy mogą świadczyć o nim w sposób negatywny, co skłoni prokuratora do złożenia aktu oskarżenia (nie zaś wniosku o warunkowe umorzenie postępowania), zaś sąd – do prowadzenia postępowania i wydania wyroku skazującego. Jest to kolejna zaleta wywiadu środowiskowego, który może przyczynić się do bardziej racjonalnego i efektywnego stosowania warunkowego umorzenia.

219. W świetle powyższego, pożądane jest zarządzanie wywiadu środowiskowego zasadniczo we wszystkich przypadkach, w których organy postępowania rozważają zastosowanie warunkowego umorzenia, i to najlepiej jeszcze na etapie postępowania przygotowawczego.[331]

---

[328] J. Lachowski, Komentarz do art. 66 k.k., teza 96 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks..., Legalis/el. 2017.
[329] T. Kozioł, Warunkowe…, s. 128.
[330] T. Grzegorczyk, Komentarz do art. 214 k.p.k., teza 3 [w:] Kodeks postępowania karnego. Tom I. Artykuły 1-467. Komentarz, LEX/el. 2014.
[331] Zgodnie z art. 214 § 2 k.p.k., przeprowadzenie wywiadu środowiskowego jest obligatoryjne w sprawach o zbrodnie oraz w stosunku do oskarżonego, który w chwili czynu nie ukończył 21 roku życia, jeżeli zarzucono mu popełnienie umyślnego występku przeciwko życiu. W zdecydowanej większości z tych spraw zastosowanie warunkowego umorzenia nie będzie wchodziło w grę ze względu na przesłankę ustawowego zagrożenia.

220. W doktrynie nie brak również poglądów kwestionujących zasadność stosowania wywiadu środowiskowego na potrzeby stosowania warunkowego umorzenia, a także jego zarządzania już w toku postępowania przygotowawczego. Przykładowo, B. Kunicka-Michalska wskazuje, że jego zastosowanie, które wiąże się przecież np. z przeprowadzeniem przez kuratora sądowego lub inny organ wywiadu z sąsiadami sprawcy, niweczy rolę warunkowego umorzenia jako instytucji pozwalającej uniknąć piętna skazania i stygmatu przestępcy w środowisku sprawcy.[332] R. Kaczor uważa, że wywiad środowiskowy powinno zarządzać się dopiero na etapie postępowania sądowego, co pozwala na uniknięcie stygmatyzacji sprawcy w miejscu zamieszkania czy miejscu pracy już na etapie postępowania przygotowawczego.[333] S. Waltoś twierdził zaś, że zarządzanie wywiadu środowiskowego (już w postępowaniu przygotowawczym) powinno nastąpić jedynie wówczas, gdy okoliczności objętych wywiadem nie da się ustalić za pomocą innych dowodów lub konieczne jest wyjaśnienie wątpliwości w tym zakresie.[334]

221. Wydaje się jednak, że w celu określenia, czy w konkretnym przypadku należy zarządzić przeprowadzenie wywiadu środowiskowego, należy dokonać rozsądnego ważenia wartości. Z jednej strony przeprowadzenie wywiadu środowiskowego może doprowadzić do pewnej stygmatyzacji sprawcy, jednak z pewnością będzie ona mniejsza, niż w wypadku wydania wobec niego wyroku skazującego i orzeczenia kary za popełnione przestępstwo. Pozytywny wynik wywiadu środowiskowego może zaś skłonić sąd do zastosowania warunkowego umorzenia, będącego łagodniejszym i niewątpliwie bardziej korzystnym dla sprawcy środkiem reakcji karnej, aniżeli wydanie wyroku skazującego i orzeczenie kary.

222. Brak zarządzenia wywiadu środowiskowego na etapie postępowania przygotowawczego może zaś utrudnić prawidłowe ukierunkowanie tego etapu postępowania, co może z kolei doprowadzić do złożenia aktu oskarżenia zamiast wniosku o warunkowe umorzenie, jak również spowodować wydłużenie procesu sądowego, w którym ustaleniu będą podlegały okoliczności, które można było wyjaśnić w drodze wywiadu środowiskowego. Jednocześnie wywiad środowiskowy jest tym instrumentem, który – w razie rzetelnego

[332] B. Kunicka-Michalska, § 26. Warunkowe…, teza 179 [w:] M. Melezini (red.), System..., s. 1065.
[333] R. Kaczor, Dane osobopoznawcze w kontekście ograniczeń prawa karnego, Prokuratura i Prawo 2010, nr 11, s. 55-56.
[334] S. Waltoś, Prawno-procesowe reguły badania osobowości oskarżonego, Prokuratura i Prawo 1970, z. 8-9, s. 244.

przeprowadzenia przez odpowiednio przygotowaną do tego osobę – stanowić może źródło obiektywnej i pełniejszej niż inne środki dowodowe informacji o osobie sprawcy.

223. W celu uniknięcia zbędnych skutków wywiadu środowiskowego w postaci stygmatyzacji sprawcy, jego przeprowadzenie nie powinno następować zbyt wcześnie. Wywiad środowiskowy należy zarządzać dopiero po analizie materiału dowodowego, w świetle którego prokurator zakłada, że postępowanie nie zakończy się umorzeniem, lecz wniesieniem aktu oskarżenia lub wniosku o warunkowe umorzenie postępowania. W przeciwnym bowiem razie przeprowadzenie takiego wywiadu istotnie może spowodować więcej szkód, aniżeli korzyści.[335]

224. Konsekwencją rzadkiego stosowania wywiadu środowiskowego oraz jego niskiej jakości jest fakt, iż w polskim postępowaniu karnym stosowanie środków reakcji karnej za popełnione przestępstwo odbywa się bez przeprowadzenia profesjonalnej diagnostyki przedsądowej osoby sprawcy, co stanowi ewenement w skali Europy.[336] Badanie prognozy kryminologicznej sprawcy w Polsce ma zatem charakter bardziej intuicyjny, aniżeli poparty konkretnymi danymi.[337] Rozwiązaniem tego problemu może być szersze stosowanie wywiadów środowiskowych,[338] ale także wzmocnienie służby kuratorskiej, co powinno doprowadzić do sporządzania wywiadów środowiskowych mających dla sądu realną wartość prognostyczną.[339]

(2) Stan prawny po 1 lipca 2015 r.

225. Jednym z elementów reformy prawa karnego, która weszła w życie 1 lipca 2015 r., było rozszerzenie możliwości stosowania warunkowego umorzenia.[340] W art. 12 pkt 2 Zm. k.k. z 27.09.2013 r. ustawodawca rozszerzył możliwość stosowania warunkowego umorzenia w stosunku do sprawców przestępstw zagrożonych karą pozbawienia wolności do lat 5. Zgodnie z art. 66 § 2 k.k. w brzmieniu sprzed 1 lipca 2015 r. warunkowe umorzenie mogło być zastosowane w stosunku do sprawcy przestępstwa zagrożonego karą do 3 lat

[335] Podobnie T. Grzegorczyk, Komentarz do art. 214 k.p.k., teza 3 [w:] Kodeks...
[336] Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny..., s. 133; K. Mycka, T. Kozłowski, Paradoksy..., s. 33. Zob. też: J. Utrat-Milecki, Instytucja... [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe..., s. 89.
[337] T. Kozioł, Warunkowe..., s. 128.
[338] Co proponuje np. J. Utrat-Milecki w kontekście stosowania warunkowego zawieszenia, zob. J. Utrat-Milecki, Instytucja... [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe..., s. 86.
[339] Zob. A. Zoll, Środki... [w:] W. Wróbel (red.), Nowelizacja ..., s. 430.
[340] T. Bojarski, Komentarz do art. 66 k.k. [w:] T. Bojarski (red.), Kodeks...

pozbawienia wolności. Wyjątek od tej zasady stanowił art. 66 § 3 k.k., który umożliwiał zastosowanie warunkowego umorzenia do sprawcy przestępstwa zagrożonego karą nieprzekraczającą 5 lat pozbawienia wolności, gdy pokrzywdzony pojednał się ze sprawcą, sprawca naprawił szkodę lub pokrzywdzony i sprawca uzgodnili sposób naprawienia szkody.

226. Rozszerzenie możliwości orzeczenia warunkowego umorzenia do sprawców przestępstw zagrożonych karą w wymiarze do 5 lat pozbawienia wolności ma fundamentalne znaczenie dla stosowania tego środka. Kara pozbawienia wolności w wymiarze od 3 miesięcy do 5 lat pozbawienia wolności należy do najczęściej występujących zagrożeń ustawowych w części szczególnej k.k. Wprowadzona zmiana oznacza, że obecnie można warunkowo umorzyć postępowanie w stosunku do sprawców kilkudziesięciu przestępstw stypizowanych w części szczególnej k.k., wobec których nie było to możliwe przed 1 lipca 2015 r.[341] Na szczególną uwagę zasługuje umożliwienie stosowania warunkowego umorzenia wobec sprawców kradzieży (art. 278 § 1 k.k.) oraz niestosowania się do orzeczonych środków karnych (art. 244 k.k.), należących do najczęściej popełnianych w Polsce przestępstw.[342]

227. Podwyższenie granicy zagrożenia karą pozbawienia wolności z 3 do 5 lat oznacza przejaw uznania przez ustawodawcę, że rozumiana w sposób abstrakcyjny społeczna szkodliwość przestępstw zagrożonych karą pozbawienia wolności do 5 lat nie jest znaczna w stopniu, który wyłączałby możliwość orzeczenia wobec ich sprawców warunkowego umorzenia. Nowelizacja ta oznacza zatem zmianę polityki karania w stosunku do sprawców przestępstw zagrożonych karą do 5 lat pozbawienia wolności, jednak nie zmienia kryteriów oceny społecznej szkodliwości konkretnego czynu.[343] Przedmiotowa zmiana ta nie oznacza oczywiście, że stopień społecznej szkodliwości czynu zagrożonego karą do 5 lat pozbawienia wolności nie będzie znaczny, podobnie zresztą ustawowe zagrożenie karą

---

[341] Chodzi mianowicie o przestępstwa opisane w art. 117 § 3, 119 § 1, 126a, 126b § 2, 128 § 2, 135 § 1, 136 § 1, 141 § 1, 142 § 2, 149, 150, 151, 155, 157 § 1, 160 § 2, 163 § 2, 167 § 1, 172, 173 § 2, 178a § 4, 178b, 180, 181 § 1, 182 § 1, 183 § 1, 184 § 1, 189 § 1, 189a § 2, 191 § 2, 191a § 1, 199 § 2, 201, 202 § 4a, 2014 § 1, 207 § 1, 210 § 1, 211, 211a, 224 § 3, 232 § 1, 233 § 1a, 239 § 1, 244, 245, 247 § 1, 249, 250, 250a § 1, 254 § 2, 255a § 1, 258 § 1, 259a, 264a § 1, 265 § 1, 268 § 3, 268a § 2, 269a, 269b § 1, 270 § 1, 271 § 1, 277a § 2, 278 § 1, 283 w zw. z 279 § 1, 280 § 1, 281 lub 282, 284 § 2, 287 § 1, 288 § 1, 289 § 1, 291 § 1, 292 § 2, 296 § 1, 296a § 1, 298 § 1, 300 § 2, 301 § 1, 303 § 2 oraz 310 § 4 k.k. Zob. G. Goniewicz, Orzekanie o warunkowym przedterminowym zwolnieniu z odbywania reszty kary pozbawienia wolności po nowelizacji Kodeksu karnego [w:] Palestra 2015, nr 7-8, s. 78.

[342] Przykładowo w 2012 r. w całej Polsce zapadły 38773 wyroki skazujące na podstawie art. 278 § 1 k.k. oraz 21716 na podstawie art. 244 k.k.; dane za Uzasadnieniem rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny…, s. 114.

[343] A. Zoll, Komentarz do art. 66 k.k., teza 18 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom II… oraz Środki… [w:] W. Wróbel (red.), Nowelizacja …, s. 431.

w wyższym wymiarze nie przesądza, że stopień społecznej szkodliwości konkretnego czynu realizującego znamiona danego typu będzie znaczny.[344] W dalszym ciągu sąd musi bowiem badać *in concreto* stopień społecznej szkodliwości czynu w oparciu o przesłanki wyszczególnione w art. 115 § 2 k.k.

228. Oprócz liberalizacji przesłanki ustawowego zagrożenia, określonej w art. 66 § 2 k.k., na zwiększenie częstotliwości stosowania warunkowego umorzenia mogą też wpłynąć zmiany legislacyjne dotyczące warunkowego zawieszenia. Co prawda zgodnie z intencją ustawodawcy, podstawową alternatywą dla warunkowego zawieszenia ma stać się kara ograniczenia wolności oraz kara grzywny,[345] jednak należy przypuszczać, że zmiany redukujące orzekanie warunkowego zawieszenia doprowadzą w praktyce do częstszego sięgania przez sądy po warunkowe umorzenie.

229. Istotną zmianą w zakresie przesłanek warunkowego umorzenia było wykreślenie z dniem 1 lipca 2015 r. art. 66 § 3 k.k.[346] Ustawa nie przewiduje zatem obecnie szerszej możliwości zastosowania warunkowego umorzenia w sytuacji, gdy sprawca naprawił szkodę wyrządzoną przestępstwem lub pojednał się z pokrzywdzonym.

230. Obowiązująca obecnie regulacja warunkowego umorzenia jest bardziej korzystna, niż w stanie prawnym obowiązującym do dnia 30 czerwca 2015 r.[347] Wniosku tego nie osłabia skreślenie art. 66 § 3 k.k., skoro *de lege lata* możliwe jest zastosowanie warunkowego umorzenia wobec wszystkich sprawców przestępstw zagrożonych karą do 5 lat pozbawienia wolności, a nie tylko tych, którzy podjęli działania wymienione w wykreślonym przepisie. Co więcej, naprawienie przez sprawcę szkody, pojednanie z pokrzywdzonym czy wzięcie udziału w mediacji mogą w dalszym ciągu być uwzględniane przy stosowaniu warunkowego umorzenia, a to w ramach przesłanki postawy sprawcy lub poprzez odpowiednie stosowanie dyrektywy wymiaru kary, określonej w art. 53 § 2 k.k. Co za tym idzie, w razie popełnienia przestępstwa przed 1 lipca 2015 r. oraz orzekania w przedmiocie odpowiedzialności karnej po tej dacie, w myśl art. 4 § 1 co do zasady znajdzie zastosowanie art. 66 k.k. w wersji obecnie obowiązującej, tj. ustawa nowa.

---

[344] Podobnie post. SN z dnia 12 marca 1977 r., sygn. akt: Z 3/77, LEX nr 19260.
[345] P. Kardas, J. Giezek, Nowa…, s. 17.
[346] Zob. akapity 147-149 powyżej.
[347] A. Zoll, Komentarz do art. 4 k.k., teza 25 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom I…

231. Należy jednak pamiętać, że na gruncie art. 4 § 1 k.k. dopuszczalne jest stosowanie tylko jednej ustawy, nie zaś konglomeratu najkorzystniejszych dla sprawcy rozwiązań z różnych ustaw.[348] Art. 4 § 1 k.k. stanowi bowiem o ustawie (jednej, najkorzystniejszej), nie zaś o ustawach.[349] Przy ocenie, która ustawa jest względniejsza, należy uwzględnić cały stan prawny mający zastosowanie do popełnionego czynu w chwili jego popełnienia i w chwili orzekania.[350] Jeżeli popełnione przez sprawcę przestępstwo jest obecnie zagrożone surowszą karą, aniżeli w momencie jego popełnienia, wówczas może okazać się, że ustawa poprzednio obowiązująca jest względniejsza dla sprawcy. Ustawa nowa może okazać się względniejsza szczególnie w wypadku sprawców przestępstw zagrożonych karą w wymiarze do 5 lat pozbawienia wolności, gdyż wobec takich sprawców w poprzednim stanie prawnym zastosowanie warunkowego umorzenia nie było co do zasady możliwe.[351] W każdym wypadku sąd powinien dokonać oceny *in concreto* i na tej podstawie określić, która ustawa znajdzie zastosowanie w sprawie.[352]

232. Wprowadzone przez ustawodawcę z dniem 1 lipca 2015 r. zmiany w regulacji warunkowego umorzenia, które doprowadziły do możliwości jego szerszego stosowania, należy ocenić pozytywnie. Sąd ma bowiem obecnie możliwość oceny czy w konkretnym przypadku zachodzą przesłanki zastosowania warunkowego umorzenia w stosunku do znacznie szerszego niż poprzednio kręgu sprawców.

233. Stosunkowo krótki okres, jaki upłynął od wejścia w życie wielkiej nowelizacji k.k., nie pozwala na sformułowanie pełnej diagnozy dotyczącej funkcjonowania warunkowego umorzenia na gruncie przepisów w nowym brzmieniu. Wstępne obserwacje w tym zakresie są jednak obiecujące.

---

[348] W. Wróbel, Zmiana normatywna i zasady intertemporalne w prawie karnym, Kraków 2003, s. 556–570; J. Lachowski, Komentarz do art. 4 k.k., teza 12 [w:] V. Konarska-Wrzosek (red.), Kodeks...

[349] B. Nita, A. Światłowski, Zakaz łącznego stosowania przepisów ustawy nowej i ustawy dawnej na tle art. 4 § 1 kk, Prokuratura i Prawo 2001, nr 3, s. 38.

[350] A. Zoll, Komentarz do art. 4 k.k., teza 30 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom I…

[351] Ustawodawca stwierdził wprost, że przepisy wprowadzające priorytet orzekania kar wolnościowych stanowią *lex mitior*, a zatem na gruncie art. 4 k.k. znajdą one zastosowanie do czynów popełnionych przed wejściem w życie nowelizacji, co nastąpiło w dniu 1 lipca 2015 r., zob. Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny…, s. 143.

[352] J. Lachowski, Komentarz do art. 4 k.k., teza 11 [w:] V. Konarska-Wrzosek (red.), Kodeks...

234. W 2014 r., czyli w ostatnim roku przed wejściem w życie zmian prawa karnego w dniu 1 lipca 2015 r., spośród 357.131 osądzonych w sprawach karnych, warunkowe umorzenie zastosowano 27.418 razy, co stanowiło ok. 7,7% wszystkich orzeczeń.[353] W 2015 r. wskaźnik ten lekko wzrósł – spośród 330.087 spraw, w 26.959 zastosowano warunkowe umorzenie, co stanowiło ok. 8,2%.[354] Natomiast w 2016 r., czyli pierwszym pełnym roku obowiązywania nowych przepisów, liczba wyroków warunkowo umarzających postępowanie wyniosła 29.966, stanowiąc ok. 9,3% wszystkich orzeczeń.[355]

235. Obserwacja praktyki orzeczniczej przez najbliższe lata pozwoli na wyciągnięcie wniosków, czy tendencja wzrostowa w stosowaniu warunkowego umorzenia zostanie utrzymana i czy odzyska ono w strukturze stosowanych kar pozycję, jaką zajmowało przed 1989 r.

236. Warunkowe umorzenie nie było w centrum zainteresowania ustawodawcy podczas wielkiej nowelizacji prawa karnego. Niezależnie od rozszerzenia możliwości stosowania warunkowego umorzenia, co niewątpliwie zasługuje na aprobatę, nie wykorzystano okazji do wprowadzenia dalszych modyfikacji w przesłankach omawianej instytucji, określonych w art. 66 k.k.[356]

2.3. Warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności

2.3.1. Wprowadzenie

237. W odróżnieniu od warunkowego umorzenia, warunkowe zawieszenie polega na wymierzeniu sprawcy przestępstwa kary pozbawienia wolności, tyle że niepodlegającej wykonaniu.[357] Warunkowe zawieszenie stanowi szczególną formę wymiaru kary,[358] będącą integralną częścią orzeczenia o karze.[359] Jest ono samodzielną reakcją organów państwa na popełnienie przestępstwa, nie stanowi zaś jedynie modyfikacji procesu wykonania

[353] Mały…, s. 88.
[354] Rocznik…, s. 172. Także w doktrynie wskazano, że po wejściu w życie nowelizacji sądy zaczęły częściej stosować warunkowe umorzenie w stosunku do sprawców wcześniej niekaranych, zob. D. Kucyper, K. Mamak, W. Płóciennik [w:] D. Kucyper, K. Mamak, W. Płóciennik (red.), Funkcjonowanie…, s. 396.
[355] W momencie finalizacji tekstu niniejszej rozprawy, nie były jeszcze dostępne statystyki stosowania warunkowego umorzenia za 2017 r.
[356] Postulowane zmiany wraz z ich uzasadnieniem zostały szczegółowo opisane w Rozdziale 4.
[357] J. Lachowski, Komentarz do art. 69 k.k., teza 1 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks..., Legalis/el. 2017.
[358] Post. SN z dnia 20 listopada 2008 r., sygn. akt: II KK 180/08, LEX nr 468656; wyr. SN z dnia 9 czerwca 2017 r., sygn. akt: V KK 69/17, LEX nr 23119704.
[359] A. Zoll, Komentarz do art. 69 k.k., teza 6 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom II…

kary.[360] Jego zastosowanie następuje bowiem już w wyroku wydawanym przez sąd orzekający w przedmiocie odpowiedzialności karnej.

238. Warunkowe zawieszenie to ten sam rodzajowo kodeksowy typ kary co kara bezwzględnego pozbawienia wolności.[361] Niektórzy autorzy traktują je jako samodzielny środek penalny, umożliwiający wymierzanie kary w sposób bardziej racjonalny i humanitarny, który stanowi przede wszystkim alternatywę dla kary bezwzględnego pozbawienia wolności.[362]

239. Funkcją warunkowego zawieszenia nie jest zapobieganie przeludnieniu więzień,[363] choć jego racjonalne stosowanie może prowadzić do takiego rezultatu. Podstawową rolą tej instytucji jest zaś efektywne oddziaływanie na skazanego w celu osiągnięcia wobec niego określonych celów indywidualno-prewencyjnych.[364]

240. Warunkowe zawieszenie stanowi swoisty środek polityki karnej, stosowany wobec sprawców nadających się do prowadzenia wobec nich resocjalizacji w warunkach wolnościowych, jeżeli pozwoli to na powstrzymanie ich od powrotu do przestępstwa.[365]

241. W warunkach polskich funkcje warunkowego zawieszenia uległy jednak wypaczeniu, co doprowadziło do jego znacznego nadużywania w praktyce orzeczniczej.[366] Ten stan rzeczy oraz wiążące się z nim katastrofalne skutki dla funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości w Polsce doprowadziły do tego, że nowelizacja przepisów dotyczących warunkowego zawieszenia znalazła się w centrum wielkiej nowelizacji prawa karnego, która weszła w życie z dniem 1 lipca 2015 r.[367]

---

[360] J. Lachowski, Komentarz do art. 69 k.k., teza 4 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks..., Legalis/el. 2017.
[361] Art. 32 k.k. nie wyróżnia warunkowego zawieszenia jako osobnej kary. Zob. też: J. Utrat-Milecki, Instytucja… [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 86.
[362] J. Skupiński, J. Mierzwińska-Lorencka, Komentarz do art. 69 k.k., teza 16 [w:] R. Stefański (red.), Kodeks…, Legalis/el. 2017; J. Skupiński, § 27. Warunkowe…, tezy 325-326 [w:] M. Melezini (red.), System..., s. 1132; Uzasadnienie rządowego projektu Kodeksu karnego z 1997 r. [w:] Nowe kodeksy karne…, s. 135 i 161.
[363] A. Nawój-Śleszyński, Przeludnienie…, s. 261.
[364] J. Skupiński, Warunkowe zawieszenie… [w:] J. Jakubowska-Hara, J. Skupiński, Alternatywy…, s. 37.
[365] Wyr. SA w Katowicach z dnia 16 kwietnia 2009 r., sygn. akt: II AKa 19/09, LEX nr 511970; wyr. SA w Lublinie z dnia 27 maja 2015 r., sygn. akt: II AKa 97/15, LEX nr 1768706.
[366] Zob. akapity 356-374 poniżej.
[367] Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny…, s. 2 oraz 15.

2.3.2. Przesłanki stosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności

242. Jak stwierdził SA w Krakowie, „[o]rzeczenie o warunkowym zawieszeniu wykonania kary pozbawienia wolności ma charakter wtórny wobec oznaczenia kary wymierzonej z uwzględnieniem dyrektyw jej wymiaru. Tych faz orzekania nie powinno się łączyć czy odwracać ich kolejności, bo każda z nich jest znamienna innymi kryteriami, a to pierwsza: stopniem winy, a druga: przesłankami probacji. Warunkowe zawieszenie stosuje się do kary już oznaczonej, gdy takie orzeczenie uzasadniają odnośne przesłanki."[368]

243. Przesłanki te – stanowiące warunki dopuszczalności warunkowego zawieszenia[369] – są zaś określone w art. 69 k.k. Zgodnie z art. 69 § 1 k.k., sąd może warunkowo zawiesić wykonanie kary pozbawienia wolności orzeczonej w wymiarze nieprzekraczającym roku, jeżeli sprawca w czasie popełnienia przestępstwa nie był skazany na karę pozbawienia wolności i jest to wystarczające dla osiągnięcia wobec niego celów kary, a w szczególności zapobieżenia powrotowi do przestępstwa. Art. 69 § 2 zawiera katalog czynników, branych pod uwagę przy budowaniu prognozy kryminologicznej sprawcy. Zgodnie z tym przepisem, zawieszając wykonanie kary, sąd bierze pod uwagę przede wszystkim postawę sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste, dotychczasowy sposób życia oraz zachowanie się po popełnieniu przestępstwa. Art. 69 § 4 k.k. ogranicza zaś do szczególnie uzasadnionych wypadków orzeczenie warunkowego zawieszenia wobec sprawcy występku o charakterze chuligańskim oraz sprawcy przestępstwa określonego w art. 178a § 4 k.k.[370]

244. Z systematyki art. 69 k.k. wynika, że zastosowanie warunkowego zawieszenia ma w istocie charakter trójstopniowy. Pierwszym elementem jest wymierzenie kary pozbawienia wolności w wymiarze nieprzekraczającym jednego roku. Jako że rozstrzygnięcie o warunkowym zawieszeniu wymierzonej kary pozbawienia wolności jest integralną częścią orzeczenia o karze,[371] sąd *meriti* ma automatycznie świadomość, czy przesłanka ta została spełniona.

---

[368] Wyr. SA w Krakowie z dnia 8 grudnia 2015 r., sygn. akt: II AKa 264/15, LEX nr 2052685.
[369] Zob. A. Kordik, Warunkowe…, s. 49.
[370] Na temat klasyfikacji przesłanek warunkowego zawieszenia zob. A. Zoll, Komentarz do art. 69 k.k., teza 9 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom II…; J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, Kodeks karny. Komentarz, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1971, s. 225; L. Gardocki, Prawo karne, Warszawa 1998, s. 186-187; M. Leonieni, Warunkowe zawieszenie wykonania kary w polskim prawie karnym (analiza ustawy i praktyki sądowej), Warszawa 1974, s. 81 i n.
[371] Wyr. SA w Łodzi z dnia 23 listopada 2000 r., sygn. akt: II AKa 217/00, LEX nr 47745.

245. Decyzja o warunkowym zawieszeniu ma charakter następczy względem orzeczenia kary pozbawienia wolności.[372] Warunkowe zawieszenie dotyczy bowiem wykonania orzeczonej już kary pozbawienia wolności. Zależność ta znajduje odzwierciedlenie w praktyce orzeczniczej. Mianowicie, w wyroku skazującym sąd najpierw stwierdza, że uznaje oskarżonego za winnego zarzuconego mu czynu o określonej kwalifikacji prawnej i wymierza mu karę pozbawienia wolności w oznaczonym wymiarze, zaś dopiero w kolejnym punkcie wyroku warunkowo zawiesza wykonanie orzeczonej kary pozbawienia wolności na okres próby (na podstawie art. 69 § 1 i 2 oraz art. 70 § 1 k.k.).[373]

246. Wymiar kary pozbawienia wolności powinien zostać oznaczony z uwzględnieniem dyrektyw sądowego wymiaru kary (art. 53 i n. k.k.). Zachodzi jednak niebezpieczeństwo, iż już na tym etapie sąd będzie w istocie decydował o tym czy oskarżony powinien zostać pozbawiony wolności, czy też wystarczające wobec niego będzie zastosowanie warunkowego zawieszenia. Dopiero wówczas następuje decyzja o wymiarze kary pozbawienia wolności – który od strony formalnej musi umożliwić orzeczenie warunkowego zawieszenia.[374] Mechanizm taki jest co prawda niezgodny z literalną treścią art. 69 § 1 k.k., jednak w praktyce trudno wprowadzić rozwiązania mogące go wyeliminować.

247. Kolejnym etapem na drodze do zastosowania warunkowego zawieszenia jest ustalenie czy w czasie popełnienia przestępstwa będącego przedmiotem postępowania sprawca nie był skazany na karę pozbawienia wolności, co powinno nastąpić poprzez analizę danych z KRK, dotyczących uprzedniej karalności sprawcy. Dopiero po spełnieniu tych przesłanek o charakterze obiektywnym możliwe jest przystąpienie do trzeciego etapu, polegającego na ustaleniu, czy w przypadku sprawcy zachodzi pozytywna prognoza kryminologiczna. Jedynie łączne spełnienie ww. trzech przesłanek umożliwia sądowi orzeczenie warunkowego zawieszenia.

---

[372] Co jest zgodne z przytoczonym wyżej wyrokiem – wyr. SA w Krakowie z dnia 8 grudnia 2015 r., sygn. akt: II AKa 264/15, LEX nr 2052685.

[373] Zob. D. Kucyper, K. Mamak, W. Płóciennik, Warunkowe zawieszenie wykonania kary w świetle wypowiedzi praktyków wymiaru sprawiedliwości, Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych 2017, z. 2, s. 88.

[374] Wniosek o tym, że zjawisko takie występuje w praktyce sformułował A. Kordik, zob. A. Kordik, Warunkowe…, s. 154-155.

(1) Orzeczenie kary pozbawienia wolności w wymiarze nieprzekraczającym roku

248. Przed 1 lipca 2015 r. zastosowanie warunkowego zawieszenia było możliwe w przypadku orzeczenia kary pozbawienia wolności w wymiarze nieprzekraczającym 2 lat, zaś obecnie jest ono dopuszczalne wyłącznie w wypadku orzeczenia kary pozbawienia wolności w wymiarze nieprzekraczającym roku. Wprowadzenie takiego ograniczenia było świadomym zabiegiem, którego celem było przejęcie przez kary grzywny i ograniczenia wolności priorytetu w stosunku do kary pozbawienia wolności (w tym także warunkowo zawieszonej), a także uniemożliwienie skorzystania z tej instytucji kilkudziesięciu tysiącom sprawców, skazywanych na kary pozbawienia wolności w wymiarze powyżej 1 roku.[375]

249. Nowelizacja w praktyce wyłączyła zatem możliwość warunkowego zawieszenia w stosunku do sprawców przestępstw zagrożonych karą pozbawienia wolności od lat 2 do 12, takich jak choćby zgwałcenie czy rozbój.[376] W przypadku sprawców tych przestępstw warunkowe zawieszenie jest możliwe jedynie w razie wystąpienia typu uprzywilejowanego lub zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary. Można jednak orzec wobec nich karę ograniczenia wolności obok kary pozbawienia wolności. W tym ostatnim wypadku, orzeczona kara pozbawienia wolności nie podlega zawieszeniu.[377]

250. O dopuszczalności zastosowania warunkowego zawieszenia decyduje wymiar kary orzeczonej, nie zaś wymiar kary do odbycia po zaliczeniu okresu zatrzymania i tymczasowego aresztowania na poczet kary czy jej złagodzenia w drodze amnestii.[378] Limit wymiaru kary w wysokości jednego roku pozbawienia wolności ma również zastosowanie w przypadku warunkowego zawieszenia kary łącznej, orzeczonej na podstawie art. 89 § 1 k.k.[379] Ograniczenie to nie obowiązuje jednak w wypadku tzw. małego świadka koronnego. Zgodnie z art. 60 § 5 k.k., w tym wypadku warunkowe zawieszenie jest możliwe w przypadku wymierzenia kary do 5 lat pozbawienia wolności.

---

[375] Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny…, s. 15 oraz 142. Zob. także: D. Kala, I. Zgoliński (red.), Reforma prawa karnego materialnego i procesowego z 2015 roku, Wolters Kluwer 2015.

[376] Chodzi o przestępstwa z art. 140 § 2, 154 § 2, 163 § 3, 165 § 3, 165a § 1, 166 § 1, 173 § 3, 185 § 3 w zw. z 182 § 1 lub 3, 183 § 1 lub 3 lub 184 § 1 lub 2, 189 § 2a, 197 § 1, 200 § 1, 202 § 3, 207 § 3, 210 § 2, 223 § 2, 228 § 5, 229 § 4 oraz 280 § 1 k.k.

[377] Co wynika z literalnej treści art. 37b k.k.

[378] A. Zoll, Komentarz do art. 69 k.k., teza 12 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom II…; uchw. SN z dnia 18 czerwca 1985 r., sygn. akt: VI KZP 9/85, Legalis nr 24823.

[379] J. Skupiński, J. Mierzwińska-Lorencka, Komentarz do art. 69 k.k., teza 4 [w:] R. Stefański (red.), Kodeks..., Legalis/el. 2017.

Przeszkodą dla zastosowania warunkowego zawieszenia nie jest orzeczenie obok kary pozbawienia wolności w wymiarze do roku kumulatywnie grzywny lub środka karnego, środka kompensacyjnego albo przepadku.[380]

251. Ustawa nie różnicuje progu orzeczonej kary pozbawienia wolności w zależności od tego, czy sprawca popełnił przestępstwo umyślne czy też nieumyślne. Regulacja ta jest zatem bardziej surowa od k.k. z 1969 r., który w art. 73 § 1 przewidywał, że warunkowe zawieszenie jest możliwe w przypadku skazania na karę do 2 lat pozbawienia wolności za przestępstwo umyślne oraz karę do 3 lat pozbawienia wolności orzeczoną za przestępstwo nieumyślne.[381]

252. Istnienie progu wysokości orzeczonej kary pozbawienia wolności oraz osadzenie go na relatywnie niskim poziomie (najniższym w historii polskich regulacji warunkowego zawieszenia) powoduje, że może ono być stosowane zasadniczo wobec sprawców drobnych występków,[382] wobec których sąd orzekł karę w dolnych granicach ustawowego zagrożenia.

(2) Brak uprzedniego skazania sprawcy na karę pozbawienia wolności

253. Dokonane Zm. k.k. z 20.02.2015 r. ograniczenie możliwości stosowania warunkowego zawieszenia dokonało się także poprzez wprowadzenie wymogu braku poprzedniego skazania sprawcy na karę pozbawienia wolności.[383] Celem wprowadzenia tej przesłanki negatywnej było nie tylko ograniczenie stosowania warunkowego zawieszenia, ale także ukrócenie powszechnego w praktyce zjawiska polegającego na wielokrotnym skazywaniu tego samego sprawcy na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem.[384]

254. Do dnia 30 czerwca 2015 r. przepisy nie wyłączały formalnie możliwości wielokrotnego stosowania warunkowego zawieszenia wobec tej samej osoby. Jak wskazano w uzasadnieniu rządowego projektu ustawy o zmianie k.k., „[w] konsekwencji tego stanu wobec ok. 400 000 osób orzeczono karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania dwu- i trzykrotnie. Statystyka wskazuje, że są osoby mające

[380] A. Zoll, Komentarz do art. 69 k.k., teza 10 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom II…
[381] I. Andrejew, Komentarz do art. 73 k.k. z 1969 r. [w:] Kodeks karny. Krótki komentarz, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1986, s. 83-84.
[382] S. Hypś, Komentarz do art. 69 k.k., teza 3 [w:] A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), Kodeks…
[383] Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny…, s. 15.
[384] J. Skupiński, § 27. Warunkowe…, teza 312 [w:] M. Melezini (red.), System..., s. 1124.

na koncie ponad 20 wyroków skazujących z warunkowym zawieszeniem wykonania kary pozbawienia wolności. Osób, które były skazane 8 i więcej razy na taką karę, było w sierpniu 2012 r. 667."[385]

255. Jak wynika z powyższych danych, wielokrotne orzekanie warunkowego zawieszenia w stosunku do tej samej osoby stanowiło trwały element praktyki wymiaru sprawiedliwości w Polsce.[386] Praktyka ta stanowiła niewątpliwie przejaw patologii w stosowaniu warunkowego zawieszenia, które było orzekane w sytuacji braku pozytywnej prognozy kryminologicznej, co oznacza, że taka kara nie realizowała celów indywidualno-prewencyjnych.[387] Trudno bowiem mówić o pozytywnej prognozie kryminologicznej w stosunku do sprawcy, wobec którego kilkukrotnie zastosowano warunkowe zawieszenie, co jednak nie powstrzymało go przed popełnianiem kolejnych przestępstw. Nic więc dziwnego, że wprowadzenie przesłanki negatywnej w postaci braku uprzedniego skazania na karę pozbawienia wolności zostało w doktrynie określone jako rewolucyjne.[388]

256. Przesłanką negatywną warunkowego zawieszenia jest jedynie uprzednie skazanie na karę pozbawienia wolności.[389] Dotyczy po zarówno skazań przed wejściem w życie omawianej nowelizacji, jak i po tej dacie, o ile nie uległy one zatarciu.[390] Nie ma przy tym znaczenia, czy kara taka została wprowadzona do wykonania lub wykonana w całości, lub w części. Zakaz ten ma charakter bezwzględny i – *lege non distinguente* – dotyczy kary pozbawienia wolności w jakimkolwiek wymiarze, orzeczonej zarówno za przestępstwo umyślne jak i nieumyślne.[391] Jak wynika z linii orzeczniczej SN, która ukształtowała się po 1 lipca 2015 r., przesłanka negatywna w postaci uprzedniego skazania obejmuje zarówno karę bezwzględnego pozbawienia wolności, jak i orzeczoną z warunkowym zawieszeniem

---

[385] Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny…, s. 2. Jednym z medialnych przykładów tej patologii był przypadek prezesa spółki Amber Gold, wobec którego wielokrotnie zastosowano warunkowe zawieszenie, zob. K. Mycka, T. Kozłowski, Paradoksy…, s. 33.
[386] K. Witkowska-Rozpara, Warunkowe…, s. 35.
[387] Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny…, s. 109.
[388] A. Zoll, Środki… [w:] W. Wróbel (red.) Nowelizacja…, s. 437.
[389] Z funkcjonalnego punktu widzenia należy przyjąć, że przesłanka ta dotyczy również uprzedniego skazania na karę 25 lat pozbawienia wolności oraz dożywotniego pozbawienia wolności. W praktyce trudno jednak sobie wyobrazić by w stosunku do takich sprawców sąd stwierdził wystąpienie pozytywnej prognozy kryminologicznej po popełnieniu przez nich kolejnego przestępstwa.
[390] J. Lachowski, Komentarz do art. 69 k.k., teza 81 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks..., Legalis/el. 2017.
[391] J. Lachowski, Komentarz do art. 69 k.k., teza 80 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks..., Legalis/el. 2017.

wykonania.[392] Warunkowe zawieszenie nie jest zatem możliwe zarówno w przypadku sprawcy skazanego na karę 15 lat pozbawienia wolności za przestępstwo umyślne, jak i sprawcy skazanego na karę pozbawienia wolności w wymiarze 1 miesiąca za popełnienie przestępstwa nieumyślnego.

257. Przesłanka ta została zatem ujęta w sposób restrykcyjny.[393] Przykładowo J. Skupiński wskazuje, że powoduje to znaczne ograniczenie możliwości indywidualizacji odpowiedzialności karnej w stosunku do konkretnego sprawcy.[394] Ustawa nie uwzględnia bowiem znacznego zróżnicowania pomiędzy możliwymi przypadkami uprzednich skazań na karę pozbawienia wolności. Z kryminalno-politycznego punktu widzenia trudno uzasadnić istnienie tej przesłanki negatywnej warunkowego zawieszenia przykładowo w stosunku do sprawcy, który został skazany na karę pozbawienia wolności w niskim wymiarze, który od jej wykonania przez kilka lat przestrzegał prawa a następnie dopuścił się przestępstwa nieumyślnego. W przypadku takiego sprawcy może okazać się, że warunkowe zawieszenie będzie najwłaściwszym środkiem reakcji karnej. Wydaje się zatem, że przesłanka negatywna w postaci uprzedniego skazania na karę pozbawienia wolności wprowadzona przez Zm. k.k. z 20.02.2015 r. powinna zostać zliberalizowana.[395]

258. Na gruncie nowych przepisów powstała wątpliwość czy przesłanka negatywna warunkowego zawieszenia zachodzi wówczas, gdy sprawca odbył już w całości orzeczoną karę pozbawienia wolności lub – w przypadku orzeczenia takiej kary z warunkowym zawieszeniem – doszło do pozytywnego upływu okresu próby. M. Mozgawa twierdzi, że ze względu na posługiwanie się przez ustawę zwrotem „skazany", nie zaś „uprzednio karany", w takiej sytuacji brak jest przeszkód formalnych do orzeczenia warunkowego

[392] Zob. wyr. SN z dnia 28 kwietnia 2017 r., sygn. akt: V KK 42/17, LEX nr 2281290; wyr. SN z dnia 16 lutego 2017 r., sygn. akt: II K 341/16, LEX nr 2358101; wyr. SN z dnia 5 października 2016 r., sygn. akt: III KK 134/16, LEX nr 2122410.

[393] Tak też: R. Zawłocki, Reforma kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania z perspektywy Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 27. Zob. również V. Konarska-Wrzosek, Ustawowe przesłanki stosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary po nowelizacji kodeksu karnego [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 168. Zob. też: D. Kucyper, K. Mamak, W. Płóciennik, Warunkowe…, s. 94.

[394] J. Skupiński, Zalety i wady instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary po nowelizacji kodeksu karnego [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 189. Podobne wątpliwości zgłosił również A. Zoll, zob. A. Zoll, Komentarz do art. 69 k.k., teza 16 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom II…

[395] Postulat ten został szczegółowo omówiony w Rozdziale 4.

zawieszenia.[396] Z kolei A. Zoll wskazuje, że przeszkoda ta zachodzi również w razie odbycia kary i jest ona wyeliminowana dopiero w razie zatarcia skazania.[397]

259. Pogląd A. Zolla zasługuje na aprobatę. Na gruncie k.k. brak jest bowiem podstaw do przyjęcia, że po odbyciu kary pozbawienia wolności sprawca traci status skazanego. Wniosek przeciwny wynika zaś z dokonania wykładni systemowej. Mianowicie, zgodnie z art. 106 k.k. skazanie uważa się na niebyłe dopiero z chwilą jego zatarcia. Co więcej, przyjęcie odmiennego stanowiska prowadziłoby do kuriozalnej sytuacji, w której z warunkowego zawieszenia może z formalnego punktu widzenia skorzystać sprawca, który był już wielokrotnie skazany na karę pozbawienia wolności, a który odbył już wszystkie te kary, co zauważa zresztą sam M. Mozgawa.[398]

260. Kolejna wątpliwość dotyczy skutków zastosowania art. 75a k.k. i zamiany orzeczonej wobec sprawcy kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem na karę grzywny lub ograniczenia wolności. A. Zoll twierdzi, że w tym przypadku nie zachodzi bezwzględna przeszkoda zastosowania warunkowego zawieszenia, uzasadniając to charakterem prawnym zamiany kary pozbawienia wolności na grzywnę albo ograniczenie wolności na podstawie art. 75a k.k.[399] Odmienne stanowisko prezentuje J. Lachowski, który uważa, że w razie zastosowania art. 75a k.k. sprawca nie traci statusu skazanego na karę pozbawienia wolności, zaś mechanizm ten jest alternatywą nie dla kary pozbawienia wolności, lecz dla warunkowego zawieszenia jej wykonania.[400] V. Konarska-Wrzosek wskazując na względy funkcjonalne podnosi zaś, że przy zastosowaniu poglądu A. Zolla sprawca skazany na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem po pozytywnym przebiegu okresu próby byłby w gorszej sytuacji procesowej, aniżeli sprawca, wobec którego zastosowano art. 75a k.k. ze względu na negatywny wynik okresu próby.[401]

261. W świetle powyższych argumentów należy stwierdzić, że w przypadku zastosowania wobec skazanego art. 75a k.k., w razie popełnienia kolejnego przestępstwa w dalszym ciągu zachodzi w stosunku do niego negatywna przesłanka warunkowego zawieszenia. Art. 75a k.k. ma zastosowanie w razie negatywnego upływu okresu próby i jest korzystny

---

[396] M. Mozgawa, Komentarz do art. 69 k.k., teza 3 [w:] M. Mozgawa (red.) Kodeks…
[397] A. Zoll, Komentarz do art. 69 k.k., teza 6 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom II…
[398] M. Mozgawa, Komentarz do art. 69 k.k., teza 3 [w:] M. Mozgawa (red.) Kodeks...
[399] A. Zoll, Komentarz do art. 69 k.k., teza 18 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom II…
[400] J. Lachowski, Komentarz do art. 69 k.k., teza 83 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks..., Legalis/el. 2017.
[401] V. Konarska-Wrzosek, Ustawowe… [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 173.

dla skazanego na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem, jednak z systemowego punktu widzenia nieuzasadnione byłoby przyjęcie, że spełnia on wymóg braku uprzedniego skazania na karę pozbawienia wolności. Abstrahując od powyższego, w takim wypadku trudno byłoby też przyjąć pozytywną prognozę kryminologiczną w stosunku do sprawcy, na co zwrócił zresztą uwagę A. Zoll.[402]

262. Przesłanką negatywną warunkowego zawieszenia jest jedynie prawomocne skazanie na karę pozbawienia wolności. Co prawda w odróżnieniu od art. 68 § 1 oraz art. 75 § 1 k.k. art. 69 § 1 k.k. nie stanowi wprost o prawomocnym skazaniu, jednak nie sposób wyciągać negatywnych dla sprawcy konsekwencji z nieprawomocnego skazania, które nie wiąże się z obaleniem domniemania niewinności a także może zostać uchylone w II instancji.[403] Taka interpretacja jest korzystna dla sprawcy. Ze względów gwarancyjnych, podjęcie postępowania warunkowo umorzonego oraz zarządzenie wykonania kary warunkowo zawieszonej następuje obligatoryjnie jedynie w razie prawomocnego skazania. Podobna sytuacja zachodzi w kontekście omawianej przesłanki, której specyfika oraz funkcja – polegająca na wyłączeniu spod możliwości stosowania warunkowego zawieszenia recydywistów – pozwala na jej zastosowanie wyłącznie w razie prawomocnego skazania.

263. Zgodnie z literalnym brzmieniem art. 69 § 1 k.k., przesłanka negatywna warunkowego zawieszenia zachodzi wówczas, gdy sprawca w czasie popełnienia przestępstwa był już skazany na karę pozbawienia wolności. Aby wobec sprawcy można było zastosować warunkowe zawieszenie, nie może on mieć statusu skazanego na karę pozbawienia wolności w trakcie realizacji któregokolwiek z zachowań w ramach czynu ciągłego, trwałego lub o wieloczynowo określonych znamionach.[404]

264. Przesłanka ta jest zatem inaczej ujęta, aniżeli analogiczny wymóg przewidziany w art. 66 § 1 k.k., dotyczący braku uprzedniego ukarania za przestępstwo umyślne, co oznacza, że musi on wystąpić w chwili orzekania o warunkowym umorzeniu.[405] A. Zoll twierdzi, że przesłanka negatywna warunkowego zawieszenia wystąpi, jeśli wyrok skazujący na karę pozbawienia wolności stał się prawomocny do czasu wydania wyroku za kolejne

---

[402] A. Zoll, Komentarz do art. 69 k.k., teza 18 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom II…; A. Zoll, Środki… [w:] W. Wróbel (red.) Nowelizacja…, s. 438.
[403] Zob. P. Hofmański, Komentarz do art. 69 k.k., teza 4 [w:] M. Filar (red.), Kodeks…; J. Majewski, Kodeks karny. Komentarz do zmian 2015, LEX/el. 2015, tezy 8-9.
[404] J. Lachowski, Komentarz do art. 69 k.k., teza 80 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks..., Legalis/el. 2017.
[405] Zob. akapit 122.

przestępstwo przez sąd I instancji.[406] Pogląd ten nie znajduje jednak oparcia w treści art. 69 § 1 k.k. Skoro przepis ten wyłącza zastosowanie warunkowego zawieszenia w przypadku gdy sprawca miał status skazanego na karę pozbawienia wolności w chwili popełnienia czynu, przyjęcie, że wyłączenie to zachodzi również gdy prawomocne skazanie wystąpiło dopiero później (przykładowo do czasu wyrokowania za nowe przestępstwo przez sąd II instancji), jest niedopuszczalne ze względów gwarancyjnych. Stanowiłoby to bowiem stosowanie analogii na niekorzyść sprawcy czynu zabronionego. Z formalnego punktu widzenia brak jest zatem podstaw do odmowy warunkowego zawieszenia, jeżeli sprawca „uzyskał" status skazanego na karę pozbawienia wolności już po popełnieniu czynu, będącego przedmiotem postępowania przed sądem.

265. Powyższe stanowisko bazuje na treści obecnie obowiązującego art. 69 k.k. Należy jednak zaznaczyć, że przepis ten jest skonstruowany w sposób wadliwy. Abstrahując od krytyki zbyt restrykcyjnego ujęcia przesłanki braku uprzedniego skazania na karę pozbawienia wolności,[407] trudno uznać za racjonalne rozwiązanie wyłączające możliwość zastosowania warunkowego zawieszenia wobec sprawcy skazanego na karę pozbawienia wolności w momencie popełnienia nowego przestępstwa i jednocześnie formalnie dopuszczające orzeczenie tego środka w przypadku, gdy takie skazanie nastąpi później, jeszcze przed orzekaniem w przedmiocie odpowiedzialności karnej za nowy czyn zabroniony.

266. Z punktu widzenia omawianej przesłanki cezurą jest moment popełnienia przestępstwa, będącego przedmiotem obecnego postępowania. *De lege lata* warunkowe zawieszenie jest jednak możliwe, jeżeli sprawca popełnił przestępstwo jeszcze przed tą datą, jednak prawomocne skazanie na karę pozbawienia wolności nastąpiło już później (ale przed wyrokowaniem przez sąd w obecnym postępowaniu). Możliwość warunkowego zawieszenia zachodzi również, jeżeli do popełnienia kolejnego przestępstwa – jak również prawomocnego skazania na karę pozbawienia wolności – doszło już po wskazanym wyżej momencie granicznym, będącym punktem odniesienia dla badania możliwości warunkowego zawieszenia.

[406] A. Zoll, Komentarz do art. 69 k.k., teza 16 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom II…
[407] Zob. akapity 963-972 poniżej.

267. Z kryminalno-politycznego oraz systemowego punktu widzenia opisane wyżej zróżnicowanie sytuacji sprawców skazanych prawomocnie na karę pozbawienia wolności przed i po popełnieniu przestępstwa, będącego przedmiotem nowego postępowania, nie znajduje żadnego uzasadnienia. Może ono prowadzić do wystąpienia trudnych do zaakceptowania skutków.

268. Przykładowo, sytuacja sprawców, z których każdy popełnił po dwa przestępstwa w tych samych datach, w przypadku których za pierwsze z tych przestępstw orzeczono prawomocnie karę pozbawienia wolności, będzie się różnić w zależności od sprawności postępowania karnego w ich sprawach, co można zobrazować w sposób następujący: wyobraźmy sobie sytuację, że dwaj sprawcy popełnili przestępstwo w dniu 1 stycznia 2016 roku. Następnie każdy z nich popełnił drugie przestępstwo w dniu 2 lutego 2017 roku. W przypadku pierwszego sprawcy, prawomocne skazanie na karę pozbawienia wolności za pierwsze przestępstwo nastąpiło 30 grudnia 2016 roku, zaś w przypadku drugiego – 10 marca 2017 roku. Obecnie wobec obu sprawców toczą się postępowania karne związane z popełnieniem drugiego przestępstwa. Ze względu na przesłankę negatywną braku uprzedniego skazania na karę pozbawienia wolności w momencie popełnienia przestępstwa, zastosowanie warunkowego zawieszenia jest możliwe wyłącznie w stosunku do drugiego sprawcy.

269. W związku z tym, przesłanka warunkowego zawieszenia w postaci braku uprzedniego skazania na karę pozbawienia wolności powinna być zmodyfikowana poprzez jej zredagowanie w sposób analogiczny do art. 66 § 1 k.k. i wykreślenie z art. 69 § 1 k.k. słów „w czasie popełnienia przestępstwa", co doprowadziłoby do tego, że wymóg ten musiałby być spełniony podczas orzekania warunkowego zawieszenia przez sądy obu instancji.

270. Takie podejście – choć bardziej restrykcyjne, niż na gruncie obecnie obowiązujących przepisów – byłoby zdecydowanie bardziej racjonalne. Skoro ustawodawca uznał, że warunkowe zawieszenie nie powinno być stosowane wobec sprawców skazanych uprzednio na karę pozbawienia wolności, to stan ten powinien wystąpić na moment orzekania. To wówczas sąd *meriti* dokonuje przecież analizy wystąpienia przesłanek warunkowego zawieszenia. Zasadne jest zatem, aby sąd ten mógł uwzględniać wszystkie dotychczasowe skazania na karę pozbawienia wolności,[408] nie tylko zaś skazania, które

[408] W wyjątkiem tych, które uległy już zatarciu.

uprawomocniły się do momentu popełnienia przestępstwa będącego przedmiotem postępowania.

271. Niewątpliwie bowiem sytuacja, w której sprawca popełnia kolejne przestępstwo, za które został prawomocnie skazany na karę pozbawienia wolności jeszcze przed prawomocnym przesądzeniem jego odpowiedzialności karnej za pierwsze przestępstwo byłoby nie tylko niefunkcjonalne, ale również sprzeczne z założeniem ustawodawcy, który chciał wykluczyć stosowanie warunkowego zawieszenia w stosunku do sprawców, wobec których kara pozbawienia wolności była wcześniej orzeczona.

272. Przesłankę negatywną w postaci braku uprzedniego skazania na karę pozbawienia wolności należy wykładać w sposób ścisły. Aktualność zachował wyrażony przez SA w Katowicach pogląd, iż dotychczasowa karalność sprawcy, także za przestępstwo umyślne, nie stanowi formalnej przeszkody do zastosowania warunkowego zawieszenia.[409] Okoliczności takie jak dotychczasowa karalność sprawcy za przestępstwa i przestępstwa skarbowe, popełnianie wykroczeń i wykroczeń skarbowych czy uprzednie skorzystanie z warunkowego umorzenia powinny jednak zostać wzięte pod uwagę przy stosowaniu omawianego środka. Mają one bowiem istotny walor prognostyczny i jako takie, powinny zostać uwzględnione przez sąd przy badaniu przesłanek postawy sprawcy oraz jego dotychczasowego sposobu życia.

273. W zależności od okoliczności, w tym samym zakresie może być wzięty pod uwagę fakt prowadzenia przeciwko sprawcy innego postępowania karnego czy też nieprawomocne skazanie, w tym na karę pozbawienia wolności. Okoliczności takie nie mogą być bowiem pominięte w procesie budowania prognozy kryminologicznej sprawcy. Ze względu jednak na zasadę domniemania niewinności, nie powinny one mieć decydującego znaczenia i stanowić jedynego powodu odmowy zastosowania warunkowego zawieszenia.

[409] Wyr. SA w Katowicach z dnia 26 marca 2009 r., sygn. akt: II AKa 42/09, LEX nr 504090. Zob. też A. Zoll, Komentarz do art. 69 k.k., teza 15 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom II…

(3) Przesłanka pozytywnej prognozy kryminologicznej

(a) Wstęp

274. W razie spełnienia przesłanek orzeczenia kary pozbawienia wolności w wymiarze nieprzekraczającym roku oraz braku uprzedniego skazania na karę pozbawienia wolności w chwili popełnienia przestępstwa, aktualizuje się potrzeba zbadania czynników wpływających na prognozę kryminologiczną sprawcy. Na orzeczenie warunkowego zawieszenia zasługują jedynie ci sprawcy, co do których taka prognoza jest pozytywna.[410] O takiej pozytywnej prognozie decyduje zaś całościowa ocena czynników, wymienionych w art. 69 § 2 k.k.[411]

275. Zgodnie z tym przepisem, sąd bierze pod uwagę postawę, właściwości i warunki osobiste sprawcy, dotychczasowy sposób życia oraz zachowanie po popełnieniu przestępstwa. Regulacja ta pozwala zatem na poddanie osoby sprawcy kompleksowej ocenie. Przesłanka zachowania sprawcy po popełnieniu przestępstwa dotyczy bowiem – *lege non distinguente* – wszystkich prawno-karnie relewantnych zachowań aż do momentu orzekania w przedmiocie odpowiedzialności karnej sprawcy.

276. Tak jak w przypadku warunkowego umorzenia, przesłankami prognostycznymi warunkowego zawieszenia są postawa, właściwości i warunki osobiste sprawcy. Desygnaty tych pojęć mają tożsame znaczenie na gruncie art. 66 § 1 oraz art. 69 § 2 k.k. Podobnie do warunkowego umorzenia, warunkowe zawieszenie stanowi bezpośrednią reakcję na popełnione przez sprawcę przestępstwa. W odróżnieniu od orzekania w przedmiocie warunkowego zwolnienia, którego przesłankami w myśl art. 77 § 1 k.k. także są postawa, właściwości i warunki osobiste sprawcy (skazanego), sąd nie musi uwzględniać ewolucji tych faktorów podczas odbywania kary. Z tych względów, brak jest potrzeby osobnej analizy wspomnianych czynników w odniesieniu do art. 69 § 2 k.k. W pełni aktualne pozostają bowiem rozważania poczynione w tym zakresie na gruncie art. 66 § 1 k.k.[412] Należy jednak wyeksponować pogląd SN, który w kontekście warunkowego zawieszenia stwierdził, iż „daleko idąca demoralizacja sprawcy, towarzysząca mu zła wola i determinacja przestępcza, brutalność w działaniu (…), a także łatwość w powzięciu

[410] Wyr. SA w Katowicach z dnia 10 lutego 2000 r., sygn. akt: II AKa 5/00, LEX nr 45299.
[411] Wyr. SO w Kielcach z dnia 21 listopada 2013 r., sygn. akt: IX Ka 1428/13, LEX nr 1717621.
[412] Zob. akapity 134-170 powyżej.

decyzji o popełnieniu ciężkiego przestępstwa, to okoliczności sprzeciwiające się zastosowaniu wobec niego dobrodziejstwa, o którym mowa w art. 69 k.k."[413]

277. Ustawodawca wyodrębnił w art. 69 § 2 k.k. osobną przesłankę prognostyczną w postaci zachowania sprawcy po popełnieniu przestępstwa. Zabieg ten zasługuje na pełną aprobatę, gdyż okoliczności takie jak stosunek sprawcy do popełnionego przestępstwa, przeproszenie pokrzywdzonego, naprawienie szkody, szczere przyznanie się do popełnionego czynu[414] czy wyrażenie skruchy[415] mogą mieć istotne znaczenie dla postawienia prognozy co do przyszłego zachowania sprawcy. W orzecznictwie wskazuje się, że kluczowe znaczenie ma tutaj stosunek sprawcy do wyrządzonych szkód i krzywd, przy czym o wyłączeniu możliwości zastosowania warunkowego zawieszenia przesądza całkowity brak woli współdziałania z organami ścigania oraz ukrywanie się przed wymiarem sprawiedliwości po popełnieniu przestępstwa.[416] Do negatywnych przejawów zachowania sprawcy po popełnieniu przestępstwa będą też należały takie okoliczności jak zacieranie śladów popełnionego czynu, matactwo, brak współpracy z organami postępowania czy też popełnianie kolejnych czynów zabronionych.[417]

278. Zachowanie sprawcy po popełnieniu przestępstwa ma istotne znaczenie również z perspektywy stosowania warunkowego umorzenia, jednak wobec braku wyodrębnienia w art. 66 § 1 k.k. osobnej przesłanki, musi być ono uwzględniane w ramach badania postawy sprawcy.

279. Jak wynika z zawartego w art. 69 § 2 k.k. zwrotu „przede wszystkim", katalog czynników prognostycznych na potrzeby stosowania warunkowego zawieszenia ma charakter otwarty, w przeciwieństwie do zamkniętego katalogu tych czynników przy warunkowym umorzeniu oraz warunkowym zwolnieniu. Wydaje się jednak, że jest on bardzo pojemny i pozwala sądowi na postawienie wszechstronnej prognozy dotyczącej osoby sprawcy, bez sięgania do niewymienionych w tym przepisie czynników. Z drugiej strony, wobec otwartego charakteru katalogu z art. 69 § 2 k.k., badanie przez sąd innych faktorów, jak

[413] Post. SN z dnia 14 listopada 2008 r., sygn. akt: V KK 132/08, LEX nr 531381.
[414] Podobnie jednak jak w przypadku warunkowego umorzenia, w kontekście stosowania warunkowego zawieszenia nie można wyciągać wobec sprawcy negatywnych konsekwencji z faktu nieprzyznania się do winy – zob. akapit 106 powyżej.
[415] V. Konarska-Wrzosek, Komentarz do art. 69 k.k., teza 4 [w:] V. Konarska-Wrzosek (red.), Kodeks... Podobnie też A. Zoll, Komentarz do art. 69 k.k., teza 14 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom II…
[416] Wyr. SA w Krakowie z dnia 3 marca 1999 r., sygn. akt: II AKa 14/99, LEX nr 36666.
[417] S. Hypś, Komentarz do art. 69 k.k., teza 10 [w:] A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), Kodeks...

chociażby okoliczności popełnienia przestępstwa, nie będzie stanowiło naruszenia tego przepisu.

(b) Treść pozytywnej prognozy kryminologicznej

280. Zgodnie z art. 69 § 1 k.k., zastosowanie warunkowego zawieszenia w stosunku do sprawcy jest możliwe wówczas gdy jest to wystarczające dla osiągnięcia wobec niego celów kary, a w szczególności zapobieżenia powrotowi do przestępstwa. Przepis ten nie rozstrzyga zatem czy dla orzeczenia tego środka jest wystarczające przypuszczenie, przekonanie czy może konieczna jest pewność co do pozytywnej prognozy kryminologicznej.[418] Wobec tego J. Lachowski wskazuje, że warunkowe zawieszenie może być zastosowane w razie stwierdzenia, że jest to wystarczający środek reakcji karnej w celu zapobieżenia recydywie.[419] Pogląd ten nie rozstrzyga jednak wątpliwości wynikających z redakcji art. 69 § 1 k.k.

281. W orzecznictwie sądowym akcentuje się, że dla zastosowania warunkowego zawieszenia wymagane jest przekonanie sądu, że jego orzeczenie będzie wystarczające dla osiągnięcia wobec sprawcy celów kary, w szczególności dla powstrzymania go od powrotu do przestępstwa.[420] Również J. Skupiński twierdzi, że co prawda wymaganie od sądu pewności co do prognozy kryminologicznej byłoby nierealistyczne, jednak decyzja o warunkowym zawieszeniu musi bazować na uzasadnionym przekonaniu.[421] Pogląd ten nie jest jednak zasadny z funkcjonalnego i systemowego punktu widzenia.

[418] G. Goniewicz, Pozytywna…, s. 121-122.
[419] J. Lachowski, Komentarz do art. 69 k.k., teza 64 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks..., Legalis/el. 2017.
[420] Zob. wyr. SA w Gdańsku z dnia 27 października 2016 r., sygn. akt: II AKa 162/16, LEX nr 2191575; wyr. SA w Lublinie z dnia 27 maja 2015 r., sygn. akt: II AKa 97/15, LEX nr 1768706; wyr. SO w Poznaniu z dnia 20 marca 2015 r., sygn. akt: IV Ka 166/15, LEX nr 1770965; wyr. SA w Katowicach z dnia 20 listopada 2003 r., sygn. akt: II AKa 391/03, LEX nr 120306; wyr. SO w Olsztynie z dnia 15 października 2013 r., sygn. akt: VII Ka 1199/12, LEX nr 1715859 oraz z dnia 25 września 2013 r., sygn. akt: VII Ka 743/13, LEX nr 1715913; wyr. SO w Kielcach z dnia 24 września 2013 r., sygn. akt: IX Ka 962/13, LEX nr 1717795; wyr. SA we Wrocławiu z dnia 9 sierpnia 2013 r., sygn. akt: II AKa 227/13, LEX nr 1366153; wyr. SA w Katowicach z dnia 16 kwietnia 2009 r., sygn. akt: II AKa 19/09, LEX nr 511970.
[421] J. Skupiński, J. Mierzwińska-Lorencka, Komentarz do art. 69 k.k., tezy 8-9 [w:] R. Stefański (red.), Kodeks…, Legalis/el. 2017.

282. Po pierwsze, wymaganie od sądu przekonania (a nie tylko przypuszczenia) o pozytywnej prognozie kryminologicznej jest mniej korzystne dla sprawcy. Przenoszenie na grunt art. 69 § 1 k.k. surowszego (w stosunku do przypuszczenia z art. 66 § 1 k.k.) wymogu przekonania (wynikającego z art. 77 § 1 k.k.) stanowi wyraz niedopuszczalnego stosowania analogii na niekorzyść sprawcy.

283. Po drugie, z systemowego punktu widzenia orzekanie o warunkowym zawieszeniu jest bliższe do stosowania warunkowego umorzenia, aniżeli warunkowego zwolnienia. Obie te instytucje są bowiem orzekane przez sąd *meriti* bezpośrednio w reakcji na popełniony przez sprawcę czyn zabroniony, w odróżnieniu od warunkowego zwolnienia, stosowanego przez sąd penitencjarny na etapie wykonania kary pozbawienia wolności. Zasadne jest zatem wymaganie tego samego stopnia przeświadczenia sądu o pozytywnej prognozie kryminologicznej sprawcy na potrzeby stosowania warunkowego umorzenia oraz warunkowego zawieszenia.

284. Po trzecie, wymaganie od sądu przekonania co do pozytywnej prognozy kryminologicznej – a więc stopnia zbliżonego do pewności – byłoby niefunkcjonalne. Prognozowanie zawiera w sobie bowiem z natury element niepewności. Eksponowanie konieczności nabrania przez sąd przekonania co do pozytywnej prognozy mogłoby prowadzić do niezastosowania warunkowego zawieszenia pomimo spełnienia jego przesłanek.[422]

285. W celu przesądzenia omawianej kwestii, zasadne jest jednoznaczne określenie przez ustawodawcę w treści art. 69 § 1 k.k., że przesłanką zastosowania warunkowego zawieszenia jest przypuszczenie sądu co do pozytywnej prognozy kryminologicznej sprawcy.

286. Powstaje jednak pytanie, co konkretnie ma obejmować to przypuszczenie, tj. dla osiągnięcia jakich celów kary wystarczające jest zastosowanie warunkowego zawieszenia. Ustawodawca wyeksponował w tym zakresie cel polegający na zapobieżeniu powrotowi sprawcy do przestępstwa, o czym świadczy użyty w art. 69 § 1 zwrot „w szczególności".[423] Ustawa nie ogranicza przy tym przesłanki powrotności jedynie do tego samego

[422] Zob. też G. Goniewicz, Pozytywna…, s. 122.
[423] Zob. wyr. SA w Gdańsku z dnia 27 października 2016 r., sygn. akt: II AKa 162/16, LEX nr 2191575.

przestępstwa czy przestępstwa podobnego (jak chociażby w art. 64 § 1 k.k.), zatem należy przyjąć, że chodzi o brak popełnienia jakiegokolwiek przestępstwa.[424]

287. Z użytego w art. 69 § 1 zwrotu „w szczególności" wynika również, że powstrzymanie sprawcy od powrotu do przestępstwa nie jest jedynym celem kary warunkowo zawieszonej. Warunkowe zawieszenie jest rodzajem kary pozbawienia wolności, tyle że niepodlegającej wykonaniu. Dla określenia jej celów pomocniczo można posłużyć się treścią art. 67 k.k.w., który zawiera cele kary pozbawienia wolności.[425] Zgodnie z art. 67 § 1 k.k.w., wykonywanie kary pozbawienia wolności ma na celu wzbudzanie w skazanym woli współdziałania w kształtowaniu jego społecznie pożądanych postaw, w szczególności poczucia odpowiedzialności oraz potrzeby przestrzegania porządku prawnego i tym samym powstrzymania się od powrotu do przestępstwa. A. Zoll określa zapobieżenie powrotowi do przestępstwa jako minimalne zadanie kary, ale wystarczające do decyzji czy można zastosować warunkowe zawieszenie.[426]

288. Podstawowym celem kary warunkowo zawieszonej w stosunku do sprawcy będą względy szczególno-prewencyjne, czyli zapobiegawcze i wychowawcze.[427] Realizacja tych celów oznacza, że zastosowanie warunkowego zawieszenia, poprzez sam fakt zagrożenia zarządzenia do wykonania zawieszonej kary, ma wywołać u sprawcy obawę przed dolegliwością, jaka by się z tym wiązała, tym samym odstraszając go od popełnienia kolejnych przestępstw. Jednocześnie, warunkowe zawieszenie powinno pozytywnie wpływać na ogólną postawę sprawcy i jego szacunek do obowiązującego prawa i innych wartości akceptowanych w społeczeństwie.[428]

289. W doktrynie wyrażono jednak pogląd, że wysunięcie na pierwszy plan względów szczególno-prewencyjnych nie oznacza, że sąd może zignorować potrzebę osiągnięcia innych celów kary.[429] Kwestia ta jest również związana z możliwością stosowania dyrektyw sądowego wymiaru kary (art. 53 i n. k.k.) przy orzekaniu warunkowego

---

[424] V. Konarska-Wrzosek, Ustawowe… [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 176; odmiennie J. Skupiński, który twierdzi, że prognozowanie co do ewentualnej przyszłości kryminalnej sprawcy nie może być abstrakcyjne i dotyczyć możliwości popełnienia przez sprawcę jakiegokolwiek przestępstwa, zob. J. Skupiński, J. Mierzwińska-Lorencka, Komentarz do art. 69 k.k., teza 9 [w:] R. Stefański (red.), Kodeks…, Legalis/el. 2017.
[425] G. Goniewicz, Pozytywna…, s. 127.
[426] A. Zoll, Komentarz do art. 69 k.k., teza 13 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom II…
[427] S. Hypś, Komentarz do art. 69 k.k., teza 4 [w:] A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), Kodeks...
[428] K. Witkowska-Rozpara, Warunkowe…, s. 14.
[429] J. Skupiński, J. Mierzwińska-Lorencka, Komentarz do art. 69 k.k., teza 10 [w:] R. Stefański (red.), Kodeks…, Legalis/el. 2017.

zawieszenia i ma istotne znaczenie dla praktyki stosowania tej instytucji. W tym zakresie w doktrynie i orzecznictwie ukształtowały się dwa zupełnie rozbieżne stanowiska.

290. Zgodnie z pierwszym poglądem, do stosowania warunkowego zawieszenia mają zastosowanie wszystkie dyrektywy sądowego wymiaru kary.[430] Jak stwierdza W. Wróbel, podając zresztą jako przykład art. 69 § 1 k.k., tam, gdzie wśród przesłanek stosowania poszczególnych środków jest mowa o spełnieniu celów kary, brak jest podstaw do zawężania tego pojęcia jedynie do celów z zakresu prewencji indywidualnej czy generalnej.[431] Pogląd ten jest również reprezentowany w orzecznictwie.[432] Jak stwierdził SA w Łodzi, „[s]ąd, chcąc wymierzać karę z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, zobowiązany jest brać pod uwagę dyrektywy sądowego wymiaru kary określone w art. 53 k.k. W ramach tych dyrektyw sąd musi wziąć pod uwagę potrzeby w zakresie kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa. Zawieszenie wykonania orzeczonej kary nie powinno zaś rodzić w opinii społecznej przekonania, że sprawca przestępstwa pozostał w zasadzie bezkarny."[433] SA w Krakowie przyjął zaś, że „[r]ozważając ewentualność warunkowego zawieszenia wykonania kary, sąd bierze pod uwagę nie tylko dane o osobie sprawcy (art. 69 § 2 k.k.), ale i ogólne dyrektywy wymiaru kary, w tym potrzeby w zakresie kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa (art. 53 § 1 k.k.). Chociaż więc obecna ustawa nie przejęła z art. 73 § 2 d.k.k. względu na społeczne oddziaływanie kary jako negatywnej przesłanki zawieszenia wykonania kary, to o stosowaniu go decyduje nie tylko poprzedni tryb życia sprawcy, ale również szersze względy słuszności i celowości karania."[434] Jak wskazał SA w Gdańsku, art. 69 k.k. „nie może jednak być stosowany wówczas, gdy ze względu na charakter sprawy, okoliczności towarzyszące popełnieniu

[430] Zob. np. A. Zoll, Komentarz do art. 69 k.k., teza 6 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom II…; J. Skupiński, J. Mierzwińska-Lorencka, Komentarz do art. 69 k.k., teza 16 [w:] R. Stefański (red.), Kodeks…, Legalis/el. 2017; J. Lachowski, Komentarz do art. 69 k.k., teza 73 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks…, Legalis/el. 2017; S. Hypś, Komentarz do art. 69 k.k., teza 4 [w:] A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), Kodeks... Wskazuje się także, że sąd musi w istocie dwukrotnie sięgnąć do celów kary – po raz pierwszy wymierzając konkretną karę, a po raz drugi decydując o możliwości warunkowego zawieszenia wykonania kary, zob. J. Lachowski, Komentarz do art. 69 k.k., teza 63 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks…, Legalis/el. 2017.

[431] W. Wróbel, Komentarz do art. 56 k.k., teza 7 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Tom II…

[432] Zob. post. SN z dnia 20 listopada 2008 r., sygn. akt: II KK 180/08, LEX nr 468656.

[433] Wyr. SA w Łodzi z dnia 23 listopada 2000 r., sygn. akt: II AKa 217/00, LEX nr 47745.

[434] Wyr. SA w Krakowie z dnia 30 września 1998 r., sygn. akt: II AKa 184/98, LEX nr 35261. Zob. też post. SN z dnia 19 lipca 2006 r., sygn. akt: V KK 174/06, LEX nr 188375; wyr. SN z dnia 14 czerwca 2006 r., sygn. akt: WA 19/06, LEX nr 296165; wyr. SA w Gdańsku z dnia 8 maja 2002 r., sygn. akt: II AKa 95/02, LEX nr 75009.

przestępstwa, jego społeczną szkodliwość, wreszcie wzgląd na społeczne oddziaływanie kary przeciwko temu przemawiają."[435]

291. Zgodnie z przeciwnym poglądem, przy orzekaniu warunkowego zawieszenia należy kierować się jedynie przesłankami określonymi w art. 69 § 1 i 2 k.k., nie zaś dyrektywami sądowego wymiaru kary z art. 53 i n. k.k.[436] Przedstawiciele tego podejścia twierdzą, że w kontekście warunkowego zawieszenia nie chodzi o spełnienie wszystkich celów kary, określonych w art. 53 k.k., zwłaszcza o ogólno-prewencyjny cel kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa, gdyż celem tej instytucji jest przede wszystkim poprawa jurydyczna sprawcy.[437]

292. W wyrokach prezentujących ten drugi pogląd akcentuje się, że dyrektywy wymiaru kary z art. 53 i n. k.k. mają zastosowanie na etapie wymiaru kary pozbawienia wolności, zaś w fazie decydowania o jej ewentualnym warunkowym zawieszeniu zastosowanie mają już wyłącznie przesłanki określone w art. 69 § 1 i 2 k.k. Przykładowo, SA we Wrocławiu stwierdził, że „[w]ymierzając karę, sąd kieruje się dyrektywami określonymi w art. 53 k.k. Jednakże w wypadku uznania, na skutek prawidłowego ustalenia i oceny tych wszystkich dyrektyw, że wymierzona kara pozbawienia wolności nie powinna przekraczać 2 lat, to przeszkodą do warunkowego zawieszenia jej wykonania nie może być wzgląd na społeczne oddziaływanie kary. Jedyną przesłanką decydującą o tym czy kara w takiej wysokości ma być orzeczona w postaci bezwzględnej, czy też z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, jest ocena, w jakiej postaci kara ta osiągnie cele wobec sprawcy przestępstwa, a więc rozstrzygnięcie to musi znajdować uzasadnienie jedynie w pozytywnej lub negatywnej prognozie kryminologicznej."[438] Jak przyjął SA w Krakowie, „Orzeczenie co do warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności następuje po oznaczeniu wymiaru kary, jaka jest odpowiednia do stopnia zawinienia przestępcy. Nie powinno się łączyć tych faz orzekania, bowiem każda jest znamienna innymi kryteriami, w szczególności pierwsza – stopniem winy, a druga – przesłankami probacji. Nie jest prawidłowe, gdy odmawia się zawieszenia wykonania kary, uznając to za zbytnią ulgę dla oskarżonego. Warunkowe zawieszenie stosuje się do kary już oznaczonej, gdy takie

[435] Wyr. SA w Gdańsku z dnia 9 kwietnia 2015 r., sygn. akt: II AKa 81/15, LEX nr 1953159.
[436] J. Utrat-Milecki, Instytucja… [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 86; wyr. SA w Krakowie z dnia 6 października 2004 r., sygn. akt: II AKa 184/04, LEX nr 142955.
[437] V. Konarska-Wrzosek, Ustawowe… [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 175.
[438] Wyr. SA we Wrocławiu z dnia 12 czerwca 2002 r., sygn. akt: II AKa 182/02, LEX nr 55728.

orzeczenie uzasadniają przesłanki z art. 69 § 1 k.k."[439] SA w Katowicach stwierdził zaś, że z konstrukcji art. 69 § 1 i 2 k.k. wynika nakaz kierowania się jedynie względami szczególno-prewencyjnymi, zaś społeczne oddziaływanie kary, jej współmierność do szkodliwości społecznej czynu i winy sprawcy są uwzględniane jedynie na etapie wymiaru kary pozbawienia wolności.[440]

293. Problem związany z celami kary, jakie mają być osiągnięte dzięki zastosowaniu warunkowego zawieszenia, oraz kwestii stosowania dyrektyw sądowego wymiaru kary przy orzekaniu tego środka, sprowadza się w istocie do jednego tylko celu i jednej tylko dyrektywy – a mianowicie celu ogólno-prewencyjnego i dyrektywy uwzględniania potrzeb w zakresie kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa (społecznego oddziaływania kary).

294. Istotę celu kary w postaci jej społecznego oddziaływania bodaj najlepiej wyjaśnił SA w Szczecinie. Sąd ten wskazał, że „[p]otrzeby w zakresie kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa, czy inaczej społeczne oddziaływanie kary, jako jeden z celów kary, są podyktowane potrzebą przekonania społeczeństwa o nieuchronności kary za naruszenie dóbr chronionych prawem i nieopłacalności zamachów na te dobra, wzmożenia poczucia odpowiedzialności, ugruntowania poszanowania prawa i wyrobienia właściwego poczucia sprawiedliwości oraz poczucia bezpieczeństwa (…) Oznaczają przede wszystkim potrzebę wymierzenia takich kar, które odpowiadają społecznemu poczuciu sprawiedliwości, dają gwarancję skutecznego zwalczania przestępczości oraz tworzą atmosferę zaufania do obowiązującego systemu prawnego. Orzeczona kara winna mieć zatem wpływ na każdego, kto w jakikolwiek sposób dowiedział się o przestępstwie i zapadłym orzeczeniu. Chodzi przy tym, aby ugruntować świadomość, że kto w przestępny sposób narusza dobra będące pod ochroną, zostanie sprawiedliwie ukarany, a kara zostanie wykonana."[441] Nie ulega wątpliwości, że tak rozumiane społeczne oddziaływanie kary może sprzeciwiać się zastosowaniu warunkowego zawieszenia nie tylko w konkretnym przypadku, ale również co do zasady. Warunkowe zawieszenie oznacza bowiem czasową rezygnację z wykonania orzeczonej kary pozbawienia wolności, co w odczuciu społecznym może powodować przekonanie, że sprawca nie poniósł kary za popełnione

[439] Wyr. SA w Krakowie z dnia 5 grudnia 2001 r., sygn. akt: II AKa 279/00, LEX nr 56681.
[440] Wyr. SA w Katowicach z dnia 20 listopada 2003 r., sygn. akt: II AKa 391/03, LEX nr 120306; podobnie też wyr. SA w Lublinie z dnia 16 czerwca 2009 r., sygn. akt: II AKa 102/09, LEX nr 513126.
[441] Wyr. SA w Szczecinie z dnia 30 marca 2017 r., sygn. akt: II AKa 23/17, LEX nr 2287449.

przestępstwo. Istnieją jednak ważkie argumenty przeciwko uwzględnianiu potrzeb w zakresie społecznego oddziaływania kary przy orzekaniu warunkowego zawieszenia.

295. Po pierwsze, cele takie nie przystają do funkcji warunkowego zawieszenia jako instytucji, która w centrum zainteresowania stawia sprawcę przestępstwa, nie zaś jego czyn. Siłą rzeczy w percepcji społecznej mogą zaistnieć okoliczności związane przede wszystkim z okolicznościami i skutkami popełnionego przestępstwa, nie zaś dotyczące osoby jego sprawcy. Świadczy o tym także fakt, że ustawodawca zdecydował się na kompleksowe uregulowanie przesłanek warunkowego zawieszenia w art. 69 k.k., nie wymieniając w tym przepisie żadnych czynników o charakterze ogólno-prewencyjnym. Ze względu na rolę warunkowego zawieszenia w systemie polityki karnej państwa, brak jest zatem możliwości „odpowiedniego" uwzględniania w jego kontekście potrzeb w zakresie kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa.

296. Po drugie, za brakiem możliwości uwzględniania celów ogólno-prewencyjnych przy stosowaniu warunkowego zawieszenia przemawia literalne brzmienie art. 69 § 1 k.k. w połączeniu z dokonaną wykładnią systemową. Mianowicie, zgodnie z art. 69 § 1 k.k. warunkowe zawieszenie jest możliwe jeśli jest to wystarczające dla osiągnięcia wobec niego (tj. sprawcy) celów kary. Jest to wyraźny sygnał, że warunkowe zawieszenie nie musi zrealizować wszystkich celów kary, a jedynie cele w wymiarze indywidualno-prewencyjnym wobec konkretnego sprawcy, co wpisuje się też w funkcje warunkowego zawieszenia jako środka związanego z poddaniem sprawcy próbie.

297. Co więcej, gdy ustawodawca chce, aby sąd uwzględnił zarówno indywidualno-prewencyjne jak i ogólno-prewencyjne cele kary, wówczas daje temu wyraz w treści konkretnego przepisu. W taki sposób zostały zredagowane unormowania dotyczące ogólnych dyrektyw wymiaru kary (art. 53 § 1 k.k.) oraz dyrektyw wymiaru kary łącznej (art. 85a k.k.), zgodnie z którymi sąd ma brać pod uwagę cele zapobiegawcze i wychowawcze, które ma osiągnąć w stosunku do skazanego, a także potrzeby w zakresie kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa. Jednocześnie, dokonana wykładnia językowa prowadzi do wniosku, że użyte w art. 69 § 1 k.k. sformułowanie „wobec niego" oraz wyrażenie „w stosunku do skazanego" na gruncie art. 53 § 1 oraz art. 85a k.k. oznacza w istocie to samo a o zastosowaniu innych terminów w tych przepisach zdecydowały wyłącznie względy redakcyjne. Z założenia o racjonalnym ustawodawcy wynika zatem, że gdyby ustawodawca chciał, aby wypełnienie celów ogólno-prewencyjnych było istotne

z punktu widzenia stosowania warunkowego zawieszenia, wówczas zredagowałby stosowny fragment art. 69 § 1 k.k. w sposób analogiczny do art. 53 § 1 oraz art. 85a k.k.

298. Po trzecie, także wnioski wynikające z przeprowadzonej wykładni historycznej prowadzą do stwierdzenia, że potrzeby w zakresie społecznego oddziaływania kary nie powinny być uwzględniane przy stosowaniu warunkowego zawieszenia. Mianowicie, art. 73 § 2 k.k. z 1969 r. stanowił wprost, że zawieszając wykonanie kary sąd bierze również pod uwagę, czy względy na społeczne oddziaływanie kary nie przemawiają przeciwko warunkowemu zawieszeniu jej wykonania. Ustawodawca nie zdecydował o umieszczeniu analogicznego postanowienia w art. 69 § 1 k.k., co przemawia za wnioskiem, że w sposób świadomy zrezygnował z uwzględniania ogólno-prewencyjnych celów kary przy stosowaniu omawianej instytucji.

299. Jako kontrargument do powyższego stanowiska bazującego na wykładni historycznej można wskazać, że k.k. z 1969 r. nie zawierał regulacji analogicznej do art. 56 k.k. Przepis ten nakazuje odpowiednie stosowanie dyrektyw sądowego wymiaru kary do innych środków przewidzianych w k.k. Można zatem twierdzić, że wobec wprowadzenia art. 56 k.k. wyeksponowanie względów na społeczne oddziaływanie kary w art. 69 § 1 k.k. nie było już potrzebne. Taki argument ma jednak istotne słabości. Otóż ze względu na charakter prawny warunkowego zawieszenia oraz indywidualno-prewencyjne określenie jego przesłanek, nie da się „odpowiednio" zastosować do jego orzekania dyrektywy ogólno-prewencyjnej. Co więcej, gdyby art. 56 k.k. czynił zbędnym zawarcie w art. 69 § 1 k.k. nakazu uwzględniania potrzeb w zakresie kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa, wówczas to samo można by powiedzieć o innych przesłankach warunkowego zawieszenia, które stanowią powtórzenie dyrektyw wymiaru kary z art. 53 § 2 k.k. W takim wypadku ustawodawca nie nakazałby w treści art. 69 § 2 k.k. uwzględniać właściwości i warunków osobistych sprawcy, dotychczasowego sposobu życia[442] oraz zachowania się po popełnieniu przestępstwa przy orzekaniu warunkowego zawieszenia.

[442] Przesłanka ta ma na gruncie art. 53 § 2 k.k. jest oznaczona jako sposób życia przed popełnieniem przestępstwa.

(4) Stosowanie kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania wobec sprawcy występku o charakterze chuligańskim oraz sprawcy przestępstwa z art. 178a § 4 k.k.

300. Z art. 69 § 4 k.k. wynika dyrektywa wymiaru kary w postaci względnego zakazu stosowania warunkowego zawieszenia o charakterze podmiotowym, dotyczącego sprawcy występku o charakterze chuligańskim oraz sprawcy przestępstwa z art. 178a § 4 k.k. (w wypadku wcześniejszej karalności nietrzeźwego kierowcy).[443] Wobec tych sprawców zastosowanie warunkowego zawieszenia jest możliwe jedynie w szczególnie uzasadnionych wypadkach.[444] Ustawa nie rozstrzyga jednak, kiedy zachodzą takie wypadki, pozostawiając to do rozstrzygnięcia sądowi orzekającemu w sprawie.[445]

301. W doktrynie wskazuje się, że szczególne wypadki w rozumieniu tego przepisu wymagają wystąpienia okoliczności wymienionych w art. 69 § 2 k.k. o szczególnie pozytywnym nasileniu[446] lub w przypadku nagromadzenia okoliczności łagodzących.[447] W kontekście występku o charakterze chuligańskim może tak być przykładowo, gdy był on zdarzeniem epizodycznym lub sprowokowanym, a w przypadku prowadzenia pojazdu w stanie nietrzeźwości, gdy miało to miejsce w nocy i na pustej drodze.[448]

302. Regulację art. 69 § 4 k.k. należy ocenić jako wadliwą i w gruncie rzeczy zbędną. W przypadku sprawców podlegających pod zakres zastosowania tego przepisu mają bowiem przecież zastosowanie przesłanki ogólne warunkowego zawieszenia, określone w art. 69 § 1 i 2 k.k. W ramach tych przesłanek sąd jest w stanie ocenić czy w stosunku do sprawcy występku o charakterze chuligańskim lub nietrzeźwego kierowcy, karanego uprzednio za przestępstwo przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji, warunkowe zawieszenie będzie adekwatnym i wystarczającym środkiem reakcji karnej. W związku z tym, art. 69 § 4 k.k. stanowi przejaw nadmiernej kazuistyki, który nie powinien mieć miejsca na gruncie k.k.

---

[443] J. Lachowski, Komentarz do art. 69 k.k., teza 84 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks..., Legalis/el. 2017; T. Darkowski, Warunkowe… [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 55-56.
[444] V. Konarska-Wrzosek, Ustawowe… [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 177.
[445] Wyr. SO w Kielcach z dnia 21 listopada 2013 r., sygn. akt: IX Ka 1423/13, LEX nr 1717620.
[446] A. Zoll, Komentarz do art. 69 k.k., tezy 19-20 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom II…
[447] J. Lachowski, Komentarz do art. 69 k.k., teza 85 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks..., Legalis/el. 2017.
[448] V. Konarska-Wrzosek, Komentarz do art. 69 k.k., teza 7 [w:] V. Konarska-Wrzosek (red.), Kodeks...

303. Wprowadzenie względnego wyłączenia stosowania warunkowego zawieszenia dla sprawców występków o charakterze chuligańskim budziło wątpliwości również dlatego, że z kryminologicznego punktu widzenia są to często sprawcy przypadkowi. Jednocześnie, ustawa nie wprowadzała takiego ograniczenia dla recydywistów w rozumieniu art. 64 § 1 k.k., co było trudne do uzasadnienia z perspektywy spójności systemu.[449]

304. Niedoskonałości art. 69 § 4 k.k. ujawniają się także na innych płaszczyznach. Wprowadzenie w 2007 r. w art. 115 § 21 k.k. ustawowych przesłanek uznania występku za chuligański[450] zostało powszechnie skrytykowane w doktrynie prawa karnego.[451] Występek o charakterze chuligańskim to pojęcie o charakterze nieostrym i niedookreślonym, niespełniającym standardów nowoczesnego prawa karnego,[452] w związku z czym powinno zostać usunięte z k.k.[453] Wskazane okoliczności skłaniają do stwierdzenia, że ograniczenie podmiotowe stosowania warunkowego zawieszenia w stosunku do sprawców występku o charakterze chuligańskim powinno zostać wykreślone z art. 69 k.k.[454]

305. Jeżeli chodzi zaś o sprawców przestępstwa określonego w art. 178a § 4 k.k., nie bardzo wiadomo, dlaczego ustawodawca zdecydował się na ograniczenie możliwości stosowania warunkowego zawieszenia akurat w stosunku do nich. Jak zresztą pokazuje praktyka, ograniczenie to nie przyjęło się w orzecznictwie, zaś „szczególnie uzasadniony wypadek" stał się regułą. Przykładowo, w 2014 r. sądy zastosowały warunkowe zawieszenie w przypadku ok. 60% sprawców czynu z art. 178a § 4 k.k.[455] Warunkowe zawieszenie jest

[449] J. Utrat-Milecki, Instytucja… [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 87. Argument ten zdezaktualizował się po wprowadzeniu z dniem 1 lipca 2015 r. wymogu uprzedniego braku skazania na karę pozbawienia wolności, co w praktyce uniemożliwia zastosowanie warunkowego zawieszenia wobec recydywistów w rozumieniu art. 64 k.k.

[450] Co nastąpiło ustawą z dnia 16 listopada 2006 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2006 r. Nr 226, poz. 1648).

[451] Zob. M. Mozgawa, Komentarz do art. 115 § 21 k.k., teza 1 [w:] M. Mozgawa (red.) Kodeks…; A. Marek, Powrót chuligańskiego charakteru czynu w prawie karnym, [w:] K. Krajewski (red.), Nauki penalne wobec problemów współczesnej przestępczości. Księga jubileuszowa z okazji 70. Rocznicy urodzin Profesora Andrzeja Gaberle, Kraków 2007.

[452] J. Skupiński, Zalety i wady… [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 193.

[453] J. Skupiński, J. Mierzwińska-Lorencka, Komentarz do art. 69 k.k., teza 21 [w:] R. Stefański (red.), Kodeks…, Legalis/el. 2017.

[454] W doktrynie wskazano, że brak usunięcia z art. 69 k.k. przesłanki negatywnej warunkowego zawieszenia w postaci chuligańskiego charakteru występku stanowi jedną z wad – czy raczej niewykorzystanych szans – nowelizacji, która weszła w życie z dniem 1 lipca 2015 r., zob. J. Skupiński, § 27. Warunkowe…, teza 321 [w:] M. Melezini (red.), System..., s. 1130.

[455] T. Darkowski, Warunkowe… [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 56.

zresztą poważnie nadużywane także w przypadku sprawców przestępstwa prowadzenia pojazdu w stanie nietrzeźwości w typie podstawowym, określonego w art. 178a § 1 k.k.[456]

306. Trudno wyobrazić sobie, by ustawodawca wprowadził bezwzględne wyłączenie możliwości orzeczenia warunkowego zawieszenia w stosunku do sprawcy z art. 178a § 4 k.k., gdyż stanowiłoby to zbyt daleko idące ograniczenie w możliwości indywidualizacji kary. Obowiązujące wyłączenie o charakterze względnym nie spełnia zaś w praktyce swojej funkcji. Prowadzi to do wniosku, że art. 69 § 4 k.k. powinien zostać skreślony w całości. Nie powinno to wpłynąć na zakres zastosowania tej instytucji w praktyce orzeczniczej, zaś przypadki kwalifikujące się obecnie pod ten przepis powinny być uwzględniane przez sąd w ramach przesłanek ogólnych warunkowego zawieszenia określonych w art. 69 § 1 i 2 k.k.

(5) Szczególna przesłanka warunkowego zawieszenia kary pozbawienia wolności dla tzw. małego świadka koronnego (art. 60 § 5 k.k.)

307. W art. 60 § 5 k.k. została zawarta szczególna przesłanka stosowania warunkowego zawieszenia w stosunku do tzw. małego świadka koronnego.[457] Przepis ten umożliwia orzeczenie warunkowego zawieszenia kary pozbawienia wolności w wymiarze do 5 lat, co stanowi znaczne rozszerzenie formalnych ram stosowania tej instytucji.[458] Celem wprowadzenia tego unormowania było skłonienie do współpracy z organami postępowania osób posiadających informacje o popełnionych przestępstwach.[459]

308. Omawiana regulacja stanowi *lex specialis* w stosunku do art. 69 k.k.[460] Jak wyjaśnił SN, „w zamyśle ustawodawcy było, by zastosowanie przepisu art. 60 § 3 k.k. z zasady dawało sprawcy, tzw. małemu świadkowi koronnemu, większą korzyść niż "zwykłe" nadzwyczajne złagodzenie kary. Przekonuje o tym treść art. 60 § 5 k.k., pozwalającego warunkowo zawiesić wykonanie kary nawet 5 lat pozbawienia wolności, a więc, gdy wspomnieć, że chodzi o karę nadzwyczajnie złagodzoną, wymierzonej za bardzo poważne przestępstwo. Wymieniony przepis łagodzi także kryteria warunkowego zawieszenia

[456] Zob. M. Szurman, Cele przeprowadzenia badań [w:] D. Kucyper, K. Mamak, W. Płóciennik (red.) Funkcjonowanie…, s. 17.
[457] Post. SN z dnia 20 listopada 2013 r., sygn. akt: II KK 184/13, LEX nr 1399858.
[458] J. Skupiński, J. Mierzwińska-Lorencka, Komentarz do art. 69 k.k., teza 4 [w:] R. Stefański (red.), Kodeks…, Legalis/el. 2017.
[459] A. Zoll, Komentarz do art. 69 k.k., teza 24 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom II…
[460] V. Konarska-Wrzosek, Ustawowe… [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 169.

wykonania kary, skoro przy rozważaniu takiej ewentualności zezwala sądowi poprzestać na prognozie, czy pomimo niewykonania kary sprawca nie popełni ponownie przestępstwa."[461]

309. Jak wynika z treści art. 60 § 5 k.k., zastosowanie warunkowego zawieszenia dla małego świadka koronnego jest niezależne od spełnienia warunków z art. 69 § 1 k.k.[462] Oprócz wymiaru orzeczonej kary – który został zmodyfikowany wprost w treści art. 60 § 5 k.k. – do takiego sprawcy nie znajdzie zatem zastosowania warunek braku poprzedniego skazania na karę pozbawienia wolności.

310. Art. 60 § 5 k.k. odnosi się do wszystkich przypadków skazań w warunkach art. 60 § 3 i 4 k.k.,[463] jednak ma on w praktyce największe znaczenie w przypadkach tych sprawców, wobec których zastosowanie warunkowego zawieszenia nie byłoby możliwe na zasadach ogólnych.

311. W przypadku art. 60 § 5 k.k. treścią prognozy kryminologicznej jest jedynie brak powrotności do przestępstwa. Decydując o zastosowaniu warunkowego zawieszenia na tej podstawie, sąd nie może zatem sięgać do innych, poza zapobiegawczym, celów kary. Przepis ten nie wyłącza jednak zastosowania art. 69 § 2 k.k., co oznacza, że sąd ma obowiązek rozważyć określone w tym przepisie czynniki, składające się na prognozę kryminologiczną sprawcy.[464]

312. Art. 60 § 5 k.k. stanowi wyjątkową w systemie kodeksowych środków związanych z poddaniem sprawcy próbie regulację, która na pierwszym planie stawia nie tyle osobę sprawcy, ale szczególne względy polityki karnej. Ustawodawca przyjmuje bowiem, że w określonych sytuacjach przekazanie informacji o popełnionym przestępstwie jest na tyle istotne, że uzasadnia to bardziej liberalne potraktowanie sprawcy przekazującego takie wiadomości, w tym także zastosowanie względem niego łagodniejszych przesłanek warunkowego zawieszenia. Omawiana regulacja pokazuje zatem, jak istotne w praktyce

[461] Wyr. SN z dnia 2 lutego 2016 r., sygn. akt: V KK 283/15, LEX nr 1991146.
[462] T. Bojarski, Komentarz do art. 69 k.k. [w:] T. Bojarski (red.), Kodeks...
[463] Z. Ćwiąkalski, Komentarz do art. 60 k.k., teza 6 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Tom II…; J. Lachowski, Komentarz do art. 69 k.k., teza 21 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks..., Legalis/el. 2017; inaczej wyr. SA w Katowicach z dnia 18 lutego 2010 r., sygn. akt: II AKa 10/10, LEX nr 621518 oraz z dnia 9 listopada 2000 r., sygn. akt: II AKa 305/00, Legalis nr 52152 oraz A. Zoll, Komentarz do art. 69 k.k., teza 11 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom II…
[464] J. Lachowski, Komentarz do art. 69 k.k., teza 22 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks..., Legalis/el. 2017.

wymiaru sprawiedliwości funkcje pełnić może warunkowe zawieszenie, w tym przypadku jako istotny bodziec dla sprawcy do podjęcia współpracy z organami ścigania.

(6) Przesłanki warunkowego zawieszenia kary łącznej

313. Ustawodawca zawarł w art. 89 k.k. dyrektywę interpretacyjną, mającą służyć do rozstrzygania kwestii łączenia kar pozbawienia wolności orzeczonych z warunkowym zawieszeniem i bez warunkowego zawieszenia, oraz umożliwiającą orzeczenie w takich sytuacjach kary łącznej z warunkowym zawieszeniem.[465]

314. Zgodnie z art. 89 § 1 k.k., w razie skazania za zbiegające się przestępstwa na kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem i bez warunkowego zawieszenia ich wykonania sąd może warunkowo zawiesić wykonanie kary łącznej w wymiarze nieprzekraczającym roku, jeżeli sprawca w czasie popełnienia każdego z tych przestępstw nie był skazany na karę pozbawienia wolności i jest to wystarczające do osiągnięcia wobec niego celów kary, a w szczególności zapobieżenia powrotowi do przestępstwa. Z literalnego brzmienia art. 89 § 1 k.k. przed wejściem w życie Zm. k.k. z 20.02.2015 r. wynikało, że zabieg łączenia tych kar powinien być dokonany w wyroku łącznym. Obecne brzmienie przepisu nie rozstrzyga wątpliwości, czy może to być także dokonane w wyroku skazującym, w ramach którego sąd skazuje sprawcę za pozostające w zbiegu przestępstwa.[466]

315. Jak wynika z treści art. 89 § 1 k.k., możliwość warunkowego zawieszenia kary łącznej zachodzi w wypadku, gdy spełnione są przesłanki analogiczne do przesłanek ogólnych określonych w art. 69 § 1 k.k. Powstaje zatem pytanie czy na etapie wymiaru kary łącznej w warunkach art. 89 § 1 k.k. sąd jest zobowiązany uwzględnić przesłanki prognostyczne, określone w art. 69 § 2 k.k.? Na tak postawione pytanie należy udzielić odpowiedzi odmownej.

[465] P. Kardas, Komentarz do art. 89 k.k., teza 3 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Tom II…
[466] P. Kardas, Komentarz do art. 89 k.k., tezy 49-51 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Tom II… Inaczej P. Hofmański, który twierdzi, że skutkiem nowelizacji jest rezygnacja z ograniczenia stosowania art. 89 k.k. jedynie do wyroku łącznego, zob. P. Hofmański, Komentarz do art. 89 k.k., teza 1 [w:] M. Filar (red.), Kodeks...

316. Przed 1 lipca 2015 r. art. 89 § 1 k.k. stanowił, że sąd może w wyroku łącznym warunkowo zawiesić wykonanie kary łącznej, jeżeli zachodzą przesłanki określone w art. 69 k.k. W obecnym brzmieniu przepisu zrezygnowano z odwołania do art. 69 k.k., precyzując przesłanki do warunkowego zawieszenia kary łącznej w art. 89 § 1 k.k.[467] Wykładnia historyczna prowadzi zatem do wniosku, że w obecnym stanie prawnym warunkowe zawieszenie wykonania kary łącznej nie wymaga wzięcia pod uwagę postawy, właściwości i warunków osobistych sprawcy, jego dotychczasowego sposobu życia oraz zachowania po popełnieniu przestępstwa.

317. Takie rozwiązanie jest też uzasadnione z funkcjonalnego punktu widzenia. Badanie prognozy kryminologicznej sprawcy w oparciu o czynniki wymienione w art. 69 § 2 k.k. zostało już przecież przeprowadzone na etapie wymiaru kary za jedno z popełnionych przez niego przestępstw, za które orzeczono karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Nie ma zatem potrzeby dublowania prognozowania na etapie wymiaru kary łącznej. Jeżeli jednak art. 89 § 1 jest stosowany nie na etapie wydania wyroku skazującego, ale w postępowaniu w przedmiocie wydania wyroku łącznego, sąd powinien wziąć pod uwagę zachowanie sprawcy po wydaniu wyroków skazujących, zaś przed wydaniem wyroku łącznego. Może się bowiem zdarzyć tak, że w tym okresie zachowanie sprawcy będzie miało istotny walor prognostyczny – zarówno na korzyść, jak i niekorzyść sprawcy – co z kolei może mieć przełożenie na decyzję sądu o zastosowaniu warunkowego zawieszenia.

318. Nie ulega wątpliwości, że w przypadku skazania za zbiegające się przestępstwa na kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem ich wykonania, sąd może orzec karę łączną z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Z dniem 8 czerwca 2010 r. wszedł w życie art. 89 § 1a k.k. umożliwiający sądowi w takim wypadku orzeczenie w wyroku łącznym kary pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia. Rozwiązanie to zasługuje na aprobatę. Posiadanie przez sąd orzekający w przedmiocie wyroku łącznego informacji na temat wielu przestępstw popełnionych przez sprawcę może prowadzić do wniosku, że nie zachodzi wobec niego pozytywna prognoza kryminologiczna, nawet jeśli sądy orzekające w przedmiocie odpowiedzialności karnej za każde z tych przestępstw doszły do wniosku o istnieniu takiej prognozy. Popełnianie kolejnych przestępstw

[467] P. Hofmański, Komentarz do art. 89 k.k., teza 1 [w:] M. Filar (red.), Kodeks...

świadczy bowiem negatywnie o osobie sprawcy, co może przesądzić o odmowie zastosowania warunkowego zawieszenia.

319. Przepisy art. 89 § 1 oraz art. 89 § 1a k.k. mają charakter materialno-prawny, a zatem znajdują do nich zastosowanie reguły intertemporalne określone w art. 4 § 1 k.k.[468] W związku z tym, określona w art. 89 § 1a k.k. możliwość wymierzenia w wyroku łącznym kary łącznej bezwzględnego pozbawienia wolności dotyczy jedynie skazań na karę z warunkowym zawieszeniem za przestępstwa popełnione po 7 czerwca 2010 r., tj. po wejściu w życie ww. przepisu.[469]

320. Odrębną przesłankę warunkowego zawieszenia kary łącznej w przypadku gdy jedną z podlegających łączeniu kar jest kara warunkowo zawieszona, orzeczona na podstawie art. 60 § 5 k.k., wprowadził art. 89a § 1 k.k., wprowadzony przez Zm. k.k. z 20.02.2015 r. Zgodnie z tym przepisem, w takim wypadku sąd może warunkowo zawiesić wykonanie kary łącznej w wymiarze nieprzekraczającym 5 lat.[470]

321. Art. 89a § 1 k.k. odwołuje się do treści art. 60 § 5 k.k., stanowiąc jednocześnie przepis szczególny w stosunku do art. 89 § 1 k.k. W związku z tym, brak jest podstaw do przyjęcia, że przesłanką warunkowego zawieszenia na podstawie art. 89a § 1 k.k. jest brak uprzedniego skazania na karę pozbawienia wolności w momencie popełnienia każdego ze zbiegających się przestępstw. Wymóg taki nie obowiązuje na gruncie art. 60 § 5 k.k., zaś art. 89 § 1 k.k. nie ma zastosowania na zasadzie *lex specialis derogat legi generali*.[471] Przyjęcie odmiennego poglądu byłoby funkcjonalnie nieuzasadnione, gdyż w praktyce prowadziłoby do znacznego ograniczenia stosowania art. 60 § 5 k.k., przewidującego szersze ramy stosowania warunkowego zawieszenia w przypadku małego świadka koronnego.

---

[468] Wyr. SN z dnia 20 października 2015 r., sygn. akt: III KK 339/15, LEX nr 1816564.
[469] Wyr. SN z dnia 30 marca 2017 r., sygn. akt: V KK 11/17, LEX nr 2261018; uchw. SN z dnia 28 listopada 2013 r., sygn. akt: I KZP 13/13, LEX nr 1394021.
[470] J. Lachowski, Komentarz do art. 89a k.k., teza 2 [w:] V. Konarska-Wrzosek (red.), Kodeks...
[471] P. Kardas, Komentarz do art. 89 k.k., teza 25 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Tom II…

(7) Warunkowe zawieszenie kary odroczonej – art. 152 Kodeksu karnego wykonawczego

322. Szczególną przesłankę warunkowego zawieszenia kary zawiera art. 152 § 1 k.k.w.[472] Zgodnie z tym przepisem, jeżeli odroczenie wykonania kary nieprzekraczającej roku pozbawienia wolności trwało przez okres co najmniej jednego roku, sąd może warunkowo zawiesić wykonanie tej kary na zasadach określonych w art. 69-75 k.k. Jest to jedyny w polskim prawie przykład możliwości zastosowania warunkowego zawieszenia poza wyrokiem skazującym, już na etapie wykonawczym postępowania karnego. Wprowadzenie tego przepisu stworzyło szerszą możliwość orzekania omawianej instytucji.[473] Przykładowo, w 2010 r. art. 152 k.k.w. został wykorzystany ponad 4 tysiące razy.[474]

323. Zastosowanie art. 152 § 1 k.k.w. stanowi istotną modyfikację wyroku skazującego sprawcę na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia wykonania już w toku postępowania wykonawczego. Pozwala ona bowiem na zastosowanie warunkowego zawieszenia jeżeli okaże się, że wykonanie orzeczonej w wyroku kary bezwzględnego pozbawienia wolności nie jest niezbędne do osiągnięcia celów kary.[475] *Ratio legis* omawianego przepisu polega na umożliwieniu sądowi uwzględnienia i oceny zachowania skazanego już po wydaniu wobec niego orzeczenia.[476] Jak wynika z uzasadnienia rządowego projektu k.k., „[z]awieszenie wykonania kary w tym trybie byłoby stosowane wówczas, gdyby w okresie dłużej trwającego odroczenia wykonania kary (z reguły w czasie ciężkiej choroby uniemożliwiającej wykonanie kary lub z powodu urodzenia dziecka przez skazaną kobietę) powstały przesłanki do warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności, które w chwili wydawania wyroku skazującego nie występowały. W takich sytuacjach wykonanie kary staje się niemożliwe, a z reguły niecelowe lub wręcz niehumanitarne. W praktyce w sytuacjach takich z reguły wszczyna

[472] Podobnie jak art. 60 § 5 k.k., przepis ten stanowi *lex specialis* w stosunku do art. 69 k.k., zob. V. Konarska-Wrzosek, Ustawowe… [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 169.
[473] R. Pietruszka, Warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności na podstawie art. 152 k.k.w. [w:] S. Lelental, G.B. Szczygieł (red.), X lat obowiązywania kodeksu karnego wykonawczego, wyd. Temida 2, Białystok 2009, s. 291.
[474] G. Wiciński, Postępowania incydentalne związane z wykonaniem kary pozbawienia wolności w programie probacji, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2012, s. 315; A. Nawój-Śleszyński, Rola…, s. 21.
[475] A. Zoll, Materialnoprawne aspekty warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności na podstawie art. 152 k.k.w. [w:] B. Stańdo-Kawecka, K. Krajewski (red.), Problemy penologii praw człowieka na początku XXI stulecia. Księga poświęcona pamięci Profesora Zbigniewa Hołdy, Warszawa 2011, s. 132; K. Postulski, Komentarz do art. 152 k.k.w., teza 2 [w:] K. Postulski (red.), Kodeks…, wyd. IV, Wolters Kluwer Polska 2017.
[476] K. Dąbkiewicz, Komentarz do art. 152 k.k.w. [w:] K. Dąbkiewicz, Kodeks karny wykonawczy. Komentarz, wyd. III, Wolters Kluwer 2015.

się postępowanie ułaskawieniowe, co wydaje się niewskazane w sprawach o małym ciężarze gatunkowym, albo zawiesza się postępowanie wykonawcze, co z kolei przez długie lata (do czasu przedawnienia) czyni sprawę niezakończoną i zmusza sąd do wielu czynności sprawdzających, z reguły bezskutecznych."[477]

324. Jak wyjaśnił SN, zasadniczym powodem wprowadzenia art. 152 k.k.w. była racjonalizacja polityki karnej oraz zachęcenie skazanych do podjęcia wysiłku w celu zmiany swojego zachowania w sposób umożliwiający osiągnięcie celów kary bez konieczności umieszczania ich w izolacji więziennej.[478] Skazany ma zatem możliwość poprawy na każdym etapie postępowania, co jest wyrazem humanitaryzmu regulacji k.k.w.[479]

325. Przedmiotem oceny sądu orzekającego w oparciu o art. 152 k.k.w. powinno być jedynie to, co zdarzyło się już po wydaniu wyroku. Orzeczenie takie nie polega bowiem na ponownej weryfikacji okoliczności, które skłoniły sąd *meriti* do zastosowania kary pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia.[480] Podobnie jak ma to miejsce na zasadach ogólnych, przesłanką warunkowego zawieszenia na podstawie art. 152 k.k.w. jest pozytywna prognoza kryminologiczna.[481] Co najmniej roczny okres odroczenia przewidziany w omawianym przepisie pozwala na postawienie takiej prognozy w oparciu o to, jak skazany funkcjonował w warunkach wolnościowych już po zapadnięciu wyroku i odroczeniu wykonania kary.[482]

326. Sąd powinien zatem rozważyć czy po wydaniu wyroku nie zaistniały przesłanki wymienione w art. 69 § 1 i 2 k.k., uzasadniające zastosowanie warunkowego zawieszenia.[483] Do takich okoliczności należą sposób życia i zachowania się skazanego po wydaniu wyroku, a zwłaszcza starania o naprawienie szkody.[484] SN wskazał, że

---

[477] Uzasadnienie rządowego projektu Kodeksu karnego wykonawczego [w:] Nowe kodeksy karne…, s. 558.
[478] Uchw. SN z dnia 21 grudnia 1999 r., sygn. akt: I KZP 45/99, LEX nr 38573.
[479] Uchw. SN z dnia 15 kwietnia 1999 r., sygn. akt: I KZP 6/99, LEX nr 35763.
[480] K. Postulski, Komentarz do art. 152 k.k.w., teza 4 [w:] K. Postulski (red.), Kodeks…, wyd. IV, Wolters Kluwer Polska 2017.
[481] Post. SN z dnia 22 lutego 2005 r., sygn. akt: WZ 2/05, LEX nr 151474.
[482] M. Rzewuski, „Odroczenie wykonania kary" jako przesłanka warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności, Probacja 2009, nr 3–4, s. 71; W. Sych, Warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności w postępowaniu wykonawczym na tle zmian w prawie karnym. Próba oceny w świetle doświadczeń sędziowskich [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 159.
[483] Post. SA w Lublinie z dnia 3 grudnia 1998 r., sygn. akt: II AKz 88/98, LEX nr 35784.
[484] Post. SA w Lublinie z dnia 28 kwietnia 2010 r., sygn. akt: II AKzw 290/10, LEX nr 593382; K. Postulski, Komentarz do art. 152 k.k.w., teza 4 [w:] K. Postulski (red.), Kodeks…, wyd. IV, Wolters Kluwer Polska 2017. Zarówno SA w Lublinie, jak i K. Postulski jako szczególny przykład takiego zachowania skazanego podają zadośćuczynienie w innej formie społecznemu poczuciu sprawiedliwości.

o zastosowaniu warunkowego zawieszenia na podstawie art. 152 § 1 k.k.w. mogą przesądzić czynniki takie jak zmiana przez skazanego stylu życia w okresie odroczenia wykonania kary, założenie rodziny, podjęcie pracy i nauki.[485] Na korzyść skazanego może też działać rzetelne wykonywanie obowiązków nałożonych przez sąd w trybie art. 151 § 4 k.k.w. Co oczywiste, negatywne zachowania skazanego – jak choćby popełnianie kolejnych przestępstw – będą przemawiać przeciwko zastosowaniu omawianej instytucji.

327. Jak wynika z literalnego brzmienia art. 152 § 1 k.k.w., jego wykorzystanie jest możliwe wyłącznie w razie odroczenia wykonania kary (na jakiejkolwiek podstawie),[486] nie zaś w sytuacji, w której orzeczona kara pozbawienia wolności nie była wykonywana z jakiegokolwiek innego powodu.[487] W art. 152 § 1 k.k.w. chodzi przy tym o wymiar kary orzeczony w wyroku skazującym, nie zaś o część tej kary, pozostającą do odbycia, przykładowo po zaliczeniu na jej poczet okresu tymczasowego aresztowania lub w przypadku odwołania warunkowego zwolnienia.[488] Zgodnie z poglądem SN, „zawieszenie, o jakim mowa w art. 152 k.k.w., leży w sferze swobodnego uznania sędziowskiego, jest zatem fakultatywne, a więc nie daje pewności, jaki rodzaj decyzji zostanie ostatecznie podjęty."[489]

328. Zgodnie z pierwotnym brzmieniem art. 152 k.k.w., zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności w toku postępowania wykonawczego było możliwe na zasadach ogólnych, określonych w art. 69-75 k.k., jeżeli odroczenie wykonania kary nieprzekraczającej 2 lat pozbawienia wolności trwało przez okres co najmniej jednego roku. Przepis ten pozostawał w swoim pierwotnym kształcie aż do 1 lipca 2015 r.,[490] kiedy to Zm. k.k. z 20.02.2015 r. wprowadziła w nim zmianę w celu jego dostosowania do nowego brzmienia art. 69 § 1 k.k. Obecnie zatem warunkowe zawieszenie jest możliwe wyłącznie w przypadku kary pozbawienia wolności w wymiarze nieprzekraczającym roku.

---

[485] Uchw. SN z dnia 15 kwietnia 1999 r., sygn. akt: I KZP 6/99, LEX nr 35763.
[486] Z. Hołda, Komentarz do art. 152 k.k.w., teza 1 [w:] Z. Hołda, P. Postulski (red.), Kodeks…; J. Potulski, Komentarz do art. 152 k.k.w., teza 4 [w:] J. Lachowski (red.), Kodeks...
[487] Post. SN z dnia 24 maja 2011 r., sygn. akt: II KK 329/10, LEX nr 846186. Przykładowo SA w Krakowie orzekł, że przepis ten nie ma zastosowania, gdy skazany bezprawnie uchyla się od odbywania kary, zob. post. SA w Krakowie z dnia 25 marca 1999 r., sygn. akt: II AKz 96/99, Legalis nr 45495.
[488] Post. SN z dnia 13 maja 2015 r., sygn. akt: III KK 53/15, LEX nr 1682547.
[489] Post. SN z dnia 28 maja 2015 r., sygn. akt: IV KK 39/15, LEX nr 1758725.
[490] Od 1 stycznia przepis ten jest jednak oznaczony jako art. 152 § 1 k.k.w., co wiązało się z dodaniem przez ustawodawcę § 2 i 3 tego przepisu. Zob. W. Sych, Warunkowe… [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak, Warunkowe…, s. 153-154.

329. Należy zatem zauważyć, że od dnia 1 lipca 2015 r. przesłanki zawieszenia wykonania kary w trybie art. 152 § 1 k.k.w. zostały zaostrzone. Nie wiąże się to jednak jedynie ze skróceniem o połowę wymiaru kary pozbawienia wolności, w przypadku którego możliwe jest zastosowanie warunkowego zawieszenia w toku postępowania wykonawczego. Należy bowiem podkreślić, że przepis ten odsyła m. in. do art. 69 k.k., w którym z dniem 1 lipca 2015 r. wprowadzono także przesłankę braku uprzedniego skazania na karę pozbawienia wolności w momencie popełnienia przestępstwa. *De lege lata* możliwość zastosowania art. 152 § 1 k.k. jest zatem znacznie ograniczona względem stanu prawnego sprzed wejścia w życie Zm. k.k. z 20.02.2015 r.

330. Powstaje jednak pytanie, którą wersję art. 152 § 1 k.k.w. należy stosować w przypadku sprawcy przestępstwa popełnionego przed 1 lipca 2015 r. Orzecznictwo SN jest w tym zakresie jednolite. Wynika z niego, że reguły intertemporalne określone w art. 4 § 1 k.k. mają zastosowanie do art. 152 § 1 k.k.w.[491] Oznacza to w praktyce, iż w stosunku do skazanych za przestępstwa popełnione przed 1 lipca 2015 r., zastosowanie znajdzie art. 152 § 1 k.k.w. sprzed nowelizacji, jako regulacja względniejsza dla sprawcy.[492] Natomiast w przypadku sprawców przestępstw popełnionych po 30 czerwca 2015 r., wydaje się, że w wyniku zaostrzenia przesłanek tej wyjątkowej przecież instytucji spadnie liczba przypadków, w których sąd zdecyduje się na zastosowanie art. 152 § 1 k.k.w., co będzie także zgodne z założeniami wprowadzonej nowelizacji.[493]

331. Funkcjonowanie na gruncie k.k.w. możliwości orzeczenia warunkowego zawieszenia już po wydaniu wyroku skazującego na karę pozbawienia wolności zasługuje na aprobatę. Podstawową zaletą stosowania art. 152 § 1 k.k.w. jest fakt, że dzięki niemu do systemu więziennego nie trafiają osoby, wobec których nie jest to konieczne.[494] Orzeczenie warunkowego zawieszenia w toku postępowania wykonawczego wymaga spełnienia tych samych przesłanek, co zastosowanie tego środka w wyroku skazującym. Z formalnego punktu widzenia nie ma zatem ryzyka, że warunkowe zawieszenie na podstawie art. 152 § 1 k.k.w. nastąpi w stosunku do sprawcy, który nie spełnia wymogów ogólnych.

---

[491] Zob. np. post. SN z dnia 23 maja 2017 r., sygn. akt: III KK 156/17, LEX nr 2298277; post. SN z dnia 21 marca 2017 r., sygn. akt: III KK 415/16, LEX nr 2258026; post. SN z dnia 19 stycznia 2017 r., sygn. akt: I KZP 13/16, LEX nr 2188617. Odmiennie J. Potulski, Komentarz do art. 151 k.k.w., teza 1 [w:] J. Lachowski (red.), Kodeks...
[492] J. Lachowski, Warunkowe zawieszenie…, s. 121 [w:] K. Kwaśniewska (red.), Studia...
[493] W. Sych, Warunkowe… [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak, Warunkowe…, s. 163-164.
[494] A. Nawój-Śleszyński, Rola…, s. 21.

332. Ponadto, odroczenie wykonania kary pozbawienia wolności jest szczególnym przypadkiem niewykonania prawomocnie orzeczonej kary pozbawienia wolności. Jest ono stosowane w przypadku gdy wykonanie kary pozbawienia wolności jest niemożliwe z powodu choroby psychicznej lub innej ciężkiej choroby skazanego (art. 150 § 1 k.k.w.) albo w sytuacji, gdy wykonanie kary jest co prawda możliwe, ale ze względu na wyjątkowe sytuacje życiowe, może nieść wyjątkowo złe skutki dla skazanego lub jego rodziny (art. 151 § 1 i 2 k.k.w.).[495] Automatyczne kierowanie do wykonania kary pozbawienia wolności po upływie okresu takiego odroczenia, bez względu na zmiany, które zaszły w tym czasie w zachowaniu skazanego, byłoby nieracjonalne. Względy kryminalno-polityczne przemawiają bowiem za wzięciem pod uwagę okoliczności, które wystąpiły już po wydaniu wyroku skazującego.

333. Może bowiem zdarzyć się tak, że skazanie na karę pozbawienia wolności będzie dla skazanego impulsem do zmiany swojego dotychczasowego postępowania. Jeżeli w toku odroczenia wykonania kary skazany prowadzi się przykładnie i dobrze rokuje na przyszłość, skierowanie orzeczenia do wykonania byłoby zbędne. Okres odroczenia stanowi bowiem swoisty ekwiwalent okresu próby przy zastosowaniu warunkowego zawieszenia w wyroku skazującym. Jeżeli takie odroczenie nie zostało odwołane na podstawie art. 156 k.k.w., umieszczenie sprawcy w warunkach izolacji więziennej może wywrzeć skutki odwrotne od zamierzonych, niwecząc jego starania w kierunku własnej resocjalizacji.[496]

334. Jak wskazano wyżej,[497] uzasadnieniem dla określenia długości odroczenia kary na okres co najmniej roku jako przesłanki zastosowania warunkowego zawieszenia jest konieczność aktualizacji postawionej prognozy kryminologicznej poprzez weryfikację czy w okresie odroczenia wystąpiły istotne okoliczności, wpływające na treść tej prognozy.[498] Wydaje się jednak, że ujęcie tego warunku w sposób bezwzględny jest zbyt restrykcyjne.

---

[495] J. Potulski, Komentarz do art. 151 k.k.w., teza 2 [w:] J. Lachowski (red.), Kodeks... Szczególny przypadek odroczenia wykonania kary pozbawienia wolności w stosunku do żołnierza służby zasadniczej przewiduje art. 336 § 1 k.k.w.

[496] Jak stwierdził SN, rozpoczęcie odbywania kary pozbawienia wolności nie stoi na przeszkodzie zastosowaniu art. 152 k.k.w., zob. uchw. SN z dnia 21 grudnia 1999 r., sygn. akt: I KZP 45/99, LEX nr 38573. Bardziej korzystne jest jednak udzielenie warunkowego zawieszenia w tym trybie bez kierowania kary do wykonania, co pozwoli na uniknięcie przez skazanego szkodliwych skutków przebywania w zakładzie karnym.

[497] Zob. akapit 325 powyżej.

[498] Tak też A. Zoll, Materialnoprawne… [w:] B. Stańdo-Kawecka, K. Krajewski (red.), Problemy…, s. 133; K. Dąbkiewicz, Komentarz do art. 152 k.k.w., teza 3 [w:] K. Dąbkiewicz, Kodeks...

335. W konkretnych wypadkach może okazać się, że także krótszy niż roczny okres odroczenia wykonania kary pozbawienia wolności będzie wystarczający do postawienia pozytywnej prognozy kryminologicznej w stosunku do skazanego. Z systemowego punktu widzenia trudno uzasadnić, że przykładowo skazany na karę pozbawienia wolności, który korzystał z jej odroczenia przez 11 miesięcy, nie może skorzystać z dobrodziejstwa art. 152 § 1 k.k.w, ale już skazany, którego kara była odroczona przez 12 miesięcy (np. ze względu na dłuższą chorobę) ma taką możliwość.

336. Należy zaznaczyć, że na gruncie przepisów o warunkowym zwolnieniu ustawodawca zdecydował w 2009 r. o zniesieniu tzw. minimum absolutnego, co oznacza, że w kontekście warunkowego zwolnienia postawienie pozytywnej prognozy kryminologicznej nie wymaga odbycia kary w określonej długości.[499] Również na gruncie art. 336 § 4 k.k., zawierającego regulację analogiczną do art. 152 § 1 k.k.w., możliwe jest zwolnienie żołnierza od kary pozbawienia wolności nawet gdy okres odroczenia trwał krócej niż 6 miesięcy, wymagany przez art. 336 § 3 k.k., jeżeli przemawiają za tym szczególnie ważne powody. Tego rodzaju wyjątek, pozwalający na zastosowanie warunkowego zawieszenia w razie korzystania przez skazanego z odroczenia wykonania kary trwającego mniej niż jeden rok, powinien zostać wprowadzony do art. 152 k.k.w.

337. W kontekście zasygnalizowanej wyżej kwestii pojawia się jeszcze jeden problem, i to o potencjalnie dużo większym znaczeniu praktycznym, aniżeli brak możliwości zastosowania warunkowego zawieszenia wobec skazanych na karę pozbawienia wolności, którzy korzystali z jej odroczenia przez okres krótszy niż rok. Chodzi mianowicie o przypadki skazanych będących w „kolejce" do odbycia kary pozbawienia wolności, wobec których z różnych względów kara ta nie została skierowana do wykonania.

338. Jak wskazano w uzasadnieniu rządowego projektu o zmianie ustawy Kodeks karny, na odbycie kary pozbawienia wolności z różnych powodów oczekuje ok. 70.000 skazanych.[500] Są wśród nich skazani, którym odroczono wykonanie kary (w liczbie ok. 10 tysięcy) oraz skazani ukrywający się lub poszukiwani listami gończymi (w liczbie ok. 25 tysięcy), ale także osoby, które z innych powodów nie odbywają kary.[501] Co za tym idzie, według stanu na 2014 r. (kiedy był przygotowany ww. projekt) ok. 35.000 skazanych

[499] Zob. akapity 442-443 poniżej.
[500] Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny…, s. 2 oraz 131. Zob. też: K. Mycka, T. Kozłowski, Paradoksy…, s. 29.
[501] Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny…, s. 2-3.

oczekiwało na wprowadzenie kary pozbawienia wolności do wykonania z „innych powodów".

339. W uzasadnieniu projektu jako przykład takiego „innego powodu" podano uchybienie terminu instrukcyjnego przez sądy.[502] Należy jednak przypuszczać, że główną przyczyną tego stanu rzeczy jest przeludnienie jednostek penitencjarnych w Polsce, rozumiane jako brak równowagi pomiędzy liczbą miejsc w tych jednostkach a liczbą skazanych, którzy powinni odbywać karę pozbawienia wolności.[503] Innymi słowy, w zakładach karnych brak jest miejsc dla wszystkich skazanych na karę bezwzględnego pozbawienia wolności, a także dla tych, wobec których zarządzono do wykonania karę warunkowo zawieszoną lub odwołano warunkowe zwolnienie. Sam projektodawca przyznał zresztą, że „[w] Polsce sposobem rozwiązywania problemu przeludnienia więzień – zamiast amnestii – jest niewykonywanie kary pozbawienia wolności."[504]

340. Co prawda zgodnie z art. 9 § 1 i 2 k.k.w. postępowanie wykonawcze wszczyna się niezwłocznie gdy orzeczenie staje się wykonalne (czyli w przypadku wyroków – w momencie ich uprawomocnienia się),[505] jednak zasada ta nie jest realizowana w praktyce. W wyroku skazującym sąd *meriti* nie oznacza bowiem konkretnego zakładu karnego, w którym będzie odbywana kara, ani terminu, w którym skazany powinien się do niego zgłosić w celu jej rozpoczęcia. Co więcej, k.k.w. nie zawiera przepisu, który zobowiązywałby sąd, sąd penitencjarny lub zakład karny do wezwania skazanego do stawienia się w jednostce penitencjarnej w określonym terminie od uprawomocnienia się wyroku.[506] Brak ten stanowi poważną wadę k.k.w., tym bardziej, że kodeks zawiera taką regulację w odniesieniu do kary grzywny (art. 44 § 1 k.k.w.) oraz uiszczenia nawiązki (art. 43 § 4 k.k.w.), w terminie 30 dni. Organy postępowania wykonawczego nie mają zatem umocowanego na poziomie ustawowym bodźca do niezwłocznego wzywania skazanych do stawiennictwa w zakładzie karnym.

---

[502] Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny…, s. 3.
[503] A. Nawój-Śleszyński, Rola…, s. 28 oraz Przeludnienie…, s. 263; R. Zawłocki, Reforma… [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 22; K. Mycka, T. Kozłowski, Paradoksy…, s. 27.
[504] Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny…, s. 3.
[505] Post. SN z dnia 26 września 2012 r., sygn. akt: V KK 218/12, LEX nr 1220962.
[506] Problem ten nie występuje w odniesieniu do skazanych, którzy w trakcie uprawomocnienia się wyroku byli pozbawienia wolności w innej sprawie, lub wobec których zastosowano tymczasowe aresztowanie.

341. W konsekwencji, w praktyce zdarza się, że skazani oczekują na wezwanie do stawiennictwa w zakładzie karnym celem odbycia kary pozbawienia wolności przez kilka lub nawet kilkanaście lat.[507] Stan taki jest w stopniu oczywistym szkodliwy i nieprawidłowy, na co wskazuje chociażby SA w Krakowie. Sąd ten stwierdził, iż „[s]łuszne jest, by karę wykonać jak najszybciej, bez nieuzasadnionej zwłoki, bo kara po latach jest tylko abstrakcyjną dolegliwością, zatem bezcelowym okrucieństwem (art. 45 ust. 1 Konstytucji)"[508] a także, że „[n]admierne odwlekanie wykonania kary, sprzeczne z powinnością niezwłocznego wykonywania kar (art. 9 § 1 k.k.w.), jest sprzeczne z powinnością postępowania humanitarnego (art. 3 k.k. i art. 4 § 1 k.k.w.), bo sprawia, że tak traktowany skazany długo nie może się pozbyć ciężaru dawnego przestępstwa, a kara staje się nie środkiem poprawienia go, lecz abstrakcyjną dolegliwością, oderwaną od jego dawnych czynów."[509]

342. Co za tym idzie, wielu skazanych prawomocnie na karę pozbawienia wolności oczekuje na jej wykonanie na wolności, nierzadko przed długie miesiące czy lata.[510] W przypadku takich skazanych niewątpliwie też może dojść do sytuacji, w której skazany po wydaniu prawomocnego wyroku zmienił swoje życie i postępuje w sposób zgodny z prawem. To z kolei może uzasadniać postawienie w stosunku do niego pozytywnej prognozy kryminologicznej. W obecnym stanie prawnym nie ma jednak możliwości zmodyfikowania w takiej sytuacji skutków prawomocnego wyroku i – przykładowo – zastosowania warunkowego zawieszenia.

343. Oznacza to, że skazani, których – nawet przez wiele lat – nie skierowano do wykonania kary pozbawienia wolności, wobec których nie wydano postanowienia o odroczeniu wykonania kary,[511] są w gorszej sytuacji od skazanych, wobec których takie odroczenie formalnie zastosowano. Co za tym idzie, skazany, który z powodu ciężkiej choroby nie mógł odbywać kary pozbawienia wolności, może skorzystać z dobrodziejstwa warunkowego zawieszenia na podstawie art. 152 § 1 k.k.w.; takiej możliwości nie ma zaś

---

[507] Zob. „Ile w Polsce czeka się na więzienną celę", artykuł z internetowego wydania Rzeczpospolitej, 15 czerwca 2012 r., dostępny w internecie pod adresem: <http://www.rp.pl/artykul/892630-Ile-w-Polsce-czeka-sie-na-wieznienna-cele.html>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

[508] Post. SA w Krakowie z dnia 26 września 2006 r., sygn. akt: II AKzw 658/06, LEX nr 208177.

[509] Post. SA w Krakowie z dnia 27 czerwca 2000 r., sygn. akt: II AKz 232/00, LEX nr 42972. Zob. też post. SA w Krakowie z dnia 29 października 2004 r., sygn. akt: II AKzw 688/04, LEX nr 143037.

[510] W skrajnych wypadkach może to doprowadzić do upływu terminu przedawnienia wykonania kary.

[511] Na podstawie art. 151 § 2 k.k., przeludnienie zakładów karnych jest jedną z podstaw fakultatywnego odroczenia wykonania kary pozbawienia wolności.

skazany, który nie z własnej winy nie odbywał tej kary od razu po uprawomocnieniu się wyroku. Zróżnicowanie sytuacji procesowej tych kategorii sprawców nie ma żadnego funkcjonalnego ani systemowego uzasadnienia.

344. Wręcz przeciwnie, można wskazać argumenty przemawiające za tym, że skazani, wobec których kara pozbawienia wolności nie została skierowana do wykonania po uprawomocnieniu się wyroku, również powinni mieć potencjalną możliwość skorzystania z warunkowego zawieszenia już na etapie wykonawczym postępowania karnego. Skoro funkcjonalnym uzasadnieniem art. 152 § 1 k.k.w. jest umożliwienie skazanemu poprawy swojego zachowania na każdym etapie postępowania oraz uniknięcie kierowania do wykonania kary pozbawienia wolności w sytuacjach, kiedy z różnych przyczyn jest to niecelowe, to niewątpliwie te same względy mogą przemawiać za warunkowym zawieszeniem wykonania kary pozbawienia wolności w stosunku do skazanego, który po wyroku dalej przebywał na wolności.

345. Należy wskazać, że w przypadku tych ostatnich skazanych potencjalna możliwość postawienia prognozy kryminologicznej może być znacznie szersza, aniżeli w przypadku skazanych korzystających z odroczenia wykonania kary. Okres faktycznego pozostawania na wolności w przypadku nieskierowania kary do wykonania może być niejednokrotnie o wiele dłuższy, aniżeli okres odroczenia wykonania kary. Poza tym, zachowanie skazanego w warunkach wolnościowych w sytuacji gdy brak jest okoliczności o charakterze nadzwyczajnym, takich jak ciężka choroba czy trudna sytuacja rodzinna, może mieć większy walor prognostyczny niż zachowanie skazanego, wobec którego zastosowano odroczenie wykonania kary np. ze względu na ciężką chorobę. W tym pierwszym wypadku skazany funkcjonuje w warunkach takich samych lub zbliżonych do tych, które będą go charakteryzowały w przypadku zastosowania warunkowego zawieszenia.

346. Powyższe rozważania prowadzą do wniosku, że w konkretnych przypadkach wykonanie kary pozbawienia wolności w stosunku do skazanego, który po prawomocnym wyroku funkcjonował na wolności, nie korzystając jednakowoż z odroczenia wykonania kary, może okazać się niecelowe. W związku z tym, w k.k.w. powinna znaleźć się regulacja umożliwiająca w takim wypadku zastosowanie warunkowego zawieszenia.[512]

[512] Postulat ten został dokładnie omówiony w Rozdziale 4 poniżej.

2.3.3. Stosowanie warunkowego zawieszenia w praktyce orzeczniczej

(1) Stan prawny przed 1 lipca 2015 r.

(a) Wstęp

347. Podobnie jak to miało miejsce w przypadku warunkowego umorzenia,[513] możliwości badania sposobu funkcjonowania warunkowego zawieszenia w praktyce wymiaru sprawiedliwości są poważnie ograniczone przez stosunkowo niedużą liczbę uzasadnień wyroków, w których zastosowano tę instytucję. W kontekście warunkowego zawieszenia problem ten wynika także stąd, że znaczna część takich orzeczeń zapada w trybie konsensualnym.[514] Zarówno w przypadku skazania bez rozprawy, w przypadku którego wymierzenie określonej kary zostało uzgodnione ze sprawcą (art. 335 § 1 k.p.k. w brzmieniu sprzed 1 lipca 2015 r.),[515] jak i w razie dobrowolnego poddania się karze, gdzie sprawca sam proponuje wymierzenie mu określonej kary (art. 387 § 1 k.p.k.), zaskarżanie wyroku do sądu II instancji – z czym wiąże się także konieczność sporządzenia pisemnego uzasadnienia wyroku – należy do rzadkości.

348. Co więcej, nawet w tych nielicznych sytuacjach, gdy do wyroku zawierającego orzeczenie o warunkowym zawieszeniu sporządza się pisemne uzasadnienie, w wielu przypadkach brak jest jakichkolwiek rozważań dotyczących przyczyn zastosowania warunkowego zawieszenia. Analogiczna sytuacja dotyczy wypadków, w których sąd nie zdecydował się na jego orzeczenie pomimo takiej formalnej możliwości.[516]

349. Nawet gdy uzasadnienia wyroków zawierają fragmenty poświęcone warunkowemu zawieszeniu, często stanowią one wyłącznie przytoczenie treści art. 69 k.k. bądź zawarcie generalnych stwierdzeń, nieodnoszących się do osoby konkretnego sprawcy.[517]

---

[513] Zob. akapity 192-194 powyżej.
[514] Zob. akapity 357-362 oraz 384-387 poniżej.
[515] W obecnym stanie prawnym analogiczna regulacja jest zawarta w art. 335 § 2 k.p.k.
[516] M. Ciulęba, M. Linchard, W. Szymańska, Rozdział 9. Podstawowe… [w:] D. Kucyper, K. Mamak, W. Płóciennik (red.), Funkcjonowanie..., s. 375.
[517] M. Ciulęba, M. Linchard, W. Szymańska, Rozdział 9. Podstawowe… [w:] D. Kucyper, K. Mamak, W. Płóciennik (red.), Funkcjonowanie..., s. 375 oraz D. Kucyper, K. Mamak, W. Płóciennik [w:] D. Kucyper, K. Mamak, W. Płóciennik (red.) Funkcjonowanie..., s. 399.

350. Pomimo takiego stanu rzeczy, wnioski na temat funkcjonowania warunkowego zawieszenia na gruncie k.k. aż do 30 czerwca 2015 r. można wyciągnąć na podstawie analizy danych statystycznych, wyników przeprowadzonych badań oraz licznych głosów przedstawicieli doktryny prawniczej.

(b) Dane statystyczne

351. W pierwszej kolejności należy zasygnalizować, że w polskiej praktyce do czasu wejścia w życie Zm. k.k. z 20.02.2015 r. warunkowe zawieszenie było stosowane na masową skalę. Warunkowe zawieszenie było popularne już na gruncie k.k. z 1932 r., stając się podstawowym sposobem reakcji karnej od 1937 r.[518] Było ono także popularne w okresie powojennym, stanowiąc ok. połowę wszystkich wymierzonych kar pozbawienia wolności w latach 1946-1971.[519] W latach 70. i 80. XX wieku środek ten był nadal niezwykle często stosowany,[520] zaś po transformacji ustrojowej z lat 1989-1990 zakres jego zastosowania uległ dalszemu rozszerzeniu.[521]

352. Po wejściu w życie obecnie obowiązującego k.k. warunkowe zawieszenie zaczęło być orzekane jeszcze częściej, co stało się możliwe m. in. ze względu na rezygnację ze znanego na gruncie art. 73 § 2 k.k. z 1969 r. wymogu uwzględnienia czynników ogólno-prewencyjnych podczas jego stosowania.[522] I tak, od wejścia w życie k.k. aż do 2014 r. udział warunkowego zawieszenia w strukturze wszystkich skazań wynosił ponad 50%.[523] Przykładowo, udział orzeczeń z warunkowym zawieszeniem w strukturze wszystkich skazań wyniósł w 2000 r. – 64,4%, w 2005 r. – 57,8%, 2010 r. – 58%, a w 2014 r. – 55,4%.[524]

---

[518] T. Darkowski, Warunkowe… [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 45.
[519] M. Leonieni, Warunkowe zawieszenie wykonania kary w polskim…, s. 353.
[520] T. Darkowski, Warunkowe… [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 46-47.
[521] W. Kozielewicz, Zmiany w instytucji warunkowego skazania wprowadzone nowelą z dnia 20 lutego 2015 roku jako kolejna próba ograniczenia praktyki orzekania kar pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania [w:] K. Kwaśniewska (red.), Studia…, s. 109.
[522] Zob. akapit 298 powyżej.
[523] Wniosek na podstawie danych Ministerstwa Sprawiedliwości, przytaczanych w doktrynie, zob. A. Nawój-Śleszyński, Rola…, s. 17; T. Darkowski, Warunkowe… [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 47.
[524] W. Kozielewicz, Zmiany… [w:] K. Kwaśniewska (red.), Studia…, s. 109.

353. Tak znaczny udział warunkowego zawieszenia w strukturze wszystkich skazań przekładał się też na ogromną ilość takich orzeczeń w liczbach bezwzględnych. W latach 2002-2012 liczba wyroków skazujących na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wynosiła co roku powyżej 200 tysięcy, osiągając w szczytowym 2005 r. niemal 300 tysięcy przypadków.[525] Przykładowo, w 2012 r. sądy wydały łącznie 408.107 wyroków skazujących, spośród których grzywna stanowiła 91.296 przypadków (w tym 1771 grzywien z warunkowym zawieszeniem wykonania), ograniczenie wolności – 50.730 orzeczeń (w tym 1272 z warunkowym zawieszeniem wykonania). W 2012 r. wystąpiło także 265.876 przypadków wymierzenia kary pozbawienia wolności (w tym 224.185 z warunkowym zawieszeniem).[526]

354. Tak wysoki odsetek stosowania warunkowego zawieszenia stanowi ewenement na skalę Europy, powodując, że Polska od lat pozostała liderem w niechlubnej klasyfikacji dotyczącej części populacji pozostającej (przynajmniej w teorii) pod nadzorem służb probacyjnych.[527] Według statystyk europejskich pochodzących z 2014 r., procentowy udział warunkowego zawieszenia w strukturze wszystkich orzekanych kar jest większy tylko w Czechach oraz Serbii.[528] Należy jednak zauważyć, że współczynnik ten w krajach Europy Zachodniej jest zdecydowanie niższy. Przykładowo, we Francji wynosi on 26%, w Niemczech – 12,5%, w Holandii – 10,4%, w państwach skandynawskich – poniżej 10%, zaś w Anglii – jedynie 3,5%.[529] Co znamienne, w tych państwach dominującym środkiem reakcji karnej jest grzywna, która w polskich warunkach jest relatywnie rzadko wykorzystywana.[530]

355. Jak wynika z przedstawionych powyżej danych, kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania była zdecydowanie nadreprezentowana w strukturze wszystkich orzeczeń skazujących, co do czego panowała zgoda w doktrynie.[531]

---

[525] A. Nawój-Śleszyński, Rola…, s. 17.
[526] K. Witkowska-Rozpara, Warunkowe…, s. 22.
[527] K. Mycka, T. Kozłowski, Paradoksy…, s. 7-8.
[528] T. Darkowski, Warunkowe… [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 48.
[529] T. Darkowski, Warunkowe… [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 48.
[530] K. Mycka, T. Kozłowski, Paradoksy…, s. 9; W. Górowski, Orzekanie kary grzywny po 1 lipca 2015 r. [w:] Palestra 2015, nr 7–8, s. 65.
[531] K. Mycka, T. Kozłowski, Paradoksy…, s. 10; A. Nawój-Śleszyński, Rola…, s. 15; K. Witkowska-Rozpara Warunkowe…, s. 24. Zob. też Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny…, s. 108.

(c) Negatywne praktyki w stosowaniu warunkowego zawieszenia

356. Jedną z głównych przyczyn tego stanu rzeczy było stosowanie warunkowego zawieszenia w sposób mechaniczny i bezrefleksyjny, wynikający często z przyzwyczajenia sądu.[532] Przejawiało się to w tym, że sądy stosowały warunkowe zawieszenie praktycznie bez budowania prognozy kryminologicznej w stosunku do sprawcy na podstawie przesłanek wskazanych w art. 69 § 2 k.k. Nawet jeśli sądy próbowały kształtować taką prognozę, to najczęściej była ona niskiej jakości,[533] co można tłumaczyć m. in. zbyt rzadkim sięganiem po wywiad środowiskowy oraz niewielką wartością prognostyczną wyników takich wywiadów.[534] Na nagminność stosowania warunkowego zawieszenia w sytuacji gdy brak jest podstaw do formułowania pozytywnej prognozy kryminologicznej zwrócił też uwagę projektodawca w uzasadnieniu rządowego projektu ustawy o zmianie k.k.[535]

357. W praktyce warunkowe zawieszenie było stosowane ze względów pragmatycznych, w celu usprawnienia przebiegu postępowania, nie zaś gdy był to najbardziej odpowiedni środek ze względów indywidualno-prewencyjnych.[536] Taka sytuacja była możliwa ze względu na funkcjonowanie art. 343 § 2 pkt 2 k.p.k.

358. Przepis ten został wprowadzony do k.p.k. z dniem 1 lipca 2003 r.[537] i stanowił, że warunkowe zawieszenie wykonania kary może nastąpić niezależnie od przesłanek określonych w art. 69 § 1-3 Kodeksu karnego, przy czym nie stosuje się go do kary pozbawienia wolności w wymiarze powyżej lat 5, a okres próby nie może przekroczyć 10 lat. Na gruncie tej regulacji warunkowe zawieszenie było nie tyle środkiem związanym z poddaniem sprawcy próbie, ukierunkowanym indywidualno-prewencyjnie, co swoistym pozakarno-materialnym rodzajem reakcji karnej, przewidzianej wyłącznie dla trybu konsensualnego w postaci skazania bez rozprawy.[538]

---

[532] K. Mycka, T. Kozłowski, Paradoksy…, s. 13; J. Skupiński, § 27. Warunkowe…, teza 336 [w:] M. Melezini (red.), System…, s. 1139; K. Witkowska-Rozpara, Idea… [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 138.
[533] K. Witkowska-Rozpara, Idea… [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 138; A. Nawój-Śleszyński, Rola…, s. 19.
[534] Zob. akapity 209-224 powyżej.
[535] Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny…, s. 112.
[536] Zob. J. Skupiński, Warunkowe zawieszenie… [w:] J. Jakubowska-Hara, J. Skupiński (red.) Alternatywy…, s. 32.
[537] Został wprowadzony przez art. 1 pkt 147 ustawy z dnia 10 stycznia 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, ustawy o świadku koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych (Dz.U. z 2003 r. Nr 17, poz. 155).
[538] R. Zawłocki, Reforma… [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 26.

359. W przypadku trybu przewidzianego w art. 335 k.p.k. pozytywna prognoza kryminologiczna nie była formalnie przesłanką zastosowania warunkowego zawieszenia.[539] Nie był to jedyny przejaw łagodzenia warunków, w których można było orzec ten środek. Sąd nie musiał bowiem badać czy jego orzeczenie będzie wystarczające do osiągnięcia wobec sprawcy celów kary, a w szczególności zapobieżenia powrotowi do przestępstwa. Warunkowe zawieszenie mogło także towarzyszyć karze pozbawienia wolności orzeczonej w wymiarze do 5 lat, co otwierało możliwość skorzystania z niego przez sprawców przestępstw, w stosunku do których nie byłoby to możliwe na zasadach ogólnych, określonych w art. 69 § 1 i 2 k.k. I wreszcie, art. 343 § 2 pkt 2 k.p.k. stanowił furtkę do orzeczenia warunkowego zawieszenia w stosunku do recydywisty wielokrotnego z art. 64 § 2 k.k., wobec którego na gruncie art. 69 § 3 k.k. było to co do zasady niedopuszczalne.

360. Jak pokazała praktyka, warunkowe zawieszenie było najczęściej stosowane właśnie w tym trybie konsensualnym,[540] co wynika również z ogromnej popularności tego trybu.[541] Powyższe oznacza, że warunkowe zawieszenie było każdego roku stosowane wobec ponad 100. tysięcy sprawców, wobec których sąd nie musiał nawet badać czy zachodzi pozytywna prognoza kryminologiczna.

361. W tym miejscu należy zaznaczyć, że art. 343 § 2 pkt 2 k.p.k. został zmodyfikowany z dniem 9 listopada 2013 r.[542] poprzez usunięcie z niego zwrotu jednoznacznie wyłączającego stosowanie przesłanek określonych w art. 69 § 1-3 k.k. Nawet wówczas przepis ten umożliwiał jednak warunkowe zawieszenie kary pozbawienia wolności w wymiarze do 5 lat. Nie wynikało z niego także wprost, że zastosowanie warunkowego zawieszenia jest możliwe wyłącznie przy spełnieniu pozostałych (poza wysokością orzeczonej kary) przesłanek określonych w art. 69 k.k.

362. Taki stan rzeczy musiał doprowadzić – i w istocie doprowadził – do całkowitej niewydolności polskiego wymiaru sprawiedliwości w zakresie stosowania warunkowego zawieszenia. Skoro było ono stosowane w stosunku do ponad 200. tysięcy skazanych rocznie, jest oczywiste, że przy istniejących zasobach i warunkach służby kuratorskiej, niemożliwe było efektywne kontrolowanie przebiegu okresu próby w stosunku do nich

[539] K. Mycka, T. Kozłowski, Paradoksy…, s. 14.
[540] Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny…, s. 113-114 oraz 118; K. Mycka, T. Kozłowski, Paradoksy…, s. 19; A. Nawój-Śleszyński, Rola…, s. 21.
[541] Zob. K. Mycka, T. Kozłowski, Paradoksy…, s. 14-15.
[542] Na podstawie art. 1 pkt 112b Zm. k.k. z 27.09.2013 r. w wersji pierwotnej.

wszystkich.[543] Trudno zatem było twierdzić, że warunkowe zawieszenie to kara pozbawienia wolności odbywana w warunkach „wolności kontrolowanej" czy o realizacji funkcji kontrolnej tego środka, skoro taka kontrola była często iluzoryczna lub zupełnie teoretyczna. Brak stosowania oddziaływań na skazanego w okresie próby oraz brak racjonalnej kontroli jego zachowania stanowił poważną wadę funkcjonowania warunkowego zawieszenia w okresie przed 1 lipca 2015 r.[544]

363. Co więcej, na gruncie art. 72 § 1 k.k. w brzmieniu do 30 czerwca 2015 r. sąd nie miał obowiązku nakładania na skazanego żadnych obowiązków w okresie próby. Zgodnie z art. 73 § 1 k.k., fakultatywnym było (i nadal jest) też co do zasady oddanie skazanego pod dozór kuratora lub osoby godnej zaufania, stowarzyszenia, instytucji albo organizacji społecznej, do której działalności należy troska o wychowanie, zapobieganie demoralizacji lub pomoc skazanym. To z kolei spowodowało, że w większości przypadków warunkowe zawieszenie było pozbawione elementu probacyjnego, gdyż nie towarzyszyło mu orzeczenie żadnego obowiązku w okresie próby ani zastosowanie dozoru.[545] Nadużywanie warunkowego zawieszenia w wariancie „prostym", a więc bez dozoru i obowiązków w okresie próby, pozbawiało tę instytucję elementu represyjnego.[546] Taka sytuacja występowała zaś w ok. 75% przypadków warunkowego zawieszenia.[547] Przykładowo, w 2012 r. było 693.073 wykonywanych orzeczeń związanych z warunkowym zawieszeniem, jednak tylko w przypadku 191.105 z nich nałożono na skazanych obowiązki w okresie próby. W przypadku ponad pół miliona sprawców brak zatem było tego rodzaju czynnika naprawczego, będącego odczuwalnym efektem orzeczonej kary.[548]

---

[543] J. Skupiński, Zalety i wady… [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 182.
[544] J. Utrat-Milecki, Instytucja… [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 90.
[545] Zob. T. Darkowski, Warunkowe… [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 50-51. Autor ten wskazuje, że dozór kuratorski był stosowany jedynie w ok. 30% spraw, z których większość i tak stanowiły przypadki dozoru obligatoryjnego na podstawie art. 73 § 2 k.k. Zob. też K. Witkowska-Rozpara, Idea… [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 134-136 oraz s. 143; K. Brytańczyk, S. Koczułap, B. Kolarz [w:] D. Kucyper, K. Mamak, W. Płóciennik (red.) Funkcjonowanie…, s. 42, 35; Efektywność warunkowego zawieszenia kary pozbawienia wolności mierzona powrotnością do przestępstwa – Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2012, dostępny w internecie pod adresem: <https://www.iws.org.pl/pliki/files/IWS_Zesp%C3%B3%C5%82%20_Warunkowe%20zawieszenie.DOC.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku, s. 39-40.
[546] J. Skupiński, § 27. Warunkowe…, teza 310 [w:] M. Melezini (red.), System..., s. 1122.
[547] J. Skupiński, Warunkowe zawieszenie… [w:] J. Jakubowska-Hara, J. Skupiński (red.), Alternatywy…, s. 47 oraz 50; A. Nawój-Śleszyński, Rola…, s. 19.
[548] Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny…, s. 133.

364. Nic więc dziwnego, że – jak wskazał projektodawca – „[w] odbiorze społecznym, w tym również u skazanych, kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania jest przy tym postrzegana jako fikcyjna dolegliwość, stąd cel probacyjny nie jest przez nią realnie realizowany."[549] Ten fikcyjny charakter warunkowego zawieszenia zachęcał w istocie skazanych do dalszego popełniania drobnych przestępstw w okresie próby.[550]

365. Zachęta ta była tym większa, że powszechną praktyką było wielokrotne skazywanie tej samej osoby na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem.[551] Przed 1 lipca 2015 r. ustawa nie wyłączała formalnie takiej możliwości, jednak trudno zracjonalizować stosowanie warunkowego zawieszenia – którego przesłanką jest przecież pozytywna prognoza kryminologiczna na przyszłość – w stosunku do sprawcy, który już wcześniej popełniał przestępstwa, i wobec którego zastosowano już środek związany z poddaniem go próbie, co najwyraźniej nie okazało się dla niego wystarczającym bodźcem do powstrzymania się od popełniania kolejnych czynów zabronionych. Ponowne stosowanie warunkowego zawieszenia – pomimo jednoznacznych dowodów, że jego poprzednie orzeczenie nie spełniło swoich celów – utwierdzało jedynie sprawcę w przekonaniu o własnej bezkarności.[552]

366. Zarówno istnienie zjawiska wielokrotnego stosowania warunkowego zawieszenia jak i jego skalę przed 1 lipca 2015 r. należy określić jako patologię.[553] Pomimo pojawiających się w doktrynie postulatów w kierunku ukrócenia tego zjawiska, ulegało ono dalszemu pogłębieniu.[554] W statystykach odnotowano, że niechlubny rekordzista miał na swoim koncie 32 wyroki z warunkowym zawieszeniem.[555]

---

[549] Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny…, s. 5. Zob. też W. Kozielewicz, Zmiany… [w:] K. Kwaśniewska (red.), Studia…, s. 103-104. Należy jednak zaznaczyć, że odczuwalną dolegliwością dla skazanego na warunkowe zawieszenie było zastosowanie przez sąd art. 71 § 1 k.k. i orzeczenie grzywny obok warunkowego zawieszenia, co następowało w ok. 40% wszystkich przypadków, zob. J. Skupiński, § 27. Warunkowe…, teza 333 [w:] M. Melezini (red.), System..., s. 1137.

[550] J. Skupiński, Zalety i wady… [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 182.

[551] K. Witkowska-Rozpara, Idea… [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 133; K. Mycka, T. Kozłowski, Paradoksy…, s. 10 i 14;

[552] Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny…, s. 110.

[553] Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny…, s. 2. Zob. też akapit 254 powyżej.

[554] Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny…, s. 109.

[555] T. Darkowski, Warunkowe… [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 52.

367. W obliczu tak powszechnej, skrajnie negatywnej praktyki, należy jednak odnotować orzeczenia, w których sądy odmawiały stosowania warunkowego zawieszenia ze względu na uprzednią karalność sprawcy. Przykładowo, SO w Kielcach trafnie przyjął, że „[w] sytuacji, gdy oskarżony będąc już uprzednio karany za takie samo przestępstwo popełnia je kolejny raz i to w dodatku w okresie próby nie zasługuje na to, aby mógł skorzystać ponownie z dobrodziejstwa warunkowego zawieszenia kary. Nie można tracić z pola widzenia tego, że w chwili czynu oskarżony generalnie był już trzykrotnie karany co stanowi poważną okoliczność obciążającą. W tej sytuacji brak jest podstaw do tego, aby można było stwierdzić, że kara z warunkowym zawieszeniem jej wykonania spełni w tym przypadku swe cele."[556]

368. Konsekwencją stosowania warunkowego zawieszenia na masową skalę były też negatywne skutki dla systemu penitencjarnego. Co zrozumiałe, w sytuacji, gdy środek ten był stosowany do sprawców, w stosunku do których z kryminalno-politycznego punktu widzenia była to nieodpowiednia reakcja karna, istniało duże ryzyko niepowodzenia okresu próby, i – co za tym idzie – zarządzenia kary warunkowo zawieszonej do wykonania.

369. Kara warunkowo zawieszona była zarządzana do wykonania w ok. 50% przypadków.[557] Zarządzenie wykonania kary uprzednio zawieszonej stanowi główne źródło osadzania skazanych w zakładach karnych.[558] Przykładowo, w latach 2007-2011 liczba zarządzeń wykonania kary uprzednio zawieszonej oscylowała na granicy 47-50 tysięcy przypadków.[559] W samym tylko 2011 r. zarządzenie wykonania nastąpiło wobec 49.848 skazanych. W tym samym roku skazanych na bezwzględną karę pozbawienia wolności zostało 44.271 osób. Do innych źródeł napływu osadzonych do zakładów karnych należało wykonanie zastępczej kary pozbawienia wolności za nieuiszczoną grzywnę (17.187

[556] Wyr. SO w Kielcach z dnia 2 sierpnia 2013 r., sygn. akt: IX Ka 846/13, LEX nr 1717771. Zob. także: M. Ciulęba, M. Linchard, W. Szymańska, Rozdział 9. Podstawowe… [w:] D. Kucyper, K. Mamak, W. Płóciennik (red.), Funkcjonowanie..., s. 375.

[557] A. Zoll, Środki… [w:] W. Wróbel (red.) Nowelizacja…, s. 429. Zarządzenia wykonania kary rozkładają się na cały okres próby, który w myśl art. 70 § 1 pkt 1 k.k. w wersji sprzed 1 lipca 2015 r. wynosił od 2 do 5 lat. Obecnie wynosi zaś od roku do 3 lat i biegnie od uprawomocnienia się wyroku.

[558] K. Mycka, T. Kozłowski, Paradoksy…, s. 11; K. Mycka, Praktyka orzecznicza sądów polskich w kontekście wykonywania kar i środków karnych [w:] J. Jakubowska-Hara, C. Nowak (red.), Problemy aktualnej polityki karnej w Polsce na tle przeludnienia zakładów karnych, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2010, s. 60; A. Nawój-Śleszyński, Rola…, s. 6; Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny…, s. 109.

[559] K. Witkowska-Rozpara, Warunkowe…, s. 31.

przypadków) oraz za uchylanie się od kary ograniczenia wolności (10.411 przypadków), jak również odwołanie warunkowego zwolnienia (6.978 przypadków).[560]

370. Jak wynika z powyższych danych, więcej skazanych trafiało do zakładów karnych w wyniku zarządzenia wykonania kary uprzednio warunkowo zawieszonej, aniżeli w wyniku wymierzenia im kary bezwzględnego pozbawienia wolności. Nic więc dziwnego, że – jak wskazywał projektodawca – niemal połowa spośród ok. 85.000 osób osadzonych w zakładach karnych przebywa tam ze względu na zarządzenie wykonania kary uprzednio zawieszonej, zaś „kolejka" do zakładu karnego wynosi ok. 70.000 osób.[561]

371. Co za tym idzie, masowe stosowanie warunkowego zawieszenia doprowadziło paradoksalnie do zwiększenia populacji więziennej.[562] W wyniku tego Polska pozostawała europejskim liderem w dwóch pozornie wykluczających się klasyfikacjach, a mianowicie odsetka populacji korzystającego ze środków związanych z poddaniem próbie oraz wskaźnika prizonizacji.[563]

372. Zjawisko to przybierało na sile w obliczu kolejnej szkodliwej praktyki związanej ze stosowaniem warunkowego zawieszenia, a mianowicie wymierzania kary pozbawienia wolności w wymiarze wyższym, aniżeli nastąpiłoby to, gdyby sąd nie zdecydował się na jednoczesne zastosowanie warunkowego zawieszenia.[564] Co za tym idzie, gdy dochodzi do zarządzenia wykonania kary, okazuje się, że skazany musi odbyć karę o długości niewspółmiernej do ciężaru popełnionego przestępstwa i stopnia zawinienia.[565] To zaś powodowało niekorzystne skutki nie tylko dla samego skazanego, ale również dla systemu penitencjarnego, a to ze względu na zwiększający się udział takich skazanych w ogólnej liczbie osadzonych w zakładach karnych.[566]

373. Obserwacja praktyki pokazuje, że przed 1 lipca 2015 r. sądy najczęściej korzystały z możliwości orzeczenia warunkowego zawieszenia w stosunku do sprawców przestępstw przeciwko mieniu (36% wszystkich skazań) oraz przestępstw przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji (24% wszystkich skazań).[567] Warunkowe zawieszenie stanowiło

[560] Dane za: K. Mycka, T. Kozłowski, Paradoksy…, s. 26 oraz A. Nawój-Śleszyński, Rola…, s. 19.
[561] Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny…, s. 2.
[562] J. Utrat-Milecki, Instytucja… [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 90.
[563] K. Mycka, T. Kozłowski, Paradoksy…, s. 12.
[564] A. Zoll, Środki… [w:] W. Wróbel (red.) Nowelizacja…, s. 429.
[565] Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny…, s. 4-5.
[566] J. Skupiński, § 27. Warunkowe…, teza 310 [w:] M. Melezini (red.), System..., s. 1122.
[567] K. Witkowska-Rozpara Warunkowe…, s. 35.

dominujący środek reakcji karnej na wszystkie kategorie występków, w tym także zagrożonych karą pozbawienia wolności w wymiarze od 2 do 12 lat.[568] Zastosowanie warunkowego zawieszenia w przypadku tych ostatnich przestępstw wymagało orzeczenia kary pozbawienia wolności w minimalnej wysokości ustawowego zagrożenia. W praktyce sytuacja taka była powszechnie spotykana, co oznacza, że warunkowe zawieszenie było na dużą skalę stosowane wobec sprawców stosunkowo ciężkich czynów, o wysokim stopniu abstrakcyjnie rozumianej społecznej szkodliwości. Dla przykładu, ze statystyk wynika, że stosowano je w ok. 50% przypadków rozboju (art. 280 § 1 k.k.),[569] a także w licznych przypadkach zgwałcenia, w tym także w typie kwalifikowanym.[570]

374. Oczywiście nie da się w sposób generalny stwierdzić, że w stosunku do wszystkich sprawców przestępstw zagrożonych karą w wymiarze od 2 do 12 lat pozbawienia wolności nie zachodzi pozytywna prognoza kryminologiczna, warunkująca zastosowanie warunkowego zawieszenia. Jednakże, skala jego stosowania w stosunku do tej grupy sprawców – w połączeniu z pozostałymi, opisanymi wyżej szkodliwymi praktykami dotyczącymi stosowania warunkowego zawieszenia – może prowadzić do wniosku o znacznym nadużywaniu w orzecznictwie tego środka związanego z poddaniem sprawcy próbie.

(d) Fakultatywność warunkowego zawieszenia

375. Dla porządku należy wskazać, że – podobnie jak warunkowe umorzenie[571] – warunkowe zawieszenie jest instytucją fakultatywną,[572] co oznacza, że zaniechanie jej stosowania nie może stanowić naruszenia prawa materialnego[573] a kwestionowanie braku orzeczenia przez sąd tego środka jest możliwe wyłącznie w ramach zarzutu rażącej niewspółmierności kary.[574] Art. 69 § 1 k.k. przewiduje bowiem jedynie możliwość, nie zaś obowiązek, zastosowania warunkowego zawieszenia.[575] Jak jednak pokazała praktyka, sądy

[568] Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny…, s. 5-6.
[569] Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny…, s. 6.
[570] Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny…, s. 119. Zob. także: Skazania prawomocne - dorośli - wg rodzajów przestępstw i wymiaru kary w l. 2008-2016, Informator Statystyczny Wymiaru Sprawiedliwości, dostępny w internecie pod adresem: <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/ >; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
[571] Zob. akapity 195-199 powyżej.
[572] Zob. M. Mozgawa, Komentarz do art. 69 k.k., teza 1 [w:] M. Mozgawa (red.) Kodeks…
[573] Post. SN z dnia 7 października 2010 r., sygn. akt: II KK 246/10, LEX nr 844430.
[574] Post. SN z dnia 30 maja 2017 r., sygn. akt: II KK 155/17, LEX nr 2298293. Zob. też post. SN z dnia 29 października 2015 r., sygn. akt: II KK 301/15, LEX nr 1818228.
[575] Post. SN z dnia 24 lutego 2015 r., sygn. akt: V KK 455/14, LEX nr 1654756.

nadzwyczaj często korzystały z owej „możliwości". Na marginesie należy zaznaczyć, że o ile samo rozstrzygnięcie o niezastosowaniu warunkowego zawieszenia nie może stanowić naruszenia prawa materialnego (art. 69 § 1 k.k.), o tyle takie naruszenie może mieć miejsce np. gdy sąd zastosuje art. 69 § 1 k.k. w brzmieniu po nowelizacji do przestępstwa popełnionego przed 1 lipca 2015 r. lub w razie przyjęcia przez sąd, że sprawca nie spełnia warunku braku uprzedniego skazania na karę pozbawienia wolności, podczas gdy takie prawomocne skazanie wystąpiło już po popełnieniu przez niego czynu, będącego przedmiotem obecnego postępowania.

(2) Stan prawny po 1 lipca 2015 r.

(a) Wstęp

376. Opisane powyżej problemy związane z funkcjonowaniem warunkowego zawieszenia w praktyce orzeczniczej skłoniły ustawodawcę do wprowadzenia radykalnych zmian w regulacji tej instytucji, co nastąpiło na mocy Zm. k.k. z 20.02.2015 r. I tak, z dniem 1 lipca 2015 r. do art. 69 § 1 k.k. została wprowadzona przesłanka negatywna warunkowego zawieszenia w postaci uprzedniego skazania na karę pozbawienia wolności. Z tego względu, dokonano wykreślenia art. 69 § 3 k.k., który ograniczał stosowanie warunkowego zawieszenia w stosunku do wielokrotnych recydywistów z art. 64 § 2 k.k., a stał się zbędny po modyfikacji art. 69 § 1 k.k. Poza tym, możliwość zastosowania warunkowego zawieszenia została ograniczona do kary pozbawienia wolności w wymiarze nieprzekraczającym roku (wcześniej wymiar ten wynosił 2 lata).

(b) „Uprobacyjnienie" warunkowego zawieszenia

377. W celu bardziej efektywnego stosowania warunkowego zawieszenia w tych sytuacjach, w których ten środek nadal będzie stosowany, Zm. k.k. z 20.02.2015 r. wprowadziła modyfikację treści art. 72 § 1 k.k. Przed wejściem w życie nowelizacji, przepis ten jedynie umożliwiał nałożenie na sprawcę obowiązku w okresie próby przy zastosowaniu warunkowego zawieszenia. Obecnie, stosując warunkowe zawieszenie, sąd jest zobligowany nałożyć na sprawcę co najmniej jeden obowiązek w okresie próby albo orzec wobec niego środek karny.[576] Zabieg ten – który J. Skupiński określa jako „rzeczywiste uprobacyjnienie" warunkowego zawieszenia[577] – miał na celu ukrócenie powszechnego

[576] A. Zoll, Środki… [w:] W. Wróbel (red.) Nowelizacja…, s. 440.
[577] J. Skupiński, Zalety i wady… [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 185.

w praktyce orzeczniczej zjawiska, polegającego na stosowaniu „prostego" warunkowego zawieszenia, bez nakładania na sprawcę żadnych obowiązków.[578]

(c) Wpływ zmian w k.k. i k.p.k. na stosowanie warunkowego zawieszenia

378. Założeniem ustawodawcy było znaczne ograniczenie orzekania kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem na rzecz innych kar nieizolacyjnych o większym stopniu realnej dolegliwości dla sprawcy, czyli kary grzywny oraz kary ograniczenia wolności.[579] Realizacja tego zamysłu nie byłaby jednak możliwa w razie wprowadzenia zmian wyłącznie w regulacji warunkowego zawieszenia, bez wprowadzenia rozwiązań, których zastosowanie stanowiłoby atrakcyjną alternatywę dla tego środka.[580] Zm. k.k. z 20.02.2015 r. wprowadziła kilka instrumentów tego rodzaju.

379. Po pierwsze, dokonano zmiany formuły kary ograniczenia wolności.[581] Przed 1 lipca 2015 r. sąd mógł wymierzyć tę karę w wysokości do 12 miesięcy. Zgodnie z art. 34 § 1 k.k. po nowelizacji, kara ograniczenia wolności trwa maksymalnie 2 lata. Nowelizacja wprowadziła także art. 34 § 1a k.k., określający na czym polega wykonywanie kary ograniczenia wolności.[582] Katalog ten został jednak ograniczony z dniem 15 kwietnia 2016 r.[583] Od 1 lipca 2015 roku do 14 kwietnia 2016 roku istniała także możliwość zastosowania dozoru elektronicznego do kontroli miejsca pobytu skazanego na karę pozbawienia wolności.[584] Obecnie kara ograniczenia wolności może polegać wyłącznie na obowiązku wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne lub potrąceniu od 10% do 25% wynagrodzenia za pracę w stosunku miesięcznym na cel społeczny wskazany przez sąd.[585]

---

[578] Zob. akapit 363 powyżej.
[579] W. Górowski, Orzekanie... Zob. też: Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny…, s. 5 i 15.
[580] Podobnie J. Skupiński, § 27. Warunkowe…, teza 320 [w:] M. Melezini (red.), System…, s. 1129.
[581] Zob. T. Sroka, Kara ograniczenia wolności [w:] W. Wróbel (red.), Nowelizacja...
[582] R. Zawłocki, Reforma… [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 32-34.
[583] Na mocy art. 1 pkt 1 ustawy z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 2016 r., poz. 428) oraz art. 7 pkt 1a ustawy z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2016 r., poz. 437) („**Zm. k.k. z 11.03.2016 r.**").
[584] D. Kucyper, K. Mamak, W. Płóciennik, Warunkowe…, s. 104.
[585] Art. 34 § 1a pkt 1 i 4 k.k.

380. Po drugie, Zm. k.k. z 20.02.2015 r. dokonała także rozszerzenia możliwości orzekania kary grzywny. Nie zostało to dokonane poprzez modyfikację regulacji grzywny w art. 33 k.k., ale przez wykreślenie art. 58 § 2 k.k., który stanowił, że grzywny nie orzeka się, jeżeli dochody sprawcy, jego stosunki majątkowe lub możliwości zarobkowe uzasadniają przekonanie, że sprawca grzywny nie uiści i nie będzie jej można ściągnąć w drodze egzekucji.[586]

381. Po trzecie, dokonano rozszerzenia zasady *ultima ratio* kary pozbawienia wolności, zawartej w art. 58 § 1 k.k.[587] Wzmocnienie tej zasady było zresztą jednym z głównych celów Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego, odpowiedzialnej za przygotowanie założeń przyszłej nowelizacji.[588] Przed reformą przepis ten stanowił, że jeżeli ustawa przewiduje możliwość wyboru rodzaju kary, sąd orzeka karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania tylko wtedy, gdy inna kara lub środek karny nie może spełnić celów kary. Obecnie ta zasada została rozciągnięta na orzekanie kary pozbawienia wolności – zarówno z warunkowym zawieszeniem, jak i w postaci bezwzględnej – przy czym ograniczono jej obowiązywanie do przestępstw zagrożonych karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 5 lat.[589]

382. Po czwarte, wprowadzono art. 37a k.k., który umożliwia sądowi zastosowanie kar nieizolacyjnych (grzywny lub ograniczenia wolności) we wszystkich przypadkach, gdy ustawa przewiduje zagrożenie karą pozbawienia wolności w wymiarze nieprzekraczającym 8 lat.[590] Oznacza to, że każdy typ czynu zabronionego zagrożony karą pozbawienia wolności do lat 8 stał się typem z alternatywnym zagrożeniem karą.[591] Przepis ten stanowi swoistą dyrektywę wymiaru kary, mającą skłonić sądy do orzekania kar wolnościowych zamiast kary pozbawienia wolności.[592]

---

[586] W. Górowski, Orzekanie…, s. 66.
[587] A. Zoll, Środki… [w:] W. Wróbel (red.) Nowelizacja…, s. 430; A. Nawój-Śleszyński, Przeludnienie…, s. 270-271.
[588] R. Zawłocki, Reforma… [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 21.
[589] Rozciągnięcie zasady *ultima ratio* również na karę warunkowo zawieszoną było wcześniej postulowane w doktrynie, zob. np. K. Mycka, T. Kozłowski, Paradoksy…, s. 13-14.
[590] J. Giezek, O sankcjach alternatywnych oraz możliwości wyboru rodzaju wymierzanej kary [w:] Palestra 2015, nr 7–8, s. 25.
[591] W. Górowski, Orzekanie…, s. 66.
[592] Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny…, s. 13.

383. Po piąte, w k.k. pojawił się art. 37b k.k., przewidujący możliwość orzeczenia sekwencji kary pozbawienia wolności oraz kary ograniczenia wolności.[593] Zgodnie z tym przepisem, w sprawie o występek zagrożony karą pozbawienia wolności, niezależnie od dolnej granicy ustawowego zagrożenia przewidzianego w ustawie za dany czyn, sąd może orzec jednocześnie karę pozbawienia wolności w wymiarze nieprzekraczającym 3 miesięcy, a jeżeli górna granica ustawowego zagrożenia wynosi przynajmniej 10 lat – 6 miesięcy, oraz karę ograniczenia wolności do lat 2.[594] W doktrynie wskazano, że ze względu na radykalne ograniczenie możliwości stosowania warunkowego zawieszenia, sekwencja kar na gruncie art. 37b k.k. powinna stać się podstawowym środkiem reakcji karnej na poważne występki (zagrożone karą od roku do 10 lat oraz od 2 do 12 lat pozbawienia wolności), w stosunku do których przed 1 lipca 2015 r. najczęściej stosowano warunkowe zawieszenie.[595] Jak zresztą pokazują pierwsze statystyki, art. 37b k.k. zaczyna być stosowany w praktyce – o ile jeszcze w 2015 r. został on użyty jedynie 370 razy, o tyle już w 2016 r. – w 3524 przypadkach.[596]

384. Po szóste, istotne znaczenie z perspektywy skali stosowania warunkowego zawieszenia ma także skreślenie art. 343 § 2 pkt 2 k.p.k., który przewidywał szersze możliwości orzeczenia tego środka w trybie konsensualnym w postaci skazania bez rozprawy.[597] Przepis ten był określany jako „największa deformacja" związana z instytucją warunkowego zawieszenia.[598] Również sam projektodawca zauważył, iż stosowanie trybów konsensualnych ma duży udział w zjawisku wielokrotnego skazywania tej samej osoby na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania, przyczyniając się tym samym do utrwalania wadliwej struktury sankcji karnych, stosowanych w orzecznictwie.[599]

---

[593] M. Małecki, Sekwencja krótkoterminowej kary pozbawienia wolności i kary ograniczenia wolności (art. 37b k.k.) – zagadnienia podstawowe [w:] Palestra 2015, nr 7–8, s. 39.
[594] Zm. k.k. z 11.03.2016 r. doprecyzowała, że w przypadku art. 37b k.k. nie mają zastosowania przepisy art. 69-75 k.k., co oznacza, że nie można warunkowo zawiesić wykonania kary pozbawienia wolności orzeczonej na podstawie art. 37b k.k.
[595] M. Małecki, Sekwencja…, s. 44.
[596] Rocznik…, s. 176.
[597] Zob. akapity 358-361 powyżej.
[598] A. Nawój-Śleszyński, Rola…, s. 20.
[599] Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny…, s. 112-113. Na s. 114-117 projektu zostały przedstawione statystyki związane ze strukturą kar orzekanych za popełnienie poszczególnych przestępstw w trybach konsensualnych.

385. Ponieważ znaczna część orzeczeń o warunkowym zawieszeniu zapadała właśnie w tym trybie konsensualnym,[600] zabieg ten powinien prowadzić do znacznego ograniczenia liczby przypadków, w których zastosowanie znajdzie warunkowe zawieszenie.[601] W doktrynie wyrażono nawet pogląd, że wykreślenie art. 343 § 2 pkt 2 k.p.k. doprowadzi do ograniczenia znaczenia trybów konsensualnych w postępowaniu karnym.[602]

386. Z badań przeprowadzonych już po wejściu w życie wielkiej nowelizacji wynika, że warunkowe zawieszenie jest w dalszym ciągu najczęściej stosowane w trybach konsensualnych, i to pomimo likwidacji autonomicznej podstawy orzekania tego środka, jaką przewidywał art. 343 § 2 pkt 2 k.p.k.[603] Tym niemniej, daje się także zauważyć tendencję polegającą na coraz częstszym stosowaniu kar wolnościowych również w trybach konsensualnych.[604]

(d) Konsekwencje wykreślenia art. 69 § 3 k.k.

387. W wyniku wejścia w życie Zm. k.k. z 20.02.2015 r. wykreślony został art. 69 § 3 k.k., który stanowił, że warunkowego zawieszenia nie stosuje się do recydywistów wielokrotnych w rozumieniu art. 64 § 2 k.k., chyba że zachodzi wyjątkowy wypadek, uzasadniony szczególnymi okolicznościami. Przepis ten przewidywał również, że zawieszenia wykonania kary, o którym mowa w art. 60 § 3-5 k.k., nie stosuje się do sprawcy określonego w art. 64 § 2 k.k. W tym zakresie należy przedstawić następujące spostrzeżenia:

388. Wobec wprowadzenia do art. 69 § 1 k.k. wymogu braku uprzedniego skazania na karę pozbawienia wolności, względny zakaz stosowania warunkowego zawieszenia wobec wielokrotnych recydywistów stał się zbędny. Został on bowiem skonsumowany przez nową przesłankę zawartą w art. 69 § 1 k.k. – nie ma bowiem sprawców z art. 64 § 2 k.k., którzy jednocześnie spełnialiby warunek braku uprzedniego skazania na karę pozbawienia wolności. Przesłanka braku uprzedniego skazania na karę pozbawienia wolności ma przy tym charakter bezwzględny. Oznacza to, że obecnie obowiązująca regulacja warunkowego

[600] K. Brytańczyk, S. Koczułap, B. Kolarz [w:] D. Kucyper, K. Mamak, W. Płóciennik (red.) Funkcjonowanie…, s. 38; K. Mycka, T. Kozłowski, Paradoksy…, s. 19.
[601] J. Skupiński, § 27. Warunkowe…, teza 320 [w:] M. Melezini (red.), System…, s. 1129.
[602] P. Burzyński, Zmiany normatywne w zakresie instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności – uwagi praktyczne [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 63.
[603] D. Kucyper, K. Mamak, W. Płóciennik [w:] D. Kucyper, K. Mamak, W. Płóciennik (red.) Funkcjonowanie…, s. 397.
[604] K. Brytańczyk, S. Koczułap, B. Kolarz [w:] D. Kucyper, K. Mamak, W. Płóciennik (red.) Funkcjonowanie …, s. 79.

zawieszenia jest dla sprawców określonych w art. 64 § 2 k.k. bardziej surowa niż przepisy obowiązujące do 30 czerwca 2015 roku, kiedy to sprawcy ci mogli skorzystać z dobrodziejstwa warunkowego zawieszenia gdy zachodził wyjątkowy wypadek, uzasadniony szczególnymi okolicznościami. Kolejne obostrzenie związane z wprowadzeniem tej przesłanki polega na pośrednim wyłączeniu możliwości skorzystania z warunkowego zawieszenia przez recydywistów jednokrotnych z art. 64 § 1 k.k., wobec których przed 1 lipca 2015 roku nie było formalnych przeszkód zastosowania tej instytucji.[605]

389. W tym zakresie nowelizacja została jednak przeprowadzona w sposób wadliwy. Ustawodawca pominął bowiem skutki tego zabiegu dla sprawców, którzy z popełnienia przestępstwa uczynili sobie stałe źródło dochodu lub popełnili przestępstwo działając w zorganizowanej grupie albo związku mających na celu popełnienie przestępstwa oraz wobec sprawców przestępstwa o charakterze terrorystycznym.[606] Zgodnie bowiem z art. 65 § 1 k.k., wobec ww. sprawców stosuje się przepisy dotyczące wymiaru kary, środków karnych oraz środków związanych z poddaniem sprawcy próbie, przewidziane wobec sprawcy określonego w art. 64 § 2 k.k. Natomiast na podstawie art. 65 § 2 k.k., do sprawcy przestępstwa z art. 258 k.k. (branie udziału w zorganizowanej grupie lub związku przestępczym) mają odpowiednie zastosowanie przepisy dotyczące sprawcy określonego w art. 64 § 2 k.k., z wyjątkiem przewidzianego w tym przepisie zaostrzenia kary.

390. Wobec wykreślenia art. 69 § 3 k.k., *de lege lata* brak jest formalnych ograniczeń w stosowaniu warunkowego zawieszenia w stosunku do sprawców określonych w art. 65 k.k.,[607] co jest oczywiście rozwiązaniem nietrafnym.[608] Trudno jednak przypuszczać – szczególnie wobec ogólnych założeń polegających na ograniczeniu stosowania warunkowego zawieszenia – że ustawodawca celowo zliberalizował warunki skorzystania z tej instytucji dla sprawców określonych w art. 65 k.k.,[609] co prowadzi do wniosku, że zasygnalizowana sytuacja stanowi efekt uboczny przeprowadzonej reformy.

---

[605] J. Lachowski, Komentarz do art. 69 k.k., teza 61 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks..., Legalis/el. 2017.
[606] V. Konarska-Wrzosek, Komentarz do art. 69 k.k., teza 7 [w:] V. Konarska-Wrzosek (red.), Kodeks...
[607] J. Majewski, Komentarz do art. 65 k.k., teza 31 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna...
[608] V. Konarska-Wrzosek, Komentarz do art. 69 k.k., teza 7 [w:] V. Konarska-Wrzosek (red.), Kodeks...
[609] A. Zoll, Komentarz do art. 69 k.k., teza 4 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom II…

391. W praktyce nie wydaje się jednak, aby warunkowe zawieszenie mogło być stosowane wobec sprawców określonych w art. 65 k.k., a to ze względu na bezwzględne przesłanki braku poprzedniego skazania na karę pozbawienia wolności oraz wymiar kary pozbawienia wolności w maksymalnej wysokości jednego roku. W przypadku tych sprawców trudno też mówić o pozytywnej prognozie kryminologicznej, gdyż już samo wystąpienie okoliczności przewidzianych w art. 65 k.k. wywiera negatywny wpływ na treść takiej prognozy.[610]

392. Pomimo tego, powyższa niedoskonałość obecnej regulacji powinna zostać naprawiona w drodze nowelizacji. Powinno to nastąpić poprzez wprowadzenie art. 65 § 3 k.k. o treści: „Do sprawców określonych w § 1 i 2 nie stosuje się art. 69-75".

(e) Wyeliminowanie możliwości warunkowego zawieszenia wykonania kary grzywny oraz kary ograniczenia wolności

393. Wraz z wejściem w życie Zm. k.k. z 20.02.2015 r. z art. 69 § 1 k.k. została wyeliminowana możliwość warunkowego zawieszenia kary ograniczenia wolności lub grzywny orzeczonej jako kara samoistna. Jak wskazał projektodawca w odniesieniu do kary ograniczenia wolności oraz kary grzywny, „[j]uż w stanie obecnym kara ta nasycona jest elementami probacyjnymi. Ponieważ przedmiotowy projekt wzmacnia jeszcze te elementy, orzekanie tej kary z warunkowym zawieszeniem jej wykonania nie znajduje więc uzasadnienia. Nie bez znaczenia jest też argument, że kara ograniczenia wolności w tej formie orzekana jest w praktyce w ilościach śladowych. Podobnie warunkowe zawieszenie grzywny jest niemal całkowicie niespotykane w orzecznictwie, będąc powszechnie uznawane za instytucję zbędną."[611]

394. Powyższa diagnoza znajduje potwierdzenie w danych statystycznych. Przykładowo, w 2005 r. sądy wymierzyły 100.968 kar grzywny, spośród których jedynie 3.551 (ok. 3,5%) z warunkowym zawieszeniem wykonania. W tym samym roku ograniczenie wolności zastosowano 66.557 razy, w tym jedynie w 2.848 przypadkach (ok. 4%) z warunkowym zawieszeniem. Niski udział zastosowania warunkowego zawieszenia kary grzywny oraz ograniczenia wolności utrzymywał się także w kolejnych latach, a odsetek ten ulegał nawet zmniejszeniu. Przykładowo, w 2010 r. sądy wymierzyły 92.329 kar grzywny, z których jedynie 1.660 razy (niecałe 2%) z warunkowym zawieszeniem. W 2010 r. kara

[610] Tak też J. Lachowski, Komentarz do art. 69 k.k., teza 86 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks..., Legalis/el. 2017.
[611] Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny…, s. 15-16.

ograniczenia wolności została zastosowana 49.692 razy, przy czym w 1.332 przypadkach (niecałe 3%) nastąpiło to z warunkowym zawieszeniem wykonania.[612]

395. Na marginalne praktyczne znaczenie warunkowego zawieszenia kary grzywny oraz kary ograniczenia wolności zwrócono także uwagę w doktrynie.[613] W związku z tym J. Skupiński stwierdził, że wyeliminowanie tej możliwości było trafną decyzją ustawodawcy.[614] Przeciwny pogląd zaprezentowała V. Konarska-Wrzosek, wskazując, iż ograniczony zakres zastosowania nie jest wystarczającym powodem do eliminacji warunkowego zawieszenia kary grzywny oraz kary ograniczenia wolności, które mogą okazać się przydatne w procesie indywidualizacji sankcji karnej w stosunku do konkretnego sprawcy.[615] Wydaje się jednak, że ze względu na niską popularność warunkowego zawieszenia kary grzywny oraz kary ograniczenia wolności w poprzednim stanie prawnym oraz wprowadzenie od 1 lipca 2015 r. wielu nowych rozwiązań, rozszerzających zakres możliwości indywidualizacji karnej, dokonany przez ustawodawcę zabieg polegający na wyeliminowaniu możliwości warunkowego zawieszenia kary grzywny oraz kary ograniczenia wolności nie wywrze negatywnego wpływu na praktykę wymiaru sprawiedliwości w Polsce.

(f) Zagadnienia intertemporalne

396. Wobec poważnych zmian, jakie zaszły w regulacji warunkowego zawieszenia z dniem 1 lipca 2015 r., powstaje pytanie, które przepisy dotyczące tej instytucji znajdą zastosowanie do sprawcy, który popełnił przestępstwo przed wejściem w życie omawianej nowelizacji. Art. 16 oraz 17 Zm. k.k. z 20.02.2015 r. zawierają co prawda przepisy intertemporalne, jednak dotyczą one zasadniczo prawomocnych skazań przed 1 lipca 2015 roku.

[612] Dane statystyczne zaczerpnięte z: Rocznik…, s. 176. Zob. też dane prezentowane przez K. Witkowską-Rozparę [w:] Warunkowe…, s. 22.
[613] A. Zoll, Komentarz do art. 69 k.k., teza 2 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom II…
[614] J. Skupiński, § 27. Warunkowe…, teza 312 [w:] M. Melezini (red.), System…, s. 1123 oraz Zalety i wady… [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 185.
[615] V. Konarska-Wrzosek, Ustawowe… [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 137.

397. W doktrynie nie budzi wątpliwości, że określone w art. 4 § 1 k.k. reguły intertemporalne znajdują zastosowanie do przesłanek stosowania warunkowego zawieszenia.[616] Co za tym idzie, co do zasady do orzekania omawianej instytucji znajdzie zastosowanie ustawa nowa, jednakże ustawa obowiązująca poprzednio ma zastosowanie, jeżeli jest względniejsza dla sprawcy.

398. Ta ostatnia sytuacja zachodzi właśnie w kontekście stosowania przepisów dotyczących przesłanek warunkowego zawieszenia. W świetle poczynionych dotychczas uwag nie ulega bowiem wątpliwości, że przepisy te w brzmieniu obowiązującym do 30 czerwca 2015 r. były dla sprawcy względniejsze, aniżeli te wprowadzone przez Zm. k.k. z 20.02.2015 r.

399. Na gruncie poprzednio obowiązującego stanu prawnego szerszy był zarówno podmiotowy jak i przedmiotowy zakres zastosowania warunkowego zawieszenia.[617] Warunkowe zawieszenie mogło bowiem towarzyszyć karze pozbawienia wolności w wymiarze do 2 lat. Ustawa nie wymagała także braku poprzedniego skazania na karę pozbawienia wolności w celu zastosowania warunkowego zawieszenia, a także umożliwiała warunkowe zawieszenie orzeczonej kary grzywny i pozbawienia wolności. W przypadku wielu sprawców, którzy popełnili czyn zabroniony do 30 czerwca 2015 roku i są sądzeni już po tej dacie, bardziej korzystne od nowych przepisów będzie zastosowanie ustawy obowiązującej poprzednio.

400. Należy jednak pamiętać, że o rozstrzygnięcie o tym, która ustawa będzie względniejsza dla sprawcy, powinno się zawsze rozstrzygać *in concreto* i z uwzględnieniem całokształtu okoliczności sprawy.[618] Pomimo ujętych w bardziej restrykcyjny sposób przesłanek warunkowego zawieszenia, może się bowiem okazać, że w ogólnym rozrachunku korzystniejsze dla sprawcy będzie zastosowanie ustawy nowej, tj. k.k. w brzmieniu po 1 lipca 2015 r. lub 15 kwietnia 2016 r. Stanie się tak przykładowo w sytuacji, w której na gruncie obecnego stanu prawnego możliwe będzie np. orzeczenie kary grzywny lub ograniczenia wolności na podstawie art. 37a w stosunku do sprawcy, wobec którego przed 1 lipca 2015 r. zastosowanie znalazłoby warunkowe zawieszenie.

[616] A. Zoll, Komentarz do art. 4 k.k., teza 36 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom I…
[617] J. Lachowski Warunkowe zawieszenie… [w:] K. Kwaśniewska (red.), Studia..., s. 117.
[618] Zob. J. Lachowski, Warunkowe zawieszenie… [w:] K. Kwaśniewska (red.), Studia..., s. 117.

(g) Wstępna diagnoza funkcjonowania kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania po nowelizacji

401. W momencie przygotowania niniejszej rozprawy przepisy wprowadzone przez Zm. k.k. z 20.02.2015 r. funkcjonują w obrocie prawnym od ok. 2,5 roku. Okres ten jest niewątpliwie zbyt krótki, aby postawić całościową diagnozę działania systemu reakcji karnej po przeprowadzonej nowelizacji, szczególnie że w związku z opisanymi wyżej kwestiami intertemporalnymi, pewna pula spraw jest dalej rozpoznawana w oparciu o przepisy obowiązujące do 30 czerwca 2015 r.

402. Tym niemniej, na podstawie pierwszych obserwacji oraz dostępnych danych statystycznych, można pokusić się o dokonanie wstępnego bilansu wprowadzonych zmian. Za okresy, które są relewantne z perspektywy przeprowadzonej analizy, przyjęto 2014 rok oraz 2016 rok. Wynika to z faktu, że Zm. k.k. z 20.02.2015 r. weszła w życie w dniu 1 lipca 2015 roku, co oznacza, że 2015 rok był „podzielony" na okres obowiązywania poprzednich i obecnych przepisów; niedostępne są zaś jeszcze dane dotyczące 2017 roku. Wydaje się, że miarodajne będzie jednak zestawienie statystyk z ostatniego pełnego roku obowiązywania poprzedniego brzmienia przepisów z tymi z pierwszego pełnego roku obowiązywania nowych regulacji. Najistotniejsze dane zostały przedstawione w poniższej tabeli.[619]

[619] Dane statystyczne zaczerpnięte z: Rocznik…, s. 176; Skazania prawomocne...

Tabela 2 – Struktura skazań w Polsce w latach 2014 oraz 2016 roku

Wyszczególnienie	**2014**	**Odsetek (w %)**	**2016**	**Odsetek (w %)**
Ogólna liczna skazań, w tym:	295.353	100	289.512	100
Grzywna samoistna	63.078	21	98.776	34
Ograniczenie wolności	33.009	11	61.720	21
Pozbawienie wolności, w tym:	199.167	67	125.368	43
(Bezwzględne)	(35.633)	(12)	(43.695)	(15)
(Z warunkowym zawieszeniem wykonania)	(163.534)	(55)	(81.673)	(28)

403. Jak wynika z powyższego zestawienia, w 2014 roku kara pozbawienia wolności stanowiła ponad 2/3 wszystkich skazań, przy czym zdecydowanie częściej była ona orzekana z warunkowym zawieszeniem skazania, które stanowiło ok. 55% wszystkich skazań. Tymczasem o wiele mniejszy udział w strukturze orzekanych kar miała grzywna, stosowana w ok. 2 na 10 przypadków, oraz ograniczenie wolności – stosowane w ok. 1 na 10 przypadków.

404. Powyższa struktura orzekanych kar uległa znaczącym zmianom po wejściu w życie Zm. k.k. z 20.02.2015 r. Co prawda kara pozbawienia wolności w dalszym ciągu zajmuje pierwsze miejsce w strukturze orzekanych kar, jednak współczynnik jej stosowania uległ znacznemu zmniejszeniu, z 67% w 2014 r. do 43% w 2016 r. Na uwagę zasługuje również fakt, że udział kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania w strukturze orzekanych kar zmniejszył się o połowę; wobec zbliżonej liczby wszystkich skazań w omawianych latach podkreślenia wymaga fakt, że w 2016 r. zastosowano

o połowę mniej (w liczbach bezwzględnych) kar pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania, aniżeli jeszcze dwa lata wcześniej.

405. Co ciekawe, pomimo opisanych wyżej zmian w strukturze wymierzanych kar oraz znacznie rzadszego korzystania przez sądy z kary pozbawienia wolności, przy zbliżonej ogólnej liczbie skazań w obu latach, w 2016 r. wymierzono o ponad 8 tysięcy więcej kar bezwzględnego pozbawienia wolności, aniżeli w 2014 r. Wynika to ze zmiany proporcji pomiędzy stosowaniem kary bezwzględnego pozbawienia wolności oraz pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem. W 2014 r. spośród wszystkich kar pozbawienia wolności ok. 16% było bezwzględnych a 84% z warunkowym zawieszeniem, natomiast już w 2016 r. kar bezwzględnych było ok. 32%, zaś z warunkowym zawieszeniem – ok. 68%. Dane te zdają się częściowo potwierdzać obawy zgłaszane przed wejściem w życie nowelizacji, iż w miejsce kar pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem orzekane będą kary bezwzględnego pozbawienia wolności.[620]

406. Z powyższych statystyk wynika także, że po wejściu w życie nowelizacji znacznie bardziej popularne stało się stosowanie kary grzywny oraz kary ograniczenia wolności. W 2016 r. sankcje wolnościowe stanowiły ok. 55% wszystkich skazań, wobec ok. 32% w 2014 r.

407. Z analizy statystyk[621] dotyczących stosowania bezwzględnej kary pozbawienia wolności oraz tej kary z warunkowym zawieszeniem wykonania wynika, że spośród wszystkich przypadków skazania na karę pozbawienia wolności w wymiarze od 1 miesiąca do 1 roku, w 2014 r. warunkowe zawieszenie zastosowano w ok. 85% przypadków, zaś w 2016 r. – w ok. 70% przypadków. Natomiast w odniesieniu do skazanych na karę pozbawienia wolności w wymiarze od 13 miesięcy do 2 lat, w 2014 r. warunkowe zawieszenie orzeczono w ok. 77% przypadków, zaś w 2016 r – wobec ok. 57% z tych sprawców. Jak wynika z powyższego, procentowo większy odsetek warunkowych zawieszeń towarzyszy karze pozbawienia wolności w wymiarze do 1 roku, niż orzeczonej w granicach 13 miesięcy – 2 lata.[622] Spośród wszystkich skazanych na karę pozbawienia wolności w wymiarze do 2 lat, w 2014 r. skazani na karę do 1 roku stanowili ok. 84%, zaś w 2016 r.

[620] Inny wniosek z praktyki funkcjonowania warunkowego zawieszenia po wejściu w życie nowelizacji wyciągają D. Kucyper, K. Mamak i W. Płóciennik, zob. D. Kucyper, K. Mamak, W. Płóciennik (red.) Funkcjonowanie…, s. 396.
[621] Skazania prawomocne...
[622] Tak też K. Brytańczyk, S. Koczułap, B. Kolarz [w:] D. Kucyper, K. Mamak, W. Płóciennik (red.) Funkcjonowanie…, s. 37-38.

– ok. 85%. Oznacza to, że kara pozbawienia wolności w wymiarze 13 miesięcy – 2 lata jest dużo rzadziej stosowana, aniżeli ta kara w wymiarze do 1 roku.

408. Nie oznacza to jednak, że ograniczenie przez ustawodawcę możliwości skorzystania z warunkowego zawieszenia do sprawców skazanych na karę pozbawienia wolności w wymiarze do roku nie doprowadzi do wystąpienia doniosłych skutków w praktyce stosowania tej instytucji. W liczbach bezwzględnych, w 2014 r., warunkowe zawieszenie przy orzeczeniu kary pozbawienia wolności w wymiarze 13 miesięcy – 2 lata zastosowano 23.730 razy. Na gruncie przepisów po wejściu w życie nowelizacji w stosunku do tej skądinąd licznej grupy sprawców nie będzie można stosować warunkowego zawieszenia. Jako zobrazowanie skutków reformy w tym zakresie można wskazać, że w 2016 r. – kiedy było to jeszcze możliwe w stosunku do sprawców przestępstw popełnionych do 30 czerwca 2015 r. – warunkowe zawieszenie w razie skazania na karę pozbawienia wolności w wymiarze 13 miesięcy – 2 lata orzeczono 10.589 razy, a zatem o ponad 12 tys. razy mniej, niż jeszcze w 2 lata wcześniej.[623] Należy przypuszczać, że w kolejnych latach tendencja polegająca na coraz rzadszym stosowaniu warunkowego zawieszenia przy orzekaniu kary w wymiarze 13 miesięcy – 2 lat pozbawienia wolności będzie postępować, co będzie wynikało m. in. z faktu, że sądy będą orzekały w przedmiocie odpowiedzialności karnej sprawców coraz mniejszej ilości przestępstw popełnionych przed 1 lipca 2015 r., w stosunku do których zastosowanie warunkowego zawieszenia jest jeszcze możliwe.

409. Obserwacja praktyki stosowania warunkowego zawieszenia po wejściu w życie Zm. k.k. z 20.02.2015 r. prowadzi do wniosku, że sądy w sposób bardziej surowy traktują sprawców, którzy byli uprzednio karani,[624] a także zdecydowanie częściej nakładają na skazanych obowiązki w okresie próby, co jest związane ze zmianą redakcji art. 72 § 1 k.k.[625]

[623] Skazania prawomocne...
[624] D. Kucyper, K. Mamak, W. Płóciennik [w:] D. Kucyper, K. Mamak, W. Płóciennik (red.) Funkcjonowanie..., s. 396.
[625] D. Kucyper, K. Mamak, W. Płóciennik [w:] D. Kucyper, K. Mamak, W. Płóciennik (red.) Funkcjonowanie..., s. 393.

410. Analiza przedstawionych danych prowadzi do wniosku, że wprowadzona z dniem 1 lipca 2015 r. gruntowna reforma instytucji warunkowego zawieszenia odniosła zamierzone skutki. Wejście w życie Zm. k.k. z 20.02.2015 r. doprowadziło bowiem do znacznego zmniejszenia skali stosowania warunkowego zawieszenia, przy jednoczesnym wzroście popularności kar wolnościowych, tj. kary grzywny oraz kary ograniczenia wolności. Struktura kar orzekanych po 1 lipca 2015 r. kształtuje się w sposób zbliżony do stanu pożądanego przez ustawodawcę.

411. Nie oznacza to jednak, że regulacja przesłanek warunkowego zawieszenia jest w chwili obecnej optymalna. Wprowadzenie znacznych obostrzeń stosowania tej instytucji jawi się jako nazbyt restrykcyjne, przewidujące daleko idące ograniczenia w możliwości indywidualizacji zakresu odpowiedzialności karnej. Implementacja zmian legislacyjnych nie może zaś abstrahować od praktyki stosowania instytucji prawnych, w tym także od przyzwyczajeń sądów, które się nimi posługują. Surowe ograniczenia w możliwości zastosowania warunkowego zawieszenia mogą prowadzić do sytuacji gdy sąd będzie dążył do jego zastosowania, uznając go za najbardziej adekwatny środek reakcji karnej, nawet pomimo braku takiej formalnej możliwości. Może to nastąpić przykładowo poprzez zakwalifikowanie przestępstwa z przepisu przewidującego łagodniejszą karę lub zaniżanie wymiaru kary pozbawienia wolności wbrew dyrektywom z art. 53 i n. k.k.[626]

412. Co więcej, wpływ wprowadzenia bezwzględnej przesłanki negatywnej warunkowego zawieszenia w postaci braku poprzedniego skazania na karę pozbawienia wolności na stosowanie warunkowego zawieszenia zależy zaś w dużej mierze od rzetelności organów postępowania w ustalaniu danych na temat poprzedniej karalności sprawcy, co należy uczynić analizując aktualny wypis z KRK dotyczący jego osoby,[627] z czym bywa różnie w praktyce wymiaru sprawiedliwości w Polsce.[628]

413. Na podstawie analizy funkcjonowania warunkowego zawieszenia przed 1 lipca 2015 r. oraz po tej dacie wydaje się, że istnieje możliwość wprowadzenia dalszych zmian legislacyjnych, które doprowadzą do bardziej efektywnego stosowania tej instytucji i pełniejszego wykorzystania jej walorów w systemie wymiaru sprawiedliwości. Pewnych zmian wymaga również praktyka organów postępowania w zakresie warunkowego

[626] Podobnie D. Kucyper, K. Mamak, W. Płóciennik, Warunkowe…, s. 107, pkt 17.
[627] Zob. akapit 247 powyżej.
[628] Zob. akapit 121 powyżej.

zawieszenia. Propozycje szczegółowych rozwiązań w tym zakresie zostały przedstawione w Rozdziale 4. Niezwykle cenna w kontekście ich formułowania okazała się analiza doświadczeń innych państw w stosowaniu instytucji o kształcie zbliżonym do znanego na gruncie k.k. warunkowego zawieszenia.[629]

2.4. Warunkowe przedterminowe zwolnienie z odbycia reszty kary pozbawienia wolności

2.4.1. Wprowadzenie

414. Warunkowe zwolnienie to jedyny z przewidzianych w rozdziale VIII k.k. środków związanych z poddaniem sprawcy próbie, którego orzeczenie nie stanowi bezpośredniej reakcji na popełnienie przestępstwa. Znajduje ono bowiem zastosowanie na etapie wykonawczym postępowania karnego, po wprowadzeniu kary pozbawienia wolności do wykonania.[630] Jak stwierdził Sąd Najwyższy, „[z]e swojej istoty warunkowe przedterminowe zwolnienie ma – niezależnie od tego, iż niektóre przepisy dotyczące tej instytucji zamieszczone zostały w kodeksie karnym, nie zaś w kodeksie karnym wykonawczym – charakter instytucji związanej nie z orzekaniem, lecz z wykonaniem kary pozbawienia wolności."[631] Również Trybunał Konstytucyjny przedstawił pogląd, zgodnie z którym warunkowe zwolnienie nie wiąże się z orzekaniem o karze, ale z jej wykonywaniem, i kieruje się swoistymi dyrektywami.[632]

415. Zastosowanie warunkowego zwolnienia nie oznacza przy tym definitywnego zakończenia odbywania kary ani zakończenia resocjalizacji skazanego. Proces ten jest kontynuowany w warunkach wolnościowych podczas wyznaczonego przez sąd penitencjarny okresu próby, zaś oddanie skazanego pod dozór oraz nałożenie nań obowiązków umożliwia efektywne sprawowanie kontroli nad jego zachowaniem.[633] W razie wystąpienia po udzieleniu warunkowego zwolnienia zdarzeń określonych w ustawie (art. 160 k.k.w.) może dojść do jego odwołania i konieczności odbycia przez skazanego reszty kary pozbawienia wolności, co stanowi istotę probacyjnego charakteru tej instytucji.

---

[629] Zob. Rozdział 3 poniżej.
[630] Ustawa nie wymaga jednak, aby w chwili orzekania w przedmiocie warunkowego zwolnienia kara ta była faktycznie wykonywana. Jego zastosowanie może mieć zatem miejsce np. podczas korzystania ze skazanego z przerwy w odbywaniu kary lub z nagrody w postaci zezwolenia na czasowe opuszczenie zakładu karnego (przepustki), zob. post. SA w Gdańsku z dnia 20 grudnia 2016 r., sygn. akt: II AKzw 2284/16, LEX nr 2259363.
[631] Uchw. pełnego składu Izby Karnej SN z dnia 11 stycznia 1999 r., sygn. akt: I KZP 15/98, LEX nr 34591.
[632] Wyr. TK z dnia 10 lipca 2000 r., sygn. akt: SK 21/99, Dz.U. z 2000 r. Nr 55, poz. 666.
[633] Post. SA w Krakowie z dnia 9 czerwca 2015 r., sygn. akt: II AKzw 516/15, LEX nr 1918866.

416. Podstawową funkcją warunkowego zwolnienia jest umożliwienie skazanemu powrotu do życia w społeczeństwie.[634] W kontekście warunkowego zwolnienia readaptacja społeczna nabiera szczególnego znaczenia, gdyż w odróżnieniu od warunkowego umorzenia i warunkowego zawieszenia, środek ten stosuje się już po wcześniejszym przebywaniu skazanego w izolacji więziennej.[635] Za wciąż aktualny należy uznać pogląd J. Makarewicza, wyrażony na gruncie k.k. z 1932 r., iż przewidywanym przez ustawodawcę celem warunkowego zwolnienia jest wywołanie pożądanego wpływu na sprawcę ze względu na perspektywę skrócenia czasu przebywania w warunkach izolacyjnych – wpływa to zatem korzystnie na zachowanie skazanego podczas odbywania kary, zaś obawa przed powrotem do zakładu karnego pozytywnie oddziałuje na skazanego warunkowo zwolnionego.[636]

417. Z kryminalno-politycznego punktu widzenia, racjonalne stosowanie warunkowego zwolnienia ma do odegrania istotną rolę. Z wyłączeniem stosunkowo nielicznej grupy skazanych na karę dożywotniego pozbawienia wolności oraz tych, którzy umrą podczas odbywania kary, skazani na karę pozbawienia wolności kiedyś opuszczą mury więzienne i powrócą do funkcjonowania w społeczeństwie. Ze względów pragmatycznych, uzasadnione jest zatem udzielanie warunkowego zwolnienia pozwalającego na kontrolowanie zachowania skazanego w warunkach wolnościowych, gdyż jego alternatywą jest brak jakiegokolwiek nadzoru nad skazanym po zakończeniu odbywania przez niego kary w całości.[637]

418. Co więcej, stosowanie warunkowego zwolnienia ma również sens humanitarny,[638] co pozostaje w zgodzie z zasadami wyrażonymi w art. 3 k.k. oraz art. 4 § 1 k.k.w., jak również z wyrażoną w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP[639] zasadą proporcjonalności.[640] Jeżeli w toku wykonywania kary pozbawienia wolności okaże się, że nie ma potrzeby jej odbycia w całości, jej kontynuacja będzie przy tym niecelowa. Bardziej racjonalne jest bowiem dalsze prowadzenie resocjalizacji oraz readaptacji społecznej dobrze rokujących

[634] A. Bałandynowicz, System probacji. Kary średniej mocy i środki wolności dozorowanej jako propozycja sprawiedliwego karania [w:] T. Bulenda, R. Musidłowski, System…, s. 334 i n.
[635] K. Buchała, A. Zoll, Polskie…, s. 468.
[636] J. Makarewicz, Kodeks karny z komentarzem, KUL, Lublin 2012, komentarz do art. 65 KK 1932, s. 236.
[637] Zob. post. SA we Wrocławiu z dnia 12 listopada 2012 r., sygn. akt: II AKzw 1485/12, LEX nr 1413618.
[638] L. Gardocki, Prawo karne, wyd. 18, C.H. Beck, Warszawa 2013, s. 208.
[639] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. z 1997 r., nr 78, poz. 483 ze zm.
[640] W. Wróbel, A. Zoll, Polskie…, s. 489.

na przyszłość skazanych na wolności, aniżeli w sprzyjających demoralizacji warunkach więziennych.[641] Przedterminowe zwolnienie skazanego, wobec którego zachodzą ustawowe przesłanki, będzie także bardziej efektywne ekonomicznie, niż dalsze wykonywanie kary pozbawienia wolności. Pomimo że warunkowe zwolnienie – jako instytucja o charakterze indywidualno-prewencyjnym – nie powinno być traktowane jako narzędzie do zwalczania przeludnienia więzień, to jednak jego odpowiednie stosowanie powoduje także w konsekwencji zmniejszenie skali tego niekorzystnego zjawiska.

2.4.2. Przesłanki stosowania warunkowego przedterminowego zwolnienia z reszty kary pozbawienia wolności

419. W doktrynie prawa karnego przesłanki stosowania warunkowego zwolnienia dzieli się tradycyjnie na formalne (o charakterze obiektywnym) oraz materialne (podlegające ocenie).[642] Do przesłanek formalnych należą skazanie na karę pozbawienia wolności oraz odbycie wymaganej części tej kary, natomiast przesłankę materialną stanowi pozytywna prognoza kryminologiczna.

420. Ze względu na specyfikę orzekania w przedmiocie warunkowego zwolnienia, zasadne jest omówienie w pierwszej kolejności przesłanek formalnych. Dopiero bowiem w razie ich spełnienia sąd penitencjarny może przystąpić do merytorycznego badania sprawy i ustalania treści prognozy w stosunku do skazanego. Jak bowiem słusznie zauważył SA w Lublinie, brak spełnienia przesłanki formalnej stanowi przeszkodę w merytorycznym rozpoznaniu wniosku i stanowi przyczynę wyłączającą postępowanie w rozumieniu art. 15 § 1 k.k.w.[643]

(1) Przesłanki formalne

(a) Skazanie na karę pozbawienia wolności

421. Jak wynika z literalnego brzmienia art. 77 § 1 k.k., warunkowe zwolnienie stosuje się tylko w przypadku sprawcy skazanego na karę pozbawienia wolności. Dotyczy to zarówno tych sprawców, wobec których sąd *meriti* orzekł bezwzględną karę pozbawienia wolności, jak i z warunkowym zawieszeniem wykonania. W tym ostatnim przypadku sprawca również

[641] J. Lachowski, Warunkowe zwolnienie…, s. 140.
[642] A. Jaworska-Wieloch, Odwołanie…, s. 75; J. Lachowski, Przesłanka…, s. 36.
[643] Post. SA w Lublinie z dnia 2 grudnia 1998 r., sygn. akt: II AKz 10/98, Legalis nr 380702.

ma bowiem status skazanego na karę pozbawienia wolności.[644] Ze względu na przesłankę odbycia wymaganej części kary, warunkowe zwolnienie może być zastosowane wyłącznie w przypadku skazanych na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem, wobec których zarządzono wykonanie tej kary. Brak jest jednak wymogu, aby w chwili orzekania o warunkowym zwolnieniu skazany faktycznie wykonywał karę.[645]

422. Z treści art. 77 § 1 k.k. wynika, że warunkowe zwolnienie stosuje się wyłącznie w przypadku skazania na karę pozbawienia wolności przewidzianą w art. 32 pkt 3 k.k. Ze względów systemowych nie ulega jednak wątpliwości, że omawiana instytucja znajduje również zastosowanie do skazanych na karę 25 lat pozbawienia wolności (art. 32 pkt 4 k.k.) oraz dożywotniego pozbawienia wolności (art. 32 pkt 5 k.k.) – k.k. przewiduje osobne przesłanki formalne warunkowego zwolnienia dla skazanych na te kary.

423. Podobna wadliwość występowała także na gruncie art. 77 § 2 k.k., przewidującego możliwość oznaczenia przez sąd w wyroku surowszej przesłanki formalnej warunkowego zwolnienia. Jednakże, z dniem 1 lipca 2015 r. została ona usunięta.[646] Obecnie przepis ten stanowi wprost, że możliwość obostrzenia przesłanki formalnej warunkowego zwolnienia dotyczy kar wymienionych w art. 32 pkt 3-5 k.k. Ze względu na zachowanie spójności wewnątrz k.k., *de lege ferenda* należałoby wprowadzić analogiczną zmianę do treści art. 77 § 1 k.k.

424. Skoro warunkowe zwolnienie może być zastosowane wyłącznie do skazanych na karę pozbawienia wolności (gwoli ścisłości – także na karę 25 lat lub dożywotniego pozbawienia wolności), nie mogą z niego skorzystać skazani na karę ograniczenia wolności lub karę grzywny samoistnej, które zostały następnie zamienione na zastępczą karę pozbawienia wolności.[647] W przypadku tych osób nie wystąpiło bowiem skazanie na karę pozbawienia wolności, wymagane na gruncie art. 77 § 1 k.k.[648]

---

[644] Zob. akapit 256 powyżej.
[645] Post. SA w Gdańsku z dnia 20 grudnia 2016 r., sygn. akt: II AKzw 2284/16, LEX nr 2259363.
[646] Zob. art. 1 pkt 41 Zm. k.k. z 20.02.2015 r.
[647] Odmiennie M. Kulik [w:] Kodeks karny. Komentarz, Kraków 2006, s. 174.
[648] J. Lachowski, Warunkowe zwolnienie…, s. 209-210.

425. Do takiego wniosku prowadzi także przeprowadzenie wykładni historycznej. Mianowicie, warunkowe zwolnienie w przypadku zastępczej kary pozbawienia wolności było przewidziane wprost w art. 90 § 2 k.k. z 1969 r. (jeżeli przemawiały za tym szczególne okoliczności). W obecnie obowiązującym k.k. nie ma już takiego zastrzeżenia, co oznacza, że ustawodawca nie przewiduje warunkowego zwolnienia w przypadku zastępczej kary pozbawienia wolności.

426. Ciekawa kwestia związana z omawianą przesłanką powstała po wejściu w życie w dniu 1 lipca 2015 r. art. 37b k.k., przewidującego możliwość zastosowania sekwencji kar pozbawienia wolności oraz ograniczenia wolności. Powstaje zatem pytanie, czy można warunkowo zwolnić skazanego na podstawie tego przepisu. Na tak postawione pytanie należy udzielić odpowiedzi pozytywnej – osoba, wobec której przy wymiarze kary zastosowano art. 37b k.k. została przecież skazana na karę pozbawienia wolności.

427. W tym przypadku warunkowe zwolnienie wydaje się jednak niecelowe.[649] Na gruncie art. 37b k.k. kara pozbawienia wolności podlega co do zasady wykonaniu jako pierwsza – w przypadku warunkowego zwolnienia z tej kary okres próby nakładałby się zatem na wykonywanie orzeczonej kary ograniczenia wolności. Z tego względu warunkowe zwolnienie wydaje się również mniej atrakcyjne dla skazanych na sekwencję kar.

428. Co więcej, celem wprowadzenia art. 37b k.k. było umożliwienie stosowania krótkoterminowej kary pozbawienia wolności (w połączeniu z karą ograniczenia wolności) – jako swoistej terapii szokowej, wystarczającej dla osiągnięcia celów w zakresie prewencji indywidualnej.[650] Udzielenie warunkowego zwolnienia mogłoby być zatem nie do pogodzenia z *ratio legis* instytucji z art. 37b k.k.[651]

429. W związku z tym, jeszcze przed wejściem w życie Zm. k.k. z 20.02.2015 r., Zespół Prawa Materialnego Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego przy Ministrze Sprawiedliwości RP zaproponował wprowadzenie art. 78 § 4 k.k. o treści: „Warunkowego przedterminowego zwolnienia nie stosuje się do kary pozbawienia wolności orzeczonej z zastosowaniem art. 37b.”[652] W uzasadnieniu ww. projektu wskazano, że pozostawienie możliwości

[649] A. Jaworska-Wieloch, Odwołanie…, s. 77.
[650] Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny…, s. 12.
[651] Zob. G. Goniewicz, Orzekanie…, s. 83.
[652] Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z dnia 13 kwietnia 2015 r. wraz z uzasadnieniem, dostępny w internecie pod adresem: <https://bip.ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/komisje-

warunkowego zwolnienia przy zastosowaniu art. 37b k.k. byłoby niezrozumiałe, szczególnie jeśli kara pozbawienia wolności jest wykonywana jako pierwsza.[653] Postulat ten nie został jednak uwzględniony przez ustawodawcę. Na uwagę zasługuje zaś fakt, że w przypadku zastosowania art. 37b k.k., możliwość warunkowego zawieszenia kary pozbawienia wolności została wprost wyłączona.[654]

430. W świetle powyższego należy stanąć na stanowisku, że pomimo formalnej dopuszczalności, warunkowe zwolnienie nie powinno być stosowane do kary pozbawienia wolności orzeczonej jako element sekwencji kar z art. 37b k.k. *De lege ferenda* należałoby wprowadzić takie wyłączenie, zgodnie z omówioną wyżej propozycją Komisji Kodyfikacyjnej.

(b) Odbycie wymaganej części kary pozbawienia wolności

431. W przeciwieństwie do określonej w art. 77 § 1 k.k. przesłanki materialnej warunkowego zwolnienia, nie można mówić o jednej przesłance formalnej polegającej na wymogu odbycia określonej części kary w przypadku wszystkich skazanych na kary z art. 32 pkt 3-5 k.k. Przesłanka ta jest różna w zależności od tego czy sprawca został skazany na karę pozbawienia wolności (art. 32 pkt 3 k.k.), karę 25 lat pozbawienia wolności (art. 32 pkt 4 k.k.) czy karę dożywotniego pozbawienia wolności (art. 32 pkt 5 k.k.). Dodatkowo, przesłanka formalna warunkowego zwolnienia w przypadku kary pozbawienia wolności doznaje obostrzenia, jeśli skazanie nastąpiło w warunkach recydywy w rozumieniu art. 64 k.k.

432. Po upływie odpowiedniego *quantum* kary skazany nabywa formalne uprawnienie do ubiegania się o warunkowe zwolnienie. Dzięki temu, już w momencie zapadnięcia wyroku skazującego skazany ma możliwość ustalenia, kiedy będzie mógł złożyć stosowany wniosek do sądu penitencjarnego.

kodyfikacyjne/komisja-kodyfikacyjna-prawa-karnego/projekty-aktow-prawnych/>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

[653] Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny..., s. 6-7.

[654] Zob. akapit 383 powyżej.

433. W razie spełnienia przesłanki formalnej dla możliwości zastosowania warunkowego zwolnienia nie jest istotne, jak długi okres kary pozostał skazanemu do odbycia. Sąd penitencjarny nie może zatem odmówić warunkowego zwolnienia ze względu na odległy koniec kary,[655] gdyż stanowiłoby to konstruowanie dodatkowych przesłanek warunkowego zwolnienia, nieprzewidzianych w k.k. ani nieoznaczonych w wyroku skazującym.[656] Uzasadnieniem decyzji o odmowie warunkowego zwolnienia nie może być także odbycie przez skazanego niewiele powyżej okresu minimalnego, wynikającego z art. 78-79 k.k.[657] Z drugiej strony, na korzyść skazanego nie powinno działać to, że do końca kary pozostał mu już stosunkowo krótki okres.[658]

434. Okresem kary, branym pod uwagę z perspektywy spełnienia przesłanki formalnej, jest okres rzeczywistego pozbawienia wolności w sprawie, a więc również etap zatrzymania i tymczasowego aresztowania, podlegający zaliczeniu na poczet orzeczonej kary na podstawie art. 63 § 1 k.k.[659]

435. Funkcje przesłanki formalnej warunkowego zwolnienia można rozpatrywać w dwóch ujęciach: ogólno-prewencyjnym oraz szczególno-prewencyjnym. W aspekcie ogólno-prewencyjnym minimum trwania kary pozwala na zadośćuczynienie społecznemu poczuciu sprawiedliwości.[660] Gdyby nie było przesłanek formalnych, kara pozbawienia wolności mogłaby zostać pozbawiona wystarczających elementów retrybutywnych, polegających na zadaniu sprawcy odpowiedniej dolegliwości za popełnione przezeń przestępstwo. Skazany mógłby bowiem wówczas ubiegać się o udzielenie warunkowego zwolnienia zaraz po wprowadzeniu kary do wykonania. W takiej sytuacji znacznie utrudnione – jeśli nie niemożliwe – byłoby postawienie przez sąd penitencjarny pozytywnej prognozy kryminologicznej, ze względu na brak wiedzy o zachowaniu skazanego w toku odbywania kary. Możliwość natychmiastowego skorzystania a nawet już ubiegania się o udzielenie warunkowego zwolnienia przez sprawców ciężkich przestępstw spotkałoby się

---

[655] Post. SA w Lublinie z dnia 20 czerwca 2007 r., sygn. akt: II AKzw 434/07, LEX nr 344489.
[656] Post. SA w Krakowie z dnia 27 lutego 2004 r., sygn. akt: II AKzw 28/04, LEX nr 108554 oraz z dnia 8 listopada 2004 r., sygn. akt: II AKzw 731/04, LEX nr 143039. Pomimo tego, praktyka taka jest powszechna przy orzekaniu warunkowego zwolnienia – zob. akapit 639 poniżej.
[657] Post. SA w Lublinie z dnia 28 grudnia 2005 r., sygn. akt: II AKzw 880/05, LEX nr 166038.
[658] Post. SA w Katowicach z dnia 9 czerwca 1999 r., sygn. akt: II AKz 386/99, LEX nr 38439; post. SA w Lublinie z dnia 14 czerwca 2006 r., sygn. akt: II AKzw 369/09, LEX nr 212661.
[659] J. Skupiński, J. Mierzwińska-Lorencka, Komentarz do art. 77 k.k., teza 1 [w:] R. Stefański (red.), Kodeks…, Legalis/el. 2017; V. Konarska-Wrzosek, Komentarz do art. 78 k.k., teza 4 [w:] V. Konarska-Wrzosek (red.), Kodeks… Zob. też uchw. SN z dnia 16 czerwca 1993 r., sygn. akt: I KZP 13/93, Legalis nr 28131.
[660] A. Zoll, Komentarz do art. 78 k.k., teza 2 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom II…; B. J. Stefańska, Quantum…, s. 4.

z negatywnym odbiorem społecznym. Trudno zresztą wyobrazić sobie by ze względów sprawiedliwościowych sądy penitencjarne decydowały się na stosowanie warunkowego zwolnienia już na początkowym etapie odbywania kary.

436. Ze względów praktycznych, funkcjonowanie przesłanek formalnych – w połączeniu z przewidzianymi w art. 161 § 3 i 4 k.k.w. okresami, po upływie których można rozpoznać ponowny wniosek o warunkowe zwolnienie po uprzednim wydaniu postanowienia odmownego – pozwala również uniknąć ogromnego obłożenia sądów penitencjarnych wnioskami skazanych o udzielenie warunkowego zwolnienia.

437. Funkcje indywidualno-prewencyjne przesłanek formalnych warunkowego zwolnienia polegają na uzmysłowieniu skazanemu, że musi on ponieść określoną dolegliwość (tj. odbyć określony ułamek kary), zanim będzie mógł ubiegać się o warunkowe zwolnienie. Czynnik ten motywuje również skazanego do podjęcia działań w kierunku własnej resocjalizacji oraz kształtowania społecznie pożądanych postaw – skazany ma bowiem świadomość, że jego zachowanie podczas odbywania kary będzie uwzględniane przez sąd penitencjarny podczas orzekania w przedmiocie wniosku o udzielenie warunkowego zwolnienia. Okres ten umożliwia także administracji zakładu karnego podjęcie działań resocjalizacyjnych w stosunku do skazanego, których oczekiwanym efektem jest wzbudzenie w nim woli współdziałania w kształtowaniu społecznie pożądanych postaw i tym samym powstrzymanie go od powrotu do przestępstwa (art. 67 § 1 k.k.w.).

(i) Zasada ogólna – odbycie połowy orzeczonej kary (art. 78 § 1 k.k.)

438. Zgodnie z art. 78 § 1 k.k., podstawową przesłanką warunkowego zwolnienia jest odbycie co najmniej połowy orzeczonej kary. Wymóg ten dotyczy wszystkich skazanych na karę pozbawienia wolności w wymiarze 1 miesiąc – 15 lat, wobec których nie znajduje zastosowania żadna z przesłanek szczególnych.[661] Przesłanka ta znajdzie również zastosowanie w przypadku orzeczenia kary pozbawienia wolności w wymiarze do 20 lat, co może mieć miejsce w przypadku nadzwyczajnego obostrzenia kary (art. 38 § 2 k.k.),

[661] B. J. Stefańska, Quantum…, s. 7; J. Lachowski, Warunkowe zwolnienie…, s. 219.

obniżenia górnej granicy ustawowego zagrożenia (art. 38 § 3 k.k.) oraz przy wymiarze kary łącznej (art. 86 § 1 k.k.).[662]

439. Należy stanąć na stanowisku, że próg ten został określony na odpowiednim poziomie. Prowadzi on bowiem do spełnienia retrybutywnych i sprawiedliwościowych celów kary, jednocześnie umożliwiając zaobserwowanie określonych przemian w zachowaniu skazanego podczas jej odbywania. Jednocześnie, osadzenie tego progu na wyższym poziomie mogłoby prowadzić do obniżenia motywacji skazanych do brania udziału we własnej resocjalizacji, skoro „nagroda" w postaci możliwości wcześniejszego wyjścia na wolność, jaka mogłaby ich za to spotkać, nie byłaby dość atrakcyjna.

440. W obecnym stanie prawnym brak jest przesłanki formalnej warunkowego zwolnienia łagodniejszej niż obowiązek odbycia połowy orzeczonej kary. Stan taki istniał na gruncie art. 91 § 2 k.k. z 1969 r., który przewidywał możliwość warunkowego zwolnienia po odbyciu jednej trzeciej kary w przypadku skazanego za przestępstwo nieumyślne, młodocianego, sprawującego samodzielną pieczę nad dzieckiem do lat 15, oraz będącego kobietą, która w chwili orzekania o warunkowym zwolnieniu ma ukończone 60 lat, albo mężczyzną, który ukończył 65 lat.

441. Wydaje się, że zasadnym byłoby zawarcie w k.k. szczególnych przypadków, w których zastosowanie warunkowego zwolnienia byłoby możliwe jeszcze przed odbyciem przez skazanego połowy orzeczonej kary. Rozwiązanie takie miałoby charakter wyjątkowy i obejmujący sytuacje, w których odbycie mniej niż połowy kary przed złożeniem wniosku o warunkowe zwolnienie nie spotkałoby się ze sprzeciwem społecznym.[663]

442. Z ogólną przesłanką formalną warunkowego zwolnienia wiąże się też zagadnienie tzw. minimum absolutnego. Chodzi tu o określony czas (niezależnie od wysokości orzeczonej kary), który skazany musi spędzić w zakładzie karnym przed nabyciem uprawnienia do wystąpienia z wnioskiem o warunkowe zwolnienie.

[662] G. Goniewicz, Orzekanie…, s. 84. Zob. też V. Konarska-Wrzosek, Komentarz do art. 78 k.k., teza 1 [w:] V. Konarska-Wrzosek (red.), Kodeks…
[663] Postulat ten został szczegółowo omówiony w Rozdziale 4 poniżej.

443. Takie minima absolutne były przewidziane w pierwotnej wersji k.k. Warunkowe zwolnienie nie mogło nastąpić przed upływem 6 miesięcy kary (art. 78 § 1 k.k.), zaś w przypadku sprawców określonych w art. 64 § 1 i 2 k.k. – przed upływem roku (art. 78 § 2 k.k.). Restrykcje te zostały zniesione z dniem 8 czerwca 2010 r.[664] Zmiana ta spotkała się ze zróżnicowanymi ocenami przedstawicieli doktryny. Pozytywnie odniósł się do niej J. Lachowski, wskazując, iż brak jest racjonalnych przyczyn ograniczenia możliwości skorzystania z warunkowego zwolnienia przez skazanych na krótkoterminowe kary pozbawienia wolności, w razie wystąpienia co do nich pozytywnej prognozy kryminologicznej.[665] Z kolei S. Lelental skrytykował nowelizację stwierdzając, że w okresie krótszym niż 6 miesięcy nie jest możliwe ustalenie prognozy społecznej skazanego.[666]

444. Należy stanąć na stanowisku, że wyeliminowanie z art. 78 k.k. minimów absolutnych zasługuje na aprobatę. Nie można bowiem a *priori* zakładać, że przed spędzeniem określonego czasu w warunkach izolacji więziennej (która sprzyja przecież demoralizacji) w osobie skazanego nie zajdą takie zmiany, które uzasadnią postawienie w stosunku do niego pozytywnej prognozy kryminologicznej. Krótkoterminowa kara pozbawienia wolności może przecież zadziałać na skazanego na zasadzie terapii szokowej, skutecznie zniechęcając go do popełnienia kolejnych przestępstw.

445. Istnienie minimum absolutnego w wymiarze 6 miesięcy prowadziło do faktycznego wyłączenia możliwości warunkowego zwolnienia skazanych na karę pozbawienia wolności w wymiarze 1-6 miesięcy, co naruszało konstytucyjną zasadę równości, prowadząc także do nieakceptowalnych z systemowego punktu widzenia skutków. Mogło się bowiem okazać, że skazany na karę roku pozbawienia wolności skorzysta z warunkowego zwolnienia po odbyciu 6 miesięcy kary; po takim samym czasie zakład karny opuści też sprawca skazany na karę 6 miesięcy pozbawienia wolności, i to pomimo faktu, że zachodziła wobec niego pozytywna prognoza kryminologiczna. W tym miejscu należy jednak poczynić pewne zastrzeżenia.

---

[664] Na podstawie ustawy z dnia 5 listopada 2009 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy - Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2009 r. Nr 206, poz. 1589).
[665] J. Lachowski, Warunkowe zwolnienie…, s. 212-213.
[666] S. Lelental, § 28. Warunkowe…, teza 447 [w:] M. Melezini (red.), System…, s. 1191.

446. Po pierwsze, pomimo braku formalnych barier wobec stosowania warunkowego zwolnienia w stosunku do sprawców skazanych na krótkoterminowe kary pozbawienia wolności, ze względów praktycznych może to być utrudnione. Im krócej skazany przebywa w zakładzie karnym, tym mniej informacji o nim oraz o zmianach zachodzących w jego zachowaniu jest w stanie zgromadzić i przekazać sądowi penitencjarnemu jego administracja. W takiej sytuacji sąd ten nie dysponuje (lub dysponuje w ograniczonym zakresie) materiałem dowodowym, który może być kluczowy w kontekście decydowania o warunkowym zwolnieniu. To z kolei może skłonić sąd penitencjarny do odmowy udzielenia takiego zwolnienia.

447. Po drugie, wymierzenie skazanemu krótkoterminowej bezwzględnej kary pozbawienia wolności świadczy o tym, że sąd orzekający w przedmiocie odpowiedzialności karnej uznał, że w świetle dyrektyw sądowego wymiaru kary zasadne jest zastosowanie kary izolacyjnej. Szczególnie w kontekście rozszerzenia z dniem 1 lipca 2015 r. spektrum środków reakcji karnej, pozostających do dyspozycji sądu *meriti*, orzeczenie kary izolacyjnej świadczy o stwierdzeniu negatywnej prognozy w stosunku do skazanego. W takim przypadku okres pozwalający na zmianę w zachowaniu skazanego, uzasadniającą postawienie wobec niego pozytywnej prognozy, może być odpowiednio dłuższy. Analogiczna sytuacja zachodzi w przypadku warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności, które zostało jednak zarządzone do wykonania. Działanie skazanego, które doprowadziło do zarządzenia kary do wykonania, musi w sposób negatywny rzutować na ocenę jego osoby. Nie można jednak wykluczyć, że sąd penitencjarny dokona innych ocen w zakresie prognozy kryminologicznej skazanego i uzna, że można wobec niego zastosować warunkowe zwolnienie nawet po bardzo krótkim okresie przebywania w warunkach izolacji więziennej.

448. Po trzecie, warunkowe zwolnienie skazanego na krótkoterminową karę pozbawienia wolności może być dla niego w istocie niekorzystne. Zgodnie z art. 80 § 1 k.k. okres próby przy warunkowym zwolnieniu trwa co najmniej 2 lata;[667] na podstawie art. 159 § 1 i 2 k.k.w., na skazanym warunkowo zwolnionym mogą ciążyć określone obowiązki i obostrzenia. Dwuletni okres próby może być dla skazanego bardziej dolegliwy, niż

[667] Post. SN z dnia 13 lutego 2014 r., sygn. akt: II KK 271/13, LEX nr 1427461.

konieczność odbycia pozostałego okresu krótkoterminowej kary pozbawienia wolności.[668] Omawiana okoliczność nie może jednak przemawiać za wyłączeniem możliwości skorzystania z warunkowego zwolnienia przez sprawców skazanych na krótkoterminowe kary pozbawienia wolności. W konkretnym przypadku może się bowiem okazać, że warunkowe zwolnienie takiego sprawcy będzie dla niego korzystne i przyczyni się do wypełnienia wobec niego indywidualno-prewencyjnych celów kary.

(ii) Szczególne przesłanki formalne dla recydywistów (art. 78 § 2 k.k.)

449. Ustawodawca zdecydował się na wprowadzenie surowszych przesłanek formalnych warunkowego zwolnienia w przypadku recydywistów skazanych w warunkach art. 64 k.k.[669] Zgodnie z art. 78 § 2 k.k., sprawcę skazanego w warunkach recydywy specjalnej jednokrotnej (art. 64 § 1 k.k.) można zwolnić warunkowo po odbyciu dwóch trzecich, zaś w warunkach recydywy specjalnej wielokrotnej (art. 64 § 2 k.k.) – po odbyciu trzech czwartych orzeczonej kary. Te surowsze minima znajdują zastosowanie również gdy choćby jedna z kar jednostkowych wchodzących w skład kary łącznej została orzeczona w warunkach art. 64 k.k.[670]

450. Uzasadnieniem dla funkcjonowania surowszych przesłanek formalnych warunkowego zwolnienia w stosunku do recydywistów może być aprioryczne przyjęcie, że recydywista jest zasadniczo niepodatny na oddziaływania resocjalizacyjne, a zatem w jego przypadku potrzeba odbycia dłuższej części kary, zanim możliwe będzie sformułowanie wobec niego pozytywnej prognozy.[671] Zabieg ten stanowi jednocześnie powtórne obostrzenie odpowiedzialności karnej wobec tych sprawców.[672] W przypadku skazania w warunkach art. 64 § 1 i 2 k.k., sąd może bowiem wymierzyć karę w wysokości do górnej granicy zagrożenia ustawowego zwiększonego o połowę.[673] Należy też zauważyć, że fakt popełnienia przestępstwa w warunkach recydywy z założenia wpływa negatywnie na szanse skazanego na uzyskanie warunkowego zwolnienia, gdyż jest to brane pod uwagę w ramach przesłanki postawy sprawcy. Obostrzona przesłanka formalna warunkowego

[668] Należy zauważyć, że zgoda skazanego nie jest przesłanką udzielenia warunkowego zwolnienia. Może zatem zdarzyć się tak, że sąd zastosuje warunkowe zwolnienie z urzędu lub na wniosek dyrektora zakładu karnego i to pomimo sprzeciwu skazanego. Ze względów funkcjonalnych, takie rozwiązanie byłoby jednak nieprawidłowe.
[669] S. Lelental, § 28. Warunkowe…, teza 452 [w:] M. Melezini (red.), System…, s. 1193.
[670] J. Lachowski, Warunkowe zwolnienie…, s. 222.
[671] Tak też A. Jaworska-Wieloch, Odwołanie…, s. 82.
[672] A. Kafarski, Przedterminowe zwolnienie w projektach KK, Nowe Prawo 1963, nr 6, s. 640–641.
[673] Zgodnie z art. 64 § 3 k.k., podwyższenie górnej granicy ustawowego zagrożenia nie dotyczy zbrodni.

zwolnienia jest zatem jedną z kilku dolegliwości dla sprawców, którzy popełnili przestępstwo w warunkach recydywy kodeksowej.

451. J. Lachowski twierdzi, że odrębna przesłanka formalna warunkowego zwolnienia przewidziana dla recydywistów jest niepotrzebna, skoro decyzja o zastosowaniu tej instytucji zależy i tak od wystąpienia pozytywnej prognozy kryminologicznej. Autor ten wskazuje również, że *de lege lata* sprawcy, którzy popełnili czyn o niskiej społecznej szkodliwości w warunkach art. 64 k.k. są w gorszej sytuacji od sprawców ciężkich przestępstw, niepopełnionych jednak w ramach powrotu do przestępstwa.[674]

452. Pomimo wskazanych wyżej argumentów, utrzymanie surowszej przesłanki formalnej dla recydywistów w rozumieniu art. 64 k.k. jest zasadne. Oznaczenie *in abstracto* (w odróżnieniu od mechanizmu z art. 77 § 2 k.k., stosowanego wobec konkretnego sprawcy) większych rygorów skorzystania z warunkowego zwolnienia dla recydywistów stanowi w istocie dodatkowy element sankcji karnej, nakładanej na tych sprawców. Znajduje to swoje uzasadnienie w zasadzie równości – mianowicie, popełnienie przestępstwa w warunkach recydywy kodeksowej jest okolicznością na tyle istotną, iż przemawia za postawieniem takich sprawców w gorszej sytuacji w zakresie możliwości skorzystania z warunkowego zwolnienia ze względu na konieczność odbycia większej części kary.

453. Ponadto, w tym zakresie przesłanki formalne warunkowego zwolnienia dla recydywistów pełnią funkcję indywidualno-prewencyjną w wymiarze negatywnym. Jeżeli sprawca skazany uprzednio na karę pozbawienia wolności ma świadomość, że w razie ponownego skazania nie będzie mógł skorzystać z warunkowego zwolnienia już po odbyciu połowy kary, może to potencjalnie zniechęcić go od popełniania kolejnych przestępstw.

454. Jak stwierdził Sąd Najwyższy, przyjęcie przez sąd w prawomocnym wyroku, że przestępstwo zostało popełnione w warunkach recydywy w rozumieniu k.k., wiąże sąd penitencjarny, nawet jeżeli ustalenia te są obiektywnie nieprawidłowe.[675] W takim wypadku sąd penitencjarny może rozważać udzielenie warunkowego zwolnienia dopiero

[674] J. Lachowski, Warunkowe zwolnienie…, s. 222-223. Zob. też S. Lelental, Kodeks karny wykonawczy z 1997 r. z perspektywy dziesięciu lat obowiązywania [w:] S. Lelental, G. Szczygieł (red.), X lat obowiązywania Kodeksu karnego wykonawczego, Białystok 2009, s. 34–35.
[675] Uchw. SN z dnia 16 czerwca 1993 r., sygn. akt: I KZP 13/93, Legalis nr 28131.

po spełnieniu szczególnej przesłanki formalnej, przewidzianej w art. 78 § 2 k.k., nie mając możliwości ingerencji w treść prawomocnego orzeczenia sądu *meriti*.

455. Należy przy tym zauważyć, że przewidziane w art. 78 § 2 k.k. obostrzone przesłanki formalne warunkowego zwolnienia odnoszą się jedynie do tzw. recydywistów kodeksowych, czyli sprawców skazanych w warunkach art. 64 § 1 i 2 k.k. Przepis ten nie znajduje jednak zastosowania, jeśli sprawca odbył już w całości karę pozbawienia wolności orzeczoną za przestępstwo popełnione w warunkach recydywy kodeksowej, zaś obecnie odbywa karę za przestępstwo, za które został skazany bez zastosowania art. 64 § 1 i 2 k.k.[676]

456. W nauce prawa karnego i kryminologii spotykane są różne rodzaje recydywy, czyli ponownego popełnienia przestępstwa przez osobę uprzednio karaną.[677] W najszerszym rozumieniu, termin ten oznacza powrót do przestępstwa. Wyróżnia się także powrót do przestępstwa w rozumieniu art. 64 k.k., recydywę penitencjarną na gruncie art. 86 k.k.w., recydywę na gruncie k.k.s. lub ponowne popełnienie przestępstwa przez sprawcę karanego uprzednio za przestępstwo umyślne (art. 66 § 1 k.k.w.).[678] Ustawodawca wprowadził zaś surowsze ograniczenia skorzystania z warunkowego zwolnienia jedynie dla recydywistów skazanych w warunkach art. 64 k.k., nie zaś dla recydywistów penitencjarnych w rozumieniu art. 82 § 2 pkt 3 w zw. z art. 86 § 1 k.k.w., czyli skazanych za przestępstwo umyślne, którzy uprzednio odbywali już takie kary za przestępstwo lub wykroczenie.

457. Każdy recydywista w rozumieniu art. 64 § 1 i 2 k.k. jest recydywistą w rozumieniu art. 86 § 1 k.k.w., jednak zależność ta nie działa w dwie strony. Obecny stan rzeczy, w którym obostrzenia korzystania z warunkowego zwolnienia dotyczą jedynie recydywistów kodeksowych, nie zaś wszystkich recydywistów penitencjarnych, jest jednak nieprawidłowy.

458. Można bowiem wyobrazić sobie sytuację, że sprawca skazany w warunkach art. 64 § 1 k.k. na karę 9 lat pozbawienia wolności będzie mógł ubiegać się o warunkowe zwolnienie po odbyciu dwóch trzecich kary, tj. po 6 latach, czyli po tym samym okresie co recydywista penitencjarny skazany na karę 12 lat pozbawienia wolności. Takie uprzywilejowanie

---

[676] Post. SA w Lublinie z dnia 15 lutego 2006 r., sygn. akt: II AKzw 78/06, LEX nr 179036.
[677] Słownik Języka Polskiego PWN, dostępny w internecie pod adresem: <http://sjp.pwn.pl/szukaj/recydywista.html>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
[678] T. Szymanowski, Pojęcie i znaczenie recydywy w prawie karnym [w:] Recydywa w Polsce, Oficyna, LEX/el. 2010.

recydywisty penitencjarnego względem recydywisty kodeksowego nie ma funkcjonalnego uzasadnienia.

459. Odpowiednim rozwiązaniem tej sytuacji nie jest jednak eliminacja surowszych przesłanek formalnych warunkowego zwolnienia dla recydywistów w rozumieniu art. 64 k.k., a powrót do rozwiązania znanego na gruncie art. 91 § 1 k.k. z 1969 r., który przewidywał takie obostrzenia w stosunku do skazanych, którzy uprzednio odbywali już karę pozbawienia wolności jako karę zasadniczą.[679]

460. W doktrynie wskazano, że surowsza przesłanka formalna warunkowego zwolnienia w postaci konieczności odbycia trzech czwartych orzeczonej kary przewidziana dla recydywistów wielokrotnych znajduje także zastosowanie do sprawców określonych w art. 65 k.k., czyli do takich, którzy z popełniania przestępstw uczynili sobie stałe źródło dochodu lub popełniają przestępstwo działając w zorganizowanej grupie albo związku mającym na celu popełnianie przestępstw oraz wobec sprawcy przestępstwa o charakterze terrorystycznym (art. 65 § 1 k.k.) oraz do sprawców przestępstwa z art. 258 k.k. (art. 65 § 2 k.k.).[680]

461. Reprezentantem przeciwnego poglądu jest S. Lelental. Autor ten twierdzi, że art. 65 k.k. nie ma zastosowania w toku postępowania wykonawczego, kiedy orzeka się warunkowe zwolnienie, a zatem do sprawców określonych w art. 65 k.k. nie ma zastosowania obostrzenie przesłanki formalnej.[681] Pogląd ten nie znajduje jednak odzwierciedlenia w orzecznictwie sądowym, w którym przyjmuje się jednolicie, że do sprawcy określonego w art. 65 k.k. stosuje się obostrzoną przesłankę formalną przewidzianą dla sprawcy skazanego w warunkach art. 64 § 2 k.k. Wynika to z faktu, że art. 65 k.k. nakazuje stosować do sprawcy o jakim mowa w tym artykule przepisy dotyczące wymiaru kary, środków karnych oraz środków związanych z poddaniem sprawcy próbie, przewidziane wobec sprawcy z art. 64 § 2 k.k., a zatem – *lege non distinguente* – nie tylko reguły wymiaru kary wynikające z art. 64 § 2 k.k. Co za tym idzie, na gruncie art. 78 § 2 k.k. jako sprawcę określonego w art. 64 § 2 k.k. rozumie się także sprawcę, o jakim mowa w art. 65 k.k.[682]

---

[679] Tak też S. Lelental, § 28. Warunkowe..., teza 453 [w:] M. Melezini (red.), System..., s. 1193.
[680] A. Jaworska-Wieloch, Odwołanie..., s. 83.
[681] S. Lelental, § 28. Warunkowe..., teza 453 [w:] M. Melezini (red.), System..., s. 1193-1194.
[682] Wyr. SN z dnia 16 listopada 2000 r., sygn. akt: II KKN 381/00, LEX nr 50910; post. SA w Lublinie z dnia 21 stycznia 2004 r., sygn. akt: II AKz 678/03, LEX nr 157111; post. SN z dnia 14 lutego 2005 r., sygn. akt: II KK 505/04, LEX nr 199681.

(iii) Szczególne przesłanki formalne dla skazanych na karę 25 lat pozbawienia wolności i dożywotniego pozbawienia wolności (art. 78 § 3 k.k.)

462. Szczególne przesłanki formalne warunkowego zwolnienia zostały także przewidziane dla skazanych na kary określone w art. 32 pkt 4 i 5 k.k. W myśl art. 78 § 3 k.k., skazanego na karę 25 lat pozbawienia wolności można warunkowo zwolnić po odbyciu 15 lat kary, zaś skazanego na karę dożywotniego pozbawienia wolności – po odbyciu 25 lat kary. W kontekście uprawnienia do ubiegania się o warunkowe zwolnienie przez sprawców skazanych na karę 25 lat pozbawienia wolności lub dożywotniego pozbawienia wolności dla ustalenia przesłanki formalnej nie ma znaczenia, czy zostali oni skazani w warunkach art. 64 lub art. 65 k.k. Okoliczność taka może być jednak wzięta pod uwagę przez sąd podczas oceniania prognozy kryminologicznej skazanego.[683]

463. Przesłanka formalna warunkowego zwolnienia dla skazanego na karę 25 lat pozbawienia wolności jest surowsza, niż wynikałoby to z zasad ogólnych. Gdyby nie wprowadzenie art. 78 § 3 k.k., skazany na tę karę mógłby ubiegać się o udzielenie warunkowego zwolnienia po odbyciu 12 lat i 6 miesięcy kary. Obostrzenie takiej możliwości jest jednak uzasadnione.

464. Kara 25 lat pozbawienia wolności ma bowiem charakter eliminacyjny[684] i jest stosowana wyłącznie wobec sprawców najcięższych zbrodni. Przestępstwa, za które orzekana jest ta kara, cechują się wyjątkowo wysokim stopniem społecznej szkodliwości, a ich sprawcy – wysokim stopniem zdeprawowania. W takich wypadkach, zadanie sprawcom dodatkowej dolegliwości poprzez umożliwienie im skorzystania z warunkowego zwolnienia dopiero po odbyciu 15 lat kary, należy uznać za odpowiednie rozwiązanie.

465. Z drugiej strony nie można wykluczyć, że w osobie skazanego na karę 25 lat pozbawienia wolności w toku odbywania kary zajdą takie zmiany, które uzasadniałyby postawienie w stosunku do niego pozytywnej prognozy już po odbyciu połowy kary, tj. 12 lat i 6 miesięcy pozbawienia wolności, co i tak jest długim okresem przebywania w warunkach izolacyjnych. W orzecznictwie wskazuje się jednak, że ze względu na swój eliminacyjny charakter, kara 25 lat pozbawienia wolności jest w istocie pozbawiona funkcji

[683] J. Lachowski, Warunkowe zwolnienie…, s. 224.
[684] Wyr. SA w Gdańsku z dnia 31 maja 2017 r., sygn. akt: II AKa 135/17, LEX nr 2383357 oraz z dnia 2 marca 2017 r., sygn. akt: II AKa 16/17, LEX nr 2310586; wyr. SA w Katowicach z dnia 28 kwietnia 2017 r., sygn. akt: II AKa 110/17, LEX nr 2317648.

resocjalizacyjnej.[685] Co więcej, skoro ustawodawca zdecydował się na wprowadzenie osobnej kary 25 lat pozbawienia wolności – przekraczającej o 10 lat maksymalny wymiar kary pozbawienia wolności – to w konsekwencji dla skazanych na tę karę należy ustalić odpowiednio surowsze przesłanki formalne skorzystania z warunkowego zwolnienia, co nastąpiło właśnie poprzez wprowadzenie art. 78 § 3 k.k.

466. Sytuacja kształtuje się odmiennie w przypadku skazanych na karę dożywotniego pozbawienia wolności. Jak wynika z samej nazwy, kara ta ma przede wszystkim eliminacyjny charakter i jest ukierunkowana na funkcje ogólno-prewencyjne oraz izolacyjne.[686] Wprowadzając możliwość skorzystania przez sprawców skazanych na tę karę z warunkowego zwolnienia, ustawodawca czyni zatem wyjątek od reguły, zgodnie z którą taki skazany powinien spędzić resztę życia w więzieniu.

467. Z oczywistych względów, w przypadku skazanych na karę dożywotniego pozbawienia wolności nie jest możliwe określenie przesłanki formalnej za pomocą ułamka, dlatego pułap ten został ściśle określony na poziomie 25 lat kary, po którym to okresie skazany może zostać warunkowo zwolniony.[687]

468. Określona na poziomie 25 lat przesłanka formalna warunkowego zwolnienia w przypadku skazanych na karę dożywotniego pozbawienia wolności stanowi najsurowszą regulację tego zagadnienia w historii polskich kodyfikacji karnych. Próg ten jest bardzo restrykcyjny, jeśli weźmie się pod uwagę standardy międzynarodowe oraz regulacje przesłanki formalnej warunkowego zwolnienia w przypadku skazanych na karę dożywotniego pozbawienia wolności, obowiązujące w innych państwach.

469. Mianowicie, w świetle punktu 12 rezolucji (76) 2 Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie postępowania ze skazanymi na kary długoterminowe z 17 lutego 1976 r.,[688] zalecane jest przeprowadzenie pierwszego badania możliwości udzielenia warunkowego zwolnienia skazanemu na karę dożywotniego pozbawienia wolności po odbyciu od 8 do 14 lat kary. W państwach europejskich okres, po którym skazanemu na karę

[685] Wyr. SA w Katowicach z dnia 28 kwietnia 2017 r., sygn. akt: II AKa 110/17, LEX nr 2317648.
[686] Zob. wyr. SA we Wrocławiu z dnia 22 listopada 2017 r., sygn. akt: II AKa 323/17, LEX nr 2432036.
[687] B. J. Stefańska, Quantum…, s. 8.
[688] Rezolucja (76) 2 Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie postępowania ze skazanymi na kary długoterminowe z 17 lutego 1976 r., dostępna w j. angielskim w internecie pod adresem: <https://www.rm.coe.int/16804f2385>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

dożywotniego pozbawienia wolności może zostać udzielone warunkowe zwolnienie kształtuje się najczęściej poniżej 25 lat.

470. W poszczególnych krajach, okresy te wynoszą: Armenia – 20 lat, Austria – 15 lat, Belgia – 15 lat (z możliwością rozszerzenia do 19 lub 23 lat w przypadku recydywistów), Bułgaria – 20 lat, Cypr – 12 lat, Czechy – 20 lat, Dania – 12 lat, Finlandia – 12 lat, Francja – 18 lat (okres wydłużany do 30 lat w przypadku określonych kategorii zabójstw), Niemcy – 15 lat, Węgry – 20 lat (o ile sąd nie określi inaczej), Irlandia – 7 lat, Lichtenstein – 15 lat, Luksemburg – 15 lat, Monaco – 15 lat, Rumunia – 20 lat, Szwecja – 10 lat, Szwajcaria – 15 lat (okres ten można skrócić do 10 lat), Macedonia – 15 lat.

471. Istnieją także państwa, w których okres ten wynosi 25 lat, podobnie jak w Polsce (Albania, Azerbejdżan, Gruzja, Łotwa, Rosja, Słowacja, Słowenia) lub są na bardzo zbliżonym poziomie (26 lat we Włoszech czy 24 lata w Turcji, gdzie jest możliwe wydłużenie tego okresu do 30 lub 36 lat).[689]

472. Jak wynika z powyższych danych, w państwach Europy Zachodniej o bardziej rozwiniętej kulturze prawnej, przesłanka formalna warunkowego zwolnienia dla sprawców skazanych na karę dożywotniego pozbawienia wolności kształtuje się generalnie łagodniej, aniżeli ma to miejsce w Polsce. Osobnego omówienia w tym kontekście wymagają rozwiązania znane w amerykańskim systemie prawnym, w którym powszechnie stosowane są kary dożywotniego pozbawienia wolności bez możliwości skorzystania z warunkowego zwolnienia na żadnym etapie (tzw. „*life without parole*").[690]

473. W doktrynie prawa karnego nie brak poglądów opowiadających się za wyłączeniem możliwości skorzystania z warunkowego zwolnienia przez sprawców skazanych na karę dożywotniego pozbawienia wolności.[691] Postulat wprowadzenia bezwzględnej kary dożywotniego pozbawienia wolności bywa także podnoszony jako argument

---

[689] Dane dotyczące przesłanki formalnej warunkowego zwolnienia dla skazanych na karę dożywotniego pozbawienia wolności pochodzą z uzasadnienia wyroku Wielkiej Izby Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie Vinter i inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, skargi nr 66069/09, 130/10 i 3896/10, polskie tłumaczenie wyroku dostępne w internecie pod adresem: <http://trybunal.gov.pl/uploads/media/VINTER_i_Inni_przeciwko_Zjednoczonemu_Kr%C3%B3lestwu__skargi_nr_6606909_13010_389610__wyrok_z_9.07.2013_r.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku s. 25, akapit 68. W sprawie Vinter ETPCz stwierdził (akapit 120 uzasadnienia wyroku) co prawda, że jego rolą nie jest określanie terminu, po upływie którego skazany na karę dożywotniego pozbawienia wolności powinien móc się ubiegać o udzielenie warunkowego zwolnienia, jednak zasygnalizował, że z danych porównawczych i międzynarodowych wynika, iż powinno to nastąpić nie później, niż po upływie 25 lat.

[690] Rozwiązania amerykańskie zostały szczegółowo omówione w Rozdziale 3 poniżej.

[691] Zob. W. Wolter, Z problematyki wymiaru kary, Prokuratura i Prawo 1958, z. 7, s. 19.

populistyczny.[692] Przykładowo, w lipcu 2017 r. Ministerstwo Sprawiedliwości informowało, że prowadzi prace nad projektem wprowadzającym orzeczenie przez sąd zakazu warunkowego przedterminowego zwolnienia.[693] Należy jednak jednoznacznie stwierdzić, że wprowadzenie takiego rozwiązania byłoby nie tylko niepożądane, ale wręcz niedopuszczalne.

474. Zgodnie z zaleceniem Komitetu Ministrów Rady Europy nr R (2003)22 z 24 września 2003 r. w sprawie warunkowego zwolnienia, przepisy prawa powinny umożliwiać zastosowanie zwolnienia warunkowego w stosunku do wszystkich skazanych, włączywszy w to skazanych na karę dożywotniego pozbawienia wolności.[694] W świetle zalecenia nr R (2003)23 z 9 października 2003 r. w sprawie wykonywania przez administracje więzienne kary dożywotniego pozbawienia wolności oraz innych długoterminowych kar pozbawienia wolności, jednym z celów wykonywania kary dożywotniego pozbawienia wolności jest umożliwienie i poszerzenie możliwości powrotu do społeczeństwa i prowadzenia po zwolnieniu życia zgodnego z prawem.[695]

475. Do podobnych wniosków dochodzi także ETPCz w orzeczeniach zapadłych na gruncie art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka,[696] wprowadzającego zakaz tortur oraz nieludzkiego lub poniżającego traktowania lub karania. W precedensowym orzeczeniu w sprawie *Vinter* ETPCz stwierdził, że „w kontekście kary dożywotniego pozbawienia wolności – Artykuł 3 musi być interpretowany jako zawierający wymóg redukowalności wymiaru kary, w rozumieniu dokonania oceny umożliwiającej władzom krajowym rozważenie czy w trakcie obywania kary u osoby skazanej na dożywocie zaszły zmiany, oraz czy na drodze do jej resocjalizacji nastąpiły postępy – na tyle znaczące by uznać, że

---

[692] Z. Świda, Charakter i stosowanie… [w:] K. Krajewski (red.), Księga…, s 375.

[693] Odpowiedź na interpelację nr 13370 w sprawie konieczności przeprowadzenia zmian legislacyjnych w części szczególnej Kodeksu karnego, mających na celu zaostrzenie odpowiedzialności za przestępstwa popełnione na tle seksualnym z dnia 21 lipca 2017 r., dostępna w internecie pod adresem: <http://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=423E8649>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

[694] Zalecenie Nr R (2003)22 Komitetu Ministrów do Państw Członkowskich Rady Europy w sprawie zwolnienia warunkowego, dostępne w internecie pod adresem: <https://bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/zalecenia-komitetu-ministrow-rady-europy-majace-na-celu-zapewnienie-efektywnosci-wdrazania-europejskiej-konwencji-praw-czlowieka/>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku, pkt 4a.

[695] Zalecenie Nr R (2003)23 Komitetu Ministrów do Państw Członkowskich Rady Europy w sprawie wykonywania przez administracje więzienne kary dożywotniego pozbawienia wolności oraz innych długoterminowych kar pozbawienia wolności, polskie tłumaczenie dostępne w: Przegląd Więziennictwa Polskiego, Międzynarodowe standardy wykonywania kar, Warszawa 2011, nr 72-73; dostępny w internecie pod adresem: <http://sw.gov.pl/assets/54/98/86/77148032e2d000e5b19adfbddbc1f757129ae060.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku, pkt 2.3.

[696] Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z dnia 4 listopada 1950 r. (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284).

dalsza izolacja tej osoby nie może już być uzasadniona uprawnionymi względami penologicznymi (…) w sytuacji gdy prawo wewnętrzne nie przewiduje możliwości dokonania takiej oceny – kara bezwzględnego dożywotniego pozbawienia wolności nie spełnia standardów Artykułu 3 Konwencji."[697] W sprawie *Vinter* ETPCz stwierdził naruszenie art. 3 Konwencji, gdyż zgodnie z przepisami obowiązującymi w Zjednoczonym Królestwie, skarżący (skazani na karę dożywotniego pozbawienia wolności) zostali pozbawieni „prawa do nadziei", że zostaną kiedyś zwolnieni z więzienia.[698]

476. W kolejnych orzeczeniach ETPCz stwierdzał naruszenie art. 3 Konwencji m.in. w sytuacji, gdy przepisy krajowe nie umożliwiały skazanym na karę dożywocia pozyskania wiedzy odnośnie tego, co muszą zrobić, by ubiegać się o zwolnienie i na jakich warunkach, oraz nie gwarantowały uwzględnienia zmian, jakie zaszły w toku odbywania kary w życiu skazanego oraz postępów w resocjalizacji.[699] W innej sprawie ETPCz również stwierdził naruszenie art. 3 Konwencji w sytuacji gdy przepisy krajowe pozbawiały skazanych możliwości uzyskania zwolnienia z więzienia, potwierdzając jednocześnie, że samo orzeczenie kary dożywotniego pozbawienia wolności nie stanowi nieludzkiego i poniżającego traktowania lub karania w rozumieniu art. 3 Konwencji.[700]

477. W niektórych państwach europejskich przepisy prawa nie przewidują warunkowego zwolnienia skazanych na karę dożywotniego pozbawienia wolności (Islandia, Litwa, Malta, Holandia i Ukraina). W tych krajach skrócenie kary dożywocia jest jednak możliwe w drodze indywidualnego aktu łaski.[701]

---

[697] Wyrok Wielkiej Izby Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie Vinteri inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, skargi nr 66069/09, 130/10 i 3896/10, polskie tłumaczenie wyroku dostępne w internecie pod adresem: <http://trybunal.gov.pl/uploads/media/VINTER_i_Inni_przeciwko_Zjednoczonemu_Kr%C3%B3lestwu__skargi_nr_6606909_13010_389610__wyrok_z_9.07.2013_r.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku, akapity 119 oraz 121.

[698] Zob. E. Dawidziuk, A. Kosylo, M. Niełaczna, Więźniowie dożywotni przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka w Strasburgu [w:] A. Rzepliński, M. Ejchart-Dubois, M. Niełaczna (red.), Dożywotnie pozbawienie wolności. Zabójca, jego zbrodnia i kara, Legalis/el. 2017.

[699] Wyrok ETPCz z dnia 20 maja 2014 r., skarga nr 73593/10 w sprawie Magyar przeciwko Węgrom, wyrok wraz z uzasadnieniem w j. angielskim dostępny w internecie pod adresem: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":["001-144109"]}>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

[700] Wyrok ETPCz z dnia 8 lipca 2014 r., skargi nr 15018/11 i 61199/12 w sprawie Harakchiev i Tolumov przeciwko Bułgarii, wyrok wraz z uzasadnieniem w j. angielskim dostępny w internecie pod adresem: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-145442&filename=001-145442.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

[701] Wyrok Wielkiej Izby Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie Vinter…, s. 26, akapit 68.

478. Wyeliminowanie możliwości skorzystania przez skazanego na karę dożywotniego pozbawienia wolności z warunkowego zwolnienia prowadzi do pozbawienia skazanego jakiejkolwiek nadziei na zwolnienie przed śmiercią, niezależnie od jego zachowania czy postępów w resocjalizacji.[702] Takie rozwiązanie byłoby sprzeczne z zasadą humanitaryzmu, wyrażoną w art. 3 k.k. oraz art. 4 § 1 k.k.w.[703]

479. Gdyby skazany na karę dożywotniego pozbawienia wolności był pozbawiony – nawet bardzo odległej – perspektywy możliwości uzyskania zwolnienia, trudno sobie wyobrazić, by był on skłonny do podjęcia jakichkolwiek działań w celu własnej resocjalizacji i zmiany swojego życia. Z drugiej strony, w takiej sytuacji niecelowe byłoby też podejmowanie przez administrację zakładu karnego jakichkolwiek działań resocjalizacyjnych wobec skazanego, skoro celem resocjalizacji jest umożliwienie skazanemu powrotu do życia w społeczeństwie, co w takim wypadku nie mogłoby nigdy nastąpić.[704] W takiej sytuacji odbywanie kary dożywotniego pozbawienia wolności stanowiłoby w istocie bezcelową wegetację skazanego aż do końca życia, do tego niezwykle kosztowną dla państwa.

480. Co więcej, skazany pozostawałby również *de facto* bezkarny za przestępstwa popełnione w toku odbywania kary dożywotniego pozbawienia wolności. To z kolei mogłoby powodować, że byłby on pozbawiony jakichkolwiek zahamowań przed popełnianiem kolejnych przestępstw na szkodę współosadzonych czy funkcjonariuszy zakładu karnego, co powodowałoby zagrożenie bezpieczeństwa w zakładzie karnym.

481. Opisane powyżej okoliczności prowadzą do wniosku, że wyeliminowanie możliwości skorzystania z warunkowego zwolnienia przez skazanych na dożywotnie pozbawienie wolności byłoby niecelowe. Mogłoby to też narazić Polskę na składanie przez skazanych skarg do ETPCz, które w razie uwzględnienia doprowadziłyby do powstania odpowiedzialności majątkowej po stronie państwa. Pomimo tego, że takie postulaty mogą znaleźć aprobatę w społeczeństwie, należy opowiedzieć się zdecydowanie przeciwko ich wcieleniu w życie. Należy bowiem pamiętać, że istnienie formalnej możliwości warunkowego zwolnienia skazanych na karę dożywotniego pozbawienia wolności nie oznacza, że skazani ci w istocie zostaną wypuszczeni na wolność. Będzie to mogło nastąpić

---

[702] C. Appleton, Life without parole [w:] Oxford Handbooks 2015; dostępne w internecie pod adresem: <http://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780199935383.001.0001/oxfordhb9780199935383e25>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

[703] Tak też J. Lachowski, Warunkowe zwolnienie…, s. 225-226.

[704] Z pominięciem zastosowania amnestii lub indywidualnego aktu łaski.

jedynie w razie dojścia przez sąd penitencjarny do wniosku, że w ich przypadku zachodzi pozytywna prognoza kryminologiczna.

482. W chwili obecnej nie jest możliwe przeanalizowanie praktyki orzeczniczej sądów penitencjarnych w zakresie rozpoznawania wniosków o udzielenie warunkowego zwolnienia skazanym na karę dożywotniego pozbawienia wolności. Wynika to stąd, że takich orzeczeń jeszcze po prostu nie ma.

483. Kara dożywotniego pozbawienia wolności została wprowadzona do k.k. z 1969 r. z dniem 20 listopada 1995 r.[705] Pierwsze sprawy o udzielenie skazanym na dożywotnie pozbawienie wolności będą zatem rozpatrywane najwcześniej w 2021 r.[706] Dopiero za kilka lat będzie zatem można zaobserwować podejście sądów penitencjarnych do możliwości warunkowego zwalniania więźniów dożywotnich oraz określenie czy będzie ono orzekane w praktyce.

(iv) Przesłanki formalne przy karze łącznej

484. Określone w art. 78 k.k. przesłanki formalne warunkowego zwolnienia mają również zastosowanie do kary łącznej, wymierzonej zarówno w wyroku skazującym,[707] jak i w trybie wyroku łącznego.[708] Jeżeli choć jedno z przestępstw, za które orzeczona kara stanowi podstawę wymiaru kary łącznej zostało popełnione w warunkach art. 64 § 1 lub 2, lub art. 65 k.k., wówczas do całej kary łącznej znajdą zastosowanie surowsze przesłanki formalne, określone w art. 78 § 2 k.k.[709]

[705] Na mocy art. 1 pkt 1 ustawy z dnia 12 lipca 1995 5. o zmianie Kodeksu karnego, Kodeksu karnego wykonawczego oraz o podwyższeniu dolnych i górnych granic grzywien i nawiązek w prawie karnym (Dz.U. z 1995 r. Nr 95, poz. 475).
[706] Na co zwraca uwagę również S. Lelental, zob. S. Lelental, § 28. Warunkowe…, teza 473 [w:] M. Melezini (red.), System..., s. 1205.
[707] Wyr. SA w Katowicach z dna 7 sierpnia 2014 r., sygn. akt: II AKa 246/14, LEX nr 1647232.
[708] J. Skupiński, J. Mierzwińska-Lorencka, Komentarz do art. 78 k.k., teza 3 [w:] R. Stefański (red.), Kodeks…, Legalis/el. 2017; J. Lachowski, Warunkowe zwolnienie…, s. 216.
[709] A. Zoll, Komentarz do art. 78 k.k., teza 11 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom II…

485. Zgodnie z art. 576 § 1 k.p.k., z chwilą uprawomocnienia się wyroku łącznego, nie podlegają wykonaniu wyroki podlegające łączeniu w zakresie objętym wyrokiem łącznym. W związku z tym, wykonaniu nie podlegają również poszczególne kary wymierzone w tych wyrokach. Co za tym idzie, warunkowe zwolnienie może być udzielone jedynie z podlegającej wykonaniu kary, wymierzonej wyrokiem łącznym.[710]

486. Należy także rozstrzygnąć czy sąd orzekający w przedmiocie wyroku łącznego jest związany zastosowaniem w jednym z wyroków podlegających łączeniu obostrzonej przesłanki formalnej warunkowego zwolnienia na podstawie art. 77 § 2 k.k. Innymi słowy, jeżeli art. 77 § 2 k.k. został zastosowany w jednym z takich wyroków, czy musi się on także znaleźć w wyroku łącznym. Istotne jest także czy sąd wydający wyrok łączny może wprowadzić takie obostrzenie, jeżeli nie było go w żadnym z wyroków podlegających łączeniu.

487. Jak wynika z orzecznictwa sądów apelacyjnych, przy wydawaniu wyroku łącznego sąd nie ma kompetencji do rezygnacji z obostrzenia przesłanki formalnej warunkowego zwolnienia przewidzianej w art. 77 § 2 k.k., jeżeli zostało ono zastosowane w jednej z kar podlegających łączeniu.[711] Oznaczenie surowszych ograniczeń formalnych do skorzystania z warunkowego zwolnienia powinno być jednak powtórzone w wyroku łącznym, aby nie umknęło to uwadze na etapie wykonania kary.[712]

488. Przeciwny pogląd został wyrażony przez J. Lachowskiego. Autor ten wskazuje co prawda, że dopuszczalne jest przeniesienie do wyroku łącznego obostrzenia przesłanki formalnej zawartego w jednym z wyroków podlegających łączeniu, jednak stwierdza, że sąd wydający wyrok łączny nie ma obowiązku tego uczynić.[713] J. Lachowski tłumaczy to tym, że obostrzona przesłanka formalna na podstawie art. 77 § 2 k.k. jest związana z karą jednostkową, która na podstawie art. 576 § 1 k.p.k. nie podlega wykonaniu w razie objęcia jej wyrokiem łącznym. Co za tym idzie, według J. Lachowskiego sąd orzekający

[710] Post. SA w Lublinie z dnia 7 lipca 2010 r., sygn. akt: II AKzw 521/10, LEX nr 628246.
[711] Zob. wyr. SA w Katowicach z dnia 17 kwietnia 2014 r., sygn. akt: II AKa 47/14, LEX nr 1466775 oraz z dnia 25 lutego 2011 r., sygn. akt: II AKa 438/10, Legalis nr 340387; wyr. SA w Krakowie z dnia 28 grudnia 2007 r., sygn. akt: II AKa 235/07, LEX nr 377559.
[712] Wyr. SA w Krakowie z dnia 28 grudnia 2007 r., sygn. akt: II AKa 235/07, LEX nr 377559.
[713] J. Lachowski, Komentarz do art. 77 k.k., teza 116 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks..., Legalis/el. 2015.

w przedmiocie wyroku łącznego powinien sam ocenić, czy zachodzą przesłanki do zastosowania art. 77 § 2 k.k.[714]

489. Pogląd J. Lachowskiego nie wydaje się jednak funkcjonalnie uzasadniony. Ustalenie surowszej przesłanki formalnej na podstawie art. 77 § 2 k.k. jest ściśle związane z orzeczeniem o winie i wymierzonej karze.[715] Stanowi ono integralną część wyroku, chronioną powagą rzeczy osądzonej.[716] Na etapie wymiaru kary łącznej w wyroku łącznym sąd nie ocenia zaś ponownie okoliczności przyjętych za podstawę wymiaru kary za poszczególne przestępstwa, kierując się szczególnymi dyrektywami wymiaru kary łącznej.[717]

490. Jednocześnie jednak J. Lachowski słusznie wskazuje, że w konkretnych przypadkach zastosowanie obostrzenia przesłanki formalnej na podstawie art. 77 § 2 k.k. do kary łącznej byłoby dla skazanego bardziej korzystne niż przesłanka ogólna na gruncie art. 78 § 1-3 k.k. Może to nastąpić przykładowo w razie łączenia kary pozbawienia wolności, w przypadku której sąd zastosował art. 77 § 2 k.k. z karą 25 lat pozbawienia wolności. W takim wypadku na podstawie art. 88 k.k. sąd musi orzec karę 25 lat pozbawienia wolności jako karę łączną – warunkowe zwolnienie będzie zatem mogło nastąpić najwcześniej po 15 latach, zgodnie z art. 78 § 3 k.k.[718] W takiej sytuacji oznaczona przez sąd surowsza przesłanka formalna warunkowego zwolnienia przy jednej z podlegających łączeniu kar nie powinna zostać przeniesiona do wyroku łącznego, gdyż byłoby to funkcjonalnie nieuzasadnione a także sprzeczne z art. 78 § 3 k.k.

---

[714] J. Lachowski, Warunkowe zwolnienie…, s. 242-243. Podobnie także post. SA w Lublinie z dnia 5 marca 2008 r., sygn. akt: II AKzw 136/09, LEX nr 399931.
[715] Zob. akapit 500 poniżej.
[716] Wyr. SA w Katowicach z dnia 25 lutego 2011 r., sygn. akt: II AKa 438/10, Legalis nr 340387.
[717] P. Kardas, Komentarz do art. 86 k.k., tezy 15, 29 oraz 33 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Tom II…
[718] J. Lachowski, Komentarz do art. 77 k.k., teza 116 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks…, Legalis/el. 2015. Autor ten podaje analogiczny przykład w postaci podlegających połączeniu kar 25 lat pozbawienia wolności, przy której sąd zastosował art. 77 § 2 k.k., z karą dożywotniego pozbawienia wolności.

(v) Stosowanie przesłanek formalnych do sumy dwóch lub więcej niepodlegających łączeniu kar pozbawienia wolności

491. Z praktycznego punktu widzenia istotne jest także ustalenie przesłanki formalnej warunkowego zwolnienia dla skazanego, który ma odbyć kolejno dwie lub więcej nie podlegające łączeniu kary pozbawienia wolności. Na gruncie k.k. z 1969 r., który nie regulował przedmiotowej kwestii, SN przyjął fikcję, że gdy warunkowe zwolnienie stosuje się do sumy kar pozbawienia wolności nie podlegających łączeniu, które skazany ma odbyć kolejno, wówczas suma tych kar stanowi jedną karę, stanowiącą podstawę do ustalenia przesłanki formalnej.[719]

492. Kwestia ta została uregulowana na gruncie obecnego k.k. w art. 79 § 1-3. Zgodnie z art. 79 § 1 k.k., przepisy art. 78 § 1 i 2 k.k. stosuje się odpowiednio do sumy dwóch lub więcej nie podlegających łączeniu kar pozbawienia wolności, które skazany ma odbyć kolejno, zaś art. 78 § 2 k.k. ma zastosowanie, jeżeli chociażby jedno z przestępstw popełniono w warunkach określonych w art. 64 k.k. Obecna regulacja stanowi zatem usankcjonowanie praktyki wykształconej jeszcze w poprzednim stanie prawnym.

493. Jak stanowi art. 79 § 2 k.k., skazanego można, niezależnie od warunków określonych w art. 78 § 1 lub 2 k.k., zwolnić warunkowo po odbyciu 15 lat pozbawienia wolności. Rozwiązanie to jest zatem korzystne dla skazanych, którzy mają odbyć kolejno kilka kar pozbawienia wolności nie podlegających łączeniu. Przykładowo, skazany może mieć do odbycia kilka lub kilkanaście krótkoterminowych kar pozbawienia wolności, których suma mogłaby wynosić kilkadziesiąt lat. Jeśli suma ta wynosiłaby 40 lat, gdyby nie art. 79 § 2 k.k., skazany mógłby się ubiegać o udzielenie warunkowego zwolnienia dopiero po odbyciu 20 lat kary.[720] Taki skazany byłby zatem w mniej korzystnej sytuacji od skazanego na karę 25 lat pozbawienia wolności, który może skorzystać z warunkowego zwolnienia już po odbyciu 15 lat kary (art. 78 § 3 k.k.). Przepis art. 78 § 2 k.k. stanowi zatem swoiste dobrodziejstwo dla skazanych, którzy mają kolejno do odbycia kilka nie podlegających łączeniu kar pozbawienia wolności, których suma przekracza 30 lat.

[719] Post. SN z dnia 15 marca 1980 r., sygn. akt: I KZ 190/79, LEX nr 19635.
[720] Przy założeniu, że żadna z tych kar nie została orzeczona z uwzględnieniem art. 64 k.k.

494. Osobna regulacja przesłanki formalnej dotyczy sytuacji, gdy chociażby jedna z niepodlegających łączeniu kar, które skazany ma odbyć kolejno, jest karą 25 lat lub dożywotniego pozbawienia wolności. Zgodnie z art. 79 § 3 k.k., odpowiednio stosuje się wówczas art. 78 § 3 k.k. Także to rozwiązanie jest korzystne dla skazanych. Pozwala bowiem uniknąć sytuacji, w której przykładowo skazany na niepodlegające łączeniu kary 25 lat oraz 11 lat pozbawienia wolności, może ubiegać się o warunkowe zwolnienie dopiero po odbyciu 18 lat kary.

495. Przepis art. 79 § 3 k.k. obowiązuje dopiero od 1 stycznia 2012 r.[721] Do tego czasu przepisy nie regulowały sposobu obliczenia przesłanki formalnej warunkowego zwolnienia dla skazanych mających odbyć kolejno dwie lub więcej kar, z których przynajmniej jedna jest karą 25 lat lub dożywotniego pozbawienia wolności. Orzecznictwo przyjęło, że uprawnienie do ubiegania się o warunkowe zwolnienie po odbyciu 15 lat kary nie dotyczyło skazanego odbywającego dwie lub więcej niepodlegających łączeniu kar, z których co najmniej jedna jest karą 25 lat lub dożywotniego pozbawienia wolności.[722] Skazany na dwie nie podlegające łączeniu kary 25 lat pozbawienia wolności, które ma odbyć kolejno, może skorzystać z warunkowego zwolnienia po spełnieniu przesłanki określonej w art. 79 § 1 i 2 k.k., czyli po odbyciu 25 lat kary.[723] Rozwiązanie takie wynikało stąd, iż art. 79 § 1 i 2 k.k. nie zawierają odniesienia do art. 78 § 3 k.k., zawierającego szczególne przesłanki formalne dla skazanych na karę 25 lat lub dożywotniego pozbawienia wolności.

496. Kierunek przyjęty w orzecznictwie został jednak poddany krytyce w doktrynie. Wskazano mianowicie, że prowadził on do powstania przesłanki formalnej warunkowego zwolnienia nieznanej ustawie, która w skrajnych wypadkach mogła być surowsza, niż przesłanka formalna przewidziana dla skazanego na karę dożywotniego pozbawienia wolności.[724] W świetle powyższego, wprowadzenie art. 79 § 3 k.k. zasługuje na aprobatę.

497. Należy jednak zauważyć, że po wejściu w życie Zm. k.k. z 20.02.2015 r. znacznemu zmniejszeniu uległo praktyczne znaczenie art. 79 § 1-3 k.k. Nowy model kary łącznej dopuszcza bowiem jej wymierzenie gdy sprawca popełnił dwa lub więcej przestępstw i wymierzono za nie kary tego samego rodzaju albo inne podlegające łączeniu (art. 85 § 1

[721] Został wprowadzony przez ustawę z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2011 r. Nr 240, poz. 1431).
[722] Post. SA w Białymstoku z dnia 20 grudnia 2006 r., sygn. akt: II AKzw 1345/06, LEX nr 229299.
[723] Post. SA w Warszawie z dnia 2 lutego 1999 r., sygn. akt: II AKz 353/98, LEX nr 38023.
[724] J. Lachowski, Warunkowe zwolnienie…, s. 238.

k.k.). Ustawa nie przewiduje już zatem cezury czasowej w postaci zapadnięcia pierwszego wyroku jako momentu oddzielającego przestępstwa, za których popełnienie wymierzone kary podlegają połączeniu.[725] Co za tym idzie, w praktyce będzie występowało coraz mniej przypadków, w których skazany będzie miał kolejno do odbycia dwie lub więcej kar pozbawienia wolności nie podlegających łączeniu.

(vi) Możliwość obostrzenia przesłanki formalnej (art. 77 § 2 k.k.)

498. Zgodnie z art. 77 § 2 k.k., sąd *meriti* może – w szczególnie uzasadnionych wypadkach – wyznaczyć surowsze przesłanki formalne warunkowego zwolnienia dla skazanych na kary z art. 32 pkt 3-5 k.k. niż wynikające z art. 78 k.k. Taka kompetencja sądu nie była przewidziana w k.k. z 1969 r.[726] Przepis ten nie był także uwzględniony w rządowym projekcie k.k. i został dodany na etapie prac parlamentarnych.[727]

499. Regulacja art. 77 § 2 k.k. ma charakter wyjątkowy. W myśl zasady *exceptiones non sunt extendendae*, nie można dokonywać jej interpretacji i wykładni w sposób rozszerzający.[728] Uprawnienie to nie może być zatem rozumiane jako zwykła prerogatywa sądu.[729] W orzecznictwie wskazano, że uzasadnieniem przyznania sądowi tego szczególnego uprawnienia był wzgląd na społeczne oddziaływanie kary oraz na konieczność zadośćuczynienia społecznemu poczuciu sprawiedliwości. W szczególnie uzasadnionych wypadkach, o jakich mowa w omawianym przepisie, względy te mają pierwszeństwo przed okolicznościami indywidualno-prewencyjnymi, które zostają uwzględnione przez sąd penitencjarny na etapie orzekania o warunkowym zwolnieniu.[730] Nie można zatem zgodzić się z SA w Poznaniu, który stwierdził, że zadośćuczynienie społecznemu poczuciu sprawiedliwości znajduje wyraz na etapie wymiaru kary, nie zaś przy ograniczeniu możliwości skorzystania przez sprawcę z warunkowego zwolnienia.[731]

---

[725] Zob. G. Goniewicz, Orzekanie…, s. 84.
[726] Wyr. SN z dnia 3 grudnia 2003 r., sygn. akt: V KK 73/03, LEX nr 140097.
[727] J. Skupiński, J. Mierzwińska-Lorencka, Komentarz do art. 77 k.k., teza 14 [w:] R. Stefański (red.), Kodeks…, Legalis/el. 2017.
[728] Wyr. SA w Katowicach z dnia 8 listopada 2007 r., sygn. akt: II AKa 346/07, LEX nr 370388.
[729] Wyr. SA w Katowicach z dnia 15 września 2016 r., sygn. akt: II AKa 300/16, LEX nr 2171137; wyr. SA w Łodzi z dnia 23 listopada 2016 r., sygn. akt: II AKa 170/16, LEX nr 2399463.
[730] Wyr. SA w Katowicach z dnia 17 kwietnia 2014 r., sygn. akt: II AKa 47/14, LEX nr 1466775 oraz z dnia 25 lutego 2011 r., sygn. akt: II Aka 438/10, Legalis nr 340387.
[731] Wyr. SA w Poznaniu z dnia 19 grudnia 2012 r., sygn. akt: II AKa 264/12, Legalis nr 731039.

500. W judykaturze zarysowały się różne kierunki rozumienia „szczególnie uzasadnionych wypadków" na gruncie art. 77 § 2 k.k. Obostrzenie przesłanki formalnej warunkowego zwolnienia jest ściśle związane z orzeczeniem o winie i z wymiarem kary. W związku z tym, decydując o zastosowaniu tego przepisu, sąd może kierować się dyrektywami wymiaru kary, określonymi w art. 53 i n. k.k.[732]

501. W niektórych orzeczeniach wskazuje się, że o skorzystaniu z tego uprawnienia przez sąd decyduje charakter popełnionego przez sprawcę przestępstwa (np. szczególnie brutalny czy drastyczny sposób działania), bądź okoliczności jego popełnienia, nie zaś przewidywania co do przyszłej resocjalizacji sprawcy.[733] Na etapie wyrokowania sąd nie może bowiem przewidzieć jaka będzie prognoza kryminologiczna sprawcy po odbyciu wymaganej części kary.[734]

502. Druga grupa orzeczeń tłumaczy przypadki zastosowania art. 77 § 2 k.k. w sposób zgoła odmienny. Przykładowo, zgodnie z poglądem SA w Białymstoku, „szczególnie uzasadnionych wypadków" nie należy łączyć z okolicznościami składającymi się na wysoki stopień społecznej szkodliwości czynu czy zawinienia, a jedynie ze względami odnoszącymi się do szeroko pojętej osoby sprawcy, dotyczącymi jego demoralizacji i niepodatności na oddziaływania resocjalizacyjne. Takie względy pozwalają bowiem przypuszczać na etapie wyrokowania, że w okresie przewidzianym w art. 78 k.k. niemożliwe jest takie przeobrażenie osoby sprawcy, które umożliwiłoby zastosowanie wobec niego warunkowego zwolnienia.[735]

503. Do poglądu wyrażonego przez SA w Białymstoku należy podejść z odpowiednią dozą ostrożności. Wysoki stopień demoralizacji sprawcy oraz jego niepodatność na działania resocjalizacyjne mogą być zasadniczo uznane za szczególnie uzasadniony wypadek w rozumieniu art. 77 § 2 k.k. Taka wykładnia nie może być jednak łatwo zweryfikowana – sąd nie ma bowiem zdolności proroczych, które pozwoliłyby mu racjonalnie stwierdzić, że

[732] Post. SN z dnia 22 listopada 2001 r., sygn. akt: II KKN 152/01, LEX nr 51603; wyr. SO w Białymstoku z dnia 5 stycznia 2016 r., sygn. akt: III K 92/15, LEX nr 2174299.
[733] Wyr. SA w Katowicach z dnia 25 lutego 2011 r., sygn. akt: II AKa 438/10, Legalis nr 340387 oraz z dnia 15 września 2016 r., sygn. akt: II AKa 300/16, LEX nr 2171137; wyr. SA w Łodzi z dnia 23 listopada 2016 r., sygn. akt: II AKa 170/16, LEX nr 2399463.
[734] Wyr. SA w Krakowie z dnia 25 marca 2015 r., sygn. akt: II AKa 126/14, LEX nr 1799389.
[735] Wyr. SA w Białymstoku z dnia 5 marca 2013 r., sygn. akt: II AKa 24/13, Legalis nr 719376. Podobnie wyr. SA w Krakowie z dnia 28 lipca 2011 r., sygn. akt: II AKa 141/11, Legalis nr 424314.

nawet najbardziej zdeprawowany sprawca po odbyciu wielu lat kary w dalszym ciągu nie będzie dobrze rokował na przyszłość.[736]

504. W świetle powyższego, zasadne wydaje się przyjęcie rozwiązania pośredniego, zgodnie z którym za zastosowaniem art. 77 § 2 k.k. powinny przemawiać zarówno okoliczności o charakterze przedmiotowym, jak i podmiotowym. W takim kierunku podążył SA w Warszawie, który uzasadniając zastosowanie surowszej przesłanki formalnej warunkowego zwolnienia uzasadnił to charakterem popełnionych przestępstw i sposobem ich popełnienia, szczególną motywacją sprawcy i jego brutalnością, jak również cechami jego osobowości, które przekładały się na jego nastawienie do czynu i do pokrzywdzonego.[737]

505. W związku z tym można stwierdzić, że dokonywana przez sądy wykładnia „szczególnie uzasadnionych wypadków" na gruncie art. 77 § 2 k.k. jest niejednolita, na co zwrócono również uwagę w doktrynie.[738]

506. Na gruncie art. 77 § 2 k.k. nie jest dopuszczalne wykluczenie w ogóle możliwości skorzystania przez skazanego z warunkowego zwolnienia.[739] Takie wyłączenie byłoby bowiem sprzeczne z zasadą humanitaryzmu, wyrażoną w art. 3 k.k.[740] Prowadziłoby to również do naruszenia art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. W tym zakresie w pełni aktualne pozostają rozważania na temat braku możliwości wyeliminowania uprawnienia do ubiegania się o warunkowe zwolnienie przez skazanych na karę dożywotniego pozbawienia wolności.[741]

507. W orzecznictwie słusznie wskazano, że w przypadku skazania na karę 25 lat pozbawienia wolności, w myśl art. 77 § 2 k.k. możliwe jest przesunięcie przesłanki formalnej w pobliże 25 lat, jednak niedopuszczalne jest działanie czysto pozorne, prowadzące do faktycznego wyłączenia możliwości skorzystania z warunkowego zwolnienia w konkretnym przypadku.[742] W razie skazania na karę dożywotniego pozbawienia wolności, przesunięcie

---

[736] Na co zwrócił uwagę SA w Białymstoku w innym wyroku, zob. wyr. SA w Białymstoku z dnia 31 marca 2016 r., sygn. akt: II AKa 23/16, LEX nr 2136972.
[737] Wyr. SA w Warszawie z dnia 24 lipca 2014 r., sygn. akt: II AKa 181/14, Legalis nr 1049673.
[738] S. Lelental, Artykuł 77 § 2 KK, czyli skazanie na „karę śmierci" w czasie wykonywania kary pozbawienia wolności [w:] A. Rzepliński, M. Ejchart-Dubois, M. Niełaczna (red.), Dożywotnie…
[739] A. Zoll, Komentarz do art. 77 k.k., teza 11 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom II…
[740] A. Marek, Komentarz do art. 77 k.k., teza 8 [w:] Kodeks karny. Komentarz, wyd. V, LEX 2010.
[741] Zob. akapity 473-479 powyżej.
[742] Post. SN z dnia 8 stycznia 2014 r., sygn. akt: IV KK 253/13, Legalis nr 787049; wyr. SA w Katowicach z dnia 27 sierpnia 2003 r., sygn. akt: II AKa 78/03, LEX nr 104000.

to nie może godzić w zasadę humanitaryzmu i poszanowania godności człowieka, co pozostaje zgodne z założeniem ustawodawcy, że nawet skazany na najsurowszą karę nie może zostać pozbawiony możliwości ubiegania się o warunkowe zwolnienie.[743]

508. W tym kontekście przy stosowaniu art. 77 § 2 k.k. należy brać pod uwagę wiek sprawcy[744] - przykładowo dla osoby, która w chwili orzekania ma 45 lat, obostrzona przesłanka formalna warunkowego zwolnienia w postaci konieczności odbycia 40 lat kary jest *de facto* równoznaczna z pozbawieniem możliwości skorzystania z warunkowego zwolnienia przez tego sprawcę, czego nie można powiedzieć o takim obostrzeniu, gdyby je zastosować w przypadku sprawcy w wieku 25 lat. Z drugiej strony, w orzecznictwie przyjmuje się, że w stosunku do sprawcy nieletniego lub młodocianego obostrzenie to można zastosować jedynie w ostateczności, jeżeli sąd stwierdzi ponad wszelką wątpliwość, że funkcję wychowawczą może spełnić jedynie kara niezwykle surowa, obwarowana bardziej restrykcyjną przesłanką formalną warunkowego zwolnienia.[745]

509. Po dokonaniu przez Zm. k.k. z 20.02.2015 r. zmiany redakcyjnej w art. 77 § 2 k.k.[746] nie może budzić wątpliwości, że obostrzenie przesłanki formalnej warunkowego zwolnienia może być zastosowane przy orzeczeniu kary pozbawienia wolności, 25 lat pozbawienia wolności oraz dożywotniego pozbawienia wolności. Było to powszechnie akceptowane jeszcze przed 1 lipca 2015 r., gdyż art. 77 § 2 k.k. był stosowany niemal wyłącznie w przypadku skazań na karę 25 lat oraz dożywotniego pozbawienia wolności.[747]

510. Wprowadzenie tej skądinąd słusznej zmiany redakcyjnej w treści art. 77 § 2 k.k. może mieć jednak efekty uboczne. Mianowicie, w przypadku obostrzenia przesłanki formalnej warunkowego zwolnienia przy skazaniu na karę 25 lat lub dożywotniego pozbawienia wolności za przestępstwo popełnione do 30 czerwca 2015 r. można wskazywać, że wprowadzona zmiana legislacyjna świadczy o tym, że art. 77 § 2 k.k. w pierwotnym brzmieniu nie dopuszczał stosowania omawianego obostrzenia w przypadku skazania na kary z art. 32 pkt 4 i 5 k.k. Argument ten bazuje nie tylko na literalnym brzmieniu przepisu przed nowelizacją, ale również na założeniu o racjonalności ustawodawcy – gdyby

---

[743] Post. SN z dnia 22 listopada 2001 r., sygn. akt: II KKN 152/01, LEX nr 51603.
[744] Wyr. SA w Katowicach z dnia 27 sierpnia 2003 r., sygn. akt: II AKa 78/03, LEX nr 104000; S. Lelental, Artykuł 77 § 2 KK... [w:] A. Rzepliński, M. Ejchart-Dubois, M. Niełaczna (red.), Dożywotnie…
[745] Wyr. SA w Katowicach z dnia 24 października 2010 r., sygn. akt: II AKa 355/13, Legalis nr 758124 oraz z dnia 12 lutego 2016 r., sygn. akt: II AKa 541/15, LEX nr 2023563.
[746] Zob. akapit 423 powyżej.
[747] S. Lelental, § 28. Warunkowe…, teza 456 [w:] M. Melezini (red.), System..., s. 1196.

art. 77 § 2 k.k. w pierwotnym brzmieniu obejmował skazania na kary 25 lat oraz dożywotniego pozbawienia wolności, wówczas wprowadzenie nowelizacji byłoby zbędne.

511. *Lege non distinguente*, zastosowanie art. 77 § 2 k.k. jest możliwe w przypadku orzeczenia każdej kary pozbawienia wolności, a więc także kary warunkowo zawieszonej na podstawie art. 69 k.k. Taka konstrukcja może wydawać się wewnętrznie sprzeczna – z jednej strony warunkowe zawieszenie może być stosowane w razie ustalenia pozytywnej prognozy kryminologicznej, z drugiej zaś – orzeczenie surowszej przesłanki formalnej warunkowego zwolnienia stanowi zaostrzenie zakresu odpowiedzialności karnej sprawcy, co jest możliwe jedynie w szczególnie uzasadnionych wypadkach. Sprzeczność ta jest jednak pozorna. Orzeczenie na podstawie art. 77 § 2 k.k. może mieć istotny walor indywidualno-prewencyjny w wymiarze negatywnym, odstraszając skazanego od naruszania prawa w okresie próby po udzieleniu warunkowego zawieszenia. Poza tym, w wypadkach gdy stopień pewności sądu co do pozytywnej prognozy kryminologicznej sprawcy nie jest wysoki, sąd może uznać, że w razie negatywnej weryfikacji tej prognozy, zasadne będzie obwarowanie możliwości skorzystania przez skazanego z warunkowego zwolnienia surowszymi kryteriami. Zabieg taki jest niewątpliwie bardziej uzasadniony, aniżeli spotykane w praktyce orzekanie kary pozbawienia wolności w wymiarze wyższym niż wynikający z dyrektyw wymiaru kary przy jednoczesnym zastosowaniu warunkowego zawieszenia.[748]

512. Jak pokazują dane statystyczne, wyjątkowy charakter instytucji z art. 77 § 2 k.k. znajduje odzwierciedlenie w praktyce orzeczniczej. Przepis ten jest bowiem stosowany w co najwyżej kilkudziesięciu przypadkach rocznie – w rekordowym pod tym względem 2005 r. było 49 takich orzeczeń.[749] Z powyższych danych wynika, że sądy nie stosują art. 77 § 2 k.k. na masową skalę, traktując obostrzenie przesłanki formalnej warunkowego zwolnienia jako kolejny element represji czy wyraz potępienia osoby sprawcy oraz jego czynu.

[748] Zob. akapit 372 powyżej.

[749] Dane za S. Lelental, Artykuł 77 § 2 KK… [w:] A. Rzepliński, M. Ejchart-Dubois, M. Niełaczna (red.), Dożywotnie... Autor ten wskazuje na znaczne zróżnicowanie liczby tych przypadków w poszczególnych latach – przykładowo, w 2007 r. art. 77 § 2 k.k. zastosowano wobec ponad 50% sprawców skazanych na karę 25 lat lub dożywotniego pozbawienia wolności.

513. Jeżeli jednak takie obostrzenie jest zawarte w prawomocnym wyroku skazującym, jest ono objęte powagą rzeczy osądzonej. Na etapie wykonawczym postępowania karnego nie ma możliwości modyfikacji obostrzenia przesłanki formalnej czy wręcz jej usunięcia. Orzeczenie przy zastosowaniu art. 77 § 2 k.k. nie może zostać pominięte przez sąd penitencjarny w postępowaniu o udzielenie warunkowego zwolnienia.

514. Co więcej, wprowadzenie do k.k. lub k.k.w. możliwości modyfikowania orzeczenia wydanego w trybie art. 77 § 2 k.k. nie byłoby zasadne. Z drugiej strony, należałoby wprowadzić do omawianego przepisu możliwość złagodzenia (obok obostrzenia) przesłanki formalnej warunkowego zwolnienia przez sąd orzekający w przedmiocie odpowiedzialności karnej. Postulat ten został szczegółowo omówiony w Rozdziale 4.[750]

(vii) Przesłanki formalne w razie odwołania warunkowego zwolnienia (art. 81 k.k.)

515. Szczególne przesłanki formalne warunkowego zwolnienia zostały zawarte w art. 81 k.k. Zgodnie z tym przepisem, w razie odwołania warunkowego zwolnienia ponowne warunkowe zwolnienie nie może nastąpić przed odbyciem, po ponownym osadzeniu, przynajmniej roku kary pozbawienia wolności, a w wypadku kary 25 lat pozbawienia wolności lub kary dożywotniego pozbawienia wolności przed odbyciem przynajmniej 5 lat kary. Przepis ten wprowadza zatem dodatkową przesłankę warunkowego zwolnienia, która jest surowsza od zasad ogólnych, wyrażonych w art. 78 k.k.[751]

516. Przewidziane w tym przepisie terminy należy liczyć od umieszczenia skazanego w zakładzie karnym dla odbycia jakiejkolwiek kary, nie tylko zaś tej, z której odbywania został warunkowo zwolniony, które to zwolnienie następnie odwołano.[752] Do 30 czerwca 2015 r. k.k. wprowadzał minimalne okresy, po których mogło nastąpić ponowne warunkowe zwolnienie, liczone od osadzenia skazanego w zakładzie karnym. Po wprowadzeniu przez Zm. k.k. z 20.02.2015 r. zmiany w redakcji art. 81 k.k., nie ma wątpliwości, że przepis ten odnosi się do minimalnego wymiaru odbytej kary po

[750] Zob. akapity 1018-1021 poniżej.
[751] J. Lachowski, Komentarz do art. 81 k.k., teza 24 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks..., Legalis/el. 2015.
[752] Post. SA w Lublinie z dnia 2 marca 2011 r., sygn. akt: II AKzw 179/11, LEX nr 852293 oraz z dna 17 listopada 2010 r., sygn. akt: II AKzw 977/10, LEX nr 785269.

ponownym osadzeniu.[753] Obecnie nie ma zatem możliwości obliczania tego terminu również od osadzenia z powodu tymczasowego aresztowania w nowej sprawie.[754]

517. Regulacja przesłanki formalnej do ponownego warunkowego zwolnienia na poziomie kodeksowym jest niezbędna. W przeciwnym razie można by bowiem przyjąć, że skazany, wobec którego odwołano warunkowe zwolnienie, od razu może starać się o jego ponowne udzielenie, skoro została już spełniona przesłanka formalna, warunkująca wystąpienie z wnioskiem o warunkowe zwolnienie. Jednocześnie, ustalenie tej przesłanki formalnej na poziomie roku w przypadku kary pozbawienia wolności oraz 5 lat w przypadku kary 25 lat oraz dożywotniego pozbawienia wolności jest odpowiednie. Odwołanie warunkowego zwolnienia spowodowane negatywnym wynikiem okresu próby świadczy bowiem o tym, że odbyta do tej pory kara nie wypełniła swoich celów.[755] W takim przypadku można także przypuszczać, że dla ponownego sformułowania w stosunku do skazanego pozytywnej prognozy kryminologicznej będzie potrzebny odpowiednio długi okres izolacji.

518. Efektem ubocznym tej regulacji jest wyłączenie możliwości ponownego skorzystania z warunkowego zwolnienia przez skazanych na karę do roku pozbawienia wolności oraz takich, którym w wyniku odwołania warunkowego zwolnienia pozostało do odbycia nie więcej niż rok kary. Ze względu na krótki okres kary trudno jednak twierdzić, że w stosunku do tych skazanych byłoby zasadne ponowne stosowanie warunkowego zwolnienia.

519. Regulacja art. 81 k.k. pełni także funkcję indywidualno-prewencyjną w wymiarze negatywnym, odstraszając skazanych, wobec których zastosowano warunkowe zwolnienie, od naruszania warunków okresu próby.

520. Z praktycznego punktu widzenia skazanym, wobec których zastosowano a następnie odwołano warunkowe zwolnienie może być trudniej uzyskać ponowne warunkowe zwolnienie, aniżeli skazanym, którzy nie korzystali jeszcze z tego dobrodziejstwa. Ponowne warunkowe zwolnienie stanowiłoby nie tyle drugą, co w istocie trzecią szansę daną takiemu sprawcy. Skoro skazany nie wykorzystał w sposób należyty poprzednio

[753] A. Zoll, Komentarz do art. 81 k.k., teza 10 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom II…
[754] J. Lachowski, Warunkowe zawieszenie… [w:] K. Kwaśniewska (red.), Studia..., s. 128.
[755] A. Jaworska-Wieloch, Odwołanie…, s. 92.

udzielonego mu warunkowego zwolnienia, zdecydowanie mniej prawdopodobne jest, że jego ponowne zastosowanie w stosunku do niego będzie zasadne.

(viii) Wyjątek od stosowania przesłanek formalnych (art. 155 k.k.w.)

521. Wyjątek od stosowania przewidzianych w k.k. przesłanek formalnych warunkowego zwolnienia został przewidziany w art. 155 k.k.w. Zgodnie z tym unormowaniem, skazanego można warunkowo zwolnić na zasadach określonych w art. 77 § 1 k.k. jeśli odbył co najmniej 6 miesięcy kary pozbawienia wolności a przerwa w jej wykonaniu trwała co najmniej rok. W takich przypadkach nie stosuje się przesłanek formalnych wynikających z art. 78 i art. 79 k.k. (art. 155 § 1 k.k.w.). Przepis ten nie znajduje zastosowania, jeżeli kara lub suma kar pozbawienia wolności przekracza 3 lata (art. 155 § 2 k.k.w.). Regulacja ta jest zatem analogiczna do możliwości warunkowego zawieszenia kary odroczonej, co jest możliwe na podstawie art. 152 § 1 k.k.w.

522. Ustalenie powyższych progów w postaci maksymalnej wysokości orzeczonej kary pozbawienia wolności oraz konieczności odbycia kary określonej długości było konieczne. Trudno bowiem wyobrazić sobie, by skazani na kary długoletniego pozbawienia wolności (a zatem – sprawcy najpoważniejszych przestępstw) mogli ubiegać się o udzielenie warunkowego zwolnienia przed odbyciem połowy kary. Również obowiązek odbycia co najmniej 6 miesięcy kary prowadzi do (przynajmniej częściowego) spełnienia retrybutywnych i sprawiedliwościowych celów kary pozbawienia wolności.

523. Jak wskazuje się w orzecznictwie, pojęcie przerwy w wykonaniu kary pozbawienia wolności w rozumieniu art. 155 § 1 k.k.w. oznacza jedynie przerwę udzieloną w trybie art. 153 k.k.w.[756] Nie ma przy tym znaczenia, z jakiego konkretnie powodu udzielono skazanemu przerwy w odbywaniu kary.[757]

[756] Uchw. SN z dnia 30 października 2008 r., sygn. akt: I KZP 22/08, LEX nr 468566.
[757] S. Lelental, Komentarz do art. 155 k.k.w., teza 5 [w:] Kodeks karny wykonawczy. Komentarz, Legalis 2017.

524. Ze względu na szczególny charakter art. 155 k.k.w., nie można go interpretować w sposób rozszerzający.[758] Nie może on być w szczególności zastosowany, gdy skazany w sposób bezprawny uchyla się od powrotu do zakładu karnego, np. nie powracając z przepustki udzielonej z przyczyn losowych.[759]

525. Judykatura przyjęła także, że z warunkowego zwolnienia na podstawie art. 155 k.k.w. nie może skorzystać skazany odbywający kolejno kilka kar pozbawienia wolności, których łączny wymiar przekracza 3 lata.[760] *Lege non distinguente*, kara pozbawienia wolności w wymiarze co najmniej 6 miesięcy może być odbyta zarówno przed jak i po skorzystaniu przez skazanego z przerwy w odbywaniu kary.[761]

526. Ze względów funkcjonalnych bardziej pożądane jest jednak, aby po korzystaniu z przerwy w odbywaniu kary pozbawienia wolności przez okres co najmniej roku skazany nie musiał wracać już do zakładu karnego. Założeniem art. 155 k.k.w. jest bowiem uznanie, że nie byłoby humanitarne wymaganie od skazanych znajdujących się w trudnej sytuacji zdrowotnej, rodzinnej lub osobistej, którzy podczas przerwy w odbywaniu kary przestrzegali prawa i rygoru udzielonej przerwy, aby wrócili do zakładu karnego, jeśli dalsze wykonanie kary w stosunku do nich nie jest już celowe.[762]

527. Odpowiednio długi okres przerwy, podczas którego skazany zachowywał się poprawnie, może uzasadniać prognozę, że będzie on w przyszłości przestrzegał prawa, pomimo niewykonania kary w całości.[763] Niewątpliwie zachowanie skazanego podczas przerwy w odbywaniu kary może mieć istotne znaczenie w perspektywie jego przyszłego postępowania. Podczas przerwy skazany funkcjonuje bowiem w warunkach wolnościowych, a zatem takich, w których będzie żył w razie udzielenia mu warunkowego zwolnienia. Jak zauważyła A. Jaworska-Wieloch, w takim przypadku formułowanie prognozy kryminologicznej jest łatwiejsze niż wobec osoby osadzonej w zakładzie karnym.[764] Co zrozumiałe, okoliczności te mogą zostać odpowiednio uwzględnione przez

---

[758] Post. SA w Warszawie z dnia 4 kwietnia 2001 r., sygn. akt: II AKz 204/01, Legalis nr 50803; post. SA w Lublinie z dnia 15 czerwca 2012 r. sygn. akt: II AKzw 582/12, LEX nr 1293498.
[759] Post. SA w Krakowie z dnia 20 maja 1999 r., sygn. akt: II AKz 233/99, Legalis nr 288925.
[760] Post. SA w Katowicach z dnia 16 lutego 2000 r., sygn. akt: II AKz 61/00, Legalis nr 70542; post. SA w Białymstoku z dnia 27 września 2016 r., sygn. akt: II AKzw 1045/16, LEX nr 2288019.
[761] Post. SA we Wrocławiu z dnia 19 kwietnia 2012 r., sygn. akt: II AKzw 521/12, LEX nr 1166859; A. Jaworska-Wieloch, Przesłanki formalne warunkowego przedterminowego zwolnienia na gruncie art. 155 k.k.w., Probacja 2012, nr 2, s. 204.
[762] Uzasadnienie rządowego projektu Kodeksu karnego wykonawczego [w:] Nowe kodeksy karne…, s. 559.
[763] Post. SA w Krakowie z dnia 6 lipca 2004 r., sygn. akt: II AKzw 370/04, LEX nr 138111.
[764] A. Jaworska-Wieloch, Przesłanki…, s. 197.

sąd penitencjarny, jeżeli dysponuje on obiektywnymi informacjami dotyczącymi przebiegu takiej przerwy.

528. Należy pamiętać, że udzielenie warunkowego zwolnienia na podstawie art. 155 k.k.w. jest fakultatywne i zależy od spełnienia przesłanki pozytywnej prognozy kryminologicznej, zgodnie z art. 77 § 1 k.k.[765] Jeżeli skazany nie uzyska warunkowego zwolnienia na podstawie art. 155 k.k.w., może ubiegać się o jego udzielenie na zasadach ogólnych.[766]

529. Udzielenie warunkowego zwolnienia na podstawie art. 155 k.k.w. jest możliwe niezależnie od przesłanek formalnych zawartych w art. 78-79 k.k.[767] Przepis ten nie wyłącza stosowania obostrzenia przesłanki formalnej, zastosowanego na podstawie art. 77 § 2 k.k.[768] Jeżeli zatem sąd *meriti* zastosował w stosunku do sprawcy art. 77 § 2 k.k., nie może on skorzystać z warunkowego zwolnienia na podstawie art. 155 k.k.w. przed upływem okresu wynikającego z oznaczonej przez sąd surowszej przesłanki formalnej. Należy jednak zaznaczyć, że ze względu na maksymalny próg zastosowania art. 155 k.k.w. (skazanie na karę do 3 lat pozbawienia wolności) oraz stosowanie art. 77 § 2 k.k. głównie przy orzekaniu najsurowszych kar,[769] zagadnienie to ma raczej teoretyczny charakter.

(2) Przesłanka materialna

(a) Zagadnienia wstępne

530. Jedyną przesłanką materialną warunkowego zwolnienia jest pozytywna prognoza kryminologiczna.[770] Zgodnie z art. 77 § 1 k.k., skazanego na karę pozbawienia wolności sąd może warunkowo zwolnić z odbycia reszty kary tylko wówczas, gdy jego postawa, właściwości i warunki osobiste, okoliczności popełnienia przestępstwa oraz zachowanie po jego popełnieniu i w czasie odbywania kary uzasadniają przekonanie, że skazany po zwolnieniu będzie stosował się do orzeczonego środka karnego lub zabezpieczającego i przestrzegał porządku prawnego, w szczególności nie popełni ponownie przestępstwa. Badanie przesłanki materialnej, tj. ustalanie treści prognozy kryminologicznej w stosunku

[765] A. Jaworska-Wieloch, Przesłanki..., s. 206.
[766] S. Lelental, Komentarz do art. 155 k.k.w., teza 17 [w:] Kodeks karny wykonawczy. Komentarz, Legalis 2017. Zob. też K. Dąbkiewicz, Komentarz do art. 155 k.k.w., teza 14 [w:] K. Dąbkiewicz, Kodeks...
[767] Z. Hołda, K. Postulski, Komentarz do art. 155 k.k.w., teza 2 [w:] Kodeks....
[768] A. Jaworska-Wieloch, Przesłanki..., s. 206. Zob. także powołane tam poglądy J. Lachowskiego oraz S. Lelentala, krytykujące to rozwiązanie legislacyjne.
[769] S. Lelental, § 28. Warunkowe..., teza 456 [w:] M. Melezini (red.), System..., s. 1196.
[770] Post. SA w Lublinie z dnia 2 października 2006 r., sygn. akt: II AKzw 768/06, LEX nr 229387.

do skazanego, może nastąpić dopiero po spełnieniu przesłanki formalnej warunkowego zwolnienia. W praktyce orzekania w przedmiocie warunkowego zwolnienia wykładnia przesłanki materialnej nastręcza wielu problemów i jest niezwykle niejednolita, co zostanie szczegółowo omówione poniżej.

531. Możliwość zastosowania warunkowego zwolnienia nie może rzutować na wysokość kary pozbawienia wolności orzeczonej przez sąd.[771] Nieprawidłowe jest bowiem traktowanie warunkowego zwolnienia jako instytucji pozwalającej skazanym na *de facto* automatyczne opuszczenie zakładu karnego po odbyciu połowy kary.[772] Również statystyki pokazują, iż warunkowe zwolnienie nie stanowi reguły, zaś korzysta z niego mniej niż co drugi skazany na karę pozbawienia wolności.[773]

(b) Poszczególne elementy ustalania prognozy kryminologicznej

(i) Postawa, właściwości i warunki osobiste skazanego

532. Przesłanki postawy, właściwości i warunków osobistych sprawcy (skazanego) stanowią wspólne elementy ustalania pozytywnej prognozy kryminologicznej na potrzeby stosowania warunkowego umorzenia, warunkowego zawieszenia jak i warunkowego zwolnienia.[774] W związku z tym, w zakresie treści tych elementów, pełną aktualność zachowują uwagi poczynione w częściach niniejszej rozprawy dotyczących warunkowego umorzenia oraz warunkowego zawieszenia.[775]

533. Przesłanki te mają charakter dynamiczny, gdyż zarówno postawa skazanego jak również jego właściwości i warunki osobiste są zmienne w czasie. W odróżnieniu od orzekania w przedmiocie warunkowego umorzenia oraz warunkowego zawieszenia, stosując warunkowe zwolnienie sąd penitencjarny powinien zatem uwzględnić te czynniki w wymiarze ewolucyjnym i wziąć pod uwagę nie tylko stan na moment wydania wyroku skazującego, ale również z uwzględnieniem przemian, jakie zaszły w tym zakresie w toku odbywania kary pozbawienia wolności. Jest to o tyle istotne, że badanie prognozy

[771] A. Zoll, Komentarz do art. 77 k.k., teza 6 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom II…
[772] Zob. przykładowo wypowiedź Ministra Sprawiedliwości cytowaną w: M. Adamski, Ziobro chce zmian w Kodeksie karny: 30 lat pozbawienia wolności; internetowe wydanie Rzeczpospolitej z dnia 19 stycznia 2018 r, dostępne pod adresem: <http://www.rp.pl/Prawo-karne/301199954-Ziobro-chce-zmian-w-Kodeksie-karny-30-lat-pozbawienia-wolnosci.html>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
[773] Zob. akapity 620-630 poniżej.
[774] Zob. akapit 51 powyżej.
[775] Zob. akapity 134-161 oraz 276 powyżej.

kryminologicznej skazanego przez sąd penitencjarny następuje często po wielu latach po wydaniu wyroku skazującego. Sąd penitencjarny ma zatem możliwość oceny postawy, właściwości i warunków osobistych skazanego w sposób kompleksowy, dokonując jej z innej perspektywy – już po odbyciu przez skazanego określonej części kary pozbawienia wolności – aniżeli sąd *meriti*.

534. W świetle powyższego, zabiegiem nieprawidłowym byłoby zaniechanie dokonywania przez sąd penitencjarny własnych ustaleń w przedmiocie postawy, właściwości i warunków osobistych skazanego i oparcie się w tym zakresie na ustaleniach sądu, który wydał wyrok skazujący, gdyż takie informacje mogły się już przecież zdezaktualizować. Co więcej, ze względu na przebywanie skazanego pod kontrolą administracji zakładu karnego, sąd penitencjarny dysponuje szerszymi od sądu *meriti* możliwościami weryfikacji, jak kształtują się omawiane przesłanki.

(ii) Okoliczności popełnienia przestępstwa

535. Z literalnego brzmienia zawartego w art. 77 § 1 k.k. zwrotu „okoliczności popełnienia przestępstwa" mogłoby wynikać, że orzekając w przedmiocie warunkowego zwolnienia, sąd penitencjarny powinien wziąć pod uwagę sposób realizacji przez skazanego znamion przestępstwa, za które został skazany. Taka wykładnia sprowadzałaby się jednak w istocie do ponownego orzekania za popełnione przestępstwo. Sposób zachowania się sprawcy jest już bowiem uwzględniany przez sąd na etapie wymiaru kary (art. 53 § 1 k.k.), zaś sposób i okoliczności popełnienia czynu wpływają na ustalenie stopnia jego społecznej szkodliwości (art. 115 § 2 k.k.). W związku z tym należy przyjąć, że omawiana przesłanka odnosi się jedynie do czynników nienależących do znamion czynu przypisanego skazanemu.[776] Co więcej, jak stwierdził SN, brak jest podstaw do utożsamienia użytych w k.k. zwrotów „okoliczności popełnienia przestępstwa" oraz „okoliczności popełnienia czynu".[777]

[776] Zob. J. Lachowski, Warunkowe zwolnienie…, s. 258; S. Lelental, Warunkowe przedterminowe zwolnienie w orzecznictwie Sądu Najwyższego i sądów apelacyjnych w latach 2000. (II półrocze – 2002 r.), Przegląd Więziennictwa Polskiego 2003, nr 40–41, s. 196.
[777] Uchw. SN z dnia 26 kwietnia 2017 r., sygn. akt: I KZP 2/17, LEX nr 2275714.

536. Okoliczności popełnienia przestępstwa mają charakter statyczny.[778] Jest to jedyny element składający się na przesłankę materialną warunkowego zwolnienia, co do którego sąd penitencjarny nie ma możliwości uwzględnienia jego ewolucyjnego charakteru. W orzecznictwie wskazano, że okoliczności popełnienia przestępstwa mogą przemawiać za negatywną prognozą kryminologiczną, jeśli wskazują na takie cechy sprawcy, które mogą go skłonić do popełniania kolejnych przestępstw.[779]

537. W takich wypadkach sąd penitencjarny powinien wskazać w uzasadnieniu na konkretne okoliczności (takie jak fakty, zdarzenia, sytuacje i stany towarzyszące popełnieniu przestępstwa), które wpłynęły na postawienie negatywnej prognozy w stosunku do sprawcy. Brak konkretyzacji, jakie okoliczności popełnienia przestępstwa przemawiają za negatywną oceną osoby sprawcy jest nieprawidłowy i może świadczyć o tym, że powołanie omawianej przesłanki stanowiło jedynie pretekst do odmowy udzielenia skazanemu warunkowego zwolnienia.[780] Niedopuszczalne jest przy tym wyłącznie odwołanie się do okoliczności, które były już wzięte pod uwagę na etapie wymiaru kary.[781]

538. Badanie przez sąd penitencjarny okoliczności popełnienia przestępstwa ma inną specyfikę w przypadku skazanych za przestępstwa umyślne i nieumyślne. W przypadku czynów umyślnych, sąd penitencjarny powinien ustalić jakie negatywne cechy sprawcy uwidoczniły się w popełnionym przez skazanego przestępstwie. W przypadku czynów nieumyślnych powinno się zaś przede wszystkim określić, co było przyczyną „nieostrożnego" zachowania skazanego oraz określić prawdopodobieństwo powtórzenia się takiego zachowania na wolności.[782]

539. Z praktycznego punktu widzenia trudno jednak wymagać, aby sądy penitencjarne oceniały pod wskazanym wyżej kątem okoliczności popełnienia przestępstwa, nie powielając jednocześnie zapatrywań sądu *meriti*. Co więcej, okoliczności popełnienia przestępstwa stanowią przejaw postawy sprawcy. W związku z tym, istnienie osobnej przesłanki prognostycznej w postaci okoliczności popełnienia przestępstwa nie jest uzasadnione.

---

[778] S. Lelental, § 28. Warunkowe..., teza 434 [w:] M. Melezini (red.), System..., s. 1180.
[779] Post. SA we Wrocławiu z dnia 21 października 2004 r., sygn. akt: II AKzw 709/04, LEX nr 149694; post. SA w Lublinie z dnia 7 listopada 2007 r., sygn. akt: II AKzw 768/07, LEX nr 418185.
[780] Post. SA we Wrocławiu z dnia 13 października 2004 r., sygn. akt: II AKzw 685/04, LEX nr 149692; S. Lelental, Warunkowe przedterminowe zwolnienie w orzecznictwie Sądu Najwyższego i sądów apelacyjnych w 2005 roku, Przegląd Więziennictwa Polskiego 2006, nr 50, s. 137.
[781] Post. SA w Lublinie z dnia 8 października 2008 r., sygn. akt: II AKzw 743/08, LEX nr 500235.
[782] Post. SA we Wrocławiu z dnia 2 lutego 2009 r., sygn. akt: II AKzw 872/08, LEX nr 534527.

540. Należy również zaznaczyć, że okoliczności popełnienia przestępstwa stanowią często główny – jeśli nie jedyny – powód odmowy udzielenia skazanemu warunkowego zwolnienia.[783] Stan ten jest o tyle nieprawidłowy, że okoliczności te miały przecież miejsce najczęściej wiele lat przed orzekaniem w przedmiocie warunkowego zwolnienia. Wydaje się zatem, że ich walor prognostyczny jest niewielki.

541. Ponadto, uwzględnianie przy stosowaniu warunkowego zwolnienia okoliczności popełnienia przestępstwa jest nie do pogodzenia z funkcjami tej instytucji. Jeżeli bowiem sąd penitencjarny uwzględnia okoliczności popełnienia przestępstwa i wyciąga z nich wnioski niekorzystne dla skazanego, wówczas zdecydowanie maleją szanse na udzielenie warunkowego zwolnienia i to niezależnie od dalszego zachowania sprawcy oraz przemian, jakie zaszły w jego osobie podczas odbywania kary pozbawienia wolności. To z kolei może prowadzić do utraty przez sprawcę motywacji do podejmowania działań w celu własnej resocjalizacji, skoro niezależnie od jej efektów, sąd penitencjarny może odmówić mu warunkowego zwolnienia ze względu na czynniki, które ujawniły się podczas popełniania przez niego czynu zabronionego. W świetle powyższego, *de lege ferenda* należałoby wykreślić przesłankę okoliczności popełnienia przestępstwa z art. 77 § 1 k.k.[784]

(iii) Zachowanie skazanego po popełnieniu przestępstwa

542. Podobnie jak w przypadku warunkowego zawieszenia, przesłanką prognostyczną na potrzeby warunkowego zwolnienia jest zachowanie sprawcy po popełnieniu przestępstwa. Sąd penitencjarny ma zatem obowiązek uwzględniać zachowania sprawcy już po popełnieniu przez niego przestępstwa a przed wprowadzeniem do wykonania kary pozbawienia wolności. Dokonywana przez sąd penitencjarny ocena osoby skazanego ma zatem charakter kompleksowy, uwzględniający ewolucyjny charakter jego zachowania.[785]

543. Zachowania skazanego po popełnieniu przestępstwa (takie jak staranie o naprawienie szkody lub zadośćuczynienie w innej formie społecznemu poczuciu sprawiedliwości) zostały już uwzględnione przy wymiarze kary na podstawie art. 53 § 2 k.k. Z systemowego punktu widzenia nie ma jednak przeszkód, aby te same okoliczności zostały wzięte pod

[783] J. Korecki, Postanowienia sądów penitencjarnych w sprawach o warunkowe zwolnienie sprawców zabójstw odbywających karę 25 lat pozbawienia wolności, s. 330-331 [w:] T. Gardocka (red.), Kary długoterminowe. Polityka karna, wykonywanie, warunkowe zwolnienia, Wyższa Szkoła Prawa i Handlu im. R. Łazarskiego w Warszawie, Warszawa 2006; S. Lelental, § 28. Warunkowe…, teza 434 [w:] M. Melezini (red.), System..., s. 1180.
[784] Postulat ten został szczegółowo omówiony w Rozdziale 4 poniżej.
[785] J. Lachowski, Warunkowe zwolnienie…, s. 261-262.

uwagę na etapie orzekania warunkowego zwolnienia. Sąd penitencjarny dokonuje bowiem oceny tych zachowań z innej perspektywy, niż ma to miejsce na etapie orzekania kary. To samo należy również odnieść do negatywnych zachowań skazanego po popełnieniu przestępstwa, takich jak próba uniknięcia odpowiedzialności karnej, zastraszanie pokrzywdzonego, brak wyrażenia skruchy, itd. Co do konkretnych przejawów zachowania skazanego po popełnieniu przestępstwa, które są relewantne na potrzeby orzekania warunkowego zwolnienia, pełną aktualność zachowują rozważania dotyczące przedmiotowej przesłanki, poczynione w kontekście warunkowego zawieszenia.[786]

544. O udzielenie warunkowego zwolnienia ubiegają się także sprawcy, wobec których orzeczono karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem, która została następnie odwołana z przyczyn określonych w art. 75 § 1-3 k.k. W ramach omawianej przesłanki sąd penitencjarny będzie zatem oceniał również zachowanie skazanego w okresie próby po zastosowaniu warunkowego zawieszenia, a przed zarządzeniem wykonania kary pozbawienia wolności i jej faktycznym wprowadzeniem do wykonania.

545. Co zrozumiałe, wystąpienie okoliczności warunkującej zarządzenie wykonania kary warunkowo zawieszonej świadczy o negatywnym przebiegu okresu próby, a zatem o niespełnieniu się pozytywnej prognozy, będącej podstawą orzeczenia o warunkowym zawieszeniu. W orzecznictwie wskazuje się jednak, że sam fakt zarządzenia wykonania kary warunkowo zawieszonej nie może stanowić przyczyny odmowy warunkowego zwolnienia. Ustawa nie wyłącza bowiem zastosowania warunkowego zwolnienia w stosunku do skazanych, wobec których orzeczono warunkowe zawieszenie; niepomyślny przebieg próby towarzyszący warunkowemu zawieszeniu nie stanowi przesłanki negatywnej warunkowego zwolnienia.[787] Co więcej, nieuprawnione jest bezkrytyczne przenoszenie oceny o braku pozytywnej prognozy kryminologicznej w stosunku do skazanego – dokonanej w toku postępowania w przedmiocie zarządzenia wykonania kary, gdyż została ona dokonana na podstawie odmiennych przesłanek i to jeszcze przed wprowadzeniem kary do wykonania – na grunt postępowania dotyczącego warunkowego zwolnienia, które ma miejsce już po odbyciu części kary, w czasie której skazany był poddawany resocjalizacji.[788]

[786] Zob. akapity 277-278 powyżej. Zob. także akapity 142-146 dot. warunkowego umorzenia.
[787] Post. SA w Lublinie z dnia 12 grudnia 2007 r., sygn. akt: II AKzw 946/07, LEX nr 357199.
[788] Post. SA w Krakowie z dnia 29 października 2007 r., sygn. akt: II AKzw 869/07, LEX nr 344451.

546. Powyższe poglądy zaprezentowane w orzecznictwie zasługują na aprobatę. Oczywiście nie jest tak, że zachowanie skazanego po popełnieniu przestępstwa, które doprowadziło do zarządzenia wykonania kary warunkowo zawieszonej, może być pominięte w procesie orzekania o warunkowym zwolnieniu. Stanowi ono bowiem istotny czynnik prognostyczny dotyczący sprawcy, szczególnie że miało miejsce po zastosowaniu wobec niego dobrodziejstwa związanego z poddaniem go próbie. Aby jednak uniknąć ponownego obciążenia sprawcy konsekwencjami jego zachowania podjętego w okresie próby towarzyszącym warunkowemu zawieszeniu, nie powinno być ono samoistną przyczyną odmowy udzielenia warunkowego zwolnienia. Sąd penitencjarny powinien je bowiem osadzić w kontekście całokształtu okoliczności związanych ze sprawcą, w szczególności ewolucji jego postawy w toku odbywania kary pozbawienia wolności.

547. Należy także zaznaczyć, że sąd penitencjarny powinien samodzielnie ocenić zachowania skazanego, które spowodowały zarządzenie wykonania kary warunkowo zawieszonej. Nie powinno to przy tym polegać wyłącznie na powieleniu ustaleń sądu, który zdecydował o zarządzeniu wykonania kary, bez dokonywania własnych ustaleń.

548. W praktyce sąd penitencjarny będzie również poddawał ocenie zachowania skazanego, które stanowiły przesłankę fakultatywnego zarządzenia wykonania kary (art. 75 § 2-3 k.k.) w sytuacji gdy sąd nie zarządził wykonania kary. J. Lachowski twierdzi, że ze względów gwarancyjnych oraz w celu zachowania spójności ocen dokonywanych przez organy postępowania, zachowania takie nie mogą zasadniczo decydować o odmowie warunkowego zwolnienia.[789]

549. Pogląd ten nie wydaje się jednak uzasadniony. Podobnie jak sąd penitencjarny nie powinien automatycznie przenosić ocen o negatywnej prognozie skazanego, wyrażonej w postępowaniu o zarządzenie wykonania kary warunkowo zawieszonej, nie powinien również czynić tego w sytuacji, gdy sąd uznał, że dokonane przez skazanego naruszenie nie uzasadnia takiego zarządzenia. Nawet jeżeli takie zachowanie nie zostało uznane przez sąd za wystarczające do zarządzenia kary, świadczy ono negatywnie o osobie skazanego. Należy jednak pamiętać, że takie zachowania skazanego powinny być oceniane w kontekście wszystkich przesłanek określonych w art. 77 § 1 k.k., ze szczególnym uwzględnieniem ewolucji jego postawy w toku wykonania kary.

[789] J. Lachowski, Warunkowe zwolnienie…, s. 262.

550. *Lege non distinguente*, w ramach omawianej przesłanki należy uwzględniać wszystkie prawno-karnie relewantne zachowania skazanego po popełnieniu przestępstwa aż do wprowadzenia do wykonania kary pozbawienia wolności. Wydaje się jednak, że z innej perspektywy należy oceniać zachowania skazanego bezpośrednio po popełnieniu przestępstwa i jeszcze przed wszczęciem postępowania karnego lub wydaniem wyroku, a inaczej zachowania podjęte już po prawomocnym wymierzeniu mu kary.

551. Sąd penitencjarny powinien zatem ocenić stosunek skazanego do swojego czynu bezpośrednio po jego popełnieniu. Istotny walor prognostyczny mogą mieć zachowania sprawcy zmierzające do naprawienia szkody czy przeproszenia pokrzywdzonego jeszcze przed wszczęciem lub zakończeniem postępowania karnego. Prawidłowa ocena tego rodzaju zachowań sprawcy wymaga jednak od sądu penitencjarnego dużej rozwagi. Istotne jest bowiem czy były one szczere, czy też nakierowane wyłącznie na złagodzenie odpowiedzialności karnej za popełnione przestępstwo.

552. Z drugiej strony, dopiero wydanie prawomocnego wyroku skazującego może być dla sprawcy sygnałem, że jego zachowanie było sprzeczne z prawem i nieakceptowalne społecznie. W tym ostatnim przypadku zachowanie skazanego będzie szczególnie istotne w perspektywie ustalania jego prognozy kryminologicznej, jeśli od wydania wyroku skazującego do wprowadzenia kary pozbawienia wolności do wykonania upłynął długi okres.

553. W ramach omawianej przesłanki sąd penitencjarny powinien także uwzględnić zachowanie skazanego podczas okresu odroczenia wykonania kary, oczywiście jeżeli korzystał on z tej instytucji. Także w tym kontekście należy oceniać zachowania skazanego podczas udzielonej mu przepustki czy przerwy w odbywaniu kary pozbawienia wolności. Pomimo że te ostatnie sytuacje mają miejsce już po wprowadzeniu kary pozbawienia wolności do wykonania, to z funkcjonalnego punktu widzenia powinny być oceniane jako fragmenty zachowania skazanego po popełnieniu przestępstwa, gdyż wiążą się z okresem, kiedy skazany przebywa w warunkach wolnościowych.

(iv) Zachowanie skazanego w czasie odbywania kary pozbawienia wolności

554. W opinii społecznej warunkowe zwolnienie jest oceniane jako nagroda dla skazanego za dobre sprawowanie w toku odbywania kary pozbawienia wolności.[790] Analiza praktyki stosowania warunkowego zwolnienia prowadzi do wniosku, że przesłanka zachowania skazanego w czasie odbywania kary ma w istocie największe znaczenie dla podjęcia przez sąd penitencjarny decyzji w przedmiocie warunkowego zwolnienia.

555. Stan taki jest o tyle naturalny, że sąd penitencjarny posiada największą wiedzę właśnie o zachowaniu skazanego w toku odbywania kary pozbawienia wolności, kiedy skazany przebywa w zakładzie karnym i pod kontrolą jego administracji, która może dostarczyć sądowi penitencjarnemu informacji o zachowaniu skazanego. Należy jednak pamiętać, że prognoza kryminologiczna dotyczy tego, jak skazany będzie się zachowywał na wolności w razie udzielenia mu warunkowego zwolnienia, a zatem w warunkach całkowicie różnych od tych panujących w zakładzie karnym.[791] W świetle powyższego, szczególnie istotne są informacje na temat zachowania skazanego podczas udzielonych mu przepustek czy przerwy w odbywaniu kary, kiedy funkcjonuje on w warunkach wolnościowych.[792]

556. W orzecznictwie wskazuje się, że dla zaistnienia pozytywnej przesłanki warunkowego zwolnienia nie jest wystarczające wyłącznie poprawne zachowanie, polegające na dostosowaniu się do regulaminu odbywania kary i braku kar dyscyplinarnych.[793] Brak sprawiania przez skazanego kłopotów wychowawczych również nie jest dostateczny do udzielenia warunkowego zwolnienia i świadczy jedynie o niewystąpieniu przesłanki negatywnej jego zastosowania.[794]

557. Przykładowo, za bardzo dobre i wystarczające do ustalenia pozytywnej prognozy uznano zachowanie skazanego, który w toku odbywania kary był wielokrotnie nagradzany i wyróżniany regulaminowo, niekarany dyscyplinarnie, a także był zatrudniony poza zakładem karnym w systemie bez konwojenta, nie należał do subkultury więziennej,

[790] J. Korecki, Postanowienia..., s. 326 [w:] T. Gardocka (red.), Kary...
[791] Post. SA w Krakowie z dnia 29 października 2007 r., sygn. akt: II AKzw 869/07, LEX nr 344451.
[792] Zob. post. SA w Lublinie z dnia 22 grudnia 2009 r., sygn. akt: II AKzw 1143/09, LEX nr 564780.
[793] Post. SA w Krakowie z dnia 25 lutego 1999 r., sygn. akt: II AKz 53/99, LEX nr 36665.
[794] Post. SA w Krakowie z dnia 25 lutego 1999 r., sygn. akt: II AKz 52/99, LEX nr 36664.

korzystał z zezwoleń na czasowe opuszczenie zakładu karnego, z którego powracał w terminie i bez uwag, a także kontynuował zaocznie naukę poza zakładem karnym.[795]

558. Z drugiej strony, nawet jednoznacznie pozytywna ocena zachowania skazanego podczas odbywania kary nie powinna przesądzać o postawieniu pozytywnej prognozy kryminologicznej. Takie zachowanie może bowiem wynikać z dobrego przystosowania się do warunków panujących w zakładzie karnym. W warunkach wolnościowych skazany nie będzie poddany reżimowi penitencjarnemu, a zatem jego zachowanie w jednostce penitencjarnej nie powinno być jedynym wyznacznikiem tego, jak będzie postępował na wolności.[796]

559. Niezależnie od powyższego, angażowanie się przez skazanego we własną resocjalizację może przemawiać za prognozą, że będzie on w stanie prawidłowo funkcjonować na wolności w razie udzielenia mu warunkowego zwolnienia.[797] Sąd penitencjarny powinien zbadać czy w toku odbywania kary w osobie skazanego zaszły zmiany, w wyniku których jego postawa kształtuje się w sposób odpowiedni, w szczególności w zakresie obowiązku przestrzegania prawa.[798] Jest to szczególnie istotne w przypadku sprawców skazanych w warunkach recydywy oraz skazanych za popełnienie przestępstw umyślnych. W przypadku skazanych za przestępstwa nieumyślne, celem kary pozbawienia wolności jest wykształcenie u skazanego potrzeby przestrzegania reguł ostrożności, które zostały przez niego naruszone przy popełnieniu czynu zabronionego.

560. Szczególnym przejawem aktywności skazanego ukierunkowanej na zmianę swojej osobowości oraz dotychczasowego sposobu życia jest odbywanie kary w systemie programowanego oddziaływania (art. 95 k.k.w.).[799] Jeżeli skazany, któremu zaoferowano odbywanie kary w tym systemie, nie jest tym zainteresowany, może to świadczyć o braku jego zaangażowania w proces własnej resocjalizacji, co przekłada się negatywnie na jego szanse uzyskania warunkowego zwolnienia.[800] Przejawianie przez skazanego inicjatywy

[795] Zob. post. SA w Lublinie z dnia 24 kwietnia 2010 r., sygn. akt: II AKzw 291/10, LEX nr 593380.
[796] Post. SA w Lublinie z dnia 22 grudnia 2009 r., sygn. akt: II AKzw 1143/09, LEX nr 564780.
[797] Post. SA w Lublinie z dnia 27 grudnia 2007 r., sygn. akt: II AKzw 1075/07, LEX nr 357121.
[798] Post. SA w Lublinie z dnia 1 marca 2006 r., sygn. akt: II AKzw 124/06, LEX nr 179038.
[799] Post. SA w Lublinie z dnia 25 sierpnia 2010 r., sygn. akt: II AKzw 672/10, LEX nr 628249.
[800] Post. SA w Lublinie z dnia 18 marca 2009 r., sygn. akt: II AKzw 210/09, LEX nr 508302.

w podejmowaniu działań świadczących o jego poprawie jest szczególnie doniosłe w kontekście formułowania wobec niego prognozy kryminologicznej.[801]

561. Istotną kwestią wpływającą na ocenę zachowania skazanego w toku odbywania kary jest ewentualna przynależność do podkultury więziennej. W orzecznictwie wskazuje się, że już sam taki fakt sprzeciwia się regulaminowi odbywania kary pozbawienia wolności,[802] a przynależność do podkultury przestępczej prognozuje dalszy negatywny stosunek do przestrzegania prawa.[803] SA w Gdańsku wyraził nawet pogląd, iż uczestnictwo w nieformalnych strukturach w zakładzie karnym stanowi permanentne naruszenie regulaminu wykonywania kary, co wyłącza możliwość przyjęcia pozytywnej prognozy w stosunku do skazanego, nawet jeśli na skazanego nie nałożono kar dyscyplinarnych w związku z taką przynależnością.[804]

562. Angażowanie się skazanego w podkulturę więzienną stanowi ważny element opinii o zachowaniu skazanego, którą sąd penitencjarny może uzyskać od administracji zakładu karnego na podstawie art. 161 §5 k.k. Taka opinia powinna mieć jednak charakter całościowy i uwzględniać poszczególne zachowania skazanego, składające się na obraz jego osoby. Przyjęcie, że wobec skazanego nie zachodzi pozytywna prognoza kryminologiczna wyłącznie ze względu na jego przynależność do podkultury więziennej wydaje się zabiegiem nieodpowiednim. Udział w takiej podkulturze jest bowiem specyficznym przejawem dostosowania się do warunków panujących w izolacji więziennej i nie musi mieć przełożenia na sposób życia skazanego na wolności, w razie udzielenia mu warunkowego zwolnienia. Samo członkostwo w takich strukturach nie powinno zatem skutkować odmową udzielenia warunkowego zwolnienia.[805]

563. Należy jednak podkreślić, że skazany, który zamierza ubiegać się o udzielenie mu warunkowego zwolnienia, powinien zrobić wszystko, aby przekonać sąd penitencjarny, że w jego zachowaniu podczas odbywania kary zaszły na tyle poważne zmiany, że uzasadnia to postawienie wobec niego pozytywnej prognozy. Mając świadomość negatywnego

---

[801] Post. SA w Krakowie z dnia 16 września 1999 r., sygn. akt: II AKz 385/99, LEX nr 38520.
[802] Post. SA w Krakowie z dnia 6 lutego 2003 r., sygn. akt: II AKz 4/03, LEX nr 78565 oraz z dnia 11 maja 2007 r., sygn. akt: II AKzw 285/07, LEX nr 297275.
[803] Post. SA w Krakowie z dnia 19 lipca 2006 r., sygn. akt: II AKzw 495/06, LEX nr 204151, z dnia 20 września 2006 r., sygn. akt: II AKzw 632/06, LEX nr 208201 oraz z dnia 31 lipca 2009 r., sygn. akt: II AKzw 641/09, LEX nr 533970. Zob. też A. Jaworska-Wieloch, Odwołanie…, s. 210.
[804] Post. SA w Gdańsku z dnia 15 stycznia 2002 r., sygn. akt: II AKz 9/02, LEX nr 144330.
[805] Takie stanowisko ma mniejszościowy charakter w orzecznictwie – zob. post. SA w Krakowie z dnia 25 czerwca 2009 r., sygn. akt: II AKzw 506/09, LEX nr 570548.

postrzegania podkultur przestępczych, skazany powinien powstrzymywać się od udziału w ich strukturach. Przynależność do tych grup może być bowiem przejawem braku wystarczającej motywacji po stronie skazanego do kształtowania społecznie pożądanych postaw, co z kolei może prowadzić do stwierdzenia negatywnej prognozy.

564. Sąd penitencjarny powinien również uwzględniać ewolucję zachowania skazanego podczas odbywania kary pozbawienia wolności,[806] co nabiera szczególnego znaczenia w kontekście skazanych odbywających kary długoletniego pozbawienia wolności. Należy stanąć na stanowisku, że nieodpowiednie zachowanie skazanego w początkowym etapie wykonywania kary nie musi przekreślać jego szans na uzyskanie warunkowego zwolnienia, jeżeli w kolejnych okresach jego zachowanie uległo poprawie. Z drugiej jednak strony, jeżeli zachowanie skazanego na początku odbywania kary było dobre, uległo zaś pogorszeniu na dalszym etapie i jest nieodpowiednie w okresie, w którym rozpoznawany jest wniosek o udzielenie warunkowego zwolnienia, trudno liczyć, aby sąd penitencjarny udzielił skazanemu tego dobrodziejstwa.

(v) Obowiązek uwzględniania ugody zawartej w wyniku mediacji (art. 162 § 1 k.k.w.)

565. Zgodnie z art. 162 § 1 k.k.w., orzekając w przedmiocie warunkowego zwolnienia, sąd penitencjarny uwzględnia ugodę zawartą w wyniku mediacji (co oczywiste, jeżeli taka mediacja w konkretnym przypadku miała miejsce). Jest to jedyna poza k.k. regulacja dotycząca przesłanki materialnej warunkowego zwolnienia. Należy bowiem przyjąć, iż uwzględnienie wyniku mediacji następuje w procesie ustalania prognozy kryminologicznej skazanego.[807]

566. Mediacja jest jedną z podstawowych instytucji umożliwiających realizację postulatów sprawiedliwości naprawczej.[808] Gdyby nie istniał art. 162 § 1 k.k.w., uwzględnienie jej pozytywnego wyniku podczas stosowania warunkowego zwolnienia mogłoby nastąpić w ramach badania przesłanki zachowania sprawcy po popełnieniu przestępstwa.[809]

[806] Post. SN z dnia 19 maja 1972 r., sygn. akt: V KRN 26/72, LEX nr 18500.
[807] S. Lelental, § 28. Warunkowe…, teza 416 [w:] M. Melezini (red.), System..., s. 1172.
[808] G. Goniewicz, Znaczenie…, s. 7.
[809] S. Lelental, Kodeks karny wykonawczy. Komentarz, C.H. Beck, Warszawa 2012, s. 719–720.

567. W nauce prawa panuje spór co do tego czy omawiana regulacja dotyczy wyłącznie mediacji prowadzonej w postępowaniu przygotowawczym i jurysdykcyjnym,[810] czy też również w toku postępowania wykonawczego.[811] Z funkcjonalnego i systemowego punktu widzenia należy przyjąć, że art. 162 § 1 k.k.w. dopuszcza *implicite* możliwość przeprowadzenia postępowania mediacyjnego już w toku wykonania kary pozbawienia wolności. Ze względu na brak odpowiednich rozwiązań legislacyjnych, regulujących takie postępowanie, z praktycznego punktu widzenia dojście do skutku takiej mediacji nie jest co do zasady możliwe.[812]

568. Przeprowadzenie mediacji pomiędzy skazanym a pokrzywdzonym w toku wykonywania kary pozbawienia wolności mogłoby zaś się przyczynić do pełniejszego zrealizowania celów postępowania.[813] Dojście przez skazanego i pokrzywdzonego do porozumienia w wyniku mediacji mogłoby także stanowić dla sądu penitencjarnego istotny sygnał, że w razie udzielenia warunkowego zwolnienia nie ma ryzyka w postaci dalszego konfliktu między nimi.

(vi) Wykreślenie przesłanki sposobu życia skazanego przed popełnieniem przestępstwa

569. Dotychczasowy sposób życia sprawcy jest przesłanką ustalenia prognozy kryminologicznej na potrzeby warunkowego umorzenia oraz warunkowego zawieszenia.[814] Analogiczna przesłanka – w postaci sposobu życia skazanego przed popełnieniem przestępstwa – była

[810] Tak S. Lelental, Kodeks karny wykonawczy. Komentarz…, Warszawa 2012, s. 719–720; K. Postulski, Komentarz do art. 162 k.k.w., teza 11 [w:] Kodeks…, wyd. III, Wolters Kluwer 2016; C. Kulesza, Za i przeciw mediacji w sprawach karnych na gruncie aktualnej regulacji prawnej [w:] L. Mazowiecka (red.), Mediacja karna jako forma sprawiedliwości naprawczej, LEX/el. 2014; K. Dąbkiewicz, Mediacja w postępowaniu wykonawczym – refleksje na tle historii pewnej nowelizacji (art. 162 § 1 k.k.w.), Probacja 2013, nr 4, s. 67.
[811] Tak E. Bieńkowska, Mediacja w sprawach karnych, Warszawa 2011, s. 14–15; T. Szymanowski, Zmiany prawa karnego wykonawczego (o potrzebie i zbędności nowelizacji przepisów), Prokuratura i Prawo 2012, z. 2, s. 58; T. Szymanowski, Kodeks karny wykonawczy po nowelizacjach z 2003 r., Prokuratura i Prawo 2004, z. 3, s. 40; A. Murzynowski, Instytucja mediacji jako czynnik humanizacji w stosowaniu prawa karnego w Polsce [w:] M. Fajst, M. Płatek (red.), W kręgu kryminologii romantycznej, Warszawa 2004, s. 214–215; D. Michta, A. Szczepański, Mediacja w postępowaniu wykonawczym, Palestra 2013, nr 7-8 s. 79–85.
[812] Zob. szerzej: G. Goniewicz, Znaczenie…, s. 19-21.
[813] Zgodnie z art. 2 § 1 pkt 3 k.p.k., jednym z celów postępowania jest uwzględnienie prawnie chronionych interesów pokrzywdzonego.
[814] Zob. akapit 51 powyżej.

przewidziana także w przypadku warunkowego zwolnienia. Została ona jednak wykreślona z art. 77 § 1 k.k. z dniem 1 stycznia 2012 r.[815]

570. W doktrynie wskazano, że skutkiem wskazanej nowelizacji było rozszerzenie dopuszczalności stosowania warunkowego zwolnienia, skoro sposób życia przed popełnieniem przestępstwa nie może już stanowić przyczyny jego odmowy.[816] Pogląd ten nie jest jednak do końca trafny. Sposób życia skazanego przed popełnieniem przestępstwa mógł bowiem działać na korzyść skazanego, jeżeli przykładowo miał on dobrą opinię środowiskową, popełnił przestępstwo nieumyślne i nie był uprzednio karany.[817] Omawiana przesłanka obejmowała również zatrudnienie i sytuację materialną skazanego, a także jego warunki mieszkaniowe.[818] Analiza wskazanych okoliczności pozwalała stwierdzić czy popełnienie przestępstwa stanowiło przejaw określonej drogi życiowej skazanego, czy też było przypadkowe.[819] W tym ostatnim przypadku trudno byłoby wymagać od skazanego zmiany jego postawy życiowej w toku odbywania kary pozbawienia wolności, skoro jego dotychczasowy sposób życia nie budził zastrzeżeń a popełnienie przestępstwa miało charakter incydentalny.

571. Jeszcze przed wejściem w życie omawianej nowelizacji, wykreślenie sposobu życia skazanego przed popełnieniem przestępstwa z art. 77 § 1 k.k. zostało poddane krytyce w doktrynie. J. Lachowski wskazał, że przesłanka ta umożliwiała zbadanie okoliczności wkroczenia przez skazanego na drogę przestępstwa co pozwalało bardziej kompleksowo ocenić ewolucję jego postaw.[820]

572. Wydaje się jednak, że wykreślenie omawianej przesłanki należy uznać za słuszny zabieg ustawodawcy. Oprócz opisanych powyżej sprawców przestępstw nieumyślnych czy incydentalnych, istnieje duża grupa skazanych, którzy przed popełnieniem przestępstwa, za które zostali skazani na karę pozbawienia wolności, dopuszczali się innych czynów zabronionych, za które byli skazywani. Jak stwierdził Sąd Najwyższy na gruncie przepisów k.k. z 1969 r., nagminność popełniania przez sprawcę przestępstw, ich ciężar gatunkowy

---

[815] Zob. art. 4 pkt 4 Zm. k.k. z 16.09.2011 r. Podobna przesłanka w postaci sposobu życia skazanego przed popełnieniem przestępstwa – stanowiła element ustalania prognozy kryminologicznej na gruncie art. 90 § 1 k.k. z 1969 r.

[816] J. Skupiński, J. Mierzwińska-Lorencka, Komentarz do art. 77 k.k., teza 6 [w:] R. Stefański (red.), Kodeks…, Legalis/el. 2017.

[817] Zob. post. SA w Krakowie z dnia 18 października 2004 r., sygn. akt: II AKzw 636/04, LEX nr 142959.

[818] J. Lachowski, Warunkowe zwolnienie…, s. 257.

[819] A. Zoll, Komentarz do art. 77 k.k., teza 18 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom II…

[820] J. Lachowski, Warunkowe zwolnienie…, s. 258.

oraz długi okres działalności przestępczej stanowi przejaw demoralizacji sprawcy, jak również wyraz jego osobowości. To z kolei musi rzutować na ocenę realności i trwałości poprawy, jaką okazuje w toku odbywania kary pozbawienia wolności, co ma znaczenie w perspektywie stosowania warunkowego zwolnienia.[821]

573. Należy jednak spojrzeć na omawiane zagadnienie z innej perspektywy. Przed 2012 r. sąd penitencjarny miał możliwość odmówienia skazanemu warunkowego zwolnienia ze względu na negatywną ocenę jego wcześniejszego życia, bez względu na zmianę jego zachowania i ukształtowanie społecznie pożądanych postaw w toku wykonywania kary pozbawienia wolności. To z kolei mogłoby działać demotywująco na skazanych, którzy mieliby świadomość, że pomimo podjęcia wysiłku resocjalizacyjnego mogą nie uzyskać warunkowego zwolnienia ze względu na swoje dawne życie.

574. Trzeba również pamiętać, że sąd penitencjarny często analizuje przesłanki udzielenia warunkowego zwolnienia dopiero po wielu latach od popełnienia przestępstwa i osadzenia skazanego w zakładzie karnym. Siłą rzeczy, okoliczności z tak zamierzchłej przeszłości mają zdecydowanie mniejszy walor prognostyczny, aniżeli zachowania skazanego podczas odbywania kary.

575. Jednocześnie, pomimo wykreślenia sposobu życia skazanego przed popełnieniem przestępstwa z art. 77 §1 k.k., sąd penitencjarny może ocenić okoliczności z nim związane w ramach badania postawy skazanego, jego właściwości i warunków osobistych. Powinno to jednak nastąpić z uwzględnieniem ewolucji tych czynników – szczególnie na etapie odbywania kary pozbawienia wolności – tak, aby dezaprobata w stosunku do wcześniejszego sposobu życia skazanego nie stanowiła swoistego pretekstu do odmowy warunkowego zwolnienia.

[821] Post. SN z dnia 19 maja 1972 r., sygn. akt: V KRN 26/72, LEX nr 18500.

(c) Treść pozytywnej prognozy kryminologicznej

(i) Stosowanie się do orzeczonego środka karnego lub zabezpieczającego

576. Po wejściu w życie Zm. k.k. z 20.02.2015 r. udzielenie warunkowego zwolnienia jest możliwe w razie przekonania sądu, że po udzieleniu zwolnienia skazany będzie się stosował do orzeczonego środka karnego lub zabezpieczającego i przestrzegał porządku prawnego, w szczególności nie popełni ponownie przestępstwa. Przed wejściem w życie omawianej nowelizacji, stosowanie się do orzeczonego środka karnego lub zabezpieczającego mogło być wzięte pod uwagę w ramach przesłanki przestrzegania porządku prawnego.[822] Należy także zauważyć, że niestosowanie się do orzeczonych środków karnych, do obowiązku związanego z zakazem wstępu na imprezę masową oraz do obowiązków związanych z orzeczonym środkiem zabezpieczającym stanowią samodzielne przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości, zawarte odpowiednio w art. 244, art. 244a oraz art. 244b k.k.

577. Uzasadnienie rządowego projektu zmiany k.k. nie wyjaśnia przyczyn wprowadzenia do art. 77 § 1 k.k. przekonania co do stosowania się przez skazanego do orzeczonego środka karnego lub zabezpieczającego. Można przypuszczać, że ma to związek z wprowadzeniem istotnych modyfikacji w zakresie środków karnych i środków zabezpieczających, dokonanych przez Zm. k.k. z 20.02.2015 r.[823] W doktrynie wskazuje się także, że zabieg ten wynika z faktu, że okres, na który orzeczono niektóre ze środków karnych nie biegnie podcza odbywania kary pozbawienia wolności (art. 43 § 2a i 2b k.k.), zaś niektóre środki zabezpieczające mogą być zastosowane po odbyciu kary lub warunkowym zwolnieniu (art. 93d § 5 k.k.).[824] Omawiana przesłanka nie dotyczy przyszłego przestrzegania środków kompensacyjnych oraz przepadku, które nie stanowią środków karnych i zostały wyłączone do rozdziału Va k.k.[825]

[822] J. Lachowski, Warunkowe zawieszenie… [w:] K. Kwaśniewska (red.), Studia..., s. 128.
[823] G. Goniewicz, Orzekanie…, s. 80-81.
[824] A. Jaworska-Wieloch, Odwołanie…, s. 111.
[825] Tak też J. Lachowski, Komentarz do art. 77 k.k., teza 72 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks…, Legalis/el. 2015.

578. Z zastosowanej w art. 77 § 1 k.k. koniunkcji pomiędzy stosowaniem się do orzeczonego środka karnego lub zabezpieczającego i przestrzeganiem porządku prawnego wynika, że dojście przez sąd do przekonania, że w razie udzielenia warunkowego zwolnienia sprawca nie będzie stosował się do orzeczonego środka karnego lub zabezpieczającego, stanowi przesłankę negatywną warunkowego zwolnienia. Stanowi to bowiem narzędzie weryfikacji prawdopodobieństwa osiągnięcia celu kary pozbawienia wolności w postaci wykształcenia u skazanego społecznie pożądanych postaw pomimo niewykonania kary w całości.[826] W przypadku orzeczonych środków zabezpieczających jest to o tyle problematyczne, że są one stosowane w przypadku negatywnej prognozy wobec sprawcy (art. 93b § 1 k.k.). Należy zatem przyjąć, że w kontekście warunkowego zwolnienia pozytywna prognoza ma się odnosić do przestrzegania orzeczonego środka zabezpieczającego przez skazanego.[827]

579. Podkreślenia wymaga również wadliwa redakcja znowelizowanego art. 77 § 1 k.k. Mianowicie, z zastosowanej w tym przepisie koniunkcji wynika, że stosowanie się do orzeczonego środka karnego lub zabezpieczającego nie mieści się w ramach przestrzegania porządku prawnego. Niezależnie od krytyki uzależnienia udzielenia warunkowego zwolnienia od przestrzegania porządku prawnego,[828] obecne brzmienie omawianej regulacji jest niefortunne, co świadczy o przeprowadzeniu procesu legislacyjnego, w wyniku którego doszło do modyfikacji treści prognozy kryminologicznej w kontekście warunkowego zwolnienia, w sposób nie do końca przemyślany.

580. Co zrozumiałe, omawiana przesłanka znajdzie zastosowanie wyłącznie w przypadku skazanych, wobec których orzeczono środek karny lub zabezpieczający obok kary pozbawienia wolności. Wobec praktyki sądów penitencjarnych polegającej na pobieżnym badaniu okoliczności składających się na prognozę kryminologiczną skazanego,[829] trudno przypuszczać, że będą one osobno analizowały prawdopodobieństwo zastosowania się skazanego do orzeczonego środka karnego lub zabezpieczającego w razie udzielenia warunkowego zwolnienia.

---

[826] J. Lachowski, Komentarz do art. 77 k.k., teza 6 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks…, Legalis/el. 2015.
[827] A. Zoll, Środki… [w:] W. Wróbel (red.) Nowelizacja…, s. 438.
[828] Zob. akapity 905-906 poniżej.
[829] Zob. akapity 635-636 poniżej.

581. W literaturze budzi wątpliwości czy omawiana przesłanka dotyczy jedynie środka karnego lub środka zabezpieczającego orzeczonego w wyroku, w którym orzeczono karę, z której skazany ubiega się o warunkowe zwolnienie, czy także o taki środek zastosowany w związku z popełnieniem innego przestępstwa. A. Jaworska-Wieloch opowiada się za pierwszym rozwiązaniem, uzasadniając to nierozerwalnym związkiem pomiędzy środkiem polegającym na poddaniu sprawcy próbie a popełnionym przez niego przestępstwem.[830] Z kolei J. Lachowski twierdzi, że w art. 77 § 1 k.k. na zasadzie *lege non distinguente* chodzi o środek karny lub zabezpieczający orzeczony w jakiejkolwiek sprawie.[831]

582. Należy przyjąć, że prawidłowy jest drugi z zaprezentowanych wyżej poglądów. Warunkowe zwolnienie stawia bowiem w centrum zainteresowania osobę skazanego, nie zaś popełniony przez niego czyn, za który została orzeczona określona kara i inne środki reakcji karnej.[832] Poza tym, pozytywna prognoza kryminologiczna ma dotyczyć całokształtu postępowania skazanego na wolności w razie udzielenia warunkowego zwolnienia. Trudno byłoby przyjąć, że zachodzi taka pozytywna prognoza w razie ustalenia, że po udzieleniu zwolnienia skazany nie zastosuje się do środka karnego lub zabezpieczającego lub karnego orzeczonego w ramach innego postępowania.

(ii) Przestrzeganie porządku prawnego, w szczególności niepopełnianie przestępstw

583. Podobnie jak w przypadku warunkowego umorzenia, treścią pozytywnej prognozy kryminologicznej w przypadku warunkowego zwolnienia jest ustalenie, że – w razie zastosowania tego środka – skazany będzie przestrzegał porządku prawnego, w szczególności nie popełni ponownie przestępstwa. W tym zakresie pełną aktualność zachowują rozważania dotyczące pojęcia „porządku prawnego" i braku ponownego popełnienia przestępstwa, poczynione na gruncie przepisów dotyczących warunkowego umorzenia.[833] W kontekście warunkowego zwolnienia różnica polega na tym, że sąd penitencjarny powinien przewidzieć, jak skazany będzie zachowywał się w warunkach

[830] A. Jaworska-Wieloch, Odwołanie…, s. 111.
[831] J. Lachowski, Komentarz do art. 77 k.k., teza 72 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks…, Legalis/el. 2015.
[832] Zob. G. Goniewicz, Orzekanie…, s. 81.
[833] Zob. akapity 172-181 powyżej.

wolnościowych, pomimo że ocena ta jest dokonywana podczas jego przebywania w izolacji więziennej.

(iii) Przekonanie sądu o pozytywnej prognozie kryminologicznej jako przesłanka warunkowego zwolnienia

584. Warunkowe zwolnienie jest obwarowane surowymi kryteriami ustalenia pozytywnej prognozy kryminologicznej. Do udzielenia warunkowego umorzenia wystarczające jest przypuszczenie sądu o pozytywnej prognozie, zaś dla zastosowania warunkowego zwolnienia konieczne jest przekonanie sądu penitencjarnego o takiej prognozie.[834]

585. Prognoza kryminologiczna jest ze swojej natury niepewna.[835] Obecna redakcja art. 77 § 1 k.k. może prowadzić do wniosku, że aby możliwe było warunkowe zwolnienie, ustawodawca wymaga od sądu penitencjarnego wręcz pewności co do tej prognozy. W orzecznictwie wyrażono nawet pogląd, że warunkowe zwolnienie można zastosować, jeżeli prognoza w stosunku do sprawcy jest jednoznacznie pozytywna, co gwarantuje, że po udzieleniu zwolnienia będzie on przestrzegał prawa.[836] Dodatkowego argumentu wspierającego taką interpretację dostarcza przeprowadzenie wykładni historycznej. Mianowicie, zgodnie z art. 90 § 1 k.k. z 1969 r., przesłanką warunkowego zwolnienia było przypuszczenie o pozytywnej prognozie kryminologicznej skazanego. Skoro na gruncie obecnego k.k. ustawodawca zdecydował się na wprowadzenie surowszego znamienia w postaci przekonania, należy to traktować jako jego wolę zaostrzenia kryteriów warunkowego zwolnienia.

586. Wyniki powyższej wykładni są jednak całkowicie niefunkcjonalne, gdyż ich zaakceptowanie mogłoby prowadzić do znacznego ograniczenia możliwości stosowania warunkowego zwolnienia. Należy raczej przyjąć, że „przekonanie" sądu penitencjarnego powinno polegać na ustaleniu wysokiego prawdopodobieństwa, że skazany nie powróci na drogę przestępstwa, przy uwzględnieniu ryzyka takiego niebezpieczeństwa.[837]

[834] Zob. akapity 182-185 powyżej.
[835] Post. SA we Wrocławiu z dnia 12 stycznia 2005 r., sygn. akt: II AKzw 1123/04, Legalis nr 75355.
[836] Post. SA w Katowicach z dnia 11 grudnia 2008 r., sygn. akt: II AKzw 1459/08, LEX 521268.
[837] S. Hypś, Komentarz do art. 77 k.k., teza 9 [w:] A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), Kodeks...

Prawdopodobieństwo to musi być jednak wyższe, niż w przypadku przypuszczenia z art. 66 § 1 k.k., a także większe, niż ryzyko recydywy.[838]

587. Należy stwierdzić, że wymaganie od sądu penitencjarnego przekonania o pozytywnej prognozie kryminologicznej skazanego jest funkcjonalnie nieuzasadnione. Wobec tego, *de lege ferenda* zasadne jest powrócenie do rozwiązania znanego na gruncie art. 90 § 1 k.k. z 1969 r. i uzależnienie warunkowego zwolnienia od przypuszczenia sądu penitencjarnego o pozytywnej prognozie.[839] Takie rozwiązanie przyczyniłoby się także do zwiększenia spójności w zakresie kodeksowych regulacji środków związanych z poddaniem sprawcy próbie.[840]

(iv) Wartość prognostyczna poszczególnych elementów przesłanki materialnej

588. W postępowaniu o udzielenie warunkowego zwolnienia sąd penitencjarny powinien dokonać kumulatywnej oceny wszystkich czynników określonych w art. 77 § 1 k.k.[841] Nie znajduje jednak oparcia w treści przepisów k.k. dalej idący pogląd, zgodnie z którym warunkowe zwolnienie jest możliwe wyłącznie w razie pozytywnej oceny wszystkich przesłanek prognostycznych, zawartych w art. 77 § 1 k.k.[842]

589. W orzecznictwie wskazano, że wszystkie faktory określone w art. 77 § 1 k.k. mają równe znaczenie i łącznie powinny być podstawą ukształtowania przekonania sądu, przy czym żadna z nich nie ma znaczenia przesądzającego.[843] Pogląd ten jest niewątpliwie prawidłowy w obecnym stanie prawnym. Na gruncie art. 90 § 1 k.k. z 1969 r. ustawodawca wyeksponował spośród wszystkich czynników prognostycznych zachowanie skazanego w czasie odbywania kary (poprzez posłużenie się zwrotem „a zwłaszcza").[844]

---

[838] J. Lachowski, Komentarz do art. 77 k.k., teza 73-74 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks…, Legalis/el. 2015.
[839] G. Goniewicz, Pozytywna…, s. 123.
[840] Postulat ten został szczegółowo omówiony w Rozdziale 4 poniżej.
[841] Post. SA w Lublinie z dnia 30 maja 2001 r., sygn. akt: II AKz 230/01, LEX nr 49343. Zob. też Z. Świda, Charakter i stosowanie… [w:] K. Krajewski (red.), Księga…, s. 377.
[842] Post. SA w Lublinie z dnia 26 października 2005 r., sygn. akt: II AKzw 622/05, Legalis nr 85700.
[843] Post. SA w Lublinie z dnia 31 grudnia 2007 roku, sygn. akt: II AKzw 1083/07, LEX nr 423489.
[844] Post. SN z dnia 24 czerwca 1997 r., sygn. akt: III KKN 164/97, LEX nr 31416.

590. Z praktyki orzeczniczej wynika, że zachowanie skazanego podczas odbywania kary jest w istocie najistotniejszym czynnikiem branym pod uwagę przez sąd penitencjarny przy podejmowaniu decyzji w przedmiocie warunkowego zwolnienia. Sąd penitencjarny może się bowiem w tym zakresie opierać na obiektywnych informacjach, dostarczonych przez administrację zakładu karnego. Ocena tej przesłanki pozwala także wziąć pod uwagę ewolucję postawy i zachowania skazanego w okresie przed popełnieniem przestępstwa, po jego popełnieniu, jak i podczas odbywania kary. Jeżeli uwzględni się fakt, że skazani ubiegają się o udzielenie warunkowego zwolnienia często po wielu latach odbywania kary, jedynie ocena ich zachowania w warunkach więziennych pozwala na oparcie decyzji o warunkowym zwolnieniu o aktualne informacje. Co więcej, pozostałe czynniki składające się na prognozę kryminologiczną mają o tyle wtórny charakter, że były już wzięte pod uwagę przy orzekaniu kary za popełnione przez skazanego przestępstwo.[845]

591. W świetle powyższego, *de lege ferenda* należy powrócić do rozwiązania z art. 90 § 1 k.k. z 1969 r. polegającego na przyznaniu priorytetowego znaczenia zachowaniu skazanego w czasie odbywania kary spośród wszystkich elementów prognostycznych, zawartych w art. 77 §1 k.k.[846] Takie rozwiązanie pozwoliłoby na uwzględnienie przede wszystkim wyników działań resocjalizacyjnych w stosunku do skazanego oraz ograniczyło możliwość odmowy warunkowego zwolnienia ze względu na negatywną ocenę jego poprzedniego trybu życia.

(v) Stosowanie dyrektyw sądowego wymiaru kary przy orzekaniu w przedmiocie warunkowego zwolnienia

592. Podobnie jak w przypadku warunkowego umorzenia[847] oraz warunkowego zawieszenia,[848] istotne znaczenie z perspektywy orzekania warunkowego zwolnienia ma rozstrzygnięcie czy w procesie jego stosowania należy uwzględnić dyrektywy wymiaru kary, określone w art. 53 i n. k.k. W przypadku warunkowego zwolnienia zagadnienie to budzi w doktrynie i orzecznictwie niemałe kontrowersje.

---

[845] A. Marek, Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2007, s. 199.
[846] Tak też: J. Lachowski, Warunkowe zwolnienie…, s. 266.
[847] Zob. akapity 200-206 powyżej.
[848] Zob. akapity 289-300 powyżej.

593. W literaturze reprezentowany jest pogląd, że wynikającą z art. 56 k.k. zasadę odpowiedniego stosowania dyrektyw wymiaru kary do innych środków przewidzianych w k.k. należy interpretować szeroko i obejmować zakresem jej zastosowania również warunkowe zwolnienie.[849] Także w orzecznictwie wskazano, że do warunkowego zwolnienia mają zastosowanie dyrektywy sądowego wymiaru kary.[850]

594. Przedstawiciele przeciwnego poglądu twierdzą, że skoro ustawodawca ustanowił odrębne przesłanki warunkowego zwolnienia (art. 77-79 k.k.), to wyłączają one zastosowanie ogólnych dyrektyw wymiaru kary na zasadzie *lex specialis derogat legi generali*.[851] Podnosi się także, że „inne środki", o których mowa w art. 56 k.k. obejmują jedynie instytucje stanowiące bezpośrednią reakcję na popełnione przestępstwo. Co więcej, zastosowanie dyrektyw wymiaru kary przy orzekaniu warunkowego zwolnienia jest sprzeczne z kryminalno-politycznymi funkcjami tej instytucji.[852] Także w orzecznictwie akcentuje się konieczność rozróżnienia fazy orzekania o odpowiedzialności karnej sprawcy – kiedy uwzględnia się dyrektywy wymiaru kary – od fazy wykonawczej postępowania, podczas której najistotniejsze są okoliczności szczególno-prewencyjne.[853]

595. Wskazana wyżej rozbieżność w orzecznictwie sądowym, będąca rezultatem odmiennej wykładni przepisów spowodowała, że w przedmiotowej kwestii wypowiedział się SN. W uchwale składu 7 sędziów z dnia 26 kwietnia 2017 r., po przeprowadzeniu wykładni językowej, systemowej i funkcjonalnej SN doszedł do wniosku, że jedyną przesłanką

---

[849] W. Wróbel, Komentarz do art. 56 k.k., teza 2 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Tom II…; M. Budyn-Kulik, Komentarz do art. 56 k.k., teza 1 [w:] M. Mozgawa (red.) Kodeks…; V. Konarska-Wrzosek, Komentarz do art. 56 k.k., teza 2 [w:] R. Stefański (red.), Kodeks…, wyd.10, Legalis/el. 2014; N. Kłączyńska, Komentarz do art. 56 k.k., teza 2 [w:] J. Giezek (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz, Wolters Kluwer Polska, LEX/el. 2012; Z. Świda, Charakter i stosowanie… [w:] K. Krajewski (red.), Księga…, s. 375.

[850] Post. SA w Szczecinie z dnia 20 października 2010 r., sygn. akt: II AKzw 819/10, LEX nr 939638 oraz z dnia 9 lutego 2012 r., sygn. akt: II AKzw 60/12, Legalis nr 537434; post. SA w Gdańsku z dnia 18 października 2000 r., sygn. akt: II AKz 943/00, Legalis nr 49486; post. SA w Krakowie z dnia 26 listopada 1998 r., sygn. akt: II AKz 87/98, LEX nr 35263; post. SA w Łodzi z dnia 23 marca 1999 r., sygn. akt: II AKz 114/99, LEX nr 41523.

[851] A. Marek, Komentarz do art. 56 k.k., teza 1 [w:] Kodeks karny. Komentarz…, LEX 2010; I. Zgoliński, Komentarz do art. 56 k.k., teza 2 [w:] V. Konarska-Wrzosek (red.), Kodeks…; post. SA w Białymstoku z dnia 31 stycznia 2013 r., sygn. akt: II AKzw 43/13, Legalis nr 665853; post. SA we Wrocławiu z dnia 31 stycznia 2007 r., sygn. akt: II AKzw 1238/06, Legalis nr 95386.

[852] J. Lachowski, Warunkowe zwolnienie…, s. 253.

[853] Post. SA w Krakowie z dnia 20 października 1999 r., sygn. akt: II AKz 441/99, LEX nr 38624, z dnia 27 czerwca 2000 r., sygn. akt: II AKz 202/00, LEX nr 42948 oraz z dnia 13 grudnia 2001 r., sygn. akt: II AKz 484/01, LEX nr 51942; post. SA we Wrocławiu z dnia 24 stycznia 2007 r., sygn. akt: II AKzw 76/07, LEX nr 250067 oraz z dnia 12 października 2007 r., sygn. akt: II AKzw 754/07, LEX nr 327521; post. SA w Warszawie z dnia 6 października 1998 r., sygn. akt: II AKz 14/98, LEX nr 34819. Zob. także J. Kulesza, Glosa do postanowienia Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 3 listopada 1998 r., II AKz 115/98, Palestra 2000, nr 1, s. 179 i n.; M. Kosiada, Glosa do postanowienia Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 13 października 2004 r., II AKzw 685/04, Prokuratura i Prawo 2007, nr 5, s. 168 i n.; J. Lachowski, Instytucja warunkowego przedterminowego zwolnienia, Prokuratura i Prawo 2008, z. 2, s. 110 i n. oraz Przesłanka materialna…, s. 36 i n.

materialną warunkowego zwolnienia jest pozytywna prognoza kryminologiczna, ustalona wyłącznie w oparciu o kryteria przewidziane w art. 77 § 1 k.k., przy czym na treść rozstrzygnięcia nie mogą wpływać żadne inne przyczyny. W związku z tym, SN podjął uchwałę, iż „[p]odstawę orzekania o warunkowym przedterminowym zwolnieniu z odbycia reszty kary pozbawienia wolności stanowią kryteria określone w art. 77 § 1 k.k., nie są natomiast przesłankami rozstrzygania w tym przedmiocie dyrektywy wymiaru kary określone w art. 53 k.k., art. 54 § 1 k.k. oraz w art. 55 k.k. (art. 56 k.k.)."[854] Stanowisko wyrażone przez SN zasługuje na pełną aprobatę z następujących względów:

596. Po pierwsze, przepisy art. 77-79 k.k. stanowią odrębną i całościową regulację przesłanek warunkowego zwolnienia. Ich umiejscowienie w osobnym od dyrektyw wymiaru kary rozdziale k.k. świadczy o ich szczególnym miejscu w strukturze kodeksu.

597. Po drugie, przesłanki określone w art. 77 § 1 k.k. częściowo pokrywają się z dyrektywami sądowego wymiaru kary. Należy je zatem stosować wprost, nie zaś odpowiednio, jak to wynika z art. 56 k.k. Badanie tych przesłanek na etapie decydowania o warunkowym zwolnieniu następuje z innej perspektywy niż to miało miejsce przy wymiarze kary, a także z uwzględnieniem zmian, jakie w nich zaszły podczas odbywania kary. Sąd penitencjarny nie jest bowiem uprawniony do ponownego oceniania tych samych okoliczności, które wziął pod uwagę sąd *meriti*, jeżeli nie weźmie pod uwagę specyfiki orzekania na etapie wykonawczym postępowania karnego.[855]

598. Po trzecie, ze względu na funkcje omawianego środka i jego nacisk na osobę sprawcy i okoliczności indywidualno-prewencyjne, nie da się w postępowaniu o udzielenie warunkowego zwolnienia uwzględnić (nawet odpowiednio) dyrektyw wymienionych w art. 53 k.k., takich jak nieprzekraczanie stopnia winy, uwzględnienie stopnia społecznej szkodliwości czynu oraz wzięcie pod uwagę celów zapobiegawczych i wychowawczych, które kara ma osiągnąć w stosunku do skazanego, a także potrzeb w zakresie kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa.

[854] Uchw. składu 7 sędziów SN z dnia 26 kwietnia 2017 r., sygn. akt: I KZP 2/17, LEX nr 2275714.
[855] Post. SA w Krakowie z dnia 5 września 2005 r., sygn. akt: II AKzw 530/05, Legalis nr 71753.

599. Odpowiednie stosowanie dyrektyw sądowego wymiaru kary, jakie przewiduje art. 56 k.k., polega na aplikacji tych dyrektyw z uwzględnieniem specyfiki i przesłanek stosowania oraz treści danej instytucji.[856] Istota warunkowego zwolnienia nie pozwala zaś na uzależnienie jego zastosowania od stopnia winy sprawcy czy stopnia społecznej szkodliwości czynu. Prowadziłoby to bowiem do zdeprecjonowania postępów skazanego w trakcie odbywania kary pozbawienia wolności oraz jego resocjalizacji. Przy przyjęciu przeciwnego poglądu stosowanie warunkowego zwolnienia przerodziłoby się w istocie w ponowne orzekanie za popełnione przez skazanego przestępstwo.

600. W odróżnieniu od art. 90 § 1 k.k. z 1969 r., art. 77 § 1 k.k. nie uzależnia udzielenia warunkowego zwolnienia od spełnienia celów kary. Jak wynika z art. 67 § 1 k.k.w., celem wykonania kary pozbawienia wolności jest wzbudzenie w skazanym woli współdziałania w kształtowaniu jego społecznie pożądanych postaw, w szczególności poczucia odpowiedzialności oraz potrzeby przestrzegania porządku prawnego i tym samym powstrzymania się od powrotu do przestępstwa. W zakresie przestrzegania porządku prawnego i powstrzymania się od powrotu do przestępstwa cel ten jest zbieżny z treścią pozytywnej prognozy kryminologicznej, wynikającą z art. 77 § 1 k.k. Uwzględnienie tego celu następuje jednak na podstawie art. 77 § 1 k.k., nie zaś art. 53 § 1 k.k.

601. Przy orzekaniu warunkowego zwolnienia nie powinno się uwzględniać potrzeb w zakresie kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa, będących wyrazem prewencji generalnej.[857] Istotą tej dyrektywy jest dostosowanie kary do stopnia winy sprawcy oraz okoliczności podmiotowych i przedmiotowych jego czynu w celu orzeczenia sprawiedliwej sankcji, która pozwoli na zbudowanie w społeczeństwie zaufania do obowiązującego prawa.[858] Gdyby okoliczności tego rodzaju były brane pod uwagę przy stosowaniu warunkowego zwolnienia, instytucja ta mogłaby być praktycznie martwa. Z punktu widzenia społeczeństwa nie jest bowiem pożądane premiowanie skazanych przedterminowym zwolnieniem, szczególnie jeśli popełnili przestępstwa o najpoważniejszym charakterze. W razie uwzględnienia tej dyrektywy, niezależnie od resocjalizacji skazanego w toku odbywania kary, nie mógłby on liczyć na warunkowe zwolnienie ze względu na potępienie przez społeczeństwo jego czynu. Taka konstrukcja

[856] R. Hałas, Komentarz do art. 56 k.k., teza 2 [w:] A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), Kodeks...
[857] Wyr. SA w Gdańsku z dnia 14 maja 2014 r., sygn. akt: II Aka 112/14, LEX nr 1477030.
[858] Wyr. SA w Szczecinie z dnia 6 lutego 2014 r., sygn. akt: II Aka 1/14, LEX nr 1441560.

nie przystaje zaś funkcjonalnie do warunkowego zwolnienia, w kontekście którego na pierwszy plan wysuwają się okoliczności dotyczące skazanego, nie zaś jego czynu.

602. Po czwarte, odpowiednie stosowanie dyrektyw sądowego wymiaru kary powinno mieć miejsce w przypadku innych środków, stanowiących jednakowoż bezpośrednią reakcję na popełnione przez sprawcę przestępstwo. W przypadku warunkowego zwolnienia – które jest często rozważane w wiele lat po popełnieniu przestępstwa – uwzględnienie tych dyrektyw może wręcz uniemożliwić racjonalne z kryminalno-politycznego oraz indywidualno-prewencyjnego punktu widzenia stosowanie warunkowego zwolnienia.

(v) Fakultatywność warunkowego zwolnienia

603. Dla praktyki stosowania warunkowego zwolnienia istotne znaczenie ma rozstrzygnięcie jakie są konsekwencje ustalenia przez sąd penitencjarny pozytywnej prognozy kryminologicznej. SA we Wrocławiu przyjął, że w takiej sytuacji udzielenie warunkowego zwolnienia staje się obowiązkiem sądu penitencjarnego.[859] Przeciwne stanowisko wyraził SA w Lublinie, który stwierdził, że warunkowe zwolnienie jest zawsze fakultatywne, a sąd penitencjarny nie ma obowiązku jego zastosowania nawet w razie zajścia wszystkich przesłanek, o których mowa w art. 77 § 1 k.k.[860]

604. Podobnie jak w przypadku warunkowego umorzenia oraz warunkowego zawieszenia,[861] ustawodawca przesądził, że sąd „może" zastosować warunkowe zwolnienie w razie ziszczenia się jego przesłanek. Oznacza to, że na gruncie k.k. obowiązuje tzw. model fakultatywny warunkowego zwolnienia.

605. Istota tego modelu sprowadza się do pozostawienia właściwemu organowi dyskrecjonalności w zakresie udzielenia warunkowego zwolnienia, mieszczącej się w ramach swobodnego uznania sędziowskiego (art. 7 k.p.k. w zw. z art. 1 § 2 k.k.w.). Zastosowanie warunkowego zwolnienia jest uzależnione od stwierdzenia pozytywnej przemiany w osobie skazanego (jego postawie i osobowości) w trakcie wykonywania kary. Model ten motywuje zatem skazanych do poddawania się resocjalizacji, gdyż zasadniczo tylko w razie jej powodzenia mogą oni liczyć na wcześniejsze opuszczenie zakładu karnego. Z drugiej strony, uznaniowość decyzji w przedmiocie warunkowego zwolnienia

[859] Post. SA we Wrocławiu z dnia 31 stycznia 2007 r., sygn. akt: II AKzw 1238/06, Legalis nr 95386.
[860] Post. SA w Lublinie z dnia 26 października 2005 r., II AKzw 622/05, Legalis nr 85700.
[861] Zob. akapity 34, 195-199 oraz 5 powyżej.

może łatwo przerodzić się w dowolność, a decyzje w sprawie konkretnych skazanych mogą być przypadkowe i nieprzewidywalne.

606. Konsekwencją przyjęcia przez ustawodawcę modelu fakultatywnego warunkowego zwolnienia jest brak nabycia przez skazanego po odbyciu określonego *quantum* kary prawa do warunkowego zwolnienia, które zawsze zależy od decyzji sądu penitencjarnego. Jak stwierdził Sąd Najwyższy, „dopóki jednak decyzji o warunkowym przedterminowym zwolnieniu nie podjęto, dopóty nie można mówić o nabyciu przez osobę skazaną uprawnień, które mogłyby podlegać ochronie w świetle konstytucyjnej zasady ochrony praw słusznie nabytych. Upływ określonego quantum kary nie tworzy jeszcze bowiem po stronie skazanego żadnego "roszczenia" ("uprawnienia"), czy choćby samej "ekspektatywy" warunkowego zwolnienia, które mogłyby podlegać ochronie. O tego typu skutkach można byłoby mówić jedynie wówczas, gdyby po odbyciu określonej części kary istniał obowiązek warunkowego zwolnienia skazanego po tym właśnie okresie. Omawiana instytucja ma jednak, jak notoryjnie wiadomo, charakter fakultatywny i jej zastosowanie uzależnione jest od tego, jak sąd oceni spełnienie (lub jego brak) przesłanek materialnych, od których zależy warunkowe przedterminowe zwolnienie. Tak więc dopiero z chwilą, gdy w orzeczeniu sądowym uprawniony organ da wyraz przeświadczeniu, iż w odniesieniu do konkretnego skazanego spełnione są wszystkie, w tym i materialne, warunki przedterminowego zwolnienia, można mówić o uzyskaniu przez skazanego prawa do wcześniejszego, warunkowego zwolnienia z odbycia reszty kary."[862]

607. W podobnym duchu wypowiedział się Trybunał Konstytucyjny, który przyjął, że: „kodeks karny i kodeks karny wykonawczy nie kształtuje instytucji warunkowego przedterminowego zwolnienia jako prawa podmiotowego skazanego. To sąd, zgodnie z art. 77 kk i 78 kk, "może warunkowo zwolnić z odbycia reszty kary" skazanego na karę pozbawienia wolności po spełnieniu przewidzianych w tych przepisach przesłanek. Warunkowe przedterminowe zwolnienie jest zawsze fakultatywne. Nie może więc być mowy o "przyznaniu prawa do warunkowego przedterminowego zwolnienia". Upływ wymaganego quantum kary stanowi tylko jedną z przesłanek warunkowego przedterminowego zwolnienia, konieczną aby doszło w ogóle do rozpoznania wniosku.

[862] Uchw. pełnego składu Izby Karnej SN z dnia 11 stycznia 1999 r., sygn. akt: I KZP 15/98, LEX nr 34591.

Spełnienie tej przesłanki nie oznacza jednak, że zwolnienie warunkowe zostanie skazanemu udzielone. Decydują o tym przesłanki materialne, określone w art. 77 kodeksu karnego."[863]

608. Powstaje jednak pytanie, czy sąd penitencjarny może odmówić skazanemu udzielenia warunkowego zwolnienia w razie łącznego spełnienia przesłanki formalnej i materialnej. Na tak postawione pytanie należy udzielić odpowiedzi negatywnej. Fakultatywność warunkowego zwolnienia trwa bowiem jedynie na etapie badania elementów składających się na prognozę kryminologiczną skazanego. Sąd penitencjarny ma swobodę w zakresie kształtowania swojego przekonania w tym zakresie. Jednakże, w razie stwierdzenia pozytywnej prognozy, zastosowanie warunkowego zwolnienia powinno być regułą.

609. Przyjęcie, że pomimo spełnienia przewidzianych w k.k. przesłanek warunkowego zwolnienia sąd penitencjarny nie jest zobligowany do jego udzielenia, oznaczałoby w istocie akceptację opierania decyzji o warunkowym zwolnieniu o czynniki pozaustawowe.[864] Takie rozwiązanie byłoby zaś nieakceptowalne z systemowego punktu widzenia. Należy zatem zgodzić się z poglądem SA we Wrocławiu,[865] iż ustalenie pozytywnej prognozy kryminologicznej implikuje konieczność udzielenia skazanemu warunkowego zwolnienia.

(vi) Wyjątkowy charakter warunkowego zwolnienia(?)

610. Z opisanym wyżej modelem fakultatywnym warunkowego zwolnienia wiąże się także kwestia wyjątkowego charakteru omawianej instytucji. W orzecznictwie wyrażany jest pogląd, że warunkowe zwolnienie stanowi wyjątek od zasady polegającej na odbyciu kary pozbawienia w całości, a co za tym idzie – powinno być stosowane w sytuacjach wyjątkowych.[866] Pogląd ten nie znajduje jednak oparcia w przepisach k.k. Z ustawy nie wynika, że warunkowe zwolnienie powinno być stosowane restrykcyjnie bądź liberalnie. Należy zatem przyjąć, że powinno ono być orzekane racjonalnie, gdy odbycie przez skazanego kary w całości nie jest konieczne.[867]

---

[863] Wyr. TK z dnia 10 lipca 2000 r., SK 21/99, Dz.U., 2000 r. Nr 55, poz. 666.
[864] Zob. A. Jaworska-Wieloch, Odwołanie…, s. 112-113.
[865] Post. SA we Wrocławiu z dnia 31 stycznia 2007 r., sygn. akt: II AKzw 1238/06, Legalis nr 95386.
[866] Post. SA w Krakowie z dnia 26 sierpnia 2014 r., sygn. akt: II AKzw 903/14, LEX nr 1615732 oraz z dnia 21 czerwca 2000 r., sygn. akt: II AKz 217/00, LEX nr 41735; post. SA w Łodzi z dnia 23 marca 1999 r., sygn. akt: II AKz 114/99, LEX nr 41523; post. SA w Gdańsku z dnia 22 sierpnia 2000 r., sygn. akt: II AKz 630/00, LEX nr 144270.
[867] G. Wiciński, Glosa do postanowienia s. apel. z dnia 23 marca 1999 r., II AKz 114/99, Prokuratura i Prawo 2000, nr 7-8, s. 89-95; J. Lachowski, Komentarz do art. 77 k.k., teza 4 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks…, Legalis/el. 2015.

611. Argumentem, który może służyć jako wsparcie dla tezy o wyjątkowym charakterze warunkowego zwolnienia, jest posłużenie się przez ustawodawcę zwrotem „tylko wówczas" w art. 77 § 1 k.k. Na gruncie k.k. z 1932 r. i k.k. z 1969 r. brak było analogicznych zastrzeżeń. Można zatem twierdzić, że użycie tak kategorycznego sformułowania oznacza, że warunkowe zwolnienie może być stosowane jedynie w razie jednoznacznie pozytywnej prognozy, wynikającej z analizy wszystkich czynników określonych w art. 77 § 1 k.k.

612. Tymczasem funkcja zawartego w omawianym przepisie zwrotu „tylko wówczas" jest inna. Polega ona bowiem na ustanowieniu zamkniętego katalogu przesłanek prognostycznych, podlegających badaniu podczas orzekania w przedmiocie warunkowego zwolnienia, spełniając funkcję gwarancyjną oraz limitującą.[868] Jeżeli sąd penitencjarny odmawia skazanemu warunkowego zwolnienia w oparciu o przesłankę niewymienioną w art. 77 § 1 k.k., dopuszcza się obrazy prawa materialnego.[869]

613. W orzecznictwie sądów apelacyjnych istnieją liczne przykłady piętnowania postanowień sądów penitencjarnych, odmawiających udzielenia warunkowego zwolnienia w oparciu o pozaustawowe przesłanki, takie jak nagminność popełnianych przez sprawcę przestępstw,[870] stopień społecznej szkodliwości czynu, zadośćuczynienie społecznemu poczuciu sprawiedliwości czy potrzeby w zakresie kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa,[871] rodzaj lub charakter popełnionego przestępstwa,[872] odległy koniec kary

[868] J. Kulesza, Glosa…, s. 179. Inaczej A. Jaworska-Wieloch, która wskazuje jedynie na funkcję limitującą, nie zaś gwarancyjną, zwrotu „tylko wówczas", zob. A. Jaworska-Wieloch, Odwołanie…, s. 106.
[869] J. Lachowski, Komentarz do art. 77 k.k., teza 95 [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks…, Legalis/el. 2015.
[870] Post. SA w Lublinie z dnia 27 lipca 2008 r., sygn. akt: II AKzw 154/08, LEX nr 452635.
[871] Post. SA we Wrocławiu z dnia 24 stycznia 2007 r., sygn. akt: II AKzw 76/07, LEX nr 250067.
[872] Post. SA w Krakowie z dnia 6 czerwca 2001 r., sygn. akt: II AKz 189/01, LEX nr 49589, z dnia 7 czerwca 2001 r., sygn. akt: II AKz 209/01, LEX nr 49591, z dnia 27 czerwca 2003 r., sygn. akt: II AKz 273/02, LEX nr 81604, z dnia 25 czerwca 2004 r., sygn. akt: II AKzw 292/04, LEX nr 120276, z dnia 19 sierpnia 2005 r., sygn. akt: II AKzw 521/05, LEX nr 158571 oraz z dnia 22 października 2015 r., sygn. akt: II AKzw 1039/15, LEX nr 1997876; post. SA w Lublinie z dnia 7 listopada 2001 r., sygn. akt: II AKz 563/01, LEX nr 53488, z dnia 28 grudnia 2005 r., sygn. akt: II AKzw 880/05, LEX nr 166038, z dnia 2 października 2006 r., sygn. akt: II AKzw 768/06, LEX nr 229387, z dnia 27 grudnia 2007 r., sygn. akt: II AKzw 1075/07, LEX nr 357121, z dnia 15 kwietnia 2009 r., sygn. akt: II AKzw 285/09, LEX nr 508303 oraz z dnia 27 października 2010 r., sygn. akt: II AKzw 846/10, LEX nr 677930.

pozostałej do odbycia,[873] odbycie niewiele ponad połowy orzeczonej kary[874] czy kilkukrotne składanie wniosku o warunkowe zwolnienie oraz krótki okres do końca kary.[875]

614. W doktrynie jest jednak również reprezentowany odmienny pogląd. Przykładowo, Z. Świda wskazuje, że poza przesłankami wskazanymi w art. 77 § 1 k.k. przy stosowaniu warunkowego zwolnienia należy także uwzględniać społeczne oddziaływanie kary.[876] A. Zoll twierdzi zaś, że stosowanie warunkowego zwolnienia nie może sprzeciwiać się celom kary branym pod uwagę przy jej wymiarze, jak również, że zwrot „tylko wówczas" określa warunek konieczny (minimum), nie zaś warunek wystarczający do zastosowania warunkowego zwolnienia.[877]

615. Poglądy Z. Świdy oraz A. Zolla nie są jednak uzasadnione w obecnym stanie prawnym, co potwierdza wykładnia historyczna. W odróżnieniu od art. 90 § 1 k.k. z 1969 r., art. 77 § 1 k.k. nie uzależnia udzielenia warunkowego zwolnienia od spełnienia celów kary. Co więcej, także z wykładni systemowej wynika, że wyliczenie faktorów prognostycznych z art. 77 § 1 k.k. ma charakter taksatywny. Gdyby ustawodawca chciał pozostawić sądowi penitencjarnemu możliwość badania innych przesłanek w kontekście decydowania o warunkowym zwolnieniu, zawarłby w art. 77 § 1 k.k. zwrot „przede wszystkim" (jak to czyni w art. 54 § 1, art. 69 § 2 czy art. 85a k.k.) lub „w szczególności", którego zastosowanie świadczy o otwartym katalogu określonych okoliczności. Skoro w omawianym przepisie brak tego rodzaju zastrzeżenia, należy przyjąć, że zwrot „tylko wówczas" powinno się traktować jako potwierdzenie zamkniętego katalogu czynników prognostycznych, wymienionych w art. 77 § 1 k.k.

616. Niezależnie od powyższego, użycie przez ustawodawcę zwrotu „tylko wówczas" w art. 77 § 1 k.k.[878] jest niefortunne. Nie wprowadza on bowiem do omawianego przepisu treści, której nie dałoby się z niego wyprowadzić bez tego zastrzeżenia. Jednocześnie, może ono budzić wątpliwości czy ustawodawca nie chciał przez jego wprowadzenie ograniczyć

[873] Post. SA w Lublinie z dnia 20 czerwca 2007 r., sygn. akt: II AKzw 434/07, LEX nr 344489 oraz z dnia 24 kwietnia 2010 r., sygn. akt: II AKzw 291/10, LEX nr 593380; post. SA w Krakowie z dnia 27 lutego 2004 r., sygn. akt: II AKzw 28/04, LEX nr 108554.
[874] Post. SA w Lublinie z dnia 28 grudnia 2005 r., sygn. akt: II AKzw 880/05, LEX nr 166038.
[875] Post. SA w Katowicach z dnia 9 czerwca 1999 r., sygn. akt: II AKz 386/99, LEX nr 38439.
[876] Z. Świda, Charakter… [w:] K. Krajewski (red.), Księga…, s. 378.
[877] A. Zoll, Komentarz do art. 77 k.k., teza 8 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom II…
[878] Zwrot ten nie występuje w żadnym innym przepisie k.k.

możliwości korzystania przez skazanych z warunkowego zwolnienia. Wobec powyższego, *de lege ferenda* należy wykreślić zwrot „tylko wówczas" z art. 77 § 1 k.k.

2.4.3. Stosowanie warunkowego przedterminowego zwolnienia z reszty kary pozbawienia wolności w praktyce orzeczniczej

(1) Stan prawny przed 1 lipca 2015 r.

617. Analiza sposobu stosowania warunkowego zwolnienia w praktyce orzeczniczej jest teoretycznie łatwiejsza do przeprowadzenia, aniżeli w przypadku warunkowego umorzenia czy warunkowego zawieszenia. Wynika to z faktu, że rozstrzygnięcia w przedmiocie warunkowego zwolnienia są uzasadniane z urzędu na podstawie art. 98 § 1 k.p.k. w zw. z art. 1 § 2 k.k.w.[879] Postanowienia sądów penitencjarnych (sądów okręgowych) są jednak rzadko publikowane. Do nieczęstych należą też zażalenia na postanowienia w sprawie warunkowego zwolnienia.

618. Jeżeli bowiem decyzja jest pozytywna, skazany z oczywistych względów jej nie zaskarży; wnoszenie zażalenia przez prokuratora również należy do rzadkości. W przypadku zaś wydania postanowienia odmownego, skazani często nie składają środka zaskarżenia w obawie przed nieprzychylnością sądu penitencjarnego w razie ponownego złożenia wniosku o warunkowe zwolnienie.[880] Należy także pamiętać, że w razie wydania negatywnej decyzji, ponownego wniosku o udzielenie warunkowego zwolnienia nie rozpatruje się przed upływem 3 miesięcy od wydania postanowienia o odmowie warunkowego zwolnienia (art. 161 § 3 k.k.w.). W przypadku skazanych na karę lub sumę kar przekraczającą 3 lata, okres ten wydłuża się do 6 miesięcy. Złożenie zażalenia do sądu apelacyjnego może zatem znacznie wydłużyć okres po jakim skazany będzie mógł ponownie ubiegać się o udzielenie warunkowego zwolnienia, co może go zniechęcić do złożenia środka zaskarżenia.

---

[879] Zob. akapity 193-194 powyżej.

[880] P. Wiktorska, Opinia w sprawie funkcjonowania sądów penitencjarnych w Polsce i wybranych państwach europejskich, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2016, dostępna w internecie pod adresem: <https://www.iws.org.pl/pliki/files/IWS_Wiktorska%20P._Opinia%20dot.%20s%C4%85d%C3%B3w%20penitencjarnych.pdf>: dostęp na dzień 11 maja 2018 roku, s. 19-20.

619. W nauce polskiej istnieją jednak wyniki badań empirycznych, których autorzy wyciągali wnioski na temat funkcjonowania warunkowego zwolnienia na podstawie badań aktowych, polegających przede wszystkim na analizie uzasadnień postanowień dotyczących warunkowego zwolnienia.[881] Wyniki tych badań są niezwykle cenne jako ilustracja praktyki stosowania warunkowego zwolnienia przez sądy penitencjarne i sądy apelacyjne.

620. Poza tym, wyciąganie wniosków dotyczących funkcjonowania warunkowego zwolnienia w praktyce orzeczniczej jest możliwe dzięki analizie rocznych informacji statystycznych, publikowanych od 2001 r. przez Ministerstwo Sprawiedliwości – Centralny Zarząd Służby Więziennej.[882] W poniższych zestawieniach przedstawiono dane liczbowe dotyczące stosowania warunkowego zwolnienia w Polsce w latach 2001-2017, w oparciu o ww. roczne informacje statystyczne:

[881] J. Korecki, Postanowienia…, s. 326 [w:] T. Gardocka (red.), Kary…; P. Wiktorska, Czekając na wokandę. Warunkowe przedterminowe zwolnienie młodocianych, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne 2010; S. Lelental, Warunkowe przedterminowe zwolnienie w orzecznictwie Sądu Najwyższego i sądów apelacyjnych w 2005 roku…, s. 135-148; M. Jankowski, S. Momot, Warunkowe przedterminowe zwolnienie – wybrane aspekty praktyki, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2012, dostępne w internecie pod adresem: <https://www.iws.org.pl/pliki/files/IWS_Jankowski%20M.%2C%20Momot%20St._WPZ.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

[882] Informacje statystyczne dostępne w internecie pod adresem: <http://sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

Tabela 3 – Stosowanie warunkowego zwolnienia w Polsce w latach 2001-2017

Rok	Ogólna liczba postanowień	Wnioski rozpatrzone pozytywnie	Odsetek wniosków rozpatrzonych pozytywnie	Wnioski rozpatrzone negatywnie	Odsetek wniosków rozpatrzonych negatywnie	Warunkowe zwolnienie z urzędu
2001	39 623	15 102	38%	24 518	62%	3
2002	46 358	18 138	39%	28 216	61%	4
2003	50 720	19 370	38%	31 350	62%	0
2004	53 357	21 314	40%	32 040	60%	3
2005	54 525	23 248	43%	31 272	57%	5
2006	55 888	21 819	39%	34 067	61%	2
2007	57 364	22 679	40%	34 683	60%	2
2008	58 169	23 965	41%	34 203	59%	1
2009	57 238	22 726	40%	34 512	60%	0
2010	58 397	26 234	45%	32 159	55%	4
2011	57 644	24 324	42%	33 316	58%	4
2012	47 244	21 797	46%	25 441	54%	6
2013	46 031	19 828	43%	26 201	57%	2
2014	41 958	16 183	39%	25 774	61%	1
2015	39 733	14 873	37%	24 853	63%	7
2016	34 692	11 431	33%	23 258	67%	3
2017	31 771	9 584	30%	22 186	70%	1

Tabela 4 – Pozytywnie rozpatrzone wnioski o warunkowe zwolnienie w latach 2001-2017[883]

Rok	**Ogółem**	**W tym: dyrektora zakładu karnego**	**Odsetek (%)**	**W tym: skazanego lub obrońcy**	**Odsetek (%)**
2001	15 102	6 742	45%	8 328	55%
2002	18 138	8 008	44%	10 093	56%
2003	19 370	8 896	46%	10 418	54%
2004	21 314	9 679	45%	11 546	54%
2005	23 248	12 374	53%	10 751	46%
2006	21 819	14 377	66%	7 424	34%
2007	22 679	14 878	66%	7 784	34%
2008	23 965	14 921	62%	9 026	38%
2009	22 726	13 559	60%	9 150	40%
2010	26 234	15 947	61%	10 270	39%
2011	24 324	13 950	57%	10 345	43%
2012	21 797	13 030	60%	8 758	40%
2013	19 828	11 731	59%	8 086	41%
2014	16 183	9 402	58%	6 773	42%
2015	14 873	8 673	58%	6 193	42%

[883] W zestawieniu pominięto wnioski składane przez inne uprawnione podmioty (prokuratora, sąd oraz sądowego kuratora zawodowego), gdyż jest ich zaledwie kilka rocznie.

2016	11 431	6 791	59%	4 631	41%
2017	9 584	5 700	59%	3 881	40%

Tabela 5 – Negatywnie rozpatrzone wnioski o warunkowe zwolnienie w latach 2001-2017[884]

Rok	**Ogółem**	**W tym: dyrektora zakładu karnego**	**Odsetek (%)**	**W tym: skazanego lub obrońcy**	**Odsetek (%)**
2001	24 518	1 206	5%	23 301	95%
2002	28 216	1 107	4%	27 102	96%
2003	31 350	1 222	4%	30 124	96%
2004	32 040	1 136	4%	30 895	96%
2005	31 272	1 045	3%	30 221	97%
2006	34 067	1 464	4%	32 602	96%
2007	34 683	1 262	4%	33 414	96%
2008	34 203	681	2%	33 510	98%
2009	34 512	638	2%	33 869	98%
2010	32 159	578	2%	31 572	98%
2011	33 316	482	1%	32 831	99%
2012	25 441	431	2%	25 005	98%

[884] W zestawieniu pominięto wnioski składane przez inne uprawnione podmioty (prokuratora, sąd oraz sądowego kuratora zawodowego), gdyż jest ich zaledwie kilka w skali roku.

2013	26 201	418	2%	25 774	98%
2014	25 774	527	2%	25 237	98%
2015	24 853	519	2%	24 325	98%
2016	23 258	504	2%	22 746	98%
2017	22 186	603	3%	21 576	97%

621. Analiza powyższych danych prowadzi do następujących obserwacji:

622. Po pierwsze, dokonana na gruncie art. 77 § 1 k.k. liberalizacja (względem art. 90 § 1 k.k. z 1969 r.) przesłanki materialnej warunkowego zwolnienia nie doprowadziła do szerszego stosowania tego środka przez sądy. W poprzednim stanie prawnym, w którym sąd mógł odmówić warunkowego zwolnienia ze względu na niespełnienie celów kary (w tym w szczególności celów ogólno-prewencyjnych), odsetek pozytywnie rozpoznanych wniosków o udzielenie warunkowego zwolnienia był dużo większy.[885] Od lat 70. XX wieku sądy penitencjarne rozpatrywały pozytywnie między 60 a 70% wniosków o warunkowe zwolnienie.[886] W szczytowym pod tym względem 1988 r. odsetek ten wyniósł aż 75,3%.[887] Po wejściu w życie k.k. proporcja wniosków uwzględnionych do wniosków oddalonych kształtuje się na zdecydowanie niższym poziomie. Wynika to m.in. stąd, że pod rządami k.k. dyrektorzy zakładów karnych o wiele rzadziej składają wnioski o warunkowe zwolnienie skazanego, zatem sądy penitencjarne rozpatrują o wiele mniej spraw, w których wnioski są niemal automatycznie uwzględniane.[888]

623. Po drugie, od początku XXI wieku można było zaobserwować tendencję wzrostową w liczbie wszystkich wniosków o udzielenie warunkowego zwolnienia, która doszła do poziomu ok. 57-58 tysięcy wniosków rocznie rozpoznawanych w latach 2007-2011. W 2012 r. nastąpił znaczny – bo o ponad 10 tysięcy – spadek liczby wniosków o udzielenie

[885] S. Lelental, Stosowanie warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty kary pozbawienia wolności, [w:] H. Machel (red.), Wykonywanie kary pozbawienia wolności w Polsce – w poszukiwaniu skuteczności, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2006, s. 153; A. Nawój-Śleszyński, Rola…, s. 22.
[886] P. Wiktorska, Opinia…, s. 19.
[887] S. Lelental, § 28. Warunkowe…, teza 414 [w:] M. Melezini (red.), System..., s. 1171-1172.
[888] P. Wiktorska, Opinia…, s. 19.

warunkowego zwolnienia. Od tego czasu utrzymuje się tendencja spadkowa w ilości wniosków wpływających co roku do sądów penitencjarnych. W 2017 r. sądy penitencjarne rozpoznały jedynie 31.771 wniosków o warunkowe zwolnienie, czyli aż o 26.626 (46%) mniej, niż jeszcze 7 lat wcześniej.

624. Przyczyny tego stanu rzeczy nie są znane. W szczególności, po 2010 r. nie wprowadzono przepisów, które ograniczałyby możliwość ubiegania się o warunkowe zwolnienie.[889] Wręcz przeciwnie, z dniem 8 czerwca 2010 r. zniesiono tzw. minima absolutne, co umożliwiło ubieganie się o warunkowe zwolnienie również skazanym na krótkoterminowe kary pozbawienia wolności.[890] Jednocześnie, na podstawie Tabeli 4 oraz Tabeli 5 można stwierdzić, że w ostatnich latach występuje spadek liczby wniosków o warunkowe zwolnienie składanych zarówno przez samych skazanych oraz ich obrońców, jak i przez dyrektorów zakładów karnych.

625. Po trzecie, w latach 2001-2013 proporcja wniosków rozpatrzonych pozytywnie w stosunku do wszystkich wniosków kształtowała się na mniej więcej stałym poziomie, oscylującym pomiędzy 38% a 46%. Wskaźnik ten ulegał systematycznemu obniżeniu począwszy od 2013 r., by w 2017 r. wynieść zaledwie 30%.

626. Po czwarte, do sądów penitencjarnych zdecydowanie częściej trafiają wnioski o udzielenie warunkowego zwolnienia autorstwa samych skazanych (lub ich obrońców bądź pełnomocników), aniżeli dyrektora zakładu karnego, który jest uprawniony do złożenia takiego wniosku na podstawie art. 161 § 2 k.k. Różnica ta wynosi od kilkunastu do ponad 20 tysięcy wniosków w poszczególnych latach.

627. Po piąte, skuteczność wniosków składanych przez dyrektorów zakładów karnych wynosi powyżej 90%. Sądy penitencjarne niemal automatycznie udzielają warunkowego zwolnienia w sytuacji, gdy to dyrektor zakładu karnego jest inicjatorem postępowania. Stanowi to pochodną zjawiska, polegającego na opieraniu się przez sądy penitencjarne przy podejmowaniu decyzji o warunkowym zwolnieniu przede wszystkim na informacjach uzyskanych od dyrektora lub administracji zakładu karnego. Sądy penitencjarne bardzo

[889] Nie licząc wprowadzonego z dniem 1 stycznia 2012 r. art. 161 § 4 k.k.w., wydłużającego okres po jakim skazani na karę powyżej 3 lat pozbawienia wolności mogą ponownie starać się o udzielenie warunkowego zwolnienia. Wpływ tej regulacji na liczbę składanych wniosków nie tłumaczy jednak ogromnych różnic w ich ilości w latach 2010-2017.
[890] Zob. akapit 17 powyżej.

rzadko korzystają z wywiadu środowiskowego lub prowadzą postępowanie dowodowe na podstawie innych środków.[891]

628. Sądy penitencjarne wychodzą ze słusznego skądinąd założenia, że to administracja zakładu karnego posiada najbardziej kompletne informacje o skazanym. Skoro zaś dyrektor zakładu karnego decyduje się na wystąpienie z wnioskiem o warunkowe zwolnienie, sądy przyjmują za pewnik, że takie zwolnienie powinno być udzielone. Co zrozumiałe, dyrektorzy występują o zwolnienie warunkowe tych skazanych, których zachowanie podczas odbywania kary jest oceniane co najmniej jako dobre.

629. Począwszy od 2005 r. aż do 2017 r., co roku ponad połowa postanowień o udzieleniu warunkowego zwolnienia zapadała w wyniku wniosku złożonego przez dyrektora zakładu karnego. Jednocześnie, odsetek spraw z wniosku dyrektora zakładu karnego, w których sądy penitencjarne odmówiły warunkowego zwolnienia, jest bardzo niski, sięgający zaledwie kilku procent. Można zatem pokusić się o wniosek, że w bardzo licznych przypadkach to administracja zakładu karnego (w osobie dyrektora) jest podmiotem faktycznie decyzyjnym w sprawie warunkowego zwolnienia skazanych.

630. Po szóste, skuteczność wniosków skazanych o udzielenie im warunkowego zwolnienia jest relatywnie niewielka. Co więcej, można zaobserwować tendencję spadkową w tym zakresie, zarówno w liczbach bezwzględnych, jak i w wartościach procentowych. Przykładowo, w 2005 r. sądy zwolniły warunkowo 10.751 skazanych, którzy złożyli wniosek, co stanowiło ok. 26% wszystkich wniosków złożonych w tym roku przez skazanych. W 2010 r. wartości te wyniosły, odpowiednio, 10.270 skazanych i 25%, zaś w 2016 r. – już tylko 4.631 skazanych i ok. 17%. W 2017 r. – ostatnim objętym dostępnymi statystykami – wskaźniki te spadły do 3.881 skazanych, co oznacza powodzenie ok. 15% wszystkich wniosków złożonych w tym roku przez skazanych.

631. Przytoczone powyżej statystyki nie powinny dziwić. Sądy penitencjarne traktują bowiem z dużą nieufnością wnioski o udzielenie warunkowego zwolnienia, składane przez samych skazanych. Część z wniosków, które zostają oddalone, są oczywiście składane przez skazanych, wobec których nie zachodzi pozytywna prognoza kryminologiczna. Tacy skazani nic bowiem nie tracą na złożeniu wniosku, który w istocie nie ma szans na powodzenie. Należy jednak zaznaczyć, że sądy penitencjarne często odmawiają

[891] M. Jankowski, S. Momot, Warunkowe…, s. 39.

skazanym warunkowego zwolnienia w sposób mechaniczny, nie analizując w istocie przesłanek prognostycznych wskazanych w art. 77 § 1 k.k., lub wręcz opierając swoje rozstrzygnięcie na przesłankach pozaustawowych.[892] Niemożliwym do określenia jest jednak w ilu przypadkach sądy penitencjarne odmawiają warunkowego zwolnienia skazanym, wobec których zachodzi pozytywna prognoza kryminologiczna.

632. Po siódme, sądy penitencjarne praktycznie nie korzystają z możliwości stosowania warunkowego zwolnienia z urzędu. W niektórych latach (2003, 2009) nie odnotowano żadnego takiego przypadku, zaś w „rekordowym" pod tym względem 2012 r. było ich zaledwie 6. Wydaje się, że sądy penitencjarne nie mają żadnych bodźców do stosowania warunkowego zwolnienia z urzędu, wychodząc z założenia, że to dyrektor zakładu karnego lub skazany powinien wyjść z inicjatywą wszczęcia stosownego postępowania. Z pewnością na taki stan rzeczy również wpływa ogromne obłożenie sprawami sędziów penitencjarnych, co nie zachęca ich do podejmowania dodatkowo aktywności *ex officio*.

633. Po ósme, pomimo znacznego obniżenia ilości rozpoznawanych wniosków o udzielenie warunkowego zwolnienia, sądy penitencjarne cały czas pozostają przeciążone ilością spraw.[893] Jak podaje P. Wiktorska, w Polsce orzeka między 132 a 146 sędziów penitencjarnych.[894] Jeżeli przyjmiemy wartość uśrednioną z ostatnich pięciu lat, okaże się, że każdego roku sędziowie ci rozpoznają ok. 39 tysięcy spraw dotyczących samych tylko wniosków o udzielenie warunkowego zwolnienia, co daje ok. 266-294 sprawy przypadające na jednego sędziego rocznie.

634. Trzeba jednocześnie pamiętać, że rozpoznawanie wniosków o udzielenie warunkowego zwolnienia nie jest jedynym obowiązkiem spoczywającym na sędziach penitencjarnych. Do właściwości sądów penitencjarnych należy także m.in. rozpatrywanie skarg i wniosków skazanych (art. 7 k.k.w.), zarządzanie zbierania informacji o skazanym w drodze wywiadu środowiskowego (art. 14 § 1 k.k.w.), nadzór nad wykonywaniem kar z zastosowaniem dozoru elektronicznego oraz orzekanie w sprawach dotyczących wykonania tych kar (art. 43la-ln k.k.w.), zmiana określonego w wyroku rodzaju i typu zakładu karnego oraz zastosowanego systemu terapeutycznego (art. 74 § 1 k.k.w.) czy udzielanie przerwy

[892] Zob. akapity 613 oraz 639 poniżej.
[893] J. Korecki, Postanowienia…, s. 330 [w:] T. Gardocka (red.), Kary...
[894] P. Wiktorska, Opinia…, s. 2. Dane pochodzą z 2016 r.

w wykonaniu kary (art. 153 k.k.w.). Sędzia penitencjarny sprawuje także nadzór penitencjarny, określony w art. 32-36 k.k.w.

635. W obliczu zasygnalizowanych powyżej okoliczności, trudno spodziewać się po sądach penitencjarnych wysokiej jakości orzekania w przedmiocie warunkowego zwolnienia. Przy takiej ilości spraw przypadających na jednego sędziego, nierealne jest oczekiwanie, że w każdym przypadku dokona on wszechstronnej analizy właściwości i warunków osobistych skazanego albo że w ogóle pochyli się nad konkretnym skazanym w celu ustalenia, jaka jest w jego przypadku prognoza kryminologiczna.[895] Czysto teoretyczne jest też założenie o kumulatywnej ocenie wszystkich czynników prognostycznych określonych w art. 77 § 1 k.k. oraz wszechstronne wyjaśnienie przyczyn rozstrzygnięcia w uzasadnieniu postanowienia.

636. Praktyka pokazuje zresztą, że uzasadnienia postanowień dotyczących warunkowego zwolnienia są często bardzo lakoniczne i stanowią w istocie generalne odniesienie się do przesłanek z art. 77 § 1 k.k., bez analizy ich desygnatów w przypadku konkretnego skazanego.[896] W czasie jednego posiedzenia w zakładzie karnym sąd rozpoznaje najczęściej kilkanaście spraw, z których na każdą może poświęcić maksymalnie kilka lub kilkanaście minut.[897] Do tego dochodzi jeszcze przecież czas na analizę akt w celu przygotowania się do posiedzenia a następnie napisanie uzasadnień do zapadłych postanowień.

637. Stosowanie warunkowego zwolnienia w takich warunkach nie może w sposób odpowiedni realizować kryminalno-politycznych funkcji omawianej instytucji. Jeśli pokusić się o generalizację, to trudno stwierdzić, że jest ono stosowane w sposób odpowiedni, przy uwzględnieniu indywidualno-prewencyjnych okoliczności związanych z konkretnym skazanym.

[895] S. Lelental, § 28. Warunkowe…, teza 427 [w:] M. Melezini (red.), System..., s. 1176.
[896] S. Lelental, § 28. Warunkowe…, teza 420 [w:] M. Melezini (red.), System..., s. 1174.
[897] J. Korecki, Postanowienia…, s. 336 oraz 342 [w:] T. Gardocka (red.), Kary...; P. Wiktorska, Opinia…, s. 22.

638. Przyjęty w Polsce model fakultatywny w połączeniu ze wskazanymi powyżej wypaczeniami w stosowaniu warunkowego zwolnienia prowadzi do znacznego zróżnicowania regionalnego praktyki stosowania warunkowego zwolnienia w Polsce.[898] W konsekwencji, istnieją zakłady karne, w których dyrektor często występuje do sądu penitencjarnego z wnioskiem o udzielenie skazanemu warunkowego zwolnienia, jak i jednostki, w których praktycznie nie ma to miejsca. Podobnie, niektóre sądy penitencjarne relatywnie często stosują warunkowe zwolnienie, inne zaś – robią to w sposób o wiele bardziej surowy. Zjawisko to jest w sposób oczywisty niekorzystne, gdyż w dużej mierze uzależnia szansę skazanego na uzyskanie warunkowego zwolnienia od okoliczności od niego niezależnej, tj. miejsca, w którym odbywa on karę pozbawienia wolności. Mając świadomość, że ze względu na podejście dyrekcji zakładu karnego czy kierunek orzeczniczy sądu penitencjarnego, w którego okręgu przebywa, nie ma realnych szans na uzyskanie warunkowego zwolnienia, skazany może nie mieć wystarczającej motywacji do uczestniczenia we własnej resocjalizacji. Taki stan może też powodować „turystykę skazanych", czyli zjawisko polegające na występowaniu skazanych o przeniesienie ich do zakładów karnych, w których statystycznie istnieje większa szansa na uzyskanie warunkowego zwolnienia.

639. Jakby tego było mało, bolączką orzekania w przedmiocie warunkowego zwolnienia jest też opieranie rozstrzygnięć o przesłanki pozaustawowe, pomimo piętnowania takiej praktyki w orzecznictwie sądów apelacyjnych.[899] Jako przykłady takich okoliczności, stanowiących dla sądów penitencjarnych swoisty pretekst do odmowy udzielenia warunkowego zwolnienia, S. Lelental podaje odbycie zaledwie wymaganej części kary lub jej odległy koniec, rodzaj lub charakter popełnionego przestępstwa, brak potępienia przez skazanego swojego przestępstwa, sposób działania sprawcy, społeczne poczucie sprawiedliwości, stopień społecznej szkodliwości czynu skazanego, możliwość zdeprecjonowania wyroku skazującego, zasadę odbycia orzeczonej kary w całości czy wreszcie ogólno-prewencyjne cele kary.[900] Jak stwierdza P. Wiktorska, „[b]ardzo często w uzasadnieniach postanowień odmawiających udzielenia warunkowego zwolnienia podawane są względy prewencji

[898] B. Stańdo-Kawecka, Warunkowe..., s. 76; S. Lelental, Warunkowe przedterminowe zwolnienie w orzecznictwie Sądu Najwyższego i sądów apelacyjnych w 2005 roku…, s. 135-148.
[899] Zob. akapit 613 powyżej.
[900] S. Lelental, § 28. Warunkowe…, teza 443 [w:] M. Melezini (red.), System..., s. 1187. Podobnie J. Korecki, Postanowienia…, s. 330-333 [w:] T. Gardocka (red.), Kary...

ogólnej, zbyt odległy koniec kary, nieproporcjonalność okresu odbytej kary do kary orzeczonej, a nawet niespełnienie przez odbytą część kary funkcji odwetowych."[901]

640. Jak wynika z badań przeprowadzonych przez M. Jankowskiego i S. Momota, warunkowe zwolnienie jest stosowane najczęściej jeżeli skazanemu pozostał do odbycia krótki okres kary (najczęściej do 6 miesięcy, nieco rzadziej powyżej 6 miesięcy do roku).[902] Wobec opisanych w niniejszym rozdziale wielu patologii związanych z orzekaniem w przedmiocie warunkowego zwolnienia, należy także wspomnieć o pozytywnym zjawisku, stwierdzonym przez tych autorów. Mianowicie, regułą jest orzekanie w przedmiocie wniosku o warunkowe zwolnienie niemal natychmiast, kiedy staje się to możliwe, tj. po odbyciu przez skazanego wymaganego *quantum* kary.[903] Dzięki temu, w przypadku skazanych, wobec których zachodzi pozytywna prognoza, możliwe jest zwolnienie z zakładu karnego wkrótce po nabyciu formalnego uprawnienia. Należy też pamiętać, że postanowienie o udzieleniu warunkowego zwolnienia jest co do zasady natychmiast wykonalne, co umożliwia skazanemu opuszczenie murów więziennych jeszcze tego samego dnia, w którym zapadło postanowienie o warunkowym zwolnieniu.[904]

641. Do chwili obecnej sądy penitencjarne nie miały okazji rozpoznawać żadnego wniosku o udzielenie warunkowego zwolnienia skazanemu na karę dożywotniego pozbawienia wolności.[905] Omawiana instytucja jest zaś stosowana wobec sprawców odbywających karę 25 lat pozbawienia wolności. Jak wynika z badań J. Koreckiego, w przypadku tych sprawców do warunkowego zwolnienia po odbyciu minimum kary (czyli 15 lat) dochodzi niezmiernie rzadko; incydentalny charakter ma także udzielone takiemu skazanemu zwolnienia w wyniku już pierwszego złożonego przezeń wniosku. J. Korecki odnotował też przypadek, w którym sąd udzielił skazanemu na karę 25 lat pozbawienia wolności warunkowego zwolnienia dopiero za dwudziestym razem.[906] W odniesieniu do tych skazanych, względy ogólno-prewencyjne stanowią często samoistną podstawę odmowy warunkowego zwolnienia,[907] co stanowi zabieg *contra legem*.

---

[901] P. Wiktorska, Czekając…, s. 285.
[902] M. Jankowski, S. Momot, Warunkowe…, s. 32.
[903] M. Jankowski, S. Momot, Warunkowe…, s. 31-32.
[904] Zob. akapit 43 powyżej.
[905] Zob. akapit 483 powyżej.
[906] J. Korecki, Postanowienia…, s. 327-328 [w:] T. Gardocka (red.), Kary...
[907] J. Korecki, Postanowienia…, s. 330 oraz 337-339 [w:] T. Gardocka (red.), Kary...

642. W obliczu zasygnalizowanych w niniejszym rozdziale poważnych nieprawidłowości w stosowaniu warunkowego zwolnienia, regulacja omawianej instytucji jak również praktyka orzecznicza wymaga zmian o fundamentalnym charakterze. Powinno się to dokonać nie tylko poprzez wprowadzenie modyfikacji przesłanek warunkowego zwolnienia (skreślenie zwrotu „tylko wówczas", eliminacja przesłanki okoliczności popełnienia przestępstwa z art. 77 § 1 k.k. oraz uzależnienie możliwości udzielenia warunkowego zwolnienia od przypuszczenia o pozytywnej prognozie kryminologicznej), ale również poprzez wprowadzenie zmian systemowych. Mowa tu o rezygnacji z modelu fakultatywnego warunkowego zwolnienia na rzecz modelu mieszanego (fakultatywno-obligatoryjnego) oraz wprowadzenie obowiązkowej opinii komisji penitencjarnej w przypadku każdego wniosku o udzielenie warunkowego zwolnienia pochodzącego od skazanego lub jego obrońcy, bądź wręcz powierzenie stosowania warunkowego zwolnienia komisji penitencjarnej. Rzeczone postulaty zostały szczegółowo omówione w Rozdziale 4 poniżej.

(2) Stan prawny od 1 lipca 2015 r.

643. Wprowadzone z dniem 1 lipca 2015 r. modyfikacje przesłanek warunkowego zwolnienia nie powinny spowodować znaczących zmian w stosowaniu omawianej instytucji. Zmiana redakcji art. 77 § 2 k.k. miała jedynie charakter porządkowy.[908] Również uzależnienie możliwości zastosowania warunkowego zwolnienia od przekonania sądu, że w razie jego udzielenia skazany zastosuje się do orzeczonego środka karnego i zabezpieczającego nie doprowadzi raczej do istotnej modyfikacji sposobu orzekania przez sądy penitencjarne.[909]

644. Co prawda z danych statystycznych za lata 2015-2017 wynika, że warunkowe zwolnienie jest coraz rzadziej orzekane,[910] jednak należy to tłumaczyć w kontekście obserwowanej od 2012 r. tendencji spadkowej w ogólnej liczbie warunkowych zwolnień, nie zaś jako wynik obostrzenia treści pozytywnej prognozy na gruncie art. 77 § 1 k.k.

[908] Zob. akapity 422-423 powyżej. Zob. również akapit 510 powyżej.
[909] Zob. akapit 580 powyżej.
[910] Zob. akapit 620 powyżej, Tabela 4.

645. W związku z wprowadzeniem do art. 77 § 1 k.k. przekonania o przestrzeganiu przez skazanego środka karnego lub zabezpieczającego, a zatem bardziej restrykcyjnego ujęcia przesłanki pozytywnej prognozy kryminologicznej, oraz surowszej regulacji przesłanki formalnej ponownego warunkowego zwolnienia (art. 81 k.k.)[911] powstaje pytanie, jakie przepisy powinny być stosowane w razie orzekania w przedmiocie warunkowego zwolnienia po 30 czerwca 2015 r.

646. Uwzględnienie w powyższym przypadku wynikającej z art. 4 § 1 k.k. zasady stosowania ustawy względniejszej nie jest wcale oczywiste. W orzecznictwie wskazano bowiem, że przepis ten nie znajduje zastosowania do orzekania warunkowego zwolnienia.[912] W doktrynie wyrażono jednak pogląd przeciwny.[913] J. Lachowski przekonująco dowodzi, że brak jest jakichkolwiek podstaw do niestosowania do warunkowego zwolnienia regulacji art. 4 § 1 k.k., skoro przesłanki tej instytucji zostały zawarte w k.k. i zawierają w sobie elementy materialno-prawne. Poza tym, Zm. k.k. z 20.02.2015 r. nie zawiera przepisów intertemporalnych, które przewidywałyby stosowanie nowej ustawy do orzekania w przedmiocie warunkowego zwolnienia po wejściu w życie nowelizacji.[914]

647. Zastosowanie nowej, surowszej ustawy przy orzekaniu warunkowego zwolnienia po 30 czerwca 2015 r. w przypadku gdy skazany zaczął odbywać karę pozbawienia wolności przed wejściem w życie nowelizacji byłoby funkcjonalnie nieuzasadnione. W momencie rozpoczęcia odbywania kary pozbawienia wolności skazany powinien mieć możliwość ustalenia, kiedy i na jakich warunkach będzie mógł starać się o udzielenie warunkowego zwolnienia. Niedopuszczalne jest zatem rozpatrywanie w stosunku do skazanego dodatkowych, surowszych przesłanek warunkowego zwolnienia, które nie obowiązywały jeszcze w momencie rozpoczęcia odbywania przez niego kary.

648. Co za tym idzie, w przypadku orzekania warunkowego zwolnienia z kary pozbawienia wolności orzeczonej za przestępstwo popełnione przed 1 lipca 2015 r., treść prognozy kryminologicznej nie będzie obejmowała przestrzegania przez skazanego po zwolnieniu orzeczonego środka karnego lub zabezpieczającego. Co więcej, ponowne warunkowe zwolnienie będzie możliwe po upływie roku od osadzenia skazanego w zakładzie karnym,

---

[911] Zob. akapit 516 powyżej.
[912] Post. SN z dnia 28 sierpnia 2013 r., sygn. akt: V KK 160/13, LEX nr 1362629.
[913] M. Kulik, A. Wąsek, Komentarz do art. 4 k.k., teza 2 [w:] M. Filar (red.), Kodeks…; A. Zoll, Komentarz do art. 4 k.k., teza 15 [w:] W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część ogólna, Tom I…
[914] J. Lachowski, Warunkowe zawieszenie… [w:] K. Kwaśniewska (red.), Studia…, s. 129.

nawet jeżeli nastąpiło to w ramach tymczasowego aresztowania w innej sprawie, zaś nie upłynął jeszcze okres roku odbywania kary pozbawienia wolności po ponownym osadzeniu.

3. STOSOWANIE ŚRODKÓW ZWIĄZANYCH Z PODDANIEM SPRAWCY PRÓBIE W ZAGRANICZNYCH SYSTEMACH PRAWNYCH

3.1. Wstęp

649. Probacja narodziła się w drugiej połowie XIX wieku w amerykańskim i angielskim systemie prawnym na podstawie założenia, że sprawcy przestępstw mogą się zmienić, a centralną rolę w tym zakresie mają do odegrania instytucje takie jak warunkowe zawieszenie orzekania o winie lub karze (*probation*) oraz warunkowe wcześniejsze zwolnienie z więzienia (*parole*).[915] Według M. Grünhuta, „[p]robacja to wielki wkład Brytanii oraz USA do leczenia sprawców przestępstw. Jej siła wynika z kombinacji dwóch aspektów, warunkowego zawieszenia kary, oraz indywidualizacji sprawy i nadzoru przez sądowego urzędnika ds. opieki społecznej.[916]

650. W początkowym etapie funkcjonowania probacji wcielanie w życie powyższych założeń nie było zadaniem trudnym, jako że krąg sprawców, korzystających z instytucji probacyjnych, był stosunkowo wąski. Umożliwiało to zatem sądowi rzeczywiste pochylenie się nad okolicznościami dotyczącymi konkretnej osoby, a urzędnikowi probacyjnemu – efektywne poddawanie go kontroli w warunkach wolnościowych oraz wspomaganie jego wysiłków zmierzających do readaptacji społecznej.

651. Analizując modele funkcjonowania probacji we współczesnych systemach prawa karnego należy pamiętać o tym, że jest ona obecnie – podobnie jak prawo karne w ogólności – stosowana na masową skalę, przez niezwykle rozbudowane aparaty wymiaru sprawiedliwości. W dzisiejszych czasach trudno zatem liczyć na to, że sąd orzekający w sprawie będzie każdorazowo dokonywał wszechstronnej analizy okoliczności indywidualizujących sprawcę przed zastosowaniem wobec niego którejś z form probacji, zaś urzędnik probacyjny czy kurator będzie dysponował czasem i środkami, by na bieżąco kontrolować sprawcę i udzielać mu niezbędnej pomocy.

---

[915] W. Burrell, Trends in Probation and Parole in the States [w:] K.S. Chi (red.), The book of the states, vol. 37, 2005, s. 597. Zob. też akapit 2 powyżej.

[916] „Probation is the great contribution of Britain and the USA to the treatment of offenders. Its strength is due to combination of two things, conditional suspension of punishment, and personal case and supervision by a court welfare officer", tłum. własne cyt. za: P. Raynor, Community… [w:] M. Maguire, R. Morgan, R. Reiner (red.), The Oxford Handbook of Criminology…, s. 928-929.

652. Instrumenty znane w systemie *common law* stopniowo przenikały także do Europy kontynentalnej. W wyniku tego zjawiska, w ustawodawstwach poszczególnych państw zaczęły pojawiać się rozwiązania bazujące na amerykańskich i angielskich instytucjach probacyjnych, z uwzględnieniem odpowiednich modyfikacji. W konsekwencji, ugruntowały się następujące modele probacji, które były podstawą do ukształtowania się obowiązujących obecnie środków w systemach prawnych państw europejskich, w tym także Polski:

1) Model anglo-amerykański, przewidujący odroczenie na okres próby orzekania o winie sprawcy lub orzeczenia kary, co było połączone z dozorem urzędnika probacyjnego i nałożeniem na sprawcę określonych obowiązków;

2) Model francusko-belgijski, polegający na orzeczeniu kary a następnie odroczeniu na okres próby jej wykonania, bez nakładania na sprawcę obowiązków;

3) Model skandynawski, w którym zawieszenie ścigania sprawcy następuje jeszcze na przedsądowym etapie postępowania, z zastosowaniem dozoru kuratora i obowiązków dla sprawcy; oraz

4) Model niemiecki, przewidujący warunkowe zawieszenie wykonania orzeczonej już kary.[917]

653. W celu ustalenia, jakie rozwiązania na poziomie ustawowym oraz praktyki stosowania środków związanych z poddaniem sprawcy próbie są najbardziej pożądane do wprowadzenia w Polsce, należy nie tylko zgłębić informacje na temat genezy tych instytucji, ale też prześledzić doświadczenia innych państw w zakresie ich stosowania. Polskie uregulowania środków związanych z poddaniem sprawcy próbie bazują bowiem na rozwiązaniach znanych za granicą. Jeżeli w wyniku przeprowadzonej analizy okaże się, że pewne unormowania z powodzeniem funkcjonują w innych państwach, wówczas będzie można rozważyć *de lege ferenda* ich przeniesienie na polski grunt, naturalnie z uwzględnieniem całokształtu polskiego porządku normatywnego.

[917] W. Wróbel, A. Zoll, Polskie…, s. 470-471; A. Marek, § 25. Pojęcie… [w:] M. Melezini (red.), System...; K. Hamai, R. Ville, R. Harris, M. Hough and U. Zvekic, Probation round the world. A comparative study, wyd. Rutledge 1995, s. 42.

654. Natomiast jeśli okaże się, że inne państwa rezygnują z określonych rozwiązań lub borykają się z problemami związanymi z obowiązującymi tam przepisami, będzie to czytelny sygnał, że wprowadzenie takich regulacji w Polsce nie byłoby wskazane. Przeprowadzenie gruntownej analizy prawno-porównawczej jest zatem ważnym elementem, pozwalającym na sformułowanie i odpowiednie uzasadnienie postulatów w zakresie zmian, które powinny zostać wprowadzone do polskich przepisów dotyczących środków związanych z poddaniem sprawcy czynu zabronionego próbie.

655. W ramach tak zakreślonego celu badawczego konieczne było także zidentyfikowanie krajów, których regulacje w zakresie systemu probacyjnego będą przedmiotem pogłębionej analizy. Wybór ten bazował na apriorycznym założeniu o dorobku określonych państw w zakresie instytucji probacyjnych. Nie mógł on również abstrahować od względu natury praktycznej, jakim była dostępność polskojęzycznych i anglojęzycznych źródeł na temat unormowań obowiązujących w tych państwach.

656. I tak, przeprowadzona analiza prawno-porównawcza dotyczyła Stanów Zjednoczonych Ameryki oraz Anglii – a więc państw tradycji *common law*, w których narodziły się instytucje probacyjne. Badania dotyczyły również dorobku państw Europy kontynentalnej – Niemiec, Francji i Holandii, jak również skandynawskich – Finlandii, Norwegii, Szwecji i Danii. Osobny podrozdział dotyczy także regulacji obowiązujących w Brazylii, na przykładzie której można zaobserwować, w jaki sposób można uregulować instytucje związane z poddaniem sprawcy próbie, czerpiąc poszczególne rozwiązania z różnych modeli probacji.

657. Wypada także zaakcentować, że różnego rodzaju środki probacyjne funkcjonują we wszystkich państwach europejskich.[918] Ustanawianie i odpowiednie uregulowanie instytucji probacyjnych jest także promowane w aktach instytucji międzynarodowych, takich jak Organizacja Narodów Zjednoczonych czy Rada Europy. Do najważniejszych z nich należą tzw. (i) Zasady Tokijskie,[919] (ii) Rezolucja Komitetu Ministrów Rady Europy dotycząca wyroku z zawieszeniem wykonania, probacji i innych alternatyw kary pozbawienia wolności (65)1, 1965, (iii) Rezolucja (76) 2 Komitetu Ministrów Rady Europy

[918] Zob. na przykładzie warunkowego zwolnienia - B. Stańdo-Kawecka, Warunkowe..., s. 61.
[919] Wzorcowe reguły minimalne Narodów Zjednoczonych dotyczące środków o charakterze nieizolacyjnym (Zasady Tokijskie). Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 45/110 z dnia 14 grudnia 1990 r., dostępne w internecie pod adresem: <https://bip.ms.gov.pl/Data/Files/_public/bip/prawa_czl_onz/prawa_czlow_26_6.doc>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

w sprawie postępowania ze skazanymi na kary długoterminowe z 17.02.1976 r., (iv) Europejskie Reguły dot. sankcji i środków alternatywnych – Rekomendacja Nr R(92(16 Komitetu Ministrów Rady Europy (1992), (v) Europejskie Reguły dot. sankcji i środków alternatywnych – Rekomendacja Nr R(92(16 Komitetu Ministrów Rady Europy (1992), (vi) Rekomendacja Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie warunkowego przedterminowego zwolnienia (Rec 2003(22), (vii) Rekomendacja Rec (2003) 23 o wykonywaniu przez administracje więzienne kary dożywotniego pozbawienia wolności oraz innych długoterminowych kar pozbawienia wolności oraz (viii) Rekomendacja Rec (2006) 2 Europejskie Reguły Więzienne,[920] a także Rekomendacja CM/REC(2010)1 Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie Reguł Probacji Rady Europy[921] oraz Rekomendacja CM/Rec (2017)3 Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie europejskich reguł sankcji i środków wolnościowych.[922]

658. Należy podkreślić, że ramy niniejszej rozprawy nie pozwalają na wyczerpujące przedstawienie regulacji obowiązujących w wybranych państwach, jak to zostało uczynione w przypadku Polski. Poniższa analiza koncentruje się zatem na tych przepisach dotyczących przesłanek stosowania środków związanych z poddaniem sprawcy próbie i norm procesowych z nimi związanych, które są najcenniejsze z perspektywy prawno-porównawczej, stanowiąc punkt odniesienia dla przepisów oraz praktyki stosowania tych środków w Polsce.

659. Analizując wyniki przeprowadzonych badań dotyczących funkcjonowania różnych form probacji w innych państwach należy pamiętać, że jej rola w strukturze orzeczeń karnych jest tam zdecydowanie różna od tej, która występuje w Polsce. Dotyczy to w szczególności instytucji analogicznych do warunkowego zawieszenia, które w Polsce jest stosowane

[920] Polskie teksty ww. aktów Rady Europy dostępne w: Przegląd Więziennictwa Polskiego – Międzynarodowe standardy wykonywania kar, nr 72-73, Warszawa 2011, numer specjalny, wyd. Centralnego Zarządu Służby Więziennej Ministerstwa Sprawiedliwości; opracowanie dostępne w internecie pod adresem: <http://sw.gov.pl/assets/54/98/86/77148032e2d000e5b19adfbddbc1f757129ae060.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

[921] Rekomendacja CM/REC (2010)1 Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie Reguł Probacji Rady Europy, wersja w języku angielskim dostępna w internecie pod adresem: <https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805cfbc7>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

[922] Rekomendacja CM/Rec (2017)3 Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie europejskich reguł sankcji i środków wolnościowych, wersja w języku angielskim dostępna w internecie pod adresem: <https://rm.coe.int/168070c09b>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

w ponad 50% wyroków skazujących, zaś w innych państwach – najczęściej zaledwie w kilku lub kilkunastu procent przypadków.

660. Zaprezentowanie postulatów legislacyjnych dotyczących przesłanek środków związanych z poddaniem sprawcy próbie w Polsce, bazujących na przepisach obowiązujących w innych państwach, musi zatem uwzględniać, że pewne unormowania mogą funkcjonować odmiennie w kraju, w którym tradycyjnie zastosowanie warunkowego zawieszenia było bardzo szerokie. Przedstawienie określonych pomysłów mających swoje źródło w analizie prawno-porównawczej wymaga zatem szczególnej ostrożności, aby nie wprowadzić rozwiązań, które mogą się nie sprawdzić ze względu na specyfikę polskiego prawa i praktyki wymiaru sprawiedliwości. W szczególności, dotyczy to ustanawiania regulacji o charakterze wyjątkowym lub wyjątków od zasad ogólnych stosowania danych instytucji, który to zabieg należy przeprowadzić w taki sposób, aby uniemożliwić uczynienie z takich przepisów reguły, która w praktyce będzie stosowana w większości przypadków.[923]

3.2. Stany Zjednoczone Ameryki

3.2.1. Wstęp

661. W amerykańskim systemie prawnym tradycyjnie przyjmuje się cztery podstawowe cele kary kryminalnej: (i) rehabilitacja (*rehabilitation*), czyli „uzdrowienie" skazanego, (ii) odstraszanie (*deterrence*) – zarówno sprawcy jak i ogółu społeczeństwa – od popełniania przestępstw, (iii) odizolowanie (*incapacitation*) przestępcy w celu uniemożliwienia mu popełniania kolejnych przestępstw oraz (iv) retrybucja (*retribution*), czyli dokonanie odwetu za popełnione przez sprawcę przestępstwo.[924] Rozwój wczesnych instytucji probacyjnych w USA wiązał się z położeniem nacisku na rehabilitację sprawcy, co

[923] Jak ma to chociażby miejsce w przypadku orzekania warunkowego zawieszenia wobec sprawców określonych w art. 69 § 4 k.k., wobec których środek ten powinien teoretycznie znaleźć zastosowanie jedynie w szczególnie uzasadnionych wypadkach.

[924] R. Tokaczyk, Prawo amerykańskie, wyd. Zakamycze 1998, s. 215-216; L.F. Alarid, P.L. Reichel, Corrections, a contemporary introduction, wyd. Pearson Education 2008, s. 26. Podobne były również tradycyjne cele karania w Anglii, zob. R.J. Terrill, World Criminal Justice Systems. A Comparative Survey; Ninth Edition, wyd. Routledge, New York and London 2016, s. 94.

stanowiło uzasadnienie dla odstąpienia od wymierzenia i wykonania kary pozbawienia wolności.[925]

662. Wprowadzenie orzeczeń probacyjnych do systemu prawnego uznaje się za największy postęp polityki karnej i kryminologii w historii USA.[926] W warunkach amerykańskich trudno jednak mówić o „jednym" systemie probacyjnym lub ogólnie o danej instytucji (*diversion*, *probation* czy *parole*). Po pierwsze, wynika to z federalnego ustroju USA, w którym – oprócz regulacji ogólnokrajowych – istnieją także przepisy dotyczące *probation* i *parole*, obowiązujące w poszczególnych stanach.[927] Rozwiązania w poszczególnych stanach różnią się nie tylko na płaszczyźnie przesłanek stosowania konkretnych instytucji, ale także na poziomie organizacyjnym.[928]

663. Opisanie systemu amerykańskich środków związanych z poddaniem sprawcy próbie nie jest zatem zadaniem prostym. Dla zobrazowania jego najważniejszych cech, w poniższej analizie przedstawiono regulacje na poziomie federalnym, jak również charakterystyczne przykłady unormowań obowiązujących w ustawodawstwach stanowych.

664. Dla zobrazowania skali stosowania w Stanach Zjednoczonych środków alternatywnych dla wykonania kary pozbawienia wolności (*community corrections*), warto przytoczyć pewne dane statystyczne. USA posiadają najbardziej rozwinięty na świecie system reakcji karnej rozumianej *sensu largo*. Wskaźnik inkarceracji w Stanach Zjednoczonych oscyluje na poziomie ok. 700 osadzonych na 100 tysięcy obywateli, co jest wartością kilkukrotnie przekraczającą średnie wskaźniki w pozostałych państwach rozwiniętych.[929]

---

[925] Zob. Ch.L. Chute, M. Bell, Crime, courts and probation, wyd. The Macmillan Company, New York 1956; W. Hong Chui, M. Nellis, Moving probation forward. Evidence, Arguments and Practice, wyd. Pearson Education Limited, Harlow 2003; M. Jones, P. Johnstone, History of Criminal Justice, 5th edition, wyd. Anderson Publishing 2012.
[926] L. Diana, What is probation? [w:] R. Carter, .L Wilkins, Probation and…, s. 59.
[927] K. Hamai, R. Ville, R. Harris, M. Hough and U. Zvekic, Probation…, s. 31.
[928] W. Burrell, Trends… [w:] K.S. Chi (red.), The book…, s. 595; K. Reitz, Reporter, C. Klingele, Associate Reporter, Model Penal Code: Sentencing, Proposed Final Draft (zaakceptowany przez The American Law Institute w maju 2017 roku), dostępny w internecie pod adresem: <https://robinainstitute.umn.edu/file/1626/download?token=pBoI0J5Y>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku, s. 75.
[929] B. Foster, Corrections. The Fundamentals, wyd. Pearson 2006; The problem with prisons in America – Lockup nation, The Economist, 14 grudnia 2017 r., dostępne w internecie pod adresem: <https://www.economist.com/news/books-and-arts/21732513-why-criminal-justice-system-so-very-fond-incarceration-problem-prisons>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku oraz Tough on Crime Policies Lead to Mass Incarceration, Lewis University Faculty Forum, dostępne w internecie pod adresem: <https://www.lewisu.edu/experts/wordpress/index.php/tough-on-crime-policies-lead-to-mass-incarceration/>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

665. Jednocześnie, wskaźnik ten cały czas rośnie. W 1995 r. wynosił on ok. 600 osadzonych na 100 tysięcy obywateli, by w 2005 r. osiągnąć poziom 724 więźniów na 100 tysięcy mieszkańców.[930] Dzieje się tak pomimo obserwowanego od wielu lat w USA spadku ogólnego poziomu przestępczości.[931] Co znamienne, wspomniany współczynnik inkarceracji jest niezwykle zróżnicowany, wynosząc w stanach takich jak Maine czy Massachusetts poniżej 200 osób na 100 tysięcy mieszkańców, zaś w stanach Alaska i Mississippi – niemal 800 osadzonych na 100 tysięcy mieszkańców.[932]

666. W liczbach bezwzględnych powyższe statystyki oznaczają, że w amerykańskich jednostkach penitencjarnych (*prisons* oraz *jails*) przebywa ponad 2 miliony ludzi. Jednocześnie, rozmiar populacji składającej się na osoby znajdujące się pod nadzorem aparatu karnego (*correctional supervision*) szacuje się na ok. 7 milionów osób, co stanowi ok. 3% dorosłej ludności w USA.[933] Spośród tej liczby, niemal 5 milionów ludzi odbywa swoje kary w społeczeństwie (*community corrections*), przy czym osób, wobec których zastosowano *probation* (*probationers*) jest ponad 4 miliony, zaś warunkowo zwolnionych z więzienia (*parolees*) – ok. 700 tysięcy.[934] Na każde 100 tysięcy obywateli USA, różnym formom oddziaływań probacyjnych jest poddanych średnio 1263 osób, co wielokrotnie przekracza wskaźniki osiągane w tym zakresie przez państwa europejskie. Przykładowo, w Polsce wskaźnik ten wynosi 636 osób na 100 tysięcy obywateli, stanowiąc zresztą jeden z najwyższych wyników w Europie.[935]

---

[930] L.F. Alarid, P.L. Reichel, Corrections…

[931] O. Roeder, L.-B. Eisen, J. Bowling, What caused the crime decline?, wyd. Brennan Center for Justice, dostępne w internecie pod adresem: <https://www.brennancenter.org/sites/default/files/analysis/What_Caused_The_Crime_Decline.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku. W doktrynie wskazuje się, że również w Europie Zachodniej od lat 60. do lat 90. XX wieku nastąpił wzrost przestępczości, po którym odnotowano jej znaczny spadek, a następnie względną stabilizację – zob. M. Tonry (red.), Crime, Punishment and Politics in comparative perspective, wyd. The University of Chicago Press 2007.

[932] O. Roeder, L.-B. Eisen, J. Bowling, What caused…

[933] L.F. Alarid, P.L. Reichel, Corrections...

[934] W. Burrell, Trends… [w:] K.S. Chi (red.), The book…, s. 595; J. Petersilia, Probation in the United States, 22 Crime & Justice 149, 1997, s. 150 i 173; G.L. Mays, L.T. Winfree Jr., The Essentials of Corrections, wyd. Wiley Blackwell 2014; Bureau of Justice Statistics, Probation and Parole in the United States, 2011 (2012), dostępne w internecie pod adresem: <https://www.bjs.gov/content/pub/pdf/ppus11.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku, s.2.

[935] K. Reitz, Reporter, C. Klingele, Associate Reporter, Model Penal Code…, s. 78.

667. Ze względu na masowe stosowanie powyższych środków wolnościowych, ok. 1/3 osadzonych w amerykańskich zakładach karnych znajduje się tam ze względu na odwołanie probacji lub zwolnienia warunkowego, nie zaś bezpośrednio w wyniku orzeczonej im kary za popełnione przestępstwo.[936]

668. W regulacjach stanowych istnieje wiele różnych instytucji, zawierających w sobie cechy probacji. W poniższych podrozdziałach przedstawiono najważniejsze informacje dotyczące najpopularniejszych z nich, tj. warunkowego wstrzymania postępowania (*diversion*), probacji (*probation*) oraz warunkowego przedterminowego zwolnienia (*parole*).

3.2.2. Warunkowe wstrzymanie postępowania (*diversion*)

669. *Diversion* stanowi instytucję o zbliżonym kształcie do znanego na gruncie polskiego k.k. warunkowego umorzenia. Jest to mechanizm stosowany na etapie przedprocesowym, który może być wykorzystany przed przyznaniem się do winy przez oskarżonego lub w razie wstrzymania etapu orzekania kary.

670. W kontekście *diversion* należy wziąć pod uwagę specyfikę procedury karnej, obowiązującej w poszczególnych stanach USA. W systemie amerykańskim powszechne jest uzgadnianie pomiędzy oskarżonym a prokuratorem określonej kwalifikacji prawnej czynu (a czasem również określonej kary), w zamian za przyznanie się tego pierwszego do winy (*plea bargain*). Podobnie jak ma to miejsce z trybami konsensualnymi w Polsce,[937] większość orzeczeń w sprawach karnych w USA zapada z użyciem *plea bargain*, a zatem bez właściwego postępowania przed sądem z udziałem ławy przysięgłych.[938]

671. Jeżeli jednak *plea bargaining* nie ma zastosowania, wówczas postępowanie sądowe (w razie uznania oskarżonego za winnego) jest zasadniczo podzielone na dwie fazy. Po wydaniu wyroku skazującego, następuje dopiero określenie daty posiedzenia, na którym zapadnie decyzja w przedmiocie wymiaru kary (*sentencing*).[939]

---

[936] K. Reitz, Reporter, C. Klingele, Associate Reporter, Model Penal Code…, s. 78.
[937] Zob. akapit 360 powyżej.
[938] A. Alschuler, Plea Bargaining and Its History, Columbia Law Review, vol. 79, no. 1, 1979, dostępne w internecie pod adresem: <https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.pl/&httpsredir=1&article=2005&context=journal_articles>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
[939] L. Travis III, Criminal Justice, 7th edition, wyd. Anderson Publishing 2012, s. 285-286; A. Marek, § 25. Pojęcie…, teza 19 [w:] M. Melezini (red.), System..., s. 992.

672. W przypadku sprawców drobnych przestępstw, w razie wystąpienia przesłanek przewidzianych w ustawodawstwie danego stanu, po wydaniu wyroku skazującego (*conviction*), sędzia może skierować oskarżonego na tzw. program naprawczy (*diversion program*), który w razie pozytywnego ukończenia, pozwoli mu na uniknięcie orzeczenia kary.[940]

673. W ramach takiego programu, oskarżony jest poddany dozorowi kuratora (*probation officer*) i zostają na niego nałożone określone obowiązki. Sądy kierują oskarżonych do udziału w tych programach, jeżeli uważają, że w konkretnym przypadku wystarczające w stosunku do nich będzie zastosowanie minimalnej formy nadzoru na wolności (*community supervision*).[941] Dotyczy to w szczególności sprawców uprzednio niekaranych za popełnienie przestępstwa, i co do których w wyniku badania przez urząd prokuratora oraz urzędnika probacyjnego ustalono, że ta łagodna forma reakcji karnej będzie wystarczająca.[942] Zastosowanie *diversion* jest także możliwe na mocy decyzji prokuratora, jeszcze przed wszczęciem postępowania sądowego.[943]

674. Pomimo, że *diversion* było uznawane w nauce amerykańskiej za jeden z najlepszych pomysłów na reformę systemu sprawiedliwości karnej,[944] nigdy nie stało się ono popularnym środkiem reakcji karnej. Szacuje się, że w różnego rodzaju *diversion programs* uczestniczy łącznie ok. 300 tysięcy sprawców przestępstw w USA.[945] Jest to środek stosowany najczęściej w przypadku młodocianych sprawców przestępstw (*juveline offenders*).[946]

---

[940] J. Petersilia, Probation in the United States… 1997, s. 159.
[941] L.F. Alarid, P.L. Reichel, Corrections…
[942] H. Copes, M. Pogrebin, Voices from criminal justice. Thinking and reflecting on the system, wyd. Routledge 2012, s. 241.
[943] J. Whitehead, K. Dodson, B. Edwards, Corrections…, s. 91; F. Schmalleger, Criminal Justice Today: Introductory Text for the 21st Century, 12th edition, wyd. Pearson 2013.
[944] R.T. Nimmer, Diversion…, s. 4.
[945] K. Reitz, Reporter, C. Klingele, Associate Reporter, Model Penal Code…, s. 74.
[946] L. Travis III, Criminal Justice…, s. 392-393.

3.2.3. Probacja (*probation*)

675. Tłumaczenie terminu *probation* jako „probacja" nie wyjaśnia istoty tej instytucji na gruncie prawa amerykańskiego. W większości jurysdykcji stanowi ona samodzielne orzeczenie (nie zaś przykładowo formę kary pozbawienia wolności), polegające na warunkowym wstrzymaniu wykonania orzeczonej kary pozbawienia wolności, co zbliża ją do polskiej instytucji warunkowego zawieszenia. *Probation* może jednak również oznaczać warunkowe wstrzymanie orzekania o winie sprawcy lub wymierzenia mu kary, co przejawia podobieństwo do *diversion*.[947] Najczęściej jednak probacja stanowi karę, którą skazany odbywa w społeczeństwie, pod nadzorem kuratora, będąc zobowiązanym do spełnienia określonych przez sąd warunków, których naruszenie stanowi przestępstwo, za które grozi kara pozbawienia wolności. Kolejną możliwością jest orzeczenie kary w zawieszeniu razem z probacją, co oznacza, że w razie odwołania probacji (*revocation*), orzeczona pierwotnie kara będzie podlegać wykonaniu.[948]

676. Powyższe warianty zastosowania *probation* znalazły odzwierciedlenie w amerykańskim Modelowym Kodeksie Karnym z 1962 r. („**Ustawa Modelowa**"),[949] w którym wskazano, że probacja może polegać na warunkowym zawieszeniu wymierzenia kary lub na wymierzeniu kary w postaci umieszczenia sprawcy na probacji.[950]

677. Wobec istnienia alternatywnych sposobów rozumienia pojęcia *probation* na gruncie amerykańskim, można jednak stwierdzić, że niezależnie od konkretnej formy, jest to stosowane przez sąd orzeczenie na podstawie przesłanek przewidzianych w ustawie, na mocy którego następuje uwolnienie skazanego do życia w społeczeństwie, zamiast wysyłania go do zakładu karnego, zazwyczaj pod warunkiem pozostawania pod nadzorem kuratora oraz wypełniania określonych przez sąd obowiązków.[951]

---

[947] P. Raynor, Community… [w:] M. Maguire, R. Morgan, R. Reiner (red.), The Oxford Handbook of Criminology…, s. 933.
[948] J. Petersilia, Probation in the United States… 1997, s. 165.
[949] The Model Penal Code of the American Law Institute, 1962, dostępny w internecie pod adresem: <http://www1.icla.up.ac.za/images/un/use-of-force/western-europe-others/UnitedStatesofAmerica/Model%20Penal%20Code%20United%20States%20of%20America%201962.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku. Wiele regulacji na poziomie stanowym, także w zakresie probacji, było wzorowanych na postanowieniach Ustawy Modelowej. Innym aktem, na którym bazowały rozwiązania poszczególnych stanów, był the Standard Probation and Parole Act z 1940 roku, poddany rewizji w 1955 roku.
[950] Art. 301 ust. 1 pkt 1 Ustawy Modelowej.
[951] Zob. definicję w B. Garner (red.), Black's Law Dictionary, wyd. Thomson Reuters 2014.

678. W warunkach amerykańskich występuje wiele różnych wariantów orzeczenia probacyjnego. Do najczęściej spotykanych należy tzw. *split sentence*, polegający na orzeczeniu krótkoterminowej kary pozbawienia wolności, po której następuje okres probacji.[952] Również art. 301 ust. 3 Ustawy Modelowej przewiduje możliwość połączenia orzeczenia o skierowaniu sprawcy na probację z obowiązkiem odbycia przez niego w zakładzie karnym okresu nieprzekraczającego 30 dni.

679. Mechanizm ten jest zatem podobny do instytucji z art. 37b polskiego k.k., tyle że na gruncie polskiej ustawy po odbyciu kary pozbawienia wolności skazany odbywa karę ograniczenia wolności, nie zaś w dalszym ciągu karę pozbawienia wolności, której część została warunkowo zawieszona.

680. Istnieje także możliwość bardziej restrykcyjnego zastosowania *split sentence*. Przykładowo, sąd może orzec karę 20 lat pozbawienia wolności i zdecydować, że zostanie ona „podzielona" w ten sposób, że skazany odbędzie rok pozbawienia wolności, a następnie 5 lat probacji, jednak w razie odwołania probacji ze względu na naruszenie orzeczonych warunków okresu próby, będzie zmuszony odbyć resztę pierwotnego wyroku (w omawianym przykładzie – 19 lat pozbawienia wolności). Zarówno zatem długość „okresu próby" jak i ewentualne konsekwencje naruszenia jego warunków w przypadku *split sentence* są o wiele bardziej surowe, niż w przypadku skazanego na karę warunkowo zawieszoną w Polsce.

681. Innym wariantem jest zastosowanie tzw. *shock probation*, będącej odpowiedzią na postrzeganie probacji jako pobłażliwości organów postępowania wobec sprawców przestępstw.[953] Polega ona na orzeczeniu krótkoterminowej kary pozbawienia wolności (najczęściej w wymiarze od 3 do 6 miesięcy), której odbycie ma działać na skazanego na zasadzie terapii szokowej, zniechęcając go do dalszych naruszeń prawa. Po opuszczeniu więzienia, taki skazany pozostaje dalej pod dozorem kuratora, jednak w założeniu powinien mieć większą motywację do przestrzegania warunków okresu próby, gdyż ma już świadomość warunków panujących w izolacji więziennej.[954]

---

[952] J. Petersilia, Probation in the United States… 1997, s. 163. W niektórych stanach funkcjonuje też mechanizm tzw. *reverse split sentence*, który polega na tym, że skazany w pierwszej kolejności przebywa na wolności pod dozorem kuratora, a następnie odbywa krótkoterminową karę pozbawienia wolności.
[953] L. Travis III, Criminal Justice…, s. 360; J. Petersilia, Probation in the United States...,1997, s. 149.
[954] B. Foster, Corrections...

682. Probacja pozostaje od wielu lat środkiem reakcji karnej, po który najczęściej sięgają amerykańskie sądy.[955] Z Ustawy Modelowej wynika wręcz domniemanie na rzecz wstrzymania się z orzeczeniem kary pozbawienia wolności wobec sprawcy przestępstwa i orzeczenia probacji, o ile nie zachodzą przesłanki negatywne w postaci: (i) nadmiernego ryzyka, że w trakcie okresu zawieszenia wykonania kary albo probacji oskarżony popełni kolejne przestępstwo, (ii) potrzeby poddania oskarżonego oddziaływaniu poprawczemu, które może zostać zapewnione w sposób najbardziej efektywny w razie jego osadzenia w zakładzie karnym oraz (iii) okoliczności, że mniej surowy wyrok doprowadziłby do zdeprecjonowania powagi przestępstwa, jakiego dopuścił się oskarżony.[956]

683. W konsekwencji, ok. 2% dorosłej populacji USA ma orzeczoną *probation*.[957] O ile w Polsce masowe stosowanie warunkowego zawieszenia[958] wynika z nieprawidłowego stosowania obowiązujących przepisów k.k.,[959] o tyle w Stanach Zjednoczonych ma to swoje źródło w specyfice systemu *common law*, w którym sędzia dysponuje dużą swobodą w zakresie wyboru środka reakcji karnej, zaś przesłanki materialne *probation* nie są zasadniczo uregulowane na poziomie ustawowym.

684. Jak wskazuje J. Petersilia, probacja w zamyśle nigdy nie miała stanowić głównej sankcji kryminalnej w USA. Była ona bowiem przeznaczona dla sprawców, którzy po raz pierwszy dopuścili się przestępstwa, nie będąc jednak zaangażowanym w działalność przestępczą, i w przypadku których zastosowanie indywidualnego oddziaływania przez kuratora zamiast orzeczenia kary izolacyjnej było wystarczającym środkiem do spowodowania poprawy.[960]

685. W praktyce decyzja o zastosowaniu *probation* jest w dużej mierze uznaniowa, co prowadzi także do znacznego zróżnicowania sytuacji sprawców tych samych przestępstw w różnych jurysdykcjach stanowych. Taki stan rzeczy utrzymuje się pomimo tego, że Ustawa Modelowa zawiera postanowienia dotyczące przesłanek orzekania probacji. Mianowicie, zgodnie z art. 7.01.2 Ustawy Modelowej, następujące okoliczności powinny zostać uwzględnione na rzecz niestosowania kary bezwzględnego pozbawienia wolności (co nie

---

[955] L.F. Alarid, P.L. Reichel, Corrections…, s. 156; S. Proband, Probation and community penalties [w:] M. Tonry (red.), The Oxford Handbook of Crime and Criminal Justice, wyd. Oxford University Press 2011, s. 831-832.
[956] Art. 7.0.1.1(a)-(c) Ustawy Modelowej.
[957] J. Petersilia, Probation in the United States... 1997, s. 149-150.
[958] Zob. akapity 351-355 powyżej.
[959] Zob. np. akapity 241, 255 oraz 366 powyżej.
[960] J. Petersilia, Probation in the United States... 1997, s. 173.

powinno jednak podważać dyskrecjonalnej władzy sędziowskiej): (i) czyn przestępny oskarżonego nie spowodował wystąpienia poważnej szkody ani jej groźby, (ii) oskarżony nie przewidywał, że jego przestępstwo spowoduje poważną szkodę lub groźbę jej wystąpienia, (iii) oskarżony działał w warunkach silnej prowokacji, (iv) wystąpiły poważne przesłanki pozwalające na usprawiedliwienie popełnienia przez sprawcę przestępstwa, niestanowiące jednak okoliczności wyłączającej jego odpowiedzialność karną, (v) pokrzywdzony przestępstwem spowodował lub ułatwił jego popełnienie, (vi) oskarżony zrekompensował lub zrekompensuje pokrzywdzonemu doznaną przez niego szkodę lub uszkodzenie ciała, (vii) oskarżony nie ma wcześniejszej historii popełniania przewinień albo przestępstw lub prowadził zgodne z prawem życie przez długi okres przed popełnieniem obecnego przestępstwa, (viii) popełnienie przestępstwa było wynikiem niepowtarzalnych okoliczności, (ix) charakter i postawa oskarżonego wskazują, że nie zachodzi prawdopodobieństwo popełnienia przez niego kolejnego przestępstwa, (x) jest szczególnie prawdopodobne, że oskarżony pozytywnie zareaguje na oddziaływanie probacyjne oraz (xi) uwięzienie oskarżonego pociągnęłoby za sobą nadmierne trudności dla niego lub osób pozostających na jego utrzymaniu.

686. Pomimo powyższych wskazówek, przesłanki stosowania probacji, jak i cele tej instytucji są uregulowane w sposób niezwykle zróżnicowany w ustawodawstwach stanowych. Przykładowo, w kodeksie karnym stanu California wskazano, że przesłankami przy orzekaniu probacji są przede wszystkim:[961] (i) wzgląd na bezpieczeństwo społeczne, (ii) charakter popełnionego przestępstwa, (iii) interesy wymiaru sprawiedliwości, w tym ukaranie, reintegracja społeczna i wyegzekwowanie obowiązków probacyjnych nałożonych na skazanego, (iv) szkoda poniesiona przez pokrzywdzonego oraz (v) potrzeby sprawcy.[962] W ustawodawstwie stanu Minnesota stwierdzono zaś, że celem probacji jest (i) zniechęcenie sprawcy do podejmowania dalszej aktywności przestępczej, (ii) ukaranie sprawcy, (iii) pomoc w uzyskaniu naprawienia szkody na rzecz pokrzywdzonych

[961] Ustawa posługuje się zwrotem „*primary considerations*", co świadczy o otwartym charakterze katalogu przesłanek branych pod uwagę przy stosowaniu probacji.

[962] Kodeks karny stanu Kalifornia, dostępny w internecie pod adresem: <https://leginfo.legislature.ca.gov/faces/codes_displayText.xhtml?lawCode=PEN&division=&title=8.&part=2.&chapter=1.&article=>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku, §1202.7.

przestępstwem i ich społeczności oraz (iv) zapewnienie sprawcy możliwości rehabilitacji, które to względy należy brać pod uwagę przy stosowaniu tego środka.[963]

687. Pomimo tych odmienności, na pewnym poziomie ogólności przyjmuje się, że probacja powinna zostać zastosowana w stosunku do sprawcy przestępstwa, gdy nie stanowi on ryzyka dla społeczeństwa ani nie wymaga zastosowania wobec niego oddziaływań penitencjarnych, zaś orzeczenie probacji nie będzie nieproporcjonalne do ciężaru popełnionego czynu.[964] W praktyce, jest ona zwykle orzekana w stosunku do sprawcy, który popełnił pierwsze przestępstwo, najczęściej o niewielkim ciężarze gatunkowym i bez użycia przemocy.[965] Tym niemniej, statystyki pokazują, że wobec ok. 2/3 sprawców skazanych za zbrodnie (*felony*)[966] stosuje się *probation*;[967] środek ten znajduje również zastosowanie wobec ok. 20% sprawców przestępstw z użyciem przemocy.[968] Co prawda w regulacjach poszczególnych stanów (jak również w przepisach rangi federalnej) znajdują się przepisy wyłączające możliwość orzeczenia probacji wobec sprawców określonych kategorii czynów zabronionych,[969] jednak w warunkach amerykańskich można także spotkać przypadki *probation* orzeczonej za zabójstwo. Statystycznie, instytucja ta znajduje najczęściej zastosowanie w przypadku sprawców przestępstw takich jak jazda samochodem pod wpływem alkoholu, posiadanie narkotyków czy przestępstw przeciwko mieniu.[970]

688. W prawie federalnym[971] istnieje ogólna zasada, zgodnie z którą sprawca uznany za winnego może zostać skazany na probację.[972] Wyjątkiem od tej zasady jest sytuacja, gdy: (i) popełnione przez sprawcę przestępstwo stanowi zbrodnię klasy A lub B[973]

---

[963] Ustawy stanu Minnesota (Minnesota Statutes 2017), dostępne w internecie pod adresem: <https://www.revisor.mn.gov/statutes/?id=609.02>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku, § 609.02.15.
[964] J. Petersilia, Probation in the United States… 1997, s. 177.
[965] M. Dubber, T. Hornle, The Oxford Handbook of Criminal Law, wyd. Oxford University Press, Oxford 2014, s. 954-955.
[966] Definicja *felony* jest różna w poszczególnych stanach, jednak na gruncie prawa federalnego za zbrodnię uznaje się czyn zabroniony maksymalnie karą śmierci lub karą pozbawienia wolności przekraczającą 1 rok, zob. 18 U.S. Code § 3559(a). Sekcja 18 U.S. Code, dostępna w internecie pod adresem: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/part-II>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
[967] J. Petersilia, Probation in the United States... 1997, s. 177; B. Foster, Corrections…, s. 470.
[968] L.F. Alarid, P.L. Reichel, Corrections…, s. 161.
[969] G.L. Mays, L.T. Winfree Jr., The Essentials…, s. 79.
[970] J. Petersilia, Probation in the United States... 1997, s. 175.
[971] Mającym zastosowanie w przypadku tzw. przestępstw federalnych, podlegających jurysdykcji sądów federalnych, nie zaś stanowych.
[972] Probacja jest bowiem uznawana za samoistną karę.
[973] Zgodnie z prawem federalnym, zbrodnia klasy A oznacza czyn o maksymalnym zagrożeniu karą w postaci dożywotniego pozbawienia wolności lub kary śmierci, zaś zbrodnia klasy B – zagrożony karą maksymalną w wysokości co najmniej 25 lat pozbawienia wolności, zob. 18 U.S. Code § 3559(a).

a oskarżony jest osobą fizyczną, (ii) zastosowanie probacji za dane przestępstwo zostało wprost wyłączone lub (iii) oskarżony został jednocześnie skazany na karę pozbawienia wolności za taki sam lub inny czyn, niestanowiący wykroczenia.[974]

689. Podobnie jak ma to miejsce na gruncie prawa polskiego,[975] w systemie amerykańskim uznaje się, że probacja stanowi przywilej, nie zaś prawo podmiotowe sprawcy czynu zabronionego. Jak stwierdził amerykański sąd najwyższy (*US Supreme Court*) w sprawie *United States v. Birnbaum*, organ decydujący o wymierzonej karze nie ma wynikającego z konstytucji czy ustaw obowiązku orzeczenia probacji zamiast kary izolacyjnej.[976]

690. Pomimo tego, sądy amerykańskie niezwykle często stosują wobec sprawców ten przywilej, co wynika z akcentowanych w nauce amerykańskiej licznych zalet probacji, takich jak (i) mniejsze koszty w stosunku do uwięzienia, (ii) umożliwienie skazanym pracy na wolności, co zwiększa szansę na zapłatę orzeczonego przez sądy odszkodowania czy zadośćuczynienia, (iii) utrzymanie więzi rodzinnych i społecznych, (iv) poddanie skazanego kontroli w społeczeństwie, (v) wyeliminowanie ryzyka zdeprawowania skazanego w warunkach więziennych, (vi) umożliwienie skazanemu skorzystania z wolnościowych instrumentów poprawczych i wreszcie (vii) zwiększone możliwości rehabilitacji.[977]

691. Powyższe zalety były najbardziej eksponowane w latach 1950-1975, kiedy triumfy święciła koncepcja rehabilitacji sprawcy, czyli jego „uzdrowienia" oraz przekazania mu umiejętności w celu prawidłowego funkcjonowania w społeczeństwie (*rehabilitation era*).[978] W tym okresie sądy miały wyjątkowo szeroki zakres uprawnień w zakresie wyboru adekwatnej kary za popełnione przestępstwo, w tym także probacji.[979]

---

[974] Zob. 18 U.S. Code § 3561.
[975] Zob. akapit 375 powyżej.
[976] United States v. Birnbaum, United States Reports, vol. 394, no. 922; G.L. Mays, L.T. Winfree Jr., The Essentials…, s. 79; R.D. Hanser, Community Corrections, 2nd edition, wyd. Sage Publications 2009, s. 27.
[977] Zob. F. Schmalleger, Criminal…; J. Petersilia, Probation in the United States... 1997, s. 150. Powyższe zalety *probation* można również odnosić do *parole*.
[978] J. Whitehead, K. Dodson, B. Edwards, Corrections…, s. 38-39; B. Stańdo-Kawecka, Cele wykonywania kary pozbawienia wolności w krajach europejskich, Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych 2007, z. 1, s. 295.
[979] Overview of the National Probation System, artykuł dostępny w internecie pod adresem: <http://www.nyep.uscourts.gov/html/history.html>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

692. Bardzo częste stosowanie *probation* wynika z działalności kuratorów, którzy jeszcze przed etapem orzekania kary dostarczają sądowi raport dotyczący oskarżonego (*presentence investigation report*). Stanowi to jedną z cech charakterystycznych dla procedury stosowania probacji w USA. Taki raport powstaje w wyniku aktywności kuratora, polegającej na przeprowadzeniu wywiadu z oskarżonym oraz zebraniu o nim wszechstronnych informacji pochodzących z innych źródeł. Zadaniem kuratora jest zgromadzenie danych na temat dotychczasowej aktywności kryminalnej sprawcy, jak również o jego osobie, warunkach rodzinnych, itp. Proces ten następuje po uznaniu oskarżonego winnym zarzucanego mu czynu, a przed wymierzeniem mu kary, na zlecenie sądu.[980]

693. Sporządzony przez kuratora raport zawiera szereg elementów, które mają pomóc sędziemu w podjęciu decyzji na temat wymiaru kary dla konkretnego sprawcy, w tym w szczególności – czy zastosować wobec niego probację. Do tych elementów należą: (i) informacje identyfikujące sprawcę – jego imię, nazwisko, adres, wiek, miejsce urodzenia, rasa, narodowość; (ii) informacje o popełnionym przestępstwie – okoliczności popełnienia przestępstwa, jego skutki, wyjaśnienia oskarżonego oraz jego nastawienie do własnego czynu; (iii) wcześniejsza karalność – analiza kartoteki kryminalnej sprawcy, informacje czy popełniał przestępstwa jako małoletni; (iv) dotychczasowy sposób życia – dzieciństwo i dalsze życie, zachowanie i stosunek do rodziny i znajomych; (v) warunki rodzinne i mieszkaniowe; (vi) sytuacja finansowa; (vii) wykształcenie i zatrudnienie; (viii) stan zdrowia; (ix) zainteresowania, sposób spędzania wolnego czasu; (x) aktywność religijna oraz (xi) podsumowanie i diagnoza, wraz z rekomendacją kuratora co do rodzaju kary, która powinna zostać orzeczona. W razie zalecenia kary izolacyjnej, kurator proponuje jej długość; w przypadku rekomendacji probacji, kurator określa jej sugerowaną długość oraz obowiązki, które powinny zostać nałożone na sprawcę.[981] Taki raport jest zwykle bardzo rozbudowany, umożliwiając sądowi wszechstronną ocenę elementów istotnych z punktu widzenia dyrektyw wymiaru kary.

[980] L.F. Alarid, P.L. Reichel, Corrections…, s. 105.
[981] Ch.L. Chute, M. Bell, Crime…, s. 145; J. Petersilia, Probation in the United States... 1997, s. 160.

694. W doktrynie amerykańskiej wskazuje się, że w celu podjęcia rozważnej decyzji o zastosowaniu *probation*, sędzia musi dysponować kompletnym, obiektywnym i miarodajnym zestawem informacji na temat osoby sprawcy. W przeciwnym razie, orzekanie probacji stanowiłoby jedynie zgadywanie czy w przypadku konkretnego sprawcy orzeczenie kary izolacyjnej jest konieczne, czy też nie.[982]

695. Podstawową funkcją, jaką pełni *presentence investigation report*, jest zatem rzucenie światła na osobę oskarżonego i jego charakter, z uwzględnieniem jego problemów i indywidualnych potrzeb, co może przyczynić się do ustalenia okoliczności, które doprowadziły go do popełnienia przestępstwa – a co za tym idzie, do określenia, czy zastosowanie wobec niego oddziaływań wolnościowych będzie wystarczającym środkiem ochrony społeczeństwa i zapobieżenia podejmowaniu przez sprawcę podobnych zachowań w przyszłości.[983]

696. Jak pokazują statystyki, przedstawiona przez kuratora rekomendacja w zakresie zasadności lub niezasadności zastosowania *probation* w konkretnym przypadku ma ogromne znaczenie dla decyzji podejmowanych przez sędziów na etapie *sentencing*.[984] W zależności od jurysdykcji, sędziowie uwzględniają te rekomendacje w 66% lub nawet 95% przypadków. Wynika to w dużej mierze z faktu, że raport kuratora jest w istocie jedynym źródłem informacji o sprawcy, jakim dysponuje sędzia na etapie wymiaru kary (szczególnie w sytuacji *plea bargain*, gdzie rola sądu sprowadza się często jedynie do wymierzenia kary).[985]

697. W ostatnich dekadach XX wieku równie ważną podstawę decyzji o zastosowaniu probacji zaczęły stanowić instrumenty oceny ryzyka oraz potrzeb sprawcy, dokonywane za pomocą analizy danych statystycznych. Jak pokazały badania, tego rodzaju narzędzia są bardziej efektywne w przewidywaniu przyszłych zachowań sprawcy, ze szczególnym uwzględnieniem ryzyka recydywy, aniżeli oceny dokonywane przez kuratorów, sędziów, czy nawet specjalistów takich jak psychologowie i psychiatrzy.[986]

---

[982] L. Diana, What is…[w:] Robert M. Carter, .L Wilkins, Probation and…, s. 60.
[983] L. Diana, What is…[w:] Robert M. Carter, .L Wilkins, Probation and…, s. 60.
[984] J. Dressler, Encyclopedia of Crime and Justice, wyd. Gale Group 2002.
[985] J. Petersilia, Probation in the United States... 1997, s. 158-160; Ch.L. Chute, M. Bell, Crime…, s. 156.
[986] K. Reitz, Reporter, C. Klingele, Associate Reporter, Model Penal Code…, s. 67; S. van Benschoten, Risk/Needs Assessment: Is This the Best We Can Do?, Federal Probation, vol. 72, no. 2, dostępny w internecie pod adresem: <http://www.uscourts.gov/sites/default/files/72_2_5_0.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

698. Koncepcja rehabilitacji sprawcy jako główny cel stosowania środków reakcji karnej pozwoliła na częste stosowanie probacji i innych wolnościowych środków oddziaływania na sprawców przestępstw. Jednakże, w okresie następującym po 1975 roku nastąpił kryzys idei *rehabilitiation*, co doprowadziło do znacznego wzrostu liczby orzekanych kar bezwzględnego pozbawienia wolności oraz ograniczania dyskrecjonalnej władzy sędziowskiej w zakresie wymiaru kary.[987]

699. Jedną z przyczyn zwrotu w amerykańskiej polityce karnej było opublikowanie w 1974 r. wyników badań R. Martinsona, który jednoznacznie zakwestionował efektywność polityki karnej, opartej o koncepcję rehabilitacji sprawcy, która była źródłem szerokiego stosowania *probation* i *parole*.[988] Na podstawie analizy wyników 289 badań obejmujących setki tysięcy skazanych, Martinson doszedł do wniosku, że działania zmierzające do rehabilitacji sprawcy nie mają istotnego wpływu na redukcję poziomu recydywy.[989] Doktryna Martinsona, znana pod hasłem „*nothing works*"[990] („nic nie działa"), padła na podatny grunt i spowodowała zaostrzenie kar oraz ograniczenie możliwości korzystania z *community corrections*.[991] Co prawda jej skutki były szczególnie negatywne dla skali stosowania *parole*,[992] jednak w jej wyniku doszło również do ograniczenia korzystania z probacji.

700. W tym okresie zaczęto coraz bardziej dostrzegać wady *probation*, takie jak (i) relatywny brak dolegliwości dla skazanego, (ii) większe ryzyko popełnienia kolejnych przestępstw przez skazanych pozostających na wolności, (iii) zwiększone koszty społeczne funkcjonowania skazanych w warunkach wolnościowych czy (iv) nierówne traktowanie sprawców w podobnych sytuacjach.[993] Na kryzys funkcjonowania probacji miało także wpływ zbyt duże obciążenie kuratorów oraz inne trudności natury organizacyjnej.[994]

---

[987] Overview of the…; S. Frankowski, Ewolucja systemu karania w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej [w:] „Przestępczość na Świecie" 1981, t. XIV, s. 51 i n.

[988] Zob. D. Lipton, R. Martinson, J. Wilks, The effectivness of correctional treatment and what works: a survey of treatment evolution studies, New York 1975, s. 20; R. Martinson, What works? – questions and answers about prison reform [w:] "The Public Interest" 1974, z. 35; P. Raynor, Community… [w:] M. Maguire, R. Morgan, R. Reiner (red.), The Oxford Handbook of Criminology…, s. 931; J. Petersilia, Probation in the United States... 1997, s. 157.

[989] R. Martinson, What works?..., s. 49.

[990] J. Whitehead, K. Dodson, B. Edwards, Corrections…, s. 38-39; F. Cullen, The twelve people who saved rehabilitation: how the science of criminology made a difference, Criminology, vol. 43, no. 1/2005, dostępne w internecie pod adresem: <http://www.d.umn.edu/~jmaahs/Correctional%20Assessment/Articles/cullen_12people%20who%20saved%20rehab.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku; B. Stańdo-Kawecka, Cele…, s. 296-297.

[991] Overview of the...

[992] Zob. akapity 733-734 poniżej.

[993] F. Schmalleger, Criminal...

[994] A. Marek, § 25. Pojęcie…, teza 6 [w:] M. Melezini (red.), System..., s. 988.

701. Jednym z przejawów ograniczenia dyskrecjonalnej władzy sędziego w zakresie wyboru orzekanej kary było uchwalenie w wielu jurysdykcjach restrykcyjnych dyrektyw wymiaru kary (*sentencing guidelines*). Wprowadzały one mechanizm uzależniający orzeczenie kary określonego rodzaju czy w określonej wysokości od przeszłości kryminalnej oskarżonego oraz powagi przestępstwa, jakiego się dopuścił, przedstawiony w formie tabelarycznej.[995] Innymi czynnikami branymi pod uwagę była m.in. nagminność popełnionego przez sprawcę przestępstwa, posługiwanie się bronią czy uszkodzenie ciała pokrzywdzonego w wyniku działania sprawcy.[996]

702. Przykładem takiej legislacji były Federalne Dyrektywy Wymiaru Kary (*the Federal Sentencing Guidelines*), które weszły w życie na mocy ustawy o reformie wymiaru kary z 1984 roku (*the Sentencing Reform Act 1984*). Wykładnia językowa prowadziła zresztą do wniosku, że zastosowanie się do tych dyrektyw stanowiło obowiązek sądu orzekającego o wymiarze kary. Dopiero w 2005 roku amerykański sąd najwyższy zdecydował, że nie mają one mocy wiążącej.[997]

703. Pod koniec XX wieku, po ponad dwudziestu latach krytyki *community corrections*, do głosu ponownie zaczęły dochodzić postulaty o zwiększeniu aktywności w celu rehabilitacji i resocjalizacji sprawców, również za pomocą wolnościowych środków oddziaływania, co jest określane jako ruch „*what works*" („co działa").[998] W wyniku tego, na nowo pojawiły się rozwiązania legislacyjne, dopuszczające szersze możliwości stosowania probacji.[999]

704. W powyższą tendencję wpisują się także rozwiązania zawarte w opublikowanej w 2017 roku rewizji Ustawy Modelowej. W § 6.03 tego projektu wskazano m.in., że:

1) Sąd może nałożyć probację za każdą zbrodnię (*felony*) lub występek (*misdemeanor*);

---

[995] A. Taslitz, M. Paris, Constitutional Criminal Procedure, wyd. Foundation Press 2003, s. 53.
[996] L.F. Alarid, P.L. Reichel, Corrections…, s. 90-100.
[997] United States v. Booker, 543 U.S. 220 (2005), dostępny w internecie pod adresem: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/543/220/>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
[998] F. Cullen, P. Gendrea, From Nothing Works to What Works: Changing Professional Ideology in the 21st Century, The Prison Journal 2001; F. Cullen, The twelve…, s. 26.
[999] W najnowszej literaturze wskazuje się jednak, że *probation* jest obecnie nadużywana, zob. C. Klingele, Rethinking the Use of Community Supervision, 103 J. Crim. L. & Criminology 1015 (2013).

2) Celem probacji jest poniesienie przez sprawcę odpowiedzialności za swoje przestępne postępowanie, promowanie jego rehabilitacji oraz reintegracji do przestrzegającego prawa społeczeństwa oraz zredukowanie ryzyka, że dopuści się on nowych przestępstw;

3) Sąd nie zastosuje probacji, o ile nie będzie to konieczne do spełnienia jednego lub więcej ze wskazanych wyżej celów;

4) W czasie decydowania o zastosowaniu probacji, jej długości, i o tym jakie warunki oraz obowiązki należy nałożyć na sprawcę, sąd powinien skorzystać z miarodajnych instrumentów oceny ryzyka oraz potrzeb, jeżeli takowe są dostępne, oraz skorzystać ze stosownych dyrektyw wymiaru kary.[1000]

705. W uzasadnieniu rewizji Ustawy Modelowej wskazano wprost, że najważniejszym zadaniem probacji jest zredukowanie lub wręcz eliminacja nowych zachowań przestępczych przez sprawców. Akcentuje się również, że probacja zawiera w sobie elementy retrybutywne, związane z odpłatą za popełnione przez sprawcę przestępstwo.[1001] Rewizja nie wymienia czynników prognostycznych, które powinny być brane pod uwagę na etapie stosowania probacji, wskazując jednakowoż, iż taka decyzja powinna zapaść z uwzględnieniem instrumentów oceny ryzyka i potrzeb konkretnego sprawcy, co wpisuje się w utrwalone już trendy w amerykańskiej praktyce orzeczniczej.

706. Co więcej, jednym z założeń rewizji jest pozostawienie sądowi dużej dyskrecjonalności w zakresie stosowania *probation*. W odróżnieniu od Ustawy Modelowej, rewizja ogranicza jednak zakres tej swobody wskazując, że probacji nie stosuje się, jeżeli nie jest to konieczne dla realizacji co najmniej jednego z celów takich jak ukaranie sprawcy, promowanie jego rehabilitacji i reintegracji społecznej oraz redukcja ryzyka recydywy.[1002] Jednakże, rewizja utrzymuje zasadę znaną na gruncie Ustawy Modelowej, zgodnie z którą zastosowanie probacji jest możliwe w stosunku do sprawców wszystkich rodzajów przestępstw, co wynika z przekonania o bezzasadności ustawodawstw przewidujących obowiązkowe kary bezwzględnego pozbawienia wolności dla sprawców określonych przestępstw.[1003] Najbliższe lata pokażą czy przyjęcie rewizji Ustawy Modelowej wpłynie na regulacje

[1000] K. Reitz, Reporter, C. Klingele, Associate Reporter, Model Penal Code..., s. 61.
[1001] K. Reitz, Reporter, C. Klingele, Associate Reporter, Model Penal Code..., s. 64-65.
[1002] K. Reitz, Reporter, C. Klingele, Associate Reporter, Model Penal Code..., s. 65.
[1003] K. Reitz, Reporter, C. Klingele, Associate Reporter, Model Penal Code..., s. 65.

ustawodawstw poszczególnych stanów, powodując liberalizację przesłanek stosowania probacji w stosunku do sprawców czynów zabronionych.

707. Na podstawie powyższej analizy można stwierdzić, że w amerykańskim systemie prawnym istnieją niezwykle szerokie możliwości zastosowania probacji, która nie jest przewidziana wyłącznie dla sprawców mniej poważnych przestępstw. *Probation* stanowi samoistną karę, o której zastosowaniu decyduje dysponujący dużym zakresem dyskrecjonalności sąd. Istotnym elementem probacji w wydaniu amerykańskim jest także położenie nacisku na zebranie wszechstronnego materiału na temat sprawcy oraz wykorzystanie narzędzi statystycznych w celu określenia ryzyka jego recydywy w razie zastosowania środka wolnościowego. Konstrukcje prawne oraz obserwowana na przykładzie USA praktyka stosowania *probation* zasługują na szczególną uwagę w kontekście dyskusji nad możliwymi do wprowadzenia zmianami w zakresie polskich regulacji środków związanych z poddaniem sprawcy próbie.[1004]

3.2.4. Warunkowe wcześniejsze zwolnienie z reszty kary pozbawienia wolności (*parole*)

708. Instytucja *parole* stanowi odpowiednik znanego na gruncie prawa polskiego warunkowego zwolnienia. W Stanach Zjednoczonych tradycyjnie stosuje się też inne metody skracania okresu odbywanej przez skazanego kary pozbawienia wolności. Najważniejszym z nich jest mechanizm *good time*, polegający na redukcji długości kary w zamian za dobre sprawowanie podczas jej odbywania.[1005] Przykładem takiego dobrego zachowania może być poddanie się programom terapeutycznym czy podjęcie pracy.

709. Przykładowo, art. 305.1 Ustawy Modelowej przewidywał, że w zamian za dobre zachowanie i wierne wypełnianie obowiązków, więzień skazany na karę nieoznaczoną przekraczającą jeden rok, mógł skorzystać z redukcji długości kary w wymiarze 6 dni miesięcznie. Zgodnie z art. 305.3.1 Ustawy Modelowej, decyzja w tym przedmiocie należała do naczelnika zakładu karnego – a więc organu wykonania kary.

[1004] Zagadnienie to zostało szczegółowo omówione w Rozdziale 4 poniżej.
[1005] N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, Release from Prison. European Policy and Practice, wyd. Willan Publishing 2010, s. 423.

710. Istniała także możliwość uzyskania dalszej redukcji w maksymalnym wymiarze kolejnych 6 dni w stosunku miesięcznym w zamian za szczególnie dobre zachowanie lub wyjątkowe wypełnianie obowiązków, jednak w tym przypadku skrócenie kary było możliwe jedynie na podstawie rekomendacji komisji więziennej.[1006] W obu przypadkach, udzielenie redukcji mogło wpłynąć na wcześniejsze zwolnienie skazanego z więzienia lub na uzyskanie przez niego wcześniejszego uprawnienia do ubiegania się o warunkowe przedterminowe zwolnienie.[1007]

711. W praktyce w ustawodawstwach poszczególnych stanów pojawiły się nie tylko przepisy umożliwiające zredukowanie długości kary na podstawie dobrego zachowania skazanego czy też szczególnych zasług, ale także mechanizmy automatycznego *good time*, które polegały na skróceniu długości odbywanej kary niezależnie od postępowania skazanego w warunkach izolacyjnych.[1008]

712. *Parole* pojawiło się w USA ok. 1870 roku a w latach 20. XX wieku było już powszechnie stosowane w całym kraju.[1009] Podobnie jak w przypadku probacji, jako główny cel *parole* wskazywano rehabilitację skazanego w warunkach wolnościowych.[1010]

713. Cechą specyficzną systemu zwolnień warunkowych, stosowanego w państwach *common law*, w tym także USA, jest podejmowanie decyzji nie przez sąd, ale przez radę ds. zwolnień warunkowych (*parole board*).[1011] Rada ta jest częścią władzy wykonawczej, a jej członkowie są najczęściej nominowani przez gubernatorów poszczególnych stanów.[1012] Co więcej, w zdecydowanej większości jurysdykcji nie ma warunków wstępnych, określających kto może zostać członkiem rady. W szczególności, od jej członków nie są wymagane konkretne kwalifikacje ani wykształcenie,[1013] co nie gwarantuje, że w jej składzie zasiadać będą odpowiednie osoby. W doktrynie amerykańskiej słusznie wskazuje się, że zasadne byłoby wprowadzenie określonych kryteriów, które muszą spełniać

[1006] Art. 305.1 oraz 305.3.1 Ustawy Modelowej.
[1007] R. Dawson, The Decision to Grant of Deny Parole: A Study of Parole Criteria in Law and Practice, Washington University Law Review, vol. 1996, issue 3, s. 267.
[1008] L.F. Alarid, P.L. Reichel, Corrections…, s. 115; R. Snarr, Introduction to Corrections, Third edition, wyd. Brown & Benchmark Publishers 1995.
[1009] G. Cavender, Parole. A critical analysis. wyd. National University Publications, London 1982, s. 3; M. Jones, P. Johnstone, History…, s. 293-294.
[1010] G. Cavender, Parole…, s. 45.
[1011] E.E. Rhine, J. Petersilia, K.R. Reitz, Improving…, s. 96.
[1012] M. Jones, P. Johnstone, History…; J. Petersilia, When prisoners come home. Parole and prisoner reentry, wyd. Oxford University Press 2003, s. 60.
[1013] G. Cavender, Parole…, s. 42-44.

członkowie *parole boards*, takich jak wyższe wykształcenie w dziedzinie kryminologii, penitencjarystyki albo pokrewnej nauki społecznej lub wykształcenie prawnicze oraz co najmniej pięcioletnie doświadczenie w pracy w więziennictwie, organach probacyjnych bądź innych, zajmujących się prawem karnym.[1014]

714. Zgodnie z art. 305.6 Ustawy Modelowej, każdy więzień skazany na karę pozbawienia wolności o nieoznaczonej długości kwalifikuje się do udzielenia *parole* po odbyciu minimalnej części kary pomniejszonej o redukcję w związku z *good time*, a jeżeli taki minimalny okres odbytej kary nie jest określony – uprawnienie to istnieje w każdym czasie. Zgodnie z tym przepisem, posiedzenie rady ds. zwolnień warunkowych powinno nastąpić w ciągu 60 dni przed formalnym nabyciem uprawnienia do uzyskania warunkowego zwolnienia; w razie braku minimalnej długości kary koniecznej do odbycia – w ciągu 90 dni od osadzenia skazanego w więzieniu.

715. Powyższa regulacja wprowadza mechanizm analogiczny do znanej na gruncie polskiego k.k. przesłanki formalnej warunkowego zwolnienia. Ustalenie tej przesłanki w przypadku konkretnego skazanego pozwala na ustalenie, kiedy najwcześniej będzie się on kwalifikował do skorzystania z warunkowego zwolnienia (*parole eligibility date*). Spełnienie przesłanki formalnej nie oznacza jeszcze, że skazany zostanie warunkowo zwolniony, gdyż *parole* stanowi przywilej, nie zaś prawo skazanego. Jak stwierdził amerykański sąd najwyższy, z Konstytucji USA nie wynika istniejący po stronie władz stanowych obowiązek udzielania zwolnienia warunkowego.[1015]

716. Niektóre ustawodawstwa stanowe wyłączają wręcz możliwość skorzystania z *parole* przez sprawców konkretnych rodzajów przestępstw.[1016] W USA powszechne jest także stosowanie kary dożywotniego pozbawienia wolności bez możliwości warunkowego zwolnienia (tzw. *life without parole*).[1017] Taka kara jest stosowana we wszystkich amerykańskich stanach z wyjątkiem Alaski oraz na poziomie federalnym.[1018] Według statystyk, spośród ok. 159 tysięcy odbywających obecnie karę dożywotniego pozbawienia

---

[1014] E.E. Rhine, J. Petersilia, K.R. Reitz, Improving…, s. 96.
[1015] Greenholtz v. Inmates of Nebraska Penal Complex, 442 U.S. 1 (1979), dostępny w internecie pod adresem: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/442/1/case.html>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
[1016] R. Carter, L. Wilkins, Probation, parole and community corrections, second edition, wyd. John Wiley and Sons Inc. 1976, s. 663; R. Dawson, The Decision…, s. 246.
[1017] C. Appleton, Life...
[1018] Raport Death Penalty Information Center, dostępny w internecie pod adresem: <https://deathpenaltyinfo.org/life-without-parole>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

wolności, ok. 50 tysięcy osób odbywa tę karę bez możliwości uzyskania warunkowego przedterminowego zwolnienia.[1019]

717. Co prawda Ustawa Modelowa dopuszcza brak istnienia przesłanki formalnej zwolnienia warunkowego (tj. formalne uprawnienie skazanego do skorzystania z *parole* niezwłocznie po rozpoczęciu odbywania kary), jednak ustawy 46 z 50 amerykańskich stanów przewidują minimalny okres, po którym skazany może ubiegać się o udzielenie takiego zwolnienia.[1020]

718. W większości stanów, obliczenie minimalnego okresu kary, jaki musi odbyć skazany przed ubieganiem się o *parole*, następuje na podstawie ustawy. Istnieją jednak także przypadki, kiedy jest on określany przez sędziego w wyroku skazującym.[1021] Okresy te są niezwykle zróżnicowane w prawie poszczególnych stanów.[1022] Przykładowo, w stanach Pennsylvania oraz Washington, przesłanka formalna jest spełniona po odbyciu 50% orzeczonej kary, zaś w Minnesocie okres ten wynosi 2/3. Tymczasem w stanie New Jersey, w przypadku orzeczenia kary w maksymalnym wymiarze 10 lat, skazany nabywa uprawienie do ubiegania się o *parole* po upływie niecałych 2 lat kary. W stanie Colorado dla niektórych przestępców seksualnych są przewidziane kary w maksymalnym wymiarze dożywotniego pozbawienia wolności, przy czym skazani mogą się ubiegać o *parole* już po odbyciu roku kary.[1023]

719. Ciekawym rozwiązaniem jest również odbywanie posiedzenia rady ds. zwolnień warunkowych jeszcze przed *parole eligibility date*.[1024] W razie decyzji pozytywnej, umożliwia to zwolnienie z zakładu karnego natychmiast po odbyciu minimalnego okresu wymaganej kary, co jest rozwiązaniem bardziej korzystnym dla skazanego, aniżeli możliwość złożenia wniosku o udzielenie warunkowego zwolnienia dopiero po spełnieniu przesłanki formalnej, jak to ma miejsce na gruncie prawa polskiego. W razie pozytywnej decyzji *parole board* przed odbyciem minimalnej części kary, okres przed zwolnieniem

[1019] Raport The Sentencing Project, Life goes on: the historic rise in life sentences in America (2013), dostępny w internecie pod adresem: <https://web.archive.org/web/20131018011248/http://www.sentencingproject.org/detail/news.cfm?news_id=1636&id=107>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
[1020] G. Cavender, Parole…, s. 47-49.
[1021] R. Dawson, The Decision…, s. 246.
[1022] L.F. Alarid, P.L. Reichel, Corrections…, s. 365.
[1023] E.E. Rhine, J. Petersilia, K.R. Reitz, Improving…, s. 97.
[1024] R. Dawson, The Decision…, s. 280.

może być wykorzystany na przygotowanie skazanego do życia w warunkach wolnościowych.

720. Z drugiej strony, szczególnie w przypadku więźniów odbywających najdłuższe kary (w tym kary w maksymalnym wymiarze dożywotniego pozbawienia wolności), w razie negatywnej decyzji rady ds. zwolnień warunkowych, może ustalić ona bardzo długi (wynoszący często wiele lat) okres, po którym skazany będzie mógł ponownie ubiegać się o udzielenie warunkowego zwolnienia. W art. 305.6.1 rewizji Ustawy Modelowej sugeruje się, by okres ten nie mógł przekraczać 10 lat.[1025]

721. Jeżeli chodzi zaś o czynniki, które powinny być brane pod uwagę przez *parole board* przy rozpoznawaniu wniosku o udzielenie warunkowego zwolnienia, stanowią one w dużej mierze wyraz dyskrecjonalnego uznania rady. W doktrynie wskazano nawet, że decyzja o przyznaniu lub odmowie przyznania *parole* w całości zależy od swobodnego uznania jej członków. Co więcej, decyzje rady nie podlegają w praktyce kontroli merytorycznej na drodze sądowej.[1026]

722. W najnowszej literaturze amerykańskiej wskazuje się, że jedyną podstawą decyzji o odmowie udzielenia warunkowego zwolnienia powinno być ustalenie na podstawie miarodajnych dowodów, że w przypadku skazanego zachodzi nieakceptowalne ryzyko ponownego popełnienia przestępstwa w razie zwolnienia z więzienia. Jednakże, rada nie powinna odmawiać zwolnienia warunkowego jeśli uważa, że odbyta przez skazanego dotychczas kara jest nieproporcjonalnie krótka do wagi popełnionego przestępstwa, a odbycie dłuższej kary jest konieczne dla spełnienia jej retrybutywnego celu.[1027] Powyższe twierdzenia świadczą o ewolucji poglądów na temat przesłanek materialnych warunkowego zwolnienia, jaka dokonała się w USA na przestrzeni ostatnich kilkudziesięciu lat.

723. Mianowicie, w art. 305.9.1 Ustawy Modelowej wskazano, że zasadą jest udzielenie przez radę *parole*, chyba że rada uważa, że zwolnienie skazanego powinno być odroczone, ponieważ:

[1025] K. Reitz, Reporter, C. Klingele, Associate Reporter, Model Penal Code…, s. 604.
[1026] R. Dawson, The Decision…, s. 243-244; R. Snarr, Introduction... Duża dyskrecjonalność *parole boards* była jednym z powodów krytyki systemu *parole*, która pojawiła się w latach 70. XX wieku – zob. akapity 733-734 poniżej.
[1027] E.E. Rhine, J. Petersilia, K.R. Reitz, Improving…, s. 97.

1) Istnieje poważne ryzyko, że skazany nie będzie się stosował do warunków zwolnienia warunkowego;

2) Zwolnienie skazanego w tym czasie doprowadziłoby do zdeprecjonowania powagi popełnionego przez niego przestępstwa lub promowałoby brak szacunku dla prawa;

3) Zwolnienie skazanego miałoby poważnie negatywne efekty na dyscyplinę w zakładzie karnym; lub

4) Kontynuowanie oddziaływania penitencjarnego, leczenia lub szkolenia zawodowego w zakładzie karnym poważnie zwiększy zdolność skazanego do prowadzenia zgodnego z prawem życia po zwolnieniu z więzienia w późniejszym czasie.

724. Zgodnie z art. 305.9.2 Ustawy Modelowej, przy wydawaniu decyzji, rada powinna brać pod uwagę następujące czynniki:

1) Osobowość skazanego, w tym jego dojrzałość, stabilność, poczucie odpowiedzialności oraz widoczną ewolucję jego osobowości, która może poprawiać lub osłabiać przestrzeganie przez niego prawa;

2) Adekwatność przedstawionego przez skazanego planu na życie na wolności (*parole plan*);

3) Umiejętność i gotowość skazanego do przyjęcia na siebie obowiązków i odpowiedzialności;

4) Inteligencję i wykształcenie skazanego;

5) Warunki rodzinne skazanego i posiadanie przez niego krewnych, którzy przejawiają zainteresowanie jego osobą, albo posiadanie przez skazanego innych bliskich i konstruktywnych relacji w społeczeństwie;

6) Historię zatrudnienia skazanego, jego umiejętności pozwalające na podjęcie zatrudnienia i stabilność jego poprzedniego zatrudnienia;

7) Rodzaj miejsca zamieszkania, sąsiedztwa lub społeczności, w której skazany zamierza żyć;

8) Historię skazanego związaną z używaniem narkotyków i alkoholu;

9) Stan psychiczny oraz fizyczny skazanego, w tym niepełnosprawność lub upośledzenie, które może wpłynąć na przestrzeganie przez niego prawa;

10) Wcześniejszą kartotekę karną skazanego, wliczając w to naturę i okoliczności, nieodległy czas i częstotliwość poprzednich przestępstw;

11) Nastawienie skazanego do prawa oraz organów władzy;

12) Zachowanie skazanego w zakładzie karnym, w tym w szczególności czy korzystał on z okazji do samopoprawy, dostarczanych przez programy instytucjonalne, czy był karany dyscyplinarnie w ciągu ostatnich 6 miesięcy przed posiedzeniem lub ponownym posiedzeniem w przedmiocie warunkowego zwolnienia, czy utracił uzyskane redukcje długości kary w toku jej odbywania, i czy takie redukcje zostały mu przywrócone według stanu na chwilę posiedzenia *parole board*;

13) Zachowanie i postawę skazanego podczas wcześniejszych przypadków korzystania przez niego z *probation* lub *parole* i nieodległy czas takich doświadczeń.

725. Jak wynika z powyższego zestawienia, katalog okoliczności branych pod uwagę przez radę ds. zwolnień warunkowych był bardzo rozbudowany i kazuistyczny. Uwzględnienie wszystkich powyższych czynników było jednak możliwe ze względu na obszerny materiał dotyczący osoby skazanego, jakim dysponuje rada. Mianowicie, zgodnie z art. 305.10 Ustawy Modelowej, rada ma obowiązek uwzględnić i rozważyć wszystkie dostępne raporty i informacje na temat skazanego, w tym:

1) Raport przygotowany przez urzędnika ds. zwolnień warunkowych (*parole officer*)[1028] dotyczący osobowości skazanego, historii jego funkcjonowania w społeczeństwie i dostosowania się do organów władzy;

2) Wszystkie oficjalne raporty na temat poprzedniej aktywności przestępczej skazanego, włączywszy w to raporty i dane na temat wcześniejszego przebywania na probacji lub na zwolnieniu warunkowym;

[1028] Takie raporty są też często sporządzane przez kuratorów (*probation officers*).

3) Raport dotyczący oskarżonego (*presentence investigation report*) sporządzony na potrzeby sądu *meriti*;

4) Rekomendacje w sprawie udzielenia zwolnienia warunkowego, przedstawione na etapie orzekania kary przez sąd orzekający lub prokuratora;

5) Raporty z wszelkich badań fizycznych, psychicznych i psychiatrycznych, jakim był poddany skazany;

6) Wszystkie istotne informacje, które mogą być złożone przez skazanego, jego obrońcę lub pokrzywdzonego przestępstwem albo przez inne osoby;

7) Przedstawiony przez skazanego plan na życie na wolności (*parole plan*)

8) Inne istotne informacje dotyczące skazanego, które są rozsądnie dostępne.

726. Jednym z czynników branych pod uwagę przez radę ds. zwolnień warunkowych jest przedstawiony przez skazanego *parole plan*. Jest to dokument, w którym skazany wyjaśnia, w jaki sposób zamierza funkcjonować na wolności w razie udzielenia zwolnienia, oraz że będzie stosował się do nałożonych na niego obowiązków. Elementem tego planu są informacje o przewidywanym miejscu zamieszkania i wykonywanej pracy.[1029]

727. Powszechne jest także korzystanie przez rady ds. zwolnień warunkowych z instrumentów i tabel statystycznych, na podstawie których można ocenić ryzyko recydywy skazanego w razie udzielenia mu warunkowego zwolnienia.[1030] Jak wynika ze statystyk, w zdecydowanej większości stanów takie mechanizmy są wykorzystywane, zaś liczba ta znacznie wzrosła w ciągu ostatnich 25 lat.[1031]

[1029] R. Dawson, The Decision…, s. 261-264; R. Snarr, Introduction...
[1030] E.E. Rhine, J. Petersilia, K.R. Reitz, Improving…, s. 97; J. Petersilia, Parole…, s. 497-498; J.C. Runda, E.E. Rhine & R.E. Wetter, The Practice…; N. Holt, The Current State of parole in America [w:] J. Petersilia, Community corrections. Probation, parole and intermediate sanctions, wyd. Oxford University Press 1998, s. 32-33.
[1031] M. Alper, E. Ruhland, E. Rhine, K. Reitz & C. Klingele, Robina Institute of Criminal Law & Criminal Justice, Increasing Use of Risk Assessment at Release in The Continuing Leverage of Paroling Authorities: Findings from a National Survey (2016), dostępne w internecie pod adresem: <https://robinainstitute.umn.edu/publications/data-brief-increasing-use-risk-assessment-tools-release>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

728. Najistotniejszym zagadnieniem, jakie rozważa *parole board* przy podejmowaniu decyzji, jest ryzyko ponownego popełnienia przez skazanego przestępstwa w razie udzielenia warunkowego zwolnienia.[1032] W początkowym okresie stosowania *parole* najważniejszą przesłanką braną pod uwagę przez radę ds. zwolnień warunkowych był charakter popełnionego przestępstwa.[1033] Następnie większą wagę zaczęto przywiązywać do zachowania skazanego w trakcie odbywania kary, w tym udział w więziennych programach naprawczych, jak również zmiany w psychice skazanego, opisane w raporcie psychologa.[1034]

729. Podobnie jak w przypadku *probation*, również na przykładzie *parole* można zaobserwować znaczne zróżnicowanie przesłanek materialnych stosowania instytucji w poszczególnych stanach. Przykładowo, w stanie Texas przyznaje się skazanym ubiegającym się o udzielenie zwolnienia warunkowego punkty, których ilość decyduje czy możliwe jest orzeczenie *parole*. Punktacja dotyczy zarówno czynników statycznych (wiek w momencie umieszczenia w zakładzie karnym, historia odwołania *probation* i *parole* w związku z popełnieniem zbrodni, wcześniejsze pobyty w więzieniu, historia zatrudnienia oraz popełnione przestępstwo), jak i dynamicznych (obecny wiek skazanego, ewentualne członkostwo w gangu lub innych grupach stanowiących zagrożenie dla bezpieczeństwa, kursy i szkolenia zawodowe ukończone podczas pobytu w zakładzie karnym, zachowanie w trakcie odbywania kary oraz obecny poziom klasyfikacji więziennej ze względu na stopień nadzoru).[1035]

730. W stanie California, skazany na karę dożywotniego pozbawienia wolności z możliwością *parole*[1036] musi wykazać w postępowaniu przed radą ds. zwolnień warunkowych, że nie stanowi on już nadmiernego ryzyka dla bezpieczeństwa publicznego. W postępowaniu rada bada wszystkie dokumenty dotyczące skazanego, zgromadzone w postępowaniu sądowym, raport o ryzyku kryminalistycznym sporządzony przez psychologa, jak również informacje takie jak poziom skruchy okazanej przez skazanego, stanowisko pokrzywdzonego przestępstwem lub jego rodziny, *parole plan* oraz dane na temat zachowania skazanego

---

[1032] R. Dawson, The Decision…, s. 249.
[1033] D. J. Rothman, Conscience and Convenience. The Asylum and Its Alternatives in Progressive America 1980.
[1034] R. Dawson, The Decision…, s. 250-251 oraz 286-287.
[1035] Texas Board of pardons and paroles, Revised Parole Guidelines; dostępne w internecie pod adresem: <http://www.tdcj.state.tx.us/bpp/parole_guidelines/parole_guidelines.html>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
[1036] W stanie California tylko w takich przypadkach możliwe jest zastosowanie *parole* przez radę ds. zwolnień warunkowych.

podczas odbywania kary, ze szczególnym uwzględnieniem uczestnictwa w programach terapeutycznych.[1037] Zasadniczo, ze względu na duży zakres dyskrecjonalności *parole board*, może ona brać pod uwagę wszystkie okoliczności, które uzna za istotne z perspektywy decyzji o udzieleniu skazanemu zwolnienia warunkowego.

731. Szerokie możliwości stosowania *parole* wynikały z dominującego na gruncie amerykańskim orzekania wyroków o nieoznaczonej długości (*indeterminate sentences*). Konstrukcja ta polega na orzeczeniu przez sąd minimalnego i maksymalnego wymiaru kary, którą skazany ma odbyć za popełnione przestępstwo.[1038] Przykładowo, w razie orzeczenia kary w wymiarze od 5 do 20 lat, skazany po raz pierwszy będzie uprawniony do skorzystania z *parole* po odbyciu 5 lat kary pozbawienia wolności. Jeżeli ani wówczas, ani po kolejnych próbach nie uzyska on zwolnienia warunkowego, wówczas opuści zakład karny dopiero po odbyciu maksymalnego wymiaru kary, tj. 20 lat pozbawienia wolności.[1039]

732. W warunkach amerykańskich częste jest także stosowane *indeterminate sentence* z oznaczeniem maksymalnej długości kary w postaci dożywotniego pozbawienia wolności (przykładowo, typowa jest kara od 25 lat pozbawienia wolności do dożywotniego pozbawienia wolności). Co oczywiste, w tym ostatnim wypadku, w razie nieudzielenia *parole*, skazany pozostanie w więzieniu do końca życia. A zatem, w przypadku wyroku nieoznaczonego, ostateczna decyzja co do długości kary należy w istocie do rady ds. zwolnień warunkowych.[1040] W latach 70. XX wieku ponad 70% wszystkich zwolnień z więzienia następowało w drodze warunkowego zwolnienia, stanowiącego dyskrecjonalną decyzję rady ds. zwolnień warunkowych.[1041]

[1037] Parole suitability hearings in California, dostępne w internecie pod adresem: <https://www.cdcr.ca.gov/BOPH/docs/Parole-Suitability-Hearings-updated-9.29.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
[1038] L.F. Alarid, P.L. Reichel, Corrections…, s. 88.
[1039] Sytuacja taka jest określana jako *max out*. Po opuszczeniu zakładu karnego po odbyciu całej kary, skazany nie pozostaje już najczęściej pod żadnego rodzaju dozorem kuratora.
[1040] L. Travis III, Criminal Justice…, s. 288; B. Stańdo-Kawecka, Cele…, s. 296.
[1041] J. Petersilia, Parole…, s. 492.

733. Jednakże, system *indeterminate sentences* i związane z nim szerokie stosowanie *parole* przez rady ds. zwolnień warunkowych zaczęły być krytykowane w połowie lat 70. XX wieku, wraz ze zmianą filozofii karania opartej o rehabilitację sprawcy w kierunku kary retrybutywnej.[1042] Krytyka ta nabrała tempa po opublikowaniu wyników badań R. Martinsona.[1043] Ataki skierowane wobec nieoznaczonych wyroków i zwolnień warunkowych koncentrowały się na trzech argumentach: (i) braku naukowych dowodów, że stosowanie *parole* i następującego po nim nadzoru nad skazanym przyczynia się do spadku poziomu recydywy, (ii) niesprawiedliwym i nieludzkim charakterze *parole*, gdyż jego udzielenie często nie zależało od faktycznej poprawy skazanego podczas pobytu w więzieniu, a także mogło być stosowane nawet bez zgody skazanego oraz (iii) niekontrolowanym zakresie dyskrecjonalności decyzji *parole boards*, które to decyzje często były niespójne i miały dyskryminacyjny charakter.[1044]

734. Powyższa krytyka doprowadziła do stopniowego usuwania *parole* z ustawodawstw stanowych, począwszy od 1975 r.,[1045] co doprowadziło do jego wyeliminowania w 16 stanach do początku lat 80. XX wieku oraz znacznego ograniczenia jego stosowania w wielu innych.[1046] W wyniku tego, zdecydowana większość skazanych zaczęła opuszczać zakłady karne wraz z upływem oznaczonego z góry okresu, bez względu na swoje zachowanie w toku odbywania kary.[1047]

735. Zwolnienie warunkowe, na które skazany musiał sobie zasłużyć, zostało w dużej mierze zastąpione przez obowiązkowe zwolnienie warunkowe (*mandatory parole* lub *mandatory release*), które polegało na zwolnieniu warunkowym po odbyciu kary określonej długości – bez decyzji podejmowanej przez radę ds. zwolnień warunkowych.[1048] *Mandatory parole*, następujące automatycznie po odbyciu określonej części kary, wiąże się ze zwolnieniem skazanego na wolność, przy czym do końca okresu orzeczonej kary będzie on przebywał pod dozorem *parole officer*, zaś w razie naruszenia warunków okresu próby trafi

---

[1042] J. Whitehead, K. Dodson, B. Edwards, Corrections…, s. 112-113; W. Burrell, Trends… [w:] K.S. Chi (red.), The book… s. 597.
[1043] Zob. akapit 699 powyżej.
[1044] J. Petersilia, Parole…, s. 492-493, When…, s. 64-65 oraz Community corrections. Probation, parole and intermediate sanctions, wyd. Oxford University Press, 1998, s. 29; L.F. Alarid, P.L. Reichel, Corrections…, s. 89-90 oraz 364; J. Whitehead, K. Dodson, B. Edwards, Corrections…, s. 112-113.
[1045] B. Foster, Corrections…, s. 479.
[1046] W. Burrell, Trends… [w:] K.S. Chi (red.), The book…, s. 595;
[1047] J. Petersilia, When…, s. 12 oraz 57.
[1048] L.F. Alarid, P.L. Reichel, Corrections…, s. 354; D. Dharmapala, N. Garoupa, J. Shepherd, Legislatures, judges, and parole boards: the allocation of discretion under determinate sentencing, Florida Law Review 2010.

z powrotem do zakładu karnego. Ta forma zwolnienia warunkowego stanowi obecnie najczęstszy sposób opuszczania przez skazanych zakładów karnych w USA.[1049]

736. Odejście od *parole* i wyroków nieoznaczonych na rzecz wyroków oznaczonych (*determinate sentences*) było konsekwencją przyjęcia teorii kary zasłużonej (*just deserts*). Koncepcja ta, zaproponowana przez A. von Hirscha w 1980 roku, narodziła się w wyniku kryzysu teorii rehabilitacji i zakładała położenie większego nacisku na popełnione przestępstwo i stopień jego społecznej szkodliwości, nie zaś na okoliczności związane bezpośrednio z osobą sprawcy (jak jego dotychczasowy sposób życia czy stopień zawinienia). Co za tym idzie, za popełnienie podobnych przestępstw sprawcom – niezależnie od okoliczności ich indywidualizujących – powinno się wymierzać podobne kary.[1050]

737. W latach 80. i 90. XX wieku w USA zaobserwowano także znaczny wzrost punitywności systemu sprawiedliwości karnej, który wpisywał się w założenia polityki surowości wobec przestępców (*get tough on crime*).[1051] W wielu jurysdykcjach wprowadzono wówczas dyrektywy wymiaru kary, z których wynikał obowiązek zastosowania kary bezwzględnego pozbawienia wolności, z wyłączeniem możliwości orzeczenia probacji za popełnienie większości przestępstw. W 1984 roku uchwalono *Comprehensive Crime Control Act*, który zlikwidował Federalną Komisję ds. Warunkowego Zwolnienia (*The US Parole Commission*), uniemożliwiając skazanym za przestępstwa federalne skorzystanie z warunkowego zwolnienia.[1052] Zamiast tego, wprowadzono zasadę zwalniania tych sprawców niezależnie od ich zachowania w toku odbywania kary i poddanie ich dozorowi na wolności (*supervised release*).[1053]

738. Innym przejawem zaostrzania kar było wprowadzenie mechanizmu znanego jako *truth in sentencing*, polegającego na konieczności odbycia przez skazanego co najmniej 85% pierwotnie orzeczonej kary przed wypuszczeniem go na wolność, gdzie ma spędzić resztę kary pozostając pod dozorem. Omawiane regulacje, po raz pierwszy wprowadzone w 1984 roku, doprowadziły do znacznego wydłużenia faktycznego okresu, który skazani odbywali

---

[1049] J. Petersilia, When…, s. 59-61.
[1050] N. Holt, The Current… [w:] J. Petersilia, Community …, s. 30; M. Dubber, T. Hornle, The Oxford Handbook of Criminal Law…, s. 945; B. Stańdo-Kawecka, Cele…, s. 297; A. von Hirsch, Doing Justice. The Choice of Punishments, Report of the Committee for the Study of Incarceration, New York 1980, s. 6 i n.
[1051] W. Burrell, Trends… [w:] K.S. Chi (red.), The book…, s. 597.
[1052] Overview of the...
[1053] Overview of the ... Mechanizm ten jest analogiczny do stosowanego na poziomie stanowym *mandatory parole*.

w zakładzie karnym.[1054] Wyłączyły one bowiem lub poważnie ograniczyły możliwość skorzystania z *parole* lub redukcji odbywanej kary dzięki *good time*.[1055]

739. I wreszcie, w latach 90. XX wieku w USA wprowadzono przepisy, zgodnie z którymi w przypadku popełnienia trzeciego przestępstwa z użyciem przemocy przez uprzednio skazanego sprawcę, obowiązkowe było orzeczenie długoterminowej kary pozbawienia wolności lub nawet kary dożywotniego pozbawienia wolności (tzw. *three strikes and you're out laws*), bez możliwości skorzystania z warunkowego przedterminowego zwolnienia.[1056] Tego rodzaju unormowania zostały wprowadzone w ponad połowie stanów.[1057] Najbardziej znaną i najsurowszą regulacją w tym zakresie było ustawodawstwo stanu California, na mocy którego na karę dożywotniego pozbawienia wolności po popełnieniu trzeciego *felony* zostało skazanych ponad 40 tysięcy osób.[1058]

740. Co prawda ustawodawstwa *three strikes* doprowadziły do spadku najpoważniejszej przestępczości, były one jednak krytykowane ze względu na nadmierną surowość i stosowanie kary dożywotniego pozbawienia wolności w reakcji na relatywnie niegroźne przestępstwa, ze względu na przeszłość kryminalną oskarżonego. Wprowadzenie tego mechanizmu było jedną z przyczyn powstania w Stanach Zjednoczonych kryzysu polegającego na masowej inkarceracji (*mass incarceration*).[1059] Mianowicie, w ciągu ostatnich 40 lat liczba osadzonych w amerykańskich więzieniach wzrosła o ok. 500%. USA, którego ludność stanowi ok. 5% światowej populacji, posiada ok. 25% światowej populacji więziennej.[1060] W najnowszej literaturze amerykańskiej wskazuje się, że stan taki jest nie tylko nieakceptowalny i niezrównoważony, ale również nie do utrzymania

---

[1054] L.F. Alarid, P.L. Reichel, Corrections…, s. 90.
[1055] P. Ditton, D.J. Wilson, Truth in Sentencing in State Prisons, Bureau of Justice Statistics Special Report, 1999, dostępne w internecie pod adresem: <https://bjs.gov/content/pub/pdf/tssp.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku, s. 1 oraz 3.
[1056] L.F. Alarid, P.L. Reichel, Corrections…, s. 101-102; B. Applegate, F. Cullen, M. Turner, Jody Sundt, Assessing Public Support for Three-Strikes-You're Out Laws, Global Versus Specific Attitudes, Crime and Delinquency, vol. 42, no. 517 (1996).
[1057] J. Petersilia, Parole…, s. 497 - autorka podaje, że *three strikes laws* obowiązują w 24 stanach. Po publikacji jej artykułu, analogiczne regulacje wprowadziły kolejne stany, w tym m.in. Arizona oraz Massachusetts.
[1058] J. Jones, Assessing the Impact of "Three Strikes" Laws on Crime Rates and Prison Populations in California and Washington, Inquiries Journal, vol. 4, no. 9, 2012, dostępny w internecie pod adresem: <http://www.inquiriesjournal.com/articles/696/assessing-the-impact-of-three-strikes-laws-on-crime-rates-and-prison-populations-in-california-and-washington>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
[1059] D. Garland, Mass Imprisonment. Social Causes and Consequences, wyd. Sage Publications, New York 2001; J. Simon, Mass Incarceration: from Social Policy to Social Problem [w:] J. Petersilia, K. Reitz, The Oxford Handbook of Sentencing and Corrections, wyd. Oxford University Press 2012, s. 27
[1060] L.B. Eisen, J. Cullen, Update: Changes in State Imprisonment, 2014, dostępne w internecie pod adresem: <https://www.brennancenter.org/sites/default/files/analysis/UpdateChangesinStateImprisonment.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

z systemowego punktu widzenia, a to ze względu na generowanie olbrzymich kosztów na płaszczyźnie ekonomicznej i społecznej.[1061] Szacuje się, że całkowite koszty uwięzienia w USA wynoszą ok. 80 miliardów dolarów rocznie.[1062]

741. W ostatnich latach, ze względu na kryzys amerykańskiego systemu penitencjarnego wywołany restrykcyjną polityką karną, prowadzoną od lat 70. XX wieku, zdecydowanie osłabła krytyka *parole* opartego na dyskrecjonalnej decyzji rady ds. zwolnień warunkowych, dokonywanej po odbyciu przez skazanego wymaganej części kary.

742. W doktrynie amerykańskiej wskazuje się, że ponad 90% osadzonych, odbywających karę pozbawienia wolności, wyjdzie kiedyś na wolność.[1063] W związku z tym, rezygnacja z *parole*, na które skazany musiał sobie zasłużyć, na rzecz obowiązkowego zwolnienia warunkowego pod koniec odbywanej kary, spowodowało brak motywacji u skazanych do odpowiedniego zachowania w zakładach karnych, udziału w programach terapeutycznych i podejmowania innych aktywności w celu przekonania rady ds. zwolnień warunkowych, że zasługują oni na przedterminowe zwolnienie. To z kolei doprowadziło do niekorzystnych konsekwencji na płaszczyźnie kryminalno-politycznej w postaci zwiększonej recydywy skazanych, którzy skorzystali z *mandatory parole*.

743. W związku z tym, w najnowszej literaturze postuluje się powrót do powszechnego stosowania *discretionary parole*. Ze względu na niedoskonałości poprzedniego systemu, podnosi się jednak, że dyskrecjonalna decyzja o udzieleniu zwolnienia warunkowego powinna być ograniczona przez użycie dyrektyw zwolnienia warunkowego, z których wynikałoby jasno, jakie czynniki prognostyczne należy brać pod uwagę. Decyzja taka powinna również uwzględniać wyniki statystycznej oceny ryzyka, że w razie udzielenia przedterminowego zwolnienia skazany popełni ponownie przestępstwo. Taki mechanizm prowadziłby do zobiektywizowania procedury oraz dawał szanse na uzyskanie bardziej efektywnych i sprawiedliwych rezultatów.[1064]

[1061] W. Stuntz, The Collapse of American Criminal Justice, wyd. Belknapp Press 2011.
[1062] B. Obama, The President's Role in Advancing Criminal Justice Reform [w:] Harvard Law Review, vol. 130, no. 3, 2017, s. 815.
[1063] L.F. Alarid, P.L. Reichel, Corrections…, s. 354.
[1064] J. Petersilia, When…, s. 17-18; E.E. Rhine, J. Petersilia, K.R. Reitz, Improving…, s. 97-99.

744. Rewizja Ustawy Modelowej co prawda nie sugeruje powrotu do systemu wyroków nieoznaczonych, opartego o udzielanie zwolnień warunkowych przez *parole boards*, zawiera jednak rozbudowaną regulację dotyczącą redukcji wymiaru odbywanej kary z wykorzystaniem mechanizmu *good time* (art. 305.1). Założenie to uwzględnia najnowsze poglądy doktryny, zgodnie z którymi rzeczywista długość kary odbywanej przez skazanego powinna zależeć od jego zachowania w toku pozbawienia wolności. Co więcej, rewizja Ustawy Modelowej postuluje, aby decyzja o modyfikacji długoterminowych kar pozbawienia wolności w stosunku do skazanych, którzy odbyli już co najmniej 15 lat kary, była podejmowana przez organ złożony z sędziów, co stanowi odpowiedź na krytykę rozwiązań polegających na przyznaniu tych kompetencji członkom *parole boards* z nadania politycznego, wobec których nie wymaga się do tego szczególnych kompetencji.[1065]

745. W świetle powyższego, trudno jednoznacznie stwierdzić, czy w najbliższym czasie w Stanach Zjednoczonych dojdzie do renesansu instytucji *parole* opartej o dyskrecjonalną decyzję właściwego organu na podstawie oceny, z uwzględnieniem instrumentów szacowania ryzyka, czy w razie udzielenia zwolnienia istnieje wysokie ryzyko popełnienia przez skazanego kolejnego przestępstwa. W każdym razie, wobec uwidocznienia się negatywnych konsekwencji stosowania punitywnej polityki karnej od lat 70. do końca XX wieku, co doprowadziło do zjawiska masowej inkarceracji, można przypuszczać, że w USA będzie pojawiało się coraz więcej instytucjonalnych rozwiązań, umożliwiających faktyczne skrócenie długości kary odbywanej przez skazanych. Nawet amerykański prezydent zwrócił uwagę na pilną potrzebę reformy systemu przygotowania skazanych do życia na wolności oraz wprowadzenia regulacji, które ułatwią im społeczną readaptację i funkcjonowanie w warunkach wolnościowych, jako na jedno z głównych zadań stojących obecnie przed systemem wymiaru sprawiedliwości karnej w USA.[1066] W odróżnieniu jednak od tradycyjnego ujęcia *parole*, którego uzasadnieniem była wiara w możliwość uzdrowienia i rehabilitacji skazanego, obecne tendencje wynikają bardziej z czynników pragmatycznych i zgubnych doświadczeń związanych ze zjawiskiem masowego uwięzienia.

[1065] K. Reitz, Reporter, C. Klingele, Associate Reporter, Model Penal Code…, s. 568-569.
[1066] B. Obama, The President's…, s. 833-835.

746. Tym niemniej, analiza rozwiązań amerykańskich w zakresie środków związanych z poddaniem sprawcy próbie pozwala na wyciągnięcie wniosków na temat unormowań, które mogłyby zostać wprowadzone również w Polsce. W szczególności, chodzi o instytucje przewidujące duży zakres swobody sędziego w ustalaniu zakresu indywidualizacji odpowiedzialności karnej sprawcy czynu zabronionego, różne warianty orzeczenia zawierającego cechy probacyjne, jak również rolę organów pozasądowych (rady ds. zwolnień warunkowych czy administracji zakładu karnego) przy podejmowaniu decyzji w przedmiocie warunkowego przedterminowego zwolnienia.

3.3. Anglia

3.3.1. Wstęp

747. Już w średniowieczu w Anglii pojawiły się instytucje polegające na czasowym wstrzymaniu wydania wyroku (*judicial reprieve*) czy złożeniu przez sprawcę obietnicy dobrego zachowania w zamian za wypuszczenie z więzienia (*recognizance*).[1067] Poza USA, to właśnie w Anglii pojawiły się w XIX wieku rozwiązania, które dały początek nowoczesnej probacji.[1068] W 1887 roku uchwalono *First Offenders Act*, na mocy którego dochodziło do warunkowego wstrzymania wydania wyroku skazującego. Natomiast w 1907 roku wydano *Probation of Offenders Act*, w którym zostały zawarte klasyczne założenia probacyjne, i który stanowił punkt odniesienia dla wprowadzenia podobnych mechanizmów w państwach europejskich do lat 70. XX wieku.[1069]

748. Celem probacji w Anglii była rehabilitacja sprawcy oraz ograniczenie poziomu przestępczości.[1070] Była ona powszechnie orzekana jeszcze na przełomie lat 60. i 70. XX wieku, jednak następnie częstotliwość jej stosowania wyraźnie spadła, co miało związek z kryzysem teorii kary opartej na leczeniu i rehabilitacji skazanych.[1071] Od lat 90. XX wieku w Anglii obserwuje się renesans idei probacyjnych, co ma związek z ruchem „*what works*". Od tego czasu większy nacisk w oddziaływaniach probacyjnych kładzie się na klasyfikację ryzyka, potrzeby kryminologiczne sprawcy, modalność sposobu leczenia oraz integralność programów oferowanych sprawcom.[1072] Probacja nie jest już jednak traktowana jako sposób na uleczenie sprawcy, ale jako będąca alternatywą dla

[1067] Ch.L. Chute, M. Bell, Crime…, s. 12-16.
[1068] R. Carter,…L. Wilkins, Probation and , s. 11.
[1069] J. Utrat-Milecki, Instytucja… [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 68 i 79.
[1070] K. Hamai, R. Ville, R. Harris, M. Hough and U. Zvekic, Probation…, s. 105.
[1071] W. Hong Chui, M. Nellis, Moving…
[1072] W. Hong Chui, M. Nellis, Moving…, s. 62-65.

bezwzględnego pozbawienia wolności kara nieizolacyjna, mająca na celu obniżenie wysokiego współczynnika inkarceracji w Anglii.[1073]

749. Podobnie jak ma to miejsce w innych państwach kręgu *common law*, sądy angielskie dysponują dużym zakresem swobody w decydowaniu czy wobec sprawcy można zastosować wolnościowe środki oddziaływania. Trzeba jednak zaznaczyć, że w licznych ustawach (takich jak *Criminal Justice Act z* 1967 roku,[1074] *Criminal Justice Act z* 1991 roku,[1075] *Crime (Sentences) Act* z 1997 roku,[1076] *Criminal Justice Act z* 2003 roku,[1077] *Criminal Justice and Immigration Act z* 2008 roku[1078] oraz *Legal Aid, Sentencing and Punishment of Offenders Act z* 2012 roku[1079]) zostały zawarte dyrektywy wymiaru kary, jakimi powinien kierować się sąd.[1080]

3.3.2. Probacja

750. W praktyce sądów angielskich funkcjonuje wiele instytucji o charakterze probacyjnym. Dla przykładu, stosuje się probację (*probation order*), prace społeczne (*community service order*), zadośćuczynienie społeczne (*community reparation order*), dozór (*supervised attendance order*), ograniczenie wolności (*restriction of liberty order*), zadośćuczynienie (*compensation order*), poddanie się leczeniu i kontroli na obecność narkotyków (*drug testing and treatment order*), dozór połączony z leczeniem (*supervision and treatment order*).[1081] Istnieje także możliwość warunkowego odstąpienia od prowadzenia postępowania (*diversion*).[1082] Sąd może również odroczyć wydanie wyroku na okres

---

[1073] P. Raynor, Community… [w:] M. Maguire, R. Morgan, R. Reiner (red.), The Oxford Handbook of Criminology…, s. 933; M. Maguire, R. Morgan, R. Reiner (red.), The Oxford Handbook of Criminology…, s. 897.

[1074] Criminal Justice Act z 1967 roku – dostępny w internecie pod adresem: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/44/contents>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

[1075] Criminal Justice Act z 1991 roku – dostępny w internecie pod adresem: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1967/80>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

[1076] Crime (Sentences) Act z 1997 roku – dostępny w internecie pod adresem: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1997/43/contents>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

[1077] Criminal Justice Act z 2003 roku – dostępny w internecie pod adresem: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/44/contents>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

[1078] Criminal Justice and Immigration Act z 2008 roku – dostępny w internecie pod adresem: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2008/4/contents>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

[1079] Legal Aid, Sentencing and Punishment of Offenders Act z 2012 roku – dostępny w internecie pod adresem: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2012/10/contents/enacted>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

[1080] W Anglii istnieją także liczne szczegółowe dyrektywy wymiaru kary dotyczące poszczególnych przestępstw. Zob. przykładowe dyrektywy dostępne w internecie pod adresem: <https://www.loc.gov/law/help/sentencing-guidelines/englandandwales.php>, <https://www.sentencingcouncil.org.uk/wp-content/uploads/Definitive-Guideline-Imposition-of-CCS-final-web.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

[1081] I. Dornescu, Community sanctions and measures in Europe. Some results from a recent survey, EuroVista. Probation and Community Justice, vol. 1, no. 1.

[1082] P. Raynor, Community… [w:] M. Maguire, R. Morgan, R. Reiner (red.), The Oxford Handbook of Criminology…, s. 933.

do 6 miesięcy, jeżeli uważa, że w tym czasie ulegną zmianie okoliczności dotyczące sprawcy (*conditional sentence*).[1083] W 2012 roku pod nadzorem służb probacyjnych w Anglii pozostawało łącznie ok. 223 tysięcy osób.[1084]

751. Cechą wspólną powyższych środków jest udział w postępowaniu urzędników probacyjnych (*probation officers*), przygotowujących raport na potrzeby sądu (*presentence report*), który ma dostarczyć informacji na temat sprawcy i pomóc sądowi w podjęciu decyzji co do najbardziej adekwatnej kary.[1085]

752. W warunkach angielskich probacja stanowi samoistne orzeczenie.[1086] Do 1991 roku probacja była stosowana zamiast kary, jednak *Criminal Justice Act* z 1991 roku uregulował ją jako osobną karę, która jest odbywana w społeczeństwie, pod nadzorem urzędnika probacyjnego.[1087] Od 2000 roku środki wolnościowe w Anglii noszą nazwy środków społecznej rehabilitacji (*community rehabilitation orders*) oraz kar odbywanych w społeczeństwie (*community punishment orders*).[1088]

753. *Criminal Justice Act* z 2003 roku wprowadził zaś jedną, ogólną formę kary odbywanej w społeczeństwie (*community sentence* / *community order*), która może być stosowana na okres do 3 lat.[1089] W ramach tego środka, sąd ma obowiązek nałożyć na skazanego co najmniej jeden z 12 obowiązków, wymienionych w sekcji 177 *Criminal Justice Act* z 2003 roku, przy czym powinno to realizować jeden ze wskazanych w ustawie celów karania.[1090] Zgodnie z sekcją 142(1) *Criminal Justice Act* z 2003 roku, tymi celami są: (i) ukaranie sprawców, (ii) ograniczenie poziomu przestępczości (w tym jej redukcja poprzez odstraszanie), (iii) zreformowanie i wyleczenie sprawców, (iv) ochrona społeczeństwa oraz

---

[1083] S. Hall, R. Canton, Probation in Europe: England and Wales, CEP – the European Organisation for Probation, dostępny w internecie pod adresem: <http://cep-probation.org/uploaded_files/England%20and%20Wales%20final%20chapter.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku, s. 23

[1084] S. Hall, R. Canton, Probation…, s. 7. Jeszcze w 2009 roku, liczba ta wynosiła 242,504 osoby, zob. P. Raynor, Community… [w:] M. Maguire, R. Morgan, R. Reiner (red.), The Oxford Handbook of Criminology…, s. 930.

[1085] S. Hall, R. Canton, Probation…, s. 21.

[1086] C.G. Cartledge, P.J.P. Tak, M. Tomic-Malic, Probation…, s. 477.

[1087] F. Schmalleger, Criminal…; P. Raynor, Community… [w:] M. Maguire, R. Morgan, R. Reiner (red.), The Oxford Handbook of Criminology…, s. 935.

[1088] P. Raynor, Community… [w:] M. Maguire, R. Morgan, R. Reiner (red.), The Oxford Handbook of Criminology…, s. 930.

[1089] P. Raynor, Community… [w:] M. Maguire, R. Morgan, R. Reiner (red.), The Oxford Handbook of Criminology…, s. 935.

[1090] S. Hall, R. Canton, Probation…, s. 25.

(v) spowodowanie, że sprawca naprawi szkodę i zadośćuczyni pokrzywdzonym przestępstwem, jakiego się dopuścił.

754. Środek ten jest stosowany zasadniczo wobec sprawców drobnych oraz średnio poważnych przestępstw, zaś w stosunku do sprawców najpoważniejszych czynów – jedynie w szczególnych okolicznościach.[1091] W praktyce, *community sentence* jest najczęściej orzekany w przypadku sprawców czynów takich jak zniszczenie mienia, odniesienie korzyści z oszustwa oraz napaść.[1092]

3.3.3. Wyrok pozbawienia wolności w zawieszeniu (*suspended sentence of imprisonment*)

755. Osobnym środkiem o charakterze probacyjnym przewidzianym w angielskim systemie prawnym jest zawieszona kara pozbawienia wolności (*suspended sentence of imprisonment*), zbliżona do polskiej instytucji warunkowego zawieszenia.

756. Zgodnie z sekcją 189(1) *Criminal Justice Act* z 2003 roku, sąd orzekający mógł zawiesić warunkowo karę pozbawienia wolności orzeczoną w wymiarze co najmniej 28 tygodni a maksymalnie 51 tygodni, pod warunkiem, że skazany nie naruszy obowiązków nałożonych w okresie próby oraz nie popełni w jego trakcie kolejnego przestępstwa. Niespełnienie tych warunków mogło spowodować zarządzenie kary pozbawienia wolności do wykonania.[1093]

757. Warunkowe zawieszenie kary pozbawienia wolności może być zastosowane, gdy sąd w pierwszej kolejności uzna, że przestępstwo było na tyle poważne, że orzeczenie grzywny ani *community sentence* nie będzie uzasadnione i wystarczające.[1094]

758. *The Legal Aid, Sentencing and Punishment of Offenders Act* z 2012 roku wprowadził modyfikacje do przepisów dotyczących kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania. Zgodnie z sekcją 68(1) tego aktu, rozszerzono możliwość stosowania warunkowego zawieszenia do kary pozbawienia wolności w wymiarze

[1091] K. Hamai, R. Ville, R. Harris, M. Hough and U. Zvekic, Probation…, s. 113-114.
[1092] Community sentences, informacja dostępna w internecie pod adresem: <https://www.gov.uk/community-sentences>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
[1093] Types of prison sentences, informacja dostępna w internecie pod adresem: <https://www.gov.uk/types-of-prison-sentence/suspended-prison-sentences>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
[1094] Sekcja 152(2) Criminal Justice Act z 2003 roku.

od 14 dni do 2 lat. Co więcej, nałożenie na skazanego obowiązków w okresie próby nie jest już obowiązkowe.[1095]

759. Na poziomie ustawowym nie zostały wymienione czynniki, które powinny być brane pod uwagę przy podejmowaniu decyzji o zawieszeniu wykonania kary pozbawienia wolności. Zostały one jednak zawarte (od strony negatywnej) w dyrektywach wymiaru kary, wydanych w 2017 roku przez radę ds. kar (*Sentencing Council*). Zgodnie z tymi dyrektywami, następujące przesłanki przemawiają za tym, że zastosowanie kary warunkowo zawieszonej nie będzie odpowiednie: (i) sprawca stanowi ryzyko lub zagrożenie dla społeczeństwa, (ii) odpowiednie ukaranie sprawcy może być osiągnięte jedynie za pomocą natychmiastowego uwięzienia oraz (iii) sprawca ma historię niewypełniania obowiązków nałożonych przez sąd. Z kolei do przesłanek, które mogą skłonić sąd do warunkowego zawieszenia kary pozbawienia wolności należą: (i) realistyczne widoki na rehabilitację (uzdrowienie) sprawcy, (ii) silne okoliczności łagodzące dotyczące osoby sprawcy oraz (iii) okoliczność, że natychmiastowe uwięzienie spowoduje silne szkodliwe konsekwencje dla innych osób.[1096]

760. Jak pokazują statystyki, ok. 40% wszystkich kar pozbawienia wolności w Anglii zostaje warunkowo zawieszonych.[1097] Jednakże, ze względu na strukturę orzekanych kar, w liczbach bezwzględnych wartość ta nie jest zbyt wysoka. Zdecydowanie najczęściej stosowaną karą (powyżej 70% wszystkich kar) jest grzywna, zaś udział kary pozbawienia wolności wynosi znacznie poniżej 10%.[1098] W 2010 roku warunkowe zawieszenie kary pozbawienia wolności zastosowano w przypadku 2,5% wszystkich skazanych,[1099] zaś w 2014 roku wartość ta wyniosła 3,5%.[1100]

[1095] Zob. P. Ahluwalia, R. Epstein, When Should a Sentence of Imprisonment be Suspended?, Criminal Law & Justice Weekly, 2017, dostępne w internecie pod adresem: <https://www.criminallawandjustice.co.uk/features/When-Should-Sentence-Imprisonment-be-Suspended>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

[1096] Sentencing Council, Imposition of Community and Custodial Sentences. Definitive Guideline, dostępne w internecie pod adresem: <https://www.sentencingcouncil.org.uk/wp-content/uploads/Definitive-Guideline-Imposition-of-CCS-final-web.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku, s. 8.

[1097] A. Samuels, Suspended Sentence, Criminal Law & Justice Weekly, 2017, dostępne w internecie pod adresem: <https://www.criminallawandjustice.co.uk/features/Suspended-Sentence>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

[1098] K. Mycka, T. Kozłowski, Paradoksy…, s. 9; P. Robert, The French Criminal Justice System [w:] V. Ruggiero, M. Ryan, Punishment in Europe. A Critical Anatomy of Penal Systems, wyd. Palgrave/Macmillan 2013, s. 112

[1099] P. Robert, The French… [w:] V. Ruggiero, M. Ryan, Punishment…, s. 112.

[1100] T. Darkowski, Warunkowe… [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 48.

3.3.4. Warunkowe przedterminowe zwolnienie (*parole/early release on licence*)

761. Warunkowe przedterminowe zwolnienie zostało formalnie wprowadzone w Anglii dopiero w 1968 roku na mocy *Criminal Justice Act* z 1967 roku, który w tym zakresie bazował na rozwiązaniach amerykańskich.[1101] We wcześniejszym okresie skazani odbywający karę pozbawienia wolności mogli nabyć uprawnienie do skrócenia kary maksymalnie o 1/3 w zamian za dobre zachowanie.[1102]

762. Na mocy sekcji 59(1) *Criminal Justice Act* z 1967 roku została utworzona Rada ds. zwolnień warunkowych (*Parole Board*), której zadaniem było doradzanie ministrowi spraw wewnętrznych w sprawie wcześniejszego zwalniania skazanych na karę pozbawienia wolności.[1103] Oprócz organu centralnego, ustawa z 1967 roku wprowadziła także lokalne rady ds. zwolnień warunkowych, które przestały jednak istnieć wraz z wejściem w życie *Criminal Justice Act* z 1991 roku. Minister spraw wewnętrznych stopniowo delegował na rzecz Rady swoje funkcje, co oznaczało, że to *Parole Board* podejmowała w istocie decyzje o zwalnianiu więźniów.[1104]

763. Rada ds. zwolnień warunkowych stanowiła ciało eksperckie, którego członkowie byli powoływani przez ministra spraw wewnętrznych.[1105] Początkowo Rada składała się z 17 członków, w tym przewodniczącego, psychiatrów, naczelnych urzędników probacyjnych oraz kryminologów.[1106] W następnych latach w skład Rady byli powoływani nowi członkowie, co wiązało się z coraz większym zakresem jej działań. Przykładowo, w latach 2006-2007 *Parole Board* liczyła oprócz przewodniczącego 176 członków, w tym: 3 członków pobierających wynagrodzenie, 47 sędziów, 20 psychiatrów, 18 psychologów, 11 urzędników probacyjnych, 6 kryminologów oraz 71 członków niezależnych.[1107] Natomiast kompetencje Rady zmieniały się wraz ze zmianą stosownych przepisów dotyczących zwolnienia warunkowego, dokonanych przede wszystkim na mocy *Criminal Justice Act* z 1991 roku oraz *Criminal Justice Act* z 2003 roku.

[1101] R.J. Terrill, World..., s. 107.
[1102] A. Osler, Introduction to the Probation service, wyd. Waterside Press 1995, s. 125.
[1103] F. Schmalleger, Criminal...
[1104] H. Arnott, S. Creighton, Parole Board Hearings. Law and practice, 2nd edition, wyd. Legal Action Group 2009, s. 4.
[1105] W 2007 roku został utworzony urząd ministra sprawiedliwości, który zastąpił ministra spraw wewnętrznych w wykonywaniu kompetencji związanych z udzielaniem warunkowego przedterminowego zwolnienia, zob. H. Arnott, S. Creighton, Parole..., s. 74.
[1106] H. Arnott, S. Creighton, Parole..., s. 4.
[1107] F. Schmalleger, Criminal...

764. Na gruncie sekcji 60.1 *Criminal Justice Act* z 1967 roku, warunkowe zwolnienie następowało na mocy decyzji ministra spraw wewnętrznych, na podstawie rekomendacji *Parole Board*. Skazany na karę pozbawienia wolności, z wyjątkiem kary dożywotniego pozbawienia wolności, mógł zostać warunkowo zwolniony po odbyciu co najmniej 1/3 orzeczonej kary, jednak nie mniej niż 12 miesięcy. Okres ten został skrócony do 6 miesięcy na podstawie *Criminal Justice Act* z 1982 roku.

765. Ustawa nie zawierała kryteriów materialnych, jakimi miała się kierować Rada przy podejmowaniu decyzji o wcześniejszym zwolnieniu skazanego. W 1975 roku minister spraw wewnętrznych wydał jednak rekomendacje dotyczące tych czynników. I tak, Rada powinna wziąć pod uwagę zachowanie skazanego podczas odbywania kary, rodzaj przestępstwa, przeszłość kryminalną skazanego, ryzyko recydywy, zagrożenie dla społeczeństwa w razie udzielenia zwolnienia oraz jego stosunki rodzinne.[1108] W razie nieudzielenia zwolnienia na podstawie rekomendacji *Parole Board*, skazany był automatycznie zwalniany po odbyciu dwóch trzecich kary.[1109]

766. Przy rozpatrywaniu konkretnej sprawy, Rada ds. zwolnień warunkowych analizuje akta skazanego (*dossier*). Dokumenty te zawierają (i) informacje o popełnionym przestępstwie sporządzone przez sędziego orzekającego karę, (ii) informacje o zachowaniu w więzieniu, (iii) popełnionych wcześniej przestępstwach, (iv) stosunkach rodzinnych, (v) pochodzeniu społecznym, (vi) planach życiowych po wyjściu na wolność oraz (vii) czy skazany podjął działania w celu wyeliminowania czynników, które skłoniły go do popełnienia przestępstwa, (viii) oświadczenie pokrzywdzonego oraz (ix) raporty z badań medycznych, psychologicznych i psychiatrycznych.[1110]

[1108] J.E. Hall Williams, Ten years of parole – retrospect and prospect, wyd. Croydon 1978; S. Shute, The Development of Parole and the Role of Research in its Reform [w:] L. Zedner, A. Ashworth, The Criminological Foundations of Penal Policy: Essays in Honour of Roger Hood, wyd. Oxford University Press 2003.
[1109] H. Arnott, S. Creighton, Parole…, s. 76.
[1110] Getting parole, dostępne w internecie pod adresem: <https://www.gov.uk/getting-parole/parole-board-hearing>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku; H. Arnott, S. Creighton, Parole…, s. 94-98.

767. Choć udzielenie zwolnienia warunkowego było dyskrecjonalne, w początkowym okresie *parole* było stosowane w sposób liberalny. W związku z powszechnym przekonaniem, że wszyscy więźniowie po nabyciu formalnego uprawnienia skorzystają z tego środka, pojawiły się zarzuty, iż sędziowie orzekają zbyt surowe kary, niejako przewidując, że skazany zostanie wcześniej zwolniony.[1111]

768. Uregulowania *parole* zawarte w *Criminal Justice Act* z 1967 roku były krytykowane m.in. ze względu na uznaniowość decyzji Rady oraz niejednoznaczność przesłanek stanowiących podstawę jej rekomendacji. W związku z tym, rząd powołał tzw. Komisję Carlisle'a w celu opracowania założeń reformy obowiązującego systemu. Podstawą prac Komisji były następujące założenia: (i) selektywny system zwalniania więźniów skazanych na kary krótkoterminowe jest niepożądany i niepraktyczny, (ii) system wcześniejszego zwolnienia nie powinien podważać proporcjonalności wyroków skazujących, zaś Rada ds. zwolnień warunkowych nie powinna oceniać, czy skazany odbył już zasłużoną część kary, (iii) należy przyznać większe rzeczywiste znaczenie całemu wyrokowi wydanemu przez sąd, (iv) należy dążyć do sytuacji, w której niewielka ilość skazanych będzie opuszczała zakłady karne bez żadnego okresu nadzoru urzędnika probacyjnego oraz (v) skazanym ubiegającym się o warunkowe przedterminowe zwolnienie należy przyznać odpowiednie gwarancje proceduralne.[1112]

769. Rekomendacje Komisji Carlisle'a zostały w całości zaakceptowane przez rząd i inkorporowane do Białej Księgi (*White Paper*), która była z kolei podstawą do wprowadzenia reformy w 1991 roku.[1113] Założenia reformy były następujące: (i) dyskrecjonalne warunkowe zwolnienie skazanych na kary do 4 lat pozbawienia wolności powinno zostać usunięte a ci skazani powinni być automatycznie warunkowo zwalniani po upływie połowy kary, (ii) dla skazanych na kary pozbawienia wolności możliwość uzyskania zwolnienia warunkowego powinna istnieć na przestrzeni krótszego okresu, tj. pomiędzy odbyciem połowy a trzech czwartych kary, (iii) dla skazanych na kary przekraczające 4 lata pozbawienia wolności, zwolnienie powinno nastąpić po upływie dwóch trzecich kary, aby w każdym przypadku zachodził okres dozoru (*licence*), (iv) lokalne komisje ds. zwolnień warunkowych powinny zostać wyeliminowane,

---

[1111] A. Osler, Introduction…, s. 126.
[1112] N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, Release…, s. 106-108.
[1113] P. Raynor, Community… [w:] M. Maguire, R. Morgan, R. Reiner (red.), The Oxford Handbook of Criminology…, s. 934-935; A. Osler, Introduction…, s. 127.

(v) postępowanie powinno być bardziej przejrzyste oraz zapewniające skazanym aktywne uczestnictwo, oraz (vi) powinny być ustalone ustawowe przesłanki udzielenia zwolnienia.[1114]

770. W rezultacie, na gruncie *Criminal Justice Act* z 1991 roku powstał system mieszany warunkowego zwolnienia.[1115] Skazani na karę poniżej 12 miesięcy byli automatycznie zwalniani po upływie połowy kary. Nie pozostawali oni pod dozorem ani nie były na nich nakładane żadne obowiązki, ale zwolnienie mogło być odwołane w razie popełnienia kolejnego przestępstwa w okresie przed upływem całości kary. W przypadku skazanych na kary w wymiarze od 12 miesięcy, ale poniżej 4 lat, warunkowe zwolnienie również następowało automatycznie po odbyciu połowy kary, jednak skazany pozostawał pod dozorem do upływu trzech czwartych orzeczonej kary. Wobec skazanych na kary w wymiarze co najmniej 4 lat, automatyczne warunkowe zwolnienie następowało po odbyciu dwóch trzecich kary, zaś do upływu trzech czwartych kary skazany pozostawał pod dozorem. Odnośnie do tych skazanych, po odbyciu połowy kary istniała możliwość udzielenia fakultatywnego warunkowego zwolnienia przez *Parole Board*.[1116] W tym ostatnim wypadku decyzja należała teoretycznie do ministra spraw wewnętrznych, jednak w 1998 roku delegował on ją na rzecz Rady, co oznacza, że organ ten podejmował wiążące rozstrzygnięcie o zwolnieniu skazanych na kary do 15 lat pozbawienia wolności.[1117] Należy także wskazać, że na gruncie *Criminal Justice Act* z 1991 roku warunkowe przedterminowe zwolnienie było określane nie jako *parole*, lecz jako *early release* lub *release on licence*, co było wyrazem odejścia od zasadniczo dyskrecjonalnego udzielania zwolnienia w poprzednim stanie prawnym.

771. Fundamentalne zmiany w regulacji warunkowego zwolnienia w Anglii zaszły wraz z wejściem w życie *Criminal Justice Act* z 2003 roku, co miało miejsce w 2005 roku. Z perspektywy możliwości skorzystania z *early release*, ustawa ta wyeliminowała rozróżnienie skazanych na odbywających krótkoterminowe i długoterminowe kary pozbawienia wolności.[1118] W przypadku wyroków oznaczonych (*determinate sentences*)

[1114] N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, Release…, s. 107-108.
[1115] B. Stańdo-Kawecka, Warunkowe…, s. 75.
[1116] B. Stańdo-Kawecka, Warunkowe…, s. 75; H. Arnott, S. Creighton, Parole…, s. 76-77; R.J. Terrill, World…, s. 107-108; P. Raynor, Community… [w:] M. Maguire, R. Morgan, R. Reiner (red.), The Oxford Handbook of Criminology…, s. 930.
[1117] N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, Release…, s. 108.
[1118] H. Arnott, S. Creighton, Parole…, s. 84; R.J. Terrill, World…, s. 107.

o długości co najmniej 12 miesięcy, skazani mają być obligatoryjnie zwalniani po odbyciu połowy kary.[1119] Natomiast w razie skazania na karę oznaczoną w wymiarze krótszym niż 12 miesięcy, sąd *meriti* już w wyroku określa część kary, po odbyciu której skazany jest automatycznie zwalniany z zakładu karnego.[1120] Kara powinna być orzeczona w wymiarze 28-51 tygodni,[1121] przy czym okres izolacji więziennej wynosi od 2 do 13 tygodni, zaś okres próby po warunkowym zwolnieniu co najmniej 26 tygodni.[1122] Co więcej, w odróżnieniu od *Criminal Justice Act* z 1991 roku, okres próby trwa do końca orzeczonej kary, nie kończąc się wraz z upływem trzech czwartych kary. Zatem wszyscy skazani warunkowo zwolnieni znajdują się pod dozorem aż do końca kary.[1123]

772. Rada ds. zwolnień warunkowych nie odgrywa przy tym żadnej roli w zwalnianiu wyżej wskazanej kategorii skazanych, którzy stanowią zdecydowaną większość odbywających karę pozbawienia wolności w Anglii.[1124] Na gruncie ustawy z 2003 roku, rola *Parole Board* polega na podejmowaniu decyzji o zwalnianiu najgroźniejszych przestępców, skazanych za przestępstwa seksualne oraz popełnione z użyciem przemocy.[1125] Chodzi mianowicie o sprawców skazanych na karę nieoznaczoną w warunkach sekcji 227-228 *Criminal Justice Act* z 2003 roku (*extended sentence*).[1126]

773. Rola Rady ds. zwolnień warunkowych polega także na rekomendowaniu ministrowi sprawiedliwości czy skazani na kary nieoznaczone mogą być przeniesieni do otwartego zakładu karnego. W przypadku tych osób (do których zaliczają się także odbywający karę dożywotniego pozbawienia wolności) obniżenie rygoru odbywania kary stanowi warunek wstępny uzyskania warunkowego zwolnienia, o którym decyduje bezpośrednio minister sprawiedliwości.[1127]

774. Osobnego omówienia wymaga możliwość udzielenia warunkowego przedterminowego zwolnienia sprawcy skazanemu na karę dożywotniego pozbawienia wolności. Zgodnie z sekcją 61(1) *Criminal Justice Act* z 1967 roku, o zwolnieniu takiego skazanego decydował minister spraw wewnętrznych, w razie pozytywnej rekomendacji *Parole Board*,

---

[1119] H. Arnott, S. Creighton, Parole…, s. 76-77. Zob. sekcja 244(1) Criminal Justice Act z 2003 roku.
[1120] Sekcja 181(3) Criminal Justice Act z 2003 roku.
[1121] Sekcja 181(2) Criminal Justice Act z 2003 roku.
[1122] Sekcja 182(5)-(6) Criminal Justice Act z 2003 roku.
[1123] R.J. Terrill, World…, s. 107.
[1124] H. Arnott, S. Creighton, Parole…, s. 2-3.
[1125] R.J. Terrill, World…, s. 108.
[1126] F. Schmalleger, Criminal...
[1127] H. Arnott, S. Creighton, Parole…, s. 23.

po konsultacji z Lordem Najwyższym Sędzią Anglii oraz, w miarę możliwości, z sędzią orzekającym w sprawie. Minimalny okres kary, który powinien zostać odbyty przed rozpatrzeniem możliwości udzielenia zwolnienia był określany w wyroku skazującym przez sędziego orzekającego w sprawie.[1128]

775. Podobna regulacja dotycząca zwalniania skazanych na karę dożywotniego pozbawienia wolności była przewidziana w sekcjach 34 oraz 35 *Criminal Justice Act* z 1991 roku, które wskazywały odrębne przesłanki udzielenia takiego zwolnienia dla skazanych w sytuacji, gdy przepis ustawy przewiduje orzeczenie tej kary alternatywnie z karą terminową, oraz dla skazanych za przestępstwa, w przypadku których orzeczenie kary dożywotniego pozbawienia wolności było obligatoryjne (*mandatory life sentence*).[1129] W praktyce, na gruncie tej ustawy minister spraw wewnętrznych dokonywał oceny zasadności udzielenia skazanemu warunkowego zwolnienia po odbyciu 25 lat kary.[1130]

776. Tymczasem w przepisach *Criminal Justice Act* z 2003 roku brak było regulacji, które zobowiązywałyby ministra spraw wewnętrznych (obecnie – ministra sprawiedliwości) do dokonywania takiej oceny po 25 latach czy jakimkolwiek innym okresie.[1131]

777. W związku z tym, w sprawie *Vinter* ETPCz stwierdził, że angielskie przepisy dotyczące warunkowego zwolnienia skazanych na karę dożywotniego pozbawienia wolności[1132] były niejasne, i jako takie naruszały art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, gdyż pozbawiały one skazanych „prawa do nadziei".[1133]

778. Jednakże, po wydaniu wyroku w sprawie *Vinter*, Angielski Sąd Apelacyjny w sprawie *McLoughlin* odniósł się do stanowiska ETPCz i wyjaśnił, że prawo krajowe nakłada na ministra sprawiedliwości obowiązek zwolnienia skazanego na karę dożywotniego pozbawienia wolności w razie wykazania szczególnych okoliczności, a sposób realizacji powyższego uprawnienia podlega kontroli sądów krajowych. W szczególności, sąd ten stwierdził, że uprawnienia ministra sprawiedliwości muszą podlegać wykładni zgodnej

---

[1128] N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, Release…, s. 408.
[1129] Przykładowo, orzeczenie kary dożywotniego pozbawienia wolności jest obowiązkowe za popełnienie morderstwa, zob. sekcja 1(1) the Murder (Abolition of the Death Penalty) Act z 1965 roku. The Murder (Abolition of the Death Penalty) Act z 1965 roku – dostępny w internecie pod adresem: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1965/71/contents>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
[1130] Wyrok Wielkiej Izby Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie Vinter…, s. 14, akapit 46.
[1131] Wyrok Wielkiej Izby Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie Vinter…, s. 35, akapit 95.
[1132] Sekcja 30 Crime (Sentences) Act z 1997 roku przewidywała uprawnienie ministra sprawiedliwości do udzielania warunkowego zwolnienia więźniom dożywotnim.
[1133] C. Appleton, Life… Zob. też akapit 475 powyżej.

z art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Zgodnie z sekcją 30 *Crime (Sentences) Act* z 1997 roku, minister sprawiedliwości może zaś zarządzić takie zwolnienie w każdym czasie, gdy dalsze przetrzymywanie skazanego w warunkach izolacyjnych nie byłoby uzasadnione z penologicznego punktu widzenia.[1134] W wyroku w sprawie *Hutchinson* ETPCz stwierdził, że po dokonaniu przez sąd krajowy wykładni przepisów dotyczących udzielania warunkowego zwolnienia więźniom dożywotnim, angielski system kontroli kary dożywotniego pozbawienia wolności i udzielania warunkowego zwolnienia z tej kary nie narusza już standardów wynikających z art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.[1135]

779. W przypadku osób, wobec których *Parole Board* w dalszym ciągu podejmuje decyzje w przedmiocie udzielenia warunkowego zwolnienia (jak choćby skazanych na gruncie *Criminal Justice Act* z 1967 roku lub z 1991 roku albo odbywających *extended sentence*), Rada przeprowadza tzw. test na zwolnienie (*test for release*), w celu ustalenia, czy skazanego można wypuścić na wolność. Zgodnie z sekcją 247(3) *Criminal Justice Act* z 2003 roku, Rada nie może zdecydować o zwolnieniu, o ile nie uważa, że izolacja skazanego nie jest już konieczna ze względu na ochronę społeczeństwa.[1136] W wytycznych dla *Parole Board* wskazano jednoznacznie, że ochrona społeczeństwa jest najważniejszą okolicznością warunkującą decyzję o udzieleniu bądź nieudzieleniu warunkowego zwolnienia.[1137]

780. Przesłanki powyższego testu są określone odmiennie w przypadku skazanych na karę dożywotniego pozbawienia wolności. Mianowicie, ich zwolnienie jest możliwe, jeżeli dłuższa izolacja nie jest niezbędna ze względu na ochronę społeczeństwa przed poważnym zagrożeniem dla życia i zdrowia (*life and limb*).[1138] Jeżeli w toku postępowania dojdzie do ustalenia, że po zwolnieniu skazanego dożywotniego może on dopuszczać się mniej

---

[1134] R v. McLoughlin, R v. Newell, Court of Appeal, Criminal Division, [2014] EWCA Crim 188, dostępny w internecie pod adresem: <https://www.judiciary.gov.uk/wp-content/uploads/JCO/Documents/Judgments/r-v-mcloughlin-and-r-v-newell.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku; C. Appleton, Life…

[1135] Wyrok Wielkiej Izby ETPCZ z dnia 17 stycznia 2017 roku, Hutchinson przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, skarga nr 57592/08, dostępny w internecie pod adresem: <https://lovdata.no/static/EMDN/emd-2008-057592-2.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

[1136] Przesłanka ta istniała w tym samym brzmieniu już na gruncie sekcji 28(6)(b) Crime (Sentences) Act z 1997 roku. Obecne brzmienie tej przesłanki zostało zawarte w sekcji 246A(6)(b) Criminal Justice Act z 2003 roku, wprowadzonej przez sekcję 125 Legal Aid, Sentencing and Punishment of Offenders Act z 2012 roku.

[1137] The Parole Board for England and Wales, Guidance to members on LASPO Act 2012 – test for release, Revised Guidance, 2013, dostępne w internecie pod adresem: <https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/317735/guidance-on-laspo.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku, s. 4.

[1138] The Parole Board…, s. 4; N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, Release…, s. 120-121; H. Arnott, S. Creighton, Parole…, s. 148.

poważnych przestępstw (jak np. przestępstw przeciwko mieniu), nie będzie to stanowiło przesłanki odmowy zwolnienia.

3.4. Niemcy

3.4.1. Wstęp

781. Karami najczęściej stosowanymi w Niemczech są kara grzywny oraz kara pozbawienia wolności, zarówno z warunkowym zawieszeniem wykonania, jak i bezwzględna.[1139] Przykładowo, w 2010 roku grzywnę zastosowano w 79,8% przypadków, zaś karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem – w 13,3% spraw, zaś bez zawieszenia – w stosunku do 5,8% skazanych.[1140] W 2014 roku wskaźnik zastosowania warunkowego zawieszenia kary pozbawienia wolności w strukturze wszystkich kar wyniósł 12,5%,[1141] co świadczy o relatywnie trwałej tendencji w stosowaniu tego środka w Niemczech.

782. Na gruncie ustawy penitencjarnej z 1976 roku, resocjalizacja i społeczna reintegracja sprawców przestępstw stanowiła główny cel stosowania kar, w szczególności zaś – wykonania kary pozbawienia wolności.[1142] Natomiast uzasadnieniem stosowania kar alternatywnych do pozbawienia wolności była racjonalizacja polityki karnej poprzez walkę z przeludnieniem zakładów karnych. Jednocześnie, środki te pozwalały nałożyć na sprawców dolegliwość, stanowiącą odpłatę za popełnione przestępstwo.[1143]

783. Istotną rolą spełnianą przez służby probacyjne w Niemczech jest asystowanie sądowi w procesie podejmowania decyzji o zastosowaniu określonej kary. Zadaniem tych służb jest bowiem sporządzanie raportów o osobie sprawcy oraz raportów środowiskowych, które są brane pod uwagę na etapie rozstrzygnięcia.[1144] W orzecznictwie niemieckim wskazuje się, że ocena osobowości sprawcy i jego warunków osobistych jest równie istotna, co ocena okoliczności popełnionego przez niego przestępstwa.[1145]

[1139] V. Ruggiero, M. Ryan, J. Sim, Western Europe Penal Systems, A critical anatomy, wyd. Sage Publications 1995, s. 131.
[1140] P. Robert, The French… [w:] V. Ruggiero, M. Ryan, Punishment…, s. 112.
[1141] T. Darkowski, Warunkowe… [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 48.
[1142] B. Stańdo-Kawecka, Cele…, s. 302-303; J. Mutz, Germany [w:] CEP, Probation in Europe, 2015, dostępne w internecie pod adresem: <http://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2015/03/Germany.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku, s. 14.
[1143] V. Ruggiero, M. Ryan, J. Sim, Western…, s. 140.
[1144] C.G. Cartledge, P.J.P. Tak, M. Tomic-Malic, Probation…, s. 104.
[1145] J. Mutz, Germany…, s. 15-17.

3.4.2. Warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności (*Strafaussetzung im Gnadenweg*)

784. Warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności zostało wprowadzone do niemieckiego kodeksu karnego (*Strafgesetzbuch*) w 1954 roku. Początkowo mogło ono dotyczyć kary pozbawienia wolności w maksymalnym wymiarze do 9 miesięcy, jednak w 1969 roku zostało rozszerzone na kary nieprzekraczające roku, a w szczególnych wypadkach – 2 lat.[1146] W tym samym roku wprowadzono także możliwość zawieszenia części pozostającej do wykonania kary.[1147]

785. Po nowelizacji z 1975 roku zastosowanie warunkowego zawieszenia kary pozbawienia wolności było możliwe niezależnie od przeszłości kryminalnej oskarżonego. Możliwe było także połączenie tego środka probacyjnego z orzeczeniem innej kary. Jednakże, w 1981 roku wprowadzono przesłanki negatywne warunkowego zawieszenia w postaci uprzedniego skazania w ciągu ostatnich 5 lat za przestępstwo przeciwko życiu, fizycznej integralności człowieka, wolności, bezpieczeństwu, moralności lub zdrowiu publicznemu, albo przeciwko mieniu.[1148]

786. Na gruncie obecnych przepisów, możliwość orzeczenia warunkowego zawieszenia kary pozbawienia wolności jest ściśle skorelowana z osiągnięciem celów kary.[1149] Zgodnie z art. 56(1) *Strafgesetzbuch*, w razie skazania na karę pozbawienia wolności w wymiarze nieprzekraczającym roku, sąd zawiesi wykonanie kary na okres próby, jeśli istnieją podstawy do uznania, że taki wyrok będzie stanowił wystarczające ostrzeżenie dla skazanego, i że nie popełni on kolejnych przestępstw bez konieczności odbycia kary izolacyjnej.

787. Jak wynika z redakcji ww. przepisu, w razie ziszczenia się ustawowych przesłanek, zastosowanie warunkowego zawieszenia orzeczonej już kary pozbawienia wolności staje się obowiązkiem sądu. Jednocześnie, art. 56(1) niemieckiego kodeksu karnego wskazuje na istotę tego rodzaju orzeczenia, jaką jest przekazanie sprawcy wyraźnego ostrzeżenia, że popełniony przez niego czyn jest społecznie nieakceptowalny, przy równoczesnym uznaniu, że tego rodzaju reakcja będzie wystarczająca w celu zapobieżenia recydywie.

[1146] A. Marek, § 25. Pojęcie..., teza 12 [w:] M. Melezini (red.), System..., s. 990.
[1147] J. Mutz, Germany..., s. 3.
[1148] C.G. Cartledge, P.J.P. Tak, M. Tomic-Malic, Probation..., s. 104; V. Ruggiero, M. Ryan, J. Sim, Western..., s. 140.
[1149] K. Mycka, T. Kozłowski, Paradoksy..., s. 47.

788. Przesłanką orzeczenia warunkowego zawieszenia jest wystąpienie pozytywnej prognozy kryminologicznej sprawcy.[1150] Zgodnie z art. 56(1) niemieckiego kodeksu karnego, katalog czynników prognostycznych jest otwarty, przy czym sąd bierze pod uwagę w szczególności charakter sprawcy, jego wcześniejszą historię, okoliczności popełnienia przestępstwa oraz zachowanie po jego popełnieniu, jego warunki osobiste oraz oczekiwane efekty poddania go dozorowi.

789. Art. 56(2) *Strafgesetzbuch* przewiduje także możliwość warunkowego zawieszenia na okres próby kary pozbawienia wolności w maksymalnym wymiarze do dwóch lat. Jest to możliwe (jednak, w odróżnieniu od art. 56(1), nieobligatoryjne) w razie spełnienia przesłanek z art. 56(1), jeżeli po wszechstronnym zbadaniu przestępstwa oraz charakteru osoby sprawcy okaże się, że zachodzą szczególne okoliczności. Przy podjęciu decyzji, sąd bierze pod uwagę w szczególności starania skazanego o naprawienie szkody wyrządzonej przestępstwem.[1151]

790. Zgodnie zaś z art. 56(3) niemieckiego kodeksu karnego, niedopuszczalne jest warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności w wymiarze powyżej 6 miesięcy, jeżeli wymagają tego względy prewencji ogólnej. Natomiast na gruncie art. 56(4), nie jest możliwe częściowe zawieszenie orzeczonej kary pozbawienia wolności, co stanowi rezygnację z rozwiązania wprowadzonego do niemieckiego prawa w 1969 roku.

3.4.3. Warunkowe zawieszenie reszty kary pozbawienia wolności pozostającej do wykonania (*Aussetzung des Strafrestes bei zeitiger Freiheitsstrafe*)

791. Instytucja o kształcie zbliżonym do warunkowego zwolnienia jest na gruncie *Strafgesetzbuch* określona jako warunkowe zawieszenie wykonania reszty kary pozbawienia wolności.[1152] W prawie niemieckim obowiązuje mieszany (obligatoryjno-fakultatywny) system warunkowego zwolnienia.[1153]

[1150] J. Mutz, Germany…, s. 21.
[1151] J. Mutz, Germany…, s. 21.
[1152] W niniejszej rozprawie jest ona jednak określana jako warunkowe przedterminowe zwolnienie, co jest bliższe istocie omawianej instytucji.
[1153] B. Stańdo-Kawecka, Warunkowe…, s. 68.

792. Zgodnie z art. 57(1) niemieckiego kodeksu karnego, sąd stosuje (obligatoryjnie) warunkowe przedterminowe zwolnienie wobec skazanego na oznaczoną karę pozbawienia wolności[1154] w razie kumulatywnego wystąpienia trzech przesłanek: (i) skazany odbył dwie trzecie orzeczonej kary, a co najmniej 2 miesiące, (ii) zwolnienie jest odpowiednie z punktu widzenia interesów bezpieczeństwa publicznego oraz (iii) skazany wyraża zgodę na udzielenie mu zwolnienia.[1155]

793. W kontekście badania przesłanki bezpieczeństwa publicznego, sąd bierze pod uwagę w szczególności: (i) osobowość skazanego, (ii) jego wcześniejszą historię, (iii) okoliczności popełnienia przestępstwa, (iv) wagę dóbr prawnych, które będą zagrożone w razie ponownego popełnienia przestępstwa, (v) zachowanie skazanego podczas odbywania kary oraz (vi) warunki osobiste skazanego i spodziewane efekty, jakie wcześniejsze zwolnienie wywrze na skazanym. Federalny Trybunał Konstytucyjny wyjaśnił, że stopień winy, względy retrybutywne oraz prewencja ogólna nie stanowią przesłanek odmowy udzielenia warunkowego zwolnienia na podstawie art. 57(1) niemieckiego kodeksu karnego.[1156]

794. Jak wynika z powyższego, warunkowe zwolnienie skazanego po odbyciu 2/3 orzeczonej kary pozbawienia wolności stanowi zasadę, od której można odstąpić jedynie w razie wystąpienia przesłanek negatywnych. Oprócz tego, art. 57(2) *Strafgesetzbuch* przewiduje możliwość fakultatywnego warunkowego zwolnienia skazanego po odbyciu połowy kary oznaczonej długości, a co najmniej 6 miesięcy, i spełnieniu warunków przewidzianych w art. 57(1) oraz (i) odbywania przez skazanego kary pozbawienia wolności po raz pierwszy, przy czym długość orzeczonej kary nie może przekraczać 2 lat lub gdy (ii) wszechstronne badanie przestępstwa, osobowości skazanego i jego rozwoju w warunkach izolacyjnych prowadzą do przyjęcia, że występują szczególne okoliczności.

[1154] Zgodnie z art. 38(1)-(2) niemieckiego kodeksu karnego, karę pozbawienia wolności orzeka się w wymiarze takim samym jak na gruncie polskiego k.k., tj. od 1 miesiąca do 15 lat; możliwe jest także zastosowanie kary dożywotniego pozbawienia wolności. Niemiecki Kodeks karny – dostępny w internecie pod adresem: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/6115/file/Germany_CC_am2013_en.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

[1155] F. Dunkel, I. Pruin [w:] N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, Release…, s. 189.

[1156] F. Dunkel, I. Pruin [w:] N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, Release…, s. 189.

795. Warunkowe przedterminowe zwolnienie już po odbyciu połowy kary może być zatem udzielone skazanemu, który po raz pierwszy odbywa karę pozbawienia wolności, i to w relatywnie krótkim wymiarze, a także takiemu, wobec którego zachodzą szczególne względy. Dla zastosowania fakultatywnego warunkowego zwolnienia wystarczające jest wystąpienie jednej z powyższych przesłanek. W każdym przypadku zastosowanie warunkowego zwolnienia jest uzależnione od wystąpienia pozytywnej prognozy kryminologicznej.[1157] W doktrynie wskazano, że sposób opisania przesłanek warunkowego zwolnienia prowadzi do wniosku, że ustawa bierze pod uwagę pewne ryzyko ponownego popełnienia przestępstwa w razie jego udzielenia. Jednakże, ryzyko popełnienia drobnych przestępstw nie stanowi przesłanki negatywnej zastosowania tego dobrodziejstwa.[1158]

796. Należy także zwrócić uwagę na otwarty charakter elementów kształtowania prognozy kryminologicznej, które są brane pod uwagę przez sąd oraz wprowadzenie wymogu zgody więźnia, który wynika stąd, że w interesie skazanego może być odbycie krótkoterminowej kary pozbawienia wolności, aniżeli pozostawanie pod dozorem przez okres nawet kilku lat po udzieleniu przedterminowego zwolnienia.[1159]

797. W niemieckim prawie karnym dopuszcza się możliwość redukcji długości orzeczonej kary w zamian za podjęcie pracy.[1160] Zgodnie z art. 57(4) niemieckiego kodeksu karnego, w razie skorzystania z takiej redukcji, okres, o jaki kara została skrócona, zostaje uznany za okres odbytej kary na potrzeby ustalania przesłanki formalnej warunkowego zwolnienia.

798. W art. 57 *Strafgesetzbuch* zostały zawarte dwie szczególne regulacje dotyczące warunkowego zwolnienia. Mianowicie, art. 57(6) przewiduje względną przesłankę negatywną warunkowego zwolnienia w postaci odmowy udzielenia przez skazanego adekwatnych informacji dotyczących dóbr pochodzących z przestępstwa, co utrudnia lub uniemożliwia naprawienie szkody wyrządzonej przestępstwem.[1161] Przepis ten ma na celu

---

[1157] B. Stańdo-Kawecka, Warunkowe…, s. 68.
[1158] F. Dunkel, I. Pruin [w:] N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, Release…, s. 187.
[1159] F. Dunkel, I. Pruin [w:] N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, Release…, s. 189.
[1160] A. Nawój-Śleszyński, Przeludnienie…, s. 290; F. Dunkel, I. Pruin [w:] N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, Release…, s. 191.
[1161] F. Dunkel, I. Pruin [w:] N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, Release…, s. 189. Podobna regulacja występuje w prawie australijskim, w którym możliwość skorzystania z warunkowego zwolnienia przez sprawców zabójstwa jest wyłączona, o ile nie wskażą oni lokalizacji ciała swojej ofiary (*no body, no parole*), zob. A. Horn, A. Stevenson, 'No body, no parole' laws passed, Queensland MP brought to tears, ABC News 2017, dostępne w internecie pod adresem: <http://www.abc.net.au/news/2017-08-10/no-body-no-parole-debate-tim-mander-in-tears/8791954>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

skłonienie skazanych do współpracy z organami ścigania aby umożliwić spełnienie funkcji kompensacyjnej prawa karnego.

799. Natomiast art. 57(7) niemieckiego kodeksu karnego przewiduje, że sąd *meriti* może oznaczyć termin nieprzekraczający 6 miesięcy, w czasie którego złożenie przez skazanego wniosku o udzielenie warunkowego zwolnienia nie będzie dopuszczalne. Skorzystanie z tej możliwości przez sąd powoduje, że skazany będzie co do zasady musiał odbyć określoną część kary w warunkach izolacyjnych. W tym okresie możliwe jednak będzie zastosowanie warunkowego zwolnienia z urzędu.[1162]

800. *Strafgesetzbuch* zawiera także osobną regulację dotyczącą warunkowego zwolnienia skazanych na karę dożywotniego pozbawienia wolności. Zgodnie z art. 57a niemieckiego kodeksu karnego, sąd udziela warunkowego zwolnienia skazanemu na karę dożywotniego pozbawienia wolności na okres próby, jeżeli wyraził on na to zgodę, po odbyciu co najmniej 15 lat kary i w razie stwierdzenia pozytywnej prognozy kryminologicznej.

801. Dodatkowy warunek polega na stwierdzeniu, że szczególny stopień winy skazanego *(besondere Schwere der Schuld*) nie wymaga dalszego wykonywania kary.[1163] Przesłanka ta jest niezwykle kontrowersyjna, gdyż w istocie dotyczy okoliczności statycznej, związanej z popełnieniem przestępstwa. Bez względu na zachowanie skazanego w toku odbywania kary, pozostaje ona niezmienna i może uzasadniać odmowę udzielenia warunkowego zwolnienia.

802. Omawiana przesłanka była przedmiotem licznych orzeczeń sądowych i głosów wyrażanych w doktrynie. Ostatecznie, Federalny Trybunał Konstytucyjny stwierdził jej zgodność z konstytucją, przy czym wyjaśnił, że ustalenie szczególnego stopnia winy może mieć miejsce jedynie w wyroku skazującym, nie zaś w orzeczeniu sądu decydującego o warunkowym zwolnieniu skazanego na karę dożywotniego pozbawienia wolności.[1164]

803. W orzecznictwie wskazano, że szczególny stopień winy, o jakim mowa w art. 57a niemieckiego kodeksu karnego, to stopień znacznie przekraczający taki, który uzasadnia orzeczenie kary dożywotniego pozbawienia wolności. Może to mieć miejsce przykładowo w razie zabójstwa wielu osób, zadania ofierze szczególnych cierpień czy w przypadku

[1162] B. Stańdo-Kawecka, Warunkowe…, s. 68.
[1163] B. Stańdo-Kawecka, Warunkowe…, s. 68-69.
[1164] F. Dunkel, I. Pruin [w:] N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, Release…, s. 193-194.

wyjątkowej brutalności i bezwzględności w działaniu. Tego rodzaju okoliczności powinny być ustalane indywidualnie w odniesieniu do konkretnego sprawcy.[1165]

804. Oprócz powyższych regulacji materialno-prawnych, art. 454(2) niemieckiego kodeksu postępowania karnego przewiduje, że warunkiem udzielenia warunkowego zwolnienia skazanemu na karę dożywotniego pozbawienia wolności[1166] jest stwierdzenie przez biegłego, że w jego przypadku nie ma ryzyka, że wciąż istnieje u niego skłonność do podejmowania niebezpiecznych zachowań, która objawiła się podczas popełnienia przestępstwa. Biegły powinien zatem wykluczyć możliwość ponownego dopuszczenia się przez skazanego poważnego przestępstwa w razie warunkowego zwolnienia.[1167]

805. Niemiecki kodeks karny początkowo nie przewidywał możliwości udzielenia warunkowego zwolnienia skazanym na karę dożywotniego pozbawienia wolności. Jednakże, w 1977 roku Federalny Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że taki stan jest niekonstytucyjny, gdyż narusza podstawowe prawa człowieka, w tym prawo do godności. Kara dożywotniego pozbawienia wolności spełnia wymogi konstytucyjne jedynie w razie przyznania skazanemu realistycznej i opartej w przepisach prawa możliwości uzyskania zwolnienia. Na skutek tego wyroku, w 1981 roku do *Strafgesetzbuch* wprowadzono art. 57a.[1168] W praktyce, skazani na karę dożywotniego pozbawienia wolności są najczęściej zwalniani po odbyciu 18 do 20 lat kary.[1169]

806. Statystyki pokazują, że z warunkowego zwolnienia korzysta ponad 50% skazanych na karę pozbawienia wolności,[1170] jednak częstotliwość jego stosowania ulega zmniejszeniu począwszy od przełomu XX i XXI wieku.[1171] Decyzję w tym przedmiocie podejmuje izba wykonawcza sądu krajowego.[1172] Zgodnie z art. 104(2) niemieckiej ustawy zasadniczej (*Grundgesetz*), jedynie sędzia może zdecydować o dopuszczalności lub kontynuacji wszelkiego rodzaju pozbawienia wolności. Oznacza to, że ewentualne powierzenie

[1165] F. Dunkel, I. Pruin [w:] N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, Release…, s. 193-194 oraz wymienione tam orzecznictwo.
[1166] A także skazanemu na karę pozbawienia wolności za popełnienie przestępstwa seksualnego.
[1167] N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, Release…, s. 428-429.
[1168] F. Dunkel, I. Pruin [w:] N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, Release…, s. 193.
[1169] B. Stańdo-Kawecka, Warunkowe…, s. 69; F. Dunkel, I. Pruin [w:] N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, Release…, s. 194.
[1170] B. Stańdo-Kawecka, Warunkowe…, s. 69.
[1171] F. Dunkel, I. Pruin [w:] N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, Release…, s. 185.
[1172] B. Stańdo-Kawecka, Warunkowe…, s. 68.

stosowania warunkowego zwolnienia organowi niesądowemu wymagałoby zmiany konstytucji.

3.5. Francja

3.5.1. Wstęp

807. Francja była jednym z pierwszych państw europejskich, w którym wprowadzono instytucje o charakterze probacyjnym we współczesnym rozumieniu tego pojęcia.[1173] Warunkowe zwolnienie (*libération conditionnelle*) jest stosowane od 1881 roku,[1174] zaś warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności lub grzywny (*sursis simple*) – od 1891 roku.[1175]

808. W 1957 roku weszła w życie ustawa kompleksowo regulująca system probacyjny dla dorosłych. W latach 1970 oraz 1975 wprowadzono przepisy, które dawały sądom szerokie możliwości stosowania probacji.[1176] Jednakże, od 1980 roku we Francji nastąpił wzrost punitywności systemu, który spowodował ograniczenie stosowania środków probacyjnych.[1177]

809. Działo się to równocześnie z rozwojem kar alternatywnych (*peines de substitution*), które funkcjonowały od 1975 roku. Jeszcze w 1983 roku weszły w życie regulacje umożliwiające szersze stosowanie probacji.[1178] Dzięki temu, we Francji notuje się obecnie najwyższe spośród państw Europy Zachodniej wskaźniki stosowania środków probacyjnych.

810. W systemie francuskim nie funkcjonują mechanizmy, które są powszechnie stosowane w USA czy Anglii, jak sporządzanie przez służby probacyjne raportu o sprawcy na potrzeby sądu czy wykorzystywanie instrumentów statystycznych dla określenia ryzyka recydywy. We Francji polega się raczej na bezpośrednich rozmowach ze sprawcą, przeprowadzanych chociażby przez biegłych psychiatrów.[1179]

[1173] System probacyjny we Francji bywa określany jako *milieu ouvert*, czyli otwarte środowisko.
[1174] K. Reuflet, France [w:] N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, Release..., s. 171.
[1175] W 1891 roku została wydana *loi Bérenger*, która przewidywała taki środek wobec sprawców nieskazanych uprzednio na karę więzienia, zob. J. Skupiński, § 27. Warunkowe..., teza 265 [w:] M. Melezini (red.), System..., s. 1101.
[1176] C.G. Cartledge, P.J.P. Tak, M. Tomic-Malic, Probation..., s. 96.
[1177] E. Gallo, The Penal System in France: from Correctionalism to Managerialism [w:] V. Ruggiero, M. Ryan, J. Sim, Western..., s. 75 oraz 80; R.J. Terrill, World..., s. 197 oraz 205.
[1178] E. Gallo, The Penal...[w:] V. Ruggiero, M. Ryan, J. Sim, Western..., s. 80-81.
[1179] K. Reuflet, France [w:] N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, Release..., s. 180.

3.5.2. Warunkowe zawieszenie wykonania kary (*sursis simple* oraz *sursis avec mise à l'épreuve*)

811. W odróżnieniu od Anglii czy USA, we Francji nie występuje probacja jako samoczynne orzeczenie, ale wyłącznie jako warunkowe zawieszenie innej, orzeczonej przez sąd kary.[1180] Obecne ustawodawstwo przewiduje możliwość zastosowania warunkowego zawieszenia wykonania orzeczonej kary pod warunkiem niepopełniania przez skazanego kolejnych przestępstw, bez nakładania na niego żadnych obowiązków (*sursis simple*) oraz warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności z nałożeniem na sprawcę obowiązków w okresie próby (*sursis avec mise à l'épreuve*).

812. Uprawnienie sądu do zastosowania „prostego" warunkowego zawieszenia kary wynika z art. 132(29) francuskiego kodeksu karnego (*Code pénal*).[1181] W przypadku najpoważniejszych przestępstw (*crimes*)[1182] oraz występków (*délits*),[1183] środek ten może być zastosowany wyłącznie wobec sprawców, którzy w poprzednich 5 latach nie byli skazani za popełnienie przestępstwa na karę pozbawienia wolności (art. 132(30)).

813. Zgodnie z art. 132(31) *Code pénal,* proste warunkowe zawieszenie może być zastosowane w przypadku kary pozbawienia wolności w maksymalnej wysokości 5 lat, kary finansowej, środka karnego pociągającego za sobą pozbawienie lub ograniczenie praw (z wyjątkiem konfiskaty), oraz kar dodatkowych. W przypadku orzeczenia kary pozbawienia wolności, warunkowe zawieszenie może być zastosowane tylko wobec sprawców, którzy w ostatnich 5 latach nie byli skazani na karę pozbawienia wolności.[1184]

814. Sąd może także zdecydować o częściowym zawieszeniu wykonania kary w wymiarze nieprzekraczającym 5 lat. Konstrukcja taka polega na tym, że skazany odbędzie część kary w warunkach izolacyjnych, zaś pozostała część zostanie mu warunkowo zawieszona.[1185] Częściowe zawieszenie wykonania kary jest środkiem dość popularnym w warunkach francuskich – przykładowo, w 2005 roku zastosowano go w 12,48% przypadków, zaś

[1180] M. Weston, An English reader's guide to the French legal system, wyd. Berg Publishers Limited 1991, s. 137.
[1181] Francuski Kodeks karny – dostępny w internecie pod adresem: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/3316/file/France_Criminal%20Code%20updated%20on%2012-10-2005.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
[1182] Zagrożenie karą tych czynów wynosi od 15 lat aż do dożywotniego pozbawienia wolności.
[1183] Zagrożenie karą tych czynów wynosi od 2 miesięcy pozbawienia wolności do dożywotniego pozbawienia wolności.
[1184] Jeżeli sprawca w tym okresie był skazany na karę pozbawienia wolności, można zatem np. zawiesić orzeczoną wobec niego karę grzywny.
[1185] Zob. art. 132(39) francuskiego kodeksu karnego.

w 2008 roku – w 14,37% spraw. Możliwość ta jest uznawana za racjonalne rozwiązanie, które dynamizuje posługiwanie się karą pozbawienia wolności.[1186]

815. Natomiast zgodnie z art. 132(40) *Code pénal*, zastosowanie warunkowego zawieszenia połączonego z probacją (a więc nałożeniem na sprawcę konkretnych obowiązków) może dotyczyć wyłącznie kary pozbawienia wolności. Zgodnie z art. 132(41) francuskiego kodeksu karnego, *sursis avec mise à l'épreuve* może towarzyszyć karze pozbawienia wolności w maksymalnym wymiarze 5 lat, zaś w przypadku recydywistów – do 10 lat pozbawienia wolności.

816. W obu przypadkach warunkowego zawieszenia kary ustawa nie przewiduje czynników o charakterze materialnym, które przemawiają za zastosowaniem tego środka. Okoliczność ta wynika ze specyfiki *Code pénal*, który przyznaje sędziemu orzekającemu w sprawie duży zakres swobody w zakresie wyboru adekwatnej reakcji karnej.[1187]

817. Oba warianty warunkowego zawieszenia wykonania kary zajmują ważne miejsce w strukturze kar orzekanych we Francji. Co prawda sądy francuskie najczęściej orzekają karę grzywny (w 2010 roku w 37,9% przypadków), jednak zaraz po niej plasują się kary warunkowo zawieszone (w 2010 roku blisko 31% spraw, przy ok. 19% kar izolacyjnych).[1188] Tendencja w zakresie stosowania warunkowego zawieszenia jest mniej więcej stała. W 2014 roku było ono orzeczone w 26% przypadków.[1189] Spośród opisanych powyżej możliwości stosowania kary warunkowo zawieszonej, sądy częściej decydują się na zastosowanie *sursis simple*. Przykładowo, w 2008 roku zawieszenie proste zostało orzeczone w ponad 56% przypadków, zaś zawieszenie „uprobacyjnione" – w nieco ponad 43% spraw.[1190]

[1186] P. Stępniak, Środki penalne we Francji i Polsce. Doktryna. Legislacja. Praktyka, C.H. Beck, Warszawa 2012, s. 428-429; A. Nawój-Śleszyński, Przeludnienie…, s. 324-325.
[1187] K. Reuflet, France [w:] N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, Release…, s. 169.
[1188] P. Robert, The French… [w:] V. Ruggiero, M. Ryan, Punishment…, s. 112.
[1189] T. Darkowski, Warunkowe… [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 48.
[1190] P. Stępniak, Środki…, s. 258 oraz 436; A. Nawój-Śleszyński, Rola…, s. 20.

3.5.3. Warunkowe przedterminowe zwolnienie z reszty kary pozbawienia wolności (*libération conditionnelle*)

818. W prawie francuskim warunkowe przedterminowe zwolnienie z reszty kary pozbawienia wolności (*libération conditionnelle*) jest instytucją o charakterze procesowym, uregulowaną w kodeksie postępowania karnego (*Code de procédure pénale*).

819. Przesłanka materialna warunkowego zwolnienia była początkowo określona w sposób dość restrykcyjny. Mianowicie, w celu uzyskania zwolnienia, skazany musiał wykazać, że został zresocjalizowany w trakcie odbywania kary. W tym zakresie brało się pod uwagę zachowanie skazanego w zakładzie karnym, ewolucję jego osobowości, widoki na przyszłość i przewidywane środki utrzymania. Okoliczności te musiały być wykazane przez skazanego m.in. za pomocą zaświadczeń o zatrudnieniu i zamieszkaniu.[1191]

820. W wyniku reformy przeprowadzonej w 2000 roku, powyższy warunek został zliberalizowany.[1192] Jak stanowi art. 729 francuskiego kodeksu postępowania karnego w brzmieniu obecnie obowiązującym,[1193] sąd może[1194] udzielić warunkowego zwolnienia jeżeli skazany wykaże, że podjął istotne wysiłki w kierunku swojej reintegracji społecznej, w szczególności jeśli udowodni, że (i) podjął pracę, lub że (ii) regularnie uczęszcza na kursy zawodowe, (iii) posiada doświadczenie zawodowe lub pracę tymczasową, która umożliwi mu reintegrację społeczną, (iv) istotnie uczestniczy w życiu rodzinnym, (v) musi poddać się leczeniu na wolności, albo że (vi) czynił starania w celu zadośćuczynienia pokrzywdzonym przestępstwem, którego się dopuścił.

821. Z omawianego przepisu wynika przy tym wprost, że celem *libération conditionnelle* jest społeczna reintegracja skazanych oraz zapobieganie recydywie. Jak wskazano w doktrynie, obecne brzmienie przesłanki materialnej warunkowego zwolnienia, które nie wymaga już wykazania, że sprawca został zresocjalizowany, jest bardziej racjonalne i realistyczne niż na gruncie poprzedniej regulacji.[1195]

[1191] C.G. Cartledge, P.J.P. Tak, M. Tomic-Malic, Probation…, s. 98.
[1192] N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, Release…, s. 420.
[1193] Francuski Kodeks postępowania karnego – dostępny w internecie pod adresem: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/6381/file/France_CPC_am2006_en.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
[1194] Warunkowe zwolnienie we Francji jest zawsze fakultatywne.
[1195] N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, Release …, s. 420.

822. Art. 729 *Code de procédure pénale* zawiera również unormowanie przesłanki formalnej warunkowego zwolnienia. Zgodnie z tym przepisem, warunkowe zwolnienie może nastąpić najwcześniej po odbyciu przez skazanego połowy kary, zaś w przypadku recydywisty – co najmniej 2/3 kary.[1196] Wielokrotni recydywiści najczęściej uzyskują warunkowe zwolnienie po upływie ¾ orzeczonej kary.[1197] W przypadku skazanych na dożywotnie pozbawienie wolności, konieczne jest odbycie co najmniej 15 lat kary.[1198] Ustawa nie wprowadza jednak odmiennych kryteriów merytorycznych udzielenia warunkowego zwolnienia dla wskazanych wyżej kategorii skazanych.

823. Okres odbytej kary, po którym skazany może ubiegać się o udzielenie mu warunkowego zwolnienia, może ulec skróceniu w drodze redukcji kary w zamian za dobre zachowanie.[1199] Zgodnie z art. 721 francuskiego kodeksu postępowania karnego, kara pozbawienia wolności ulega skróceniu w wymiarze 3 miesięcy podczas pierwszego roku i dwóch miesięcy za każdy kolejny rok, zaś w przypadku wyroków krótszych niż rok – o 7 dni miesięcznie.[1200] O zastosowaniu redukcji decyduje pracownik administracji zakładu karnego.[1201]

824. Szczególną przesłankę uzyskania *libération conditionnelle* ustanawia art. 729(3) francuskiego kodeksu postępowania karnego. Zgodnie z tym przepisem, można udzielić warunkowego zwolnienia skazanemu na karę w maksymalnej wysokości 4 lat pozbawienia wolności, lub któremu pozostało do odbycia co najwyżej 4 lata kary, jeżeli sprawuje on władzę rodzicielską nad dzieckiem do lat 10, które zamieszkiwało ze skazanym przed osadzeniem go w zakładzie karnym. Celem tej regulacji jest wzmacnianie więzi rodzinnych i zredukowanie negatywnych skutków uwięzienia. Nie jest ona jednak zbyt często stosowana w praktyce.[1202]

[1196] G. Bermann, E. Picard (red.), Introduction to French Law, Wolters Kluwer 2012, s. 125.
[1197] R.J. Terrill, World…, s. 203.
[1198] G. Bermann, E. Picard (red.), Introduction…, s. 125.
[1199] B. Stańdo-Kawecka, Warunkowe…, s. 61.
[1200] W przypadku recydywistów, wymiar redukcji wynosi dwa miesiące w trakcie pierwszego roku, miesiąc w kolejnych latach, a w przypadku wyroków krótszych od roku – 5 dni w stosunku miesięcznym.
[1201] P. Stępniak, Francuski system redukcji kary, Prokuratura i Prawo 2009, z. 2, s. 82-83.
[1202] N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, Release…, s. 420.

825. W 2004 roku wprowadzono nowelizację, na mocy której znacznie ograniczono możliwość zastosowania warunkowego zwolnienia wobec skazanych za przestępstwa seksualne. Taki skazany może być zwolniony tylko wówczas, gdy został zbadany przez jednego lub więcej psychiatrów, którzy dokonali oceny ryzyka sprawianego przez skazanego. Zwolnienie może nastąpić jedynie, jeśli ocena ta jest pozytywna, tj. wynika z niej, że groźba ponownego popełnienia przestępstwa jest niewielka.[1203]

826. Po spełnieniu kryteriów formalnych, skazany może złożyć wniosek o warunkowe zwolnienie. Jednakże, nawet w razie braku wniosku, zgodnie z art. 730 *Code de procédure pénale*, zasadność udzielenia skazanemu warunkowego zwolnienia podlega ocenie z urzędu raz do roku.[1204]

827. Warunkowe przedterminowe zwolnienie we Francji było niegdyś stosowane przez ministra finansów. Po 1972 roku decyzję o warunkowym zwolnieniu skazanych na karę do 3 lat pozbawienia wolności podejmował sędzia ds. wykonania wyroków (*juge de l'application des peines*). Natomiast w przypadku skazanych na dłuższe kary, sędzia ten rekomendował udzielenie zwolnienia, jednak ostateczna decyzja należała do ministra sprawiedliwości.[1205]

828. Sędzia ds. wykonania wyroków miał dużą swobodę orzeczniczą. W podejmowaniu decyzji pomagała mu komisja ds. stosowania kar (*commission de l'application des peines*). Sędzia przewodniczył tej komisji, w skład której wchodzili także naczelnik więzienia, prokurator, dyrektor personelu oraz dyrektor nadzoru w zakładzie karnym, wychowawca, lekarz i pracownik socjalny.[1206]

829. Sędziowie ds. wykonania kar byli krytykowani ze względu na brak orientacji w warunkach panujących w zakładach karnych oraz w specyfice pracy resocjalizacyjnej. Dodatkowo, od rozstrzygnięć sędziów penitencjarnych nie przysługiwało odwołanie, które pojawiło się dopiero w 1978 roku.[1207]

[1203] K. Reuflet, France [w:] N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, Release…, s. 174.
[1204] K. Reuflet, France [w:] N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, Release…, s. 178-179.
[1205] R.J. Terrill, World…, s. 203.
[1206] R.J. Terrill, World…, s. 205.
[1207] R.J. Terrill, World…, s. 203.

830. Obecnie wszystkie decyzje[1208] dotyczące warunkowego przedterminowego zwolnienia są podejmowane przez organy sądowe, bez udziału władzy wykonawczej.[1209] Mianowicie, zgodnie z art. 730 francuskiego kodeksu postępowania karnego, w przypadku kary pozbawienia wolności w wymiarze maksymalnie 10 lat albo w przypadku, gdy niezależnie od długości pierwotnie orzeczonej kary, skazanemu pozostały do odbycia co najwyżej 3 lata kary, decyzję w przedmiocie warunkowego zwolnienia podejmuje sędzia ds. wykonania kar. Natomiast w przypadku wszystkich innych skazanych, warunkowe zwolnienie jest stosowane przez sąd ds. stosowania kar.

3.6. Holandia

3.6.1. Wstęp

831. Historia służb probacyjnych w Holandii sięga 1823 roku. Już w 1910 roku w Holandii wprowadzono instytucję wyroku w zawieszeniu.[1210] Unormowania instytucji probacyjnych w dużej mierze wynikały z uwarunkowań politycznych. Przykładowo, po II wojnie światowej w Holandii istniały silne tendencje do dekarceracji, co prowadziło do szerokiego zastosowania probacji. Z kolei po 1975 roku do głosu doszli zwolennicy rekarceracji, co przełożyło się także na ograniczenie stosowania kar i środków wolnościowych.[1211] Zwiększenie punitywności systemu wynikało ze strachu społeczeństwa przed przestępczością, pomimo że ze statystyk wcale nie wynikał jej wysoki poziom.[1212]

832. Obecnie do najbardziej popularnych środków reakcji karnej stosowanych przez sądy holenderskie należą prace społeczne (*taakstraffen*) oraz wyroki w zawieszeniu (*voorwaardelijke straffen*).[1213] Jeżeli chodzi o kary izolacyjne, to 75% z nich stanowią wyroki w maksymalnym wymiarze 3 miesięcy, zaś 25% kar jest dłuższych niż 6 miesięcy; jedynie 3% orzeczonych kar pozbawienia wolności wynosi powyżej 3 lat, przy maksymalnym wymiarze terminowej kary pozbawienia wolności w wysokości 30 lat.

[1208] Nie licząc prawa łaski, przysługującego Prezydentowi Republiki.
[1209] K. Reuflet, France [w:] N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, Release…, s. 178.
[1210] A. van Kalmthout, L. Tigges, Probation in Europe: The Netherlands, 2008, dostępne w internecie pod adresem: <http://cep-probation.org/uploaded_files/Netherlands_The.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku, s. 3.
[1211] D. Downes, Visions of Penal Control in the Netherlands [w:] M. Tonry, Crime..., s. 93 i n.
[1212] M. Boone, R. van Swaaningen, Regression to the Mean: Punishment in the Netherlands [w:] V. Ruggiero, M. Ryan, Punishment…, s. 13.
[1213] J. Chorus, E. Chondius & W. Voermans, Introduction to Dutch Law, Wolters Kluwer 2016, s. 471; S. Easton, Ch. Piper, Sentencing and Punishment, The Quest for Justice, Third Edition, wyd. Oxford University Press 2009, s. 362-363.

W systemie prawnym istnieje także możliwość wymierzenia kary dożywotniego pozbawienia wolności. [1214]

3.6.2. Warunkowe zawieszenie wykonania kary

833. Głównym celem oddziaływań probacyjnych w Holandii jest ograniczenie ryzyka recydywy poprzez efektywną reintegrację społeczną sprawcy czynu zabronionego. Probacja nie jest osobną sankcją, jednak pozostawanie pod dozorem może stanowić jeden z warunków wyznaczonych przez sąd przy wydawaniu wyroku z warunkowym zawieszeniem wykonania.[1215]

834. Warunkowe zawieszenie może dotyczyć kary pozbawienia wolności, aresztu, grzywny oraz niektórych kar pobocznych. Zawieszenie obejmuje część lub całość kary. Warunkowo zawieszona kara pozbawienia wolności może zostać połączona z bezwarunkowym obowiązkiem uiszczenia grzywny. Zawieszenie kary oznacza, że nie podlega ona wykonaniu, o ile w okresie próby skazany nie popełni kolejnego przestępstwa lub w inny sposób nie naruszy prawa.[1216]

835. Zgodnie z art. 14a(1) holenderskiego kodeksu karnego,[1217] w razie orzeczenia kary pozbawienia wolności w wymiarze nieprzekraczającym 2 lat, aresztu, prac społecznych lub grzywny, sąd może zdecydować o zawieszeniu wykonania kary w całości lub w części. Natomiast w razie orzeczenia kary pozbawienia wolności w granicach od 2 do 4 lat, sąd może zdecydować o zawieszeniu wykonania części kary, nieprzekraczającej 2 lat (art. 14a(2)). W takim przypadku okres bezwarunkowego pozbawienia wolności jest połączony z okresem warunkowego zawieszenia wykonania tej kary.[1218] Wyrok w zawieszeniu nie stanowi osobnej sankcji i w literaturze holenderskiej jest traktowany jako tryb orzekania określonej kary.[1219]

[1214] A. van Kalmthout, L. Tigges, Probation…, s. 33.
[1215] A. van Kalmthout, L. Tigges, Probation…, s. 18.
[1216] C.G. Cartledge, P.J.P. Tak, M. Tomic-Malic, Probation…, s. 254.
[1217] Holenderski Kodeks karny – dostępny w internecie pod adresem: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/6415/file/Netherlands_CC_am2012_en.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
[1218] A. van Kalmthout, L. Tigges, Probation…, s. 18.
[1219] J. Chorus, E. Chondius & W. Voermans, Introduction…, s. 471.

836. Ustawa nie zawiera kryteriów, które sąd powinien brać pod uwagę przy podejmowaniu decyzji o warunkowym zawieszeniu wykonania kary. Wynika to z faktu, że sąd posiada dużą swobodę w zakresie wymiaru kary, o ile mieści się ona w granicach kar określonych za dane przestępstwo. Co więcej, sąd w ogóle nie jest zobowiązany do nałożenia kary; może uznać oskarżonego winnym zarzucanego mu czynu i odstąpić od je wymierzenia.[1220] Wskaźnik kar z warunkowym zawieszeniem wykonania utrzymuje się na poziomie znacznie poniżej 20%.[1221] Przykładowo, w 2014 roku wyniósł on 10,4% wszystkich kar.[1222]

3.6.3. Warunkowe przedterminowe zwolnienie z reszty kary pozbawienia wolności

837. Warunkowe przedterminowe zwolnienie pojawiło się w Holandii w 1886 roku i było początkowo traktowane jako przywilej, dostępny tylko dla skazanych, którzy zasłużyli na niego swoim dobrym zachowaniem podczas odbywania kary.[1223] W latach 1915-1987 warunkowe przedterminowe zwolnienie miało zaś charakter dyskrecjonalny, stosowany w celu poprawy skazanego.[1224]

838. Istotne zmiany w funkcjonowaniu tej instytucji weszły w życie w 1987 roku. W tym okresie w Holandii poszukiwano sposobów na zwalczanie zjawiska przeludnienia więzień. Wskazywano także, że kryteria udzielenia zwolnienia są niejasne.[1225] W związku z tym, wprowadzono mechanizm bezwarunkowego przedterminowego zwolnienia, któremu nie towarzyszył okres próby, i które nie mogło być odwołane.[1226] W praktyce, wszyscy więźniowie byli zatem wypuszczani na wolność przed upływem orzeczonej kary.[1227] W przypadku skazanych na karę do 1 roku pozbawienia wolności, następowało to po odbyciu 6 miesięcy i 1/3 pozostałej części kary. Skazani na dłuższe kary pozbawienia wolności byli zwalniani po upływie 2/3 kary.[1228]

[1220] J. Chorus, E. Chondius & W. Voermans, Introduction…, s. 472.
[1221] K. Mycka, T. Kozłowski, Paradoksy…, s. 9.
[1222] T. Darkowski, Warunkowe… [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 48.
[1223] A. van Kalmthout, L. Tigges, Probation…, s. 39.
[1224] B. Stańdo-Kawecka, Warunkowe…, s. 65.
[1225] A. van Kalmthout, L. Tigges, Probation…, s. 39.
[1226] A. van Kalmthout, L. Tigges, Probation…, s. 39.
[1227] M. Moerings, The Netherlands [w:] N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, Release…, s. 301.
[1228] Art. 15-15d holenderskiego kodeksu karnego w wersji obowiązującej w latach 1987-2008..

839. Odmowa wcześniejszego zwolnienia lub jego odsunięcie w czasie były możliwe jedynie w szczególnych przypadkach w postaci: (i) szczególnie złego zachowania skazanego podczas odbywania kary, (ii) próby ucieczki z więzienia lub innego uchylania się od wykonania kary oraz (iii) konieczności kontynuowania leczenia psychiatrycznego w warunkach izolacyjnych.[1229]

840. Obowiązujący w Holandii automatyczny i bezwarunkowy charakter warunkowego zwolnienia był poddawany krytyce. Wskazywano m.in., że osłabia on motywację skazanych do poprawy swojego zachowania i dążenia do reintegracji społecznej, skoro udzielenie wcześniejszego zwolnienia nie zależało od żadnych szczególnych efektów resocjalizacyjnych czy starań samego skazanego.[1230] Wobec tej krytyki, z dniem 1 lipca 2008 roku ustawodawca holenderski zdecydował się na powrót do warunkowego charakteru wcześniejszego zwolnienia, które może zostać odwołane w razie naruszenia wyznaczonych warunków w okresie próby.[1231] W dalszym ciągu warunkowe zwolnienie ma jednak charakter względnie obligatoryjny.

841. W obecnym stanie prawnym warunkowe zwolnienie dotyczy jednak wyłącznie skazanych na kary pozbawienia wolności w wymiarze przekraczającym jeden rok. Ze względu na dominujące w warunkach holenderskich krótkoterminowe kary pozbawienia wolności,[1232] bardzo niewielka liczba skazanych opuszcza zakłady karne w wyniku skorzystania z warunkowego przedterminowego zwolnienia. Przykładowo, w latach 2009-2010, 93% kar bezwzględnego pozbawienia wolności było krótszych niż rok a tylko 2,1% skazanych zostało zwolnionych warunkowo przed upływem końca kary.[1233]

842. Zgodnie z art. 15(1) holenderskiego kodeksu karnego, skazany na karę pozbawienia wolności w wymiarze powyżej roku a maksymalnie 2 lat jest warunkowo zwalniany po odbyciu roku oraz 1/3 reszty kary. Przykładowo, w razie skazania na 18 miesięcy pozbawienia wolności, warunkowe zwolnienie nastąpi po odbyciu 14 miesięcy kary. Jak zaś stanowi art. 15c(2), okres próby wynosi minimum 1 rok. Natomiast w przypadku

[1229] B. Stańdo-Kawecka, Warunkowe…, s. 66.
[1230] J. Lachowski, Warunkowe zwolnienie…, s. 71.
[1231] A. van Kalmthout, L. Tigges, Probation…, s. 39; M. Moerings, The Netherlands [w:] N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, Release…, s. 300.
[1232] Zob. akapit 832 powyżej.
[1233] M. Boone, R. van Swaaningen, Regression… [w:] V. Ruggiero, M. Ryan, Punishment…, s. 23.

skazania na karę przekraczającą 2 lata pozbawienia wolności, warunkowe zwolnienie następuje po odbyciu 2/3 kary (art. 15(2)).[1234]

843. W porównaniu do poprzedniego stanu prawnego, rozbudowaniu uległ katalog przesłanek odmowy lub odroczenia warunkowego zwolnienia. Zgodnie z art. 15d(1) holenderskiego kodeksu karnego, może to nastąpić w przypadku: (i) konieczności kontynuowania leczenia psychiatrycznego skazanego w warunkach izolacyjnych, (ii) znaczących przykładów złego zachowania skazanego po rozpoczęciu wykonywania kary, w postaci poważnego podejrzenia lub skazania za poważne przestępstwo albo zachowania, które doprowadziło do wielokrotnego nałożenia kar dyscyplinarnych w trakcie odbywania kary, (iii) podjęcia przez skazanego próby uniknięcia odbywania kary po rozpoczęciu jej wykonywania, (iv) gdy ustanowienie warunków okresu próby nie może wystarczająco ograniczyć ryzyka recydywy w postaci popełnienia poważnego przestępstwa lub w razie braku oświadczenia przez skazanego, iż jest on gotowy stosować się do ustanowionych warunków, oraz (v) gdy skazany odbywa karę orzeczoną prawomocnym wyrokiem sądu obcego zgodnie z odpowiednim traktatem, w zakresie, w jakim możliwość odroczenia lub odmowy warunkowego zwolnienia była przyczyną wyrażenia przez organ państwa obcego zgody na odbywanie kary w Holandii.[1235]

844. Warunkowe przedterminowe zwolnienie jest stosowane przez prokuratora, jednak decyzja o odmowie lub o odroczeniu warunkowego zwolnienia, jak również o jego odwołaniu, leży w gestii sądu.[1236]

845. Przepisy prawa holenderskiego nie przewidują udzielenia warunkowego zwolnienia skazanym na karę dożywotniego pozbawienia wolności. Mogą być oni zwolnieni jedynie w drodze ułaskawienia przez króla.[1237] W praktyce skazani ci są najczęściej zwalniani w ten sposób po odbyciu 15 lat kary.[1238]

[1234] Zob. N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, Release…, s. 414.
[1235] A. van Kalmthout, L. Tigges, Probation…, s. 39-40.
[1236] M. Moerings, The Netherlands [w:] N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, Release…, s. 305.
[1237] C. Appleton, Life…; M. Markowska, Całe życie za kratami. Kilka uwag na marginesie konferencji naukowej „Dożywotnie pozbawienie wolności. Zabójca, jego zbrodnia i kara"; Przegląd Więziennictwa Polskiego 2017, nr 94, s. 227.
[1238] B. Stańdo-Kawecka, Warunkowe…, s. 67.

3.7. Kraje skandynawskie

3.7.1. Wstęp

846. Systemy prawne państw skandynawskich, tj. Danii, Finlandii, Norwegii oraz Szwecji,[1239] są do siebie niezwykle zbliżone.[1240] Na gruncie ogólnie rozumianego prawa karnego, wszystkie je cechuje względnie łagodna polityka karania, niskie wskaźniki inkarceracji oraz bardzo często stosowane kary grzywny.[1241] Kraje skandynawskie posiadają także podobne regulacje w zakresie środków związanych z poddaniem sprawcy czynu zabronionego próbie. We wszystkich z nich funkcjonuje warunkowe zawieszenie wykonania kary oraz warunkowe przedterminowe zwolnienie, zaś w Szwecji istnieje dodatkowo samoistna sankcja w postaci probacji.[1242]

847. Również analiza danych statystycznych prowadzi do wniosku, że w krajach skandynawskich struktura orzekanych kar kształtuje się podobnie. Przykładowo, w Finlandii, Danii i Szwecji wskaźnik zastosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary waha się pomiędzy 7,3% a 8,3%.[1243] Warunkowe zawieszenie wykonania kary jest w tych państwach zasadniczo stosowane wobec sprawców przestępstw średniego kalibru.[1244] Warunkowe przedterminowe zwolnienie z więzienia jest zaś zjawiskiem powszechnym i stanowi najczęstszy sposób opuszczania zakładu karnego przez skazanych w Danii, Finlandii, Norwegii i Szwecji.[1245]

848. W Finlandii i Danii w ponad 80% przypadków sądy orzekają karę grzywny, co wpisuje się w ogólną tendencję, że kara ta jest stosowana w systemach, w których nieczęsto sięga się po karę warunkowo zawieszoną.[1246] W krajach skandynawskich kara bezwzględnego pozbawienia wolności jest orzekana relatywnie rzadko, a jeżeli już, to najczęściej ma charakter krótkoterminowy.[1247]

[1239] Dla potrzeb niniejszej rozprawy do krajów skandynawskich zalicza się także Finlandię, która pod względem prawnym, kulturowym oraz historycznym jest zbliżona do Danii, Norwegii oraz Szwecji.
[1240] T. Lappi-Seppälä, Imprisonment and Penal Policy in Finland, Scandinavian Studies in Law, 2012, dostępne w internecie pod adresem: <http://www.antoniocasella.eu/nume/Lappi-Seppala_2012.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku, s. 334.
[1241] T. Lappi-Seppälä, Penal Policy in Scandinavia [w:] M. Tonry, Crime…, s. 217 oraz 223 i n.; Finnish legal system, czasopismo Lansi-Savo Oy Mikkeli, wyd. Finnish Lawyers Publishing Company 1985, s. 232.
[1242] Zob. akapit 855 poniżej.
[1243] T. Darkowski, Warunkowe… [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 48.
[1244] T. Lappi-Seppälä, Penal…, s. 224.
[1245] T. Lappi-Seppälä, Penal…, s. 225.
[1246] T. Darkowski, Warunkowe… [w:] A. Adamski, M. Berent, M. Leciak (red.), Warunkowe…, s. 49.
[1247] K. Mycka, T. Kozłowski, Paradoksy…, s. 9.

849. Podobieństwa systemów prawnych państw skandynawskich oraz zbliżone rozwiązania w zakresie środków związanych z poddaniem sprawcy próbie powodują, że zasadne jest łączne opisanie uregulowań obowiązujących w tym zakresie w Danii, Finlandii, Norwegii i Szwecji, co zostało uczynione poniżej.

3.7.2. Warunkowe zawieszenie wykonania kary

(1) Dania

850. W Danii istnieją trzy formy warunkowego zawieszenia. Pierwszy przypadek polega na odroczeniu orzeczenia kary. Sąd ustala co prawda winę sprawcy, jednak nie orzeka, jaka kara zostanie mu wymierzona i następnie warunkowo zawieszona (*betinget dom uden straffastsattelse*). Zgodnie z § 56(1) duńskiego kodeksu karnego,[1248] taka sytuacja może mieć miejsce, gdy sąd uzna, że wykonanie kary nie jest konieczne. Ustawa nie zawiera kryteriów, które powinny być wzięte pod uwagę przy podejmowaniu decyzji o warunkowym zawieszeniu wymierzenia kary.

851. Drugi przypadek dotyczy oznaczenia przez sąd długości kary przy jednoczesnym stwierdzeniu, że jej wykonanie podlegać będzie zawieszeniu (*betinget dom med straffastsattelse*), jeśli sąd uzna to za bardziej korzystne rozwiązanie (§ 56(2) duńskiego kodeksu karnego). I wreszcie, § 58 duńskiego kodeksu karnego przewiduje możliwość oznaczenia kar kombinowanych (*kombinationsdom*). Sytuacja taka zachodzi, gdy sąd uznaje, że kara pozbawienia wolności jest konieczna, ale jednocześnie informacje dotyczące okoliczności osobistych sprawcy przemawiają za warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Możliwe jest także połączenie grzywny z warunkowo zawieszoną karą pozbawienia możliwości, która to alternatywa jest często stosowana.[1249] Celem kary warunkowo zawieszonej jest reintegracja społeczna skazanego.[1250] Co prawda prawo nie ogranicza możliwości warunkowego zawieszenia do kar pozbawienia wolności w określonej wysokości, jednak warunkowe zawieszenie kary powyżej 2 lat jest dość rzadkie.[1251]

[1248] Duński Kodeks karny – dostępny w internecie pod adresem: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/6372/file/Denmark_Criminal_Code_am2005_en.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

[1249] L.B. Langsted, P. Garde, V. Greve, Criminal law in Denmark, 4th edition, Wolters Kluwer, the Netherlands 2014, s. 103.

[1250] C.G. Cartledge, P.J.P. Tak, M. Tomic-Malic, Probation…, s. 66-67.

[1251] T. Lappi-Seppälä, Penal…, s. 224.

(2) Finlandia

852. W Finlandii oznaczona kara pozbawienia wolności jest wymierzana w granicach od 14 dni do 12 lat. Warunkowemu zawieszeniu podlegają kary pozbawienia wolności do lat 2, pod warunkiem, że powaga czynu, stopień zawinienia sprawcy, który objawił się podczas popełnienia przestępstwa lub jego wcześniejsze skazania nie wymagają orzeczenia bezwzględnej kary izolacyjnej. Wobec sprawców, którzy w chwili czynu nie ukończyli 18 lat, warunkowe zawieszenie może znaleźć zastosowanie tylko w szczególnych okolicznościach. Wraz z warunkowym zawieszeniem, sąd może wymierzyć także sprawcy bezwarunkową karę grzywny.[1252] Wyrok w zawieszeniu ma służyć jako ostrzeżenie dla sprawcy.[1253]

(3) Norwegia

853. Z kolei w Norwegii sędzia jest uprawniony do stwierdzenia, że wykonanie wyroku skazującego będzie zawieszone lub odroczone w całości lub w części. Sąd może także odroczyć ogłoszenie wyroku i orzeczenie kary. Jeżeli sprawca w ciągu poprzednich 5 lat był skazany na karę pozbawienia wolności, zawieszenie wykonania kary może być zastosowane jedynie w szczególnych okolicznościach. Podobna sytuacja zachodzi w razie skazania na karę pozbawienia wolności przekraczającą 1 rok lub gdy ustawa przewiduje minimalny próg zagrożenia karą za popełnione przez sprawcę przestępstwo w wysokości co najmniej 1 roku pozbawienia wolności.[1254] Podobnie jak w Danii,[1255] pomimo braku formalnych ograniczeń, w praktyce nie spotyka się warunkowego zawieszenia towarzyszącego karze pozbawienia wolności powyżej 2 lat.[1256]

[1252] T. Lappi-Seppälä, Imprisonment…, s. 336-337.
[1253] Finnish…, s. 237.
[1254] C.G. Cartledge, P.J.P. Tak, M. Tomic-Malic, Probation…, s. 310-311.
[1255] Zob. akapit 851 powyżej.
[1256] T. Lappi-Seppälä, Penal…, s. 224.

(4) Szwecja

854. I wreszcie, w Szwecji warunkowe zawieszenie jest uregulowane w rozdziale 27 kodeksu karnego. Może być ono zastosowane w reakcji na przestępstwo, za które kara grzywny jest uznana za niewystarczającą.[1257] Wyrok z warunkowym zawieszeniem może być połączony z grzywną w stawkach dziennych oraz – w razie zgody oskarżonego – z obowiązkiem prac społecznych.[1258] Co więcej, istnieje domniemanie na rzecz połączenia kary warunkowo zawieszonej z grzywną w stawkach dziennych.[1259] Podejmując decyzję w tym zakresie, sąd bierze pod uwagę czy takie połączenie jest zasadne w świetle kryminalno-politycznej zawartości lub natury czynu albo poprzedniej historii kryminalnej oskarżonego.[1260] Wyrok w zawieszeniu (*villkorlig dom*) jest przeznaczony dla sprawców, wobec których zachodzi dobra prognoza, i ma służyć wobec nich jako swoiste ostrzeżenie.[1261]

855. W odróżnieniu od pozostałych państw skandynawskich, Szwecja posiada samoistną sankcję w postaci probacji (*skyddstillsyn*), w ramach której sprawcy pozostają pod dozorem kuratora i zostają na nich nałożone konkretne obowiązki.[1262] Podobnie jak wyrok z warunkowym zawieszeniem, probacja stanowi alternatywę dla kary bezwzględnego pozbawienia wolności i może być zastosowana gdy orzeczenie kary grzywny będzie niewystarczające.[1263] Kolejną cechą wspólną warunkowego zawieszenia oraz probacji jest możliwość jej połączenia z karą grzywny oraz – za zgodą sprawcy – z pracami społecznymi.[1264] W odróżnieniu jednak od warunkowego zawieszenia, w przypadku probacji brak jest domniemania, że powinna być ona połączona z karą grzywny w stawkach dziennych. Co więcej, zgodnie ze szwedzkim kodeksem karnym, probacja może być także połączona z karą pozbawienia wolności w wymiarze od 14 dni do 3 miesięcy.[1265] W takiej sytuacji skazany nie może jednak skorzystać z warunkowego zwolnienia z reszty kary pozbawienia wolności.[1266] Połączenie probacji z karą pozbawienia wolności powinno mieć

[1257] Rozdział 27, sekcja 1 szwedzkiego kodeksu karnego. Szwedzki Kodeks karny – dostępny w internecie pod adresem: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1700/file/4c405aed10fb48cc256dd3732d76.pdf>: dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
[1258] Rozdział 27, sekcja 2-2a szwedzkiego kodeksu karnego.
[1259] Rozdział 30, sekcja 8 szwedzkiego kodeksu karnego.
[1260] Rozdział 30, sekcja 10 szwedzkiego kodeksu karnego.
[1261] M. Lindholm, N. Bishop, Probation in Europe: Sweden, 2015, dostępne w internecie pod adresem: <http://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2015/03/Sweden.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku, s. 3.
[1262] M. Lindholm, N. Bishop, Probation…, s. 3.
[1263] Rozdział 27, sekcja 1 szwedzkiego kodeksu karnego.
[1264] Rozdział 28, sekcja 2-2a szwedzkiego kodeksu karnego.
[1265] Rozdział 28, sekcja 3 szwedzkiego kodeksu karnego.
[1266] Rozdział 26, sekcja 6 szwedzkiego kodeksu karnego.

miejsce jedynie, gdy alternatywą dla tego rozwiązania jest wymierzenie dłuższej kary izolacyjnej.[1267]

856. Przy podejmowaniu decyzji o zastosowaniu probacji, sąd powinien rozważyć, czy istnieją podstawy aby przypuszczać, że tego rodzaju sankcja pomoże sprawcy powstrzymać się od popełniania kolejnych przestępstw. Jako przesłanki przemawiające za orzeczeniem probacji, sąd powinien uwzględnić czy w sytuacji osobistej lub społecznej sprawcy zaszła duża poprawa, która prawdopodobnie zmniejszy ryzyko recydywy, oraz czy sprawca poddał się, lub zamierza się poddać, leczeniu odwykowemu lub leczeniu innej przypadłości, która znacznie przyczyniła się do popełnienia przez niego przestępstwa.[1268]

3.7.3. Warunkowe przedterminowe zwolnienie

(1) Dania

857. Stosowanie warunkowego przedterminowego zwolnienia w Danii następuje na podstawie § 38 kodeksu karnego. Zgodnie z tym przepisem, skazany może zostać zwolniony po odbyciu 2/3 kary.[1269] W szczególnych przypadkach, zwolnienie może nastąpić już po odbyciu połowy kary. W każdym wypadku obowiązuje minimum absolutne w postaci konieczności odbycia co najmniej 2 miesięcy kary.[1270] Organem podejmującym decyzję w przedmiocie warunkowego zwolnienia jest minister sprawiedliwości lub upoważniona przez niego osoba (najczęściej jest nią dyrektor zakładu karnego).[1271] W razie decyzji negatywnej, skazanemu przysługuje odwołanie do sądu. Co do zasady, warunkowego zwolnienia nie udziela się, jeżeli skazanemu pozostało do odbycia mniej niż 30 dni kary.[1272]

858. Co prawda w systemie duńskim warunkowe zwolnienie zostało uregulowane jako instytucja fakultatywna, jednak w praktyce korzystają z niego niemal wszyscy skazani. Warunkowe zwolnienie traktuje się jako normalny sposób zakończenia odbywania kary, a w doktrynie wskazuje się, że po odbyciu wymaganej części kary, skazany nabywa prawo do jego udzielenia.[1273]

[1267] Rządowy projekt ustawy 1987/88:120 (Szwecja) – dostępny w internecie pod adresem: <http://data.riksdagen.se/dokument/GB03120>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku, s. 108.
[1268] M. Lindholm, N. Bishop, Probation…, s. 6.
[1269] § 38(1) duńskiego kodeksu karnego.
[1270] § 38(2) duńskiego kodeksu karnego.
[1271] N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, Release…, s. 410.
[1272] § 38(3) duńskiego kodeksu karnego.
[1273] L.B. Langsted, P. Garde, V. Greve, Criminal…, s. 242.

859. Przesłanka materialna warunkowego zwolnienia została ujęta od strony częściowo negatywnej. Mianowicie, zgodnie z § 38(5) duńskiego kodeksu karnego, zwolnienie warunkowe może nastąpić, jeżeli nie jest ono niepożądane ze względu na okoliczności dotyczące skazanego, zaś skazany dysponuje rozsądnym miejscem zamieszkania, pracą lub inną formą dostępnego wsparcia oraz oświadcza, że będzie przestrzegał nałożonych na niego warunków i obowiązków.

860. Badanie powyższych okoliczności powinno koncentrować się przede wszystkim na ustaleniu prawdopodobieństwa, że po udzieleniu zwolnienia skazany powróci do przestępstwa oraz czy jest możliwe powstrzymanie go od tego. W tym zakresie bierze się pod uwagę wcześniejsze przestępstwa popełniane przez skazanego oraz możliwości poddania go dozorowi i nałożenia na niego obowiązków, mających na celu wzbudzenie w nim społecznie pożądanych postaw.[1274]

(2) Finlandia

861. W Finlandii początkowo obowiązywał system dyskrecjonalny warunkowego zwolnienia, oparty o analizę kryteriów określonych w ustawie. Uznaniowość tej decyzji została jednak w znacznym stopniu wyeliminowana do lat 80. XX wieku, kiedy jedynie wobec średnio 10% skazanych decyzja o warunkowym zwolnieniu była odraczana. W 1995 roku minister sprawiedliwości wydał wytyczne w sprawie warunkowego zwolnienia, których wprowadzenie uczyniło warunkowe zwolnienie praktycznie automatycznym. [1275]

862. Obecnie w Finlandii obowiązuje już system obligatoryjny warunkowego zwolnienia.[1276] Skazani, którzy popełnili pierwsze przestępstwo, zostają zwolnieni po odbyciu połowy, a recydywiści – 2/3 kary. Skazani młodociani (w wieku 15-20 lat) uzyskują zwolnienie po odbyciu 1/3 kary lub 1/2, jeśli popełnili przestępstwo w warunkach recydywy.[1277]

863. W 1989 roku dokonano obniżenia minimum absolutnego przed skorzystaniem z warunkowego zwolnienia z 3 miesięcy do 14 dni kary.[1278] Od tego czasu warunkowe zwolnienie jeszcze bardziej się upowszechniło i obecnie korzysta z niego ok. 99% wszystkich skazanych na karę pozbawienia wolności.[1279] Decyzję w przedmiocie

[1274] L.B. Langsted, P. Garde, V. Greve, Criminal…, s. 242.
[1275] T. Lappi-Seppälä, Finland [w:] N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, Release…, s. 136.
[1276] B. Stańdo-Kawecka, Warunkowe…, s. 63.
[1277] T. Lappi-Seppälä, Imprisonment…, s. 346.
[1278] T. Lappi-Seppälä, Finland [w:] N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, Release…, s. 136.
[1279] T. Lappi-Seppälä, Imprisonment…, s. 346.

udzielenia skazanemu warunkowego zwolnienia podejmuje dyrektor zakładu karnego. Warunkowe zwolnienie może zostać odroczone na wniosek skazanego, zaś bez takiego wniosku, jedynie w wyjątkowych okolicznościach, takich jak duże ryzyko ponownego popełnienia przestępstwa.[1280] W tym przypadku decyzję podejmuje Agencja ds. Sankcji Karnych,[1281] a skazanemu przysługuje możliwość zaskarżenia takiej decyzji do sądu okręgowego.[1282] Tego rodzaju odroczenie dotyczy jednak zwykle tylko kilku procent skazanych.[1283]

864. W przypadku najgroźniejszych recydywistów, sąd *meriti* może wyłączyć możliwość skorzystania z warunkowego zwolnienia, jeśli orzeka karę o długości co najmniej 3 lat pozbawienia wolności.[1284] Nawet jednak w takim wypadku skazani mogą skorzystać z warunkowego zwolnienia po odbyciu 5/6 kary, a co najmniej 3 lat. Decyzja o zwolnieniu takich skazanych jest podejmowana przez Sąd Apelacyjny w Helsinkach.[1285]

(3) Norwegia

865. Podobnie jak w Danii,[1286] warunkowe przedterminowe zwolnienie w Norwegii stanowi instytucję fakultatywną, jednak w praktyce korzysta z niego zdecydowana większość uprawnionych skazanych.[1287] Na gruncie dawnych przepisów ustawy więziennej, skazany mógł być zwolniony warunkowo po 2/3 kary (w szczególnych przypadkach, już po połowie), jednak po odbyciu co najmniej 4 miesięcy pozbawienia wolności.[1288]

866. Obecnie przesłanki warunkowego zwolnienia są zawarte w § 42 Ustawy o wykonaniu kar.[1289] Zgodnie z tym przepisem, skazany może zostać warunkowo zwolniony po odbyciu 2/3 kary, a co najmniej 60 dni. Decyzja jest podejmowana przez organy administracji zakładu karnego, w którym skazany odbywa karę. W wyjątkowych wypadkach, warunkowe zwolnienie może zostać udzielone po odbyciu 1/2 kary (co najmniej 60 dni),

---

[1280] N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, Release…, s. 411; T. Lappi-Seppälä, Imprisonment…, s. 346; T. Lappi-Seppälä, Finland [w:] N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, Release…, s. 135.
[1281] Criminal Sanction Agency.
[1282] T. Lappi-Seppälä, Finland [w:] N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, Release…, s. 153.
[1283] B. Stańdo-Kawecka, Warunkowe…, s. 63.
[1284] N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, Release…, s. 411.
[1285] T. Lappi-Seppälä, Imprisonment…, s. 346.
[1286] Zob. akapit 858 powyżej.
[1287] T. Lappi-Seppälä, Penal…, s. 225.
[1288] C.G. Cartledge, P.J.P. Tak, M. Tomic-Malic, Probation…, s. 312.
[1289] The Execution of Sentences Act. Norweska Ustawa o wykonaniu kar (The Execution of Sentences Act) – dostępna w internecie pod adresem: <https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/Act-relating-to-the-execution-of-sentences-etc-/id420593/>: dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

jeżeli przemawiają za tym ważne przyczyny. Rzeczywiste zwolnienie może nastąpić jeszcze przed nabyciem formalnego uprawnienia. Przy podejmowaniu decyzji bierze się pod uwagę zachowanie skazanego podczas odbywania kary oraz czy istnieją podstawy by przypuszczać, że skazany popełni kolejne przestępstwo podczas okresu próby.[1290] Ze względu na obowiązujące minimum absolutne oraz stosowane najczęściej krótkoterminowe kary pozbawienia wolności, wielu skazanych opuszcza zakład karny przed nabyciem uprawnienia do skorzystania z warunkowego zwolnienia.[1291]

(4) Szwecja

867. W Szwecji obowiązuje system obligatoryjny warunkowego przedterminowego zwolnienia. Począwszy od początku lat 80. XX wieku aż do 1999 roku było ono udzielane po odbyciu połowy kary, jednak wówczas nastąpiło obostrzenie kryterium formalnego. Obecnie wynosi ono 2/3 kary, a co najmniej miesiąc.[1292]

868. W szczególnych przypadkach, warunkowe zwolnienie może zostać odroczone, każdorazowo na okres do 6 miesięcy.[1293] Decyzję w tym zakresie podejmuje Krajowy Zarząd Więziennictwa i Probacji.[1294] Przy dokonywaniu oceny bierze się pod uwagę charakter naruszeń i przykładów nieposłuszeństwa, okazanych przez skazanego w trakcie odbywania kary.[1295] Odroczenie warunkowego zwolnienia może nastąpić, jeżeli tego rodzaju naruszenia są liczne i poważne.[1296] Pomimo stwierdzonych naruszeń, istnieje możliwość udzielenia warunkowego zwolnienia, jeżeli w przypadku skazanego zachodzi pozytywna ewolucja postawy i stosuje się on w dłuższym okresie do warunków odbywania kary. Celem tej przesłanki jest zapobieganie recydywie, a zatem premiuje ona skazanych, którzy przestrzegają warunków odbywania kary, zaś negatywnie wpływa na sytuację tych, którzy naruszają te warunki.[1297]

[1290] G. Ploeg, Probation in Europe: Norway, 2015, dostępne w internecie pod adresem: <http://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2015/03/Norway.pdf>, dostęp na dzień 11 maja 2018 roku, s. 27-28.
[1291] C.G. Cartledge, P.J.P. Tak, M. Tomic-Malic, Probation…, s. 313.
[1292] Rozdział 26, sekcja 6 szwedzkiego kodeksu karnego. Zob. H. von Hofer, H. Tham, Punishment in Sweden: A Changing Penal Landscape [w:] V. Ruggiero, M. Ryan, Punishment…, s. 38.
[1293] Rozdział 26, sekcja 7 szwedzkiego kodeksu karnego.
[1294] The National Prison and Probation Administration, rozdział 26, sekcja 9 szwedzkiego kodeksu karnego. Zob. B. Stańdo-Kawecka, Warunkowe…, s. 63.
[1295] Rozdział 26, sekcja 6 szwedzkiego kodeksu karnego.
[1296] Rozdział 26, sekcja 7 szwedzkiego kodeksu karnego. Zob. rządowy projekt ustawy nr 2005/06:123…, s. 56.
[1297] Berggren, et al., The Legal Commentary to the Swedish Penal Code, Chapter 26, Section 6.

(5) Kara dożywotniego pozbawienia wolności a zwolnienie warunkowe

869. W systemach prawnych Danii, Finlandii i Szwecji funkcjonuje kara dożywotniego pozbawienia wolności, zaś najsurowszą sankcją w Norwegii jest kara terminowa 21 lat pozbawienia wolności.[1298] Każde z trzech państw, w których stosuje się dożywotnie pozbawienie wolności, dopuszcza udzielenie warunkowego zwolnienia skazanemu na tę karę.

870. W Danii warunkowe zwolnienie skazanego na karę dożywotniego pozbawienia wolności może nastąpić najwcześniej po odbyciu 12 lat kary.[1299] W Finlandii okres ten wynosi również 12 lat oraz 10, gdy przestępstwo zostało popełnione przed ukończeniem przez skazanego 21 lat. Decyzję w przedmiocie zwolnienia podejmuje Sąd Apelacyjny w Helsinkach.[1300] Istnieje także możliwość warunkowego zwolnienia w drodze indywidualnego aktu łaski Prezydenta Republiki, przykładowo w razie radykalnej zmiany okoliczności osobistych lub stanu zdrowia skazanego podczas odbywania kary. Przed 2006 rokiem akt łaski był jedyną możliwością udzielenia warunkowego zwolnienia skazanemu dożywotniemu.[1301] Skazany dożywotni są najczęściej zwalniani po odbyciu od 12 do 14 lat kary.[1302] Natomiast w Szwecji warunkowe zwolnienie skazanych na karę dożywotniego pozbawienia wolności następuje w praktyce w drodze ułaskawienia przez rząd, co ma zwykle miejsce po odbyciu ok. 12 lat kary, choć może nastąpić już po 10 latach.[1303] Ułaskawienie to polega na zamianie kary dożywotniego pozbawienia wolności na karę terminową, z której skazany jest następnie zwalniany na zasadach ogólnych.[1304]

[1298] C. Appleton, Life…; T. Lappi-Seppälä, Penal…, s. 223.
[1299] Wyrok Wielkiej Izby Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie Vinter…, s. 25, akapit 69.
[1300] T. Lappi-Seppälä, Imprisonment…, s. 346.
[1301] T. Lappi-Seppälä, Finland… [w:] N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, Release…, s. 157-158.
[1302] T. Lappi-Seppälä, Finland… [w:] N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, Release…, s. 158; B. Stańdo-Kawecka, Warunkowe…, s. 64.
[1303] Wyrok Wielkiej Izby Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie Vinter…, s. 25, akapit 69; B. Stańdo-Kawecka, Warunkowe…, s. 63. Nieco inne dane podawał T. Lappi-Seppälä, który jeszcze w 2007 roku wskazywał, że orzeczenie kary dożywotniego pozbawienia wolności oznacza efektywnie konieczność odbycia 12 do 17 lat kary w Finlandii oraz 17 do 20 lat kary w Szwecji, zob. T. Lappi-Seppälä, Penal…, s. 223.
[1304] B. Stańdo-Kawecka, Warunkowe…, s. 63.

3.8. Brazylia

3.8.1. Wstęp

871. Brazylijski system prawny bazuje na rozwiązaniach znanych w krajach europejskich, w tym w szczególności w Portugalii, we Francji i w Niemczech. Również w kontekście środków związanych z poddaniem sprawcy próbie można zaobserwować wpływy zaczerpnięte z innych państw.

872. W prawie brazylijskim obowiązuje trójstopniowy system ustalania długości kary. W pierwszej kolejności, sąd ocenia okoliczności przestępstwa i ewentualne okoliczności obciążające sprawcę. Następnie sędzia rozważa okoliczności łagodzące, zaś na ostatnim etapie – ogólne i szczególne przesłanki, wpływające na długość kary.[1305]

873. W Brazylii stosuje się trzy środki związane z poddaniem sprawcy czynu zabronionego próbie, co ma na celu opanowanie kryzysu związanego z przeludnieniem więzień. Są to: (i) warunkowe zawieszenie postępowania (*Suspensão Condicional do Processo* lub *Sursis Processual*), warunkowe zawieszenie wykonania kary (*Suspensão condicional da pena* lub *Sursis*) oraz (iii) warunkowe przedterminowe zwolnienie z więzienia (*Livramento Condiconal*).[1306]

3.8.2. Warunkowe zawieszenie postępowania

874. Warunkowe zawieszenie postępowania jest instytucją o kształcie zbliżonym do polskiego warunkowego umorzenia, a także analogicznych mechanizmów stosowanych we Włoszech i w Czechach.[1307] Jego wprowadzenie stanowiło jedną z największych innowacji w brazylijskiej procedurze karnej.

875. Zgodnie z art. 89 ustawy nr 9099 z 1995 roku, w przypadku popełnienia przestępstwa zagrożonego karą w dolnej granicy 1 roku lub niższą, prokurator może zaproponować w akcie oskarżenia zawieszenie postępowania na okres od 2 do 4 lat, pod warunkiem, że oskarżony nie jest jednocześnie oskarżony o inne przestępstwo, nie był uprzednio karany, a spełnione są także przesłanki zastosowania warunkowego zawieszenia kary, określone

[1305] F. Deffenti, W. Barral (red.), Introduction to Brazilian Law, Wolters Kluwer 2011.
[1306] F. Deffenti, W. Barral (red.), Introduction…
[1307] Szczegółowa analiza analogicznych środków w systemie czeskim oraz włoskim nie stanowi przedmiotu niniejszej rozprawy.

w art. 77 brazylijskiego kodeksu karnego.[1308] Decyzja o warunkowym zawieszeniu postępowania należy do sędziego.

876. W doktrynie brazylijskiej kwestionuje się konstytucyjność przesłanki braku jednoczesnego oskarżenia sprawcy o popełnienie innego przestępstwa, ze względu na sprzeczność z zasadą domniemania niewinności.[1309] Z drugiej strony wskazuje się, że przesłanka ta nie narusza zasady domniemania niewinności, a udzielenie sprawcy przestępstwa dobrodziejstwa w postaci warunkowego zawieszenia postępowania uzasadnia wprowadzenie do ustawy stosownych obwarowań, takich jak wymóg braku prowadzenia przeciwko sprawcy innych postępowań karnych.[1310]

3.8.3. Warunkowe zawieszenie wykonania kary

877. Brazylijski kodeks karny przewiduje trzy rodzaje warunkowego zawieszenia wykonania kary: (i) zawieszenie proste, (ii) zawieszenie szczególne oraz (iii) zawieszenie związane z wiekiem lub stanem zdrowia.

878. Zgodnie z art. 77 brazylijskiego kodeksu karnego, kara pozbawienia wolności w maksymalnym wymiarze 2 lat może być zawieszona na okres od 2 do 4 lat, jeżeli sprawca nie dopuścił się przestępstwa umyślnego w warunkach recydywy a stopień zawinienia, historia kryminalna, postawa społeczna i osobowość sprawcy, jak również jego właściwości, uzasadniają udzielenie tego środka.

879. Szczególny przypadek zawieszenia wykonania kary może być zastosowany w razie naprawienia przez sprawcę szkody, o ile było to możliwe, i w razie pozytywnej oceny pozostałych okoliczności dotyczących jego osoby.

880. Na podstawie art. 77 § 2 ustawy, kara pozbawienia wolności w maksymalnym wymiarze 4 lat może być zawieszona na okres od 4 do 6 lat, jeżeli sprawca ma ponad 70 lat lub jego stan zdrowia uzasadnia zawieszenie wykonania kary.

[1308] Dekret nr 2848 z 1940 roku (Brazylia) – dostępny w internecie pod adresem: <http://www.wipo.int/wipolex/en/details.jsp?id=9616>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku; zob. akapity 878-879 poniżej.

[1309] L.F. Gomes, Suspensão Condicional do Processo Penal e a representação nas lesões corporais, sob a perspectiva do novo modelo consensual de Justiça Criminal, 2 ed. São Paulo: Revista dos Tribunais 1997.

[1310] C.R. Bitencourt, Juizados Especiais Criminais e Alternativas à Pena de Prisão, 2 ed. Porto Alegre: Livraria do Advogado 1996.

881. W prawie brazylijskim nie ma wyłączenia możliwości zastosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary w stosunku do sprawców najpoważniejszych przestępstw. Kwestia ta nie jest w szczególności uregulowana w ustawie nr 8072 z 1990 roku o haniebnych przestępstwach. W praktyce, barierą wobec stosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary w przypadku takich przestępstw jest górna granica orzeczonej kary w postaci 2 lat pozbawienia wolności.

3.8.4. Warunkowe przedterminowe zwolnienie

882. Warunkowe przedterminowe zwolnienie stanowi formę odbywania kary pozbawienia wolności w warunkach wolnościowych.[1311] Zgodnie z art. 83 brazylijskiego kodeksu karnego, sędzia może zastosować warunkowe zwolnienie w stosunku do skazanego na karę co najmniej 2 lat pozbawienia wolności.

883. W przypadku skazanego, który nie jest recydywistą i nie ma przeszłości kryminalnej, warunkowe zwolnienie może być zastosowane po odbyciu 1/3 kary. W przypadku recydywistów, którzy popełnili umyślne przestępstwo, przesłanka formalna polega na odbyciu co najmniej połowy kary. Udzielenie warunkowego zwolnienia jest możliwe, jeśli w toku odbywania kary skazany zachowywał się należycie, dobrze wykonywał przydzieloną mu pracę i posiada zdolność do utrzymania się za pomocą uczciwej pracy. Przesłanką skorzystania z wcześniejszego zwolnienia jest również naprawienie szkody wyrządzonej przestępstwem, jeśli jest to możliwe w danych okolicznościach.

884. Surowsza przesłanka formalna w postaci konieczności odbycia co najmniej 2/3 kary jest przewidziana dla sprawców konkretnych przestępstw, tj. przestępstw haniebnych, torturowania, przemytu narkotyków lub innych podobnych środków, handlu ludźmi i terroryzmu. Natomiast w przypadku skazanych za przestępstwo z użyciem przemocy lub poważnej groźby dla osoby, udzielenie zwolnienia jest zależne od wykazania przez skazanego okoliczności, z których wynika, że nie popełni on ponownie takiego przestępstwa.

[1311] M. Reale Júnior, Penas e Medidas de Segurança no Novo Código, Forense 1985, s. 226.

885. Do 2003 roku przed udzieleniem skazanemu warunkowego zwolnienia obowiązkowe było ustalenie wobec niego prognozy za pomocą badania kryminologicznego. Takie badanie polegało na analizie informacji o skazanym i jego rodzinie, historii jego psychiki, w celu lepszego zrozumienia jego osobowości. W nauce prawa wskazywano, że konieczność badania kryminologicznego prowadzi do naruszenia prawa skazanego do intymności i prywatności, choć z drugiej strony, wyniki takiego badania były użytecznym narzędziem, pomocnym przy podejmowaniu decyzji przez sędziego. Jak stwierdził Federalny Sąd Najwyższy (*Supremo Tribunal Federal*), po uchyleniu przepisu przewidującego obligatoryjne badanie kryminologiczne, jego przeprowadzenie jest dozwolone jedynie na wyraźne zlecenie sędziego.[1312]

[1312] Wyrok Federalnego Sądu Najwyższego nr RCL 20089/2015.

4. POSTULATY REFORMY PRZEPISÓW KODEKSU KARNEGO W ZAKRESIE PRZESŁANEK ŚRODKÓW ZWIĄZANYCH Z PODDANIEM SPRAWCY PRÓBIE

4.1. Wstęp

886. Podstawowym celem przeprowadzenia gruntownej analizy przepisów oraz praktyki stosowania środków związanych z poddaniem sprawcy próbie było postawienie diagnozy, czy istniejące uregulowania są odpowiednie i funkcjonują w sposób efektywny, a jeżeli nie, to w jaki sposób można udoskonalić obecne rozwiązania. W tym ostatnim zakresie niezwykle pomocne było prześledzenie doświadczeń innych państw w zakresie stosowania środków probacyjnych, co pozwoliło na osadzenie w szerszym kontekście problemów, z jakimi boryka się praktyka polskiego wymiaru sprawiedliwości.

887. W odpowiednich fragmentach niniejszej rozprawy zostały już zasygnalizowane poszczególne propozycje legislacyjne, jak również pomysły dotyczące praktyki stosowania obowiązujących przepisów Rozdziału VIII k.k. Celem niniejszego rozdziału jest zebranie tych postulatów w jednym miejscu, co pozwoli na ich usystematyzowanie oraz bardziej szczegółowe uzasadnienie.

888. Proponowane zmiany mają co do zasady charakter ewolucyjny i bazują na istniejących już instytucjach oraz ich przesłankach. Uwzględniają one specyfikę polskiego systemu prawnego oraz dotychczasowe doświadczenia stosowania środków związanych z poddaniem sprawcy próbie w naszym kraju.

889. Projektowana reforma obowiązujących unormowań nie może przy tym abstrahować od skutków zmiany filozofii karania, która weszła w życie z dniem 1 lipca 2015 r. Ze względu na zasadę pewności prawa, nie byłoby racjonalne proponowanie rozwiązań, które polegałyby zasadniczo na odwracaniu tej reformy, tym bardziej, że została ona przeprowadzona m.in. ze względu na zdiagnozowane przez ustawodawcę bolączki systemu środków związanych z poddaniem sprawcy próbie, w tym szczególnie warunkowego zawieszenia. O ile zasadne i pożądane jest udoskonalenie regulacji wprowadzonych na mocy Zm. k.k. z 20.02.2015 r.,[1313] o tyle nie byłoby właściwe mechaniczne przywrócenie poprzedniego stanu prawnego, szczególnie, że ze względu na stosunkowo

[1313] A także m.in. Zm. k.k. z 27.09.2013 r.

krótki okres obowiązywania nowych przepisów oraz kwestie intertemporalne, nie można w sposób pełny dokonać oceny jak w praktyce sprawdziły się rozwiązania wprowadzone w ramach wielkiej nowelizacji.

890. Sformułowanie poniższych postulatów zostało poprzedzone przemyśleniami w zakresie funkcji, jakie w systemie prawa karnego po 30 czerwca 2015 r. powinny spełniać środki związane z poddaniem sprawcy próbie. Wobec wprowadzenia nowych możliwości w zakresie indywidualizacji odpowiedzialności karnej (modyfikacja zasady *ultima ratio* kary pozbawienia wolności, wprowadzenie art. 37a oraz art. 37b k.k., reforma zawierającej elementy probacyjne kary ograniczenia wolności) można się bowiem zastanawiać, czy omawiane instytucje są jeszcze w ogóle potrzebne. Przy stosowaniu środków reakcji karnej – w tym także środków związanych z poddaniem sprawcy próbie – na masową skalę, założenie o ustalaniu prognozy kryminologicznej sprawcy oraz, w razie orzeczenia środka z Rozdziału VIII k.k., poddanie go kontroli i oddziaływaniu w warunkach wolnościowych, jest najczęściej czysto iluzoryczne.

891. Mimo powyższych zastrzeżeń o charakterze systemowym, należy stwierdzić, że w konkretnym przypadku orzeczenie środka związanego z poddaniem sprawcy próbie może odnieść spodziewane skutki na płaszczyźnie indywidualno-prewencyjnej, będąc także odpowiednią reakcją na popełnienie czynu zabronionego z systemowego punktu widzenia. Racjonalne stosowanie środków związanych z poddaniem sprawcy próbie może doprowadzić do obniżenia kosztów funkcjonowania systemu sprawiedliwości karnej w Polsce – zarówno w wymiarze czysto finansowym, jak i społecznym. Pomimo wprowadzenia z dniem 1 lipca 2015 r. obostrzeń w możliwości orzeczenia warunkowego zawieszenia, wydaje się, że również ustawodawca podziela to zapatrywanie. Nie zdecydował się on bowiem na wykreślenie z k.k. instytucji warunkowego zawieszenia, które dalej może być stosowane wobec licznej grupy sprawców uprzednio nieskazanych na karę pozbawienia wolności, wobec których orzeczono taką karę w wymiarze do 1 roku. Wprowadzone zmiany powinny co prawda doprowadzić do ograniczenia roli odgrywanej w praktyce przez warunkowe zawieszenie, co nie oznacza jednak, że rola taka nie będzie już w ogóle istotna.

892. Elementem przedstawionych poniżej postulatów są także odniesienia do uregulowań obowiązujących w innych państwach, na których to rozwiązaniach bazuje część propozycji. Celem niniejszej rozprawy nie jest jednak ocena regulacji obowiązujących za granicą, a raczej określenie, które z nich – i dlaczego, oraz na jakich zasadach – mogłyby zostać zaimplementowane na grunt polskiego prawa. W niezbędnym zakresie zostały jednak przedstawione wady poszczególnych unormowań i potencjalne niebezpieczeństwa, jakie mogą się wiązać z ich wprowadzeniem w Polsce.

893. W celu jak najbardziej przejrzystego przedstawienia wniosków, które wyklarowały się w wyniku przeprowadzonych badań, niniejszemu rozdziałowi została nadana następująca struktura: w pierwszej kolejności, zostaną przedstawione propozycje dotyczące wszystkich trzech środków związanych z poddaniem sprawcy próbie lub co najmniej dwóch z nich (**podrozdział 4.2**). W kolejnych podrozdziałach zostały zaś zawarte uwagi *de lege ferenda* odnoszące się do poszczególnych środków, tj. warunkowego umorzenia (**podrozdział 4.3**), warunkowego zawieszenia (**podrozdział 4.4**) oraz warunkowego zwolnienia (**podrozdział 4.5**). W podrozdziałach 4.3-4.5 przedstawiono postulaty modyfikacji brzmienia przepisów k.k., dotyczących przesłanek danego środka, wraz z ich szczegółowym omówieniem i uzasadnieniem.[1314]

4.2. Postulaty dotyczące systemu środków związanych z poddaniem sprawcy próbie

894. Tytułem wstępu należy zaznaczyć, że w polskim systemie prawnym należy pozostawić wszystkie trzy zawarte w Rozdziale VIII k.k. środki związane z poddaniem sprawcy próbie, tj. warunkowe umorzenie, warunkowe zawieszenie oraz warunkowe zwolnienie. Każdy z nich jest już bowiem zakorzeniony w systemie wymiaru sprawiedliwości w Polsce i spełnia określone funkcje kryminalno-polityczne. Ze względu na stosowanie tych środków na różnym etapie procesowym i w stosunku do innego kręgu sprawców, zasadne jest ich pozostawienie w k.k. Tylko bowiem jednoczesne funkcjonowanie w systemie prawnym warunkowego umorzenia, warunkowego zawieszenia oraz warunkowego zwolnienia umożliwia organom państwa kompleksowe stosowanie oddziaływań probacyjnych w różnych fazach postępowania karnego.

[1314] W przypadku przepisów pośrednio związanych ze stosowaniem opisanych w Rozdziale VIII k.k. środków związanych z poddaniem sprawcy próbie, omówiono również kierunkowe propozycje zmian, jednak nie przedstawiono brzmienia przepisu z uwzględnieniem postulowanych modyfikacji.

895. Interwencja legislacyjna powinna zatem zmierzać raczej do usprawnienia funkcjonujących już instytucji, aniżeli do wyeliminowania którejś z nich z k.k. W celu bardziej efektywnego stosowania powyższych środków, niezbędne jest przeprowadzenie określonych zmian na poziomie ustawowym, jak również dotyczących praktyki ich stosowania. Wydaje się jednak, że nie ma także potrzeby wprowadzania w Polsce nowych instytucji o charakterze probacyjnym, jak chociażby probacji jako samodzielnej sankcji, jak to ma miejsce chociażby w USA, Anglii czy Szwecji.[1315] Cele kryminalno-polityczne środków związanych z poddaniem sprawcy próbie są bowiem możliwe do osiągnięcia w ramach istniejących już mechanizmów, które wymagają jednakowoż udoskonalenia.

896. Po pierwsze, w ramach obowiązujących obecnie przepisów, należy wprowadzić bardziej miarodajny sposób prognozowania kryminologicznego, stanowiącego podstawę decyzji o zastosowaniu środka związanego z poddaniem sprawcy (skazanego) próbie. W realiach polskich, decyzja o zastosowaniu warunkowego umorzenia, warunkowego zawieszenia czy warunkowego zwolnienia jest często wydawana bezrefleksyjnie, bez podejmowania próby sformułowania prognozy kryminologicznej w stosunku do sprawcy lub z pominięciem czynników prognostycznych, które ustawa nakazuje wziąć pod uwagę przy dokonywaniu tej oceny.[1316] Trudno zaś mówić o racjonalnym stosowaniu środków związanych z poddaniem sprawcy próbie, jeżeli sąd nie wie – a często nawet nie próbuje się dowiedzieć – czy w przypadku konkretnej osoby można mówić o pozytywnej prognozie na przyszłość.

897. Jedną z przyczyn takiego stanu rzeczy jest niewątpliwie rzadkie korzystanie przez organy postępowania z wywiadu środowiskowego,[1317] który powinien stanowić główne źródło informacji m.in. o postawie, właściwościach i warunkach osobistych sprawcy, a więc czynnikach stanowiących podstawę kształtowania prognozy kryminologicznej na potrzeby stosowania każdego ze środków przewidzianych w Rozdziale VIII k.k.[1318]

898. Prokuratorzy oraz sędziowie w Polsce nie są przyzwyczajeni do ustalania danych na temat osoby sprawcy czynu zabronionego za pomocą wywiadu środowiskowego, gdyż powszechne korzystanie z niego nigdy nie było zakorzenione w praktyce polskiego wymiaru sprawiedliwości. Zgoła odmienna sytuacja w tym zakresie jest obserwowana w państwach takich jak USA, Anglia czy Niemcy, gdzie sporządzanie raportów

[1315] Zob. akapity 675-707, 750-754 oraz 855-856 powyżej.
[1316] J. Korecki, Postanowienia…, s. 347 [w:] T. Gardocka (red.), Kary... Zob. także akapity 154, 356 oraz 635 powyżej.
[1317] Akapity 210-219 powyżej.
[1318] Zob. akapit 51 powyżej.

zawierających informacje na temat sprawcy na potrzeby sądu, który ma podjąć decyzję o zastosowaniu określonego środka reakcji karnej, jest na porządku dziennym.[1319]

899. Przykładowo w Stanach Zjednoczonych taki raport (*presentence investigation report*) jest zwykle bardzo obszerny i zawiera wszechstronne informacje na temat osoby sprawcy, dzięki czemu w doktrynie amerykańskiej docenia się jego walory, zaś statystyki pokazują, że zawarte w raporcie rekomendacje mają rzeczywisty wpływ na decyzje podejmowane przez sędziów w przedmiocie wymiaru kary.[1320] Co prawda polskie przepisy dotyczące elementów wywiadu środowiskowego (art. 214 § 4 k.p.k. oraz § 5 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie regulaminu czynności w zakresie przeprowadzania wywiadu środowiskowego oraz wzoru kwestionariusza tego wywiadu) również przewidują, że w wyniku wywiadu środowiskowego powinien znaleźć się szereg istotnych informacji,[1321] jednak w praktyce jakość sporządzanych wywiadów jest niewystarczająca.[1322]

900. Rozwiązaniem tego problemu nie jest jednak wprowadzenie bardziej rozbudowanych instrumentów prognostycznych, takich jak chociażby statystyczne mechanizmy oceny ryzyka recydywy, stosowane w USA i w Anglii,[1323] ale raczej wzmocnienie służby kuratorskiej w celu podwyższenia jakości sporządzanych wywiadów środowiskowych.[1324] Organy zlecające wywiad środowiskowy powinny także w większym stopniu kontrolować ich treść, a w razie potrzeby – wzywać przeprowadzającego wywiad do jego uzupełnienia, jeżeli nie zawiera on wymaganych elementów.[1325]

901. Jeżeli uda się doprowadzić do poprawy efektywności sporządzania wywiadów środowiskowych, istnieje szansa, że organy postępowania będą częściej sięgały po ten środek dowodowy. To z kolei może się przyczynić do bardziej efektywnego ustalania prognozy kryminologicznej sprawcy, a co za tym idzie – stosowania środków związanych z poddaniem sprawcy próbie w sytuacjach, w których pozytywna prognoza została rzeczywiście ustalona.

[1319] Akapity 692, 725, 751 oraz 783 powyżej.
[1320] Akapity 693-696.
[1321] Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 czerwca 2003 r. sprawie regulaminu czynności w zakresie przeprowadzania wywiadu środowiskowego oraz wzoru kwestionariusza tego wywiadu (Dz.U. z 2003 r. Nr 108, poz. 1018).
[1322] Akapit 211 powyżej.
[1323] Akapity 704, 727 oraz 747 powyżej.
[1324] Akapit 224 powyżej.
[1325] Na podstawie § 5 ust. 2 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 czerwca 2003 r. sprawie regulaminu czynności w zakresie przeprowadzania wywiadu środowiskowego oraz wzoru kwestionariusza tego wywiadu.

902. Poprawa funkcjonowania służby kuratorskiej powinna także doprowadzić do częstszego sięgania przez sądy stosujące środki związane z poddaniem sprawcy próbie po dozór oraz nakładania na sprawcę obowiązków w okresie próby, których wypełnianie powinno być kontrolowane przez kuratora. Istota tych środków powinna bowiem polegać na rzeczywistej probacji, tj. poddaniu sprawcy próbie. Trudno zaś mówić o efektywnym stosowaniu tego rodzaju mechanizmów, jeżeli sprawca (skazany) w okresie próby nie podlega w istocie żadnej kontroli, a o naruszeniu warunków okresu próby organy postępowania dowiadują się najczęściej w razie popełnienia przez niego kolejnego przestępstwa. Niewątpliwie dobrym krokiem w tym kontekście było „uprobacyjnienie" warunkowego zawieszenia, dokonane poprzez zmianę treści art. 72 § 1 k.k.[1326] Zastosowanie środka przewidzianego w Rozdziale VIII k.k. bez nałożenia na sprawcę obowiązków i oddania go pod dozór prowadzi bowiem do pozbawienia tego instrumentu nie tylko elementu dolegliwości, ale także wymiaru kontrolnego i probacyjnego. Możliwość odniesienia przez taki zabieg celów kryminalno-politycznych w wymiarze indywidualno-prewencyjnym jest zaś znacznie ograniczona.

903. Po drugie, należy dążyć do ujednolicenia treści pozytywnej prognozy kryminologicznej, stanowiącej przesłankę orzeczenia warunkowego umorzenia, warunkowego zawieszenia oraz warunkowego zwolnienia. Instytucje te powinny znajdować zastosowanie w razie uznania przez sąd, że będą one stanowiły adekwatny środek reakcji karnej. Tak zaś będzie, jeżeli orzeczenie danego środka (i) będzie wystarczające do powstrzymania sprawcy od powrotu do przestępstwa a (ii) sprawca nie będzie uchylał się od dozoru oraz nałożonych na niego obowiązków.

904. Stwierdzenie na podstawie analizy elementów prognostycznych przewidzianych w ustawie, że w razie orzeczenia środka związanego z poddaniem sprawcy próbie nie popełni on ponownie przestępstwa, powinno być wystarczające do zastosowania takiego instrumentu. Brak recydywy stanowi bowiem podstawowy cel stosowania środków związanych z poddaniem sprawcy próbie, zarówno w wymiarze indywidualno-prewencyjnym, jak i kryminalno-politycznym, skupiającym się na ochronie społeczeństwa przed przestępczością oraz racjonalizowaniu stosowanych sankcji karnych.

[1326] Akapit 377 powyżej.

905. W powyższym zakresie, *de lege ferenda* należałoby wykreślić przesłankę przestrzegania porządku prawnego z art. 66 § 1 oraz art. 77 § 1 k.k., jak również przesłankę osiągnięcia wobec sprawcy celów kary z art. 69 § 1 k.k. Powyższe przesłanki są bowiem wysoce niedookreślone oraz niefunkcjonalne, a oparcie rozstrzygnięcia o ich analizę może prowadzić do odmowy zastosowania danego środka, pomimo iż jego orzeczenie byłoby odpowiednim rozwiązaniem.

906. Należy ponownie podkreślić, że pojęcie porządku prawnego ma charakter nieostry a także potencjalnie zbyt szeroki w kontekście funkcji spełnianych przez środki związane z poddaniem sprawcy próbie. Przesłanką negatywną orzeczenia tych mechanizmów nie powinno być bowiem ryzyko naruszenia norm innych gałęzi prawa niż prawo karne, a także przykładowo ryzyko popełnienia wykroczeń. W przeciwnym razie, przyczyna odmowy zastosowania danego środka byłaby nieproporcjonalna do spodziewanych następstw jego orzeczenia.[1327]

907. Odnośnie zaś do przesłanki warunkowego zawieszenia w postaci osiągnięcia wobec sprawcy celów kary, już z obecnego brzmienia art. 69 § 1 k.k. wynika, że celem tym jest w szczególności zapobieżenie powrotowi do przestępstwa. Podobnie jak w przypadku przesłanki przestrzegania porządku prawnego w kontekście warunkowego umorzenia oraz warunkowego zwolnienia, szeroki zakres tego pojęcia może prowadzić do bezzasadnej odmowy udzielenia warunkowego zawieszenia. [1328]

908. Co więcej, obecne brzmienie tej przesłanki wymaga od sądu każdorazowego określania celów kary wobec skazanego oraz analizowania czy zostaną one spełnione w przypadku orzeczenia warunkowego zawieszenia. Wymóg ten jest wysoce niepraktyczny, szczególnie w obliczu praktyki sądów, które nie tylko nie przywiązują wagi do badania poszczególnych przesłanek warunkowego zawieszenia, ale najczęściej nawet nie uzasadniają, dlaczego zdecydowały się na orzeczenie tego środka.[1329]

[1327] Akapity 172-181 powyżej.
[1328] Akapity 287-300 powyżej.
[1329] Akapity 348-349 powyżej.

909. Zastosowanie środka związanego z poddaniem sprawcy próbie powinno być także uzależnione od stwierdzenia przez sąd, że sprawca nie będzie uchylał się od nałożonych na niego obowiązków, w tym także dobrowolnie podda się dozorowi (jeżeli takie obowiązki zostaną nałożone, a sprawca zostanie oddany pod dozór).

910. Sąd nie powinien orzekać środka związanego z poddaniem sprawcy próbie, jeżeli z okoliczności sprawy wynika, że w razie jego orzeczenia sprawca celowo nie będzie wypełniał obowiązków okresu próby. W przeciwnym razie, zastosowanie takiego środka będzie co prawda stanowiło korzyść dla sprawcy, jednak prawdopodobieństwo jego powodzenia z punktu widzenia prewencji indywidualnej oraz możliwości kontrolowania sprawcy w warunkach wolnościowych będzie ograniczone. Jako że niestosowanie się do dozoru oraz obowiązków probacyjnych stanowi przesłankę podjęcia postępowania warunkowo umorzonego, zarządzenia wykonania kary warunkowo zawieszonej oraz odwołania warunkowego zwolnienia,[1330] przewidując wystąpienie tego rodzaju okoliczności, sąd w ogóle nie powinien decydować się na zastosowanie danego środka.

911. Należy odnotować, że w nauce prawa został wyrażony także pogląd kwestionujący zasadność uzależnienia warunkowego zwolnienia od przewidywania sądu co do stosowania się przez skazanego do obowiązków w okresie próby. Mianowicie, A. Jaworska-Wieloch wskazała, że niestosowanie się do nałożonych obowiązków nie musi przeczyć pozytywnej prognozie kryminologicznej, której osią jest brak ponownego popełnienia przestępstw. Zdaniem tej Autorki, odpowiednim rozwiązaniem jest rzetelne dobieranie zobowiązań probacyjnych i dozoru do okoliczności dotyczących konkretnego skazanego.[1331]

912. Postulat A. Jaworskiej-Wieloch dotyczący stosowania przez sąd penitencjarny obowiązków probacyjnych w sposób adekwatny z punktu widzenia sytuacji życiowej i majątkowej skazanego jest niewątpliwie trafny. Tym niemniej, należy odróżnić okoliczności, w których skazany nie wykonuje obowiązków nałożonych przez sąd z przyczyn obiektywnych (np. złej sytuacji majątkowej czy złego stanu zdrowia) od takich, w których skazany przejawia tendencję do niedostosowania się do nakładanych na niego nakazów i zakazów, co ma podłoże w jego charakterze i konstrukcji psychicznej.

[1330] Zob. art. 68 § 2 i 75 § 2 k.k. oraz art. 160 § 3 k.k.w.
[1331] A. Jaworska-Wieloch, Odwołanie…, s. 111-112.

913. Co prawda powstrzymanie skazanego przed powrotem do przestępstwa stanowi główny cel warunkowego zwolnienia, jednak nie można tracić z pola widzenia poddania skazanego kontroli oraz oddziaływaniom resocjalizacyjnym na wolności. Jeżeli okaże się, że ze względów pozostających po stronie skazanego, realizacja tych celów będzie niemożliwa lub co najmniej utrudniona, wówczas warunkowe zwolnienie nie powinno być udzielone. Z kryminalno-politycznego punktu widzenia, w takiej sytuacji wcześniejsze zwolnienie skazanego nie jest bowiem, co do zasady, bardziej korzystne, od odbycia przez niego całości orzeczonej kary, co pozwoli na poddanie go dalszym oddziaływaniom w zakładzie karnym. Dążenie do społecznej reintegracji skazanego przemawia bowiem za udzieleniem warunkowego zwolnienia jedynie wtedy, gdy właściwe organy będą miały (przynajmniej potencjalną) możliwość oddziaływania na skazanego po jego zwolnieniu.

914. Co więcej, uniknięcie problemów sygnalizowanych przez A. Jaworską-Wieloch stanie się możliwe dzięki proponowanej redakcji stosownych przepisów, uzależniających stosowanie środka związanego z poddaniem sprawcy próbie nie od przypuszczenia sądu co do stosowania się przez sprawcę do obowiązków probacyjnych i poddania się dozorowi, ale od braku wystąpienia przesłanki negatywnej w postaci uchylania się od dozoru oraz wykonywania takich obowiązków. Powiązanie tej przesłanki z okolicznościami o charakterze subiektywnym, związanymi z wolą sprawcy (poprzez znamię „uchylania się", zakładającego celowość w działaniu), pozwoli na stosowanie środków związanych z poddaniem sprawcy próbie, nawet jeśli okoliczności natury obiektywnej przemawiają za tym, że sprawca może nie wypełniać nałożonych nań obowiązków. W takiej sytuacji będzie jednak możliwe odpowiednie ukształtowanie tych obowiązków, aby umożliwić skazanemu ich rzeczywiste wykonywanie.

915. Ujednolicenie treści pozytywnej prognozy kryminologicznej w przypadku wszystkich środków związanych z poddaniem sprawcy próbie powinno także polegać na wykreśleniu z art. 77 § 1 k.k. przesłanki stosowania się do orzeczonego środka karnego lub zabezpieczającego.

916. Nie jest do końca jasne, dlaczego ustawodawca zdecydował się na tego rodzaju uzupełnienie treści pozytywnej prognozy w kontekście warunkowego zwolnienia, tym bardziej, że niestosowanie się do środka karnego lub zabezpieczającego stanowi samodzielne przestępstwo, a także może być uwzględnione w ramach przestrzegania

porządku prawnego.[1332] Nie wiadomo również, dlaczego omawiana przesłanka została dodana jedynie do przepisu regulującego stosowanie warunkowego zwolnienia, a nie zaś również pozostałych środków z Rozdziału VIII k.k.

917. Ponadto, trudno oczekiwać, że sąd penitencjarny będzie poddawał osobnej analizie okoliczności świadczące o tym, że w razie udzielenia warunkowego zwolnienia skazany nie będzie stosował się do orzeczonych środków karnych lub zabezpieczających.[1333] Stawianie tego rodzaju wymogu jest zatem niepraktyczne. Nie ma również podstaw do stawiania ewentualnego niestosowania się do orzeczonych środków karnych lub zabezpieczających na równi z możliwością powrotu do przestępstwa jako przesłanek negatywnych warunkowego zwolnienia, gdyż okoliczność ta nie ma na tyle istotnego charakteru, aby stanowiła podstawę dalszej izolacji skazanego.

918. Jeżeli skazany po udzieleniu warunkowego zwolnienia nie będzie stosował się do orzeczonych środków karnych lub zabezpieczających, można przypuszczać, że zachowywałby się tak samo w razie wykonania kary w całości. Z kryminalno-politycznego punktu widzenia takie ryzyko jest jednak akceptowalne; jest ono także bilansowane przez możliwość poddania skazanego oddziaływaniom probacyjnym w warunkach wolnościowych. Należy zatem uznać, że w kontekście warunkowego zwolnienia poddanie się dozorowi czy stosowanie do obowiązków oznaczonych przez sąd penitencjarny ma większe znaczenie od stosowania się do środków karnych i zabezpieczających, orzeczonych przez sąd *meriti*, często wiele lat przed rozpatrywaniem wniosku o udzielenie skazanemu warunkowego zwolnienia.

919. Z powyższych względów, omawiana przesłanka powinna zostać wykreślona z art. 77 § 1 k.k. Jeżeli jednak ustawodawca zdecyduje się na jej zachowanie, brzmienie przepisu powinno zostać zmodyfikowane. Mianowicie, w celu zachowania spójności systemu, udzielenie warunkowego zwolnienia powinno być możliwe w razie uzasadnionego przypuszczenia, że po udzieleniu zwolnienia skazany nie będzie uchylał się od orzeczonego środka karnego lub zabezpieczającego. Taki kształt omawianej przesłanki byłby spójny z treścią art. 160 § 3 k.k.w., przewidującego przypadki fakultatywnego odwołania warunkowego zwolnienia. Jednocześnie, podobnie jak w przypadku ustanowienia przesłanki negatywnej warunkowego zwolnienia w postaci ryzyka uchylania się skazanego

[1332] Akapity 576-577 powyżej.
[1333] Akapity 579 oraz 635-636 powyżej.

od dozoru oraz wykonywania nałożonych nań obowiązków, warunkowe zwolnienie byłoby możliwe, jeżeli stosowanie się przez skazanego do środka karnego lub środka zabezpieczającego nie będzie możliwe z przyczyn obiektywnych.[1334]

920. Po trzecie, należy także ujednolicić określony w k.k. stopień przeświadczenia sądu o pozytywnej prognozie kryminologicznej jako przesłanki orzeczenia środków związanych z poddaniem sprawcy próbie. *De lege lata*, warunkowe umorzenie może być zastosowane w razie przypuszczenia, zaś warunkowe zwolnienie – przekonania sądu o takiej pozytywnej prognozie. W przypadku warunkowego zawieszenia, ustawa nie zawiera tego rodzaju wymogu.[1335]

921. Tego rodzaju rozróżnienie nie ma zaś funkcjonalnego uzasadnienia. W szczególności, nie można zasadnie twierdzić, że w przypadku warunkowego zwolnienia prognoza powinna być „pewniejsza" niż w przypadku warunkowego umorzenia. Prognoza kryminologiczna jest bowiem z samej swojej natury niepewna i implikuje określony stopień ryzyka, że zostanie negatywnie zweryfikowana. Przewidziany obecnie w art. 77 § 1 k.k. wymóg przekonania sądu o pozytywnej prognozie może prowadzić do zawężającej wykładni przepisów o warunkowym zwolnieniu, i w konsekwencji, do nieuzasadnionego ograniczenia jego stosowania.[1336]

922. Nie ulega wątpliwości, że definitywne określenie wymaganego od sądu stopnia przeświadczenia o pozytywnej prognozie jest zasadne również w przypadku przepisów o warunkowym zawieszeniu. Dzięki takiemu zabiegowi, przesłanki tego środka będą bardziej jednoznaczne, a przyczyni się to również do spójności regulacji zawartych w Rozdziale VIII k.k.

923. Z powyższych względów, w przepisach dotyczących przesłanek warunkowego umorzenia, warunkowego zawieszenia oraz warunkowego zwolnienia powinno znaleźć się zastrzeżenie, że ich orzeczenie może nastąpić w razie uzasadnionego przypuszczenia o pozytywnej prognozie kryminologicznej sprawcy (skazanego).

[1334] Na marginesie, w razie pozostawienia przesłanki stosowania się do orzeczonego środka karnego lub zabezpieczającego w art. 77 § 1 k.k., do art. 160 § 3 k.k.w. należałoby dopisać przesłankę fakultatywną odwołania warunkowego zwolnienia w postaci uchylania się od orzeczonego środka zabezpieczającego.
[1335] Akapit 182 powyżej.
[1336] Akapity 182-185 oraz 584-587 powyżej.

924. Po czwarte, należałoby zmodyfikować treść art. 56 k.k. poprzez jednoznaczne wyłączenie zasady odpowiedniego stosowania dyrektyw sądowego wymiaru kary do orzekania warunkowego umorzenia, warunkowego zawieszenia oraz warunkowego zwolnienia. Przesłanki każdego z tych środków zostały bowiem kompleksowo uregulowane w Rozdziale VIII k.k. Nie ma zatem potrzeby – nawet w odpowiednim zakresie – stosowania do nich dyrektyw sądowego wymiaru kary. Co znamienne, przesłanki warunkowego umorzenia, warunkowego zawieszenia oraz warunkowego zwolnienia częściowo pokrywają się z dyrektywami sądowego wymiaru kary.[1337] Z założenia o racjonalnym ustawodawcy wynika, że był to zabieg celowy, a pozostałe dyrektywy wymiaru kary nie powinny mieć zastosowania do instytucji opisanych w Rozdziale VIII k.k.

925. Praktyka pokazuje jednak, że dyrektywy sądowego wymiaru kary są stosowane przy orzekaniu środków związanych z poddaniem sprawcy próbie.[1338] Przedmiotowe zagadnienie budzi jednak znaczne kontrowersje w doktrynie i w orzecznictwie.[1339] W przypadku warunkowego zwolnienia, zostały one rozstrzygnięte przez Sąd Najwyższy, który w uchwale w sprawie I KZP 2/17 stwierdził, że dyrektywy sądowego wymiaru kary nie stanowią przesłanek udzielenia warunkowego zwolnienia.[1340]

926. Stosowanie dyrektyw sądowego wymiaru kary przy orzekaniu środków związanych z poddaniem sprawcy próbie może doprowadzić do skutków, które będą nieakceptowalne z systemowego i funkcjonalnego punktu widzenia. Mianowicie, pomimo że przesłanki instytucji opisanych w Rozdziale VIII k.k. stawiają w centrum zainteresowania sprawcę, sąd mógłby odmówić udzielenia danego środka ze względu na społeczne poczucie sprawiedliwości czy społeczne oddziaływanie kary. Tymczasem względy natury ogólno-prewencyjnej konstrukcyjnie nie przystają do stosowania środków związanych z poddaniem sprawcy próbie, których orzekanie powinno zależeć wyłącznie od okoliczności o charakterze indywidualno-prewencyjnym.[1341]

[1337] Akapit 202 powyżej.
[1338] Akapity 200, 290 oraz 593 powyżej.
[1339] Akapity 291-292 oraz 594 powyżej.
[1340] Uchw. składu 7 sędziów SN z dnia 26 kwietnia 2017 r., sygn. akt: I KZP 2/17, LEX nr 2275714.
[1341] Akapity 203-204, 295-299 oraz 596-602 powyżej.

4.3. Postulaty dotyczące warunkowego umorzenia

927. W razie wprowadzenia postulowanych zmian w zakresie przesłanek warunkowego umorzenia, brzmienie art. 66 k.k. kształtowałoby się w sposób następujący:

> „**Art. 66**. § 1. Sąd może warunkowo umorzyć postępowanie karne, jeżeli społeczna szkodliwość czynu nie jest znaczna, okoliczności jego popełnienia nie budzą wątpliwości, a postawa sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste, dotychczasowy sposób życia i zachowanie po popełnieniu przestępstwa uzasadniają przypuszczenie, że pomimo umorzenia postępowania nie popełni ponownie przestępstwa oraz nie będzie uchylał się od dozoru i nałożonych na niego obowiązków.
>
> § 2. Warunkowego umorzenia nie stosuje się do sprawcy przestępstwa zagrożonego karą przekraczającą 5 lat pozbawienia wolności.
>
> § 2a. W szczególnych okolicznościach, sąd może zastosować warunkowe umorzenie wobec sprawcy występku zagrożonego karą przekraczającą 5 lat pozbawienia wolności.
>
> § 3. W stosunku do sprawcy karanego za przestępstwo umyślne, warunkowe umorzenie jest możliwe wyłącznie wówczas, gdy przemawiają za tym szczególne względy."

928. Poniżej przedstawiono uzasadnienie proponowanych modyfikacji w treści art. 66 k.k.:

929. Po pierwsze, z art. 66 § 1 k.k. należy wykreślić przesłankę warunkowego umorzenia w postaci niebędącego znacznym stopnia winy. Analiza literalnego brzmienia obecnie obowiązującej regulacji prowadzi do wniosku, że warunkowe umorzenie może nastąpić jedynie w razie stwierdzenia okoliczności zmniejszających stopień zawinienia sprawcy.[1342] Tego rodzaju sytuacje nie należą zaś do częstych. Nawet w przypadku mniej poważnych przestępstw, w razie braku stwierdzenia tego rodzaju względów, warunkowe umorzenie nie byłoby możliwe. Przesłanka ta jest zatem niefunkcjonalna, gdyż – w razie jej rzeczywistego uwzględniania przez sądy – uniemożliwiałaby ona zastosowanie warunkowego umorzenia wobec licznych sprawców, w przypadku których zachodzi pozytywna prognoza kryminologiczna.

[1342] Akapit 84 powyżej.

930. O ile zawarte *de lege lata* w art. 66 § 1 k.k. przesłanki prognostyczne (postawa, właściwości i warunki osobiste sprawcy, oraz jego dotychczasowy sposób życia) oraz formalna (uprzednia niekaralność sprawcy za przestępstwo umyślne), koncentrują się na osobie sprawcy, o tyle przesłanki niebędących znacznym stopnia społecznej szkodliwości czynu oraz stopnia winy dotyczą bezpośrednio przestępstwa, jakiego się dopuścił. Warunkowe umorzenie jest z założenia przewidziane jako instrument reakcji karnej na drobną przestępczość.[1343] Wystarczającym środkiem w celu realizacji tego założenia jest uwzględnienie stopnia społecznej szkodliwości czynu, który w połączeniu z przesłanką ustawowego zagrożenia – określającą abstrakcyjnie rozumiany próg społecznej szkodliwości czynów, w przypadku których można sięgnąć po warunkowe umorzenie – pozwala na stwierdzenie, czy popełnione przez sprawcę przestępstwo ma drobny charakter, a co za tym idzie, czy dopuszczalne jest zastosowanie warunkowego umorzenia. Stopień winy w żaden sposób nie wpływa zaś na społeczną szkodliwość czynu.[1344]

931. Okoliczności zmniejszające stopień zawinienia mogą być brane pod uwagę przy orzekaniu warunkowego umorzenia. Przykładowo, w razie stwierdzenia, że sprawca działał w stanie ograniczonej poczytalności lub w ramach przekroczenia granic obrony koniecznej, będzie to stanowiło element badania jego postawy oraz dotychczasowego sposobu życia. Takie czynniki będą przemawiały na korzyść sprawcy, gdyż świadczą o tym, że popełnianie przestępstw nie należy do jego codziennej aktywności. Nie ma jednakże racjonalnych podstaw do tego, by wystąpienie tego rodzaju względów stanowiło warunek konieczny orzeczenia warunkowego umorzenia.

932. Po drugie, w katalogu elementów prognostycznych z art. 66 § 1 k.k. należy umieścić zachowanie sprawcy po popełnieniu przestępstwa, które obecnie stanowi przesłankę warunkowego zawieszenia oraz warunkowego zwolnienia.[1345] W celu osiągnięcia spójności systemu, powinna być ona brana pod uwagę przy stosowaniu wszystkich środków związanych z poddaniem sprawcy próbie.

[1343] Akapity 55 oraz 59 powyżej.
[1344] R. Zawłocki, § 4. Warunkowe umorzenie postępowania karnego [w:] Pojęcie i funkcje społecznej szkodliwości czynu w prawie karnym, C.H. Beck 2007.
[1345] Akapit 51 powyżej.

933. Nie ulega bowiem wątpliwości, że działania sprawcy podjęte już po popełnieniu przestępstwa – zarówno te działające na jego korzyść, jak i niekorzyść – mają istotne walory prognostyczne w kontekście przewidywania jego przyszłego zachowania.[1346] Okoliczności te są przy tym najistotniejsze z perspektywy warunkowego umorzenia, które spośród środków przewidzianych w Rozdziale VIII k.k. następuje na najwcześniejszym etapie postępowania karnego,[1347] a zatem w najkrótszym okresie po popełnieniu przestępstwa. Zachowania sprawcy bezpośrednio po wypełnieniu znamion czynu zabronionego mogą wywrzeć istotny wpływ na podjęcie decyzji czy w przypadku konkretnej osoby konieczne jest przeprowadzenie postępowania, wydanie wyroku skazującego i orzeczenie kary, czy też można poprzestać na warunkowym umorzeniu.

934. Co prawda w obecnym stanie prawnym działania sprawcy po popełnieniu przestępstwa mogą być wzięte pod uwagę w ramach badania jego postawy, jednak ze względu na ich istotny charakter, powinny być one objęte osobną przesłanką określoną w art. 66 § 1 k.k. Potrzeba taka wynika również ze skreślenia z dniem 1 lipca 2015 roku art. 66 § 3 k.k., który przewidywał wprost uwzględnianie na korzyść sprawcy określonych zachowań po popełnieniu przestępstwa (pojednania sprawcy z pokrzywdzonym, naprawienia szkody lub uzgodnienia z pokrzywdzonym sposobu jej naprawienia).[1348]

935. Po trzecie, należy zliberalizować obecne przepisy, które wyłączają możliwość zastosowania warunkowego umorzenia wobec wszystkich sprawców, którzy byli uprzednio karani za przestępstwo umyślne.[1349] Co prawda uprzednia karalność – szczególnie za przestępstwo umyślne – może negatywnie świadczyć o osobie sprawcy, tym niemniej nie przesądza ona o istnieniu w stosunku do niego negatywnej prognozy.[1350]

936. Celem wprowadzenia omawianej przesłanki było uniemożliwienie skorzystania z warunkowego umorzenia sprawcom, którzy popełnili już uprzednio przestępstwo umyślne. Przyświecające ustawodawcy założenie, zgodnie z którym z warunkowego umorzenia powinni zasadniczo korzystać sprawcy, którzy dopuścili się pierwszego przestępstwa – a w każdym razie nie mają na swoim koncie kary wymierzonej

[1346] Akapity 143-145 powyżej.
[1347] Nie licząc sytuacji, kiedy sąd stosuje warunkowe umorzenie dopiero po przeprowadzeniu postępowania dowodowego i zamknięciu rozprawy.
[1348] Akapity 147-149 powyżej.
[1349] Akapit 121 powyżej.
[1350] Akapit 120 powyżej.

za przestępstwo umyślne – zasługuje na aprobatę. Jednakże, ujęcie tej zasady w sposób bezwzględny i niedoznający żadnych wyjątków jawi się jako nazbyt restrykcyjne.

937. Można bowiem sobie wyobrazić szereg sytuacji, w których orzeczenie warunkowego umorzenia wobec sprawcy uprzednio karanego za przestępstwo umyślne będzie nie tylko uzasadnione w świetle pozytywnej prognozy, ale także akceptowalne z kryminalno-politycznego punktu widzenia. Przykładowo, będzie to miało miejsce w razie ukarania za przestępstwo umyślne wiele lat przed popełnieniem obecnego czynu zabronionego, które nastąpiło przed zatarciem poprzedniego skazania. Jeżeli sprawca – pomimo uprzedniego ukarania za przestępstwo umyślne – przez wiele lat prowadzi przykładne życie i przestrzega prawa, nie powinno się z założenia wykluczyć skorzystania przez niego z warunkowego umorzenia. Podobnie, jeżeli sprawca karany za przestępstwo umyślne jest obecnie sądzony za popełnienie przestępstwa nieumyślnego, brak jest racjonalnego uzasadnienia dla przyjęcia, że w jego przypadku warunkowe umorzenie nie może stanowić najwłaściwszego środka reakcji karnej.

938. Odpowiednim rozwiązaniem omawianego zagadnienia jest usunięcie przesłanki o charakterze formalnym w postaci braku uprzedniej karalności sprawcy za przestępstwo umyślne z art. 66 § 1 k.k. i wprowadzenie nowego art. 66 § 3, który dopuszczałby warunkowe umorzenie wobec sprawców karanych za przestępstwo umyślne wyłącznie wówczas, gdy przemawiają za tym szczególne względy.

939. Z tak zredagowanego przepisu wynikać będzie *implicite*, iż co do zasady orzeczenie warunkowego umorzenia w przypadku takich sprawców jest niedopuszczalne. Oprócz opisanych powyżej sytuacji, w których można by przyjąć wystąpienie szczególnych względów,[1351] uzasadniających odstąpienie od tej reguły, zakres tego pojęcia mógłby zostać ustalony i doprecyzowany przez doktrynę i orzecznictwo.

940. Po czwarte, szczególnego rozważenia wymaga kwestia usunięcia przewidzianej w art. 66 § 2 k.k. przesłanki ustawowego zagrożenia lub też jej zmodyfikowanie poprzez liberalizację obecnej regulacji. W doktrynie nie brak głosów opowiadających się za wykreśleniem tej przesłanki,[1352] skoro jest ona wyrazem abstrakcyjnego stopnia

[1351] Akapit 937 powyżej.

[1352] Zob. R. Zawłocki, Karygodność czynu zabronionego a warunkowe umorzenie postępowania karnego [w:] A. Błachnio-Parzych, J. Jakubowska-Hara, J. Kosonoga, H. Kuczyńska (red.), Problemy wymiaru

społecznej szkodliwości konkretnej kategorii czynów, zaś stopień społecznej szkodliwości czynu sprawcy jest zawsze badany *in concreto*, w ramach osobnej przesłanki warunkowego umorzenia.

941. Wydaje się jednak, że wykreślenie przesłanki ustawowego zagrożenia z art. 66 § 1 k.k. byłoby przejawem zbytniej liberalizacji przepisów dotyczących warunkowego umorzenia. Na pewnym poziomie ogólności można bowiem stwierdzić, że warunkowe umorzenie nie może stanowić odpowiedniego środka reakcji karnej w stosunku do sprawców najpoważniejszych czynów, skoro jego *ratio legis* polega na zastosowaniu go w przypadkach drobnej przestępczości.

942. W celu rozwiązania zasygnalizowanej kwestii konieczne jest dokonanie swoistego ważenia wartości – z jednej strony należy wziąć pod uwagę, że w razie popełnienia najpoważniejszych przestępstw konieczne jest przeprowadzenie postępowania i wydanie wyroku skazującego oraz wymierzenie sprawcy kary; z drugiej zaś, w konkretnym przypadku sprawcy przestępstwa zagrożonego wysoką karą, może dojść do szczególnego natężenia okoliczności łagodzących i innych, przemawiających na korzyść sprawcy. Należy także pamiętać, że z dniem 1 lipca 2015 r. przesłanka ustawowego zagrożenia w kontekście warunkowego umorzenia została już zliberalizowana – w poprzednim stanie prawnym było one dopuszczalne w razie popełnienia przestępstwa zagrożonego karą do 3 lat pozbawienia wolności, zaś tylko w wyjątkowych przypadkach – karą do 5 lat pozbawienia wolności. Obecnie możliwość zastosowania warunkowego umorzenia wobec sprawcy czynu zagrożonego karą pozbawienia wolności do lat 5 stanowi zasadę.[1353]

943. W świetle powyższych argumentów, właściwym rozwiązaniem jest pozostawienie – jako zasady – stosowania warunkowego umorzenia wobec sprawców przestępstw zagrożonych kara nieprzekraczającą 5 lat pozbawienia wolności, przy jednoczesnym wprowadzeniu możliwości orzeczenia tego środka w przypadku występków zagrożonych karą przekraczającą 5 lat pozbawienia wolności, jeżeli wystąpią szczególne okoliczności (proponowany art. 66 § 2a k.k.).

---

sprawiedliwości karnej. Księga Jubileuszowa Profesora Jana Skupińskiego, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013, s. 222.

[1353] Akapit 65 powyżej.

944. Taka nowelizacja doprowadzi do przyznania sądowi większych możliwości indywidualizacji odpowiedzialności karnej, wpisując się w tendencję zapoczątkowaną przez zmianę filozofii karania.[1354] Postulowana zmiana powinna przyczynić się do wzrostu liczby przypadków, w których zastosowanie znajdzie warunkowe umorzenie. Wzrost ten nie będzie miał jednak charakteru skokowego, gdyż szersze zastosowanie omawianej instytucji będzie możliwe jedynie w razie wystąpienia szczególnych okoliczności.

945. Podobnie jak w przypadku proponowanego art. 66 § 3 k.k.,[1355] wykładnia pojęcia szczególnych okoliczności będzie dokonana w doktrynie i w orzecznictwie. Mogą to być wyjątkowe względy natury zarówno podmiotowej, jak i przedmiotowej. Przykładowo, zastosowanie warunkowego umorzenia powinno być możliwe w sytuacji popełnienia występku zagrożonego karą przekraczającą 5 lat pozbawienia wolności, jeżeli nastąpiło to w wyniku anormalnej sytuacji motywacyjnej.[1356] Do szczególnych okoliczności w rozumieniu proponowanego przepisu będzie także należał wypadek gdy sprawca dopuścił się co prawda występku zagrożonego wysoką karą, jednak w jego przypadku zachodzi jednoznacznie pozytywna prognoza kryminologiczna.[1357]

946. Natomiast orzeczenie warunkowego umorzenia nie powinno być w żadnym wypadku możliwe w razie popełnienia zbrodni. Dopuszczenie takiej możliwości stanowiłoby zbyt daleko idące ustępstwo na rzecz rozszerzenia możliwości stosowania warunkowego umorzenia wobec sprawców przestępstw.[1358]

[1354] Z dniem 1 lipca 2015 r. zaczęły obowiązywać m.in. art. 37a oraz 37b k.k., rozszerzające zakres możliwych do orzeczenia kar.
[1355] Zob. akapit 939 powyżej.
[1356] Sytuacja ta może dotyczyć chociażby zabójstwa w afekcie (art. 148 § 4 k.k.).
[1357] Taki przypadek może szczególnie mieć miejsce w razie popełnienia przestępstwa, w przypadku którego nie ma pokrzywdzonego. Do takich występków, zagrożonych karą powyżej 5 lat pozbawienia wolności, należą chociażby przestępstwa korupcyjne, zagrożone karą do 8 lat pozbawienia wolności (art. 228 § 1, 229 § 1, 230 § 1 oraz 230a § 1 k.k.), a w sprawie nie zachodzi wypadek mniejszej wagi. Na temat wykładni pojęcia wypadku mniejszej wagi zob. akapit 67 powyżej.
[1358] *De lege lata* warunkowe umorzenie postępowania wobec sprawców zbrodni nie jest formalnie wyłączone, jednak w k.k. brak jest zbrodni, których maksymalne zagrożenie karą wynosiłoby do 5 lat pozbawienia wolności, zob. akapit 68 powyżej.

4.4. Postulaty dotyczące warunkowego zawieszenia

947. Przepisy dotyczące warunkowego zawieszenia uległy znacznej modyfikacji z dniem 1 lipca 2015 r., co wynikało z faktu, że gruntowna reforma tej instytucji była jednym z głównych celów zmiany filozofii karania. Ze wstępnego bilansu funkcjonowania warunkowego zawieszenia po nowelizacji wynika, że odniosła ona zamierzone skutki, przede wszystkim w postaci znacznego ograniczenia udziału warunkowego zawieszenia w strukturze orzekanych kar.[1359]

948. Nie oznacza to jednak, że brak jest obecnie potrzeby wprowadzenia dalszych modyfikacji przesłanek omawianej instytucji. Wręcz przeciwnie, istnieje możliwość przeprowadzenia kolejnych zmian, które powinny przyczynić się do bardziej efektywnego stosowania warunkowego zawieszenia.[1360] Celem tych postulatów nie jest powrót do stanu sprzed 1 lipca 2015 r., w którym warunkowe zawieszenie było orzekane na masową skalę. Biorąc pod uwagę *ratio legis* wielkiej nowelizacji, w ramach której ustawodawca zdecydował się na znaczne ograniczenie możliwości jego stosowania, należy jednak udoskonalić nowowprowadzone regulacje, aby sąd orzekający dysponował wystarczająco szerokim wachlarzem możliwości w zakresie indywidualizacji odpowiedzialności karnej sprawcy czynu zabronionego.

949. Pomimo wprowadzenia z dniem 1 lipca 2015 r. licznych zmian, które mogą wpłynąć na znacznie rzadsze sięganie przez sądy po warunkowe zawieszenie (jak choćby modyfikacja zasady *ultima ratio* kary pozbawienia wolności, wprowadzenie art. 37a oraz art. 37b k.k. a także reforma kary grzywny oraz kary ograniczenia wolności, których orzekanie ma w zamyśle ustawodawcy zastąpić warunkowe zawieszenie), należy stwierdzić, że warunkowe zawieszenie w dalszym ciągu może być adekwatnym instrumentem do zrealizowania wobec sprawcy celów indywidualno-prewencyjnych, a także być rozwiązaniem akceptowalnym z systemowego punktu widzenia, znajdującym aprobatę w opinii społecznej.

[1359] Akapity 401-10 powyżej.
[1360] Akapity 411 oraz 413 powyżej.

950. W razie rzeczywistego badania prognozy kryminologicznej sprawcy, sąd może uznać, że wymierzenie mu kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem będzie dla niego wystarczającą sankcją i ostrzeżeniem, które powstrzyma go od ponownego wejścia w konflikt z prawem. Orzeczenie dozoru oraz nałożenie na sprawcę określonych obowiązków towarzyszących warunkowemu zawieszeniu może należycie wypełniać sprawiedliwościowe i retrybutywne cele kary, zaś warunkowe zawieszenie stanowi środek reakcji karnej, który będzie mógł być orzeczony w razie uznania przez sąd, że kara ograniczenia wolności lub kara grzywny nie będzie właściwa.

951. Poniżej przedstawiono brzmienie art. 69 k.k. w razie wprowadzenia wszystkich proponowanych zmian:

> „**Art. 69**. § 1. Sąd może warunkowo zawiesić wykonanie całości lub części kary pozbawienia wolności wobec sprawcy, który nie był skazany na karę pozbawienia wolności za popełnienie przestępstwa umyślnego, jeżeli postawa sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste, dotychczasowy sposób życia oraz zachowanie się po popełnieniu przestępstwa uzasadniają przypuszczenie, że pomimo warunkowego zawieszenia kary nie popełni ponownie przestępstwa oraz nie będzie uchylał się od dozoru i nałożonych na niego obowiązków.
>
> § 2. W razie warunkowego zawieszenia części kary pozbawienia wolności, w pierwszej kolejności wykonuje się część kary, która nie została warunkowo zawieszona. Przepisów art. 77-79 nie stosuje się.
>
> § 2a. Warunkowego zawieszenia nie stosuje się do kary pozbawienia wolności w wymiarze przekraczającym rok. W szczególnych okolicznościach, sąd może zastosować warunkowe zawieszenie kary pozbawienia wolności w wymiarze do 2 lat.
>
> § 2b. W stosunku do sprawcy skazanego na karę pozbawienia wolności za popełnienie przestępstwa umyślnego, warunkowe zawieszenie jest możliwe wyłącznie wówczas, gdy przemawiają za tym szczególne względy.
>
> § 3. (uchylony)
>
> § 4. (uchylony)”

952. Uzasadnienie proponowanych zmian jest następujące:

953. Po pierwsze, do polskiego systemu należy wprowadzić możliwość zawieszenia przez sąd w wyroku części kary pozbawienia wolności. Tego rodzaju mechanizmy funkcjonują m.in. w USA jako *split sentence* oraz *shock probation*,[1361] we Francji[1362] oraz w Holandii.[1363] Wprowadzenie analogicznej instytucji w prawie polskim było już proponowane przez L. Chełmickiego-Tyszkiewicza[1364] oraz A. Nawój-Śleszyński.[1365]

954. Umożliwienie częściowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności spowoduje, że sąd *meriti* będzie miał większą swobodę w zakresie indywidualizacji odpowiedzialności karnej sprawcy czynu zabronionego. Proponowana instytucja warunkowego zawieszenia części kary pozbawienia wolności przejawia pewne podobieństwa do art. 37b k.k., przewidującego orzeczenie kary ograniczenia wolności obok kary pozbawienia wolności, które to kary są wykonywane w sposób sekwencyjny.

955. Częściowo zawieszona kara pozbawienia wolności ma przy tym wiele zalet. Mianowicie, taka kara nie jest obarczona wadliwością charakterystyczną dla warunkowego zawieszenia w postaci braku realnej dolegliwości dla sprawcy. Nawet bowiem w razie niepoddania sprawcy dozorowi i nienałożenia na niego wielu obowiązków w okresie próby, w pierwszej kolejności będzie on musiał odbyć część kary w warunkach izolacyjnych. Taka sankcja stanowi przy tym wyjątkowo silne ostrzeżenie dla sprawcy – w odróżnieniu od warunkowego zawieszenia całej kary, ma on nie tylko świadomość, że grozi mu potencjalnie odbycie kary pozbawienia wolności, ale wobec wcześniejszego odbycia części takiej kary, powinien mieć tym większą motywację do przestrzegania prawa, tak aby ponownie nie trafić za kraty. Okoliczność ta jest szczególnie istotna w przypadku sprawców, którzy zostali skazani za pierwsze przestępstwo i nie odbywali nigdy kary pozbawienia wolności – a dla takiego kręgu osób jest obecnie przeznaczone warunkowe zawieszenie. Częściowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności, poprzez

[1361] Akapity 678-681 powyżej.
[1362] Akapit 814 powyżej.
[1363] Akapit 835 powyżej. Częściowe zawieszenie wykonania kary było także stosowane w Niemczech, jednak obecnie zrezygnowano z tego rozwiązania, zob. akapity 784 oraz 790 powyżej.
[1364] L. Chełmicki-Tyszkiewicz, Czy i jak zmienić aktualną politykę karną, Przegląd Sądowy 2002, nr 3, s. 14-15.
[1365] A. Nawój-Śleszyński, Przeludnienie…, s. 325.

odbycie krótkiej kary w warunkach izolacyjnych ma bowiem – na wzór amerykański[1366] – zadziałać na sprawcę na zasadzie terapii szokowej.

956. Zastosowanie częściowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności byłoby korzystne dla sprawcy w sytuacji, gdy alternatywą jest orzeczenie kary pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania. Z punktu widzenia organów państwa, takie orzeczenie również byłoby pożądane, gdyż pozwoliłoby na kontrolowanie zachowania sprawcy po opuszczeniu przez niego zakładu karnego, podczas okresu próby, towarzyszącego warunkowemu zawieszeniu. Co za tym idzie, w odróżnieniu od sytuacji, gdy skazany odbywa w całości karę pozbawienia wolności i następnie wychodzi na wolność, w razie częściowego zawieszenia wykonania kary będzie możliwe poddanie sprawcy dalszym oddziaływaniom na wolności po odbyciu części kary w warunkach izolacyjnych.

957. W proponowanej nowelizacji art. 69 k.k. nie przewidziano dyrektyw dotyczących zastosowania częściowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności ani proporcji kary, która musi być wykonana w warunkach izolacyjnych, do jej części, która będzie odbywana na wolności jako kara warunkowo zawieszona. Do orzekania kary warunkowo zawieszonej w części będą się bowiem stosować zasady ogólne dotyczące warunkowego zawieszenia. Kierując się tymi zasadami, sąd – w ramach swobodnego uznania – będzie mógł zdecydować, jaki okres kary bezwzględnego pozbawienia wolności jest konieczny dla poddania sprawcy oddziaływaniom instytucjonalnym oraz wywołania określonych skutków na płaszczyźnie indywidualnej. Nie byłoby zatem racjonalne ograniczanie tej swobody sędziowskiej na poziomie ustawowym. Wydaje się jednak, że co do zasady w razie zastosowania częściowego zawieszenia, kara bezwzględnego pozbawienia wolności powinna być krótka i trwać maksymalnie 6 miesięcy, a w każdym razie, nie być dłuższa od jej części, która będzie warunkowo zawieszona.

958. Po odbyciu oznaczonej przez sąd części kary bezwzględnego pozbawienia wolności, skazany byłby wypuszczany na wolność i rozpoczynał odbywanie kary warunkowo zawieszonej; moment zwolnienia byłby także początkiem okresu próby, oznaczonego w wyroku skazującym.

[1366] Akapit 681 powyżej.

959. W razie wprowadzenia warunkowego zawieszenia części kary do art. 69 § 1 k.k., w k.k.w. musiałaby także pojawić się regulacja umożliwiająca sądowi penitencjarnemu podjęcie decyzji o kontynuacji izolacji więziennej do końca kary i anulowaniu decyzji sądu *meriti* o zastosowaniu częściowego zawieszenia wykonania kary. Możliwość taka powinna być jednak ograniczona do sytuacji wyjątkowych, które wystąpiły już po orzeczeniu kary w wyroku skazującym, w tym w szczególności poważnych naruszeń prawa, jakich dopuścił się skazany podczas pobytu w zakładzie karnym.

960. Przyznanie sądowi penitencjarnemu powyższej kompetencji może się jawić jako zbytnia ingerencja w prawomocny wyrok skazujący. Z drugiej strony, jeżeli w trakcie odbywania kary okaże się, że w stosunku do skazanego zachodzi negatywna prognoza kryminologiczna, umożliwienie mu odbycia pozostałej części kary w warunkach wolnościowych byłoby całkowicie niefunkcjonalne. Co więcej, gdyby skazany miał świadomość, że niezależnie od swojego postępowania w warunkach izolacyjnych i tak zostanie wypuszczony na wolność, by odbywać część kary, która została warunkowo zawieszona, wówczas nie miałby żadnej motywacji do poddania się oddziaływaniom resocjalizacyjnym i prawidłowego postępowania w zakładzie karnym.

961. Zachowanie skazanego podczas odbywania kary bezwzględnego pozbawienia wolności nie mogłoby pozostać obojętne dla kształtowania prognozy kryminologicznej skazanego. Z oczywistych względów, absurdalnym byłoby wypuszczenie skazanego na wolność pomimo jego nagannego zachowania celem odbycia pozostałej części kary, która została warunkowo zawieszona, a następnie zarządzenie wykonania tej warunkowo zawieszonej części kary pozbawienia wolności, ze względu na naruszenia, jakich dopuścił się skazany w toku odbywania kary izolacyjnej. Jednocześnie, ze względu na fakt przebywania skazanego w zakładzie karnym, decyzja o kontynuowaniu kary bezwzględnego pozbawienia wolności powinna być podejmowana przez sąd penitencjarny, nie zaś przez wydział wykonawczy sądu, który wydał wyrok skazujący.

962. W razie orzeczenia warunkowego zawieszenia części kary pozbawienia wolności, w pierwszej kolejności skazany powinien odbyć tę część kary, która nie została warunkowo zawieszona, gdyż taka sekwencja daje większą szansę na spełnienie wobec niego celów indywidualno-prewencyjnych. W takim wypadku nie byłoby również racjonalne umożliwienie skazanemu skorzystania z warunkowego zwolnienia, gdyż ewentualny okres próby po udzieleniu takiego zwolnienia dublowałby się z okresem próby w ramach części

kary, która została warunkowo zawieszona. Co więcej, udzielenie warunkowego zwolnienia zmniejszałoby szansę na osiągnięcie wobec sprawcy celów, jakie ma do spełnienia odbycie krótkoterminowej kary izolacyjnej.[1367] Niniejsze okoliczności zdeterminowały treść proponowanego art. 69 § 2 k.k.

963. Po drugie, należy zliberalizować zawartą obecnie w art. 69 § 1 k.k. i niedoznającą wyjątków przesłankę negatywną warunkowego zawieszenia w postaci braku uprzedniego skazania na karę pozbawienia wolności.

964. Celem wprowadzenia powyższej przesłanki negatywnej było uniemożliwienie wielokrotnego orzekania warunkowego zawieszenia w stosunku do tej samej osoby.[1368] Zamysł ustawodawcy był niewątpliwie słuszny, jednak zastosowana metoda jawi się jako zbyt restrykcyjna.[1369] Stawia ona bowiem w jednym szeregu wszystkich skazanych na karę pozbawienia wolności – niezależnie od jej wymiaru, od tego, czy została orzeczona jako kara bezwzględna czy kara z warunkowym zawieszeniem wykonania, a także czy była reakcją na popełnienie przez sprawcę przestępstwa umyślnego czy nieumyślnego.[1370]

965. Należy zatem zmodyfikować brzmienie omawianej przesłanki, co umożliwi zastosowanie warunkowego zawieszenia wobec niektórych sprawców, którzy byli już uprzednio skazani na karę pozbawienia wolności. Nie chodzi przy tym bynajmniej o umożliwienie orzekania warunkowego zawieszenia wobec recydywistów, czy też wręcz o stworzenie im szerszych możliwości skorzystania z tego środka, jak ma to miejsce chociażby we Francji.[1371]

966. Podstawowym środkiem dla osiągnięcia tego celu jest doprecyzowanie treści art. 69 § 1 k.k. poprzez wskazanie, że przesłanka negatywna zachodzi jedynie w razie uprzedniego skazania sprawcy na karę pozbawienia wolności za popełnienie przestępstwa umyślnego. Rozróżnienie sprawców ze względu na stronę podmiotową popełnionego uprzednio przestępstwa wynika z faktu, że okoliczność czy sprawca miał zamiar popełnienia przestępstwa, czy też dokonał go wskutek niezachowania reguł ostrożności, ma istotny walor prognostyczny. Szczególnie jeśli obecne przestępstwo zostało popełnione

---

[1367] Również w Szwecji, gdzie istnieje możliwość połączenia probacji z karą pozbawienia wolności w wymiarze od 14 dni do 3 miesięcy, w razie takiego orzeczenia wyłączona jest możliwość skorzystania z warunkowego przedterminowego zwolnienia, zob. akapit 855 powyżej.
[1368] Akapit 253 powyżej.
[1369] Akapit 257 powyżej.
[1370] Akapit 256 powyżej.
[1371] Akapit 815 powyżej.

w warunkach nieumyślności, trudno racjonalnie uzasadnić wyłączenie z góry możliwości skorzystania z warunkowego zawieszenia przykładowo przez sprawcę, który był uprzednio skazany na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem za popełnienie przestępstwa nieumyślnego, i w jego przypadku okres próby zakończył się pozytywnie.

967. Niezależnie od powyższego, wypada opowiedzieć się przeciwko ograniczeniu przesłanki negatywnej warunkowego zawieszenia do poprzedniego skazania na karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jego wykonania. Taki zabieg premiowałby bowiem nie tylko sprawców, wobec których orzeczony okres próby upłynął pozytywnie, ale także tych, wobec których doszło do zarządzenia wykonania kary pozbawienia wolności, która pierwotnie była warunkowo zawieszona.

968. Rozwiązaniem tego problemu mogłaby być zmiana redakcji przepisu i wprowadzenie przesłanki negatywnej w postaci poprzedniego odbywania kary pozbawienia wolności jako kary zasadniczej. Także takie unormowanie nie byłoby jednak pozbawione wad, gdyż nie obejmowałoby sprawców skazanych na karę pozbawienia wolności, wobec których doszło do odroczenia jej wykonania, lub którzy oczekują na skierowanie kary pozbawienia wolności do wykonania. Omawiane zagadnienie ilustruje trudności w określeniu prawidłowej redakcji przepisów dotyczących warunkowego zawieszenia, które z jednej strony powinny odzwierciedlać wolę ustawodawcy, a z drugiej – nie być przesadnie kazuistyczne.

969. Głównym powodem, dla którego przesłanka negatywna warunkowego zawieszenia ujęta w art. 69 § 1 k.k. nie powinna różnicować skazanych na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania oraz bez warunkowego zawieszenia, są dotychczasowe doświadczenia w stosowaniu omawianej instytucji w praktyce polskiego wymiaru sprawiedliwości. Przed wejściem w życie Zm. k.k. z 20.02.2015 r. powszechne było zjawisko wielokrotnego stosowania warunkowego zawieszenia wobec tego samego sprawcy, co stanowiło jedną z przyczyn niewydolności polskiego systemu środków związanych z poddaniem sprawcy próbie.[1372] Umożliwienie sprawcom skazanym uprzednio na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania ponownego skorzystania z tego środka mogłoby doprowadzić do ukształtowania się po raz

[1372] Akapity 253-255 powyżej.

kolejny tej szkodliwej praktyki, co niewątpliwie byłoby wysoce niepożądane z systemowego punktu widzenia.

970. Co więcej, przesłanka negatywna warunkowego zawieszenia w postaci uprzedniego skazania na karę pozbawienia wolności za popełnienie przestępstwa umyślnego nie powinna być ujęta w sposób bezwzględny. Wobec tego, proponuje się wprowadzenie art. 69 § 2b k.k., który dopuszczałby zastosowanie warunkowego zawieszenia wobec takiego sprawcy, gdy przemawiają za tym szczególne względy. Tego rodzaju sytuacja zachodziłaby przykładowo w razie jednoznacznie pozytywnej prognozy kryminologicznej wobec sprawcy, wyjątkowego nagromadzenia okoliczności łagodzących dotyczących obecnego przestępstwa, popełnienia przestępstwa nieumyślnego, poprzedniego skazania na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem, w przypadku którego doszło do pozytywnego zakończenia okresu próby, itp.

971. Postulowany art. 69 § 2b, stanowiący *lex specialis* w stosunku do art. 69 § 1 k.k., mógłby znaleźć zastosowanie jedynie w wyjątkowych okolicznościach. Sąd musiałby szczegółowo uzasadnić, dlaczego zdecydował się na warunkowe zawieszenie pomimo uprzedniego skazania sprawcy na karę pozbawienia wolności za popełnienie przestępstwa umyślnego. W związku z tym, a także ze względu na wyjątkowy charakter proponowanej regulacji, nie zachodzi niebezpieczeństwo, że jej stosowanie stanowiłoby regułę. Szkodliwe zjawisko wielokrotnego orzekania warunkowego zawieszenia w stosunku do tego samego sprawcy w poprzednim stanie prawnym wynikało z tego, że ustawa formalnie nie wyłączała takiej możliwości. Obecnie zaś, po wprowadzeniu do art. 69 § 1 k.k. przesłanki negatywnej, takie wyłączenie już obowiązuje, zaś wprowadzenie proponowanego art. 69 § 2b, nie osłabi jego najważniejszych skutków.

972. Wypada także zwrócić uwagę, że *de lege lata* przesłanka negatywna warunkowego zawieszenia w postaci braku uprzedniego skazania na karę pozbawienia wolności została zredagowana w sposób wadliwy. Wyklucza ona bowiem możliwość skorzystania z warunkowego zawieszenia przez sprawców, którzy *de tempore criminis* byli skazani na karę pozbawienia wolności, ale już nie przez tych, wobec których takie skazanie nastąpiło już po popełnieniu obecnego przestępstwa a przed orzeczeniem za nie kary.[1373] Taki stan rzeczy jest zaś nieakceptowalny, gdyż może prowadzić do naruszenia zasady

[1373] Akapit 265 powyżej.

równości poprzez zróżnicowanie sytuacji sprawców, którzy popełnili przestępstwa w tych samych datach.[1374] Omawiana regulacja jest także niespójna z art. 66 § 1 k.k., który wprowadza przesłankę uprzedniej niekaralności za przestępstwo umyślne według stanu na moment orzekania, nie zaś – popełnienia przestępstwa.[1375] W związku z powyższym, z art. 69 § 1 k.k. należy wykreślić zwrot „w czasie popełnienia przestępstwa".

973. Po trzecie, z przepisu ustanawiającego przesłanki prognostyczne, które są brane pod uwagę przy orzekaniu warunkowego zawieszenia (postawa, właściwości i warunki osobiste sprawcy, dotychczasowy sposób życia oraz zachowanie się po popełnieniu przestępstwa), należy wykreślić zwrot „przede wszystkim". Taki zabieg doprowadzi do ustalenia zamkniętego katalogu czynników prognostycznych w kontekście warunkowego zawieszenia, podobnie jak ma to miejsce w przypadku warunkowego umorzenia oraz warunkowego zwolnienia.[1376]

974. Co prawda w innych państwach sądy mają duży zakres swobody w zakresie przesłanek branych pod uwagę przy stosowaniu probacji,[1377] katalog czynników prognostycznych jest otwarty[1378] lub ujęty od strony negatywnej,[1379] albo też ustawy nie zawierają kryteriów podejmowania decyzji o zastosowaniu warunkowego zawieszenia wykonania kary,[1380] jednak w warunkach polskich pożądane jest wprowadzenie enumeratywnego katalogu tych przesłanek.

975. Wynika to z faktu, że otwarty katalog czynników prognostycznych stanowi pokusę do sięgania do okoliczności – najczęściej przemawiających na niekorzyść sprawcy – których uwzględnienie konstrukcyjnie nie przystaje do orzekania środków związanych z poddaniem sprawcy próbie. Przykładem takiego faktora jest wzgląd na prewencję ogólną i społeczne oddziaływanie kary, które to czynniki mogą spowodować podjęcie decyzji o niestosowaniu warunkowego zawieszenia. W obecnym stanie prawnym, takie niebezpieczeństwo jest tym większe w obliczu brzmienia art. 69 § 1 k.k., który umożliwia orzeczenie warunkowego zawieszenia jedynie gdy jest to wystarczające do osiągnięcia wobec sprawców celów kary. Tymczasem, stosowanie warunkowego zawieszenia –

[1374] Akapity 267-268 powyżej.
[1375] Akapit 122 powyżej.
[1376] Akapit 279 powyżej.
[1377] Jak chociażby w USA – zob. akapity 686 oraz 706-707 powyżej.
[1378] Np. w Niemczech, zob. akapit 788powyżej.
[1379] Przykładowo w Anglii, zob. akapit 759 powyżej.
[1380] Np. w Holandii, zob. akapit 836 powyżej.

podobnie jak pozostałych środków związanych z poddaniem sprawcy próbie – powinno koncentrować się na okolicznościach indywidualno-prewencyjnych, dotyczących konkretnego sprawcy. Wprowadzenie zamkniętego katalogu przesłanek prognostycznych może zatem przyczynić się do stosowania tej instytucji zgodnie z jej kryminalno-politycznymi założeniami, redukując niepożądaną dowolność sędziowską. Co więcej, doprowadzi to do uspójnienia stosownych regulacji w zakresie wszystkich środków opisanych w Rozdziale VIII k.k.

976. Po czwarte, zasadne jest pozostawienie wprowadzonej przez Zm. k.k. z 20.02.2015 r. zasady, zgodnie z którą warunkowe zawieszenie stosuje się jedynie do kary pozbawienia orzeczonej w maksymalnym wymiarze 1 roku, przy wprowadzeniu wyjątku w postaci warunkowego zawieszenia kary do 2 lat pozbawienia wolności, w razie wystąpienia szczególnych okoliczności. Ze względów redakcyjnych, zarówno zasada jak i wyjątek od niej powinny zostać zawarte w nowoutworzonym art. 69 § 2a k.k.

977. Należy pamiętać, że celem skrócenia o połowę (z 2 lat do 1 roku) maksymalnego wymiaru kary pozbawienia wolności, która może zostać warunkowo zawieszona, było ograniczenie orzekania przez sądy warunkowego zawieszenia, a także stworzenie warunków do częstszego stosowania kary grzywny oraz kary ograniczenia wolności.[1381] Zamysł ten zasługuje zasadniczo na aprobatę.

978. Jednakże, w konsekwencji dokonanego zabiegu sprawcy licznych kategorii występków zagrożonych karą pozbawienia wolności w wymiarze od 2 do 12 lat zostali z góry wykluczeni spośród grona potencjalnych beneficjentów warunkowego zawieszenia – w przypadku tych sprawców nawet w razie orzeczenia kary w wysokości minimalnego zagrożenia, będzie ona wyższa od progu określonego w art. 69 § 1 k.k.[1382] Omawiana kategoria dotyczy najpoważniejszych występków; w przypadku zbrodni, minimalne zagrożenie karą wynosi co najmniej 3 lata pozbawienia wolności (art. 7 § 2 k.k.).

979. Wydaje się, że granicą, która powinna oddzielać przestępstwa, których sprawcy mogą potencjalnie skorzystać z warunkowego zawieszenia (w razie orzeczenia kary w minimalnej wysokości przewidzianej ustawą), od czynów, których sprawcy są pozbawieni takiej możliwości,[1383] jest właśnie rozgraniczenie pomiędzy występkami

[1381] Akapit 248 powyżej.
[1382] Akapit 249 powyżej.
[1383] Z wyjątkiem sytuacji określonej w art. 60 § 5 k.k.

a zbrodniami, tj. pułap minimalnego zagrożenia karą na poziomie 3 lat pozbawienia wolności. Obecna regulacja jest zatem bardziej restrykcyjna od stanu pożądanego.

980. Maksymalna granica kary pozbawienia wolności, której wykonanie można warunkowo zawiesić, osadzona na poziomie 1 roku, jawi się także jako relatywnie surowa w perspektywie prawno-porównawczej. Przykładowo, w Anglii, Niemczech, Holandii, Finlandii oraz Brazylii, warunkowo zawieszone może zostać wykonanie kary pozbawienia wolności do lat 2.[1384] W Danii oraz Norwegii, pomimo braku uregulowania przedmiotowego zagadnienia na poziomie ustawowym, w praktyce warunkowe zawieszenie również stosuje się do kar pozbawienia wolności do lat 2.[1385] We Francji istnieje możliwość warunkowego zawieszenia wykonania kary do lat 5.[1386] Natomiast w warunkach amerykańskich możliwości te są jeszcze szersze. Zastosowanie probacji (stanowiącej najczęściej samoistną sankcję, nie zaś zawieszenie orzeczonej kary pozbawienia wolności) nie jest ograniczone wyłącznie do sprawców mniej poważnych czynów. Jest ona spotykana w przypadku sprawców przestępstw z użyciem przemocy, a nawet zabójstw.[1387]

981. W świetle powyższego, zasadne jest umożliwienie orzeczenia warunkowego zawieszenia w przypadku orzeczenia kary pozbawienia wolności w maksymalnym wymiarze 2 lat. Nie powinno to jednak stanowić – tak jak to miało miejsce w stanie prawnym do 30 czerwca 2015 r. – zasady, a raczej wyjątek, którego zastosowanie zależałoby od wystąpienia szczególnych okoliczności, co będzie miało miejsce w razie wprowadzenia postulowanego art. 69 § 2a k.k.

982. Szczególne okoliczności, o których mowa w proponowanym przepisie, powinny dotyczyć przede wszystkim względów związanych z osobą sprawcy, takich jak jednoznacznie pozytywna prognoza kryminologiczna, brak wcześniejszych konfliktów z prawem, naprawienie szkody, pojednanie się z pokrzywdzonym czy popełnienie przestępstwa nieumyślnego. Orzecznictwo i doktryna powinny wypracować standardy dokonywania przez sąd oceny, kiedy będzie możliwe zastosowanie art. 69 § 2a k.k. Nie ulega jednak wątpliwości, że sięgnięcie po ten przepis będzie wymagało od sądu dokonania

[1384] Zob. akapity 758, 789, 835, 852 oraz 878 powyżej.
[1385] Zob. akapity 851 i 853 powyżej.
[1386] Zob. akapit 813 powyżej.
[1387] Zob. akapity 687-688 oraz 707 powyżej.

wszechstronnej analizy okoliczności dotyczących osoby sprawcy, co w praktyce niestety nie ma obecnie miejsca w kontekście podejmowania decyzji o warunkowym zawieszeniu.

983. Po piąte, art. 69 § 4 powinien zostać wykreślony z k.k. Regulacja ta ma charakter niezwykle kazuistyczny. Tymczasem brak jest jakichkolwiek powodów, dla których należałoby wprost wyrazić wolę ustawodawcy, że warunkowe zawieszenie zasadniczo nie powinno być stosowane akurat wobec sprawców występków o charakterze chuligańskim oraz sprawców przestępstwa z art. 178a § 4 k.k.[1388] Co więcej, przepis ten jest w istocie zbędny, gdyż możliwość skorzystania z warunkowego zawieszenia w przypadku opisanych w nim sprawców jest mocno ograniczona już na gruncie zasad ogólnych, tj. ze względu na konieczność stwierdzenia pozytywnej prognozy kryminologicznej.[1389]

984. Po szóste, oprócz przepisów art. 69 k.k., należy także wprowadzić modyfikacje innych norm, które mają wpływ na praktykę stosowania warunkowego zawieszenia. Chodzi mianowicie o art. 65 k.k. oraz art. 152 k.k.w.

985. Art. 65 k.k. ustanawia zasadę odpowiedniego stosowania przepisów dotyczących m.in. środków związanych z poddaniem sprawcy próbie, przewidzianych wobec sprawcy określonego w art. 64 § 2 k.k. (multirecydywisty), do sprawcy, który z popełnienia przestępstwa uczynił sobie stałe źródło dochodu lub popełnia przestępstwo działając w zorganizowanej grupie albo związku mających na celu popełnienie przestępstwa oraz wobec sprawcy przestępstwa o charakterze terrorystycznym. Wobec wprowadzenia z dniem 1 lipca 2015 r. przesłanki negatywnej warunkowego zawieszenia w postaci braku uprzedniego skazania na karę pozbawienia wolności, art. 69 § 3 k.k., ograniczający możliwość skorzystania z warunkowego zawieszenia przez recydywistów, stał się zbędny i jako taki, został skreślony z k.k.[1390] W celu formalnego wykluczenia możliwości skorzystania z warunkowego zawieszenia również przez sprawców określonych w art. 65 k.k., do tego przepisu należy dodać zastrzeżenie, że w przypadku tych sprawców nie stosuje się art. 69-75.[1391]

[1388] Akapit 305 powyżej.
[1389] Akapit 302 powyżej.
[1390] Akapit 388 powyżej.
[1391] Akapity 389-392 powyżej.

986. I wreszcie, należy również wprowadzić możliwość zastosowania warunkowego zawieszenia, jeżeli skazany nie rozpoczął odbywania kary pozbawienia wolności w przeciągu roku od wydania prawomocnego wyroku skazującego, w razie pojawienia się w tym czasie okoliczności, które świadczą o wystąpieniu w stosunku do niego pozytywnej prognozy kryminologicznej.[1392] Z systemowego punktu widzenia, brak jest bowiem podstaw do różnicowania sytuacji skazanych, którzy nie z własnej winy nie odbywali kary pozbawienia wolności, i którzy w tym okresie zmienili swoje życie na lepsze, od położenia tych, wobec których formalnie zostało orzeczone odroczenie wykonania kary (art. 152 § 1 k.k.w.). Co więcej, w przypadku skazanych, wobec których takie odroczenie miało miejsce, powinna istnieć możliwość zastosowania warunkowego zawieszenia na zasadach określonych w art. 69 k.k. również wtedy, gdy okres odroczenia wykonania kary wynosił krócej niż rok.[1393] Mogłoby to mieć miejsce w razie wystąpienia szczególnych okoliczności, które już w czasie krótszym niż rok pozwalają stwierdzić wystąpienie czynników przemawiających za postawieniem pozytywnej prognozy, w którym to przypadku skierowanie kary pozbawienia wolności do wykonania nie byłoby funkcjonalnie uzasadnione, a także mogłoby wywołać negatywne konsekwencje na płaszczyźnie indywidualno-prewencyjnej.[1394]

4.5. Postulaty dotyczące warunkowego zwolnienia

987. Wprowadzenie z dniem 1 lipca 2015 r. nowych możliwości w zakresie wymiaru kary, które mogą wpłynąć na częstotliwość stosowania warunkowego zawieszenia (a w mniejszym stopniu – również warunkowego umorzenia) nie będą miały negatywnego wpływu na orzekanie warunkowego zwolnienia.[1395] Nie istnieje bowiem instytucja konkurencyjna względem warunkowego zwolnienia, a pozwalająca na skrócenie okresu odbywanej kary pozbawienia wolności już na etapie jej wykonywania. Nie ulega zaś wątpliwości, że – zarówno ze względów indywidualno-prewencyjnych jak i systemowych – w systemie prawnym powinna istnieć możliwość przedterminowego warunkowego zwolnienia z odbycia reszty kary pozbawienia wolności, jeżeli okaże się, że dalsze wykonywanie tej

[1392] Akapit 333 powyżej.
[1393] Akapit 335 powyżej.
[1394] Akapity 337-346 powyżej.
[1395] Naturalnie, jeżeli w wyniku wprowadzonych zmian sądy będą rzadziej orzekały karę pozbawienia wolności – zarówno bezwzględnego, jak i z warunkowym zawieszeniem – siłą rzeczy będzie jednakowoż mniej skazanych, wobec których będzie można zastosować warunkowe zwolnienie.

kary jest niecelowe ze względu na pozytywną prognozę kryminologiczną w stosunku do skazanego.

988. Wyniki przeprowadzonych badań prowadzą do wniosku, że warunkowe zwolnienie jest tym środkiem związanym z poddaniem sprawcy próbie, którego przesłanki powinny zostać poddane najbardziej gruntownej przemianie. W razie wdrożenia proponowanych zmian, przesłanki warunkowego zwolnienia będą się kształtować w sposób następujący:

> „**Art. 77**. Skazanego na karę wymienioną w art. 32 pkt 3-5 sąd może warunkowo zwolnić z odbycia reszty kary gdy jego postawa, właściwości i warunki osobiste oraz zachowanie po popełnieniu przestępstwa, a zwłaszcza zachowanie w czasie odbywania kary uzasadniają przypuszczenie, że skazany po zwolnieniu nie popełni ponownie przestępstwa oraz nie będzie uchylał się od dozoru i nałożonych na niego obowiązków.
>
> **Art. 78**. § 1. Skazanego można warunkowo zwolnić po odbyciu co najmniej połowy kary.
>
> § 2. Jeżeli skazany odbywał uprzednio karę pozbawienia wolności jako karę zasadniczą, warunkowe zwolnienie może nastąpić najwcześniej po odbyciu dwóch trzecich kary, a jeżeli skazany odbywał uprzednio taką karę co najmniej dwukrotnie – najwcześniej po odbyciu trzech czwartych kary.
>
> § 3. Skazanego na karę 25 lat pozbawienia wolności można warunkowo zwolnić po odbyciu 15 lat kary, natomiast skazanego na karę dożywotniego pozbawienia wolności po odbyciu 20 lat kary. Przepisów art. 78a § 1 i 2 nie stosuje się.
>
> § 4. W szczególnie uzasadnionych wypadkach sąd, wymierzając karę wymienioną w art. 32 pkt 3-5, może wyznaczyć łagodniejsze lub surowsze ograniczenia do skorzystania przez skazanego z warunkowego zwolnienia niż przewidziane w art. 78 § 1-3.
>
> **Art. 78a**. § 1. Sąd zwalnia skazanego warunkowo z odbycia reszty kary po odbyciu dwóch trzecich kary, chyba że zachodzi poważne niebezpieczeństwo, że po udzieleniu zwolnienia skazany popełni ponownie przestępstwo lub będzie uchylał się od dozoru, lub nałożonych na niego obowiązków.
>
> § 2. W przypadku skazanych określonych w art. 78 § 2, warunkowe zwolnienie następuje odpowiednio po odbyciu trzech czwartych oraz czterech piątych kary.
>
> **Art. 79**. § 1. Przepisy art. 78 § 1 i 2 stosuje się odpowiednio do sumy dwóch lub więcej niepodlegających łączeniu kar pozbawienia wolności, które skazany ma odbyć kolejno.

§ 2. Skazanego można, niezależnie od warunków określonych w art. 78 § 1 lub 2, zwolnić warunkowo po odbyciu 15 lat pozbawienia wolności.

§ 2a. Przepisy art. 78a § 1 i 2 stosuje się odpowiednio.

§ 3. Przepis art. 78 § 3 stosuje się odpowiednio, jeżeli chociażby jedna z niepodlegających łączeniu kar, które skazany ma odbyć kolejno, jest karą 25 lat pozbawienia wolności lub dożywotniego pozbawienia wolności."

989. Po pierwsze, najistotniejsza z proponowanych zmian polega odejściu od obowiązującego obecnie w Polsce systemu fakultatywnego warunkowego zwolnienia na rzecz systemu fakultatywno-obligatoryjnego, w którym warunkowe zwolnienie mogłoby, tak jak dotychczas, nastąpić w razie ustalenia pozytywnej prognozy kryminologicznej, po spełnieniu relatywnie łagodnej przesłanki formalnej; natomiast po odbyciu większego *quantum* kary, warunkowe zwolnienie stanowiłoby zasadę, od której można by odstąpić jedynie w razie stwierdzenia szczególnych okoliczności.

990. System dyskrecjonalny udzielania warunkowych zwolnień jest najczęściej stosowany w ustawodawstwach państw europejskich.[1396] Występuje on m.in. w Szwajcarii, Grecji, w Rosji, we Włoszech, we Francji i na Litwie.[1397] W państwach, w których decyzja o warunkowym zwolnieniu jest uznaniowa, w ostatnich latach obserwuje się tendencję spadkową w korzystaniu z tego środka.[1398]

991. Do zalet systemu fakultatywnego warunkowego zwolnienia należy niewątpliwie uzależnienie udzielenia takiego zwolnienia od pozytywnej prognozy wobec skazanego, przejawiającej się w jego dobrym zachowaniu podczas odbywania kary oraz stwierdzenia zmiany jego postawy i możliwości prawidłowego funkcjonowania w społeczeństwie. Co za tym idzie, skazani są zmotywowani do kształtowania społecznie pożądanych postaw oraz prawidłowego funkcjonowania w warunkach izolacyjnych, gdyż zdają sobie sprawę, że muszą sobie zasłużyć na skorzystanie z warunkowego zwolnienia.

[1396] P. Tournier, Systems of Conditional Release (Parole) in the Member States of the Council of Europe, 2004, dostępny w internecie pod adresem: <https://journals.openedition.org/champpenal/378?lang=en>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku, s. 3, akapit 14.
[1397] J. Lachowski, Warunkowe zwolnienie…, s. 60-68; B. Stańdo-Kawecka, Warunkowe…, s. 69-74.
[1398] P. Tournier, Systems…, s. 4, akapit 16.

992. Jednakże, system dyskrecjonalny ma też pewne wady, do których należy zbytnia uznaniowość organów stosujących warunkowe zwolnienie, nierówne traktowanie skazanych w podobnych sytuacjach oraz nierealistyczne założenie, że organ orzekający warunkowe zwolnienie będzie dokładnie badał okoliczności dotyczące konkretnego skazanego. W przypadku tego modelu, zwiększone są także koszty funkcjonowania zakładów karnych, w których przebywają również skazani, wobec których dalsza izolacja więzienna nie jest już co prawda konieczna, jednak z różnych względów nie skorzystali oni z warunkowego przedterminowego zwolnienia.

993. W wyniku przeprowadzonych badań także w Polsce zaobserwowano podobne bolączki stosowania warunkowego zwolnienia przez sądy penitencjarne w sposób dyskrecjonalny. Przykładowo, okazało się, że badanie prognozy kryminologicznej jest często fikcją, a decyzja w przedmiocie warunkowego zwolnienia jest podejmowana w sposób przypadkowy. Sądy penitencjarne w pobieżny sposób analizują okoliczności konkretnego przypadku, a także mają tendencję do sięgania po kryteria pozaustawowe, które stanowią powód odmowy udzielenia warunkowego zwolnienia. Rozstrzygnięcia są często niesprawiedliwe i w sposób nieuzasadniony różnicują położenie skazanych, znajdujących się w zbliżonej sytuacji, co prowadzi także do zróżnicowania regionalnego w zakresie orzekania omawianej instytucji.[1399]

994. Alternatywą dla modelu dyskrecjonalnego warunkowego zwolnienia jest wprowadzenie systemu obligatoryjnego, w którym skazany po odbyciu określonej części kary jest zwalniany warunkowo, o ile nie zachodzą szczególne względy, uzasadniające odmowę lub odroczenie takiego zwolnienia. Tego rodzaju rozwiązania funkcjonują w Holandii[1400] oraz w dużej mierze w państwach skandynawskich.[1401] Zaletą takich unormowań jest uniknięcie trudności związanych z określeniem pozytywnej prognozy skazanego oraz wyeliminowanie arbitralnych decyzji w zakresie stosowania warunkowego zwolnienia.[1402]

[1399] Akapity 635-640 powyżej.
[1400] Akapity 840-843 powyżej.
[1401] Akapity 857-868 powyżej.
[1402] B. Stańdo-Kawecka, Warunkowe…, s. 62. W systemie obligatoryjnym warunkowego zwolnienia zasadniczo nie dochodzi do badania prognozy kryminologicznej skazanego, badaniu podlega jedynie wystąpienie przesłanek negatywnych. Zob. N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, Release…, s. 427.

995. Z drugiej strony, system obligatoryjny cechuje także automatyzm rozstrzygnięć, co negatywnie wpływa na motywację skazanych do poddawania się resocjalizacji. Skoro skazany ma świadomość, że niezależnie od jego zachowania w więzieniu oraz postępów w resocjalizacji zostanie mu udzielone warunkowe zwolnienie, nie będzie skłonny do pracy nad sobą i kształtowania społecznie pożądanych postaw.[1403] Model obligatoryjny warunkowego zwolnienia nie uwzględnia również starań skazanych w celu zmiany swojego dotychczasowego życia, co również stanowi jego wadę na płaszczyźnie indywidualno-prewencyjnej. System obligatoryjny może także skłaniać sądy to orzekania kar pozbawienia wolności w dłuższym wymiarze, ze względu na przewidywane udzielenie wcześniejszego zwolnienia.[1404] Co za tym idzie, ustanowienie systemu obligatoryjnego zwolnienia warunkowego w Polsce nie byłoby zasadne.

996. Właściwym rozwiązaniem jest za to wprowadzenie systemu mieszanego (fakultatywno-obligatoryjnego) warunkowego zwolnienia, co znalazło wyraz w proponowanym art. 78a k.k., przy pozostawieniu obecnego kształtu art. 78 § 1 k.k., z uwzględnieniem stosownych modyfikacji, które zostaną szczegółowo omówione poniżej. Taki system jest uznawany za regulację pragmatyczną, która pozwala na zaoszczędzenie kosztów związanych z orzekaniem warunkowego zwolnienia, przy jednoczesnym pozostawieniu możliwości odmowy udzielenia zwolnienia skazanemu, który może stanowić niebezpieczeństwo dla społeczeństwa.[1405] Mieszany model warunkowego zwolnienia obowiązuje od 1991 r. w Anglii, przy czym w 2005 r., wraz z wejściem w życie *Criminal Justice Act* z 2003 r., nastąpiło przesunięcie akcentów na rzecz zwolnienia obligatoryjnego.[1406] W dalszym ciągu obowiązuje on zaś w Niemczech.[1407]

997. Proponowane rozwiązanie zakłada udzielanie warunkowego zwolnienia po odbyciu co najmniej połowy kary w razie stwierdzenia pozytywnej prognozy kryminologicznej wobec skazanego. Natomiast po odbyciu 2/3 kary, udzielenie zwolnienia byłoby względnie obligatoryjne, tj. następowałoby co do zasady, o ile nie stwierdzono by wystąpienia przesłanek negatywnych.

[1403] J. Lachowski, Warunkowe zwolnienie…, s. 76.
[1404] P. Tournier, Systems…, s. 6, akapit 30.
[1405] P. Tournier, Systems…, s. 5, akapit 23.
[1406] Akapity 769-773 powyżej.
[1407] Akapity 791-799 powyżej.

998. W takiej sytuacji skazani powinni mieć motywację, aby zasłużyć swoim zachowaniem na skorzystanie z warunkowego zwolnienia już po odbyciu połowy kary. Szczególnie w przypadku skazanych na długoletnie kary pozbawienia wolności, okres pomiędzy odbyciem połowy a dwóch trzecich kary może oznaczać konieczność – lub brak konieczności – odbycia kilku dodatkowych lat kary w warunkach izolacyjnych.

999. Jednocześnie, skazani, w przypadku których sąd penitencjarny nie zdecyduje się na orzeczenie zwolnienia warunkowego o charakterze fakultatywnym, co do zasady zostaną zwolnieni po upływie dwóch trzecich kary, o ile w ich przypadku nie będzie zachodziło poważne niebezpieczeństwo ponownego popełnienia przestępstwa lub uchylania się od dozoru, lub nałożonych na nich obowiązków. Przesłanka negatywna obligatoryjnego warunkowego zwolnienia powinna zostać zredagowana w sposób relatywnie wąski, tak aby jej zastosowanie nie stało się regułą, co prowadziłoby do wypaczenia założenia o orzekaniu tego środka zasadniczo wobec wszystkich skazanych na karę pozbawienia wolności.

1000. W odróżnieniu od udzielania zwolnienia warunkowego o charakterze fakultatywnym, zastosowanie względnie obligatoryjnego warunkowego zwolnienia nie będzie wymagało dokonywania ustaleń o charakterze pozytywnym, tj. że w przypadku skazanego zachodzi dobra prognoza na przyszłość. Pozwala to na uniknięcie problemów praktycznych z ustalaniem treści takiej prognozy przez sądy penitencjarne, które najczęściej odbywa się bez wykorzystania odpowiednich narzędzi.

1001. Względnie obligatoryjne udzielanie warunkowego zwolnienia po odbyciu dwóch trzecich kary powinno przyczynić się nie tylko do spadku kosztów funkcjonowania zakładów karnych, ale także do usprawnienia działalności sądów penitencjarnych. W razie wprowadzenia postulowanej zmiany i jej efektywnego stosowania w praktyce, w perspektywie kilku lat można będzie rozważyć, czy w przypadku zwolnienia względnie automatycznego konieczne jest wydanie stosownego postanowienia przez sąd penitencjarny, czy też zwolnienie następowałoby bez aktywności tego organu, którego rola polegałaby jednakowoż na wydawaniu postanowień odmownych w razie wystąpienia przesłanki negatywnej. Wydaje się jednak, że wprowadzanie zmian o tak fundamentalnym charakterze, jak ta przewidziana w omawianej propozycji, powinno następować w drodze ewolucyjnej. W związku z tym, w razie jej wprowadzenia, względnie obligatoryjne

udzielenie warunkowego zwolnienia powinno następować na podstawie postanowienia sądu penitencjarnego.

1002. Uzasadnienie udzielania skazanym warunkowego zwolnienia bez konieczności stwierdzenia pozytywnej prognozy kryminologicznej, a jedynie w razie braku przesłanek negatywnych, wynika stąd, że zdecydowana większość skazanych na karę pozbawienia wolności po zakończeniu jej odbywania wyjdzie na wolność i będzie funkcjonowała w społeczeństwie. Jeżeli wobec takich skazanych nie zostanie orzeczone warunkowe zwolnienie – w ramach którego można poddać ich dozorowi oraz nałożyć na nich określone obowiązki w okresie próby – w momencie opuszczenia przez nich zakładu karnego, organy postępowania karnego tracą jakiekolwiek możliwości oddziaływania na nich i kontrolowania ich zachowania. Readaptacja społeczna tych skazanych nie następuje zatem stopniowo – poprzez przejście z warunków izolacyjnych, przez wolność kontrolowaną, do pełnej wolności – ale w sposób nagły, następujący z dnia na dzień.

1003. Wydaje się zatem, że z kryminalno-politycznego punktu widzenia, ryzyko, jakie wiąże się ze względnie automatycznym udzielaniem warunkowego zwolnienia po odbyciu trzech czwartych kary, jest bilansowane przez potencjalne korzyści, jakie można odnieść za pomocą kontrolowania skazanego na wolności po zastosowaniu przedterminowego zwolnienia. W tym aspekcie, udzielenie warunkowego zwolnienia na podstawie proponowanego art. 78a § 1 i 2 k.k. stanowiłoby nie tyle przywilej czy nagrodę dla skazanego – takie cechy nosiłoby w dalszym ciągu fakultatywne warunkowe zwolnienie, udzielane najwcześniej po odbyciu połowy kary – co środek mający na celu racjonalizację polityki karnej, który realizowałby podstawowy cel warunkowego zwolnienia w wymiarze ochronnym, jakim jest powstrzymanie skazanego przed popełnianiem kolejnych przestępstw.

1004. Jak wynika z proponowanego art. 78 § 3 *in fine* k.k., nie przewiduje się stosowania względnie obligatoryjnego warunkowego zwolnienia wobec skazanych na kary o charakterze eliminacyjnym, tj. kary 25 lat oraz dożywotniego pozbawienia wolności. Kary przewidziane w art. 32 pkt. 4-5 k.k. są orzekane jedynie wobec sprawców najpoważniejszych zbrodni. W przypadku skazanych na karę 25 lat pozbawienia wolności nie jest wcale oczywiste, że ze względu na jej długość, odbędą ją oni w całości i następnie wyjdą na wolność. Z oczywistych względów, w przypadku kary dożywotniego

pozbawienia wolności, w razie nieudzielenia warunkowego zwolnienia, skazany pozostanie w więzieniu aż do końca życia.

1005. Ze względu na charakter przestępstw popełnionych przez omawianą kategorię skazanych, podstawowym celem kary jest ochrona społeczeństwa poprzez ich izolację. Stosowanie wobec nich – jako zasady – warunkowego zwolnienia jest zatem nie do pogodzenia z tym założeniem.

1006. Z powyższego stanowiska nie wynika bynajmniej, że w przypadku skazanych na kary najsurowsze nie powinno stosować się warunkowego zwolnienia;[1408] powinno być ono jednak orzeczone wyłącznie w razie stwierdzenia pozytywnej prognozy kryminologicznej. Warunkowe zwolnienie tych skazanych powinno zatem pozostać instytucją fakultatywną.

1007. Po drugie, należy dokonać zmian w treści art. 77 § 1 k.k., regulującego ustalanie pozytywnej prognozy kryminologicznej. Poza modyfikacją treści tej prognozy,[1409] oraz zmianą redakcyjną (poprzez doprecyzowanie, że warunkowe stosowanie dotyczy nie tylko kary pozbawienia wolności, ale kar wymienionych w art. 32 pkt 3-5 k.k.),[1410] pożądane jest jednoznaczne ustalenie kryteriów, które powinny być brane pod uwagę przez sąd penitencjarny przy badaniu prognozy kryminologicznej skazanego.

1008. Jak pokazują doświadczenia amerykańskie[1411] oraz angielskie,[1412] zbytnia uznaniowość organów decydujących o zastosowaniu warunkowego zwolnienia prowadziła do nadużyć, a co za tym idzie – krytyki stosowania omawianej instytucji. Co prawda *de lege lata* art. 77 § 1 przewiduje enumeratywny charakter elementów prognostycznych, składających się na przesłankę materialną, jednak praktyka pokazuje, że sądy penitencjarne i tak mają tendencję do sięgania po przesłanki pozaustawowe.[1413]

[1408] Wręcz przeciwnie, w przypadku skazanych na dożywocie proponuje się nawet liberalizację przesłanki, zob. proponowany art. 78 § 3 k.k.
[1409] Akapity 903-919 powyżej.
[1410] Stosowna zmiana redakcyjna została już wprowadzona do treści obecnego art. 77 § 2 k.k., zob. akapity 422-423 powyżej.
[1411] Akapity 721 oraz 733-734 powyżej.
[1412] Akapit 768 powyżej.
[1413] Akapity 6139 oraz 639 powyżej.

1009. W celu ograniczenia zjawiska polegającego na zawężającej wykładni przepisów dotyczących warunkowego zwolnienia, z art. 77 § 1 k.k. należy wykreślić zwrot „tylko wówczas". Pomimo że sformułowanie to pełni funkcję gwarancyjną i limitującą, jest ono rozumiane przez sądy penitencjarne jako wyznacznik wyjątkowego charakteru warunkowego zwolnienia. Skreślenie zwrotu „tylko wówczas" powinno doprowadzić do ograniczenia zjawiska polegającego na uznawaniu przez sądy penitencjarne, że jedynie pozytywna ocena wszystkich czynników prognostycznych może uzasadniać udzielenie warunkowego zwolnienia.[1414] Jednocześnie, nawet bez tego sformułowania, nie powinno budzić wątpliwości, że katalog czynników prognostycznych określony w art. 77 § 1 k.k. ma charakter zamknięty, o czym świadczy brak posłużenia się przez ustawodawcę zwrotem „w szczególności" lub „przede wszystkim".

1010. Ponadto, w zakresie czynników wpływających na treść prognozy kryminologicznej należy wyeksponować znaczenie zachowania skazanego podczas odbywania kary, podobnie jak to miało miejsce na gruncie art. 90 § 1 k.k. z 1969 r.

1011. Zachowanie skazanego podczas odbywania kary jest bowiem najbardziej miarodajną przesłanką, na której można opierać prognozę kryminologiczną. Co prawda prognoza ta dotyczy przyszłego zachowania skazanego na wolności (w razie udzielenia zwolnienia), nie zaś w warunkach izolacyjnych, jednak ze względu na możliwość kontrolowania zachowania skazanego oraz poddawania go oddziaływaniom instytucjonalnym podczas odbywania kary, to właśnie ten czynnik powinien w największym stopniu wpływać na wynik prognozy. Należy także zaznaczyć, że – szczególnie w przypadku skazanych odbywających długoletnie kary pozbawienia wolności – badanie pozostałych przesłanek wymienionych w art. 77 § 1 k.k. może w istocie polegać na analizie mocno zdezaktualizowanych informacji. Przesłanka zachowania skazanego podczas odbywania kary jest przy tym pojemna i można w jej ramach uwzględnić także ewolucję postawy skazanego.

1012. Co więcej, praktyka sądów penitencjarnych pokazuje, iż już obecnie zachowanie skazanego podczas odbywania kary stanowi najistotniejszą przesłankę prognostyczną. Świadczy o tym również analiza danych statystycznych, z których wynika, że w razie złożenia wniosku o udzielenie warunkowego zwolnienia przez dyrektora zakładu karnego – a więc organ

[1414] Akapity 611-616 powyżej.

postępowania wykonawczego, pod którego nadzorem skazany odbywa karę – w ponad 90% przypadków sąd penitencjarny orzeka warunkowe zwolnienie.[1415] Na mocy proponowanej nowelizacji nastąpiłoby zatem usankcjonowanie tej praktyki.

1013. Po trzecie, w zakresie samych elementów prognostycznych, składających się na przesłankę materialną warunkowego zwolnienia, należy wykreślić spośród nich badanie przesłanki okoliczności popełnienia przestępstwa.

1014. Spośród przewidzianych w Rozdziale VIII k.k. instytucji, jedynie w przypadku warunkowego zwolnienia ustawodawca przewiduje badanie okoliczności popełnienia przestępstwa.[1416] Abstrahując od braku spójności regulacji środków związanych z poddaniem sprawcy próbie w tym zakresie, obecny stan rzeczy budzi zdziwienie, gdyż orzekanie w przedmiocie warunkowego zwolnienia następuje dopiero na etapie wykonania kary, co często ma miejsce wiele lat po popełnieniu przestępstwa. Co za tym idzie, wartość prognostyczna okoliczności popełnienia przestępstwa jest mocno ograniczona w kontekście warunkowego zwolnienia.[1417]

1015. Co więcej, uwzględnianie okoliczności popełnienia przestępstwa przy ustalaniu prognozy kryminologicznej może prowadzić do zbytniego ograniczania stosowania omawianej instytucji. W przypadku sprawców najpoważniejszych przestępstw, okoliczności te mogą stanowić jedyną przyczynę wydania decyzji o odmowie udzielenia warunkowego zwolnienia.[1418] Skazany nie ma przy tym na to żadnego wpływu, gdyż omawiana przesłanka jako jedyna spośród faktorów wymienionych w art. 77 § 1 k.k. ma charakter statyczny.[1419] Na marginesie, okoliczności popełnienia przestępstwa – w razie uznania przez sąd penitencjarny, że są istotne z perspektywy ustalania prognozy – można uwzględnić w ramach badania postawy skazanego.[1420]

[1415] Akapit 620 (Tabela 4 oraz Tabela 5) oraz 627 powyżej.
[1416] Akapit 51 powyżej.
[1417] Akapit 540 powyżej.
[1418] Akapit 541 powyżej.
[1419] Akapit 536 powyżej.
[1420] Akapit 539 powyżej.

1016. Po czwarte, rozważenia wymaga wprowadzenie łagodniejszej przesłanki formalnej, przykładowo w postaci konieczności odbycia jednej trzeciej kary, dla szczególnych kategorii skazanych. Taka regulacja funkcjonowała na gruncie art. 91 § 2 k.k. z 1969 r.[1421] Wydaje się, że w przypadku pewnych grup sprawców, możliwość udzielenia im warunkowego zwolnienia przed odbyciem połowy kary byłaby akceptowalna w kontekście społecznego poczucia sprawiedliwości. Mogłoby to dotyczyć przykładowo skazanych sprawujących opiekę nad dzieckiem,[1422] skazanych w podeszłym wieku czy też o złym stanie zdrowia. Obecne przepisy nie przewidują udzielenia warunkowego zwolnienia przed odbyciem połowy kary w takich wyjątkowych wypadkach.[1423]

1017. Należy jednak stwierdzić, że wprowadzenie do k.k. łagodniejszej przesłanki formalnej warunkowego zwolnienia na wzór art. 91 § 2 k.k. z 1969 r. nie byłoby zasadne. Taka regulacja mogłaby prowadzić do zdezawuowania pierwotnego orzeczenia. Szczególne okoliczności dotyczące sprawcy mogą – i powinny – być przecież uwzględniane na etapie wymiaru kary przez sąd *meriti*, a zatem nie jest potrzebny przepis, który ponownie „premiowałby" skazanego w związku z wystąpieniem określonej okoliczności, tym razem na etapie wykonania kary. Odbycie 1/3 kary pozbawienia wolności nie może bowiem doprowadzić do należytego wypełnienia funkcji retrybutywnych orzeczonej kary. W tym zakresie, przesłanka formalna w postaci konieczności odbycia co najmniej połowy kary, została ustalona na odpowiednim poziomie.

1018. O ile istnienie łagodniejszej przesłanki formalnej, mającej zastosowanie do określonych grup skazanych, nie jest zasadne, o tyle pożądane jest umożliwienie sądowi *meriti* oznaczenia takiej łagodniejszej przesłanki w wyroku skazującym, jeżeli zachodzi szczególnie uzasadniony wypadek (proponowany art. 78 § 4 k.k.).

[1421] Akapit 440 powyżej.
[1422] Taka regulacja istnieje np. w prawie francuskim, zob. akapit 824 powyżej.
[1423] Art. 155 § 1 k.k.w. przewiduje jednak możliwość udzielenia warunkowego zwolnienia bez wymogu spełnienia przesłanki formalnej, jeżeli skazany odbył co najmniej 6 miesięcy kary pozbawienia wolności a przerwa w jej wykonaniu trwała co najmniej rok, zob. akapity 521-529 powyżej.

1019. *De lege lata*, sąd ma możliwość obostrzenia przesłanki formalnej warunkowego zwolnienia w szczególnie uzasadnionych wypadkach (art. 77 § 2 k.k.), brak jest jednak przepisu, który umożliwiałby dokonanie zabiegu odwrotnego, tj. oznaczenia w wyroku skazującym krótszego okresu kary, po odbyciu którego skazany będzie mógł starać się o dobrodziejstwo warunkowego zwolnienia. Taki stan jest zaś nieuzasadniony.

1020. W konkretnym przypadku może przecież zdarzyć się tak, że pomimo orzeczenia kary pozbawienia wolności w określonej wysokości, sąd uzna, że ze względu na szczególne okoliczności dotyczące osoby sprawcy, już po odbyciu 1/3 orzeczonej kary będzie możliwe postawienie wobec niego pozytywnej prognozy kryminologicznej, a kara w takim wymiarze będzie wystarczającą dolegliwością zadaną sprawcy. Przykładowo, może to mieć miejsce, gdy sąd przypuszcza, że odbywanie kary pozbawienia wolności zadziała na skazanego na zasadzie terapii szokowej. Wprowadzenie proponowanej modyfikacji przepisu art. 77 § 2 k.k. dostarczy sądowi odpowiednie narzędzie, które umożliwi pełniejsze dostosowanie orzeczonych środków reakcji karnej do konkretnego sprawcy.

1021. Wobec postulatów wprowadzenia systemu mieszanego (fakultatywno-obligatoryjnego) warunkowego zwolnienia, należy wyjaśnić, że szczególne uprawnienie sądu *meriti* do modyfikacji (zarówno na korzyść jak i niekorzyść sprawcy) przesłanki formalnej warunkowego zwolnienia dotyczy jedynie przesłanek formalnych zwolnienia fakultatywnego. Znalazło to odzwierciedlenie w treści proponowanego art. 78 § 4 k.k., który odnosi się wyłącznie do ograniczeń przewidzianych w art. 78 § 1-3, nie zaś również w art. 78a § 1 i 2 k.k.

1022. W razie przyjęcia odmiennego założenia, realizacja powyższego uprawnienia przez sąd orzekający w przedmiocie odpowiedzialności karnej mogłaby doprowadzić do unicestwienia reformy polegającej na wprowadzeniu mieszanego systemu warunkowego zwolnienia. Sądy mogłyby przykładowo przesuwać przesłankę zwolnienia obligatoryjnego w okolice przesłanki zwolnienia fakultatywnego lub – w drugą stronę – w okolice końca kary. Obie sytuacje byłyby nieakceptowalne z systemowego punktu widzenia. Treść proponowanego art. 78 § 4 k.k. ma zatem na celu ograniczenie ewentualnych nadużyć.

1023. Należy także zaznaczyć, że realizacja uprawnienia wynikającego z proponowanego art. 78 § 4 k.k. nie może prowadzić do zatarcia granicy pomiędzy zwolnieniem fakultatywnym oraz obligatoryjnym, co mogłyby mieć miejsce przykładowego w razie zaostrzenia przesłanki formalnej fakultatywnego warunkowego zwolnienia poprzez jej przeniesienie w okolice momentu, kiedy udzielenie zwolnienia staje się względnie obligatoryjne. Ze względów praktycznych, nie jest jednak możliwe wprowadzenie stosownego ograniczenia w korzystaniu z uprawnienia do modyfikacji przesłanki formalnej warunkowego zwolnienia na poziomie ustawowym. W razie wejścia w życie proponowanej zmiany, sądy *meriti* powinny zatem korzystać z art. 78 § 4 k.k. w sposób uwzględniający całokształt przepisów o warunkowym zwolnieniu, w tym regulacji przesłanek formalnych względnie obligatoryjnego udzielenia takiego zwolnienia.

1024. Po piąte, proponuje się modyfikację określonej w art. 78 § 2, surowszej przesłanki formalnej warunkowego dla recydywistów, poprzez stosowanie jej do recydywistów penitencjarnych (a więc sprawców, którzy odbywali już karę pozbawienia wolności jako karę zasadniczą), a nie zaś wyłącznie do recydywistów w rozumieniu kodeksowym (art. 64 § 1 i 2 k.k.).

1025. Uzasadnienie istnienia surowszych przesłanek formalnych warunkowego zwolnienia dla recydywistów ma podłoże kryminalno-polityczne, gdyż mogą one zniechęcić sprawców, którzy odbywali uprzednio karę pozbawienia wolności, do popełniania kolejnych przestępstw.[1424] Co prawda nie ma podstaw do przyjęcia, że w przypadku recydywisty pozytywna prognoza kryminologiczna z założenia nie może powstać po odbyciu połowy kary,[1425] jednak ustalenie dłuższego okresu kary, jaką taki skazany musi odbyć zanim będzie mógł ubiegać się o warunkowe zwolnienie, stanowi dla niego dodatkowy element dolegliwości.[1426] Surowsza przesłanka formalna warunkowego zwolnienia dla recydywistów powinna zatem zostać utrzymana w k.k.

[1424] Akapit 451 powyżej.
[1425] Akapit 450 powyżej.
[1426] Akapit 452 powyżej.

1026. Tym niemniej, zachodzi potrzeba modyfikacji kręgu skazanych, wobec których taka przesłanka znajduje zastosowanie. Z systemowego punktu widzenia, obostrzenie możliwości skorzystania z warunkowego zwolnienia powinno dotyczyć wszystkich skazanych, którzy odbywali uprzednio karę pozbawienia wolności jako karę zasadniczą.[1427] Każdy recydywista w rozumieniu kodeksowym odbywał uprzednio karę pozbawienia wolności jako karę zasadniczą, jednak nie każdy skazany, który taką karę odbywał, spełnia przesłanki określone w art. 64 k.k.[1428] Nie ma zaś uzasadnienia dla rozróżniania tych kategorii skazanych i stawiania recydywistów penitencjarnych w bardziej korzystnym położeniu względem recydywistów kodeksowych.[1429] Proponowana zmiana zmierza zatem do rozszerzenia kręgu skazanych, wobec których znajdzie zastosowanie obostrzona przesłanka formalna warunkowego zwolnienia. Zabieg ten ma na celu pełniejsze realizowanie przez tę przesłankę funkcji indywidualno-prewencyjnej w wymiarze negatywnym.

1027. Postulowana regulacja jest analogiczna do unormowania obowiązującego na gruncie art. 91 § 1 k.k. z 1969 r.[1430] Uwzględnia ona jednak rozróżnienie na recydywistów jednokrotnych oraz wielokrotnych, które *de lege lata* polega na ustanowieniu odrębnej przesłanki formalnej dla sprawców określonych w art. 64 § 1 oraz art. 64 § 2 k.k. Progi formalne w przypadku tych skazanych – w postaci konieczności odbycia odpowiednio dwóch trzecich i trzech czwartych kary – zostały ustalone na odpowiednim poziomie. Co za tym idzie, zostały one przeniesione do proponowanego art. 78 § 2 k.k.

1028. Wobec skazanych, którzy odbywali uprzednio karę pozbawienia wolności jako karę zasadniczą, nie zachodzą okoliczności, które uzasadniają wyłączenie możliwości skorzystania z obligatoryjnego warunkowego zwolnienia, jak ma to miejsce w przypadku skazanych na karę 25 lat oraz dożywotniego pozbawienia wolności.[1431] W związku z tym, w projektowanym art. 78a § 2 k.k. przewiduje się skorzystanie przez takich skazanych z obligatoryjnego warunkowego zwolnienia po odbyciu, odpowiednio, trzech czwartych

[1427] Przesłanka ta nie ma zatem zastosowania do skazanych, którzy uprzednio odbywali zastępczą karę pozbawienia wolności (art. 46 oraz 65 k.k.w.).
[1428] Akapit 457 powyżej.
[1429] Akapity 457-458 powyżej.
[1430] W wersji wprowadzonej przez art. 1 pkt 3 lit. a) ustawy z dnia 17 czerwca 1988 r. o zmianie niektórych przepisów prawa karnego i prawa o wykroczeniach (Dz.U. z 1988 r. Nr 20, poz. 135) z dniem 1 lipca 1988 r. Pierwotnie k.k. z 1969 r. przewidywał surowszą przesłankę warunkowego zwolnienia dla recydywistów kodeksowych, a więc w sposób analogiczny do obecnie obowiązującej regulacji k.k. Zob. I. Andrejew, Komentarz do art. 91 k.k. z 1969 r. [w:] Kodeks…, s. 93.
[1431] Akapity 1004-1006 powyżej.

oraz czterech piątych kary (w przypadku skazanego, który odbywał uprzednio karę pozbawienia wolności jako karę zasadniczą co najmniej dwukrotnie). Wobec stosowanej w stosunku do tych sprawców surowszej przesłanki formalnej fakultatywnego warunkowego zwolnienia w postaci konieczności odbycia, odpowiednio, dwóch trzecich oraz trzech czwartych kary, przesłanka formalna zwolnienia obligatoryjnego musiała być ustalona na jeszcze wyższym poziomie. Odpowiednim progiem wydaje się odbycie przez skazanego, który uprzednio odbywał karę pozbawienia wolności jako karę zasadniczą, trzech czwartych kary przed skorzystaniem ze względnie obligatoryjnego warunkowego zwolnienia; w przypadku skazanego, który uprzednio odbywał taką karę co najmniej dwukrotnie, próg ten powinien wynosić cztery piąte kary.

1029. Jednocześnie należy zauważyć, że w razie wprowadzenia postulowanego art. 78 § 4 k.k., sąd *meriti* będzie dysponował możliwością zmodyfikowania przesłanki formalnej w przypadku recydywistów. Wobec restrykcyjnego ujęcia przesłanek formalnych dla tych sprawców, modyfikacja ta nie będzie mogła zasadniczo polegać na wydłużeniu okresu, po którym skazany będzie mógł ubiegać się o udzielenie warunkowego zwolnienia.

1030. W szczególnie uzasadnionych wypadkach, sąd będzie mógł jednak złagodzić przesłanki formalne ujęte w proponowanym art. 78 § 2 k.k. Przykładowo, taka sytuacja może nastąpić, jeśli sprawca odbywał karę pozbawienia wolności za popełnienie przestępstwa nieumyślnego, skazany skorzystał z warunkowego zwolnienia z tej kary i okres próby zakończył się pozytywnie lub uprzednie odbywanie kary pozbawienia wolności jako kary zasadniczej miało miejsce wiele lat przed popełnieniem obecnego przestępstwa, jednak w momencie orzekania nie nastąpiło jeszcze zatarcie skazania, lub gdy obecnie przestępstwo zostało również popełnione przez sprawcę w warunkach nieumyślności. W tego rodzaju sytuacjach sąd może bowiem dojść do wniosku, że nie zachodzą okoliczności, które uzasadniają nałożenie na recydywistów penitencjarnych dodatkowej dolegliwości w postaci obostrzenia przesłanki formalnej skorzystania z fakultatywnego warunkowego zwolnienia.

1031. Po piąte, zasadne jest złagodzenie przesłanki formalnej warunkowego zwolnienia w przypadku skazanych na karę dożywotniego pozbawienia wolności, poprzez wprowadzenie konieczności odbycia przez takich skazanych co najmniej 20 lat kary. W przypadku skazanych na karę 25 lat pozbawienia wolności, należy pozostawić obecną regulację, przewidującą możliwość skorzystania przez nich z warunkowego zwolnienia

najwcześniej po odbyciu 15 lat kary.[1432] Powyższe założenia znalazły odzwierciedlenie w proponowanej treści art. 78 § 3 k.k.

1032. Obowiązująca obecnie w Polsce przesłanka formalna warunkowego zwolnienia skazanych na karę pozbawienia wolności na poziomie 25 lat jest o wiele bardziej restrykcyjna od analogicznych uregulowań obowiązujących w pozostałych państwach europejskich a także od zaleceń Rady Europy, która rekomenduje ustalenie tego progu na poziomie od 8 do 14 lat. Jedynie w państwach Europy Środkowej i Wschodniej przesłanka formalna warunkowego zwolnienia więźniów dożywotnich kształtuje się na podobnym poziomie co w Polsce.[1433]

1033. W przypadku skazanych na karę dożywotniego pozbawienia wolności, względy sprawiedliwościowe i retrybutywne wymagają, aby przesłanka formalna warunkowego zwolnienia była ustalona na odpowiednio wysokim poziomie. Z drugiej strony, nie można z góry wykluczyć, że już po kilkunastu latach w przypadku tych skazanych może zajść taka przemiana, która uzasadni postawienie pozytywnej prognozy kryminologicznej; w takim wypadku, dalsze przetrzymywanie skazanego w więzieniu nie byłoby już konieczne.

1034. Rozwiązaniem powyższego konfliktu jest ustalenie przesłanki formalnej dla skazanych na karę dożywotniego pozbawienia wolności na poziomie co najmniej 20 lat odbytej kary. Proponowana zmiana zbliży polskie przepisy do standardów obowiązujących w państwach Europy Zachodniej, a jednocześnie pozwoli na zachowanie rozsądnego rozgraniczenia regulacji przesłanek formalnych dla sprawców skazanych na karę 25 lat pozbawienia wolności oraz dożywotniego pozbawienia wolności. Wobec faktu, że sądy penitencjarne nie orzekały do tej pory w przedmiocie warunkowego zwolnienia wobec skazanych na karę dożywotniego pozbawienia wolności,[1434] w razie wprowadzenia postulowanej zmiany, istnieje szansa, że obowiązująca obecnie przesłanka formalna warunkowego zwolnienia w postaci konieczności odbycia co najmniej 25 lat kary przez skazanego na karę dożywotniego pozbawienia wolności nigdy nie znajdzie zastosowania w praktyce.

[1432] Akapity 464-465 powyżej.
[1433] Akapity 468-472 powyżej.
[1434] Akapity 482-483 powyżej.

1035. Należy także pamiętać, że zarówno w przypadku skazanych na karę 25 lat pozbawienia wolności jak i dożywotniego pozbawienia wolności, w razie wprowadzenia postulowanego art. 78 § 4 k.k., w szczególnie uzasadnionych wypadkach sąd *meriti* będzie mógł złagodzić przesłankę formalną warunkowego zwolnienia. *De lege lata*, w przypadku skazanych na kary izolacyjne, możliwe jest jedynie obostrzenie przesłanki formalnej warunkowego zwolnienia (art. 77 § 2 k.k.).[1435]

1036. Po szóste, w art. 79 k.k. dotyczącym stosowania przesłanek formalnych warunkowego zwolnienia w przypadku niepodlegających łączeniu kar z art. 32 pkt. 3-5 k.k., które skazany ma odbyć kolejno, należy wprowadzić zmiany wynikające z konieczności dostosowania tego przepisu do zmian w treści art. 78 § 2 k.k. oraz wprowadzenia art. 78a § 1 i 2 k.k.

1037. Mianowicie, wobec modyfikacji oznaczenia kręgu recydywistów, wobec których stosuje się surowsze przesłanki formalne (proponowany art. 78 § 2 k.k.), należy wykreślić zdanie drugie art. 79 § 1 k.k. W razie wprowadzenia postulowanych zmian, o zastosowaniu surowszej przesłanki formalnej warunkowego zwolnienia decydować bowiem będzie uprzednie odbywanie kary pozbawienia wolności jako kary zasadniczej, nie zaś popełnienie jednego z przestępstw w warunkach recydywy z art. 64 k.k. Wykreślenie zdania drugiego art. 79 § 1 k.k. nie spowoduje zatem żadnych zmian w praktyce stosowania warunkowego zwolnienia, doprowadzi zaś do usunięcia z k.k. zbędnej regulacji.

1038. Natomiast potrzeba wprowadzenia proponowanego art. 79 § 2a k.k. wiąże się z treścią postulowanego art. 78a § 1 i 2 k.k., przewidującego udzielenie względnie obligatoryjnego warunkowego zwolnienia w razie braku wystąpienia przesłanki negatywnej. Zasady dotyczące zwolnienia obligatoryjnego powinny zaś być odpowiednio stosowane do sumy dwóch lub więcej niepodlegających łączeniu kar pozbawienia wolności, które skazany ma odbyć kolejno.

1039. Oprócz opisanych powyżej propozycji legislacyjnych, dotyczących przesłanek warunkowego zwolnienia zawartych w k.k., należy także dokonać stosownych korekt w przepisach k.k.w. oraz zmodyfikować praktykę stosowania obecnie obowiązujących przepisów dotyczących postępowania wykonawczego.

[1435] Akapity 498 oraz 507-510 powyżej.

1040. Jedną z podstawowych różnic dotyczących stosowania warunkowego zwolnienia oraz instytucji o zbliżonym kształcie, które ujawniły się w toku prowadzenia badań prawno-porównawczych, było powierzenie stosowania tych środków różnym organom.

1041. W Polsce o warunkowym zwolnieniu orzekają sądy penitencjarne, które można określić jako wyspecjalizowane organy władzy sądowniczej, zajmujące się kwestiami dotyczącymi wykonywania kar. Podobne rozwiązanie są przewidziane w systemach prawnych Francji,[1436] Niemiec,[1437] Węgier, Włoch, Słowenii czy Hiszpanii.[1438] Natomiast na Litwie,[1439] w Czechach, Estonii oraz Grecji, decyzja jest podejmowana przez sąd I instancji, który wydał wyrok skazujący.[1440] W Holandii warunkowe zwolnienie stosuje prokurator, jednak decyzja o odmowie lub o odroczeniu warunkowego zwolnienia, jak również o jego odwołaniu, należy do kompetencji sądu.[1441] W Belgii w przypadku skazanych na kary do 3 lat pozbawienia wolności, decyzja jest podejmowana przez administrację zakładu karnego, zaś wobec skazanych na dłuższe kary – przez sąd ds. wykonywania wyroków w składzie trzyosobowym (sędzia, ekspert w dziedzinie reintegracji społecznej oraz ekspert w dziedzinie więziennictwa).[1442]

1042. Ciekawe rozwiązania funkcjonują w państwach skandynawskich. W Danii decyzję o warunkowym zwolnieniu podejmuje minister sprawiedliwości lub wyznaczona przez niego osoba, którą jest najczęściej dyrektor zakładu karnego.[1443] W Finlandii warunkowe zwolnienie stosuje dyrektor zakładu karnego,[1444] a w Norwegii – administracja zakładu karnego.[1445] Natomiast w Szwecji decyzję o odroczeniu warunkowego zwolnienia podejmuje Krajowy Zarząd Więziennictwa i Probacji.[1446]

[1436] Akapity 827-830 powyżej.
[1437] Akapit 806 powyżej.
[1438] N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, Release…, s. 425.
[1439] B. Stańdo-Kawecka, Warunkowe…, s. 73.
[1440] N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, Release…, s. 425.
[1441] Akapit 844 powyżej.
[1442] N. Padfield, D. van Zyl Smit, F. Dunkel, Release…, s. 425.
[1443] Akapit 857 powyżej.
[1444] Akapit 863 powyżej.
[1445] Akapit 866 powyżej.
[1446] Akapit 868 powyżej.

1043. W Anglii, w ograniczonym zakresie, w jakim wciąż obowiązuje system dyskrecjonalny warunkowego zwolnienia, decyzję podejmuje Rada ds. zwolnień warunkowych, zaś w przypadku skazanych na karę dożywotniego pozbawienia wolności – minister sprawiedliwości.[1447] Natomiast w USA, w jurysdykcjach, w których nadal funkcjonuje fakultatywne warunkowe zwolnienie, rozstrzygnięcia należą do rad ds. zwolnień warunkowych, których członkowie są najczęściej powoływani przez gubernatorów poszczególnych stanów.[1448]

1044. W toku prowadzonych badań zrodził się postulat powierzenia orzekania w przedmiocie warunkowego zwolnienia administracji zakładu karnego. Jak wynika z powyższych informacji, w wielu państwach obowiązują tego rodzaju rozwiązania. Co więcej, już obecnie opinia administracji zakładu karnego odgrywa istotną rolę w podejmowaniu decyzji o stosowaniu warunkowego zwolnienia w Polsce.[1449]

1045. W pierwszej kolejności należy jednak rozważyć czy na gruncie Konstytucji RP jest w ogóle dopuszczalne powierzenie stosowania warunkowego zwolnienia organowi niesądowemu. Przykładowo, w Niemczech takie rozwiązanie nie byłoby możliwe, gdyż z art. 104(2) konstytucji wynika, że jedynie sędzia może decydować o pozbawieniu wolności, w tym o jego kontynuacji.[1450] Co prawda w polskiej ustawie zasadniczej brak podobnego zastrzeżenia, jednak zgodnie z art. 175 ust. 1 Konstytucji RP, wymiar sprawiedliwości w Rzeczypospolitej Polskiej sprawują Sąd Najwyższy, sądy powszechne, sądy administracyjne oraz sądy wojskowe.

1046. Nie jest jednak oczywiste, czy orzekanie w przedmiocie warunkowego zwolnienia polega na sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości. Wymiar sprawiedliwości stanowi bowiem działalność państwa polegającą na sądzeniu, tj. wiążącym rozstrzyganiu sporów o prawo, w których przynajmniej jedną ze stron jest jednostka.[1451] Jednakże, skoro w polskim systemie skazanemu nie przysługuje prawo podmiotowe do warunkowego zwolnienia,[1452] a jedynie możliwość ubiegania się o nie,[1453] teoretycznie brak jest przeszkód do jego stosowania przez organ niesądowy. Co więcej, jak stwierdził Trybunał Konstytucyjny,

[1447] Akapity 771-773 oraz 778-779 powyżej.
[1448] Akapity 713, 734 oraz 737 powyżej.
[1449] Akapity 628-629 powyżej.
[1450] Akapit 806 powyżej.
[1451] L. Garlicki, Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu, Warszawa 2006, s. 342.
[1452] Akapit 607 powyżej.
[1453] Co mogłoby się zmienić w razie wprowadzenia modelu fakultatywno-obligatoryjnego warunkowego zwolnienia.

zasada sądowego wymiaru sprawiedliwości nie zakłada, że wszystkie sprawy dotyczące sytuacji prawnej jednostki muszą być rozstrzygane wyłącznie przez sądy; w systemie prawnym powinna jednak istnieć możliwość sądowej kontroli takich decyzji.[1454]

1047. Z drugiej strony, w nauce prawa słusznie zwraca się uwagę, że orzekanie o warunkowym zwolnieniu może być niezwykle doniosłe, gdyż od jego wyniku zależy czy oskarżony spędzi nawet wiele lat odbywając karę pozbawienia wolności, czy też na wolności.[1455] Z tego względu, powierzenie stosowania warunkowego zwolnienia (przynajmniej w zakresie, w jakim jego udzielenie jest fakultatywne) administracji zakładu karnego lub innemu organowi pozasądowemu nie byłoby odpowiednie. Należy również pamiętać, że w państwach, w których o fakultatywnym warunkowym zwolnieniu decydowały tradycyjnie rady ds. zwolnień warunkowych – a więc w USA oraz w Anglii – działalność tych organów była krytykowana ze względu na arbitralność podejmowanych rozstrzygnięć.[1456]

1048. W doktrynie pojawiają się postulaty, aby przy orzekaniu warunkowego zwolnienia brali udział ławnicy, będący socjologami, psychologami lub psychiatrami. Inna propozycja zakłada skład ławniczy w postaci funkcjonariusza służby więziennej oraz przedstawiciela zawodu niewięziennego, lub wręcz powierzenie stosowania warunkowego zwolnienia komisji penitencjarnej.[1457]

1049. Wydaje się jednak, że optymalne jest wprowadzenie nieco innego rozwiązania. Mianowicie, kompetencję do orzekania w przedmiocie warunkowego zwolnienia należy pozostawić sądowi penitencjarnemu, przy czym rozstrzygnięcie powinno zapadać z uwzględnieniem opinii komisji penitencjarnej, zawierającej w szczególności prognozę kryminologiczno-społeczną, która powinna być obligatoryjnie dołączona do każdego wniosku o warunkowe zwolnienie – niezależnie czy pochodzącego od skazanego lub od jego obrońcy, czy też od dyrektora zakładu karnego.

[1454] Wyr. TK z dnia 8 grudnia 1998 r., sygn. akt: K 41/97, LEX nr 34619 oraz z dnia 1 grudnia 2008 r., sygn. akt: P 54/07, LEX nr 465092.
[1455] Pogląd J. Malca cytowany przez J. Koreckiego; zob. J. Korecki, Postanowienia…, s. 344 [w:] T. Gardocka (red.), Kary...
[1456] Akapity 733 oraz 768 powyżej.
[1457] Poglądy J. Malca oraz A. Rzeplińskiego przytoczone przez J. Koreckiego, zob. J. Korecki, Postanowienia…, s. 344 [w:] T. Gardocka (red.), Kary...

1050. Stosowna modyfikacja – polegająca na wprowadzeniu obligatoryjnej opinii oraz na powierzeniu jej sporządzenia komisji penitencjarnej – wymagałaby nowelizacji art. 161 § 5 k.k. Do art. 76 § 1 k.k.w., regulującego kompetencje komisji penitencjarnej, należałoby dodać stosowny punkt dotyczący wyrażania opinii w sprawach udzielania skazanemu warunkowego zwolnienia. Natomiast dyspozycja art. 75 § 2 k.k.w. pozwala na zaproszenie do prac komisji, z głosem doradczym, osób godnych zaufania spoza grona pracowników i funkcjonariuszy zakładu karnego. W kontekście opiniowania wniosku o udzielenie warunkowego zwolnienia, mogą to być w szczególności osoby z wykształceniem psychologicznym i psychiatrycznym, kryminolodzy i kuratorzy sądowi oraz specjaliści w dziedzinie resocjalizacji. Tego rodzaju krąg specjalistów miałby możliwość zbadania szerokiego spektrum czynników, które składają się na prognozę kryminologiczną skazanego.

1051. Wprowadzenie postulowanych zmian mogłoby się przyczynić do poprawy jakości decyzji o warunkowym zwolnieniu, jako że sąd dysponowałby miarodajną opinią dotyczącą przesłanek zawartych w art. 77 § 1 k.k. To z kolei ograniczyłoby przypadkowość w orzekaniu i mogło przyczynić się do bardziej efektywnego funkcjonowania warunkowego zwolnienia i jego stosowania wobec skazanych, którzy rzeczywiście zasługują na skorzystanie z tego środka. Komisja penitencjarna mogłaby także doradzać sądowi penitencjarnemu w zakresie objęcia skazanego dozorem po udzieleniu zwolnienia oraz nałożenia na niego konkretnych obowiązków w okresie próby.

1052. Niewątpliwie tego rodzaju opinia komisji penitencjarnej, aby stanowiła dla sądu penitencjarnego rzeczywistą pomoc przy podjęciu decyzji w przedmiocie warunkowego zwolnienia, powinna być aktualna. Jednakże, ze względów praktycznych, od jej sporządzenia można by odstąpić przykładowo, gdyby kolejny wniosek o warunkowe zwolnienie został złożony przed upływem roku od poprzedniego postanowienia o odmowie udzielenia tego środka.

1053. Wydaje się także, że w celu bardziej efektywnego stosowania warunkowego zwolnienia, sąd penitencjarne powinny przykładać większą wagę do informacji przekazanych przez skazanego, a dotyczących jego planów na życie po udzieleniu zwolnienia, na wzór amerykańskiego *parole plan*.[1458] Skoro prognozowanie kryminologiczne w kontekście

[1458] Akapit 726 powyżej.

warunkowego zwolnienia dotyczy przewidywania przyszłego zachowania skazanego na wolności, należy w większym stopniu kształtować tę prognozę w oparciu o ocenę planów samego zainteresowanego, a nie tylko opierać się na okolicznościach, które często wystąpiły wiele lat przed orzekaniem.

1054. Na płaszczyźnie stosowania prawa, należy w większym stopniu korzystać z istniejących na gruncie k.k.w. możliwości udzielania skazanym przepustek w okresie przed uzyskaniem uprawnienia do ubiegania się o udzielenie warunkowego zwolnienia (a w razie wprowadzenia modelu fakultatywno-obligatoryjnego – również przed zbliżającą się datą zwolnienia obligatoryjnego). Zabieg taki może spełnić dwie funkcje: po pierwsze, pozwoli skazanym na stopniowie przyzwyczajanie się do warunków panujących na wolności, co umożliwi im sprawniejsze przejście do życia na wolności po udzieleniu warunkowego zwolnienia;[1459] po drugie, organy postępowania będą wówczas mogły przeanalizować informacje na temat przebiegu przepustek (a także zachowania skazanego w trakcie przerwy w odbywaniu kary),[1460] które pozwalają na sformułowanie diagnozy jak skazany będzie zachowywał się na wolności w sposób bardziej miarodajny niż za pomocą oceny zachowania skazanego w warunkach izolacyjnych.

1055. W zakresie dążenia do readaptacji społecznej skazanego należy także w większym stopniu korzystać z możliwości przygotowania go do życia po zwolnieniu, przewidzianej w art. 164 k.k.w. i określanej jako „odroczone warunkowe zwolnienie".[1461] W doktrynie podkreśla się, że ta instytucja jest w praktyce niewykorzystywana, a jeśli już – to nie funkcjonuje w sposób prawidłowy.[1462]

1056. Tymczasem podejmowanie odpowiednich czynności w celu przygotowania skazanego do życia na wolności może przyczynić się do zwiększenia efektywności warunkowego zwolnienia, umożliwiając skazanemu bardziej płynne przejście do życia w warunkach wolnościowych. W razie wprowadzenia postulowanego modelu fakulatywno-obligatoryjnego warunkowego zwolnienia, zastosowanie art. 164 k.k.w. będzie szczególnie

[1459] Co jest szczególnie istotne w przypadku skazanych, którzy przez wiele lat przebywali w zakładzie karnym.
[1460] Akapit 555 powyżej.
[1461] A. Kwieciński, Instytucja odroczonego warunkowego zwolnienia (art. 164 § 2 k.k.w.) w procesie społecznej readaptacji skazanych, Probacja 2014, nr 1, s. 23.
[1462] J. Korecki, Postanowienia…, s. 341 [w:] T. Gardocka (red.), Kary...; Jaworska-Wieloch, Odwołanie…, s. 194.

pożądane w okresie poprzedzającym udzielenie skazanemu względnie obligatoryjnego warunkowego zwolnienia.

5. ZAKOŃCZENIE

1057. Niniejsza rozprawa doktorska powstała jako podsumowanie projektu badawczego pod nazwą „Perspektywa reformy systemu środków probacyjnych w kontekście doświadczeń Polski oraz krajów systemu *common law* i *civil law*", realizowanego w latach 2014-2018.

1058. W wyniku przeprowadzonych badań potwierdziła się postawiona na wstępie niniejszej rozprawy hipoteza, że środki związane z poddaniem sprawcy próbie są w Polsce stosowane w sposób nieefektywny, a regulacja ich przesłanek wymaga dalszych nowelizacji.[1463] W zakresie przedstawienia propozycji legislacyjnych oraz zmiany sposobu stosowania obowiązujących przepisów, niezwykle cenna była obserwacja praktyki orzekania tych środków po wejściu w życie zmiany filozofii karania, jak również analiza unormowań obowiązujących w innych państwach.[1464]

1059. Wydaje się także, że pomimo zmiany filozofii karania, jaka dokonała się z dniem 1 lipca 2015 r. i wprowadzenia szerszych możliwości indywidualizacji odpowiedzialności karnej (modyfikacja zasady *ultima ratio* kary pozbawienia wolności, wprowadzenie art. 37a oraz art. 37b k.k., reforma zawierającej elementy probacyjne kary ograniczenia wolności), środki związane z poddaniem sprawcy próbie w dalszym ciągu mogą stanowić instrument realizacji celów indywidualno-prewencyjnych w postaci powstrzymania sprawcy przed powrotem do przestępstwa oraz umożliwienia mu społecznej readaptacji. O ile stosowanie warunkowego umorzenia oraz warunkowego zawieszenia może w pewnym zakresie zostać zastąpione przez inne instrumenty, o tyle warunkowe zwolnienie pozostaje jedynym mechanizmem pozwalającym na wcześniejsze opuszczenie przez skazanego zakładu karnego w razie braku potrzeby dalszego odbywania przezeń kary.

1060. Bardziej racjonalne orzekanie środków związanych z poddaniem sprawcy próbie wymaga jednak nie tylko przeprowadzenia zmian na poziomie ustawowym oraz w sposobie stosowania obowiązujących przepisów, ale także – a może przede wszystkim – wprowadzenia instytucjonalnych zmian dotyczących służby kuratorskiej. Bez wyposażenia tej służby w odpowiednie narzędzia oraz środki finansowe, nie będzie ona w stanie podołać zadaniu polegającemu na sporządzaniu raportów kryminologicznych na temat kilkuset tysięcy sprawców czynów zabronionych rocznie, a także sprawowaniu dozoru nad tymi ze

[1463] Akapity 25-26 powyżej.
[1464] Akapity 27-28 powyżej.

sprawców, wobec których sąd zdecydował się na orzeczenie środka związanego z poddaniem go próbie. Bez sprawnie funkcjonującej służby kuratorskiej decyzje o zastosowaniu tych środków są w dużej mierze przypadkowe, a ich probacyjny charakter – czysto iluzoryczny.

1061. Celem niniejszej rozprawy było nie tylko zidentyfikowanie problemów dogmatycznych dotyczących przesłanek warunkowego umorzenia, warunkowego zawieszenia oraz warunkowego zwolnienia oraz zaproponowanie sposobu ich rozstrzygnięcia na gruncie obecnie obowiązujących przepisów, ale przede wszystkim przedstawienie rozwiązań, których wprowadzenie do systemu prawnego powinno przyczynić się do usprawnienia stosowania środków związanych z poddaniem sprawcy próbie. W szczególności, przeprowadzenie gruntownej analizy prawno-porównawczej miało na celu nie tylko ukazanie omawianych instytucji w perspektywie komparatystycznej, ale w głównej mierze wykorzystanie tej wiedzy jako asumptu do sformułowania postulatów *de lege ferenda*. W tym zakresie, Rozdział 4, stanowiący zwieńczenie rozprawy, zawiera szereg konkretnych pomysłów zmian przesłanek środków opisanych w Rozdziale VIII k.k. wraz z propozycją brzmienia poszczególnych przepisów (art. 66, art. 69 oraz art. 77-79 k.k.) oraz szczegółowym uzasadnieniem zaprezentowanych idei.

1062. Na koniec wypada wyrazić nadzieję, że przynajmniej część wniosków zawartych w niniejszej rozprawie stanowić będzie przyczynek do dyskusji nad dalszą reformą systemu środków związanych z poddaniem sprawcy próbie w Polsce, co ma w założeniu doprowadzić do ich bardziej efektywnego stosowania, a co za tym idzie – należytego spełniania przez nie funkcji kryminalno-politycznych oraz indywidualno-prewencyjnych.

***

BIBLIOGRAFIA

I. Źródła krajowe

A. Akty prawne

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483).
2. Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z dnia 13 kwietnia 2015 r. wraz z uzasadnieniem, dostępny w internecie pod adresem: <https://bip.ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/komisje-kodyfikacyjne/komisja-kodyfikacyjna-prawa-karnego/projekty-aktow-prawnych/>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
3. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 czerwca 2003 r. sprawie regulaminu czynności w zakresie przeprowadzania wywiadu środowiskowego oraz wzoru kwestionariusza tego wywiadu (Dz.U. z 2003 r. Nr 108, poz. 1018).
4. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. Kodeks karny (Dz.U. z 1932 r. Nr 60, poz. 571).
5. Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks karny (Dz.U. z 1969 r. Nr 13, poz. 94).
6. Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (Dz.U. z 1971 r. Nr 12, poz. 115 ze zm.).
7. Ustawa z dnia 17 czerwca 1988 r. o zmianie niektórych przepisów prawa karnego i prawa o wykroczeniach (Dz.U. z 1988 Nr 20, poz.135).
8. Ustawa z dnia 12 lipca 1995 r. o zmianie Kodeksu karnego, Kodeksu karnego wykonawczego oraz o podwyższeniu dolnych i górnych granic grzywien i nawiązek w prawie karnym (Dz.U. z 1995 r. Nr 95, poz. 475).
9. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz.U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553 ze zm.).
10. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1997 r. Nr 89, poz. 555 ze zm.).
11. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 1997 r. Nr 90, poz. 557 ze zm.).
12. Ustawa z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz.U. z 1999 r. Nr 83, poz. 931 ze zm.).
13. Ustawa z dnia 10 stycznia 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, ustawy o świadku koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych (Dz.U. z 2003 r. Nr 17, poz. 155).
14. Ustawa z dnia 16 listopada 2006 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2006 r. Nr 226, poz. 1648).
15. Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy - Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2009 r. Nr 206, poz. 1589).
16. Ustawa z dnia 12 lutego 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz ustawy – Prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 2010 r. Nr 40, poz. 227).
17. Ustawa z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy — Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2011 r. Nr 240, poz. 1431).
18. Ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2013 r., poz. 1247).
19. Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r., poz. 396).
20. Ustawa z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 2016 r., poz. 428).
21. Ustawa z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2016 r., poz. 437).

B. Literatura

1. Adamski A., Berent M., Leciak M. (red.), Warunkowe zawieszenie wykonania kary w założeniach nowej polityki karnej, Wolters Kluwer, Warszawa 2016.
2. Andrejew I., Komentarz do art. 73 k.k. z 1969 r. [w:] Kodeks karny. Krótki komentarz, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1986.
3. Andrejew I., Komentarz do art. 91 k.k. z 1969 r. [w:] Kodeks karny. Krótki komentarz, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1986.
4. Bafia J., Mioduski K., Siewierski M., Kodeks karny. Komentarz, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1971.
5. Bałandynowicz A., Filozofia probacji. Podstawy aksjologiczne systemu sprawiedliwego karania [w:] Bulenda T., Musidłowski R., System penitencjarny i postpenitencjarny w Polsce, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2003.
6. Bałandynowicz A., Probacja – wielopasmowa teoria resocjalizacji z udziałem społeczeństwa, Probacja 2009, nr 1.
7. Bałandynowicz A., System probacji. Kary średniej mocy i środki wolności dozorowanej jako propozycja sprawiedliwego karania [w:] Bulenda T., Musidłowski R., System penitencjarny i postpenitencjarny w Polsce, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2003.
8. Bielski M., Glosa do uchwały SN z dnia 17 grudnia 2008 r., I KZP 27/08, Prokuratura i Prawo 2010, nr 3.
9. Bieńkowska E., Mediacja w sprawach karnych, Warszawa 2011.
10. Błachut J., Gaberle A., Krajewski K., Kryminologia, Gdańsk 1999.
11. Bojarski T. (red.), Kodeks karny. Komentarz, wyd. VII, LEX/el. 2016.
12. Bojarski T., Komentarz do art. 66 k.k. [w:] Bojarski T. (red.), Kodeks karny. Komentarz, wyd. VII, LEX/el. 2016.
13. Bojarski T., Komentarz do art. 69 k.k. [w:] Bojarski T. (red.), Kodeks karny. Komentarz, wyd. VII, LEX/el. 2016.
14. Bojarski T. (red.), Polskie prawo karne. Zarys części ogólnej, LexisNexis, Warszawa 2008.
15. Bojarski T., Giezek J., Sienkiewicz Z. (red.). Prawo karne, 2007.
16. Bondarczuk I., Problematyka przesłanek warunkowego umorzenia postępowania karnego [w:] Szymaniec P., Sadowski M. (red.) Prace prawnicze, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2009.
17. Brytańczyk K., Koczułap S., Kolarz B. [w:] Kucyper D., Mamak K., Płóciennik W. (red.) Funkcjonowanie warunkowego zawieszenia kary pozbawienia wolności w świetle badań aktowych, Krakowski Instytut Prawa Karnego Fundacja, Kraków 2017.
18. Buchała K., Zoll A., Polskie prawo karne, Wydawnictwa Prawnicze PWN, Warszawa 1995.
19. Budyn-Kulik M., Komentarz do art. 56 k.k. [w:] Mozgawa M. (red.) Kodeks karny. Komentarz aktualizowany, LEX/el. 2017.
20. Bulenda T., Musidłowski R., System penitencjarny i postpenitencjarny w Polsce, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2003.
21. Burzyński P., Zmiany normatywne w zakresie instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności – uwagi praktyczne [w:] Adamski A., Berent M., Leciak M. (red.), Warunkowe zawieszenie wykonania kary w założeniach nowej polityki karnej, Wolters Kluwer, Warszawa 2016.
22. Chełmicki-Tyszkiewicz L., Czy i jak zmienić aktualną politykę karną, Przegląd Sądowy 2002, nr 3.
23. Cieślak M., Materialnoprawne oblicze warunkowego umorzenia postępowania, Prokuratura i Prawo 1971, z. 3-4.

24. Ciulęba M., Linchard M., Szymańska W., Rozdział 9. Podstawowe informacje o wyrokach. Analiza uzasadnień decyzji o warunkowym zawieszeniu wykonania kary pozbawienia wolności [w:] Kucyper D., Mamak K., Płóciennik W. (red.) Funkcjonowanie warunkowego zawieszenia kary pozbawienia wolności w świetle badań aktowych, Krakowski Instytut Prawa Karnego Fundacja, Kraków 2017.
25. Czapska J. (red.), Zasady procesu karnego wobec wyzwań współczesności. Księga ku czci Profesora Stanisława Waltosia, Kraków 2000.
26. Ćwiąkalski Z., Komentarz do art. 60 k.k. [w:] Wróbel W., Zoll A. (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Tom II. Część II. Komentarz do art. 53-116, wyd. V, Wolters Kluwer 2016.
27. Darkowski T., Warunkowe zawieszenie wykonania kary – próba oceny potencjalnego wpływu nowelizacji na politykę karną [w:] Adamski A., Berent M., Leciak M. (red.), Warunkowe zawieszenie wykonania kary w założeniach nowej polityki karnej, Wolters Kluwer, Warszawa 2016.
28. Dawidziuk E., Kosylo A., Niełaczna M., Więźniowie dożywotni przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka w Strasburgu [w:] Rzepliński A., Ejchart-Dubois M., Niełaczna M. (red.), Dożywotnie pozbawienie wolności. Zabójca, jego zbrodnia i kara, Legalis/el. 2017.
29. Dąbkiewicz K., Kodeks karny wykonawczy. Komentarz, wyd. III, Wolters Kluwer 2015.
30. Dąbkiewicz K., Komentarz do art. 152 k.k.w. [w:] Dąbkiewicz K., Kodeks karny wykonawczy. Komentarz, wyd. III, Wolters Kluwer 2015.
31. Dąbkiewicz K., Komentarz do art. 155 k.k.w. [w:] Dąbkiewicz K., Kodeks karny wykonawczy. Komentarz, wyd. III, Wolters Kluwer 2015.
32. Dąbkiewicz K., Mediacja w postępowaniu wykonawczym – refleksje na tle historii pewnej nowelizacji (art. 162 § 1 k.k.w.), Probacja 2013, nr 4.
33. Filar M. (red.), Kodeks karny. Komentarz, wyd. V, Wolters Kluwer 2016.
34. Frankowski S., Ewolucja systemu karania w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej [w:] „Przestępczość na Świecie" 1981, t. XIV.
35. Gaberle A., O kilku kontrowersyjnych problemach procesowych warunkowego umorzenia postępowania karnego, ZNUJ 1971, nr 51.
36. Gardocka T. (red.), Kary długoterminowe. Polityka karna, wykonywanie, warunkowe zwolnienia, Wyższa Szkoła Prawa i Handlu im. R. Łazarskiego w Warszawie, Warszawa 2006.
37. Gardocki L., Prawo karne, Warszawa 1998.
38. Gardocki L., Prawo karne, wyd. 18, C.H. Beck, Warszawa 2013.
39. Garlicki L., Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu, Warszawa 2006.
40. Giezek J. (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz, Wolters Kluwer Polska, LEX/el. 2012.
41. Giezek J., O sankcjach alternatywnych oraz możliwości wyboru rodzaju wymierzanej kary [w:] Palestra 2015, nr 7–8.
42. Glaser S., Polskie prawo karne w zarysie, Księgarnia Powszechna, Kraków 1933.
43. Goniewicz G., Orzekanie o warunkowym przedterminowym zwolnieniu z odbywania reszty kary pozbawienia wolności po nowelizacji Kodeksu karnego [w:] Palestra 2015, nr 7-8, s. 76-85.
44. Goniewicz G., Pozytywna prognoza kryminologiczna jako przesłanka stosowania środków probacyjnych [w:] Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych 2017, z. 4, s. 107-134.
45. Goniewicz G., Znaczenie pozytywnego wyniku mediacji dla możliwości zastosowania środków probacyjnych [w:] Internetowy Przegląd Prawniczy TBSP UJ 2017/5, s. 5-23.
46. Górowski W., Orzekanie kary grzywny po 1 lipca 2015 r. [w:] Palestra 2015, nr 7–8.
47. Grzegorczyk T., Komentarz do art. 214 k.p.k. [w:] Kodeks postępowania karnego. Tom I. Artykuły 1-467. Komentarz, LEX/el. 2014.
48. Grześkowiak A., Wiak K. (red.) Kodeks karny. Komentarz, Legalis/el. 2018.
49. Hałas R., Komentarz do art. 56 k.k. [w:] Grześkowiak A., Wiak K. (red.) Kodeks karny. Komentarz, Legalis/el. 2018.

50. Herzog A., Niekaralność jako przesłanka warunkowego umorzenia postępowania karnego, Prokuratura i Prawo 2005, z. 5.
51. Hofmański P., Komentarz do art. 66 k.k. [w:] Filar M. (red.), Kodeks karny. Komentarz, wyd. V, Wolters Kluwer 2016.
52. Hofmański P., Komentarz do art. 69 k.k. [w:] Filar M. (red.), Kodeks karny. Komentarz, wyd. V, Wolters Kluwer 2016.
53. Hofmański P., Komentarz do art. 89 k.k. [w:] Filar M. (red.), Kodeks karny. Komentarz, wyd. V, Wolters Kluwer 2016.
54. Hołda Z., Postulski K. (red.), Kodeks karny wykonawczy. Komentarz, LEX/Arche 2008.
55. Hołda Z., Postulski K., Komentarz do art. 67 k.k.w. [w:] Kodeks karny wykonawczy. Komentarz, LEX/Arche 2008.
56. Hołda Z., Komentarz do art. 152 k.k.w. [w:] Hołda Z., Postulski K. (red.), Kodeks karny wykonawczy. Komentarz, LEX/Arche 2008.
57. Hołda Z., Postulski K., Komentarz do art. 155 k.k.w. [w:] Kodeks karny wykonawczy. Komentarz, LEX/Arche 2008.
58. Hołyst B. [w:] Podstawy i zakres indywidualnej prognozy kryminologicznej, Probacja 2013, nr 1.
59. Hypś S., Komentarz do art. 66 k.k. [w:] Grześkowiak A., Wiak K. (red.), Kodeks karny. Komentarz, Legalis/el. 2018.
60. Hypś S., Komentarz do art. 69 k.k. [w:] Grześkowiak A., Wiak K. (red.), Kodeks karny. Komentarz, Legalis/el. 2018.
61. Hypś S., Komentarz do art. 77 k.k. [w:] Grześkowiak A., Wiak K. (red.), Kodeks karny. Komentarz, Legalis/el. 2018.
62. Hypś S., Rozdział VIII. Środki związane z poddaniem sprawcy próbie [w:] Grześkowiak A., Wiak K. (red.), Kodeks karny. Komentarz, Legalis/el. 2018.
63. Jakubowska-Hara J., Nowak C., Skupiński J. (red.), Reforma prawa karnego, propozycje i komentarze. Księga pamiątkowa Profesor Barbary Kunickiej-Michalskiej, Warszawa 2008.
64. Jankowski M., Momot S., Warunkowe przedterminowe zwolnienie – wybrane aspekty praktyki, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2012, dostępne w internecie pod adresem: <https://www.iws.org.pl/pliki/files/IWS_Jankowski%20M.%2C%20Momot%20St._WPZ.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
65. Jasiński J., Punitywność systemów karnych. Rozważania nad zakresem, formami i intensywnością penalizacji, Studia Prawnicze 1973, nr 35.
66. Jaworska-Wieloch A., Odwołanie warunkowego zwolnienia, wyd. Poltext, Warszawa 2016.
67. Jaworska-Wieloch A., Przesłanki formalne warunkowego przedterminowego zwolnienia na gruncie art. 155 k.k.w., Probacja 2012, nr 2.
68. Jaworski S., Przesłanki warunkowego umorzenia postępowania karnego, Monitor Prawniczy 2013, nr 4.
69. Juszka K., Prezentacja propozycji własnych reformy prawa karnego w zakresie zmiany ustawowej konstrukcji warunkowego umorzenia postępowania karnego [w:] Sepioło-Jankowska I., Reforma prawa karnego. Księga po zjeździe młodych karnistów, Legalis/el. 2014.
70. Kaczmarek T., Z rozważań nad ekonomiczną teorią kary, Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych 2004, nr 2.
71. Kaczor R., Dane osobopoznawcze w kontekście ograniczeń prawa karnego, Prokuratura i Prawo 2010, nr 11.
72. Kafarski A., Przedterminowe zwolnienie w projektach KK, Nowe Prawo 1963, nr 6.
73. Kala D., Zgoliński I. (red.), Reforma prawa karnego materialnego i procesowego z 2015 roku, Wolters Kluwer 2015.
74. Kalisz T. [w:] Warunkowe zwolnienie z reszty kary pozbawienia wolności z perspektywy problemów z ustalaniem treści i kierunku prognozy kryminologicznej, Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego, Tom XXX, AUWE No 3524, Wrocław 2013.

75. Kardas P., Komentarz do art. 86 k.k. [w:] Wróbel W., Zoll A. (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Tom II. Część II. Komentarz do art. 53-116, wyd. V, Wolters Kluwer 2016.
76. Kardas P., Komentarz do art. 89 k.k. [w:] Wróbel W., Zoll A. (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Tom II. Część II. Komentarz do art. 53-116, wyd. V, Wolters Kluwer 2016.
77. Kardas P., Niektóre okoliczności wyłączające i umniejszające winę w projekcie Kodeksu karnego, WPP 1996, nr 1.
78. Kardas P., Giezek J., Nowa filozofia karania, czyli o założeniach i zasadniczych elementach nowelizacji kodeksu karnego [w:] Palestra 2015, nr 7–8.
79. Kazimirski P., Kuźma Z., Wykonywanie orzeczeń o warunkowym umorzeniu postępowania karnego [w:] Zagórski J. (red.), Wykonywanie środków probacji i readaptacji skazanych w Polsce, „Biuletyn RPO. Materiały" 2008, nr 59, Warszawa 2008.
80. Kłączyńska N., Komentarz do art. 56 k.k. [w:] Giezek J. (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz, Wolters Kluwer Polska, LEX/el. 2012.
81. Kodeks karny. Krótki komentarz, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1986.
82. Konarska-Wrzosek V. (red.), Kodeks karny. Komentarz, Wolters Kluwer 2016.
83. Konarska-Wrzosek V., Komentarz do art. 53 k.k. [w:] Stefański R. (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa, Legalis/el. 2017.
84. Konarska-Wrzosek V., Komentarz do art. 56 k.k. [w:] Stefański R. (red.), Kodeks karny. Komentarz, wyd. 10, Legalis/el. 2014.
85. Konarska-Wrzosek V., Komentarz do art. 66 k.k. [w:] Konarska-Wrzosek V. (red.), Kodeks karny. Komentarz, Wolters Kluwer 2016.
86. Konarska-Wrzosek V., Komentarz do art. 69 k.k. [w:] Konarska-Wrzosek V. (red.), Kodeks karny. Komentarz, Wolters Kluwer 2016.
87. Konarska-Wrzosek V., Komentarz do art. 78 k.k. [w:] Konarska-Wrzosek V. (red.), Kodeks karny. Komentarz, Wolters Kluwer 2016.
88. Konarska-Wrzosek V., Ustawowe przesłanki stosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary po nowelizacji kodeksu karnego [w:] Adamski A., Berent M., Leciak M. (red.), Warunkowe zawieszenie wykonania kary w założeniach nowej polityki karnej, Wolters Kluwer, Warszawa 2016.
89. Kordik A., Warunkowe zawieszenie wykonania kary w systemie środków probacyjnych i jego efektywność, wyd. Kolonia Limited, Wrocław 1998.
90. Korecki J., Postanowienia sądów penitencjarnych w sprawach o warunkowe zwolnienie sprawców zabójstw odbywających karę 25 lat pozbawienia wolności [w:] Gardocka T. (red.), Kary długoterminowe. Polityka karna, wykonywanie, warunkowe zwolnienia, Wyższa Szkoła Prawa i Handlu im. R. Łazarskiego w Warszawie, Warszawa 2006.
91. Kosiada M., Glosa do postanowienia Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 13 października 2004 r., II AKzw 685/04, Prokuratura i Prawo 2007, nr 5.
92. Kowalski S., Środki probacyjne w Kodeksie karnym skarbowym po nowelizacji kodeksu karnego, Probacja 2015, nr 3.
93. Kozielewicz W., Zmiany w instytucji warunkowego skazania wprowadzone nowelą z dnia 20 lutego 2015 roku jako kolejna próba ograniczenia praktyki orzekania kar pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania [w:] Kwaśniewska K. (red.), Studia z Zakresu Nauk Prawnoustrojowych: miscellanea, Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa w Bydgoszczy, t. 6, 2016.
94. Kozioł T., Mechanizmy selekcji w stosowaniu warunkowego umorzenia postępowania karnego, dostępne w internecie pod adresem: <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/doccontent?id=277272>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
95. Kozioł T., Przesłanka pozytywnej prognozy kryminologicznej [w:] Warunkowe umorzenie postępowania karnego, Wolters Kluwer 2009.
96. Kozioł T., Warunkowe umorzenie postępowania karnego, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2009.

97. Kozioł T., Zasada *in dubio pro reo* a brak wątpliwości co do okoliczności popełnienia czynu jako przesłanka warunkowego umorzenia postępowania karnego, PS 11–12/2002.
98. Kozioł T., Z problematyki przesłanek warunkowego umorzenia postępowania karnego, CPKiNP 2000, z. 2.
99. Kozłowska-Kalisz P., Komentarz do art. 66 k.k. [w:] Mozgawa M. (red.) Kodeks karny. Komentarz aktualizowany, LEX/el. 2017.
100. Krajewski K. (red.), Nauki penalne wobec problemów współczesnej przestępczości. Księga jubileuszowa z okazji 70. Rocznicy urodzin Profesora Andrzeja Gaberle, Kraków 2007.
101. Królikowski M., Zawłocki R. (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do artykułów 1–116, Legalis/el. 2017.
102. Królikowski M., Zawłocki R., Prawo karne, Warszawa 2015.
103. Kucyper D., Mamak K., Płóciennik W. (red.), Funkcjonowanie warunkowego zawieszenia kary pozbawienia wolności w świetle badań aktowych, Krakowski Instytut Prawa Karnego Fundacja, Kraków 2017.
104. Kucyper D., Mamak K., Płóciennik W., Warunkowe zawieszenie wykonania kary w świetle wypowiedzi praktyków wymiaru sprawiedliwości, Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych 2017, z. 2.
105. Kulesza C., Za i przeciw mediacji w sprawach karnych na gruncie aktualnej regulacji prawnej [w:] Mazowiecka L. (red.), Mediacja karna jako forma sprawiedliwości naprawczej, LEX/el. 2014.
106. Kulesza J., Glosa do postanowienia Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 3 listopada 1998 r., II AKz 115/98, Palestra 2000, nr 1.
107. Kulik M. [w:] Kodeks karny. Komentarz, Kraków 2006.
108. Kulik M., Wąsek A., Komentarz do art. 1 k.k. [w:] Filar M. (red.), Kodeks karny. Komentarz, wyd. V, Wolters Kluwer 2016.
109. Kulik M., A. Wąsek, Komentarz do art. 4 k.k. [w:] Filar M. (red.), Kodeks karny. Komentarz, wyd. V, Wolters Kluwer 2016.
110. Kunicka-Michalska B., Warunkowe umorzenie postępowania karnego w latach 1970-1977, Wrocław 1982.
111. Kunicka-Michalska B., § 26 Warunkowe umorzenie postępowania karnego [w:] Melezini M. (red.), System Prawa Karnego, t. 6, Kary i środki karne. Poddanie sprawcy próbie, wyd. 2, C.H. Beck, Warszawa 2016.
112. Kwaśniewska K. (red.), Studia z Zakresu Nauk Prawnoustrojowych: miscellanea, Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa w Bydgoszczy, t. 6, 2016.
113. Kwieciński A., Instytucja odroczonego warunkowego zwolnienia (art. 164 § 2 k.k.w.) w procesie społecznej readaptacji skazanych, Probacja 2014, nr 1.
114. Lachowski J., Instytucja warunkowego przedterminowego zwolnienia, Prokuratura i Prawo 2008, z. 2.
115. Lachowski J. (red.), Kodeks karny wykonawczy. Komentarz, Legalis/el., Warszawa 2016.
116. Lachowski J., Komentarz do art. 4 k.k. [w:] Konarska-Wrzosek V. (red.), Kodeks karny. Komentarz, Wolters Kluwer 2016.
117. Lachowski J., Komentarz do art. 66 k.k. [w:] Królikowski M., Zawłocki R. (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do artykułów 1–116, Legalis/el. 2017.
118. Lachowski J., Komentarz do art. 69 k.k. [w:] Królikowski M., Zawłocki R. (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do artykułów 1–116, Legalis/el. 2017.
119. Lachowski J., Komentarz do art. 77 k.k. [w:] Królikowski M., Zawłocki R. (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do artykułów 1–116, Legalis/el. 2015.
120. Lachowski J., Komentarz do art. 81 k.k. [w:] Królikowski M., Zawłocki R. (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do artykułów 1–116, Legalis/el. 2015.
121. Lachowski J., Komentarz do art. 89a k.k. [w:] Konarska-Wrzosek V. (red.), Kodeks karny. Komentarz, Wolters Kluwer 2016.
122. Lachowski J., Komentarz do art. 67 k.k.w. [w:] Lachowski J. (red.), Kodeks karny wykonawczy. Komentarz, Legalis/el., Warszawa 2016.

123. Lachowski J., Przesłanka materialna warunkowego przedterminowego zwolnienia na gruncie kodeksu karnego [w:] Prokuratura i Prawo 2008, nr 11.
124. Lachowski J., Warunkowe zawieszenie wykonania kary oraz warunkowe zwolnienie po noweli z 20 lutego 2015 roku z perspektywy art. 4 § 1 kk – wybrane zagadnienia [w:] Kwaśniewska K. (red.), Studia z zakresu nauk prawnoustrojowych, miscellanea, Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa w Bydgoszczy, t. 6, 2016.
125. Lachowski J., Warunkowe zwolnienie z reszty kary pozbawienia wolności, C.H. Beck, Warszawa 2010.
126. Lelental S., Artykuł 77 § 2 KK, czyli skazanie na „karę śmierci" w czasie wykonywania kary pozbawienia wolności [w:] Rzepliński A., Ejchart-Dubois M., Niełaczna M. (red.), Dożywotnie pozbawienie wolności. Zabójca, jego zbrodnia i kara, Legalis/el. 2017.
127. Lelental S., Kodeks karny wykonawczy. Komentarz, C.H. Beck, Warszawa 2012.
128. Lelental S., Kodeks karny wykonawczy z 1997 r. z perspektywy dziesięciu lat obowiązywania [w:] Lelental S., Szczygieł G. (red.), X lat obowiązywania Kodeksu karnego wykonawczego, Białystok 2009.
129. Lelental S., Komentarz do art. 155 k.k.w. [w:] Kodeks karny wykonawczy. Komentarz, Legalis 2017.
130. Lelental S., Stosowanie warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty kary pozbawienia wolności [w:] Machel H. (red.), Wykonywanie kary pozbawienia wolności w Polsce – w poszukiwaniu skuteczności, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2006.
131. Lelental S., Warunkowe przedterminowe zwolnienie w orzecznictwie Sądu Najwyższego i sądów apelacyjnych w latach 2000 (II półrocze – 2002 r.), Przegląd Więziennictwa Polskiego 2003, nr 40–41.
132. Lelental S., Warunkowe przedterminowe zwolnienie w orzecznictwie Sądu Najwyższego i sądów apelacyjnych w 2005 roku, Przegląd Więziennictwa Polskiego 2006, nr 50.
133. Lelental S., § 28. Warunkowe przedterminowe zwolnienie [w:] Melezini M. (red.), System Prawa Karnego, t. 6, Kary i środki karne. Poddanie sprawcy próbie, wyd. 2, C.H. Beck, Warszawa 2016.
134. Lelental S., Szczygieł G. (red.), X lat obowiązywania Kodeksu karnego wykonawczego, Białystok 2009.
135. Leonieni M., Warunkowe zawieszenie wykonania kary. Analiza ustawy i praktyki sądowej, Warszawa 1974.
136. Leonieni M., Warunkowe zawieszenie wykonania kary. Podstawy stosowania, Warszawa 1961.
137. Leonieni M., Warunkowe zawieszenie wykonania kary w polskim prawie karnym (analiza ustawy i praktyki sądowej), Warszawa 1974.
138. Leonieni M., Michalski W., Warunkowe umorzenie postępowania karnego a warunkowe zawieszenie wykonania kary, Nowe Prawo 1971, nr 12.
139. Leonieni M., Michalski W., Warunkowe umorzenie postępowania karnego w świetle ustawy i praktyki sądowej, Warszawa 1972.
140. Lipczyńska M., Znaczenie i funkcja zasady „*in dubio pro reo*" w procesie karnym, Prokuratura i Prawo 1967, nr 10.
141. Macharski J., Pojęcie postawy w polskim prawie karnym, Prokuratura i Prawo 1976, z. 8-9.
142. Machel H. (red.), Wykonywanie kary pozbawienia wolności w Polsce – w poszukiwaniu skuteczności, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2006.
143. Majewski J., Kodeks karny. Komentarz do zmian 2015, LEX/el. 2015.
144. Majewski J., Komentarz do art. 65 k.k. [w:] Wróbel W., Zoll A. (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Tom II. Część II. Komentarz do art. 53-116, wyd. V, Wolters Kluwer 2016.
145. Makarewicz J., Kodeks karny z komentarzem, KUL, Lublin 2012.
146. Makarewicz J., Prawo karne ogólne, Kraków 1914.

147. Maksymowicz K., Warunkowe umorzenie postępowania karnego w projekcie zmian przepisów prawa karnego, Nowe Prawo 1983, nr 3.
148. Małecki M., Sekwencja krótkoterminowej kary pozbawienia wolności i kary ograniczenia wolności (art. 37b k.k.) – zagadnienia podstawowe [w:] Palestra 2015, nr 7–8.
149. Marcinkiewicz P., Motywacja sprawcy czynu zabronionego jako przesłanka odpowiedzialności karnej, Prokuratura i Prawo 2011, nr 5.
150. Marek A., Istota i skutki warunkowego umorzenia postępowania karnego, Prokuratura i Prawo 1970, nr 11.
151. Marek A., Kodeks karny. Komentarz, Warszawa, 2007.
152. Marek A., Komentarz do art. 56 k.k. [w:] Kodeks karny. Komentarz, LEX 2010.
153. Marek A., Komentarz do art. 77 k.k. [w:] Kodeks karny. Komentarz, wyd. V, LEX 2010.
154. Marek A., § 25. Pojęcie i formy probacji. Zagadnienia ogólne [w:] Melezini M. (red.), System Prawa Karnego, t. 6, Kary i środki karne. Poddanie sprawcy próbie, wyd. 2, C.H. Beck, Warszawa 2016.
155. Marek A., Powrót chuligańskiego charakteru czynu w prawie karnym [w:] Krajewski K. (red.), Nauki penalne wobec problemów współczesnej przestępczości. Księga jubileuszowa z okazji 70. Rocznicy urodzin Profesora Andrzeja Gaberle, Kraków 2007.
156. Marek A., Prawo karne, C.H. Beck, Warszawa 2009.
157. Marek A., Przesłanki warunkowego umorzenia postępowania karnego, Zeszyty Naukowe UMK, Toruń 1969.
158. Marek A., Warunkowe umorzenie postępowania karnego, Warszawa 1973.
159. Markowska M., Całe życie za kratami. Kilka uwag na marginesie konferencji naukowej „Dożywotnie pozbawienie wolności. Zabójca, jego zbrodnia i kara", Przegląd Więziennictwa Polskiego 2017, nr 94.
160. Mazowiecka L. (red.), Mediacja karna jako forma sprawiedliwości naprawczej, LEX/el. 2014.
161. Melezini M. (red.), System Prawa Karnego, t. 6, Kary i środki karne. Poddanie sprawcy próbie, wyd. 2, C.H. Beck, Warszawa 2016.
162. Michta D., Szczepański A., Mediacja w postępowaniu wykonawczym, Palestra 2013, nr 7-8.
163. Migdał J., Warunkowe przedterminowe zwolnienie [w:] Polski system penitencjarny w latach 1928-1939, wyd. Arche 2012.
164. Moczydłowski P., Kariera strachu. Bezpieczeństwo publiczne w Polsce, Wszechnica Polska – Szkoła Wyższa TWP w Warszawie, Warszawa 2004.
165. Mozgawa M. (red.) Kodeks karny. Komentarz aktualizowany, LEX/el. 2017.
166. Mozgawa M., Komentarz do art. 69 k.k. [w:] Mozgawa M. (red.) Kodeks karny. Komentarz aktualizowany, LEX/el. 2017.
167. Mozgawa M., Komentarz do art. 115 § 21 k.k. [w:] Mozgawa M. (red.) Kodeks karny. Komentarz aktualizowany, LEX/el. 2017.
168. Mrozek K., Przesłanki udzielenia warunkowego przedterminowego zwolnienia z reszty kary pozbawienia wolności [w:] Szymaniec P., Sadowski M. (red.) Prace prawnicze, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2012.
169. Murzynowski A., Instytucja mediacji jako czynnik humanizacji w stosowaniu prawa karnego w Polsce [w:] Fajst M., Płatek M. (red.), W kręgu kryminologii romantycznej, Warszawa 2004.
170. Mycka K., Praktyka orzecznicza sądów polskich w kontekście wykonywania kar i środków karnych [w:] Jakubowska-Hara J., Nowak C. (red.), Problemy aktualnej polityki karnej w Polsce na tle przeludnienia zakładów karnych, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2010.
171. Mycka K., Kozłowski T., Paradoksy polskiej polityki karnej, czyli jak zapełniamy więzienia nadużywając środków probacji [w:] Probacja 2013, nr 2, wyd. Ministerstwa Sprawiedliwości.

172. Nawój-Śleszyński A., Przeludnienie więzień w Polsce – przyczyny, następstwa i możliwości przeciwdziałania, wyd. Uniwersytetu Łódzkiego 2013.
173. Nawój-Śleszyński A., Rola środków penalnych związanych z poddaniem sprawcy próbie w kształtowaniu rozmiar ów populacji więziennej w Polsce, Probacja 2014, nr II.
174. Nita B., Światłowski A., Zakaz łącznego stosowania przepisów ustawy nowej i ustawy dawnej na tle art. 4 § 1 kk, Prokuratura i Prawo 2001, nr 3.
175. Nowe kodeksy karne – z 1997 r. z uzasadnieniami. Kodeks karny. Kodeks postępowania karnego. Kodeks karny wykonawczy. Wydawnictwo Prawnicze Sp. z o.o., Warszawa 1997.
176. Paluszkiewicz H., Refleksje o perspektywach rozwoju karnoprocesowej regulacji warunkowego umorzenia postępowania karnego [w:] Jakubowska-Hara J., Nowak C., Skupiński J. (red.), Reforma prawa karnego. Propozycje i komentarze. Księga pamiątkowa Profesor Barbary Kunickiej-Michalskiej, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2008.
177. Paprzycki L., Komentarz do art. 170 k.p.k. [w:] Paprzycki L. (red.), Komentarz aktualizowany do art. 1-424 Kodeksu postępowania karnego, LEX/el. 2015.
178. Pawela S., Stosowanie art. 26 k.k. względem osób karanych, Nowe Prawo 1973, nr 1.
179. Piaczyńska A., Kryteria stopniowania winy, Prokuratura i Prawo 2012, nr 9.
180. Pietruszka R., Warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności na podstawie art. 152 k.k.w. [w:] Lelental S., Szczygieł G.B. (red.), X lat obowiązywania kodeksu karnego wykonawczego, wyd. Temida 2, Białystok 2009.
181. Płatek M., Europejskie Reguły Więzienne 2006 r., Prokuratura i Prawo 2008, z. 2.
182. Postulski K. (red.) Kodeks karny wykonawczy. Komentarz, wyd. IV, Wolters Kluwer Polska 2017.
183. Postulski K., Komentarz do art. 67 k.k.w. [w:] Postulski K. (red.), Kodeks karny wykonawczy. Komentarz, wyd. IV, Wolters Kluwer Polska 2017.
184. Postulski K., Komentarz do art. 152 k.k.w. [w:] Postulski K. (red.), Kodeks karny wykonawczy. Komentarz, wyd. IV, Wolters Kluwer Polska 2017.
185. Postulski K., Komentarz do art. 162 k.k.w. [w:] Kodeks karny wykonawczy. Komentarz, wyd. III, Wolters Kluwer 2016.
186. Potulski J., Glosa do uchwały SN z dnia 4 kwietnia 2005 r., I KZP 7/05, Gdańskie Studia Prawnicze 2006, z. 1.
187. Potulski J., Komentarz do art. 151 k.k.w. [w:] Lachowski J. (red.), Kodeks karny wykonawczy. Komentarz, Legalis/el., Warszawa 2016.
188. Potulski J., Komentarz do art. 152 k.k.w. [w:] Lachowski J. (red.), Kodeks karny wykonawczy. Komentarz, Legalis/el., Warszawa 2016.
189. Rzepliński A., Ejchart-Dubois M., Niełaczna M. (red.), Dożywotnie pozbawienie wolności. Zabójca, jego zbrodnia i kara, Legalis/el. 2017.
190. Rzewuski M., „Odroczenie wykonania kary" jako przesłanka warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności, Probacja 2009, nr 3–4.
191. Sepioło-Jankowska I., Reforma prawa karnego. Księga po zjeździe młodych karnistów, Legalis/el. 2014.
192. Sienkiewicz Z. [w:] Bojarski T., Giezek J., Sienkiewicz Z. (red.). Prawo karne, 2007.
193. Skupiński J., Komentarz do art. 77 k.k. [w:] Stefański R. (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa, Legalis/el. 2016.
194. Skupiński J., Rozdział VIII – Środki związane z poddaniem sprawcy próbie [w:] Stefański R. (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa, Legalis/el. 2017.
195. Skupiński J., Warunkowa reakcja karna w sprawach mniejszej wagi, PPK 1992, nr 6.
196. Skupiński J., Warunkowe skazanie w prawie polskim na tle porównawczym, Warszawa 1992.
197. Skupiński J., § 27 Warunkowe zawieszenie wykonania kary [w:] Melezini M. (red.), System Prawa Karnego, t. 6, Kary i środki karne. Poddanie sprawcy próbie, wyd. 2, C.H. Beck, Warszawa 2016.

198. Skupiński J., Warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności [w:] Jakubowska-Hara J., Skupiński J. (red.), Alternatywy pozbawienia wolności w polskiej polityce karnej, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2009.
199. Skupiński J., Zalety i wady instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary po nowelizacji kodeksu karnego [w:] Adamski A., Berent M., Leciak M. (red.), Warunkowe zawieszenie wykonania kary w założeniach nowej polityki karnej, Wolters Kluwer, Warszawa 2016.
200. Skupiński J., Mierzwińska-Lorencka J., Komentarz do art. 66 k.k. [w:] Stefański R. (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa, Legalis/el. 2017.
201. Skupiński J., Mierzwińska-Lorencka J., Komentarz do art. 69 k.k. [w:] Stefański R. (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa, Legalis/el. 2017.
202. Skupiński J., Mierzwińska-Lorencka J., Komentarz do art. 77 k.k. [w:] Stefański R. (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa, Legalis/el. 2017.
203. Skupiński J., Mierzwińska-Lorencka J., Komentarz do art. 78 k.k. [w:] Stefański R. (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa, Legalis/el. 2017.
204. Sroka T., Kara ograniczenia wolności [w:] Wróbel W. (red.), Nowelizacja prawa karnego 2015. Komentarz, Krakowski Instytut Prawa Karnego Fundacja, Kraków 2015.
205. Stańdo-Kawecka B., Cele wykonywania kary pozbawienia wolności w krajach europejskich, Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych 2007, z. 1.
206. Stańdo-Kawecka B., Warunkowe przedterminowe zwolnienie w krajach europejskich, Przegląd Więziennictwa Polskiego, nr 54, Warszawa 2007.
207. Stefańska B.J., Quantum odbytej kary pozbawienia wolności jako przesłanka warunkowego zwolnienia, Prokuratura i Prawo 2017, nr 4.
208. Stefański R. (red.), Kodeks karny. Komentarz, wyd. 10, Legalis/el. 2014.
209. Stefański R. (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa, Legalis/el. 2016.
210. Stefański R. (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa, Legalis/el. 2017.
211. Stępniak P., Francuski system redukcji kary, Prokuratura i Prawo 2009, z. 2.
212. Stępniak P., Środki penalne we Francji i Polsce. Doktryna. Legislacja. Praktyka, C.H. Beck, Warszawa 2012.
213. Stępniak P. [w:] Udział skazanego w kształtowaniu prognozy kryminologicznej, Przegląd Więziennictwa Polskiego, nr 61, Warszawa 2008.
214. Strycharz S., Pojęcie porządku prawnego w kodeksie karnym, Nowe Prawo 1970, nr 6.
215. Sych W., Warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności w postępowaniu wykonawczym na tle zmian w prawie karnym. Próba oceny w świetle doświadczeń sędziowskich [w:] Adamski A., Berent M., Leciak M. (red.), Warunkowe zawieszenie wykonania kary w założeniach nowej polityki karnej, Wolters Kluwer, Warszawa 2016.
216. Szurman M., Cele przeprowadzenia badań [w:] Kucyper D., Mamak K., Płóciennik W. (red.), Funkcjonowanie warunkowego zawieszenia kary pozbawienia wolności w świetle badań aktowych, Krakowski Instytut Prawa Karnego Fundacja, Kraków 2017.
217. Szurman M., Wywiad środowiskowy w postępowaniu karnym [w:] Kucyper D., Mamak K., Płóciennik W. (red.), Funkcjonowanie warunkowego zawieszenia kary pozbawienia wolności w świetle badań aktowych, Krakowski Instytut Prawa Karnego Fundacja, Kraków 2017.
218. Szymaniec P., Sadowski M. (red.) Prace prawnicze, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2009.
219. Szymaniec P., Sadowski M. (red.) Prace prawnicze, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2012.
220. Szymanowski T., Kodeks karny wykonawczy po nowelizacjach z 2003 r., Prokuratura i Prawo 2004, z. 3.
221. Szymanowski T., Pojęcie i znaczenie recydywy w prawie karnym [w:] Recydywa w Polsce, Oficyna, LEX/el. 2010.
222. Szymanowski T., Zmiany prawa karnego wykonawczego (o potrzebie i zbędności nowelizacji przepisów), Prokuratura i Prawo 2012, z. 2.

223. Świda Z., Charakter i stosowanie instytucji warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty kary pozbawienia wolności [w:] Krajewski K. (red.), Księga jubileuszowa z okazji 70. rocznicy urodzin Profesora Andrzeja Gaberle, Wolters Kluwer Polska 2007.
224. Tokaczyk R., Prawo amerykańskie, wyd. Zakamycze 1998.
225. Utrat-Milecki J., Doktrynalne i normatywne źródła kryzysu więziennictwa [w:] Utrat-Milecki J., Reformy prawa karnego, Oficyna Naukowa, Warszawa 2013.
226. Utrat-Milecki J., Instytucja warunkowego zawieszenia kary z perspektywy typologii kar. Szkic penologiczny na temat wybranych kwestii reformy prawa karnego [w:] Adamski A., Berent M., Leciak M. (red.), Warunkowe zawieszenie wykonania kary w założeniach nowej polityki karnej, Wolters Kluwer, Warszawa 2016.
227. Uzasadnienie do projektu Kodeksu karnego, Warszawa 1968.
228. Uzasadnienie rządowego projektu Kodeksu karnego z 1997 r. [w:] Nowe kodeksy karne – z 1997 r. z uzasadnieniami. Kodeks karny. Kodeks postępowania karnego. Kodeks karny wykonawczy. Wydawnictwo Prawnicze Sp. z o.o., Warszawa 1997.
229. Uzasadnienie rządowego projektu Kodeksu karnego wykonawczego [w:] Nowe kodeksy karne – z 1997 r. z uzasadnieniami. Kodeks karny. Kodeks postępowania karnego. Kodeks karny wykonawczy. Wydawnictwo Prawnicze Sp. z o.o., Warszawa 1997.
230. Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2393, dostępny w wersji elektronicznej pod adresem: <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/druk.xsp?nr=2393>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
231. Waltoś S., Prawno-procesowe reguły badania osobowości oskarżonego, Prokuratura i Prawo 1970, z. 8-9.
232. Wiciński G., Glosa do postanowienia s. apel. z dnia 23 marca 1999 r., II AKz 114/99, Prokuratura i Prawo 2000, nr 7-8.
233. Wiciński G., Postępowania incydentalne związane z wykonaniem kary pozbawienia wolności w programie probacji, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2012.
234. Wiktorska P., Czekając na wokandę. Warunkowe przedterminowe zwolnienie młodocianych, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne 2010.
235. Wiktorska P., Opinia w sprawie funkcjonowania sądów penitencjarnych w Polsce i wybranych państwach europejskich, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2016, dostępna w internecie pod adresem: <https://www.iws.org.pl/pliki/files/IWS_Wiktorska%20P._Opinia%20dot.%20s%C4%85d%C3%B3w%20penitencjarnych.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
236. Witkowska-Rozpara K., Idea wolności kontrolowanej skazanego na karę z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Uwagi na tle nowelizacji kodeksu karnego z dnia 20 lutego 2015 r. [w:] Adamski A., Berent M., Leciak M. (red.), Warunkowe zawieszenie wykonania kary w założeniach nowej polityki karnej, Wolters Kluwer, Warszawa 2016.
237. Witkowska-Rozpara K., Warunkowe zawieszenie wykonania kary – uwagi na tle obowiązującej regulacji, praktyki orzeczniczej sądów polskich oraz nowelizacji Kodeksu karnego (z mocą obowiązującą od 1.07.2015 r.), Probacja 2015, zeszyt II.
238. Wolter W., Z problematyki wymiaru kary, Prokuratura i Prawo 1958, z. 7.
239. Wójcik D., Stosowanie w postępowaniu karnym narzędzi diagnostyczno-prognostycznych służących oszacowaniu ryzyka powrotności do przestępstwa, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2012.
240. Wróbel W., Komentarz do art. 53 k.k. [w:] Wróbel W., Zoll A. (red.) Kodeks karny. Część ogólna. Tom II, Część II, Komentarz do art. 53-116, wyd. V, Wolters Kluwer 2016.
241. Wróbel W., Komentarz do art. 56 k.k. [w:] Wróbel W., Zoll A. (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Tom II. Część II. Komentarz do art. 53-116, wyd. V, Wolters Kluwer 2016.
242. Wróbel W. (red.), Nowelizacja prawa karnego 2015. Komentarz, Krakowski Instytut Prawa Karnego Fundacja, Kraków 2015.

243. Wróbel W., Zmiana normatywna i zasady intertemporalne w prawie karnym, Kraków 2003.
244. Wróbel W., Zoll A. (red.), Kodeks karny. Część ogólna, wyd. V, Wolters Kluwer 2016.
245. Wróbel W., Zoll A., Polskie prawo karne. Część ogólna, Znak 2010.
246. Wróblewski J., Sądowe stosowanie prawa, Warszawa 1972.
247. Zagórski J. (red.), Wykonywanie środków probacji i readaptacji skazanych w Polsce, „Biuletyn RPO. Materiały" 2008, nr 59, Warszawa 2008.
248. Zawłocki R., Karygodność czynu zabronionego a warunkowe umorzenie postępowania karnego [w:] Błachnio-Parzych A., Jakubowska-Hara J., Kosonoga J., Kuczyńska H. (red.), Problemy wymiaru sprawiedliwości karnej. Księga Jubileuszowa Profesora Jana Skupińskiego, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013.
249. Zawłocki R., Pojęcie i funkcje społecznej szkodliwości czynu w prawie karnym, C.H. Beck 2007.
250. Zawłocki R., Reforma kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania z perspektywy Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego [w:] Adamski A., Berent M., Leciak M. (red.), Warunkowe zawieszenie wykonania kary w założeniach nowej polityki karnej, Wolters Kluwer, Warszawa 2016.
251. Zgoliński I., Komentarz do art. 56 k.k. [w:] Konarska-Wrzosek V. (red.), Kodeks karny. Komentarz, Wolters Kluwer 2016.
252. Zoll A., Drobna przestępczość jako problem dogmatyki prawa karnego i polityki karnej [w:] Czapska J. (red.), Zasady procesu karnego wobec wyzwań współczesności. Księga ku czci Profesora Stanisława Waltosia, Wydawnictwa Prawnicze, Warszawa 2000.
253. Zoll A., Komentarz do art. 1 k.k. [w:] Wróbel W., Zoll A. (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Cześć I. Komentarz do art. 1-52, wyd. V, Wolters Kluwer 2016.
254. Zoll A., Komentarz do art. 4 k.k. [w:] Wróbel W., Zoll A. (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Część I. Komentarz do art. 1-52, wyd. V, Wolters Kluwer 2016.
255. Zoll A., Komentarz do art. 66 k.k. [w:] Wróbel W., Zoll A. (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Tom II. Część II. Komentarz do art. 53-116, wyd. V, Wolters Kluwer 2016.
256. Zoll A., Komentarz do art. 69 k.k. [w:] Wróbel W., Zoll A. (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Tom II. Część II. Komentarz do art. 53-116, wyd. V, Wolters Kluwer 2016.
257. Zoll A., Komentarz do art. 77 k.k. [w:] Wróbel W., Zoll A. (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Tom II, Część II. Komentarz do art. 53-116, wyd. V, Wolters Kluwer 2016.
258. Zoll A., Komentarz do art. 78 k.k. [w:] Wróbel W., Zoll A. (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Tom II. Część II. Komentarz do art. 53-116, wyd. V, Wolters Kluwer 2016.
259. Zoll A., Komentarz do art. 81 k.k. [w:] Wróbel W., Zoll A. (red.), Kodeks karny. Część ogólna. Tom II. Część II. Komentarz do art. 53-116, wyd. V, Wolters Kluwer 2016.
260. Zoll A., Materialnoprawna problematyka warunkowego umorzenia postępowania karnego, Kraków 1973.
261. Zoll A., Materialnoprawne aspekty warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności na podstawie art. 152 k.k.w. [w:] Stańdo-Kawecka B., Krajewski K. (red.), Problemy penologii praw człowieka na początku XXI stulecia. Księga poświęcona pamięci Profesora Zbigniewa Holdy, Warszawa 2011.
262. Zoll A., Środki związane z poddaniem sprawcy próbie i zamiana kary [w:] Wróbel W. (red.), Nowelizacja prawa karnego 2015. Komentarz, Krakowski Instytut Prawa Karnego Fundacja, Kraków 2015.

C. Orzeczenia

a) Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego

1. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 8 grudnia 1998 r., sygn. akt: K 41/97, LEX nr 34619.
2. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 10 lipca 2000 r., sygn. akt: SK 21/99, Dz.U. z 2000 r. Nr 55, poz. 666.

3. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 1 grudnia 2008 r., sygn. akt: P 54/07, LEX nr 465092.

b) Orzeczenia Sądu Najwyższego

i. Uchwały

1. Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 29 stycznia 1971 r., sygn. akt: VI KZP 26/69 – wytyczne wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej w zakresie wykładni i stosowania ustaw karnych dotyczących warunkowego umorzenia postępowania, Legalis nr 15161.
2. Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 18 czerwca 1985 r., sygn. akt: VI KZP 9/85, Legalis nr 24823.
3. Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 16 czerwca 1993 r., sygn. akt: I KZP 13/93, Legalis nr 28131.
4. Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 21 czerwca 1995 r., sygn. akt: I KZP 18/95, LEX nr 20760.
5. Uchwała pełnego składu Izby Karnej Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 1999 r., sygn. akt: I KZP 15/98, LEX nr 34591.
6. Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 15 kwietnia 1999 r., sygn. akt: I KZP 6/99, LEX nr 35763.
7. Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 21 grudnia 1999 r., sygn. akt: I KZP 45/99, LEX nr 38573.
8. Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 4 kwietnia 2005 r., sygn. akt: I KZP 7/05, LEX nr 146390.
9. Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 24 lutego 2006 r., sygn. akt: I KZP 54/05, LEX nr 172115.
10. Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 30 października 2008 r., sygn. akt: I KZP 22/08, LEX nr 468566.
11. Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 28 listopada 2013 r., sygn. akt: I KZP 13/13, LEX nr 1394021.
12. Uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 26 kwietnia 2017 r., sygn. akt: I KZP 2/17, LEX nr 2275714.

ii. Wyroki

1. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 lipca 1977 r., sygn. akt: V KR 84/77, LEX nr 19347.
2. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 października 1983 r., sygn. akt: V KRN 213/83, LEX nr 17518.
3. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 lipca 1985 r., sygn. akt: RNw 17/85, LEX nr 20110.
4. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 października 1996 r., sygn. akt: V KKN 79/96, Legalis nr 30289.
5. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 stycznia 1998 r., sygn. akt: V KKN 39/97, LEX nr 33225.
6. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 stycznia 2000 r., sygn. akt: WKN 45/99, LEX nr 40606.
7. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 maja 2000 r., sygn. akt: V KKN 104/00, LEX nr 50954.
8. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 listopada 2000 r., sygn. akt: II KKN 381/00, LEX nr 50910.
9. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 stycznia 2002 r., sygn. akt: III KKN 303/00, LEX nr 75033.
10. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 grudnia 2003 r., sygn. akt: V KK 73/03, LEX nr 140097.

11. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 lutego 2004 r., sygn. akt: III KK 287/03, LEX nr 162501.
12. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 lutego 2005 r., sygn. akt: V KK 435/04, LEX nr 147241.
13. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 września 2005 r., sygn. akt: II KK 5/05, LEX nr 200227.
14. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 lutego 2006 r., sygn. akt: V KK 226/05, LEX nr 181311.
15. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 maja 2006 r., sygn. akt: WA 9/06, LEX nr 294357.
16. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 czerwca 2006 r., sygn. akt: WA 19/06, LEX nr 296165.
17. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 października 2006 r., sygn. akt: II KK 17/06, LEX nr 202109.
18. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 lutego 2007 r., sygn. akt: IV KK 461/06, LEX nr 231929.
19. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 kwietnia 2007 r., sygn. akt: IV KK 50/07, Legalis nr 206898.
20. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 grudnia 2008 r., sygn. akt: III K 372/08, LEX nr 491431.
21. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 stycznia 2009 r., sygn. akt: WK 24/08, LEX nr 486210.
22. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 marca 2009 r., sygn. akt: V KK 18/09, Legalis nr 178170.
23. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 października 2010 r., sygn. akt: II K 141/10, LEX nr 653637.
24. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 kwietnia 2011 r., sygn. akt: IV KK 382/10, LEX nr 846390.
25. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 października 2011 r., sygn. akt: III K 159/11, LEX nr 1112742.
26. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2013 r., sygn. akt: III KK 39/13, Legalis nr 649183.
27. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 lutego 2014 r., sygn. akt: III K 339/13, Legalis nr 797062.
28. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 października 2015 r., sygn. akt: III KK 339/15, LEX nr 1816564.
29. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 lutego 2016 r., sygn. akt: V KK 283/15, LEX nr 1991146.
30. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 maja 2016 r., sygn. akt: III KK 28/16, Legalis nr 1460611.
31. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 października 2016 r., sygn. akt: III KK 134/16, LEX nr 2122410.
32. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 października 2016 r., sygn. Akt: V KK 178/16, Lex nr 2142041.
33. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 października 2016 r., sygn. akt: V KK 250/16, LEX nr 2152411.
34. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 lutego 2017 r., sygn. akt: II K 341/16, LEX nr 2358101.
35. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 marca 2017 r., sygn. akt: V KK 11/17, LEX nr 2261018.
36. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 kwietnia 2017 r., sygn. akt: V KK 42/17, LEX nr 2281290.
37. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 maja 2017 r., sygn. akt: WA 2/17, LEX nr 2312045.
38. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 czerwca 2017 r., sygn. akt: V KK 69/17, LEX nr 23119704.

39. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 czerwca 2017 r., sygn. akt: II KK 98/17, LEX nr 2365543.

iii. Postanowienia

1. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 maja 1972 r., sygn. akt: V KRN 26/72, LEX nr 18500.
2. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 marca 1977 r., sygn. akt: Z 3/77, LEX nr 19260.
3. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 marca 1980 r., sygn. akt: I KZ 190/79, LEX nr 19635.
4. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 grudnia 1988 r., sygn. akt: V KRN 238/88, LEX nr 22284.
5. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 czerwca 1997 r., sygn. akt: III KKN 164/97, LEX nr 31416.
6. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 czerwca 2000 r., sygn. akt: V KKN 160/00, LEX nr 44482.
7. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 listopada 2000 r., sygn. akt: IV KKN 282/00, LEX nr 550661
8. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 listopada 2001 r., sygn. akt: II KKN 152/01, LEX nr 51603.
9. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 1 października 2003 r., sygn. akt: II KK 156/03, LEX nr 152038.
10. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 27 listopada 2003 r., sygn. akt: V KK 301/03, LEX nr 82450.
11. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 1 marca 2004 r., sygn. akt: V KK 373/03, LEX nr 162576.
12. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 14 lutego 2005 r., II KK 505/04, LEX nr 199681.
13. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 lutego 2005 r., sygn. akt: WZ 2/05, LEX nr 151474.
14. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 lipca 2006 r., sygn. akt: V KK 174/06, LEX nr 188375.
15. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 14 listopada 2008 r., sygn. akt: V KK 132/08, LEX nr 531381.
16. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 listopada 2008 r., sygn. akt: II KK 180/08, LEX nr 468656.
17. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 października 2010 r., sygn. akt: II KK 246/10, LEX nr 844430.
18. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 maja 2011 r., sygn. akt: II KK 329/10, LEX nr 846186.
19. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 września 2012 r., sygn. akt: V KK 218/12, LEX nr 1220962.
20. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28 sierpnia 2013 r., sygn. akt: V KK 160/13, LEX nr 1362629.
21. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 listopada 2013 r., sygn. akt: II KK 184/13, LEX nr 1399858.
22. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 stycznia 2014 r., sygn. akt: IV KK 253/13, Legalis nr 787049.
23. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 lutego 2014 r., sygn. akt: II KK 271/13, LEX nr 1427461.
24. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 lutego 2015 r., sygn. akt: V KK 455/14, LEX nr 1654756.
25. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 2015 r., sygn. akt: III KK 53/15, LEX nr 1682547.

26. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28 maja 2015 r., sygn. akt: II KK 126/15, Legalis nr 1263165.
27. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28 maja 2015 r., sygn. akt: IV KK 39/15, LEX nr 1758725.
28. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29 października 2015 r., sygn. akt: II KK 301/15, LEX nr 1818228.
29. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 czerwca 2016 r., sygn. akt: V KK 104/16, Legalis nr 1482754.
30. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 stycznia 2017 r., sygn. akt: II KK 1/17, Legalis nr 1559931.
31. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 2017 r., sygn. akt: I KZP 13/16, LEX nr 2188617.
32. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 2017 r., sygn. akt: IV KK 451/16, LEX nr 2241400.
33. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 marca 2017 r., sygn. akt: III KK 415/16, LEX nr 2258026.
34. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 maja 2017 r., sygn. akt: III KK 156/17, LEX nr 2298277.
35. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 maja 2017 r., sygn. akt: II KK 155/17, LEX nr 2298293.
36. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 czerwca 2017 r., sygn. akt: III KK 118/17, LEX nr 2350659.
37. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 14 listopada 2017 r., sygn. akt: V KK 119/17, LEX nr 2418095.

c) Orzeczenia sądów apelacyjnych

i. Orzeczenia Sądu Apelacyjnego w Białymstoku

Wyroki

1. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 5 marca 2013 r., sygn. akt: II AKa 24/13, Legalis nr 719376.
2. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 31 marca 2016 r., sygn. akt: II AKa 23/16, LEX nr 2136972.

Postanowienia

1. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 20 grudnia 2006 r., sygn. akt: II AKzw 1345/06, LEX nr 229299.
2. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 31 stycznia 2013 r., sygn. akt: II AKzw 43/13, Legalis nr 665853.
3. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 27 września 2016 r., sygn. akt: II AKzw 1045/16, LEX nr 2288019.

ii. Orzeczenia Sądu Apelacyjnego w Gdańsku

Wyroki

1. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 8 maja 2002 r., sygn. akt: II AKa 95/02, LEX nr 75009.
2. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 14 maja 2014 r., sygn. akt: II Aka 112/14, LEX nr 1477030.
3. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 9 kwietnia 2015 r., sygn. akt: II AKa 81/15, LEX nr 1953159.

4. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 27 października 2016 r., sygn. akt: II AKa 162/16, LEX nr 2191575.
5. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 2 marca 2017 r., sygn. akt: II AKa 16/17, LEX nr 2310586.
6. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 31 maja 2017 r., sygn. akt: II AKa 135/17, LEX nr 2383357.

Postanowienia

1. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 22 sierpnia 2000 r., sygn. akt: II AKz 630/00, LEX nr 144270.
2. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 18 października 2000 r., sygn. akt: II AKz 943/00, Legalis nr 49486.
3. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 15 stycznia 2002 r., sygn. akt: II AKz 9/02, LEX nr 144330.
4. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 20 grudnia 2016 r., sygn. akt: II AKzw 2284/16, LEX nr 2259363.

iii. Orzeczenia Sądu Apelacyjnego w Katowicach

Wyroki

1. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 10 lutego 2000 r., sygn. akt: II AKa 5/00, LEX nr 45299.
2. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 9 listopada 2000 r., sygn. akt: II AKa 305/00, Legalis nr 52152.
3. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 27 sierpnia 2003 r., sygn. akt: II AKa 78/03, LEX nr 104000.
4. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 20 listopada 2003 r., sygn. akt: II AKa 391/03, LEX nr 120306.
5. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 8 listopada 2007 r., sygn. akt: II AKa 346/07, LEX nr 370388.
6. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 26 marca 2009 r., sygn. akt: II AKa 42/09, LEX nr 504090.
7. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 16 kwietnia 2009 r., sygn. akt: II AKa 19/09, LEX nr 511970.
8. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 18 lutego 2010 r., sygn. akt: II AKa 10/10, LEX nr 621518.
9. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 24 października 2010 r., sygn. akt: II AKa 355/13, Legalis nr 758124.
10. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 25 lutego 2011 r., sygn. akt: II Aka 438/10, Legalis nr 340387.
11. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 17 kwietnia 2014 r., sygn. akt: II AKa 47/14, LEX nr 1466775.
12. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 7 sierpnia 2014 r., sygn. akt: II AKa 246/14, LEX nr 1647232.
13. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 12 lutego 2016 r., sygn. akt: II AKa 541/15, LEX nr 2023563.
14. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 15 września 2016 r., sygn. akt: II AKa 300/16, LEX nr 2171137.
15. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 28 kwietnia 2017 r., sygn. akt: II AKa 110/17, LEX nr 2317648.

Postanowienia

1. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 9 czerwca 1999 r., sygn. akt: II AKz 386/99, LEX nr 38439.
2. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 16 lutego 2000 r., sygn. akt: II AKz 61/00, Legalis nr 70542.
3. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 11 grudnia 2008 r., sygn. akt: II AKzw 1459/08, LEX nr 521268.

iv. Orzeczenia Sądu Apelacyjnego w Krakowie

Wyroki

1. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 30 września 1998 r., sygn. akt: II AKa 184/98, LEX nr 35261.
2. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 3 marca 1999 r., sygn. akt: II AKa 14/99, LEX nr 36666.
3. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 5 grudnia 2001 r., sygn. akt: II AKa 279/00, LEX nr 56681.
4. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 6 października 2004 r., sygn. akt: II AKa 184/04, LEX nr 142955.
5. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 30 marca 2005 r., sygn. akt: II Aka 50/05, LEX nr 152962.
6. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 28 grudnia 2007 r., sygn.. akt: II AKa 235/07, LEX nr 377559.
7. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 28 lipca 2011 r., sygn. akt: II AKa 141/11, Legalis nr 424314.
8. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 25 marca 2015 r., sygn. akt: II AKa 126/14, LEX nr 1799389.
9. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 8 grudnia 2015 r., sygn. akt: II AKa 264/15, LEX nr 2052685.

Postanowienia

1. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 26 listopada 1998 r., sygn. akt: II AKz 87/98, LEX nr 35263.
2. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 25 lutego 1999 r., sygn. akt: II AKz 52/99, LEX nr 36664.
3. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 25 lutego 1999 r., sygn. akt: II AKz 53/99, LEX nr 36665.
4. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 25 marca 1999 r., sygn. akt: II AKz 96/99, Legalis nr 45495.
5. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 20 maja 1999 r., sygn. akt: II AKz 233/99, Legalis nr 288925.
6. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 16 września 1999 r., sygn. akt: II AKz 385/99, LEX nr 38520.
7. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 20 października 1999 r., sygn. akt: II AKz 441/99, LEX nr 38624.
8. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 29 listopada 1999 r., sygn. akt: II AKz 534/99, LEX nr 39090.
9. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 21 czerwca 2000 r., sygn. akt: II AKz 217/00, LEX nr 41735.
10. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 27 czerwca 2000 r., sygn. akt: II AKz 202/00, LEX nr 42948.

11. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 27 czerwca 2000 r., sygn. akt: II AKz 232/00, LEX nr 42972.
12. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 6 czerwca 2001 r., sygn. akt: II AKz 189/01, LEX nr 49589.
13. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 7 czerwca 2001 r., sygn. akt: II AKz 209/01, LEX nr 49591.
14. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 13 grudnia 2001 r., sygn. akt: II AKz 484/01, LEX nr 51942.
15. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 18 grudnia 2002 r., II AKz 560/02, LEX nr 76255.
16. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 6 lutego 2003 r., sygn. akt: II AKz 4/03, LEX nr 78565.
17. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 27 czerwca 2003 r., sygn. akt: II AKz 273/02, LEX nr 81604.
18. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 27 lutego 2004 r., sygn. akt: II AKzw 28/04, LEX nr 108554.
19. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 25 czerwca 2004 r., sygn. akt: II AKzw 292/04, LEX nr 120276.
20. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 6 lipca 2004 r., sygn. akt: II AKzw 370/04, LEX nr 138111.
21. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 18 października 2004 r., sygn. akt: II AKzw 636/04, LEX nr 142959.
22. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 29 października 2004 r., sygn. akt: II AKzw 688/04, LEX nr 143037.
23. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 8 listopada 2004 r., sygn. akt: II AKzw 731/04, LEX nr 143039.
24. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 7 czerwca 2005 r., sygn. akt: II AKzw 275/05, Legalis nr 71340.
25. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 19 sierpnia 2005 r., sygn. akt: II AKzw 521/05, LEX nr 158571.
26. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 5 września 2005 r., sygn. akt: II AKzw 530/05, Legalis nr 71753.
27. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 25 października 2005 r., sygn. akt: II AKzw 695/05, LEX nr 170264.
28. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 19 lipca 2006 r., sygn. akt: II AKzw 495/06, LEX nr 204151.
29. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 20 września 2006 r., sygn. akt: II AKzw 632/06, LEX nr 208201.
30. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 26 września 2006 r., sygn. akt: II AKzw 658/06, LEX nr 208177.
31. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 11 maja 2007 r., sygn. akt: II AKzw 285/07, LEX nr 297275.
32. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 29 października 2007 r., sygn. akt: II AKzw 869/07, LEX nr 344451.
33. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 25 czerwca 2009 r., sygn. akt: II AKzw 506/09, LEX nr 570548.
34. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 31 lipca 2009 r., sygn. akt: II AKzw 641/09, LEX nr 533970.
35. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 24 listopada 2009 r., sygn. akt: II AKz 1063/09, LEX nr 575547.
36. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 26 sierpnia 2014 r., sygn. akt: II AKzw 903/14, LEX nr 1615732.
37. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 9 czerwca 2015 r., sygn. akt: II AKzw 516/15, LEX nr 1918866.

38. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 22 października 2015 r., sygn. akt: II AKzw 1039/15, LEX nr 1997876.

v. Orzeczenia Sądu Apelacyjnego w Lublinie

Wyroki

1. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 16 czerwca 2009 r., sygn. akt: II AKa 102/09, LEX nr 513126.
2. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 27 maja 2015 r., sygn. akt: II AKa 97/15, LEX nr 1768706.

Postanowienia

1. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 2 grudnia 1998 r., sygn. akt: II AKz 10/98, Legalis nr 380702.
2. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 3 grudnia 1998 r., sygn. akt: II AKz 88/98, LEX nr 35784.
3. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 30 maja 2001 r., sygn. akt: II AKz 230/01, LEX nr 49343.
4. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 7 listopada 2001 r., sygn. akt: II AKz 563/01, LEX nr 53488.
5. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 21 stycznia 2004 r., sygn. akt: II AKz 678/03, LEX nr 157111.
6. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 26 października 2005 r., sygn. akt: II AKzw 622/05, Legalis nr 85700.
7. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 28 grudnia 2005 r., sygn. akt: II AKzw 880/05, LEX nr 166038.
8. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 15 lutego 2006 r., sygn. akt: II AKzw 78/06, LEX nr 179036.
9. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 1 marca 2006 r., sygn. akt: II AKzw 124/06, LEX nr 179038.
10. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 14 czerwca 2006 r., sygn. akt: II AKzw 369/09, LEX nr 212661.
11. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 2 października 2006 r., sygn. akt: II AKzw 768/06, LEX nr 229387.
12. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 6 czerwca 2007 r., sygn. akt: II AKzw 386/06, LEX nr 344485.
13. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 20 czerwca 2007 r., sygn. akt: II AKzw 434/07, LEX nr 344489.
14. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 7 listopada 2007 r., sygn. akt: II AKzw 768/07, LEX nr 418185.
15. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 12 grudnia 2007 r., sygn. akt: II AKzw 946/07, LEX nr 357199.
16. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 27 grudnia 2007 r., sygn. akt: II AKzw 1075/07, LEX nr 357121.
17. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 31 grudnia 2007 r., sygn. akt: II AKzw 1083/07, LEX nr 423489.
18. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 5 marca 2008 r., sygn. akt: II AKzw 136/09, LEX nr 399931.
19. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 27 lipca 2008 r., sygn. akt: II AKzw 154/08, LEX nr 452635.
20. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 8 października 2008 r., sygn. akt: II AKzw 743/08, LEX nr 500235.

21. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 18 marca 2009 r., sygn. akt: II AKzw 210/09, LEX nr 508302.
22. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 15 kwietnia 2009 r., sygn. akt: II AKzw 285/09, LEX nr 508303.
23. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 22 grudnia 2009 r., sygn. akt: II AKzw 1143/09, LEX nr 564780.
24. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 24 kwietnia 2010 r., sygn. akt: II AKzw 291/10, LEX nr 593380.
25. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 28 kwietnia 2010 r., sygn. akt: II AKzw 290/10, LEX nr 593382.
26. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 7 lipca 2010 r., sygn. akt: II AKzw 521/10, LEX nr 628246.
27. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 25 sierpnia 2010 r., sygn. akt: II AKzw 672/10, LEX nr 628249.
28. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 27 października 2010 r., sygn. akt: II AKzw 846/10, LEX nr 677930.
29. 1 Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 17 listopada 2010 r., sygn. akt: II AKzw 977/10, LEX nr 785269.
30. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 2 marca 2011 r., sygn. akt: II AKzw 179/11, LEX nr 852293.
31. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 15 czerwca 2012 r. sygn. akt: II AKzw 582/12, LEX nr 1293498.

vi. Orzeczenia Sądu Apelacyjnego w Łodzi

Wyroki

1. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 23 listopada 2000 r., sygn. akt: II AKa 217/00, LEX nr 47745.
2. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 23 listopada 2016 r., sygn. akt: II AKa 170/16, LEX nr 2399463.

Postanowienia

1. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 23 marca 1999 r., sygn. akt: II AKz 114/99, LEX nr 41523.

vii. Orzeczenia Sądu Apelacyjnego w Poznaniu

Wyroki

1. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 19 grudnia 2012 r., II AKa 264/12, Legalis nr 731039.

viii. Orzeczenia Sądu Apelacyjnego w Szczecinie

Wyroki

1. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 6 lutego 2014 r., II Aka 1/14, LEX nr 1441560.
2. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 30 marca 2017 r., sygn. akt: II AKa 23/17, LEX nr 2287449.

Postanowienia

1. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 20 października 2010 r., sygn. akt: II AKzw 819/10, LEX nr 939638.
2. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 9 lutego 2012 r., sygn. akt: II AKzw 60/12, Legalis nr 537434.

ix. Orzeczenia Sądu Apelacyjnego w Warszawie

Wyroki

1. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 24 lipca 2014 r., sygn.. akt: II AKa 181/14, Legalis nr 1049673.
2. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 22 marca 2017 r., sygn. akt: VI ACa 1863/15, LEX nr 2308678.
3. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 22 marca 2017 r., sygn. akt: VI ACa 968/14, LEX nr 2317790.

Postanowienia

1. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 6 października 1998 r., sygn. akt: II AKz 14/98, LEX nr 34819.
2. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 2 lutego 1999 r., sygn. akt: II AKz 353/98, LEX nr 38023.
3. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 4 kwietnia 2001 r., sygn akt: II AKz 204/01, Legalis nr 50803.

x. Orzeczenia Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu

Wyroki

1. Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 12 czerwca 2002 r., sygn. akt: II AKa 182/02, LEX nr 55728.
2. Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 9 sierpnia 2013 r., sygn. akt: II AKa 227/13, LEX nr 1366153.
3. Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 22 listopada 2017 r., sygn. akt: II AKa 323/17, LEX nr 2432036.

Postanowienia

1. Postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 13 października 2004 r., sygn. akt: II AKzw 685/04, LEX nr 149692.
2. Postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 21 października 2004 r., sygn. akt: II AKzw 709/04, LEX nr 149694.
3. Postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 12 stycznia 2005 r., sygn. akt: II AKzw 1161/04, LEX nr 155221.
4. Postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 12 stycznia 2005 r., sygn. akt: II AKzw 1123/04, Legalis nr 75355.
5. Postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 24 stycznia 2007 r., sygn. akt: II AKzw 76/07, LEX nr 250067.
6. Postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 31 stycznia 2007 r., sygn. akt: II AKzw 1238/06, Legalis nr 95386.
7. Postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 12 października 2007 r., sygn. akt: II AKzw 754/07, LEX nr 327521.

8. Postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 2 lutego 2009 r., sygn. akt: II AKzw 872/08, LEX nr 534527.
9. Postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 19 kwietnia 2012 r., sygn. akt: II AKzw 521/12, LEX nr 1166859.
10. Postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 12 listopada 2012 r., sygn. akt: II AKzw 1485/12, LEX nr 1413618.

d) Orzeczenia sądów okręgowych

1. Wyrok Sądu Okręgowego w Białymstoku z dnia 24 maja 2012 r., sygn. akt: VIII Ka 385/12, LEX nr 1294021.
2. Wyrok Sądu Okręgowego w Białymstoku z dnia 5 stycznia 2016 r., sygn. akt: III K 92/15, LEX nr 2174299.
3. Wyrok Sądu Okręgowego w Kielcach z dnia 2 sierpnia 2013 r., sygn. akt: IX Ka 846/13, LEX nr 1717771.
4. Wyrok Sądu Okręgowego w Kielcach z dnia 24 września 2013 r., sygn. akt: IX Ka 962/13, LEX nr 1717795.
5. Wyrok Sądu Okręgowego w Kielcach z dnia 21 listopada 2013 r., sygn. akt: IX Ka 1423/13, LEX nr 1717620.
6. Wyrok Sądu Okręgowego w Kielcach z dnia 21 listopada 2013 r., sygn. akt: IX Ka 1428/13, LEX nr 1717621.
7. Wyrok Sądu Okręgowego w Kielcach z dnia 25 listopada 2013 r., sygn. akt: IX Ka 1398/13, LEX nr 1717613.
8. Wyrok Sądu Okręgowego w Kielcach z dnia 30 czerwca 2015 r., sygn. akt: II Ka 288/15, LEX nr 1838800.
9. Wyrok Sądu Okręgowego w Olsztynie z dnia 25 września 2013 r., sygn. akt: VII Ka 743/13, LEX nr 1715913.
10. Wyrok Sądu Okręgowego w Olsztynie z dnia 15 października 2013 r., sygn. akt: VII Ka 1199/12, LEX nr 1715859.
11. Wyrok Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 20 marca 2015 r., sygn. akt: IV Ka 166/15, LEX nr 1770965.
12. Wyrok Sądu Okręgowego w Siedlcach z dnia 23 października 2013 r., sygn. akt: II Ka 456/13, LEX nr 1717977.

e) Orzeczenia wojewódzkich sądów administracyjnych

1. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 7 września 2011 r., sygn. akt: II SA/WA 796/11, Legalis nr 390224.

D. Źródła internetowe

1. Efektywność warunkowego zawieszenia kary pozbawienia wolności mierzona powrotnością do przestępstwa – Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2012, dostępny w internecie pod adresem: <https://www.iws.org.pl/pliki/files/IWS_Zesp%C3%B3%C5%82%20_Warunkowe%20zawieszenie.DOC.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
2. „Ile w Polsce czeka się na więzienną celę", artykuł z internetowego wydania Rzeczpospolitej, 15 czerwca 2012 r., dostępny w internecie pod adresem: <http://www.rp.pl/artykul/892630-Ile-w-Polsce-czeka-sie-na-wiezienna-cele.html>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
3. Informacje statystyczne dostępne w internecie pod adresem: <http://sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

4. Mały Rocznik Statystyczny Polski 2016, Zakład Wydawnictw Statystycznych, Warszawa 2016, dostępny w internecie pod adresem: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/maly-rocznik-statystyczny-polski-2016,1,17.html>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
5. Odpowiedź na interpelację nr 13370 w sprawie konieczności przeprowadzenia zmian legislacyjnych w części szczególnej Kodeksu karnego, mających na celu zaostrzenie odpowiedzialności za przestępstwa popełnione na tle seksualnym z dnia 21 lipca 2017 r., dostępna w internecie pod adresem: <http://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=423E8649>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
6. Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2017, dostępny w internecie pod adresem: <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/rocznik-statystyczny-rzeczypospolitej-polskiej-2017,2,17.html>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
7. Skazania prawomocne - dorośli - wg rodzajów przestępstw i wymiaru kary w l. 2008-2016, Informator Statystyczny Wymiaru Sprawiedliwości, dostępny w internecie pod adresem: <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
8. Słownik Języka Polskiego SJP, dostępny w internecie pod adresem: http://sjp.pl/przekonanie; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
9. Słownik Języka Polskiego SJP, dostępny w internecie pod adresem: http://sjp.pl/przypuszcza%E6; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
10. Słownik Języka Polskiego PWN, dostępny w internecie pod adresem: <http://sjp.pwn.pl/szukaj/porzadek-prawny.html>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
11. Słownik Języka Polskiego PWN, dostępny w internecie pod adresem: http://sjp.pwn.pl/szukaj/postawa.html; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
12. Słownik Języka Polskiego PWN, dostępny w internecie pod adresem: http://sjp.pwn.pl/szukaj/przekonanie.html; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
13. Słownik Języka Polskiego PWN, dostępny w internecie pod adresem: <http://sjp.pwn.pl/szukaj/recydywista.html>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
14. Wypowiedź Ministra Sprawiedliwości cytowana w: M. Adamski, Ziobro chce zmian w Kodeksie karny: 30 lat pozbawienia wolności; internetowe wydanie Rzeczpospolitej z dnia 19 stycznia 2018 r, dostępne w internecie pod adresem: <http://www.rp.pl/Prawo-karne/301199954-Ziobro-chce-zmian-w-Kodeksie-karny-30-lat-pozbawienia-wolnosci.html>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
15. „Zmiana filozofii karania – nowelizacja Kodeksu karnego przyjęta przez Radę Ministrów" – komunikat Ministerstwa Sprawiedliwości z dnia 8 maja 2014 r., dostępny w internecie pod adresem: <https://ms.gov.pl/pl/archiwum-informacji/news,6023,10,zmiana-filozofii-karania---nowelizacja-kodeksu.html>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

II. Źródła zagraniczne

A. Akty prawne

1. Crime (Sentences) Act z 1997 roku – dostępny w internecie pod adresem: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1997/43/contents>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
2. Criminal Justice Act z 1967 roku – dostępny w internecie pod adresem: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/44/contents>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
3. Criminal Justice Act z 1991 roku – dostępny w internecie pod adresem: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1967/80>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

4. Criminal Justice Act z 2003 roku – dostępny w internecie pod adresem: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/44/contents>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
5. Criminal Justice and Immigration Act z 2008 roku – dostępny w internecie pod adresem: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2008/4/contents>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
6. Dekret nr 2848 z 1940 roku (Brazylia) – dostępny w internecie pod adresem: <http://www.wipo.int/wipolex/en/details.jsp?id=9616>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
7. Duński Kodeks karny – dostępny w internecie pod adresem: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/6372/file/Denmark_Criminal_Code_am2005_en.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
8. Dyrektywy wymiaru kary w Anglii, dostępne w internecie pod adresem: <https://www.loc.gov/law/help/sentencing-guidelines/englandandwales.php>, <https://www.sentencingcouncil.org.uk/wp-content/uploads/Definitive-Guideline-Imposition-of-CCS-final-web.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
9. Francuski Kodeks karny – dostępny w internecie pod adresem: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/3316/file/France_Criminal%20Code%20updated%20on%2012-10-2005.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
10. Francuski Kodeks postępowania karnego – dostępny w internecie pod adresem: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/6381/file/France_CPC_am2006_en.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
11. Holenderski Kodeks karny – dostępny w internecie pod adresem: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/6415/file/Netherlands_CC_am2012_en.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
12. Kodeks karny stanu Kalifornia, dostępny w internecie pod adresem: <https://leginfo.legislature.ca.gov/faces/codes_displayText.xhtml?lawCode=PEN&division=&title=8.&part=2.&chapter=1.&article=>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
13. Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z dnia 4 listopada 1950 r. (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284).
14. *Legal Aid, Sentencing and Punishment of Offenders Act* z 2012 roku – dostępny w internecie pod adresem: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2012/10/contents/enacted>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
15. Niemiecki Kodeks karny – dostępny w internecie pod adresem: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/6115/file/Germany_CC_am2013_en.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
16. Norweska Ustawa o wykonaniu kar (The Execution of Sentences Act) – dostępna w internecie pod adresem: <https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/Act-relating-to-the-execution-of-sentences-etc-/id420593/>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
17. Polskie teksty ww. aktów Rady Europy dostępne w: Przegląd Więziennictwa Polskiego – Międzynarodowe standardy wykonywania kar, nr 72-73, Warszawa 2011, numer specjalny, wyd. Centralnego Zarządu Służby Więziennej Ministerstwa Sprawiedliwości, opracowanie dostępne w internecie pod adresem: <http://sw.gov.pl/assets/54/98/86/77148032e2d000e5b19adfbddbc1f757129ae060.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
18. Reitz K., Reporter, Klingele C., Associate Reporter, Model Penal Code: Sentencing, Proposed Final Draft (zaakceptowany przez The American Law Institute w maju 2017 roku), dostępny w internecie pod adresem: <https://robinainstitute.umn.edu/file/1626/download?token=pBoI0J5Y>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
19. Rekomendacja CM/REC (2010)1 Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie Reguł Probacji Rady Europy, wersja w języku angielskim dostępna w internecie pod adresem: <https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805cfbc7>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

20. Rekomendacja CM/Rec (2017)3 Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie europejskich reguł sankcji i środków wolnościowych, wersja w języku angielskim dostępna w internecie pod adresem: <https://rm.coe.int/168070c09b>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku. Fwersj
21. Rezolucja (76) 2 Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie postępowania ze skazanymi na kary długoterminowe z 17 lutego 1976 r., dostępna w j. angielskim w internecie pod adresem: <https://www.rm.coe.int/16804f2385>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
22. Rządowy projekt ustawy 1987/88:120 (Szwecja); – dostępny w internecie pod adresem: <http://data.riksdagen.se/dokument/GB03120>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
23. Rządowy projekt ustawy nr 2005/06:123 (Szwecja) – dostępny w internecie pod adresem: <https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/proposition/en-modernare-kriminalvardslag_GT03123>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
24. Sekcja 18 U.S. Code, dostępna w internecie pod adresem: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/part-II>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
25. Sentencing Council, Imposition of Community and Custodial Sentences. Definitive Guideline, dostępne w internecie pod adresem: <https://www.sentencingcouncil.org.uk/wp-content/uploads/Definitive-Guideline-Imposition-of-CCS-final-web.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
26. Standard Probation and Parole Act z 1940 roku.
27. Szwedzki Kodeks karny – dostępny w internecie pod adresem: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1700/file/4c405aed10fb48cc256dd3732d76.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
28. Texas Board of pardons and paroles, Revised Parole Guidelines, dostępne w internecie pod adresem: <http://www.tdcj.state.tx.us/bpp/parole_guidelines/parole_guidelines.html>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
29. The Model Penal Code of the American Law Institute, 1962, dostępny w internecie pod adresem: <http://www1.icla.up.ac.za/images/un/use-of-force/western-europe-others/UnitedStatesofAmerica/Model%20Penal%20Code%20United%20States%20of%20America%201962.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
30. The Murder (Abolition of the Death Penalty) Act z 1965 roku – dostępny w internecie pod adresem: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1965/71/contents>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
31. The Parole Board for England and Wales, Guidance to members on LASPO Act 2012 – test for release, Revised Guidance, 2013, dostępne w internecie pod adresem: <https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/317735/guidance-on-laspo.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
32. Ustawy stanu Minnesota (Minnesota Statutes 2017), § 609.02.15, dostępne w internecie pod adresem: <https://www.revisor.mn.gov/statutes/?id=609.02>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
33. Wzorcowe reguły minimalne Narodów Zjednoczonych dotyczące środków o charakterze nieizolacyjnym (Zasady Tokijskie). Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 45/110 z dnia 14 grudnia 1990 r., dostępne w internecie pod adresem: <https://bip.ms.gov.pl/Data/Files/_public/bip/prawa_czl_onz/prawa_czlow_26_6.doc>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
34. Zalecenie Nr R (2003)22 Komitetu Ministrów do Państw Członkowskich Rady Europy w sprawie zwolnienia warunkowego, dostępne w internecie pod adresem: <https://bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/zalecenia-komitetu-ministrow-rady-europy-majace-na-celu-zapewnienie-efektywnosci-wdrazania-europejskiej-konwencji-praw-czlowieka/>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

35. Zalecenie Nr R (2003)23 Komitetu Ministrów do Państw Członkowskich Rady Europy w sprawie wykonywania przez administracje więzienne kary dożywotniego pozbawienia wolności oraz innych długoterminowych kar pozbawienia wolności, polskie tłumaczenie dostępne w: Przegląd Więziennictwa Polskiego, Międzynarodowe standardy wykonywania kar, Warszawa 2011, nr 72-73, dostępny w internecie pod adresem: <http://sw.gov.pl/assets/54/98/86/77148032e2d000e5b19adfbddbc1f757129ae060.pdf> ; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku, pkt 2.3.

B. Literatura

1. Alarid L.F., Reichel P.L., Corrections, a contemporary introduction, wyd. Pearson Education 2008.
2. Ahluwalia P., Epstein R., When Should a Sentence of Imprisonment be Suspended?, Criminal Law & Justice Weekly, 2017, dostępne w internecie pod adresem: <https://www.criminallawandjustice.co.uk/features/When-Should-Sentence-Imprisonment-be-Suspended>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
3. Alper M., Ruhland E., Rhine E., Reitz K. & Klingele C., Robina Institute of Criminal Law & Criminal Justice, Increasing Use of Risk Assessment at Release in The Continuing Leverage of Paroling Authorities: Findings from a National Survey (2016), dostępne w internecie pod adresem: <https://robinainstitute.umn.edu/publications/data-brief-increasing-use-risk-assessment-tools-release>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
4. Alschuler A., Plea Bargaining and Its History, Columbia Law Review, vol. 79, no. 1, 1979, dostępne w internecie pod adresem: <https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.pl/&httpsredir=1&article=2005&context=journal_articles>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
5. Applegate B., Cullen F., Turner M., Jody Sundt, Assessing Public Support for Three-Strikes-You're Out Laws, Global Versus Specific Attitudes, Crime and Delinquency, vol. 42, no. 517 (1996).
6. Appleton C., Life without parole [w:] Oxford Handbooks 2015, dostępne w internecie pod adresem: <http://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780199935383.001.0001/oxfordhb9780199935383e25>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
7. Arnott H., Creighton S., Parole Board Hearings. Law and practice, 2nd edition, wyd. Legal Action Group 2009.
8. Benschoten van S., Risk/Needs Assessment: Is This the Best We Can Do?, Federal Probation, vol. 72, no. 2, dostępny w internecie pod adresem: <http://www.uscourts.gov/sites/default/files/72_2_5_0.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
9. Berggren, et al., The Legal Commentary to the Swedish Penal Code, Chapter 26, Section 6.
10. Bermann G., Picard E. (red.), Introduction to French Law, Wolters Kluwer 2012.
11. Bitencourt C.R., Juizados Especiais Criminais e Alternativas à Pena de Prisão, 2 ed. Porto Alegre: Livraria do Advogado 1996.
12. Boone M., Swaaningen van R., Regression to the Mean: Punishment in the Netherlands [w:] Ruggiero V., Ryan M., Punishment in Europe. A Critical Anatomy of Penal Systems, wyd. Palgrave/Macmillan 2013.
13. Burrell W., Trends in Probation and Parole in the States [w:] Chi K.S. (red.), The book of the states, vol. 37, 2005.
14. Calson N., Hess K., Orthmann Ch., Corrections in the 21st century. A practical approach, wyd. West/Wadsworth Publishing 1998.
15. Carter R.,Wi lkins L., Probation and Parole: Selected Readings, wyd. John Wiley & Sons 1970.

16. Carter R., Wilkins L., Probation, parole and community corrections, second edition, wyd. John Wiley and Sons Inc. 1976.
17. Cartledge C.G., Tak P.J.P., Tomic-Malic M., Probation in Europe, Hertogenbosch, wyd. European Assembly for Probation and After-Care 1981.
18. Cavender G., Parole. A critical analysis. wyd. National University Publications, London 1982.
19. Chorus J., Chondius E. & Voermans W., Introduction to Dutch Law, Wolters Kluwer 2016.
20. Chute Ch.L., Bell M., Crime, courts and probation, wyd. The Macmillan Company, New York 1956.
21. Copes H., Pogrebin M., Voices from criminal justice. Thinking and reflecting on the system, wyd. Routledge 2012.
22. Cullen F., Gendrea P., From Nothing Works to What Works: Changing Professional Ideology in the 21st Century, the Prison Journal 2001.
23. Cullen F., The twelve people who saved rehabilitation: how the science of criminology made a difference, Criminology, vol. 43, no. 1/2005, dostępne w internecie pod adresem: <http://www.d.umn.edu/~jmaahs/Correctional%20Assessment/Articles/cullen_12people%20who%20saved%20rehab.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
24. Dawson R., The Decision to grant of Deny Parole: A Study of Parole Criteria in Law and Practice, Washington University Law Review, vol. 1996, issue 3.
25. Deffenti F., Barral W. (red.), Introduction to Brazilian Law, Wolters Kluwer 2011.
26. Dharmapala D., Garoupa N., Shepherd J., Legislatures, judges, and parole boards: the allocation of discretion under determinate sentencing, Florida Law Review 2010.
27. Diana L., What is probation? [w:] Carter R.,Wilkins L., Probation and Parole: Selected Readings Hardcover, wyd. John Wiley & Sons 1970.
28. Dornescu I., Community sanctions and measures in Europe. Some results from a recent survey, EuroVista. Probation and Community Justice, vol. 1, no. 1.
29. Downes D., Visions of Penal Control in the Netherlands [w:] Tonry M. (red.), Crime, Punishment and Politics in comparative perspective, wyd. The University of Chicago Press 2007.
30. Dressler J., Encyclopedia of Crime and Justice, wyd. Gale Group 2002.
31. Dubber M., Hornle T., The Oxford Handbook of Criminal Law, wyd. Oxford University Press, Oxford 2014.
32. Dunkel F., Pruin I. [w:] Padfield N., Zyl Smit van D., Dunkel F., Release from Prison. European Policy and Practice, wyd. Willan Publishing 2010.
33. Easton S., Piper Ch., Sentencing and Punishment, The Quest for Justice, Third Edition, wyd. Oxford University Press 2009.
34. Finnish legal system, czasopismo Lansi-Savo Oy Mikkeli, wyd. Finnish Lawyers Publishing Company 1985.
35. Foster B., Corrections. The Fundamentals, wyd. Pearson 2006.
36. Gallo E., The Penal System in France: from Correctionalism to Managerialism [w:] Ruggiero V., Ryan M., Sim J., Western Europe Penal Systems, A critical anatomy, wyd. Sage Publications, 1995.
37. Garland D., Mass Imprisonment. Social Causes and Consequences, wyd. Sage Publications, New York 2001.
38. Garner B. (red.), Black's Law Dictionary, wyd. Thomson Reuters 2014.
39. Gomes L.F., Suspensão Condicional do Processo Penal e a representação nas lesões corporais, sob a perspectiva do novo modelo consensual de Justiça Criminal, 2 ed. São Paulo: Revista dos Tribunais 1997.
40. Hall Williams J.E., Ten years of parole – retrospect and prospect, wyd. Croydon 1978.
41. Hall S., Canton R., Probation in Europe: England and Wales, CEP – the European Organisation for Probation, dostępny w internecie pod adresem: <http://cepprobation.org/uploaded_files/England%20and%20Wales%20final%20chapter.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

42. Hamai K., Ville R., Harris R., Hough M. and Zvekic U., Probation round the world. A comparative study, wyd. Rutledge 1995.
43. Hanser R. D., Community Corrections, 2nd edition, wyd. Sage Publications 2009.
44. Hirsch von A., Doing Justice. The Choice of Punishments, Report of the Committee for the Study of Incarceration, New York 1980.
45. Hofer von H., Tham H., Punishment in Sweden: A Changing Penal Landscape [w:] Ruggiero V., Ryan M., Punishment in Europe. A Critical Anatomy of Penal Systems, wyd. Palgrave/Macmillan 2013.
46. Holt N., The Current State of parole in America [w:] Petersilia J., Community corrections. Probation, parole and intermediate sanctions, wyd. Oxford University Press 1998.
47. Hong Chui W., Nellis M., Moving probation forward. Evidence, Arguments and Practice, wyd. Pearson Education Limited, Harlow 2003.
48. Jones J., Assessing the Impact of "Three Strikes" Laws on Crime Rates and Prison Populations in California and Washington, Inquiries Journal, vol. 4, no. 9, 2012, dostępny w internecie pod adresem: <http://www.inquiriesjournal.com/articles/696/assessing-the-impact-of-three-strikes-laws-on-crime-rates-and-prison-populations-in-california-and-washington>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
49. Jones M., Johnstone P., History of Criminal Justice, 5th edition, wyd. Anderson Publishing 2012.
50. Junger-Tas Josine, Alternatives to prison sentences. Experiences and developments, wyd. Kugler Publications 1994.
51. Kalmthout van A., Tigges L., Probation in Europe: The Netherlands, 2008, dostępne w internecie pod adresem: <http://cep-probation.org/uploaded_files/Netherlands_The.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
52. Klingele C., Rethinking the Use of Community Supervision, 103 J. Crim. L. & Criminology 1015 (2013).
53. Langsted L.B., Garde P., Greve V., Criminal law in Denmark, 4th edition, Wolters Kluwer, the Netherlands 2014.
54. Lappi-Seppälä T., Finland [w:] Padfield N., Zyl Smit van D., Dunkel F., Release from Prison. European Policy and Practice, wyd. Willan Publishing 2010.
55. Lappi-Seppälä T., Imprisonment and Penal Policy in Finland, Scandinavian Studies in Law, 2012, dostępne w internecie pod adresem: <http://www.antoniocasella.eu/nume/Lappi-Seppala_2012.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
56. Lappi-Seppälä T., Penal Policy in Scandinavia [w:] Tonry M., Crime, Punishment and Politics in comparative perspective, wyd. The University of Chicago Press 2007.
57. Lindholm M., Bishop N., Probation in Europe: Sweden, 2015, dostępne w internecie pod adresem: <http://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2015/03/Sweden.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
58. Lipton D., Martinson R., Wilks J., The effectivness of correctional treatment and what works: a survey of treatment evolution studies, New York 1975.
59. Maguire M., Morgan R., Reiner R. (red.), The Oxford Handbook of Criminology, wyd. 5, wyd. Oxford University Press 2012.
60. Martinson R., What works? – questions and answers about prison reform, [w:] "The Public Interest" 1974, z. 35.
61. Mays G.L., Winfree L.T. Jr., The Essentials of Corrections, wyd. Wiley Blackwell 2014.
62. Moerings M., The Netherlands [w:] Padfield N., Zyl Smit van D., Dunkel F., Release from Prison. European Policy and Practice, wyd. Willan Publishing 2010.
63. Mutz J., Germany [w:] CEP, Probation in Europe, 2015, dostępne w internecie pod adresem: <http://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2015/03/Germany.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

64. Nimmer R.T., Diversion. The search for Alternative Forms of Prosecution, American Bar Foundation 1974.
65. Obama B., The President's Role in Advancing Criminal Justice Reform [w:] Harvard Law Review, vol. 130, no. 3, 2017, s. 811-866.
66. Osler A., Introduction to the Probation service, wyd. Waterside Press, 1995.
67. Padfield N., Zyl Smit van D., Dunkel F., Release from Prison. European Policy and Practice, wyd. Willan Publishing 2010.
68. Petersilia J., Community corrections. Probation, parole and intermediate sanctions, wyd. Oxford University Press 1998.
69. Petersilia J., Parole and prisoner reentry in the United States, 26 Crime & Justice 479, 1999.
70. Petersilia J., Probation in the United States, 22 Crime & Justice 149, 1997.
71. Petersilia J., Probation in the United States, Part I, Perspectives, Spring 1998.
72. Petersilia J., When prisoners come home. Parole and prisoner reentry, wyd. Oxford University Press 2003.
73. Ploeg G., Probation in Europe: Norway, 2015, dostępne w internecie pod adresem: <http://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2015/03/Norway.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
74. Proband S., Probation and community penalties [w:] Tonry M. (red.), The Oxford Handbook of Crime and Criminal Justice, wyd. Oxford University Press 2011.
75. Radzinowicz L., Ideology and Crime. A Study of Crime in its Social and Historical Context, London 1966.
76. Raynor P., Community penalties, probation, and offender management [w:] Maguire M., Morgan R., Reiner R. (red.), The Oxford Handbook of Criminology, wyd. 5, wyd. Oxford University Press 2012.
77. Reale Júnior M., Penas e Medidas de Segurança no Novo Código, Forense 1985.
78. Reuflet K., France [w:] Padfield N., Zyl Smit van D., Dunkel F., Release from Prison. European Policy and Practice, wyd. Willan Publishing 2010.
79. Rhine E.E., Petersilia J., Reitz K.R., Improving Parole Release in America, Federal Sentencing Reporter, vol. 28, no. 2, December 2015.
80. Robert P., The French Criminal Justice System [w:] Ruggiero V., Ryan M., Punishment in Europe. A Critical Anatomy of Penal Systems, wyd. Palgrave/Macmillan 2013.
81. Roeder o., Eisen L.-B., Bowling j., What caused the crime decline?, wyd. Brennan Center for Justice, dostępne w internecie pod adresem: <https://www.brennancenter.org/sites/default/files/analysis/What_Caused_The_Crime_Decline.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
82. Rothman D.J., Conscience and Convenience. The Asylum and Its Alternatives in Progressive America 1980.
83. Ruggiero V., Ryan M., Sim J., Western Europe Penal Systems, A critical anatomy, wyd. Sage Publications 1995.
84. Runda J.C., Rhine E.E. & Wetter R.E., The Practice of Parole Boards, Association of Paroling Authorities International & Council of State Governments (1994).
85. Schmalleger F., Criminal Justice Today: Introductory Text for the 21st Century, 12th edition, wyd. Pearson 2013.
86. Shute S., The Development of Parole and the Role of Research in its Reform [w:] Zedner L., Ashworth A., The Criminological Foundations of Penal Policy: Essays in Honour of Roger Hood, wyd. Oxford University Press 2003.
87. Simon J., Mass Incarceration: from Social Policy to Social Problem [w:] Petersilia J., Reitz K., The Oxford Handbook of Sentencing and Corrections, wyd. Oxford University Press 2012.
88. Samuels A., Suspended Sentence, Criminal Law & Justice Weekly, 2017, dostępne w internecie pod adresem: <https://www.criminallawandjustice.co.uk/features/Suspended-Sentence>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

89. Snarr R., Introduction to Corrections, Third edition, wyd. Brown & Benchmark Publishers 1995.
90. Stuntz, W., The Collapse of American Criminal Justice, wyd. Belknapp Press 2011.
91. Taslitz A., Paris M., Constitutional Criminal Procedure, wyd. Foundation Press 2003.
92. Terrill R.J., World Criminal Justice Systems. A Comparative Survey; Ninth Edition, wyd. Routledge, New York and London 2016.
93. Tonry M., Crime, Punishment and Politics in comparative perspective, wyd. The University of Chicago Press 2007.
94. Tournier P., Systems of Conditional Release (Parole) in the Member States of the Council of Europe, 2004, dostępny w internecie pod adresem: <https://journals.openedition.org/champpenal/378?lang=en>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
95. Travis III L., Criminal Justice, 7th edition, wyd. Anderson Publishing 2012.
96. Weston M., An English reader's guide to the French legal system, wyd. Berg Publishers Limited 1991.
97. Whitehead J., Dodson K., Edwards B., Corrections: Exploring Crime, Punishment, and Justice in America, 3rd Edition, wyd. Anderson Publishing 2011.

C. Orzeczenia

1. Greenholtz v. Inmates of Nebraska Penal Complex, 442 U.S. 1 (1979), dostępny w internecie pod adresem: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/442/1/case.html>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
2. McLoughlin v. R., Newell v. R., Court of Appeal, Criminal Division, [2014] EWCA Crim 188, dostępny w internecie pod adresem: <https://www.judiciary.gov.uk/wp-content/uploads/JCO/Documents/Judgments/r-v-mcloughlin-and-r-v-newell.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
3. United States v. Birnbaum, United States Reports, vol. 394, no. 922.
4. United States v. Booker, 543 U.S. 220 (2005), dostępny w internecie pod adresem: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/543/220/>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
5. Uzasadnienie wyroku Wielkiej Izby Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie Vinter i inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, skargi nr 66069/09, 130/10 i 3896/10, polskie tłumaczenie wyroku dostępne w internecie pod adresem: <http://trybunal.gov.pl/uploads/media/VINTER_i_Inni_przeciwko_Zjednoczonemu_Kr%C3%B3lestwu_skargi_nr_6606909_13010_389610_wyrok_z_9.07.2013_r.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
6. Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 20 maja 2014 r., skarga nr 73593/10 w sprawie Magyar przeciwko Węgrom, wyrok wraz z uzasadnieniem w j. angielskim dostępny w internecie pod adresem: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":["001-144109"]}>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
7. Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 8 lipca 2014 r., skargi nr 15018/11 i 61199/12 w sprawie Harakchiev i Tolumov przeciwko Bułgarii, wyrok wraz z uzasadnieniem w j. angielskim dostępny w internecie pod adresem: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-145442&filename=001-145442.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
8. Wyrok Federalnego Sądu Najwyższego nr RCL 20089/2015.
9. Wyrok Wielkiej Izby Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie Vinter i inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, skargi nr 66069/09, 130/10 i 3896/10, polskie tłumaczenie wyroku dostępne w internecie pod adresem: <http://trybunal.gov.pl/uploads/media/VINTER_i_Inni_przeciwko_Zjednoczonemu_Kr%C3%B3lestwu_skargi_nr_6606909_13010_389610_wyrok_z_9.07.2013_r.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

10. Wyrok Wielkiej Izby Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 17 stycznia 2017 roku, Hutchinson przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, skarga nr 57592/08, dostępny w internecie pod adresem: <https://lovdata.no/static/EMDN/emd-2008-057592-2.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

D. Źródła internetowe

1. Bureau of Justice Statistics, Probation and Parole in the United States, 2011 (2012), dostępne w internecie pod adresem: <https://www.bjs.gov/content/pub/pdf/ppus11.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
2. Community sentences, informacja dostępna w internecie pod adresem: <https://www.gov.uk/community-sentences>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
3. Ditton P., Wilson D.J., Truth in Sentencing in State Prisons, Bureau of Justice Statistics Special Report, 1999, dostępne w internecie pod adresem: <https://bjs.gov/content/pub/pdf/tssp.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
4. Eisen L.B., Cullen J., Update: Changes in State Imprisonment, 2014, dostępne w internecie pod adresem: <https://www.brennancenter.org/sites/default/files/analysis/UpdateChangesinStateImprisonment.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
5. Getting parole, dostępne w internecie pod adresem: <https://www.gov.uk/getting-parole/parole-board-hearing>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
6. Horn A., Stevenson A., 'No body, no parole' laws passed, Queensland MP brought to tears, ABC News 2017, dostępne w internecie pod adresem: <http://www.abc.net.au/news/2017-08-10/no-body-no-parole-debate-tim-mander-in-tears/8791954>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
7. Overview of the National Probation System, artykuł dostępny w internecie pod adresem: <http://www.nyep.uscourts.gov/html/history.html>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
8. Parole suitability hearings in California, dostępne w internecie pod adresem: <https://www.cdcr.ca.gov/BOPH/docs/Parole-Suitability-Hearings-updated-9.29.pdf>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
9. Raport Death Penalty Information Center, dostępny w internecie pod adresem: <https://deathpenaltyinfo.org/life-without-parole>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
10. Raport The Sentencing Project, Life goes on: the historic rise in life sentences in America (2013), dostępny w internecie pod adresem: <https://web.archive.org/web/20131018011248/http://www.sentencingproject.org/detail/news.cfm?news_id=1636&id=107>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
11. The problem with prisons in America – Lockup nation, The Economist, 14 grudnia 2017 r., dostępne w internecie pod adresem: <https://www.economist.com/news/books-and-arts/21732513-why-criminal-justice-system-so-very-fond-incarceration-problem-prisons>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
12. Tough on Crime Policies Lead to Mass Incarceration, Lewis University Faculty Forum, dostępne w internecie pod adresem: <https://www.lewisu.edu/experts/wordpress/index.php/tough-on-crime-policies-lead-to-mass-incarceration/>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.
13. Types of prison sentences, informacja dostępna w internecie pod adresem: <https://www.gov.uk/types-of-prison-sentence/suspended-prison-sentences>; dostęp na dzień 11 maja 2018 roku.

Wykaz tabel

Tabela 1 – Cechy wspólne i różnice pomiędzy środkami związanymi z poddaniem sprawcy próbie, s. 24;

Tabela 2 – Struktura skazań w Polsce w latach 2014 oraz 2016 roku, s. 144;

Tabela 3 – Stosowanie warunkowego zwolnienia w Polsce w latach 2001-2017, s. 214;

Tabela 4 – Pozytywnie rozpatrzone wnioski o warunkowe zwolnienie w latach 2001-2017, s. 215;

Tabela 5 – Negatywnie rozpatrzone wnioski o warunkowe zwolnienie w latach 2001-2017, s. 216.

***